ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
DIMANCHE
1er DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 287

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·569 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.569

ԻՋՄԻՐ՝ ԱՂԷՏԷՆ 80 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Լոս-Անճըլըսի Գալիֆորնիոյ համալսարանին մէջ (Ի·Սի·Էլ·Էյ·), պատմական Հայաստանի քաղաքներուն եւ նահանգներուն նուիրուած գիտաժողովներու շարքին 11-րդը գումարուեցաւ Շաբաթ եւ կիրակի, Նոյեմբեր 2-3-ին: Այս անգամ, նիւթը Զմիւռնիոյ կամ Իզմիրի հայ գաղութն էր: Այս յօդուածին մէջ պիտի օգտագործենք երկու անունները հաւասարապէս:

Մայիս 1997-էն ի վեր, փրոֆ· Ռիչըրտ Ցովհաննէսեանի գլխաւորած «Հայ Կըրթական Հիմնարկութիւն» արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնը արդէն կազմակերպած էր տասը գիտաժողովներ, որոնք նուիրուած էին Վան/Վասպուրականին, Պիթլիսին ու Մուշ/Տարօնին, Խարբերդ/Ծոփքին, Կարինին, Սեբաստիոյ, Տիւարպէքիրին եւ Ուրֆայի, Կիլիկիոյ, Պոլսոյ, Անիի ու Կարսի և Սեւ Ծովու չըրջանին: Լոյս տեսած են Վան/Վասպուրականի (2000), Պիթլիս/Տարօնի (2001) եւ Խարբերդի գիտաժողովի նիւթերը (2002), անդլերէն երեք ստուար հատորներով, որոնք ընթերցողին հարուստ նիւթ կը մատուցանեն եւ յաճախ՝ թարմ ուսումնասիրութիւններ:

Հինգ տարի ու 11 գիտաժողով ետք, երբ դեռ զանոնք բիւրեղացնող բազմաթիւ հատորներու խմբագրումի աշխատանքը ընթացքի մէջ է, կարելի է նշել, թէ այս չարքը չատ կարեւոր է, ո՛չ միայն յիշողութեան լաբիւրինթոսէն դուրս բերելու համար յաճախ լոկ որպէս անուն յայտնի վայրերու պատմութիւնը, այլ մանաւանդ՝ զայն վերարծարծելու համար ճակատագրական պահու մը, երբ «քնիկ ո՞ր տեղացի ես» հարցումին պատասխանը, որ երկկ վճռական «.....ացի եմ» էր սերունդներու անցումով այսօր սկսած է տեղի տալ վարանումներու, անդիտութեան կամ անտարբերութեան:

Ի դէպ, ամէն տարի հայկական նիւթով բազմաթիւ գիտաժողովներ տեղի կ'ունենան Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ, բայց քիչերը առանձին հատորներու կը վերածուին: Մէկ մասին զեկուցումները երբեմն պարբերականներու մէջ կը հրատարակուին, ուրիշներ ալ կը մնան անտիպ: Այս չարքին արժանիքներէն մէկն է, որ 20 վայրկեանի ընթացքին կարդացուած դասախօսութիւնները իրենց ամբողջական տեսքով գիրքի կը վերածուին եւ կը մնան որպէս կարեւոր, յաճախ անփոխարինելի աղբիւր մը, թէ՛ անդլախօս եւ թէ, նաեւ, հայախօս ընթերցողին համար:

Սկզբունքով, այս Նոյեմբերին նիւթը Իզմիրն ու Կեսարիան պիտի ըլլար: Սակայն, զեկուցումի առաջարկներու ճնշիչ մեծամասնութիւնը Իզմիրի չուրջ կեդրոնացած ըլլալով, փրոֆ· Ցովհաննէսեան որոշած էր այդ քաղաքին նուիրել գիտաժողովը: Շաբաթ օր ամբողջօրեայ կերպով, իսկ Կիրակի յաջորդօրէին, վեց երկիրներէ (Ա.Մ.Ն, Հայաստան, Ֆրանսա, Գանատա, Սուրիա եւ Արժանթին) հինգ զեկուցաբերներ 20 աշխատութիւններ ներկայացուցին: Համալսարանի «Ճանկ» սրահը, յաճախ լեցուն, իսկ Կիրակի վերջին նիստին՝ ոտքի կեցած բազմութեամբ, նիստերու կեդրոնը եղաւ:

Գիտաժողովին զուգահեռ, տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Ալն-Էլիզապէթ Էլպէքեան սիրայօժար մասնակցութեամբ, Իզմիրի պատմական մեծադիր նկարներու հարուստ ցուցահանդէս մը ներկայացուած էր սրահի մուտքին:

Իզմիրի մէջ հայկական ներկայութիւնը վկայուած է ԺԳ· դարէն, հետեւաբար եօթը դարերու ընդարձակ ժամանակաշրջան մը խնդրոյ առարկայ էր: Իզմիրի հայ գաղութը թուականօրէն փոքր եղած է, բայց չատ կարեւոր, երբ կը խօսինք Օսմանեան կայսրութեան մէջ անոր ունեցած դերին եւ, յատկապէս, կայսրութեան սահմաններէն դուրս, ուր, պահելով համեմատութիւնները, Նոր Զուղայի համարժէք դեր մը կատարած է որպէս միջնորդ՝ Եւրոպայի հետ: Քաղաքի Հայերը 1915-ին աքսորի չենթարկուեցան՝ դերմանացի զօրավար Լիման ֆոն Զանտերսի միջամտութեան պատճառով:

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2-ի առաւօտեան, փրոֆ· Ռ· Ցովհաննէսեանի բացման խօսքէն ետք, առաջին զեկուցաբերը Հայրենի պատմաբան Ալպէր Խառատեանն էր: Խառատեան, որ Դիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկի դիտաշխատող եւ «Լրաբեր Հասարակական դիտութիւնների» պարբերաթերթի խմբագիր է, հայերէն լեզուով խօսեցաւ զմիւռնիահայ գաղութի մասին՝ ԺԴ· դարէն մինչեւ Թանզիմաթի հռչակումը (1839): Զեկուցողը փաստերու լայն մէկտեղումով այս հինգ դարերու ամփոփում մը կատարեց: Առաջին հայ վաճառականները 1262-ին յայտնուած են քաղաքը՝ բիւզանդացի կայսեր Միքայէլ Պալէոլոգի եւ Ճենովայի հանրապետութեան միջեւ ստորագրուած պայմանագրի մը հետեւանքով: Անոնք կու գային Նախիջեւանէն, Ադուլիսէն եւ Ջուղայէն: Ու հետաքրքրական է, որ յետագային եւս Զմիւռնիոյ բնակչութեան զգալի մէկ մասը պիտի կազմուէր Արեւելեան Հայաստանի գաղթականներով: Հայկական ներկայութեան առաջին հանդրուանը վերջացած էր 1390ի չուրջ՝ Լենկ Թիմուրի արիւնալի արշաւանքներուն ժամանակ:

Երկրորդ փուլը ստոյգ կերպով սկսած է ԺԷ· դարուն, Խարբերդի գաղթականներով: Ըստ Սիմէոն Լեհացիի, այդ դարուն արդէն 100 տուն Հայեր կային քաղաքը, եւ քանի մը հարիւր՝ դրացի Սպտրնի մէջ: 1714-ին, Զմիւռնիոյ բնակչութեան 8 առ հարիւրը Հայեր էին: Խառատեան բացատրեց գաղթի ձեւերը եւ անդրադարձաւ գաղութի ընկերա-տնտեսական իրավիճակին: 1826-ին, թեմը Պոլսոյ Պատրիարքութեան ենթակայ դարձաւ, մինչ անկէ առաջ Ս· Էջմիածինէն կախում ունէր:

Ռոպըրթ Հիւսն, որ վերջերս հանգըստեան կոչուած է Ռօուըն համալսարանի (Նիւ-Ճըրզի) դասախօսի պաշտօնէն, անդրադարձաւ քաղաքի միջավայրին: Զմիւռնիան կայսրութեան երկրորդ քաղաքն էր, բազմազգ բնակչութեամբ (Ճոյներ, Հրեաներ, Եւրոպացիներ, Հայեր, Մահմետականներ), որ Ի· դարուն հասած էր քառորդ միլիոնի: Պատմական, քաղաքի հայկական բնակչութիւնը 6-12·000-ի միջեւ եղած է, թէեւ 1918-ին հասած է 30·000-ի (ներառեալ պատահականեալները): Ըստ ազգութեան, քաղաքը հինգ գլխաւոր թաղամասեր ունէր, որոնց սահմանները չատ կայուն չէին, իսկ հարուստ ընտանիքները քարափին կից եւրոպական թաղամասը կ'ապրէին: Հայկական թաղամասը՝ Հայնոցը, մարքուր ու լայն փողոցներով եւ լաւ շինուած տուներով, նաւահանգիստին եռեւն էր՝ քաղաքին կեդրոնը:

Բնակչութեան մէկ կարեւոր մասն էին Եւրոպացիները, երկու դասակարգերով՝ Ֆրանկները, որոնք իրարու հետ կ'ամուսնանային եւ իրենց սկզբնական ազգութիւնը կը պահէին, եւ Լըւանթէններ, որոնք կէս-եւրոպացի եւ կէս-հայ կամ յոյն էին: (Ի դէպ, տարիներ առաջ չատ յեղյեղուած էր Ֆրանսացի վարչապետ Էտուար Պալատիւրի ենթադրեալ հայ ծագումը եւ ի վերջոյ, պարզուեցաւ որ ան կը պատկանի Լըւանթէններու դասակարգին): Քաղաքի բնակչութիւնը եկած էր թէ՛ Կովկասէն եւ թէ Արեւմտեան Հայաստանէն (Հիւսնի ընտանիքը՝ ծագումով կեսարացի, հաստատուած է Զմիւռնիա): Տնտեսութիւնը թէ՛ արդիւնաբերութեան եւ թէ առեւտուրի վրայ հիմնուած էր: 1922-ին, քաղաքի 391 դործատուներէն 344-ը Ճոյներու կը պատկանէին:

Իր տնտեսական կարեւորութենէն զատ, Զմիւռնիան նոյնպէս արեւմտահայ գարթօնքի ծննդավայրը եղաւ՝ Պոլիսէն ետք, եւ մտաւորական ու մշակութային հարուստ կեանք մը ունեցաւ:

Բանասէր Արծուի Բախչինեան (Ազգային եւ Միջազգային Ուսմանց Հայկական կեդրոն, Երեւան) չէր կրցած ներկայ ըլլալ եւ իր զեկուցումը կարդաց անդլիացի պատմաբան Էլիզապէթ Ռէյկէյթ: Ան նուիրուած էր ուշագրաւ նիւթի մը՝ հայ-չուէտական յարաբերութիւններ Իզմիրի մէջ: ԺԸ· դարուն, կարճ մը Զմիւռնիա-հայեր չփումներ ունեցան չուէտացի ճամբորդներու հետ, ինչպէս Ուփսալայի համալսարանի արեւելագիտութեան դասախօս Միքայէլ Էնէման եւ բժիշկ ու բուսաբան Ֆրէտէրիք Հասելքուիսթ, որոնք հետաքրքրական դիտողութիւններ արձանագրած են իրենց հատորներուն մէջ:

Նոյն դարուն, ուրիշ Զմիւռնիահայեր ծառայած են չուէտական դիւանագիտութեան որպէս թարգմանիչներ: Անոնցմէ մէկը՝ Ժան Մուրատճա, Զմիւռնիոյ մէջ չուէտական հիւպատոսարանի առաջին թարգմանը եղաւ, իսկ իր զաւակները՝ Իգնատիոս Մուրատճա եւ Աբրահամ Կոստանդին, չուէտական դիւանագիտութեան ծանօթ անուններ դարձան:

Զորս հատ հայկական ձեռագիրներ

(Շար·ը Դ· էջ)

MICHELET ET LES ARMÉNIENS

SUR L'ILE DE SAN LAZZARO, DES TETES A LA REMBRANDT

par Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication

En juillet 1838, au cours de son voyage en Italie, Michelet séjourne à Venise et, fidèle à son habitude, il rapporte dans les pages de son journal ses visites et ses impressions, ses idées et ses actes, ses vues et ses visions. La présence des Arméniens mérite quelques lignes aux yeux de l'historien qui note, à la date du jeudi 26 juillet : **«Petites rues, Arméniens. Prédicateur froid et raisonnable, qui parle devant l'autel et non du haut de la chaire»** [1]. L'annotation, succincte et simple, est suivie, le lendemain, par un passage que nous nous proposons d'examiner dans le contexte de la pensée de Michelet.

Le vendredi 27 juillet, Michelet visite donc le couvent des Arméniens sur l'île de San Lazzaro et note dans son Journal :

«Après dîner, visite aux Arméniens, au Lido. Belle et originale situation du couvent, petit et oriental, avec des jardins de lauriers roses. A l'intérieur des cellules, têtes à la Rembrandt. Quarante personnes en tout,y compris les élèves. L'imprimerie, les deux bibliothèques, orientale, occidentale; table de Byron dans l'occidentale. L'Arménien lui a servi de maître; on croit qu'il a travaillé au couvent, afin de se faire passer pour chrétien, mais il était trop gâté... Signature des étrangers, d'Henri V, de Mademoiselle, de M. de Blacas. Le padre **est un homme aimable, poli, d'une sérénité singulière, qui parle toutes les langues. On met ce qu'on veut dans un tronc... Cette solitude au milieu de la mer devait plaire singulièrement au grand poète, si malheureux»** [2].

Michelet recourt à deux références majeures, Rembrandt et Byron qui occupent tous deux une place considérable dans son travail d'écrivain, dans son écriture picturale inséparable de l'élaboration continue d'un autoportrait [3] vivant où circulent et se donnent à voir le peuple, la liberté, l'harmonisation de la société et du monde. La comparaison établie entre les religieux arméniens et la peinture de Rembrandt nous convie à voir une identification entre Michelet et les premiers. C'est ce que nous nous proposons d'examiner ici, dans un premier temps, réservant pour une autre occasion l'analyse d'autres questions que soulève ce passage du **Journal.**

Les «têtes à la Rembrandt» sont visualisées comme telles par leur relation avec le lieu : «A l'intérieur des cellules». L'image qui surgit, produite par l'association entre «intérieur des cellules» et «têtes à la Rembrandt», est aussitôt celle du **Philosophe en méditation**, c'est-à-dire un type de personnage apparaissant dans deux tableux du maître hollandais. Le philosophe rembrandtien joue un rôle essentiel et complexe dans l'élaboration de l'autoportrait micheletien. Dans l'une de ses leçons de 1844, l'historien se réfère aux «deux philosophes de Rembrandt» dont il trouve la philosophie supérieure à celle de Raphaël et à la **Mélancolie** de Dûrer.

Car ce qui advient avec Rembrandt, comme avec Descartes, son contemporain, est l'advenue de l'homme en tant qu'homme, soit encore, l'humanisation de l'homme qui sera, par la suite, grâce à la Révolution française, instaurée par le droit. Rembrandt produit l'équivalent pictural de la révolution de la pensée par la pensée, effectuée par Descartes:

«Celui qui, dans la toile de Rembrandt, n'a pas plié d'ailes, car il n'a pas besoin d'ailes, c'est un homme. Ce non est assez grand. Il n'a pas jeté d'instruments autour. Son outil, c'est la pensée. Il est maître. La nature ne l'opprime aucunement. Il lui permet seulement d'éclairer d'un jour pâle son vaste exil, ce palais de granit. Les pensées lointaines le transportent au-delà du large et long corridor... Le système des fortes voûtes, la progression des volutes ascendantes du grand escalier, dont les jours à brisées d'ombres vous font compter les croisées et mesurer la profondeur, le trouvent assis à sa table. Devant lui reste ouvert un livre. Il a lu mais il ne lit plus. Il a reculé son fauteuil. Dans sa forte tête pensive, on lit couramment le mot de Descartes, le mot de Corneille» [4].

Si le philosophe de Rembrandt atteint un tel degré de puissance, c'est parce qu'il a réalisé le dépassement de l'individualité identifiable et le dépassement de l'idéalité assujettissante pour atteindre le type, qu'il est parvenu à affirmer de façon positive la pensée de l'homme. Lorsque Raphaël et Dûrer s'écartent du processus d'identification et le dépassent, le premier, dans l'**Ecole d'Athènes,** avec le personnage mélancolique non identifiable assis sur les marches de l'escalier et, le second, dans sa **Mélancolie,** ils ne peuvent le faire qu'en inscrivant ce dépassement comme perte, dans un cadre mélancolique où le geste signale le vide, l'évidement. Avec Rembrandt et Descartes,la perte devient la victoire de la pensée sur elle-même, l'affirmation positive du devenir humain de l'homme par ses propres moyens, ce qui n'exclut pas, bien au contraire, la place de la transcendance. La force du philosophe de Rembrandt réside dans sa capacité à devenir écran, l'écran blanc, tel le support de la Véronique, toile sur laquelle se projettent, tour à tour, les penseurs qui font l'histoire:

«Et comment s'appelle ce penseur ? D'un grand nom, Messieurs ! C'est le sérieux esprit moderne, c'est Descartes dans sa solitude de Hollande, c'est Leibniz et Newton, c'est Kant, dans leurs sombres villes du Nord, sur la grève de l'océan, sur le rocher de la Baltique [5]».

Le portrait du philosophe de Rembrandt est donc le portrait du penseur, un portrait mobile dans lequel se font tour à tour apparaître Descartes, Leibniz, Newton ou Kant, de même que Michelet et les religieux arméniens de San Lazzaro. Par le travail sur l'ombre et la lumière, Rembrandt recrée la toile comme lieu de transformation, il en fait une matrice primordiale qui n'engendre par l'identité codifiée, repérable et assignable mais bien au contraire le flux de la pensée, le mouvement vital. Le processus de la peinture s'accorde avec celui de la gravure, il rend à l'œuvre la capacité matricielle d'engendrer le surgissement d'une impression. Pour Michelet, la force de la peinture de Rembrandt provient de son métier de graveur, ce travail d'ouvrier que Michelet admire chez les artistes (Rembrandt, Dürer, Géricault, Piranèse) et qu'il partage par son passé de typographe. Aussi, les «têtes à la Rembrandt» des religieux arméniens dans leur cellule ne doivent-elles pas être séparées d'un autre élément repéré par Michelet lors de sa visite au couvent : l'imprimerie. L'imprimerie se révèle comme l'un des lieux les plus connotés du discours micheletien, elle est son lieu de naissance, l'«arche sainte» des temps modernes :

«Je naquis en 1798, dans le chœur d'une église de religieuses, occupée alors par notre imprimerie; occupée, et non profanée; qu'est-ce que la Presse, au temps moderne, sinon l'arche sainte?» [6].

Michelet évoque ce point de départ autobiographique lorsqu'il s'adresse à son ami Edgar Quinet auquel il dédie **Le Peuple** (1846), présenté comme premier portrait du peuple, portrait de la France, du Moi, de l'homme libre, sauvé par le droit et la justice. C'est dans ce lieu de libération que, en 1843, lui apparaît une vision de lumière salvatrice, **«quand ma chaire assiégée me fut presque interdite et la parole disputée par une cabale fanatique. Le soir même, je cours à la presse; elle haletait sous la vapeur, l'atelier n'était que lumière, brûlante activité; la machine sublime absorbait du papier, et rendait des pensées vivantes... Je sentis Dieu, je saisis cet autel. Le lendemain j'étais vainqueur»** [7]. L'imprimerie est un lieu révolutionnaire en ce qu'elle donne naissance à la divulgation des connaissances, rapproche les âges et les peuples, met au jour et révèle. L'un des lieux privilégiés de cette révolution n'est autre que Venise et l'imprimerie des Alde «ressuscitant» les deux colosses que sont Platon et Aristote [8]. L'invention de l'imprimerie constitue à elle seule une révolution, c'est la révolution de la Renaissance, terme qu'il revient à Michelet d'avoir instauré comme notion historique[9] et qui s'accorde avec son obsession de la Résurrection, sa prédilection pour le nom de Lazare, sa «hantise», comme le dit Lucien Febvre [10]. Il semble dès lors intéressant de noter que Michelet, relatant sa visite sur l'île, parle du «Lido» et non de «S. Lazzaro» pour situer la congrégation. Le philosophe de Rembrandt dans sa cellule montre le rapprochement de l'humain et de la sphère transcendantale par la pensée et non plus par les passions, il est l'aspect même d'une proximité nouvelle avec le vrai et le juste :

«Le vrai, le juste, c'est l'aspect sous lequel nos saints modernes ont vu Dieu. Ils n'ont pas été soutenus par la crainte et l'amour, par la terreur et l'espérance, par les fantasmagories miraculeuses. Ils ont continué Dieu dans son calme et froid attribut, comme le dieu du vrai» [11].

Ainsi, la note de Michelet à Venise, citée au début de notre propos : **«Petites rues, Arméniens. Prédicateur froid et raisonnable, qui parle devant l'autel et non du haut de la chaire»** s'accorde-t-elle avec son analyse des temps modernes. Le prédicateur «froid et raisonnable», exprime, par cette attitude, l'approche moderne de la vérité et de la justice que souligne également sa position «devant l'autel et non du haut de la chaire», changement notable qui met le prédicateur à hauteur d'homme. Attentif aux processus illocutoires, Michelet prend en considération le lieu du discours et la position du locuteur pour indiquer leur influence sur le contenu du discours et sa réception. Parler devant et non plus en haut implique une modification du corps et donc aussi de la vision et de l'audition, tout comme la lecture s'était simplifiée et annoblie grâce à l'invention vénitienne du petit format, permettant de mettre le livre sous le manteau et d'en finir avec la reptation due aux in-folio.

Le décor rembrandtien, s'il est celui que Michelet projette sur le couvent des Arméniens n'en demeure pas moins le sien. Dans sa dédicace du **Peuple** à Quinet, Michelet revendique la modernité qu'ils incarnent tous deux : **«nous représentons nous-mêmes, autant que d'autres peut-être, les deux faces modernes du Peuple, et son récent avènement»** [12]. Moderne comme Descartes, Michelet, dans ce livre de divulgation, se rattache doublement à Rembrandt. D'une part, il en adopte la vision qui consiste à «voir dans l'obscur», et faire l'anatomie («nulle peinture sans anatomie» [13]). D'autre part, il plante le décor de son évolution intellectuelle en reprenant l'architecture générale du **Philosophe** peint par le maître hollandais. Ainsi les «voûtes basses» du Musée des Augustins où il reçoit sa première et plus forte impression d'enfance s'accordent-elles avec le lieu de son travail d'apprenti typographe, **«ce fut une cave, cave pour le boulevard où nous demeurions, rez-de-chaussée pour la rue basse»** [14]. Le lieu où, à l'instar de Rembrandt, Michelet imprime, en compagnie de son grand-père et d'une araignée, cette cave, évoque, par la description, le tableau du Louvre, le **Philosophe en méditation** où le spectateur peut apercevoir une fenêtre et un escalier en colimaçon menant vers un espace sombre, une porte comme une tache. Michelet, à San Lazzaro reconnaît alors un «locus» propre à sa mémoire et à sa pensée, éveillant l'enfant et touchant le chercheur. La présence conjointe des têtes à la Rembrandt, d'une imprimerie et des élèves ne peut manquer de ranimer chez lui qui vient d'être nommé au Collège de France, les souvenirs d'enfance aussitôt associés aux pensées du chercheur habité par Byron et hanté par Lazare. Face à une surabondance d'indices soudain réunis et comprimés en un espace-temps, Michelet recevant «au milieu de la mer», les effets de tant de rappels en accord avec son moi, ne peut, de l'île, qu'en oublier le nom.

Chakè MATOSSIAN

(1) Michelet, *Journal*, t. I, p. 268.

(2) Jules Michelet, *Journal*, Texte intégral, avec introduction et notes de Paul Viallaneix, Paris, Gallimard, 1959, t. I, p. 270. J'espère avoir un jour prochain l'occasion de pouvoir approfondir ma recherche en consultant les archives de S. Lazzaro.

(3) Nous nous permettons de renvoyer à notre ouvrage: *Fils d'Arachné* (*Les tableaux de Michelet*), Bruxelles, La part de l'œil, 1998.

(4) Jules Michelet, *Cours au Collège de France*, publiés par Paul Viallaneix, Paris, Gallimard, 1995, t. I, p. 670. (*CCF* pour la suite).

(5) *CCF*, I, p. 671.

(6) Michelet, *Le Peuple*, (1846), introduction et notes par P. Viallaneix, Paris, Garnier, Flammarion, 1974, p. 65.

(7) Michelet, *Renaissance et Réforme*, Paris, Robert Laffont, 1982, p. 168.

(8) *Renaissance et Réforme*, p. 163.

(9) Lucien Febvre, *Michelet et la Renaissance*, Paris, Flammarion, 1992, p. 38: «Ainsi Michelet n'a pas créé un mot, mais une notion historique : la nation d'une phase, à comprendre et à définir, de l'histoire humaine de l'Occidnt».

(10) Lucien Febvre, *Michelet et la Renaissance*, p. 39 : «De son premier à son dernier jour, Michelet à proclamé dans l'immortalité une foi non pas abstraite, théorique et, si j'ose dire, catéchistique —une foi chaude, passionnée et pleine de certitudes. [...] Cette hantise de Lazare, le ressuscité, qui lui fera donner au fils éphémère de sa vieillesse les prénoms d'Yves-Jean-Lazare et écrire, le 3 juillet 1850, dans une lettre à Alfred Dumesnil, pour lui apprendre, précisément, la naissance de ce fils: "Il s'appelle Lazare... Lazare veut dire résurrection : beau mot, beau nom et belle date"».

(11) *CCF*, I, p. 671.

(12) *Le Peuple*, p. 57.

(13) *Le Peuple*, p. 63.

(14) *Le Peuple*, p. 68.

L'appropriation écrite simultanée du Français et de l'Arménien

DE LA GRANDE SECTION DE MATERNELLE AU COURS PREPARATOIRE

par Sylvia TOPOUZKHANIAN
Docteur ès Lettres : Sciences du Langage

Instrument d'intégration collective, toute langue fonctionne comme marqueur, comme indice d'appartenance. Ceci est tout particulièrement ressenti dans le discours identitaire des **Arméniens de la diaspora en France.** Ainsi, dès les premiers instants de l'immigration, le souci de transmettre fut pour les Arméniens le pendant de leurs efforts d'adaptation, comme l'antidote à une dilution redoutée.

C'est pourquoi dès leur entrée en Cours Préparatoire (CP), les jeunes élèves scolarisés dans les écoles privées arméniennes sont pressés par les exigences et les attentes des adultes. Ls enseignants de langue les considèrent prêts à recevoir leurs informations sur l'écrit et à assimiler **deux codes alphabétiques différents.** Cependant chaque apprenant aborde l'apprentissage systématique avec des représentations personnelles sur le fonctionnement de l'écrit, qui peuvent d'ailleurs être différentes selon la langue étudiée.

Cet article abordera la question d'enfants confrontés à un double apprentissage de l'écrit, au confluent de deux cultures et de deux langues présentant de multiples points de divergence. Il tentera

— d'évaluer s'il existe une corrélation dans les stades d'appropriation des deux écrits;

— de relever les éventuels interférences et transferts apparaissant d'une langue à l'autre, au cours de cet apprentissage;

— de comprendre comment les processus d'acquisition se différencient, compte tenu des conditions d'apprentissage observées (bilinguisme vrai ou non).

I METHODOLOGIE

Nous nous inscrivons ici dans une **perspective constructiviste piagétienne.** Dans cette orientation, les recherches en psycholinguistique génétique montrent que les interactions avec l'objet à lire débutent bien avant la scolarisation et que la «démarche d'appropriation» se développe et se poursuit dans toutes les situations au cours desquelles l'enfant est en relation avec l'écrit.

A) Contexte de recueil des données et schéma expérimental:

L'écriture productive ou «inventée» est une situation où l'examinateur suggère à l'apprenant d'écrire des mots qu'il connaît oralement, mais qu'il n'a jamais produits auparavant (hormis la demande de production de son prénom, première forme écrite stable).

Ces épreuves sont proposées de manière individuelle. En cela, il est essentiel que l'adulte puisse dialoguer avec l'apprenant afin de tenter de comprendre son raisonnement original.

La première expérimentation s'est déroulée en fin de la Grande Section de Maternelle (GSM) en avril. Elle a été suivie en CP par deux autres évaluations sur ces mêmes enfants, à six mois d'intervalle chacune (en octobre et en avril).

B) Choix de l'école et des sujets :

L'étude expérimentale a été réalisée sur deux années scolaires (GSM et CP) et comporte un échantillon de 15 enfants scolarisés dans une école privée

arménienne de France.

Pour chaque écolier, le niveau de compétence en arménien a été évalué car, malgré leur immersion précoce, les acquis langagiers sont très variables d'un sujet à l'autre. En outre, les différences interindividuelles dans l'ontogenèse du langage sont importantes, dans la tranche d'âge que concerne cette étude.

Les aspects suivants sont observés: compétences sémantiques, morpho-syntaxiques et phonologiques, compétences en compréhension. Nous avons scindé les résultats en trois classes, pour des raisons méthodologiques, la réalité linguistique étant certes moins tranchée:

— enfants bilingue (compréhension et expression)

— enfant monolingue

— enfant bilingue en compréhension seulement (non en production).

II ANALYSE DES DONNEES

Les observations d'études transversales, longitudinales et comparatives montrent qu'en arménien, comme dans les autres langues, il existe une genèse du lire/écrire. Les principes d'évolution ordonnée dégagés pour le français se retrouvent pour l'arménien, et appuient en cela les résultats des recherches comparatives antérieures menées sur d'autres langues.

Cependant plusieurs particularités sont à souligner :

A) Variations interlangues :

Les variations des performances interlangues sont liées tant aux caractéristiques de l'écrit arménien qu'aux variables du milieu socio-éducatif et au contexte d'apprentissage de cette langue minorée.

1) Une exposition significativement plus faible aux écrits arméniens

— L'**immersion** au sein de ce système d'écriture est très **réduite** du fait de l'absence «d'*écrits fonctionnels*» (enseignes, affiches publicitaires...), d'un environnement extra-scolaire riche en écrits, de littérature enfantine dans le milieu familial.

En outre, cet objet social qu'est la littéracie est peu détenu par d'autres sujets, même à l'intérieur de l'école (deux institutrices arméniennes uniquement).

— Plus restreint en arménien, **le répertoire de graphies** des enfants résulte d'un enseignement scolaire d'arménien limité à 1 heure par jour (le temps d'immersion est donc cinq fois moindre qu'en français).

— L'exposition plus limitée restreint entre autres l'acquisition d'un **vocabulaire «visuel» spécifique.** En effet, la plupart des auteurs considèrent que le processus de mémorisation (stratégie orthographique) met en œuvre des habiletés visuelles et que, par conséquent, la construction de représentations orthographiques dépendrait de l'expérience visuelle des mots écrits.

— En outre, les enfants utilisent assez rarement dans cette langue le **principe du nom des lettres,** qui consiste en l'interprétation de la graphie par le nom de la lettre. Cependant, la stratégie de l'épellation est relevée dans de nombreux travaux et, par ailleurs, dans les corpus français recueillis (ex : KNARI, pour «canari»).

Néanmoins les noms de lettres correspondent en français presque toujours à une syllabe ouverte. Cependant en arménien on retrouve d'une part de nombreuses syllabes phoniques fermées, et d'autre part certains noms de lettres complexes ne favorisent guère la stratégie de l'épellation.

ex.: ա բ գ
ա յ բ [ajp] բ ե ն [pen] գ ի մ [kim]

De plus, par le nombre important de ses graphies, l'alphabet arménien met certainement en difficulté les élèves pour la mémorisation de l'ensemble des noms de lettres.

Ainsi, en entrant au CP, les enfants connaissent mieux les sons des lettres que leurs noms. C'est pourquoi le **principe de l'épellation est quasi-inexistant dans les productions arméniennes** ou **présent par le biais des lettres françaises.**

Ex: André note le terme *սիրեն* [siren], par *սիրն* ([sir]+dernière lettre *ն*, dont l'équivalent français est «n»).

Gauthier transcrit le terme *եմ* par *մ*, dont l'équivalent français est «m».

2) Une complexité graphique propre à l'alphabet arménien

— Cet alphabet entraîne des difficultés dans la discrimination des lettres, qui exige des capacités perspectives raffinées.

En arménien, les apprenants écrivent avec plus ou moins d'aisance, en introduisant parfois des lettres en miroir (Ex.: Claude produit son prénom *Գլաա* au lieu de «*Գլաա*»), des lettres mal formées ou en ne respectant par le plan horizontal ou la grandeur des graphies.

— Afin de pallier la difficulté à percevoir, assimiler et reproduire ces **formes complexes,** l'arménien script est adopté dans l'enseignement scolaire. Chaque lettre étant par ailleurs séparée de sa voisine, son dessin ne change pas.

Cependant, comme le soulignent E. Ferreiro et C. Pontecorvo (1993, p. 25), «*on sait depuis longtemps que les avantages initiaux d'une écriture à caractères séparés — plus grande facilité à identifier les graphies et à déterminer le nombre de graphies dans un chaîne — deviennent des difficultés au cours des années suivantes, lorsque le scripteur doit prendre en considération la segmentation graphique et augmenter la vitesse de l'acte de production des marques*».

Il est vrai que nous avons eu nous-mêmes de la difficulté à distinguer, dans les écrits arméniens du CP, l'interruption du tracé liée ou non à une segmentation (espace graphique).

Employée par Claude, uniquement pour l'arménien, la technique des barres verticales de séparation, est une réponse apportée à ce qui est vécu comme une difficulté par cet enfant. Ce dernier donne la justification suivante: «Pour que ça se mélange pas».

— En outre, **l'absence de lettres capitales arméniennes complexifie le travail des élèves** car, comme le souligne J.-P. Jaffré (1995, p. 136), «*l'emploi des lettres capitales permet aux jeunes scripteurs de maîtriser les tracés graphiques bien plus tôt qu'ils ne le feraient avec des lettres minuscules. Les lettres capitales sont en effet formées de traits élémentaires dont la production est aisée, et leur tracé présente en outre le grand avantage d'être autonome*».

3) Une langue dominée, l'arménien

— Langue maternelle de 9 enfants bilingues, elle est «étrangère» pour 2 autres élèves monolingues, et plus ou moins bien émise pour 4 autres.

En fin de CP, *on note que les conceptualisations les plus avancées d'écritures quasi-phonétiques et phonétiques sont uniquement détenues par des enfants bilingues.*

Le degré de maîtrise orale de la langue est donc un facteur déterminant dans l'acquisition de la litéracie.

Certes, les enfants monolingues et bilingues en compréhension uniquement arrivent également. à terme, à la dimension phonogrammique, mais plus tardivement semble-t-il. Ces résultats semblent évidents au vu de la difficulté, plus grande pour eux, à saisir très précisément des éléments oraux non signifiants; il s'agit également pour eux de les traduire en signes écrits, mémorisés grâce à leurs compétences intellectuelles.

Pour la majorité des élèves, nous avons constaté un *transfert du savoir de la langue écrite dominante à la langue dominée :* le savoir acquis n'est pas rattaché à quelques expériences disparates, mais peut être généralisable dans un autre contexte.

Ces transferts apparaissent le plus souvent dans les cas d'interférences interlinguistiques, lorsqu'ils aboutissent à des réalisations erronées.

B) Transferts de compétences et interférences :

Les interférences interlinguistiques qui en découlent (dans la majorité des cas de la langue forte vers la langue faible) mettent en évidence aussi bien la manifestation de la capacité créatrice des apprentis-scripteurs que celle de phénomènes perturbateurs dans l'acquisition des structures des deux langues.

Comme le souligne A. Trévise (1996, p. 26) en parlant des «*transferts analogiques (positifs ou négatifs) d'activités et/ou de représentations métalinguistiques* [...], *les enfants auront des conduites linguistiques contrastives mais aussi des représentations liées sur les deux langues, «tremplins ou handicaps» suivant les cas*».

Quelques exemples ont été relevés afin d'illustrer notre propos :

— le **recours à la langue dominante** pour orthographier un mot qui contient des graphèmes complexes en arménien ex. : Insertion de graphies françaises, lorsque les graphèmes arméniens correspondants sont méconnus ou non récupérables (transferts phonémiques)
* *առաջ* au lieu de *առիւծ*, où le graphème français «*u*» remplace «*իւ*»

— Ces transferts phonémiques sont accompagnés de transferts sémantiques, syntaxiques et visuels.
ex.: nom de famille (Markarian), noté * *Մարկարիան*, translittération «fidèle» de la particule «ian» en français.

— Obtenues à partir d'un découpage complet de la chaîne phonique en écriture, les décompositions par «régularisation» témoignent de l'utilisation massive de véritables procédures phonographiques.
ex. : connecteur *և*, noté chez Alex * *իև* et * *իէւ* chez Taline.
Alex note également le terme *ձի*, **դսի*.

Néanmoins nous pouvons souligner, avec D. Moore (2001, p. 72-73), le fait que «*le déclenchement du transfert ne soit pas forcément lié à la seule présence de chevauchements partiels entre les systèmes en contact, mais puisse relever de stratégies de l'apprenant pour résoudre des difficultés d'apprentisssage ou de communication. L'apprenant, de victime des relations entre L1 et L2, redevient en ce sens acteur de son propre apprentissage, en pouvant faire appel à L1 selon ses besoins*».

De manière ponctuelle ou exclusive, l'utilisation de l'alphabet français durant le protocole arménien, n'est donc pas due à une méconnaissance des règles métagraphiques, mais plutôt à une **recherche de facilitation,** probablement liée à des phénomènes de surcharge cognitive.

— Le **raisonnement analogique** entre les deux langues résulte d'une interaction entre une information nouvelle et une conception préalable ;il permet de constituer des savoirs nouveaux (mais pas forcément corrects).
ex. : — l'utilisation des noms des lettres françaises pour désigner les lettres arméniennes

— l'utilisation du morphogramme français -s, transposé en arménien (r), pour noter le pluriel en finale d'un terme arménien

— L'activité réflexive et les comparaisons interlinguistiques élargissent le champ de conscience langagier. La relation et la confrontation de deux systèmes linguistiques bien différents joue un rôle important dans le **développement de la conscience métalinguistique et métagraphique.** Cette opération est bénéfique aussi bien pour les enfants bilingues que pour les monolingues.
ex. : explication d'un enfant monolingue en CP; «en français, on met un point à la fin de la phrase; en arménien, on en met deux. Y'a pas non plus le masculin et le féminin en arménien».

III BILAN D'APPRENTISSAGE ET MOTIVATIONS

Pour les enfants d'origine arménienne, le bilan de cet apprentissage est loin d'être évident : **les motivations à apprendre l'arménien écrit sont difficiles à cerner.**

Dans l'échantillon étudié, seul un enfant, monolingue de surcroît, a considéré l'écrit arménien comme ayant une utilité hors du cadre scolaire. Deux élèves réduisent cet apprentissage à son utilité scolaire, et douze d'entre eux (sur 15) s'abstiennent de répondre.

Ce nombre élevé d'abstentions montre **une intuition floue du rôle de l'arménien écrit** (cf. 3 abstentions seulement pour le français). L'apprentissage se fait dans une situation spécifique dont les conditions peuvent être qualifiées d'artificielles et où l'institution scolaire s'inscrit, non sans ambigüité, dans une tradition de primauté de l'écrit.

Dans son traitement particulier de l'écrit, par rapport à l'oral, l'école participe à la transmission d'un héritage contradictoire. Le scripteur est partagé entre certaines représentations héritées de l'école (bien écrire) et d'autres, inspirées de ces propres pratiques scripturales extrascolaires ou liées à des attentes sociales, elles-mêmes ambiguës (fonctionnalité de l'écrit mais dans le respect des normes, même si elles ne sont pas fonctionnelles).

IV CONCLUSIONS

Dans le domaine des prémisses du développement de l'écrit que cette étude évoque à travers deux langues en présence, l'arménien et le français, la progression (les régressions, parfois) de l'enfant se superposent et/ou se succèdent. Cette chronologie d'apprentissage est propre à l'enfant et il est difficile de la rapporter à un modèle standard. **Cette construction de savoirs demeure fragile si elle n'intègre pas des expériences socioculturelles solides.**

En GSM, les enfants monolingues et les petits bilingues assimilent cet apprentissage intensif de deux codes alphabétiques; malgré un décalage, ils arrivent plus ou moins à maîtriser quelques formes écrites de l'arménien.

Pour bien comprendre les opérations du sujet scripteur sur sa langue, nous avons vu qu'il était nécessaire de considérer l'enfant, dans son environnement socioculturel et linguistique. En effet, ses savoirs s'élaborent selon un itinéraire individuel, avec des ruptures, des anticipations et des réorganisations successives; c'est le contraire d'une progression linéaire, pas à pas, dont l'enseignant pourrait contrôler les étapes et gérer mécaniquement le déroulement.

La productoin écrite est une activité cognitive complexe. Elle implique essentiellement le dévlopppement de savoir-faire et non une accumulation de savoirs. Il s'agit d'une activité de communication effective et d'une individualisation intégrée à des pratiques communautaires et sociales.

L'alphabétisation, la «transmission» de l'écriture sont réussies, certes! Pourtant, l'appropriation, la «construction» de ce savoir sera durable seulement si, au préalable, l'enfant s'est approprié la langue orale.

Cette maîtrise de l'écrit, déjà difficile à réaliser en français, l'est plus encore pour l'enfant d'origine arménienne dont la communauté évolue dans un contexte socio-politique difficile et affaibli. Cependant, si les fonctions sociales de la langue arménienne sont de moins en moins saillantes, sa survivance en diaspora démontre une réussite due à l'attachement d'un peuple à sa langue.

S. T.

BIBLIOGRAPHIE

FERREIRO E., PONTECORVO C. (1993) «Le découpage graphique dans des récits d'enfants entre 7 et 8 ans. Etude comparative espagnol-italien. *Etudes de Linguistique Appliquée*, n° 91, 22-33.

JAFFRE J.-P. (1995a). — «Compétence orthographique et acquisition». In D. Ducard, R. Honvault et J.-P. Jaffré (Eds). *L'orthographie en trois dimensions.* Paris: Nathan Pédagogie, 93-158.

MOORE D. (2001). — «Une didactique de l'alternance pour mieux apprendre?». *Etudes de Linguistique Appliquée*, n° 121, 71-78.

TREVISE A. (1996). — «Réflexion, réflexivité et acquisition des langues». *Acquisition et Interaction en Langue Etrangère*, n° 8, 5-40.

ԻԶՄԻՐ՝ ԱՂԷՏԷՆ 80 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

(Շար.ը Ա. Էջէն)

պահպանուած են Ուփսալայի համալսարանի հռչակաւոր ձեռագրանին մէջ, որոնք հեռաւոր Հիւսիսային Եւրոպա հասած են նոյնպէս Զմիւռնիոյ ճանապարհով:

Պարպարա Մերկէրեան (Գալիֆորնիոյ նահանգային համալսարան, Ֆրէզնօ) խօսեցաւ ամերիկացի միսիոնարներու Զմիւռնիոյ մէջ կատարած հրատարակչական գործունէութեան մասին: Տարօրինակ է նկատել, որ 1802–ին, ամերիկացի հիւպատոս մը հաստատուեցաւ քաղաքին մէջ, հակառակ անոր, որ Թուրքիան եւ Միացեալ–Նահանգները դիւանագիտական կապեր կնքեցին 1813–ին միայն: Ժ.Թ. դարու սկիզբէն արդէն ամերիկեան ռազմանաւ մը խարսխած էր Զմիւռնիա, որպէս Միջերկրականի նաւախումբին մէկ անդամ: Ամերիկացի միսիոնարները չուտով ճամբայ ելան իրենց քարոզչական գործունէութիւնը կատարելու, իսկ 1822–ին տպարան մը բացին Մալթայի մէջ, տպելով յունարէն, իտալերէն եւ հայատառ թրքերէն դիրքեր:

Միջին Արեւելք ժամանող առաջին միսիոնարը՝ Ուիլիըմ Կուտոլ, նշմարած է, որ փոքրամասնութիւնները իրենց խօսած լեզուէն տարբեր լեզուով կ'աղօթէին, և յանձնարարեց հայատառ թրքերէն գրականութիւն հրատարակել: Բայց երբ 1833–ին տպարանը փոխադրուեցաւ Զմիւռնիա, այն առեն Ամերիկայեցիները համոզուեցան հայերէն գիրքեր հրատարակելու կարեւորութեան: Անոնք արդէն երկար առենէ ի վեր գիտակից էին բնիկ լեզուները սորվելու կարեւորութեան, որ իրենց կարծիքով բանալին էր արեւմտեան արժէքներու թափանցումին՝ միջին արեւելեան չրջապատին մէջ:

Միսիոնարներու չարքին, պէտք է յիշել Ճոն Ամէրը եւ Էլիա Ռիկսը, որոնք կարեւոր գործունէութիւն մը տարին, յաջորդաբար հրատարակելով աչխարհաբար Նոր (1837) եւ Հին (1853) Կտակարանները: Ամէր նոյնպէս հրատարակած էր քաղաքի առաջին հայերէն թերթը՝ «Շտեմարան պիտանի դիտելեաց»ը (1836), որ սակայն ոչինչ գրած է Հայերու մասին: Ռիկս, որ լեզուաբան մըն էր, 1847–ին լոյս ընծայած է աչխարհաբարի առաջին քերականութիւններէն մէկը: Մերկէրեան եզրակացուց, որ միսիոնարներու գործունէութիւնը՝ հրատարակչական տեսանկիւնէն, կարեւոր դեր մը խաղաց աչխարհաբարի զարգացումին մէջ եւ սատարեց յեղաչրջող գաղափարի մը տարածումին՝ տպագիր խօսքը ամէն մարդու մատչելի պէտք է ըլլար:

Գալիֆորնիոյ «Սրմինիըն Օպզերվըր» անգլիատառ չաբաթաթերթի խմբագիր Օչին Քէչիչեան, որ նաեւ կը դասաւանդէ Կլէնտէյլի համայնքային գոլէճին մէջ, իր նիւթը դարձուցած էր Զմիւռնիոյ առաջին հայկական թերթը՝ «Արչալոյս Արարատեան» (1840–1884), որ ժամանակագրականօրէն երրորդն է հայ մամուլի պատմութեան մէջ: Մինչեւ 1922, չուրջ 20 հայկական թերթ հրատարակուած է քաղաքին մէջ: Սկիզբը Ղուկաս Պալթազարեանի եւ, 1874–էն ետք, Ճարութիւն Սվաճեանի խմբագրութեամբ, «Արչալոյս Արարատեան»ը կարեւոր դեր մը ունեցած է քաղաքի հանրային կեանքին մէջ: Սվաճեանի չրջանին, ձգած է իր պահպանողական կեցուածքը եւ դարձած է աւելի ազատական եւ յարձակողական, ինչ որ Սվաճեանին արժած է բանտարկութիւն մը: Թերթը կարեւոր եղած է նաեւ աչխարհաբարի զարգացումին մէջ:

Արուեստաբան Քրիստինա Մատանճիի (Ուիլքընսին – Մէտիսըն համալսարան) զեկուցման նիւթը Զմիւռնիահայոց «տեսողական մչակոյթ»ն էր: Սահիկներու օժանդակութեամբ, ան ներկայացուց Հայնոցի ճարտարապետութիւնը, ի մասնաւորի Ժէ. դարու Ս. Սթեփանոս եկեղեցին, որ զուտ դասական եւ արեւմտեան ոճով կառոյց մըն էր, զոր պէտք է վերագրել քաղաքի եւրոպական նկարագրին: Ան նոյնպէս ներկայացուց ու վերլուծեց տնային կարասիներ եւ կնոջական հագուստներ, որոնք կը պատկանին Պոսթըն գտնուող Ամերիկայի Հայկ. Գրադարան եւ Թանգարանի հաւաքածոյին:

Ցեմիլչօրէմի նիստի առաջին զեկուցքերը Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս Սոնա Սէֆէրեանն էր, որու նիւթը լուսաւորական չարժումն էր Զմիւռնիոյ մէջ 1850–1900–ին: Քաղաքի մչակութային գլխաւոր երկու կեդրոնները եղած են Մեսրոպեան վարժարանը եւ Տէտէեան եղբայրներու տպարանը, որոնք քաղաքը դարձուցած են «հայկական Աթէնք» մը, իր բնորոչումով: Անդրադառնալով ուրիչ մտաւորականներու գործունէութեան, ինչպէս Մտեփան Ոսկան եւ Գրիգոր Չիլինկիրեան, դասախօսը գլխաւորաբար կեդրոնացաւ Աբրամ Տէտէեանի կողմէ 1853–1866-ին թարգմանուած Շէյքսփիրի չորս գործերուն վրայ («Սխալներու կատակերգութիւնը», «Վենետիկի վաճառականը», «Համլէթ» և «Ռոմէօ եւ Ճուլիէթ»): Այս թարգմանութիւնները անգլիացի հռչակաւոր թատերագրին առաջիններն էին՝ արդի աչխարհաբարով: Անոնք, սակայն, յետագայ արձագանգ կամ հրատարակութիւն չունեցան: Ըստ Ս. Սէֆէրեանի, երեք պատճառներ պէտք է նչել. 1) Զմիւռնիոյ խօսակցական լեզուով թարգմանուած ըլլալը, որ որոչ արեւմտահայ համայնքներու համար հասկնալի էր, բայց օտար՝ Արեւելահայերուն, 2) Թատերախաղերուն բեմադրուած չըլլալը, 3) Թարգմանութիւններուն արճակ ըլլալը, որ ամէնէն կարեւորն է:

Վիքթորիա Ռօու (Թորոնթոյի համալսարան, Գանատա) ուսումնասիրած էր կրթութեան, լուսաւորութեան եւ բարեսիրական ընկերութիւններու կապը, որպէս օրինակ ընտրելով Զմիւռնիոյ Հոփսիմէ Կրթասէր Ընկերութիւնը: Հիմնուած՝ 1881–ին, այս ընկերութիւնը ուղղուած էր ֆինանսաւորելու Հոփսիմեանց աղջկանց վարժարանը, որ հիմնուած էր 1838–ին եւ ձրի եղած՝ մինչեւ 1877: 1880–ական թուականներուն, վարժարանը 200–300 աչակերտ ունէր:

Հոփսիմէ Ընկերութիւնը ղեկավարուած էր երիտասարդ, չամուսնացած կիներու կողմէ եւ նպատակ ունէր սատարել աղջիկներու կրթութեան եւ ուսուցչուհիներու դաստիարակութեան: Ան կը վայելէր «Արեւելեան Մամուլ»ի խմբագիր Մաթէոս Մամուրեանի և ընդհանրապէս գաղութի նեցուկը: Անոր գործունէութիւնը, միաժամանակ, իգական սեռին առիթ տուաւ մտնելու հանրային ոլորտին մէջ, դառնալով վարչական ու քաղաքական կազմակերպութեան փորձադաշտ մը, մանաւանդ՝ ժողովրդավարական սկզբունքներու դպրոց մը: Ընկերութիւնը, ձեւով մը, որպէս զուգահեռ ունեցած է Ֆրանսայի մէջ լայնօրէն ծանօթ Alliance Israëlite Universelle-ը, որ հիմնուած էր 1860–ին եւ ճիւղեր հաստատած՝ աչխարհի հրէական տարբեր գաղութներու մէջ:

Հերվէ Ժորժըլէն (Ընկերային Գիտութեանց Բարձր Ուսմանց Դպրոց, Փարիզ), որ դիտաժողովէն երկու չաբաթ եռք իր տոքթորական աւարտաճառը պաչտպանեց Իզմիրի մասին, նիւթ դարձուցած էր քաղաքի ազգամիչեան յարաբերութիւնները Ժ.Թ. եւ Ի. դարերուն: Աչխարհաքաղաքագիտական մթնոլորտը պատճառեղած է, որ չրջանի Հայերը թրքախօս ըլլային, իսկ Ժ.Թ. դարուն դառնային յունախօս, բայց առանց յունական «միլլէթ»ին միանալու: Միւս կողմէ, Զմիւռնիան «փոքր Փարիզ»ի մը վերածուած է, Ֆրանսերէնի ակնառու ներկայութեամբ՝ օրաթերթերէն (յիչենք, որ չուրջ 35 տարի Մտեփան Ոսկանը հրատարակած է Ֆրանսերէն օրաթերթ մը՝ «La Réforme», կեանքի վերջին չրջանին) մինչեւ Ֆրանկ Թազամասի խաղացած դերը որպէս քաղաքի յղումի վայր:

Ամէն պարագայի մէջ, Ժ.Թ. դարուն աչխարհաքաղաքագիտութեան դէմ չարժումի մը եղած է գաղութին մէջ, թէ՛ մամուլի եւ թէ ամէնօրեայ կեանքին մէջ: Այս չարժումը զուգադիպած է ազգային զգացումներու վերելքի մը, որ կը պայքարէր ընդդէմ օտար ազդեցութեան, խառն ամուսնութիւններուն եւ Ֆրանսախօսութեան, որոնք կը ներկայացուէին որպէս վտանգ:

Զմիւռնիան, իր բազմազգ իրավիճակով, նախասիրաբեան կացութիւն մը պարզած է: Հայերը ոչ–մահմետական, եւրոպական միջավայրի մը մէջ ապրելով, ենթարկուած են անոր հմայքին եւ փորձած են զարդանալ անոր մէջ: Ասիկա դարձած է մչակութայնացումի եւ արդիականացումի ազդակ մը, ու նաեւ՝ դաղափարախօսութեան և իրականութեան բախումի դաչտ մը:

Ռուբինա Փիրումեան (Գալիֆորնիոյ համալսարան, Լոս–Անճըլըս) Իզմիրի աղէտին մասին խօսեցաւ, սակայն փորձելով վերականգնել դէպքն ու իր հետեւանքները վերապրողներու պատումներուն ընդմէջէն: Այս պատումները ո՛չ միայն իրենց մանրամասնութիւններով, այլեւ վկայողներու ապրումներով իսկ կարեւոր են: Ան օգտագործած էր Ռ. Ցովհաննէսեանի նոյն համալսարանին մէջ դասաւանդած Բանաւոր Պատմութեան դասընթացքի ուսանողներուն ձայնագրած վկայութիւնները: Այս նիւթերը դեռ կը մնան անտիպ եւ ծրագրուած է զանոնք վերաճայնագրել խտասալիկներու վրայ:

Հակառակ իրենց փոքր թիւին, Զմիւռնիոյ Հայերը ազդեցիկ դեր մը ունեցած են Հարաւային Ամերիկայի գաղութներու պատմութեան մէջ: Վարդան Մատթէոսեան (Տէյ Սալվատոր համալսարան, Պուէնոս–Այրէս, եւ Ցովհաննեան վարժարան, Նիւ–Ճըրզի) ներկայացուց Մանչեսթըրի Պաբրճեան Տան դերը այդ չրջանին մէջ: Միջպատերազմեան չրջանին, այդ առեւտրական հաստատութիւնը, ծագումով՝ զմիւռնիահայ, 16 մասնաճիւղեր ունեցած էր հարաւամերիկեան հինգ երկիրներու մէջ, որոնցմէ երեքը՝ Արժանթին, Ուրուկուայ եւ Չիլի, հայկական գաղութներ հիւրընկալած էին: Անոր պատասխանատուները, ընդհանրապէս՝ Պաբրճեաններու ազգական, բայց միչտ՝ ծագումով իզմիրցի, կարեւոր դեր մը խաղացած են գաղութներու քաղաքական խնդիրներուն, եկեղեցական ու կրթական զարգացումին, եւ երբ հարկ եղած է, ուրիչ իզմիրցիներ ևս ներգրաւած են այդ աչխատանքներուն մէջ:

Օրուան վերջին զեկուցումը ներկայացուց Պերթ Վոքս (Հարվըրտ համալսարան, Պոսթըն), որ անդրադարձաւ Զմիւռնիոյ բարբառին: Ան ներկայացուց քերականական, բառապաչարային ու հնչիւնաբանական տարբեր յատկանիչներ, որոնք որոչ հետաքրքրական չեղումներ ունին արդի աչխարհաբարի նկատմամբ: Հիմնուելով 1835–ին հրատարակուած Մտեփանոս եպիսկոպոսի քերականութեան վրայ, ան նչեց Թրքերէնի բաւական նըշմարելի ազդեցութիւն մը, որ յետագային ջնջուած է աչխարհաբարի զարգացումի հոլովութին մէջ՝ ազգայնական վերելքի չրջանին:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐը

Այս անգամ, դիտաժողովը աւելի կարճ ըլլալով, Կիրակի, Նոյեմբեր 3–ի նիստերը տեղի ունեցան յետմիջօրէին: Առաջին նիստը հայերէն էր, իսկ յաջորդը՝ անգլերէն:

Առաջին նիստին առաջին զեկուցողը դարձեալ Ալպէր Քասատեանն էր, որ այս անգամ անդրադարձաւ գաղութի վիճակին Թանզիմաթի չրջանին, երբ Օսմանեան կայսրութեան մէջ սկսան բարենորոգումները (1839): Հայերը արդէն դպրոցներ ու տպարաններ ունէին նախքան այդ, բայց Թանզիմաթը աւելի մեծ տարողութիւն տուաւ մչակութային հաստատութիւններուն, որոնք վայելեցին չրջանի վաճառականներու օժանդակութիւնը: Միւս կողմէ, ամիրայական դեկավարութեան տկարացումը՝ ազատական հոսանքներու հետեւանքով, առիթ հանդիսացաւ որ Քաղաքական Ժողովին մէջ նոյնպէս էսնաֆներու (արհեստակցականներու) ներկայացուցիչները իրենց տեղը ունենային:

Տիգրան Սարուխանեան (Հայկական Ցեղասպանութեան Թանգարան–Հիմնարկ, Երեւան) իր զեկուցումին նիւթ դարձուցած էր Հրաչեայ Ա.ճառեանի «Հայ գաղթականութեան պատմութիւն» հատորի Զմիւռնիոյ նուիրուած բաժինը: Հռչակաւոր լեզուաբանին այս ստուարածաւալ աչխատութիւնը, որ իր անտիպներուն մաս կը կազմէր, այս տարի լոյս տեսաւ Երեւանի մէջ: Արժէքաւոր գործ մը, որ իր ամբարած մանրակրկիտ նիւթով հաւանաբար կը գերազանցէ Ալպօյաճեանի կամ Աբրահամեանի երկերը:

Նորա Արխեան (Դամասկոս) ներկայացուց արաբական աղբիւրները Զմիւռնիոյ մասին: Ան ուսումնասիրած է սուրիական յուչագրութիւններ, ինչպէս պատմաբան Մոհամէտ Քիւրտ Ալիի գործը, եւ չրջանի արաբական թերթերը, ինչպէս «Ալէֆ Պաա» եւ «Ալ Մուսթաքպալ», որոնք մանրամասն լրատուութիւններ տուած են քաղաքի ճակատագրին մասին: Այս աղբիւրները լրացուցիչ եւ կարեւոր դեր մը ունին, իրենց ուրոյն տեսանկիւնով, այդ տարիներու պատմութիւնը լրիւ վերականգնելու համար:

Վերջին նիստը նուիրուած էր Իզմիրի աղէտի 80–ամեակին: Չոս կ'արժէ նըշել, թէ այս դիտաժողովի կազմակերպումը արդէն առիթ եղած էր, ինչպէս փրոֆ. Ցովհաննէսեան նչեց նիստերէն մէկուն ընթացքին, որ թուրք կազմակերպութիւններ եւ անհատներ խեղաթիւրումի իրենց հերթական արշաւին ձեռնարկէին, Գալիֆորնիոյ համալսարանին գանգատելով, թէ հատաքը պատմական նենգափոխութեան տեսեն մըն էր եւ թէ հարցը միակողմանի ներկայացումի ենթարկուած էր, քանի որ թըրքական տեսակէտը չկար...:

Իզմիրի աղէտի գլխաւոր պատճառներէն մէկը Փոքր Ասիոյ մէջ յոյն–թրքական պատերազմն էր: Այս նիւթին նուիրուած պիտի ըլլար Սփերոս Վրէոնիսի (Գալիֆորնիոյ համալսարան, Լոս–Անճըլըս, եւ Նիւ–Եորքի համալսարան) զեկուցումը, բայց հեղինակը չկարողացաւ ներկայ գտնուիլ: Փրոֆ. Ցովհաննէսեան ամփոփեց 1919–1922–ի բարդ պատկերը, յոյն ուժերու մուտքը Զմիւռնիա Մայիս 1919–ին, թրքական հակազդեցութիւնը, քեմալական ուժերու չաղթանակը Հայաստանի վրայ եւ ապա՝ Ցոյները ճզմելու որոչումը, արքայական կուսակցութեան չաղթանակը Ցունաստանի մէջ եւ վարչապետ Վենիզելոսի անկումը, չաղթական յոյն զօրքերու պարտութիւնը եւ դէպի ծով նահանջը, թուրք զօրքերու Իզմիր մուտքը եւ յոյն ու հայ բնակչութեան եւ գաղթականներու ջարդը, ու վերջապէս՝ քաղաքին հրդեհը եւրոպական ռազմանաւերու աչքին առջեւ:

Մարճըրի Ցովսէփեան–Տոպլին (Պարնարտ Գոլէճ, Նիւ–Եորք) հեղինակն է Իզմիրի աղէտին նուիրուած անգլերէն հիմնական հատորի մը՝ «The Smyrna Affair», որ քանի մը հրատարակութիւն ունեցած է: Ան ներկայացուց աղէտին մանրամասնութիւնները, որոնք երկար վէճի առարկայ եղած են ու են, քանի որ մինչ հայկական եւ յունական աղբիւրները կը վկայեն Թրքական պատասխանատուութեան մասին, թուրք հեղինակները կը պնդեն, թէ հրդեհին հեղինակութիւնը կը պատկանի նահանջող Ցոյներուն եւ Հայերուն:

Տէյվիտ Գալոն (Արեւելեան Միչիկընի համալսարան) անդրադարձաւ Իզմիրի աղէտին հանդէպ ցուցաբերուած համակրզեցութեան՝ ամերիկացի համբաւաւոր գրադէտներ Էմէրսըն Հէմինկուէյի եւ Հենրի Միլլըրի կողմէ: Հէմինկուէյ աղէտին վկայ եղած ու անոր մասին գրած է որպէս գանատական «Թորոնթօ Սթար» օրաթերթի թղթակից, եւ ապա՝ «Զմիւռնիոյ քարափին վրայ» պատմուածքին մէջ, իսկ Միլլըր անոր մասին գրած է իր յուշական ուղեւորութեան մէջ՝ «Մարուսիի հսկան»: Երկուքին ալ աչքէն խուսափած չէ ջարդերու իրողութիւնը:

Բժիչկ Ճէք Տէր–Սարգիսեան (Հարաւային Գալիֆորնիա) նոյնպէս բաղդատական ուսումնասիրութիւն մը կատարեց երկու երկերու միջեւ, որոնց հեղինակները հայ են, մէկը՝ իրական, եւ միւսը՝ երեւակայական: Առաջինը տոքթ. Կարապետ Խաչերեանի վերջին տարիներուն հրատարակուած օրագրութիւնն է, որ լոյս տեսած է հայերէն բնագրով եւ քանի մը լեզուներու թարգմանութեամբ իր թոռնուհիին՝ Տորա Սաքայեանի ջանքերով, իսկ միւսը յոյն ծագումով արձակագիր Ճէֆրի Եւկենիտէսի գործ մըն է՝ «Իզմիրի աղէտը. ինչո՞ւ քաղաքը այսօր քարտէսի մը վրայ յայտնի չէ», որ լոյս տեսած է «Նիւ Եորքըր» հանդէսին մէջ, 1998–ին: Այս վերջին գործը երկու հերոսներ ունի, մէկը յոյն եւ մէկը հայ, եւ կը նկարագրէ անոնց փորձառութիւնը 1922–ի օրերուն: Հայ հերոսը նոյնպէս բժիչկ մըն է՝ տոքթ. Նչան Փիլոպոսեան:

Կ'արժէ նչել, որ երկու օրերու բոլոր նիստերէն եռք տեղի ունեցաւ աչխոյժ հարց ու պատասխանի բաժին մը, ինչ որ միչտ ժողովրդային հետաքրքրութեան յատելեալ ցուցանիչ մըն է:

Ցաջորդ դիտաժողովը տեղի պիտի ունենայ Մայիսին: Եթէ բաւարար զեկուցաբերներ ըլլան, նիւթը պիտի ըլլայ Փոքր Ասիոյ հայկական գաղութները. այլապէս՝ պարսկահայ գաղութը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ–Ճըրզի

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
MARDI
3 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·570 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.570

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՆՇԱՆՈՒԱԾ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՏ»

Կ'ԸՍԷ ՓԱՓ ՔՈՔՍ

Եւրոպական Խորհրդարանին նախագահը՝ իրլանտացի Փաթ Քոքս հարցազրոյցի մը ընթացքին, զոր տուած է «Ֆիգարօ»ի (Նոյեմբեր 30) կը բացատրէ որ Թուրքերու մաքին մէջ, Եւրոպական Միութիւնը յոյսեր տուած է։ Ըստ Կօլի ատենէն ի վեր, զարգացուցած է դրական յանձնառութիւն մը ի րեն հանդէպ եւ այդ հաստատուած է Մի լլէրանի օրով, ապա՝ Հելսինքի (1999)։ Հոն, թեկնածուի իրավիճակ մը չնորհուած է Թուրքիոյ։ Եւրոպական Միութիւնը նշանուած է Թուրքիոյ հետ։ Կարելի չէ հիմա ամէն ինչ ջնջել։ Թուրքիայէն կ'ակնկալուի որ վերջ տայ այն խոչընդոտներուն, որոնք խոչնդոտ առարկայ են եւրոպական քաղաքականութեան համար՝ Կիպրոս, ժողովրդավարութիւն եւ մարդկային իրաւունքներ («Յառաջ»՝ յատկանշական է որ ակնարկութիւն իսկ չկայ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին, մինչ եւրոպական Խորհրդարանն է, որ պէտք չէ մոռնայ այդ խոչընդոտը)։ Փաթ Քոքս կը խորհի որ Թուրքիա պիտի կարենայ ժամադրութիւն մը ձեռք ձգել, չարք մը պայմաններով, որոնք կը քննուին որոշ թուականի մը։ Այն ատեն թուական մը կը տրուի բանակցութիւններուն համար։ Քոքս կրկին կը թուէ այդ պայմանները, որոնք կը վերաբերին Գոպընհակընի չափանիշներուն (ժողովրդավարութիւն, մարդկային իրաւունք)։

***

Փաթրիք Տէվէճեան չնորհաւորած է Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէյնը Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ բռնած իր դիրքորոշման համար։ Խանդավառուած նախկին նախագահը ճչդած է Տեղական Ազատութեանց պատուիրակ նախարարին որ համացանցի իր կայքին վրայ, ստացուած ուղերձներէն 85%–ը համամիտ են իրեն։ Արտաքին նախարարութեան մէջ, այս փշոտ հարցին լուծում մը գտնելու համար, դաղափար մը տեղ կը գտնէ։ Կ'ըսուի թէ հարցը հանրաքուէի պէտք է դրնել։ Անգլիոյ համար եղած է, ինչո՞ւ ոչ Թուրքիոյ համար։

Մամուլի նամականիները միշտ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ կ'արտայայտին։ Նոյնն էր պարագան Նոյեմբեր 30–ի «Մոնտ»ի նամականիին, ուր երկու ընթերցողներ չատ խիստ ոճով կուտային իրենց կարծիքը։ Մէկը կ'այտնէր Մ. Ռոքարը (որ թեր արտայայտուած էր Թուրքիոյ անդամակցութեան), երկրորդն ալ կ'ուզէր որ վերջ տրուի կեղծաւորութեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱՅԻ աճխնները, որոնք թաղուած էին իր ծննդավայր՝ Վիլլը – Քոթըրէյի գերեզմանատունը, Նոյեմբեր 30–ին Պանթէոն փոխադրուեցան մեծ հանդիսութեամբ, իր 200–ամեակին առթիւ։ Ժողովրդական գրագէտ, կը «պանթէոնականացուէր» ինչպէս կ'ըսեն այսօր հինգ գրագէտներէ եռաք՝ Վոլթէր, Ռուսօ, Վիկտօ, Զոլա եւ Մալրօ։ Նաեւ ծնաւ այս գրագէտին փոխադրութիւնը տուն տուաւ նաեւ բանավէճի, մանաւանդ անոր համար որ բոլոր վէպերուն հեղինակը ինք չէ կամ գոնէ առանձին չէ գրած այլ Օկիւսթ Մաքէի «օժանդակութեամբ» նաեւ անոր համար իր ժողովրդական գրագէտ չէ նշանակեր մեծ գրագէտ։ Ամբողջ քաղաքական բնոյթ ունէր, հակառակ անոր որ քաղաքական դիրքորոշում մը չէր ունեցած կեանքին մէջ վինչպէս՝ Զոլա կամ Վոլթէր։ Իր պաշտպանները նկատել կուտան որ Վէրնէն առաջ ճամբորդական նոթեր գրած է (մինչեւ Զէյլենիա գացած էր) եւ այլ նոթերը դրնէ, առանձին գրած է։ Շիրաք, խօսք առնելով, կը չեշտէր թէ «աւելի քան որեւէ վիպագիր գրագէտ, Տիւմա պիտէ, Հիւկոյի եւ Շէօլչէրի հետ, որ հանրապետութիւնը իր ծոցն ունի այն արժէքները որոնք կ'ապատաղրեն։ ... Սերունդներու երկայնքին, Տիւմայի գործը Ֆրանսայի պատմութիւնը պիտի վերածէ մեր երեւակայութեան թիթխմրին։ Պիտի ձեւաւորէ մեր հասարակաց յիշողութիւնը եւ մասնակցի մեր ազգային ինքնութեան կերտումին»։ Ամէն պարագայի մէջ, հակառակ բանավէճերուն, թեր ու դէմ կարծիքներուն, սա հարցումին պատասխանը չկայ՝ «Արժանի՞ էր Պանթէոն փոխադրուելու»։

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻԻՐՏԻՍՏԱՆԻ ղեկավարները եւ աքսորական ընդդիմադիրները, Ուրբաթ օր, Նոյեմբեր 29–ին, իրաքեան դաշնակցային պետութեան մը դատը պաշտպանած են Փարիզի մէջ, ի նախատեսութիւն Ս. Հիւսէյնի վարչակարգի տապալման։ Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութեան ընդհանուր քարտուղարը՝ Ճալալ Թալապանի, որ Պարզանիի կողքին կը մասնակցէր հանդիպումին, յայտարարած է. – «Մեր ծրագիրը կ'արձանագրուի դաշնակցային, բարմատարը պետութեան մը շրջագծիին մէջ, եւ կառավարութեան մը տէր»։ Քուրդիի քրտական Հիմնարկին նախագահն ալ՝ Ք. Նեչան յայտարարած է, ինչ որ քանի մը օր առաջ գրած էր «Լիպերասիոն»ի մէջ («Յառաջ», Նոյեմբեր 27, եւ Նոյեմբեր 29), այսինքն, հիւսիսային Իրաքի քիւրտ երկու մեծ կուսակցութիւններուն հետ, որոնք 11 տարի է կը մատակարարեն Քիւրտիստանը, խաղաղութիւնը, ժողովրդավարութիւնը եւ համեմատական բարգաւաճում մը, չնորհիւ քարիւղի փոխադրութեան (թրանզիթին)» կարելի է նման ծրագիր մը իրագործել։ Քիւրտերը Իրաքի բնակչութեան մէկ քառորդը կը կազմեն ընդդէմ 55%–ի (Շիի, Սիւննի, Արաբ) որու ձեռքն է իշխանութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Գերագոյն Ատեանը, Նոյեմբեր 29, պաշտպանեց իսլամական լաչակ կրելու արգելքին որոշումը պետական մարմիններու եւ համալսարաններու մէջ, չեչտելով թէ լաչակը օգտագործուած էր որպէս «ըմբոստութեան խորհրդանիշ» Պետութեան լաիք նկարագրին դէմ։ Արգելքը ամրապնդուած էր 1997–էն ի վեր, երբ բանակը արշաւ մը բացած էր աչխարհականութեան ի նպաստ։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ արդարադատութիւնը արձանագրեց, Նոյեմբեր 29–ին, որ Ռուսաստանի յանձնուին չէչէն երեք ենթադրեալ ապստամբներ, իրրեւ հետեւանք մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանի արգելքը վերցնելու որոշումին։ Այս որոշումը տուած էր, որովհետեւ Ռուսաստան յանձնառու եղած էր յարգելու անոնց իրաւունքները։

ՌՈՒՍ սահմանապահ գինուոր մը իր ութ ընկերները սպանած է եւ 11 ուրիշներ ալ վիրաւորած դառանցանք պատճառող սունկեր ուտելէ ետք, Վրաստանի սահմանին մօտ զօրական մը։

ՊԱՄՐԱՅԻ (հարաւային Իրաք) մէջ, չորս Իրաքցիներ սպանուած են եւ 27 հոգի ալ վիրաւորուած է ամերիկեան ռմբակոծութիւններու հետեւանքով։

ԿԱԼԻՍԻՈՅ (Սպանիա) մայրաքաղաքին՝ Սէն – Ժակ տը Կոմփոսթէլի մէջ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին, աւելի քան 250 հազար հոգի ցոյց մը ըրած են Փրէսթիժ քարիւղատար նաւուն պատճառած աւերին համար։ Պահանջած են կառավարութեան հրաժարումը եւ դատապարտած իշխանութեանց անտարբերութիւնը։ Դեկտեմբեր 2–ին, Յուան Գարլոս թագաւորը կ'այցելէր չրջանը, անճամբ հատուցում տալու համար ծովափին աղէտալի վիճակը։

ԳԱՐԱԳԱՍԻ (Վենեցուէլա) գիւղերաբոյնի մը մէջ, հրդեհ մը ծագած է Դեկտեմբեր 1–ի վաղ առաւօտեան, որու հետեւանքով 47 մեռեալ կար եւ ութ ծանր վիրաւորներ։

ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ԻԶՄԻՐԻ հիւանդանոցներու մէջ, հացադուլի դիմած երկու հոգի եւս մեռած են, 61–ի բարձրացնելով նոյն պայմաններու մէջ մեռեալներու

(Շար·ը Գ· էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՄՆ-ՈՒ ԹԵԼԷԹՈՆԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ 5 ՄԻԼԻՈՆ 73 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐԻ ԽՈՍՏՈՒՄՈՎ

Լոս–Անճըլըսի մէջ «Հայաստան» Հիմնադրամի Թելեթոնը այս տարի փակուեցաւ 5·073·000 տոլար նուիրատուութեան խոստումով։ Ինչպէս անցեալին, այս անգամ ալ կարեւոր գումարներ նուիրած են տիկին Լուիզ Սիմոն–Մանուկեան մէկ միլիոն տոլար, Հրայր Ցովնանեան մէկ միլիոն տոլար, Ալպէր Պօյաճեան կէս միլիոն տոլար։

Այս արդիւնքները վերջնական բնոյթ չունին, 12 ժամ տեւած է այս թելեթոնը, բայց հանգանակութիւնը կը չարունակուի մինչեւ Դեկտ· 7։ Այս առթիւ, Արցախի նախագահը՝ Ա. Ղուկասեան եւ լոյթ ունեցած է եւ չեչտած թէ հարկ է ամրապնդել ռազմական յաղթանակները տնտեսական յաղթանակներով։

«ՕՄԱԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 30/Դեկտեմբեր 2)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Նոյեմբեր 25–29 Ծաղկաձորի մէջ տեղի ունեցած համահայկական երիտասարդական առաջին խորհրդակցութեան փակումին ներկաներուն խօսք ուղղելով նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ Սփիւռքի եւ երիտասարդութեան հետ աչխատանքը չանացած է միշտ իր ուչադրութեան կեդրոնին պահել։ Խօսելով Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու մասին, ան ըսած է թէ բանավէճ կար Սփիւռքի հետ աչխատանքը կանոնակարգող մարմին ստեղծելու մասին, բայց պարբերական խորհրդաժողովները աւելի լաւ լուծում են, քանի որ առիթ կու տան տարբեր կառոյցներու ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումներով որոչ ուղղութիւններ որոչելու։

Համահայկական երիտասարդական Ա. խորհրդակցութեան մասնակիցները ընդունած են եզրափակիչ յայտարարութիւն ուր գլխաւոր ըսուածը այն է թէ ընդունուած է «Համահայկական երիտասարդական խորհրդաժողով» հիմնադրելու որոչում։ Ստեղծուած են տեղեկատուութեան եւ հաղորդակցութեան հարցերու յանձնախումբ, նաեւ պիտակրթական եւ մչակութային, ցեղասպանութեան հարցերու յանձնախումբեր։ Ցայտարարուած է խորհրդաժողովի խորհրդանչան եւ փառերգի մրցում։

***

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՁՕՐԱՎԻԳ ԵՆ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

Հանրապետական կուսակցութեան 7–րդ համագումարին որ տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 30–ին, որոչուած է զօրավիգ կանգնիլ Ռ. Քոչարեանին, յառաջիկայ Փետր· 19–ի նախագահական ընտրութեան։ Իր ելոյթին մէջ կուսակցութեան նախագահ, ներկայի վարչապետ Ա. Մարգարեան ըսած է թէ հարկաւոր կը նկատեն որ 1998–ին ընտրուած մխանական ճանապարհը չարունակուի, այնպէս որ կուսակցութեան խորհուրդը կ'առաջարկէ պաչտպանել Ռ. Քոչարեանի թեկնածութիւնը։

***

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. – ԱԼԵՔՍԻ Բ. ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ամստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի թեմերուն տուած հովուապետական այցելութենէն վերադարձի ճամբուն վրայ Մոսկուայի մէջ Գարեգին Բ. կաթողիկոսը Նոյեմբեր 29–ին հանդիպում մը ունեցած է Ռուսաստանի Պատրիարք Ալեքսի Բ.ի հետ։ Պատրիարքը Ծնունդի յառաջիկայ տօնին առթիւ հայ ժողովուրդին ուղղած է իր չնորհաւորութիւնները ու բարեմաղթութիւնները։

ՊՈԼՍՈՅ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Ռ. ՓՐՈՏԻ ՀԵՏ

Փարիզէն անցնելով Պելժիա, Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը Պրիւսէլի մէջ հանդիպում մը ունեցած է Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին նախագահ Ռոմանօ Փրոտիի հետ։ Պատրիարքը անոր ըսած է թէ որպէս փոքրամասնութիւն Թուրքիոյ մէջ արհամարհուած, մէկդի դրուած չեն զգար իրենք զիրենք եւ ուրիշին արտայայտութեան ազատութիւն։ Այսուհանդերձ, ըսած է նաեւ թէ նախորդ կառավարութեան փոքրամասնութիւններու առընչուած վերջին օրէնքները չատ հապճեպ կարգադրութեան արդիւնք էին ու չեն կրնար հարցերուն լուծում բերել։ Մեսրոպ Սրբ· յոյս յայտնած է որ Թուրքիոյ նորակազմ կառավարութիւնը իր ծրագրին մէջ առած ըլլալով այդ մարդը, խնդիրները պիտի կարգադրուին։

Մեսրոպ Պատրիարքը հոն եւս չեչտած է թէ Թուրքիոյ հանդէպ մերժումի մը պարագային պէտք է բացարձակապէս նիւթ չընել կրօնական տարբերութիւնը։ Աւելցուցած է թէ Ցովհաննէս–Պօղոս Բ.ի հետ իր տեսակցութեան ալ նոյն կէտին վրայ պիտի ծանրանայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

ՓՐԱՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԷՈՍ

ՇՈՒՇԻ

Անմարդաբնակ եղեմ... այս զոյգ բառերով կարելի է սահմանել Արցախը, եթէ համոզուիլ կ'ուզէք, բաւ է Լաչինէն Շուշի ճանապարհը կտրէք, առաւօտեան յառաջացած այս ժամերուն, ուր միայն քանի մը պարսկական քեռնատարներ եւ Սեւփանակերտէն Երեւան մեկնող հինգ պիւանները սեւ ծուխը կրնայ բծաւորել իմ զոյգ բառերս:

Անտառապատ լեռներու չարան մը, մեղմ ելեւէջներով, անտեսանելի դիւղի մը անունը, երբեմն – երբեմն, որ հաւանաբար միայն պատմութեան կը պատկանին, կամ ծառերու ետեւ թաքնուած, օդին մէջ ճախրող բազէներ եւ արծիւներ, մեքենայիւղ ապակիին առջեւ յայտնուող զոյնզոյն միջատներ, թիթեռնիկներ, երազային աշխարհ կը փոխադրեն քեզ եթէ չըլլար մարդկային ներկայութիւնը:

Եթէ Լաչինը Արշակաւանի տպաւորութիւն կը ձգէ, Շուշին աւելի տխուր կայան մը կը յիշեցնէ... լքուածութեան, ամայութեան, անկեանոցային կայան: Աւերակներէն դեռ չէ կանգնած. հոս – հոն երեւցող նորոգութիւնները մեծ բան չեն փոխեր տպաւորութենէս: Քաղաքը մեծ է. աւերն ալ մեծ. չատ ճիգ կը պահանջէ ոտքի կանգնելու համար. կամաւորական դումարներով ծակերը կը գոցուին. պետական դրամագլուխ հարկաւոր է տեսանելի բան մը դուրս բերելու համար: Եթէ ժամէ մը աւելի կանգ առնես, վրադ ճնշիչ տխրութիւն մը կու գայ:

Կը մտնենք քաղաքին զարդը կազմող ՂԱԶԱՆՃԵՆՑ մայր եկեղեցին, չատ յարդ կերպով նորոգուած. Խորանները ու պատերը զարդարուած առաքեալներու իքոնանման իւղաներկերով, որ կարծես ներկայ Շուշեցիներէն ներչնչուած, հիւանդոտ անկենդան դէմքեր, մեռած նայուածքներ, փայտացած, դունաւոր մոմիաներու նմանող, հեռաւոր կապ մ'իսկ չունին Քրիստոսի Աւետարանին բոցով բռնկած Առաքեալներուն հետ: Հեղինակը վստահաբար ոչ Պօղոսի, ոչ Պետրոսի ոչ ալ Յակոբոս Առաքեալներու ԹՈՒՂԹԵՐԸ կարդացած է նը– կատելու համար թէ ինչ կրակով բռնկած էր անոնց հոգիները: Հոս նոյնիսկ մեր միջնադարեան մանրանկարչութեան դէմքերուն իմաստուն արտայայտութիւնը կը պակսի:

Ընդարձակ եկեղեցիին մէջ երկու երիտասարդներ կային. միայն: Առաջինը մոմերը կը մաքրէր, երկրորդը ցած ձայնով բաներ մը կը փսփսար մօտը կեցած:

Երիտասարդ մայր մը, փոքրիկը չալկին, նկատած ըլլալու էր մեր ներկայութիւնը եւ կը ջանար արագօրէն մօտենալ ողորմութիւն մը ստանալու յայտնի հեռանկարով: Չհասաւ...: Տիրացուի մօրուքով հուժկու երիտասարդը, քաշեց անոր երկար ազատ ձգուած մազերը, եւ առանց դիրկի մանուկին կարեւորութիւն տալու, զարկաւ դեռին եւ վայրենի արջի մը կատաղութեամբ սկսաւ աքացել խեղճ կինը...:

Դժուարաւ մեր երկուքին հուժկու քաղուկները, այդ կատղած արարածը կրցան չէզոքացնել, եւ տանջուած մայրը առնելով՝ հեռանալ եկեղեցիին բակէն, որ այլեւս մեր աչքին ամբողջութեամբ կորսնցուցած էր իր աղօթատեղիի հմայքը:

Կինը բացատրեց որ չմեռնելու համար, երբեմն երբեմն եկեղեցի մտնող հաւատացեալներէն ողորմութիւն կը խնդրէ... իր «ոճիրը» մանուկն է, որ հայր չունի: Եթէ Սէնէկալ ըլլար, կը քարկոծուէր եւ վերջ կու տար իր չարչարանքներուն... Շուշիի մէջ, ամէն օր չարչարանքի իր բաժինը կը վերանորոգուի, աղանդաւորներէն տարբերութիւն չունեցող մեր «նոր կրօնամոլներէն», որոնք նոյնիսկ ԱՒԵՏԱՐԱՆ չեն կարդացած, ոչ ալ լսած են Քրիստոսի այնքան անոյշ եւ յստակ նախադասութիւնը – ՈՎ ՈՐ ԱՆՄԵՂ Է ՁԵՐ ՄԻՋԻՆ, ԻՆՔ ԹՈՂ ՆԵՏԻ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՐԸ – (Յովհ. Ը., 7), մեր տեսած թափլիսի նմանող վայրենին, չատ անմեղի երեւոյթ չունէր...:

Ամայի քաղաքապետարանին առջեւ, Վազգէն Սարգսեան, քարէ նստարանի մը վրայ, փունջ մը ծաղիկ բռնած էր ձեռքը. յալղող էր քանդակը. քիչ անդին փուլ եկած զոյգ մզկիթները, կէս մնացած դունաւոր պերուն մինարէներով, մի քանի պինտուորական տարազով յայտնուող եւ ըիտասարդները, կը զգացնէին որ Շուշին տակաւին խաղաղութիւնը չէ պատած. սպառման վիճակ կ'ապրի: Անհանդիստ լռութիւն մը կայ օդին մէջ, ապմկելու համար, բաւարար չեն հռետորական ճառերը, քաջալերական յօդուածները: Պետական, լուրջ, ծրագրուած, յարատեւ խնամքի կարօտ ունի ՇՈՒՇԻՆ:

ԴԷՊԻ ԱՄԱՐԱՍ

Ստեփանակերտ չհասած պէտք է ալ դառնալ եւ բռնել ԿԱՐՄԻՐ ՇՈՒԿԱՑԻ ուղղութիւնը: Հոս, համայնավարութիւնը դեռ ժամանակ չէ ունեցած իր հետքերը մաքրելու: Անմիջապէս դարձը– ւած՝քին, դործատան նմանող հսկայ լքեալ տարածութիւն մը, փոքրիկ հրապարակ մը եւ հին օրերը յիշեցնող (քիչ մըն ալ կարօտով) ՄԻՍՅՆ ՌՈՒՍԵՐԷՆՈՎ Սլաւա դրուտու դրութիւն մը, մէջտեղը կոթողային մուրճ – մանգաղ մը, հրապարակը վերէն վար գրաւած:

Արցախի մէջ տեղափոխուելու համար փոքր անձնական թռռաններ պէտք է հնարել: Որքան բնութիւնը դրախտային է, նոյնքան դժոխային են ներքին ճամբաները:

Ներքին դիւղերը ծառայութիւն կատարող հանրակառքերու վարորդներուն եւ անոնց յաճախորդներուն հերոսի մեծ պէտք է բաժնէ Ղարաբաղցի մեր Նախագահը եւ հրաւիրէ իր բազմաթիւ մեծահարուստ հայրենակիցները, Ռուսաստանի մեծ քաղաքներուն մէջ հաստատած որ ձեռք մը երկարեն հարատ հողին վրայ քաջաբար ապրողներուն որ օրական անհամար դժուարութիւններ դիմադրաւելով, ամէն օր քայլ մը աւելի կը չէնցնեն լքուած դիւղերը եւ կը ծաղկեցնեն դրախտանման հողը:

Չեմ դիտեր թէ քանի հազարամեթր ճամբայ կտրած ենք, բայց արդէն յոգնած ենք երեքով. երրորդը մեր անբաժանելի ժիկուլին է: Կանգ կ'առնենք Գոբիսէն դնուած ծրարները բանալու: Կէսօրը յառաջացած է: Բնութիւնը դիտելով ալ կարելի է կշտանալ, այնքան գեղեցիկ է սա Անմարդաբնակ Եղեմը... Անտարակոյս, եղանակին բացառիկ անձրեւները իրենց դերը ունեցած են աւելի համայիլ դարձնելու այս օրհնեալ հողը: Տուներ, դիւղեր չեն երեւիր հորիզոնին վրայ. անպայման անոնք ծածկուած են ծառերու ետին կամ մեղմ ձորերու մէջ, քանի պրեթէ ամէն կէս ժամին, խարխըլած օթօպուս մը կ'անցնի երկու ուղղութիւններով, բերնէ – բերան լի չաճախորդներով:

Հայաստանի չի նմանիր Արցախը. հինգէն ի վեր չատ բնակչութիւն պէտք չէ ունեցած ըլլայ: Հայաստանի մէջ այդչափ ճամբայ կտրելով, հանդիպած կ'ըլլայինք եկեղեցիներու, ուխտատեղիներու, խաչքարերու... հոս բնութեան դրախտ, հոգիներու անապա՞տ էր... տուֆի բացակայութիւնն ալ կը նպաստէր երկու հոգիներու անապա՞տ էր... տուֆի բացակայութիւնն ալ կը նպաստէր երկու հոգիներու միջեւ հեռաւորութեան չափազանց մեծացման: Ամէն կողմ ամայի, ամէն կողմ անտէր, ամէն կողմ անտիրական:

Ամարասի ամենամօտ գտնուող բնակեալի տարածութիւնը ՍՕՍ–ն է անտարակոյս է նաեւ ամենասիրունը մեր հանդիպածներուն: Արայի լերան նմանող, լերկ բլուրի մը փէչերուն տարածուած, այնքան սիրուն եւ զուարթ էր որ ինքզինքդ կեդրոնական Իտալիոյ Ումպրիայի մէջ նաղարեան բերդաքաղաքներուն մէկուն մէջ կը կարծես:

Օր մը երբ չրջանը գտնէ իր վերջնական խաղաղութիւնը, Արցախը կրնայ դառնալ Հայաստանի ամենամեծ դրամագլուխներէն մին, միջազգային զբօսաչրջիկութեան փնտռուած կեդրոն, բաւ է անճաշակ մարդոց չնչաքաղցութիւնը կըրաչաղախով, երկաթ – պէթոնով չփճացնեն այս կոյս հողը Լիբանանի կամ Քոթ – տ'Ազիւրի նման:

ԱՄԱՐԱՍ անակնկալ կերպով դիմացինս կ'ելլէ յանկարծ: Ոչ կիրճի մը լանջն է Յովհաննավանքին նման, ոչ ալ բլուրի մը կողին Խոր Վիրապի պէս... այլ տափաստանի մը վրայ, բարձր փշառատ խոտերով չրջապատուած, նախ պարիսպի բոլորաձեւ աշտարակներն են որ ուշադրութիւնդ կը դրաւեն, ապա պարիսպը եւ ներս մտնելով դիմացդ կը բացուի հսկայ քարայատակ մը 40–ի մօտեցող խուցերով, կեդրոնը չատ նորոգուած եկեղեցի մը որ կուգայ դարերու անյիշատակ ժամանակներէ...: Երկարութիւնն է 23 մեթր, լայնքը՝ 12,30 եւ բարձրութիւնը՝ 6:

Հիմնարկութիւնը կը հասնի մինչեւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, չորրորդ դար եւ կ'ապարտի իր թոռան՝ Գրիգորիսի Աղանից կաթողիկոսի օրով, որուն մասունքները ամփոփուած են Աչազ խորանին ներքեւ, տապանի մը մէջ: Հոս թաղուած է, ըստ աւանդութեան Սանատրուկ Հայոց Արքան, եւ բացուած Արցախի առաջին դպրոցը Ս. Մեսրոպի ձեռքով: ԺԴ. դարուն Լէնկ Թիմուրի հրոսակները քարուքանդ ըրած են վանքը եւ սիրուն սպիտակ քարերը թափած Արաքս գետ:

Մեր պատմիչներէն Փաւստոս Բիւզանդ եւ Խորենացին Գիւղ կը կոչեն Ամարասը, մինչ Մովսէս Կաղանկատուացին՝ ԳԻՒՂԱՔԱՂԱՔ, գետեղելով ՓՈՔՐ ՍԻՒՆԻՔԻ կամ Արցախի ՀԱՔԱՆԴ գաւառին մէջ:

Ալիշան կը համարի որ սա՛ էր – Մի ի գլխաւոր չինից գաւառին եւ կարծեմ թէ դիցաւան նորին – (Բազմավէպ 1989, էջ 205) եւ կ'ենթադրէ որ Ամարաս անունը աղաւաղումն ըլլայ ԱՐԱՄԱԶԴԻ եւ այդ պատճառով կ'ըսէ. – հաստատէ զկարծիս զալուստ Սրբոյ Լուսաւորչին մերոյ ի հալածել զիաւսար կռապաշտութեան, կործանելով, որպէս այլուր, եւ զբագինս տեղւոյս... արկանէր հիմն եկեղեցւոյ, կարդէր դործոնեայս չինման եւ ինքն դառնայր ի Հայս – (նոյն էջ 205):

Ապա կը ժամանէ իր թոռը, Գրիգորիս, կ'աւարտէ չինութիւնը, եւ կ'օրհնէ եկեղեցին որ կը գառնայ Մայր եկեղեցի Աղուանից համար: Երբ Գրիգորիս կը նահատակուի Մաղքութներու կողմէ, աճակերտները մարմինը Ամարաս կը բերեն եւ կը թաղեն իր ձեռքով աւարտած եկեղեցիին մէջ – հուպ ի բեմն հիւսիսոյ կողմանէ, եւ զարիւնն Զաքարիայի ի միում ապակեղէն չլի եւ Պանդլէոնին նչխարս: Եւ եղեալ զերկոսին չիչան ընդ սուրբ նչխարս Գրիգորիսի, եւ ինքեանք դնացին փախստեամբ ի Հայս. (անդ):

Ամարասի մասին, անոր աւանդութիւններուն, վաչգան արքայի բարեգործութիւններուն եւ ժողովրդական յուշերուն, երկարօրէն կ'անդրադառնայ Մովսէս Կաղանկատուացի՝ Աղուանից պատմիչը (Բզմվպ. 1989, էջ 205 – 208):

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

Եռուն քաղաք մը դարձած է: Արցախի ամէնէն կենդանի, չարժուն կեդրոնը, ուր կան խնամուած պարտէզներ, երիտասարդութիւն, սրճարաններ, մաքուր ճամբաներ, նոր եւ նորոգուած չէնքեր: Պահ մը երեւանէն աւելի զուարթ թուեցաւ: Ոմբակոծութիւններու վէրքերը դարմանուած, կարելի է ծառայեցնել որպէս նմոյշ թէ ինչպէս, Արցախի իրաքանչիւր չրջանային կեդրոն, եւ նաեւ դիւղերը, պէտք է կեանքի կոչել, վերանորոգել, իսկական կեանք մտցնել: ԱՁԴ ձիդին ամէնէն չատ Շուշին կը կարօտի, անցեալի հզօր մշակոյթի կեդրոնը, որ առանց դժուարութեան կը դառնայ Ղարաբաղի Մշակութային մայրաքաղաքը:

ՕՆԴՄԻՋՈՒՄ Ը.

«Կանդ, կը լինեն եւ դեռ չատանք»: Արցախեան տարբերակը հետեւեալն է.

– Մունք եղել ենք, եղում ենք եւ կը եղենք...:

Հարցուցինք թէ ինչպէ՞ս կրնանք քաղքէն դուրս ելլել դէպի Գանձասար:

Փաստաբանի նմանող, չնորհքով երիտասարդ մը, օգնեց մեզի, բացատրելով.

– «Ըսենց պրիամօ պոյէտիչ, յետոյ լեւը պոյէտիչ, էլի լեւը ընդից նա պռաւօ, ընդից պրիամօ...»: Շնորհակալութիւն:

– Ղարաբաղի հանրապետութեան պաշտօնական լեզուն ո՞րն է:

– ՀԱՅԵՐԷՆ.

– Ինչո՞ւ ամէն կողմ ՌՈՒՍԵՐԷՆ է...

– Իրա՞ւ՞՞՞.

(Շար. 21)

ԱՆՆԱ ՄԱՅԻԼԵԱՆ
ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՆՈՒԱՆԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐՈՒ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐ»
ԽՏԱՍԱԼԻԿԸ

ԲԺԻՇԿ՝ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Աննա Մայիլեանը մեր արդի երգարուեստի պայծառ երգչուհիներէն է՝ ծնած Երեւան եւ իր երաժշտական ուսումը աւարտած «Կոմիտաս» երաժշտանոցին մէջ, ուր զարգացած են իր բացառիկ ղեղչունութեան եւ արտայայտչական ունակութիւնները:

Աննա Մայիլեան, մեծիծաղ – սօփրանօ՝ ձայնային զոյգ մչակոյթով, կ'օգտագործէ արեւմտեան միջազգային դասական թէքնիքը՝ զայն ի սպաս դնելով մեր ազգային երգարուեստի ականակիտ արկղքներուն:

Այս աքանչելի արուեստագիտուհին ունի անհատականութիւն, մանկական դէմքի անբիծ բարութիւն, որ ցոլացումն է իր վերուստ տրուած չնորհքին որու կը միացնէ հեզասահ զուլալ եւ թաւչային հոգի թափանցող քաղցրութիւն մը: Իր քաղցրահունչ ձայնին կեանք կ'առնեն սիրտ յուզող մեր շարականները, տաղերը, գանձերը, մեր ազգային մեղեդիները:

Աննա Մայիլեան ունի ոչ միայն ծաւալուն ձայնադրութիւններ, այլ նաեւ ճոխ տեսահոլովակներու –(քլիփ) – շարք մը որոնք ապացոյցն են, Հայաստան ունեցած իր վայելուն յաջողութիւններու ազդային եւ հոգեւոր երաժշտութեան մէջ:

Ի դէպ, յիշենք որ ներկայիս Երեւանի հեռատեսլի չարժանկարային արուեստը զգալի ոստում մը կատարած է նկարահանումի այդ կալուածէն ներս:

Տեղին է հոս նչել քարեկիրթ համեստութեան տէր, տաղանդաւոր չարժանը– կարիչ Հրանդ Մովսէսեանի անունը, որոնց իրագործած միջազգային չափանիշով գլուխ – գործոցներէն մէկն է «Լոր– քէ՛, Լորքէ» մեր ժողովրդային երգին համաստաւիլ նկարահանումի չարքը:

Հոս չկան ինչպէս ամերիկեան ոճով գռեհիկ զգլխիչ, ամբարտաւան եւ վայրագութեան զգացումներու մարմնացումը արտայայտող պատկերներ, այլ Հրանդ Մովսէսեանին նկարահանումներուն մէջ կան բանաստեղծական խորքով, ծիածանի գոյներով տեսարաններու յորձանք մը, մեղմութիւն, հոգիի պղնուութիւն, կարելի է ըսել հոգեդրաւ սրբութիւններ:

Միջանկեալ, վայելքի արագութեամբ միտքս կու գայ նոյնիսկ դրուած մը, որ ինծի պատմած էր տաճկին ծանօթ քանդակագործ Զաւէն Խըտըչեանը:

Փարիզի «Անկախ Արուեստագէտներու» հաւաքական դեղանկարչական ցուցահանդէսին, առհասարակ, ցուցադրուած գործերը կը պարզեն ըսուս, բարութիւն, պերճկունութիւն, քնքուչութիւն, քաղցրութիւն: Անդին քայլ մը հեռու հայ արուեստագետի մը նկարչին, սպիտակ պատառ մը կար, պարապ, որուն ճիչդ մէջտեղը միրճուած էր «խանչեր» – կեղծաշող – մը, որ պատռած էր կտաւը եւ որմէ միմիայն գծուած արիւն կը հոսէր: Նկարը գործն էր այսպէս ըսուած թուրք արուեստագէտի մը:

Ազգային երգերու այս սեղմ տալիկի գործիքային համոյթը, գնահատելի ուրակով իրենց կատարողական արուեստին մէջ, բաղկացած է հինգ վարպետներէ.– Ցովհաննէս Դարբինեան (թառ), Ցակոբ Խալաթեան (քամանչա), Վաղարշակ Ցովհաննէսեան (տուտուկ), Արմէն Ղազարեան (տուտուկ) եւ Ռոպէր Տուրունց (դհոլ եւ տաֆ) այսինքն լաւագոյններէն իրենց մասնագիտութիւնը եղող հայկական ազատնդական ժողովրդային գործիքներով:

Այս կազմը որոնումի թռանկապին աչքերով կը հետեւի Ազգային Երգարուեստի Ազգային Գործիքներու Ամերիկեան Ընկերութեան (ANAIM) ստեղծագործական ուղիներուն, որ ինքնին ուրախալի երեւոյթ մըն է:

Աննա Մայիլեանի ձայնը ունի ներքին ջերմութիւն մը, որ կը ներթափանցէ ունկնդրին հոգիին մէջ եւ կը ստեղծէ ներդաշնակ մթնոլորտ մը, որ կը տիրապետէ ամբողջ ներկայացման ընթացքին: Ան կը տիրապետէ ինչպէս ամերիկեան ոճով գռեհիկ զգլխիչ, ամբարտաւան եւ վայրագութեան զգացումներու մարմնացումը արտայայտող պատկերներ, այլ Հրանդ Մովսէսեանին նկարահանումներուն մէջ կան բանաստեղծական խորքով, ծիածանի գոյներով տեսարաններու յորձանք մը, մեղմութիւն, հոգիի պղնուութիւն, կարելի է ըսել հոգեդրաւ սրբութիւններ:

Միջանկեալ, վայելքի արագութեամբ միտքս կու գայ նոյնիսկ դրուած մը, որ ինծի պատմած էր տաճկին ծանօթ քանդակագործ Զաւէն Խըտըչեանը:

Փարիզի «Անկախ Արուեստագէտներու» հաւաքական դեղանկարչական ցուցահանդէսին, առհասարակ, ցուցադրուած գործերը կը պարզեն ըսուս, բարութիւն, պերճկունութիւն, քնքուչութիւն, քաղցրութիւն: Անդին քայլ մը հեռու հայ արուեստագետի մը նկարչին, սպիտակ պատառ մը կար, պարապ, որուն ճիչդ մէջտեղը միրճուած էր «խանչեր» – կեղծաշող – մը, որ պատռած էր կտաւը եւ որմէ միմիայն գծուած արիւն կը հոսէր: Նկարը գործն էր այսպէս ըսուած թուրք արուեստագէտի մը:

Ազգային երգերու այս սեղմ տալիկի գործիքային համոյթը, գնահատելի ուրակով իրենց կատարողական արուեստին մէջ, բաղկացած է հինգ վարպետներէ.– Ցովհաննէս Դարբինեան (թառ), Ցակոբ Խալաթեան (քամանչա), Վաղարշակ Ցովհաննէսեան (տուտուկ), Արմէն Ղազարեան (տուտուկ) եւ Ռոպէր Տուրունց (դհոլ եւ տաֆ) այսինքն լաւագոյններէն իրենց մասնագիտութիւնը եղող հայկական ազատնդական ժողովրդային գործիքներով:

Այս կազմը որոնումի թռանկապին աչքերով կը հետեւի Ազգային Երգարուեստի Ազգային Գործիքներու Ամերիկեան Ընկերութեան (ANAIM) ստեղծագործական ուղիներուն, որ ինքնին ուրախալի երեւոյթ մըն է:

ԳԻՐՔԵՐ Կ'ԻՋՆԱՆ ԴԱՐԱՆՆԵՐԷՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵ Ր ԻՐԵՆՑ ՀԵՏ ԿԸ ԲԵՐԵՆ ՆՈՐ ՎԵՐՆԱԳԻՐՆԵՐ, ՆՈՐ ՎԷՄԵՐ ԵՒ Ո ՐԱԿԻ ԿԱՍԿԱԾՆԵՐ

«ԹԱՑՄ» ԿԸ ՎԵՐԼՈՒԾԷ

Ֆրանսայի տարածքին Սեպտեմբերը միլիոնաւոր գործաւորներու, աշակերտներու եւ քաղաքացիներու համար կը նշէ արձակուրդի տխուր աւարտը եւ աշխատանքի վերադարձը: Սակայն երկրին հրատարակչական ճարտարարուեստին համար անիկա խանդավառութեամբ եւ ակնկալութիւններով լեցուն ժամանակի մը սկիզբն է, որ ոմանց յոյժ հակի եւ լաւ վաճառքի մը յոյսը կը ներշնչէ: Այս տարի Սեպտեմբերը հրատարակչական մարզին մէջ նոր աշխուժութիւն մը ներարկեց, երբ աւելի քան 700 նոր վերնագիրներով գիրքեր ողողեցին գրախանութները՝ ծանր պարտաւորութեան տակ դնելով գիրք գնող հասարակութիւնը, որ դժուարութիւն ունեցաւ զանոնք միաժամանակ գնելու:

Գրական հպարտութիւնը միշտ ալ կեդրոնական տեղ ունեցած է Ֆրանսացիներու իւրայատուկ մշակոյթ մը ունենալու գաղափարին մէջ: Թէեւ Ֆրանսացիք անդօր են դիմադրելու չարժապատկերի գերաւորութեան, սակայն անոնք գիրքերը չեն փոխարինած ժապաւէններով կամ վիտէօներով, ինչպէս՝ եւրոպական այլ ժողովուրդներ կամ նոյնինքն Ամերիկացիները: Իրօք, հրատարակչական մարզը կը մնայ Ֆրանսայի մշակութային մեծագոյն ճարտարարուեստը: Անցեալ տարի Ֆրանսայի մէջ 2,36 միլիառ Եւրօ արժողութեամբ 360 միլիոն գիրք հրատարակուած է: Ֆրանսայի Հրատարակիչներու Ազգային Դաշնակցութեան համաձայն, որ հռչակաւոր է իր ուսանդապահ մօտեցումով, 2001-ի ընթացքին 54,415 գիրք հրատարակուած է՝ համեմատութեան 4,9%-ի յաւելում մը արձանագրելով 2000-ի բաղդատած: Այս գիրքերէն 26,499-ը նոր վերնագիրներ են (համեմատութեան յաւելումը 2,6% է): Մինչդեռ Ֆրանսայի չարժապատկերի ճարտարարուեստին մէջ միայն 204 նորութիւններ հրապարակուած են անցեալ տարի (համեմատութիւնը բարձրացած է 20%-ով) եւ վաճառուած է 76 միլիոն տոմս:

Թէեւ չարք մը եւրոպական երկիրներ, ինչպէս՝ Մեծն-Բրիտանիա, Գերմանիա, Իտալիա եւ Սպանիա, հետզհետէ աւելի մեծ թիւով գիրքեր կը հրատարակեն, սակայն Ֆրանսայի մէջ այս մարզը տակաւին կը պահէ չարժապատկերի հետ խորհրդաւոր մրցակցութիւն մը: Պէրնար – Հանրի Լեւիի եւ 2001-ի Կոնքուռի մրցանակակիր Ժան-Քրիսթոֆ Ռիւֆինի նման գրագէտներ աստղերու համազօր հռչակ կը վայելեն, իսկ գիրքերու վերաբերող ըրոյցներ մշտական ներկայութիւն են պատկերասփիւռի պաստառին վրայ: Ֆրանսական «Լիո» թերթին խմբագիրը՝ Փիէր Ասուլին կ'ըսէ. «Ֆրանսացիք միշտ զգացած են, թէ գրելը հաղորդակցութեան ամէնէն ազնուական միջոցն է, եւ՝ խորհրդածութեան ամէնէն ազնիւ ձեւը: Գրել կը նշանակէ ապրիլ, սակայն գրածդ հրատարակել կը նշանակէ ներկայանալ աշխարհին»:

Գրական տարեշրջանին առաջին չաբաթները ձեւով մը հրատարակչական մարզին «Գանձի փառատօնն են»: Այս աշնան չուկայ իջան 663 նոր վէպեր, որոնց 93-ը՝ երեխայրիքներ: Հրատարակիչներու Ազգային Դաշնակցութեան համաձայն, «Ֆրանսայի տարածքին կան 60 միլիոն ընթերցողներ եւ 60 միլիոն գրել փափաքողներ»:

Ֆրանսական գրականութեան պաշտպաններ մտահոգութիւն կը յայտնեն, թէ այս թիւերը չատ մեծ են եւ որակը սկսած է տուժել: Անոնք կ'ամբաստանեն հրատարակիչները, որոնք չեն ուզեր փախցնել հաւանական պէսթ սելլըր մը հրատարակելու առիթը, ինչ որ կը բազմացնէ միջակ արտադրութեամբ գրագէտներու դործերը, մինչդեռ ճշմարիտ տաղանդներ կը կորսուին ընդհ. խառնիճաղանճին մէջ: Գրականագէտ Փիէր Ժուրտ, որուն գործը անցեալ Յունիսին արժանացաւ Աքատէմի Ֆրանսէզի մրցանակին, կը վիճի, թէ հրատարակութիւններու հոսքը արդիւնք է անհատապաշտութեան ընդհանրացումին եւ անմակարդակ գրաքննադատներու, որոնք իրե՛նք թափթփած վէպերու հեղինակներ են, հետեւաբար կը խուսափին չափանիշներու անկումը քննադատելէ: Այլ հեղինակներ, որոնց գործերը որեւէ արժէք չեն ներկայացներ, կը փորձեն ուշադրութեան առարկայ դառնալ տարակարծութիւններ ստեղծելով, կ'ըսէ ան: «Այնքան չատ են նոր հեղինակները եւ անոնց գործերը, որ չենք կրնար բոլորին տեղ տրամադրել: Ցաճախ ամբողջ գրաններ կը պարպենք նոր հրատարակութիւններու տեղ բանալու համար, – կ'ըսէ Փարիզի կեդրոնը գտնուող գրախանութի մը սեփականատէրը: – Վերջաւորութեան ընթերցողներուն կը հրամցնես այն գիրքը, որ ամէնէն աւելի ծախուելու հաւանականութիւն ունի»:

Այս եղանակին աղմուկը բարձրացած է երկու վէպերու չուրջ, որոնց հեղինակներէն մէկը՝ Ֆլաւիա Պիւյոր 14 տարեկան է, իսկ միւսը՝ Մայեւա Փուփար՝ 16 տարեկան: Սկեպտիկներ անոնց առաջին վէպերու գրաւչութիւնը կը վերագրեն պատանի գրողներու նկատմամբ ժողովրդային հետաքրքրութեան: 19 տարեկան Լոլիթա Փիլի «Հէյ» վէպը, կիսաինքնակենսագրական գործ մը, որ կը պատկերէ Փարիզի հարուստ պատանիներուն թմրեցուցիչ գործածութեամբ ու ազատութեամբ յատկանշուած կեանքը, անցեալ Մայիսէն ի վեր մաս կը կազմէ պէսթ սելլըրի ցանկերուն: Թէեւ Ասուլին «զերօ» նիշը կու տայ այս վէպին, սակայն անիկա կը վաճառուի, «որովհետեւ դոյութիւն ունի պատանիներու ստուար թիւ մը, որ հաճոյք կը զգայ կարդալով ինքնակործան պատանիներու մասին այլ պատանիի մը գիրքը: Ինչպէս այլ մարզերու մէջ, հրատարակիչներ եւս կաճէք գիրքեր եւ կաճէք հեղինակները պիտի օգտագործեն յաճախորդներու պահանջը գոհացնելու համար», կը բացատրէ ան:

Ուրախալին այն է, ինչպէս կ'ըսէ Ասուլին, որ դատարկ կամ առջին դրծոյ դէպի աստղերը բարձրացող դրագէտները չեն նսեմացներ նոր կամ իրենք գիրքերնիք հաստատած չնորհալի հեղինակներու պատկառելի ներկայութիւնը: Այս տարուան նոր հրատարակութիւններուն անուանացանկը կ'ընդգրկէ բեղուն եւ ինքնատիպ հեղինակներու անուններ, ինչպէս՝ Ամելի Նոթոմպ, Էրիք-Էմանուէլ Շմիթ, Եան Քեֆելէք եւ Նինա Պուրաուի: Օտար թարգմանութիւնները, որոնք Ֆրանսական հրատարակչական մարզին մէջ կարեւոր տեղ ունին, կ'ընդգրկեն Նաոին Կորտիմըրի, Ճիմ Հերիսընի, Վ.-Ս. Նայփոլի եւ Ճանաթըն Ֆրենզընի գործերը: Այս բոլորը բաւական որակ եւ այլազանութիւն կ'ընձեռեն արձակագրին վերադարձած Ֆրանսացիներուն, որպէսզի իրենց ընկճուածութիւնը փարատեն գիրք կարդալով:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ «ԱՐԱՄ»Ի ԱՌԹԻԻ

Ռոպէր Քէչիչեանի «Արամ» ժապաւէնը հրապարակ ելաւ Ջորեքշաբթի, Նոյեմբեր 27-ին փարիզեան վեց սրահներու մէջ եւ դաւառը: Նիւթը կը վերաբերի հայկական ահաբեկչութեան, հայ ընտանիքի մը ապրած տագնապին, Թուրքերու վայրագութեանց, Ֆրանսական ՏԷՀՄԹ-ի դերին եւ այլն, եւ այլն:

«Մոնտ»ի Նոյեմբեր 27-ի թիւին մէջ, Իզապէլ Ռենիէ դրուատալից տողերով կ'անդրադառնայ Ֆիլմին եւ ընդհանուր ձեւով իր նկատած քանի մը թերիներու մասին ալ կ'ըսէ թէ անոնք խնդրոյ առարկայ չեն ըներ ոչ դեղագիտական յաջողութիւնը, ոչ ալ յուզական ուժգնութիւնը:

Նոյն մօտեցումը չունի «Գանար – Անչէնէ», որ Ֆիլմը դատելէ եառ անոնց կարգը, զորս կարելի է «վերհարկին տեսնել», բաւական հեղնական ոճով կ'արտայայտուի, Քէչիչեանի այս առաջին Ֆիլմը գրեթէ հաշուեյարդար մը կը նկատէ («Հերոսները՝ Հայ են, սրիկաները՝ Թուրք»), պատումն ալ անիրական, պարզամիտ եւ մանիքէական կը գտնէ:

է անհատապաշտութեան ընդհանրացումին եւ անմակարդակ գրաքննադատներու, որոնք իրե՛նք թափթփած վէպերու հեղինակներ են, հետեւաբար կը խուսափին չափանիշներու անկումը քննադատելէ: Այլ հեղինակներ, որոնց գործերը որեւէ արժէք չեն ներկայացներ, կը փորձեն ուշադրութեան առարկայ դառնալ տարակարծութիւններ ստեղծելով, կ'ըսէ ան: «Այնքան չատ են նոր հեղինակները եւ անոնց գործերը, որ չենք կրնար բոլորին տեղ տրամադրել: Ցաճախ ամբողջ գրաններ կը պարպենք նոր հրատարակութիւններու տեղ բանալու համար, – կ'ըսէ Փարիզի կեդրոնը գտնուող գրախանութի մը սեփականատէրը: – Վերջաւորութեան ընթերցողներուն կը հրամցնես այն գիրքը, որ ամէնէն աւելի ծախուելու հաւանականութիւն ունի»:

Այս եղանակին աղմուկը բարձրացած է երկու վէպերու չուրջ, որոնց հեղինակներէն մէկը՝ Ֆլաւիա Պիւյոր 14 տարեկան է, իսկ միւսը՝ Մայեւա Փուփար՝ 16 տարեկան: Սկեպտիկներ անոնց առաջին վէպերու գրաւչութիւնը կը վերագրեն պատանի գրողներու նկատմամբ ժողովրդային հետաքրքրութեան: 19 տարեկան Լոլիթա Փիլի «Հէյ» վէպը, կիսաինքնակենսագրական գործ մը, որ կը պատկերէ Փարիզի հարուստ պատանիներուն թմրեցուցիչ գործածութեամբ ու ազատութեամբ յատկանշուած կեանքը, անցեալ Մայիսէն ի վեր մաս կը կազմէ պէսթ սելլըրի ցանկերուն: Թէեւ Ասուլին «զերօ» նիշը կու տայ այս վէպին, սակայն անիկա կը վաճառուի, «որովհետեւ դոյութիւն ունի պատանիներու ստուար թիւ մը, որ հաճոյք կը զգայ կարդալով ինքնակործան պատանիներու մասին այլ պատանիի մը գիրքը: Ինչպէս այլ մարզերու մէջ, հրատարակիչներ եւս կաճէք գիրքեր եւ կաճէք հեղինակները պիտի օգտագործեն յաճախորդներու պահանջը գոհացնելու համար», կը բացատրէ ան:

Ուրախալին այն է, ինչպէս կ'ըսէ Ասուլին, որ դատարկ կամ առջին դրծոյ դէպի աստղերը բարձրացող գրագէտները չեն նսեմացներ նոր կամ իրենք գիրքերնիք հաստատած չնորհալի հեղինակներու պատկառելի ներկայութիւնը: Այս տարուան նոր հրատարակութիւններուն անուանացանկը կ'ընդգրկէ բեղուն եւ ինքնատիպ հեղինակներու անուններ, ինչպէս՝ Ամելի Նոթոմպ, Էրիք-Էմանուէլ Շմիթ, Եան Քեֆելէք եւ Նինա Պուրաուի: Օտար թարգմանութիւնները, որոնք Ֆրանսական հրատարակչական մարզին մէջ կարեւոր տեղ ունին, կ'ընդգրկեն Նաոին Կորտիմըրի, Ճիմ Հերիսընի, Վ.-Ս. Նայփոլի եւ Ճանաթըն Ֆրենզընի գործերը: Այս բոլորը բաւական որակ եւ այլազանութիւն կ'ընձեռեն արձակագրին վերադարձած Ֆրանսացիներուն, որպէսզի իրենց ընկճուածութիւնը փարատեն գիրք կարդալով:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

խաւանք կը տանի հայկական անցեալի երդերու կաղուածէն ներս: Հետաքրքրական է դիտնալ, թէ ինչպէս այս միաւորումը գտած է մեր չորրորդ գարու պատկանող մեղեդի մը, որ ինծի չատ հաճելի թուեցաւ:

Նկատեցի նաեւ, որ այժմ որոշ հակում մը կայ մեր չարականները, եկեղեցական մեղեդիները ժողովրդական նուագարաններով նուագելու: Հարց կուտամ, թէ որքանն արդարանալի է այդ ձեւը: Արդ ես կը նախընտրեմ «ա Քափելա» երգուած մեղեդին:

Սուրբ Էջմիածնի երգչախումբի ղեկավարներէն Յովհաննէս Դարբինեան, թառով կը մենանուագէ պատարագէն հատածներ, ինչ որ ըստ իս խոտոր կը պատչաճի թառի նման «չոր» հնչերանգ ունեցող ձայնը, ի հեճուկս վարպետին կատարողական հմտութիւնները արտայայտող ու բարձրորակ նուագակցութեան:

Ընդունինք զայն որպէս փորձառական ընթացք...

Նաեւ՝ կը խորհիմ, որ նուագախումբի ընկերակցութիւնը, որ ընդհանրապէս նոյնութեամբ կը գուգորդէ երգչուհին, կ'արժեզրկէ նոյնինքն մեղեդին:

Աննա Մարկեան, որ ունի քաղցր եւ հարուստ ներաշխարհ, կ'երգէ «Նանի Պալամ» օրօրը՝ մաքուր, անաղարտ, դեղարուեստական ներքութեամբ, թախիծով եւ աղերսով: Ձայնը՝ չինչ թաւչային, գուտ հայկական: Ապա երգը կը չարունակուի «կնոջ աշխատանքի երգ»ով, աւելի աշխոյժ, փայլուն թարմութեամբ վերջացընելու համար «խա՛նէ – խա՛նէ, խի՛յօ – խի՛յօ» կեանքոտ ու խանդավառ կչռոյթով:

Շատ սիրեցի «Ի ճանճմանէ արբայական» երգը, պաղատասար դպիր՝ տասնեւութերորդ դար, որ անմիջապէս մեզ կը յիշեցնէ անկրկնելի Սայաթ Նովան:

Հոս հաղորդական է Մայիլեանի ձայնը՝ դիմքիչ· յուզիչ իր զգայուն ներքին յատկութիւնով՝ անբռնազբօս, զուսպ, որուն կը տիրապետէ սրտաբաց:

Գրիգոր Նարեկացի տասներորդ դար, բայի խորհրդատ բանաստեղծ – երաժիչտ ըլլալէ, հսկայ գանձասաց եւ մանաւանդ տաղաչաց մըն է:

Զեմ դիտեր, թէ անոր «Ահեղ ձայնէն» տաղը, մեզի հասած այն սակաւաթիւ տաղերէ՞ն է, ինչպէս են Ցանօթ «Տիրամայր», «Աչքն ցով ի ցով», հոգեզմայլ «Հաւուն հաւուն» տաղերը, որոնց երաժշտութիւնը գոհացուցիչ չափով խազագրուած եւ վերակառուցուած է, թէ իրենց ժամանակին զարդարանքներով երգուած տարբերակ մըն է «Ահեղ ձայնէն» տաղը:

Ա.թաւամենայնիւ բարեբախտաբար Անա Մայիլեան կը մեկնաբանէ «Ահեղ ձայնէն» առանց նուազի, խորութեամբ եւ վերապրացութեամբ անաղարտ կատարոմով Նարեկացիի այս աստուածախօս

ԹԻ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Լա՛ւ, թող ձեր ըսածին պէս ըլլայ: Արթին իր առաքելութեան յաջողութենէն ետք՝ մեկնեցաւ:

Քիչ եառքը Տիրան եկաւ իր հոմանուհին տեսնելու:

Շատ ուրախ կերպարանք մը ունէր:

– Գործերնիս կարգին է, – դոչեց գեղուհին համբուրելով, – աչքդ լոյս:

– Ի՞նչ կայ որ:

– Շէնքը բռնեցինք:

– Ի՞նչ չէնք...

– Խաղարանին համար, մոռցա՞ր, – դոչեց Տիրան զարմացած:

– Ես կարծեցի, որ կատակ ըսիր, – պատասխանեց Լիւսի:

– Ինչպէ՞ս կատակ, հազար ոսկի քէհ վճարեցի, չորս հազար ոսկի ալ կահաւորման համար ծախք պիտի ընենք:

– Բայց քանի՞ ոսկի դրամագլուխ կը դնեն կոր այդ մարդիկը:

– Տասը հազար ոսկի:

– Քանի՞ հոգի են:

– Երկու հոգի:

– Ուրեմն չատ հարուստ են:

– Բնականաբար, երկու տարուան մէջ միլիոն չինած են:

– Դուն ի՞նչ պիտի չահիս այդ գործէն:

– Ամէն բան ինծի յանձնուած է: Ես պիտի ըլլամ խաղարանին տէրն ու տնօրէնը:

– Ուրեմն ապագաղ ապահովեցիր:

– Բնականաբար, եւ նոյնիսկ ներկաս:

– Ինչպէ՞ս, արդէն իսկ դրամ տուի՞ն:

– Իրենք քան մը չտուին, բայց չէնքին տիրոջմէն, իբրեւ միջնորդչէք, հարիւր ոսկի առի:

– Ուրեմն հարուստ ես այսօր:

– Եւ եկայ, որ կառքով պտոյտ մը ընենք միասին:

– Կեցցե՛ս, Տիրան, ես կը վախնայի, որ երբ գրամ ունենաս՝ զիս պիտի մոռնաս:

– Այս հաւա՞տքը ունիս վրաս:

– Ինչ գիտնամ, էրիկմարդոց վրայ կարելի չէ վստահիլ:

– Լաւ ուրեմն. հիմա տեսա՞ր, որ ես քու գիտցած էրիկմարդերէդ չեմ: Գնանք չուտ հագուէ, ու Շիշլի երթանք:

Գեղանի մանկամարդուհին փութաց սենեակը եւ հագուելով՝ վար իջաւ:

Տիրան արդէն միասին բերած էր կառքը, որ տան դրան առջեւ կը սպասէր:

– Ո՞ւր պիտի երթանք, – հարցուց Լիւսի՝ կառքին մէջ տեղաւորուելով:

– Շիշլի ճաչարան մը կ'երթանք ու ժամանակ կ'անցընենք:

– Պայմանով, որ չուտ վերադառնանք:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ այս իրիկուն հազարապետը պիտի գայ, եւ միասին թատրոն պիտի երթանք:

– Մաքս Լէմի՞նկը:

– Այո:

– Ադէկ, թող այնպէս ըլլայ: Հիմա ինծի մոլի՛կ ըրէ:

– Խօսէ՛, տեսնենք:

– Քենէ մեծ ծառայութիւն մը կը սպասեմ:

– Ի՞նչ ծառայութիւն:

– Իմ քանալիք խաղարանիս յաջողութիւնը քու ձեռքդ է:

– Իմ ձե՞ռքս, ինչպէ՞ս, ես ի՞նչ դեր կրնամ կատարել:

(Շար. 347)

(Շար. Ա. էջէ)

թիւը: Շարժումը ծայր առած էր 2000 Հոկտեմբերին, չուրջ 1000 բանտարկեալ-ներու կողմէ:

ԼՈՐԻՈԼԻ ՄԷՋ (Տոռմի նահանգ), Նոյեմբեր 29-ին Ա. 7 կառուցիկին վրայ, 81-ամեայ վարորդ մը որ 150 քիլոմեթր արագութեամբ կը վարէր իր Մերսէյսը փոխանակ 90-ի, 6 հրշէջներու բախած է, որոնք օգնութիւն կը բերէին արկած-եալներու: Հինգը մեռած են, վեցերորդը ծանրօրէն վիրաւորուած է: 48 ժամ յետոյ արկած մը եւս պատահած է Ռէօնժիս եւ երկու հրշէջներ ծանրօրէն վիրաւորուած են:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ, առաջին անգամ ըլլալով տիրացաւ Տէյվիս Քաժակին, յաղթելով Ֆրանսայի Դեկտեմբեր 1-ին: Բայց եւ այնպէս Շերաք չնորհաւորեց Ֆրանսայի հաւաքականը եւ ճաշի հրաւիրեց Դեկտեմբեր 2-ին, Էլիզէ:

ՊՈԼՈՑ ՄԷՋ, 5000 հոգի ցոյց մը ըրած են «ո՛չ» ըսելու համար Իրաքի դէմ պատերազմի մը հեռանկարին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչէ Վիէնի Սեւան մատենաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Ժան Այանեանի, գաւակնեռուն եւ ընտանեկան պարագաններուն իրենց կնոջ, մօր եւ տատիկին՝ Ագնի Ա-յանեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 40 եւրօ կը նուիրէ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին: Այս առթիւ, չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Պր. Ժան Այանեան 200 եւրօ, Տիկին Թերնանտ Բալոյեան 80 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գարաօղլանեան եւ Վիէնի Մշակոյթի Տուն 50-ական եւրօ, Տիկին Քրիսթին Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Ա-ռաուր Մազաքեան, Տէր եւ Տիկին Ա-րամ Թազէոսեան 30-ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Գլուսճեան 25 եւրօ, Տիկին Վարդանոյշ Ֆաքրիկեան 20 եւրօ:

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

Exposition - Vente de tapis arméniens
contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

Vernissage
le Vendredi 6 décembre de 19h à 21h

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ Է ԳԻՄՐԻԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Այդ առթիւ, Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիները, ամբողջ օրը բաց պիտի մնան եւ ժամը 12-ին աղօթք եւ հոգեհանգիստ պիտի ըլլան ա-հաւոր երկրաշարժի աղէտեալներուն հա-մար:

Կը հրաւիրուինք ամէնքս, այդ օր, անդադրում՝ գէթ պահ մը՝ եկեղեցի եր-թալ, մոմ մը վառել եւ երկիւղած աղօթ-քով հոգեկան հաղորդութեան մէջ գտնը-ւելու անոնց հետ:

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h

Salle **«Nourhan Fringhian»**
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Réservation des places avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29

Participation aux frais : 20 euros.

Après le succès de
WELCOME TO GLENDALE

Nareg DOURIAN
revient à TEBROTZASSERE
avec

WELCOME HOME

accompagné de sa troupe

le Vendredi 6 décembre à 20h30

Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassère
1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Réservations et renseignements :
☎ **01. 43. 81. 01. 72**

Chorale Koghtan de l'UGAB-Paris

le dimanche 8 décembre à 11 h 45

Dans le cadre des **matinées musicales** de l'Eglise Evangélique Allemande de Paris

La Chorale Koghtan
dirigée par Haïg Sarkissian
donnera un concert
25, rue Blanche, 75009 Paris

Les matinées musicales sont ouvertes à tous.

ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
MASTER MUSIC
présentent

NEW GOSPEL FAMILY

CONCERT DE BIENFAISANCE

au bénéfice du CENTRE MEDICAL POUR ENFANTS DE SPITAK

Samedi 14 Décembre à 20 heures 30

Palais des Arts et des Congrès (P.A.C.I.)
25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux

Prix des places : 15 euros: Adultes — 10 euros: Enfants, Etudiants.

Billeterie et renseignements :
— **Espoir pour l'Arménie:** Tél. : 01.47.36.02.50
— **P.A.C.I.:** Tél.: 01.46.42.70.91
— **www.newgospelfamily.com**

Բարձր հովանաւորութեամբ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

ԱՐԱՄ Ա.
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ջեզ կը հրաւիրէ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹԻՒՆ

ի նպաստ Մարսէյլի Համազգայինի Դպրոցին

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20·15-ին

dans les Salons de l'Hôtel «PALM-BEACH»
200, Corniche J.-F. Kennedy — Marseille 7e
Tél. : 33 - 0 - 4.91.16.19.00 — Fax : 33 - 0 - 4.91.16.19.39

Կը խնդրուի ձեր մասնակցութիւնը հաստատել Դեկտեմբեր 1-էն առաջ:
Հեռաձայն՝ 33 – 0 – 4·91·93·75·25 – Հեռապատճէն՝ 33 – 0 – 4·91·93·90·18

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et **L'UGAB-JEUNES**
organisent
une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives
avec
ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ **04 91 50 15 09**

Vendredi 6 décembre à 19 h

Le Docteur ALBERT KHAZINEDJIAN
présente et dédicace ses ouvrages
— **L'Eglise arménienne dans l'Eglise universelle**
— **L'Eglise arménienne dans l'œcuménisme**
Edition l'Harmattan.

Albert Khazinedjian est docteur en médecine. Il doit sa formation théologique à deux prélats, Mgr Ardavast Terterian, archvêque à Antélias (Liban) et feu Mgr Hagop Vartanian.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյք

ԴԱՆԻԱԶԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ

եւ

ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

Կը դասախօսէ՝
ԺՈՎԻՆԱՐ ԳԵՒՈՆԵԱՆ
Պատմաբան եւ Սէ – էճ – էր – էս-ի հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel

invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

*
**

Section Marseille-Ville
«SOSSE MAYRIG»

Super Loto

Dimanche 8 décembre à partir de 15h

Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE

Nombreux lots :
Bijoux — téléviseurs — etc...

*
**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Նոյեմբեր 17-ի հոգեճաշին առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Կորիւն Բարխեան, Տէր եւ Տիկին Ճարուճ Գասպարեան 25-ական եւրօ, Պր. Ալէքս Գուլումճեան, Օրիորդ Պէրճուհի Մինոսեան 45-ական եւրօ, Տիկին Ալիս Շաքոճ Տէր եւ Տիկին Կարօ Շամոյեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեան 40-ական եւրօ, Օրիորդ Աստղիկ Տէր – Պարսամեան, Օրիորդ Սեդա Ուստուլիքեան 60-ական եւրօ, Պր. Ժակ Մանուկեան 60,98 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Լամպէրսիքիքի 76,22 եւրօ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՐԱՏՉ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄՆ-ՈՒ ԱՆԳԱՐԱՁԷՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

ՍԻՏԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՋԱԿ ԱՏԱՄԱՆԸ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅՈՒ ՈՃԲԱԳՈՐԾ

DECLARATION DU C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՐԱՏՉ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4

MERCREDI

4 DECEMBRE

2002

LE NUMERO: 1 €

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·571

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.571

«ԱՐՄԱՏՆԱՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 2 / 3)

ԼՂՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 2–ին Հայաստանի Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան ընդունած է ԼՂՀ պաշտօնակիցը՝ Օ. Եսայեանը: Այս վերջինը տեղեկացուցած է թէ ԼՂՀ Ազգային ժողովին մէջ արդէն կազմուած է Վերահսկիչ պալատ ու ընտրուած նախագահ: Լաւ արդիւնքներով աւարտած է անտեսական տարին ու դիւղատնտեսութեան մէջ նշանակալից ձեռքբերումներ արձանագրուած են: Երկու նախագահները զոհունակութիւն յայտնած են որ կատարուած վերջին թելէթոնով հանգանակուած դումարները հիւսիսը – հարաւ մայրուղին 35 – 40 քիլոմեթր եւս երկարելու կարելիութիւն կուտան:

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ. 27–ի դատին Նոյ. 28–ի նիստին հերթապահ ոստիկան Ա. Մինասեան հարցաքննուած է: Ան հարցումներուն մեծ մասին պատասխանած է թէ «չի յիշեր»: Փաստաբաններէն մէկը նշած է թէ չյիշելու պարագան ինք կը նկատէ վկայութիւն ամբլ խուսափիլ: Հարցումները գլխաւորապէս վերաբերած են լրագրող Ն. Բաղալեանի ահաբեկիչներուն հետ չէնք մտնելուն, գործածած արտօնաթուղթին, եւ այլն:

***

ՍԻՏԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Առողջապահութեան նախարարութեան սիտայի կանխարգելման կեդրոնին մօտ 217 հիւանդ արձանագրուած է, որոնց 207–ը Հայաստանի քաղաքացիներ են: Հաշուարկներու համաձայն երկրին մէջ 2200 – 2400 վարակակիր անձ կայ: Մինչեւ այս տարուան Նոյեմբեր 1–ը, սիտայէն մահացած է 27 հոգի: Վարակակիրներուն 81%–ը 20 – 39 տարեկան են, երեքը մինչեւ 14 տարեկան երախաներ: Վարակումին գլխաւոր պատճառը թմրեցուցիչներու երակէ սրսկումն է ու տեռային յարաբերութիւնները: Մանուկներու կարծիքով Հայաստան այն երկիրներու չարքին է ուր հիւանդութիւնը աճ կ'արձանագրէ:

***

ԿԱՋԱԿ ԱՏԱՄԱՆԸ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅՈՒ ՈՃԲԱԳՈՐԾ

Ռոստովի մարզային դատարանին մէջ սկսած է դատուիլ կազակ առաման մը, Պ. Մոլոդիդով որ կը մեղադրուի նաեւ երկու հայ առեւտրականներու սպանութեամբ: Ան ծանօթ է ազգայնամոլ գաղափարներով, կամաւոր կերպով մասնակցած է նախկին Խորհրդային Միութեան չրջանային զրեթէ բոլոր հակամարտութիւններուն: Կրասնոտարի Հարաւութիւններուն: Կրասնոտարի Հարաւային յարաբերութիւնները: Մանուկներու կարծիքով Հայաստան այն երկիրներու չարքին է ուր հիւանդութիւնը աճ կ'արձանագրէ:

***

ԿԱՋԱԿ ԱՏԱՄԱՆԸ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅՈՒ ՈՃԲԱԳՈՐԾ

Ռոստովի մարզային դատարանին մէջ սկսած է դատուիլ կազակ առաման մը, Պ. Մոլոդիդով որ կը մեղադրուի նաեւ երկու հայ առեւտրականներու սպանութեամբ: Ան ծանօթ է ազգայնամոլ գաղափարներով, կամաւոր կերպով մասնակցած է նախկին Խորհրդային Միութեան չրջանային զրեթէ բոլոր հակամարտութիւններուն: Կրասնոտարի Հարաւային յարաբերութիւնները: Մանուկներու կարծիքով Հայաստան այն երկիրներու չարքին է ուր հիւանդութիւնը աճ կ'արձանագրէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ – ԼՈՒԻ ՊՈՒՐԼԱՆԺ, եւրոպական երեսփոխան եւ մանագէտ եւրոպական Միութեան հարցերուն, հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարո»յի (Դեկտեմբեր 3) ուր կը չեշտէ որ «Թրքական հարցը սահմանադրական վիճարկումին բանալին է»: Իրաւունք կուտայ Ժիսքար տ'Էսթէնի որ հարցը հրապարակեց եւ կ'ըսէ՝ «կը փորձուիմ ըսելու Ժիսքարի՝ չատ յստակ եղաք Թուրքիոյ մասին, աւելի համարձակ չըլլալու համար հիմնարկնեբու մասին»: Պաշտպանել, կ'աւելցնէ, Թուրքիոյ անդամակցութիւնը, այսինքն Պետութեան մը աշխարհագրականօրէն օտար եւ պատմականօրէն ընդդիմադիր եւրոպայի, կը նշանակէ ընդունիլ որ Միութիւնը ոչ մէկ սահման ունի աշխարհաքաղաքական պետնի վրայ եւ կը ձգտի պետութիւններու տեսակ մը ընկերութիւն դառնալու: Ոչ ոք կրնայ երեւակայել որ Միութեան վերջնական սահմանագլուխը Քիւրտիստանէն անցնի եւ ընդմիշտ եւրոպայի Քիւրտեր ըլլան եւ Ատլոյ Քիւրտեր»: Պուրլանժ դէմ կ'արտայայտուի նաեւ Արտաքին նախարար՝ Տ· տը Վիլլըվէնի, որ նախորդ օրը թեր արտայայտուած էր Թուրքիոյ անդամակցութեան: Նկատել կուտայ՝ ինչպէս պիտի ըսէր պարոն տը լա Փալիս, աշխարհագրականօրէն, Եւրոպան ոչ Ասիա է, ոչ Աֆրիկէ, ոչ Ամերիկա եւ տեղին է հաստատել Եւրոպայի սահմանները այնպէս ինչպէս ճշդուեցան 19–րդ դարուն:

ՊՈՒՇ աճապարեց յայտարարելու Դեկտեմբեր 2–ին, որ Իրաքի դիրքը քաջալերական չէ: Արդարեւ, կը գտնէ որ արդէն իսկ Պաղտատի յանցանքը բացայայտ է: Եղածն այն է որ ՄԱԿ–ի նախորդ պատուիրակութեան քննիչներու ցանկագրած կազմածները չկան հոն ուր, պէտք է ըլլային:

ՋՈՐՍ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ սպաննուած են Այսրյորդանան եւ Գազայի գօտիին մէջ: Մի՛ջադէպերը պատահած են Ճէնին, Թիւլքարէմ եւ Գազա: Իսրայէլ, Դեկտեմբեր 2–ին, հրահանգած էր պաղեստինեան 15 անբնակ տուներու քանդումը հրէական Քիրիաթ Արպա գաղութին (Այսբըյորդանան) եւ Հեպրոնի պատրիարքներու դամբարանին միջեւ:

ՖՐԱՆՍԱ. ԵԻ ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ. համաձայնութեան յանգեցան եւ Սանկաթի դաղթակայանը վերջնապէս կը փակուի Դեկտեմբեր 31–ին, փոխանակ 2003 Մարտ 31–ի: Մարքոզի կրցաւ համոզել Անգլիացիները որ պէտք է մասնակցին այդ փակումի ոգրչումին իրենց երկիրն ընդունելով դաղթողներու մէկ կարեւոր մասը: Շարաթներ տեւեցին վիճաբանութիւնները եւ Դեկտեմբեր 2–ին, ի վերջոյ, Անգիա ընդունեցաւ անոնց 80%–ին ապաստան տալ (բոլոր Իրաքցիները եւ 200 աֆղան): Մնացեալով Ֆրանսա կը զբաղի, կեցութեան արտօնութիւն տալով:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ քարիւղի արտադրութիւնը 9% յաւելում արձանագրած է տարւոյն առաջին 9 ամիսներուն, հասնելով 346,15 միլիոն թոնի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ վճռած է աւելի խիստ պայքար տանիլ խարդախութեան դէմ, քանի այդ խարդախութիւնները տարեկան 200 միլիոն Եւրոյի վնաս կը հասցնեն ընկերութեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ երթուղարձ մը ըրաւ Մարոք Դեկտեմբեր 2–ին եւ ճաշեց Մոհամէտ Զ.ի հետ եւ այդ առթիւ արտայայտեց իր զօրակցութիւնը երկրին կրած վերջին աւերին առթիւ (տեղատարափ անձրեւներէն 63 հոգի մեռան եւ մեծ վնասներ եղան):

ՍՊԱՆԻՈՑ Խուան Գարլոս թագաւորին այցելութիւնը կալխիոյ Մուքսիա նահանգիստը որ ամէնէն աւելի ապակառած է փրէստիժի թափած քարիւղէն, մեծ տպաւորութիւն գործած է տուժող բնակչութեան վրայ: Հանդիսաեան կոչուած պաշտօնատար մը ըսած է՝ «քաղաքական դէմքերը ստախօսներ են, թագաւորը, ինք, ճշմարտութիւնը կ'ըսէ»: Դեկտեմբեր 2–ին մտահոգութիւնները աւելցած էին ֆրանսական ծովափներուն համար:

ԼԱԼԼ ԱՔԿԻՒՆ, ծագումով թուրք առաջին կինն է որ երեսփոխան ընտրուած է Գերմանիա (Սոսիալ դեմոկրատ) եւ «Լիպերասիոն», (Դեկտեմբեր 3) ամբողջ էջ մը յատկացուցած է իրեն: Ծնած Պոլիս, 1953–ին, Գերմանիա գաղթած է ծնողքին հետ 1962–ին: Բժշկութիւն, պաղդադրութիւն եւ հոգեբանութիւն ուսած է: Նեկրկայիս մտահոգ է իսլամականներու յաղթանակէն: Դժգոհ է, սակայն, Ժիսքարի դիրքէն եւ կ'ըսէ· – «Ժիսքար տ'Էսթէն պէտք է գիտնայ որ Թուրքիա նոյնքան լաւիք երկիր մըն է որքան Ճըրմանան եւ թէ անձերու ժողովրդավար նկարագիրը իրենց կրօնքէն կախում չունի: Այն դաղափարը ըստ որուն քրիստոնեաները լաւ դեմոկրատներ են եւ մահմետականները դէշ դեմոկրատներ, սխալ է եւ քաղաքականօրէն վտանգաւոր: Հարցը պարզ է· – եթէ Թուրքիա ունի հարկ եղած չափանիշները Եւրոպա մուտք գործելու համար, կը մտնէ: Եթէ՝ ոչ, պէտք է սպասէ»:

ՄԱԿ–ի Համաչխարհային Մնունդի Ծրագրի մարմինը դատապարտած է իրայէլեան բանակը որ դիտակցաբար քարուքանդ ըրած է հարիւրաւոր թոն սնունդ իր մէկ պահեստանոցին մէջ (Գազա) եւ վնասուց հատուցում պահանջած է: Պահեստանոցը լուսաւորուած էր եւ յստակօրէն ճանաչելի, կ'ըսէ Մարմնին բանբերը:

ՌՈԹԵՐՏԱՄԻ (Հոլանտա) մէջ, Ժըրնասացի մը կը դատուի, այն ամբաստանութեամբ որ մասնակցած է հակամերիկեան ոճրափորձերու **Եւրոպայի** մէջ: Ֆրանսացին (դաւանափոխ եղած) եւ իր չորս ընկերները կը մեղադրուին որ փարիզի ամերիկեան դեսպանատան դէմ արարք մը կը պատրաստէին:

ԱՄՆ-ՈՒ ԱՆԳԱՐԱՁԷՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ԱՄՆ–ու դեկավարութիւնը որ վճռակամ է Իրաքի դէմ պատերազմ մղելու, Թուրքիոյ Ուաշինկթընի դեսպանին հաղորդած է Անգարայէն ունեցած ակնկալութիւնները: Դեկտ· 3–ին ալ նոյն խնդիրով Անգարա կը գտնուէին ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան փոխ–նախարար Փ· Վոլֆովից եւ Արտաքին գործերու նախարարին օգնականներէն Մ· Կրոսման:

Ուաշինկթըն կ'ուզէ պատերազմի ընթացքին գործածել Թրքական օդային տարածքը եւ իր զինուորական խարիսխները, Թրքական հողատարածքը, նաւահանգիստները: Ցաւելեալ, ըսուած է թէ անկարելի չէ որ բանակի ուժեր ալ յարձակումներուն ներգրաւելու դիմում կատարուի:

Անգարայի համար չատ հաւանօրէն դժուար է չընդունիլ այս պահանջները, մանաւանդ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան խնդրին մէջ ԱՄՆ–ու ընծայած կարեւոր նեցուկէն ետք: Այսուհանդերձ, մամուլը չատ պատրաստակամ է թուիլը դրական կեցուածքի մը: Օրինակ, Դեկտ· 3–ի «Հիւրրիյէթ»ի մէջ խմբագիր Օ· Էքշի հարց կու տայ թէ ԱՄՆ–ու պահանջներուն փոխարէն Թուրքիա ի՞նչ վարձատրութիւն պիտի ունենայ: Կ'ուզէ որ ապահովութիւն տրուի քրտական պետութեան մը կազմութեան արգելքին, Քէրքիւքի չրջանի Թիւրքմէններուն ճակատագրին մասին: Ապա, կը դրէ թէ պատերազմին աւարտէն ետք ԱՄՆ կը վերադառնան իրենց տեղը, բայց Թուրքիա կը չարունակէ դրացին մնալ Իրաքի որ արդէն թշնամի չէ իրեն եւ անչուշտ դիւրաւ պիտի չմոռնայ իր վրայ կատարուած յարձակումին Թրքական օդքերու ալ մասնակցութիւնը:

Թերթը կ'արձագանգէ բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը ամերիկեան պահանջներուն առընչուած արտայայտութեան: Այդ անձնաւորութիւնը ըսած է թէ ԱՄՆ օդային տարածքը եւ զինուորական խրիսխները գործածելու արտօնութիւն նախապէս ալ ուզած էին, ինչ որ բանակցելի կը գտնէ· սակայն, հողատարածքը գործածելու դիմումը եւ զօրք տրամադրելու հարցը վերջին ծայր փափուկ խնդիր կը նկատէ:

Մոհամէտ Զ.ի հետ եւ այդ առթիւ արտայայտեց իր զօրակցութիւնը երկրին կրած վերջին աւերին առթիւ (տեղատարափ անձրեւներէն 63 հոգի մեռան եւ մեծ վնասներ եղան):

ՍՊԱՆԻՈՑ Խուան Գարլոս թագաւորին այցելութիւնը կալխիոյ Մուքսիա նահանգիստը որ ամէնէն աւելի ապակառած է փրէստիժի թափած քարիւղէն, մեծ տպաւորութիւն գործած է տուժող բնակչութեան վրայ: Հանդիսաեան կոչուած պաշտօնատար մը ըսած է՝ «քաղաքական դէմքերը ստախօսներ են, թագաւորը, ինք, ճշմարտութիւնը կ'ըսէ»: Դեկտեմբեր 2–ին մտահոգութիւնները աւելցած էին ֆրանսական ծովափներուն համար:

ԼԱԼԼ ԱՔԿԻՒՆ, ծագումով թուրք առաջին կինն է որ երեսփոխան ընտրուած է Գերմանիա (Սոսիալ դեմոկրատ) եւ «Լիպերասիոն», (Դեկտեմբեր 3) ամբողջ էջ մը յատկացուցած է իրեն: Ծնած Պոլիս, 1953–ին, Գերմանիա գաղթած է ծնողքին հետ 1962–ին: Բժշկութիւն, պաղդադրութիւն եւ հոգեբանութիւն ուսած է: Նեկրկայիս մտահոգ է իսլամականներու յաղթանակէն: Դժգոհ է, սակայն, Ժիսքարի դիրքէն եւ կ'ըսէ· – «Ժիսքար տ'Էսթէն պէտք է գիտնայ որ Թուրքիա նոյնքան լաւիք երկիր մըն է որքան Ճըրմանան եւ թէ անձերու ժողովրդավար նկարագիրը իրենց կրօնքէն կախում չունի: Այն դաղափարը ըստ որուն քրիստոնեաները լաւ դեմոկրատներ են եւ մահմետականները դէշ դեմոկրատներ, սխալ է եւ քաղաքականօրէն վտանգաւոր: Հարցը պարզ է· – եթէ Թուրքիա ունի հարկ եղած չափանիշները Եւրոպա մուտք գործելու համար, կը մտնէ: Եթէ՝ ոչ, պէտք է սպասէ»:

ՄԱԿ–ի Համաչխարհային Մնունդի Ծրագրի մարմինը դատապարտած է իրայէլեան բանակը որ դիտակցաբար քարուքանդ ըրած է հարիւրաւոր թոն սնունդ իր մէկ պահեստանոցին մէջ (Գազա) եւ վնասուց հատուցում պահանջած է: Պահեստանոցը լուսաւորուած էր եւ յստակօրէն ճանաչելի, կ'ըսէ Մարմնին բանբերը:

*ՌՈԹԵՐՏԱՄԻ (Հոլանտա) մէջ, Ժըրնասացի մը կը դատուի, այն ամբաստանութեամբ որ մասնակցած է հակամերիկեան ոճրափորձերու **Եւրոպայի** մէջ: Ֆրանսացին (դաւանափոխ եղած) եւ իր չորս ընկերները կը մեղադրուին որ փարիզի ամերիկեան դեսպանատան դէմ արարք մը կը պատրաստէին:*

DECLARATION DU C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Les 12 et 13 décembre prochains le sommet européen de Copenhague examinera, entre autres, le calendrier de l'éventuelle adhésion de la Turquie.

Média et hommes politiques s'exprimeront diversement quant à l'opportunité de cette candidature, ou quant à savoir si ce pays remplit tous les critères dits «de Copenhague». Etrangement et systématiquement l'un de ces critères est occulté: celui portant sur la reconnaissance par la Turquie moderne du génocide commis par le gouvernement Jeunes Turcs à l'encontre des citoyens arméniens (résolution du Parlement Européen votée le 18 juin 1987 — DOC A2-33/87, point 12).

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) exprimee ici l'inquiétude mais aussi l'indignation unanime des citoyens français de souche arménienne et sans doute celle des Arméniens du monde entier, constatant cet «oubli».

C'est en leur nom, c'est en vertu des valeurs humaines et de prévention que nous demandons à nos représentants élus, à tous ceux qui n'acceptent pas ce silence indigne, d'exiger que ce préalable figure à sa place légitime. L'inverse constituerait une prime au négationnisme pratiqué depuis si longtemps par l'Etat turc.

Nous nous permettons de rappeler aussi que la France a reconnu «publiquement le génocide arménien de 1915» par une loi votée à l'unanimité de ses parlementaires, loi que le Président de la République a promulguée le 29 janvier 2001. Nous demandons donc avec insistance la stricte et totale application de la résolution du Parlement Européen et la cohérence d'attitude des dirigeants de notre pays, auxquels nous rappelons que la Turquie a, avec insolence, mis en place et pratique depuis 10 ans le blocus terrestre de l'Arménie.

Nous suivrons avec une attention vigilante les positions des différents Etats **européens** et tirerons enseignement **quant à la** rigueur des uns et des autres en matière de respect des textes votés.

Désormais, l'oubli ou l'occultation n'aurait aucune excuse.

Paris, le 2 décembre 2002

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Ֆրոմիկագիր ԵՒՍԵԲԷՈՍ

ԴԷՊԻ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ - ԳԱՆՁԱՍԱՐ

Գանձասար հասնելու համառօտ ճամբայէն չեղեցանք եւ բռնեցինք Աղտամի ճամբան: Երթոպայի ճանապարհորդ Տիւ Պուա, ԺԹ. դարուն անցնելով այս վայրերէն կը յիշէ – Ցամքենայն կողմանս հովտաց եւ դաշտաց հետք ՆԱԽՆԻ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՍՆԱՑՈՒԱԾՔ ՄԵԾԱՄԵԾ ԳԻՒՂՈՐԻՒՑ ՀԱՑՈՑ, հանդերձ զերեզմանական յիշատակօք, խոյակերպ տապանաց, որք զբարեբաստութիւն վայրացս յանցեալ ժամանակաց յանդիման կացուցանեն – (Բազմավէպ, 1989, 204):

Այդ հայկական մեծամեծ գիւղերուն եւ նախկին բնակութեանց աւերակներուն հանդիպելու ակնկալութեամբ, այս երկար ճամբան ընտրեցի:

Առաջին կարեւոր անունը ՅՈՋԱԼՈՒՆ էր, Մտեփանակերտի օդակայանը, ապա ԱՍԿԵՐԱՆ, որ պարսկական իր բերդէն դատ, մեծ բան մը չէր ներկայացներ. չարունակելով կարկառ գետի երկայնքն ի վեր բարձրանալ, հսկայական տարածութեան մը վրայ փռուած աւերակ քաղաքի մը դէմ յանդիման գտնուեցանք ԱՂՏԱՄՆ էր:

Ամէն մարդու մէջ, կան պահեր ուր իրարու հակասող զգացումներ կը յայտնուին առանց հոգեկան խռովք ստեղծելու... իմ պահս եկած էր: Կանգնած բարձր կէտի մը վրայ, Գէորգ եւ ես, ընդհանուր լռութեան մէջ կը դիտէինք մինչեւ հորիզոնը երկարող փլատակ ՍՊԻՏԱԿ ՏՈՒՆԵրու (Աղտամ) քաղաքը, ուր մինչեւ Ղարաբաղեան պատերազմի սկզբնական տարիները կ'ապրէր 20 հազարէն աւելի բազմութիւն մը... Աղտամը մեր բանակը կործանեց եւ լաւ ըրաւ. թող մնայ որպէս կենդանի յուշարձան ամէն անունց համար որ դարերով մեր քաղաքներն ու գիւղերը Աղտամներու վերածած էին անպատիժ... Թող գիտնան որ եկած է սերունդ մը որ այսուհետեւ թոյլ պիտի չտայ որ որեւէ հայկական չէն կործանի բարբարոս ձեռքերով: Անցած է այն ժամանակը երբ ձիերու վրայ նստած, Ալթայի տափաստաններէն, վայրենի հրոսակներ, մեր հայրենի խաղաղ, չինարար ժողովուրդը կը սարսափեցնէին, գիւղերն ու քաղաքները քանդելով, սրբատեղիները պղծելով, երիտասարդները գերելով: Մինչ մեծ հրճուանքով կը դիտէի այս գերիրապաշտ տեսարանը, երեւակայութեամբ կը տեսնէի մեր դարաւոր բոլոր թշնամիներուն թափօրը, ուխտադնացութիւնը դէպի Աղտամ, որպէսզի Ալիշանի հետ կրկնեն – ԻՄԱՆԱՆ Ա.ԶԳԵՐ ԹԷ ՀԱՑՔ ՉԵՆ ԱՆՑԵՐ –:

Տիւ Պուայի նկարագրած հայկական մեծամեծ գիւղերէն բան չէր տեսնուեր ճամբու երկայնքին: Տիրողը ընդհանուր անտառապատ ամայութիւնն էր, Արցախի յատուկ, ուր հազիւ թէ գիւղացի մը տեսնուէր, ձիու կամ ջորիի վրայ, զենքին ուսին կախած:

Ջեմ յիշեր ո՞ր գիւղին մէջ (ոչ մէկ տեղ ցուցատախտակ դրուած է) պիրուն նորակերտ խաչքարի մը չուրջ 22 երիտասարդներու նկարներով, տպաւորիչ յուշարձան մը տեսանք. ուրիշ տեղ մը նահատակներուն թիւը աւելի փոքր էր. բայց ամէն անկիւն նահատակներու արիւնով ծրծրված հող... ինչպէ՞ս հակազրիատոնէական զգացումներ չունենային Աղտամի զինուորները, երեւակայութեամբ կը տեսնէի մեր դարաւոր բոլոր թշնամիներուն թափօրը, ուխտադնացութիւնը դէպի Աղտամ, որպէսզի Ալիշանի հետ կրկնեն – ԻՄԱՆԱՆ Ա.ԶԳԵՐ ԹԷ ՀԱՑՔ ՉԵՆ ԱՆՑԵՐ –:

Մարտակերտի մէջ չարժում կար. նոր տուներ, նոր թաղամասեր սկսած էին բարձրացնել: Գործաւորը մը խնդրեց որ դինք տուն հասցնենք ու մենք կորսուեցանք լեռնային դրախտանման բարձունքներու վրայ, ուր կարծէք մարդ ոտք չէ կոխած տակաւին:

ԳԱՆՁԱՍԱՐ

Եթէ մեր ժիկուլին լեզու ունենար, ո՛վ գիտէ ինչե՛ր պիտի պատմէր մեզի... մանաւանդ կ'ենթադրեմ որ վերջին Գողդոթան, ուր պիտի չկարենար նոյնիսկ բարձրանալ, եթէ ես իմ պատկառելի ծանրութիւնս չիջեցնէի իր ուսերէն... որովհետեւ ոսկեղէն մասնատուփի նըմանող ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ վանքը, հեռուէն, ծառափիտ բլուրի մը գագաթին, անսպասելի սեպ գառիվերի մը առջեւ դրաւ մեզ, ուր գիւղի ջորիներն ալ հազուագիւտ կը դժուարանային բարձրանալ:

Բայց երբ հասնիս եկեղեցիին առջեւ դտնուող հարթավայրը, երբ կառքին դուռը բացած՝ չտնկարծ գտնուիս ճարտարապետական գոհարի մը դէմ յանդիման, կը մոռնաս մտահոգութիւններդ, ճամբորդութեան պատճառած յոգնութիւնը, Աղտամի ներշնչած խռովքը, նոյնիսկ վերադառնալու մտատանջութիւնը, որ ճամբու ընթացքին մեր խօսակցութեան նիւթ եղած էր. եւ պահ մը անչարժ կեցած, լեզուիդ առաջ՝ հոգիիդ խոր բացադանչութիւն մը կը բխի – ԻՆՉ ՀՐԱՇԱԼԻ ԵՍ ԳԱՆՁԱՍԱՐ –:

Նորոգուած իր վէրքերէն, նաեւ վերջիններէն, որ անմշակ եւ անաստուած Ա-ղերիները պատճառեցին իրեն, ցամաքային եւ օդային իրենց ռմբակոծութիւններով, վերջալոյսի հորիզոնական կարմրաւուն չողերուն տակ, կը նմանի ամպերու մէջ երեւցող տեսիլքի մը, որուն ձեռք կ'երկարես երազային պատրանքներով...:

Գանձասար, այս բարձունքէն, կարծես օդին մէջ կախուած կ'իյնէ չորս կողմի անտառապատ լեռներուն, անոնցմէ բաժնուած Ալչէն ձորով. հիւսիս կը գտնուի Մռաւի լեռնաշղթան իր 3724 մեթր Գիամիչ գագաթով, Արեւմուտքէն Ղարաբաղի լեռնաշղթան, 2389 մեթր Ծոճայուրդ կատարով, իրենց խիտ կանանչ անտառներով, բնական չրջանակ մը ստեղծած են, որու կեդրոնը բաղմած ինք, կառուցած կարմրորակ տուֆով, հեռուներէն ուշադրութիւն կը գրաւէ:

Վարը՝ ձորին մէջ, վանք գիւղը կայ, Արցախի հրաչք գիւղերէն մին: Իններորդ դարէն կը յիշատակուի որպէս գիւղ, մօտաւորապէս 400 տուներէ բաղկացած, պտղատու ծառերու մէջ թաղուած: Ալչէն կը հոսի Խաչէն գետը, յորդահոս առատութեամբ: Շուրջը կը գտնուին բազմաթիւ հնախօսական վայրեր: Անցեալին նոյնիսկ հոն պեղումներ կատարած են Իվանովսկին (1896) եւ Սմբատ Տէր – Ալեքսեան (1927): Վանք գիւղի տարածաչրջանին մէջ կը գտնուին պատմական յուշարձաններ եւ վանքեր Խոխանաբերդի, Դարպասներու, Հաւապտուկի, Համամի ձորի, Պառաւաձորի, Դերին Եալի, Կապանայ Հողի եւ Կարմիր քարի:

1988 – 1994 տարիներուն, ազատագրութեան պայքարի օրերուն, վանք տրուած է զոհեր եւ կրած աւերներ, ցամաքային եւ օդային ռմբակոծութիւններու պատճառով:

ԳԱՆՁԱՍԱՐի գլխաւոր եկեղեցին, նուիրուած Ս. Յովհաննէս Մկրտիչին, ներկայ վիճակին մէջ, կառուցուած է 1216–1238 տարիներու ընթացքին, Խաչէնի Իշխանաց – իշխան Հասան Ջալալ Դոլանի պատուէրով: Պատմիչը կը գրէ որ 1240–ին, օծումին օրը, ներկայ գտնուած են չուրջ 700 հիւրեր, Ներսէս Կաթողիկոս օղուանից, Վանական վարդապետ, Հայաստանէն ժամանած վշխաններ, եպիսկոպոսներ:

Ըստ Ալիշանի, յիշելով Սիւնիքի պատմիչ Մտեփանոս Օրբէլեանը, 10–րդ դարու կէսերուն ԱՆԱՆԻԱ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԿՈՒԳՈՑ ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ներկայ եկեղեցիէն երկու դար առաջ:

Ներկայ եկեղեցիին չինութիւնը կը յիշէ ժամանակակից պատմիչ Կիրակոս Գանձակեցին տալով մանրամասնութիւններ:

– «Գեղապարդ յօրինուածքով եկեղեցի մը չինեց (Իշխանաց Իշխանը), գմբէթաձգարդ եւ երկնանմման տաճար Աստուածոյ Փառքին... ԳԱՆՁԱՍԱՐ կոչուած վանքին մէջ, Խօխանի բերդին դիմաց, իրենց դամբարանին տեղը, եւ շատ տարիներ աշխատեցան անոր վրայ, եւ երբ աւարտեցաւ, մեծահանդէս նաւակատիք ըրաւ եկեղեցին օրհնելու համար: Հոն էր Աղուանից Ներսէս կաթողիկոս բազմաթիւ եպիսկոպոսներով, ինչպէս նաեւ մեծ վարդապետն Վանական չատ քահանաներով, հոն էին Գրիգորիս եւ Տէր Եղիա Խաչէնի սուրբ վարդապետները... բազում քահանաներով եւ կ'ըսուէր որ ելոյներու թիւը էձ (700) էր: Երբ օծումը վերջացաւ, մեծ ճաշկերոյթ տեղի ունեցաւ եւ ինք անձամբ կը ծառայէր հիւրերուն և իւրաքանչիւրի աստիճանին համաձայն, վարձատրութիւններ բաժնած՝ կ'արձակէր ներկաները: Այս տեղի ունեցաւ Հայոց ՈՁԹ (1240) թուականին, Վարադավառի մեծ տօնին օրը: Իր ՄԱՄՔԱՆ կինն ալ գաւիթը չինեց հրաշալի օրէն, եկեղեցի մուտքին, եւ ինքզինքը ամէն տեսակ առաքինութիւններու նուիրելով, հանապազօրեայ պահքերով եւ աղօթքով կը ճգնէր եւ Տփրոջ պատուիրանները կը խոկար գիշեր – ցերեկ ընթերցասիրութեամբ, ինչպէս որ գրուած է» – (Կիրակոս Գանձակեցի, էջ 269 – 270):

Մինչեւ ԺԹ. դար, Գանձասար եղած է Աղուանից կաթողիկոսութեան աթոռ: Անկէ առաջ գանազան քաղաքներ աթոռանիստ եղած են պատմութեան ընթացքին:

552–էն մինչեւ Ը. դար կաթողիկոսութեան աթոռը կը գտնուէր ՊԱՐՏԱՒ: Ը. – Ժ. դար Բերդակուր, Ժ. – ԺԳ. դարի սկիզբը ԳԱՆՁԱԿ (այժմ Կիրովաբատ) մինչեւ ԺԴ. դար փոխադրուած է Մեծարանի վանք, ապա ԳԱՆՁԱՍԱՐ եւ հուսկ ՇՈՒՇԻ, երբ ան կը գառնայ ռուսական հող:

ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՍԹՈՌԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, ինչպէս նաեւ միւս աթոռներունը (ՍԻՍ, ԱՂԹԱՄԱՐ), ցնծունդ կ'առնեն Պատմական Հայաստանի քաղաքական բաժանումներէն, երբ դարերու ընթացքին Արտաշէսեան, Մեծն Տիգրանեան ստեղծած միասնութիւնը, յաջորդներուն օրով կամաց – կամաց կը սկսի քայքայուիլ եւ կրել օտար ազդեցութիւններ, Էջմիածին կը դառնայ եւ կը մնայ միութեան հոգեւոր կեդրոնը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, սակայն կեդրոնախոյս ուժեր, կրօնական պատճառներով (Վրաստանի կաթողիկոսութիւնը), քաղաքական բաժանումներով (Կիլիկիոյ Թագաւորութիւնը), կամ անկախութեան ձգտումներու հետեւանքով՝ (Աղուանից եւ Աղթամարի կաթողիկոսութիւնները) պահելով հանդերձ իրենց հայկական նկարագիրը, դաւանքն ու ծիսակատարութիւնները, կը ստեղծեն անկախ աթոռներ:

Աղուանից կաթողիկոսութիւնը, արդէն վեցերորդ դարէն, կը յաջողի ձեռք ձգել իրաւունք եւ Պարտաւ քաղաքին մէջ, հիմնել աթոռը նորաստեղծ կաթողիկոսութեան, որուն առաջին գահակալը կ'ըլլայ ԱԲԱՍ եպիսկոպոս (552 – 596):

Աղուանից կաթողիկոսութիւնը հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ կարեւոր դեր խաղացած է տալով երեւելի անձնաւորութիւններ. Վիրոն կաթողիկոս, Դաւթակ քերթող, Մովսէս Կաղանկատուացի, Վարդան Արեւելցի, Վանական Վարդապետ եւ Գրիգոր Պատմիչ. առանց նահանգներով Արցախը ունեցած է իր միջնադարեան համալսարանները՝ Գանձասար, Դադիվանք, Խաղրավանք, Գտչավանք:

Կը մտնենք եկեղեցին. հոն է Տէր Յովհաննէս քահանան, հովիւը գիւղին եւ առաջնորդը վանքին: Տեղացի է, երիտասարդ եւ համակրելիօրէն զարգացած: Կը բացատրէ, կը պատմէ, ցոյց կու տայ. կը խօսի տարած եւ տանելիք աշխատանքներու մասին: Դուրսը երկտասարդներ կան որ եկած են յաջորդ օրուան աշխատանքներուն օրակարգը խնդրելու Տէր Հայրէն. վայրկեան մը կը բացակայի: Իր հինգամեայ չարաճճի մանչն է որ մեզ կը զբաղցնէ, կ'երգէ, կ'արտասանէ, կը վազվզէ, վայրկեան մը չի կենար:

Գիրքերը յուշարձանին ամէնէն աչքի զարնող բաժինն է այս վանքին. հովանոցաձեւ թմբուկով, որուն անկիւնները քանդակուած են բոլորակներ, առաստղեր եւ քառակուսի մոթիվներ. իսկ ուղղակի գմբէթին տակը չորս անկիւնները գետեղուած են ցուլի, խոյի, մարդու եւ արծիւի բարձրաքանդակներ:

Տէր Հայրը կը հրամցնէ սուրճ եւ պիտի կը հրաւիրէ մեզ ընթրիքի, խորհուրդ չտալով որ այս ժամէն վերջ ճամբայ իյնանք դէպի Երեւան, մանաւանդ որ որոշած էինք արկածախնդրութիւն մը ընել եւ մեզի անծանօթ Քէլբաջարի ճամբով հասնիլ Սեւանի լիճ, որմէ վերջ տան հասնիլը «երախայի խաղ է» ինչպէս սովոր էր ըսել Գէորգ:

Այդ պիչերը մենք բախտ ունեցանք Գանձասարի վանահայր՝ Տէր Յովհաննէսի պապենական տունին հիւրը ըլլալու. չեմ գիտեր ի՞նչ ընթրեցինք, բայց այդ վայրկեանէն ամէն ինչ լուսաւոր կը տեսնէի: Կը փորձէի վայրկեան մը երեւակայել թէ տակաւին մի քանի տարի առաջ, մարդիկ կ'ապրէին ամէնօրեայ ռմբակոծումներու սարսափը. գիւղին երիտասարդութիւնը գինուած բարձունքներու վրայ եւ գլխաւոր ձորերու մէջ դիրքեր բռնած, գերազանցօրէն աւելի հարուստ բանակի մը դէմ կը դնէին, որ իր տրամադրութեան տակ ունէր հրթիռներ, արդիական զէնքեր, օդանաւեր, հրաձգիչներու տեսակները, բայց իրեն կը պակսէր ամէնէն կարեւորը... ՀՈԳԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ, եւ հակառակ քարիւղային իր բոլոր հարստութիւններուն, ծունկի եկաւ եւ այդ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ գիջեց փոր արդար տէրերուն... Երիտասարդ քահանային վառվռուն աչքերուն մէջ այս պիտակցութիւնն էր որ խօսիլ տուաւ ժամերով. Գէորգն ու ես հաճոյքով ունկնդրեցինք. – եթէ – ըսաւ – մի քանի տարի եւս մնայինք Ազերիներու փչխանութեան տակ, Ղարաբաղ գոյութիւն պիտի չունենար: Միայն Բաքուի մէջ 10·000 խառն ամուսնութիւն կար արդէն. հոս, գիւղերու մէջ չտեսնուած անտարբերութիւն մտած էր եւ օրէ օր աղջիկ տալ կամ ըղայ առնել Ազերիներէն սովորական ըսկըսած էր դառնալ. Հայաստանի հանգամանալից կառավարութիւնը, Դէմիրճեանի գլխաւորութեամբ, հայերէն դասագիրք նոյնիսկ կը քաշուէր ղրկելու մեր դպրոցներուն, Ազրբեջանի իրենց կուսակցական ընկերները չխրտչեցնելու համար... պիտի պայթէինք. անկարելի էր սպասել. պայթեցանք, յաղթեցինք. ետ չենք տար. անկարելի է...:

Կ. Դէմիրճեան այսօր ունի փողոց, հրապարակներ, յուշարձան, մարզադաշտ իր անունով մեր հակահամայնավար (իրեւ թէ...) Հայաստանի մէջ, հայ ճարտարապետութեան այս գոհարը, մշակոյթի պատմական այս մեծ կեդրոնը, ներքանցքի մը անդամ անուն չէ տուած Մեր Երեւանին մէջ: Արեւմուտքի մէջ մշակոյթի մեծ կեդրոններն ու քաղաքներն ալ իրաւունք ստացած են պողոտաներ եւ փողոցներ ունենալու իրենց անունով:

(Շար. 22)

ՍՏԱՑՈՂ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Հայագիտական – բանասիրական – գրական հանդէս

1 – 4, 2002

Ս. Ղազար, Վենետիկ

ՀԱՄԱՍԵՐՈՒԱԾ ԱՆԱՍՈՒՆԻՆ ՄԻՍԸ Կ'ՈՒՏՈՒԻ՞

Հարցումին պատասխանը նախ գոհացում պիտի տայ ամերիկացի հոգագործներուն որոնք արդէն տէր են համասերաւած կովերու, խոզերու, ոչխարներու: Անոնք կը սպասեն այդ պատասխանին եւ անով արուեստի արտօնութեան, որպէսզի չուկայ տանին փրենց համասերուած անասուններուն կաթն ու միսը: Մասնագէտներու կարծիքով, անգամ մը որ այդ կարգի անասուններէ ձեռք ձգուած սննդեղէնը որեւէ կասկած կ'արդարացնէ: Առնուած նախազգուշութիւններու եւ յաւելեալ պրպտումներու շնորհիւ, հասանաբէն պատկան իշխանութիւնները պիտի թոյլատրեն չուկայի ապրանք ընել համասերուած անասուններու կաթը, միսը:

Աւելի քան տասնեակ մը ամերիկեան, ճարտնական, գանատական, աւստրալիական ձեռնարկութիւններ այս ուղղութեամբ աշխատանք կը տանին, մեծ մասով համալսարաններու գործակցութեամբ: Անոնցմէ մէկը նոյնիսկ յաջողած է եղ մը համասերել, անոր մորթուելէն եւեք: Պատասխանատուները կ'ըսեն թէ այդ յաջողութիւնը կրնայ յեղաշրջել միսի արտադրութիւնը, քանի որ մորթուած անասունին միսին լաւագոյն մասին բջիջները կը գործածուին համասերումի համար: Եւ անգամ մը որ այդ ձեւով ձեռք ձգուած միսին վաճառքը արտօնուի, նշուած մեթոտով մատուռ անասուններու հօտերը մեծցնել դիւրին պիտի ըլլայ:

Ներկայիս ամերիկացի անասնաբոյծներ համասերուած կովերուն կաթը կը թափեն, քանի որ տակաւին պաշտօնական որոշում մը չկայ վաճառելու մասին: Սակայն, արտադրողներու կարծիքով, չուկայ ղրկուելիք առաջին ապրանքները պիտի ըլլան այդ անասուններու կաթը եւ կաթնային արտադրութիւնները. պանիրը, կարագը, եւ այլն: Համասերուած կովուն միսը կրնայ գալ տարուբերէ չուկայ հասնիլ, իսկ խոզինը տարի մը ետքը:

Կայ մետալին միւս երեսն ալ. անասուններու առողջութեան մասնագէտները մտահոգութիւն կը յայտնեն այս մասին, յատկապէս այն պատճառով որ համասերումը կը տառապեցնէ անասունները: Անասուններու պաշտպան ընկերակցութիւնները ալ ձայն կը բարձրացնեն, ըսելով որ համասերուած սաղմերուն մեծ մասը կը փճանայ, իսկ ծնելու փուլին հասնողները լուրջ համեմատութեամբ առողջական հարցեր կ'ունենան: Իսկ բազմացումի այդ թէքնիքով կազմուելիք հօտերու անասունները հիւանդութիւններու դէմ մեծապէս անպաշտպան պիտի ըլլան:

Համասերուած անասուններէ ստացուելիք սննդեղէններուն մասին թեր ու դէմ կարծիքները, վէճերը առ այժմ այդ արտադրութիւններուն սննդական արժէքին, համին մասին խօսք չեն ըներ: Հաւանօրէն, պէտք է սպասել նախ որ անոնք չուկայի ապրանք ըլլալու փուլին հասնին, առաջին համտեսողները կարծիք յայտնեն, որպէսզի հետզհետէ որոշուի համասերուած անասուններու առջեւ մեր խոհանոցներն ու սեղանները բանալու մահու կենաց հարցը:

ՔԱՂՀԱՆ

CD reçus

ARNO BABADJANIAN
Piano Trio

1700e anniversaire de la proclamation du christianisme comme religion d'Etat

(En France, s'adresser à :
Dr. Cl. Atamian — 8, rue Sainte-Anne, 76260 Eu).

ՀԱԾԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԹՈՓԻՍ

Մի հարթած մարդ, գալիս է տուն: Թակում է դուռը: Բացում է ղոքանչը՝ ձեռքին ճախարել: Փեսան նայում է ու ասում.

– Մայրիկ, յատո՞կն էք աւլում, թէ՞ պատասատուում էք թռիչքի:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐԹԱՐ

ԻՐԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱԳՈՂ Է

Ուղղափառ իսլամականութեան մը լատտոդով դրաւէտ Աղաժարիի մահապատիժը որ անսպասելի էր, այնպէս կը թուի թէ լուրջ հետեւանքներ պիտի ունենայ երկրին քաղաքական ընթացքին վրայ: Առաջին հակազդեցութիւնը ցոյց տուած են ուսանողները որոնք որոշապէս հանդիմատած էին, իշխանութեան պահպանողական թեւին կողմէ ահաբեկչական մեթոտներու կիրարկումով: Ուսանողները մէկդի ձգած են համակերպելու խոհեմութիւնը եւ գործի մղած իրենց կազմակերպութիւնները. իսկ ատիկա հոմանիշ է բարեշրջումներու ի նպաստ յառաջապահ չարժումին հզօրացման:

Ուսանողական վերաչխուժացումը բնչրջումի կողմնակիցներուն գոհունակութիւն կը պատճառէ, քայց նոյն ատեն մտահոգութեան աղբիւր է անոնց համար որոնք հետաքրքիր են պահպանողական իշխանութեան բռնելիք դիրքին: Այդ իշխանութիւնը տեսնելով համալսարաններու մէջ տիրող հանդարտութիւնը, դղջացած չէր 1999–ի ուսանողական ցոյցերը ամենայն բրտութեամբ ճնշած ըլլալուն:

Աղաժարիի մահապատիժին նպատակը սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծել էր, արագացնելու եւ դիւրացնելու համար բարենորոգումներու կողմնակիցները ձերբակալելու գործը: Սակայն, անսպասելի հակազդեցութիւնը նեղ կացութիւն ստեղծած է այդ հաշիւները ընողներուն համար: Անոնք այլեւս չեն կրնար պաշտպանել այնքան տկար թեզ մը: Արդարեւ, դրագէտին դատավարութեան հետեւողները ի վերջոյ տեսած խոստովանած են թէ մահապատիժը չատ չափազանցուած վերջակէտ մըն էր: Ատկէ զատ Աղաժարիի դատավարութեան բուն դեկավարները միամտօրէն կարծած էին թէ անոր դատապարտութեան գործը ձգել միայն մէկ դատաւորի մը, կրնայ իշխանութիւնները փրկել ժողովուրդին պոռթկումին թիրախ ըլլալէ: Մինչդեռ, մահապատիժին յայտարարութիւնը հակառակ ապդեցութիւն ունեցած է: Ներկայի իրավիճակին մէջ բարենորոգիչները կը ցընելու յարմարագոյն պայմանները խըմբուած չեն: Ա.յսուհանդերձ, սխալ է կարծել որ իշխանութեան տէրերը ձեռնածալ պիտի մնան: Հետեւելով պահպանողական հոսանքի մեծերուն արտայայտութիւններուն, այնպէս կը թուի թէ իշխանութեան մարդիկը որոշած են վերաղառնալ ճնշումի ձեւին, յենելով ժողովրդական նեցուկին վրայ: Ձիշդ է որ պահպանողականները զանգուածային իսկական չարժում մը ձեւացնելու պայմանները չունին, քայց իրենց ընթացքը ցոյց կուտայ որ ճնշումի խմբակները կը պատրաստուին գործի անցնելու:

ԵՒ ՏԱԿԱԻԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՅ ՖԻԼՄԵՐ

Ֆրանսայի մէջ արդի հայ չարժանկարային եռուզեռին պատկերը ամբողջացնելու համար կ'ուզեմ ընթերցողները տեղեակ պահել որ Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 5–ին երեկոյեան Անիէը քաղաքի Մշակոյթի Կեդրոնի մէջ տեղի ունեցաւ Մելիք Ասազեանի «Ծնունդ» (1986) ֆրանսերէն ենթագրերով հայաստանեան չարժապատկերի ցուցադրութիւնը: Նիւթ՝ չարդերէն ճողոպրածներ հայրենիք կը վերադառնան, այրի մը, ամուսինը, ու զաւակները կորնգուցած Նուռնուֆարին կը հանդիպի եւ կ'ամուսնայ: Մարդուն մեծ աղջիկները դժգոհ են, կ'ուզեն խնճորայգիին տիրանալ:

Ներկայ էին բազմաթիւ ֆրանսացի հանդիսատեսներ որոնք զարմանքով իրենց խանդավառութիւնը յայտնեցին: «Արմէնֆիլմ Սօլիտարիթէ» փոքրիկ մխուրթիւնը կը փորձէ միջազգային հանրութեան ներկայացնել հայաստանեան լաւ ֆիլմեր, պաշտօնապէս բերել կու տայ, տեղւոյս տեղական փոխանակումի օրէնքները կը յարգէ, թարգմանական եւ պատշաճեցման աշխատանքները կը կատարէ եւ նոյն ատեն Երեւանի հայֆիլմ սթիւտիոյին օգտակար կ'ըլլայ:

Այս միութեան անձնուէր եւ հաստատակամ պատասխանատուն Յովհաննէս Մանուկեանը ֆրանսական չարժանկարային ճարտարարուեստի մէջ տասնեակ տարիներով աշխատած մասնագէտ է, եւ անշուշտ խորապէս հայրենասէր, հայ մշակոյթի ծառայ:

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 4–ին, ժամը 20·30–ին Շաթիյոնի սինէմայի մէջ, 7 պիս քաղաքապետարանի փողոց, կը ներկայացուի Հէնրիկ Մալեանի «Հայրը» (տեղեկութիւն՝ 01 46 62 62 99):

ՆԱԶԵԼԻ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Շատ մեծ, նախախնամական դեր մը, եթէ ուզես՝ քիչ առենէն պիս կը հաւրըստացնես, եթէ ուզես՝ նոյնպէս քիչ առենէն պիս կը կործանես:

– Զարմանալի խօսքեր կ'ընես, – զոչեց Լիւսի:

– Ինչ որ կ'ըսեմ, ճշմարտութիւն է, կը խոստանա՞ս ինծի քու աջակցութիւնդ:

– Գիտես, որ քեզի համար ամէն զոհողութիւն ընելու պատրաստ եմ, ուրեմն ինչո՞ւ ինչ այդ տեսակ խոստում մը կը պահանջես:

– Շնորհակալ եմ, իմ ազուորս:

– Ի՞նչ ծառայութիւն կը սպասես ինչ:

– Նախ կ'ուզէի, որ կրցածիդ չափ չատ պայիր ու մնայիր մեր խաղարանը:

– Այդ դիւրին է:

– Ասկէ զատ, հետդ յաճախորդներ ալ բերէիր:

– Ի՞նչ յաճախորդ:

– Օրինակի համար, քու գերմանացի հաղարապետդ եւ իր ընկերները:

– Այդ դժուար բան չէ:

– Ուրեմն ամէն բան կարդին է, եւ մեր խաղարանը առաջ պիտի երթայ:

– Ես ալ կարծեցի, որ դժուար բան մը պիտի ուզես:

– Բնական է, որ պիտի աշխատիս նաեւ, որ հոն եկող բարեկամներդ կարելի եղածին չափ չատ խմեն ու սուղնոց բաներ խմեն:

– Ուրեմն ըմպելի՞ ալ պիտի գոնուի խաղարանին մէջ:

– Այո, բայց առաջնակարգ ըմպելիներ, խոշոր, մասնաւոր սրահ մը պիտի յատկացընենք իբր ըմպելարան, ուր երաժըշտութիւն ալ պիտի ըլլայ, վերջապէս կատարեալ բան մը կ'ուզենք ընել:

– Այն ատեն տասը հազար ոսկին քիչ պիտի ըլայ:

– Եթէ քիչ ըլայ, ուրիշ տասը հազար ոսկի ալ կ'աւելցնենք, դրամի մասին բան նաւ հոգ մի՛ ըներ... դրամ չատ կայ...

– Այն ատեն յաջողութիւնը ապահով է:

– Քու բարեկամուհիներդ ալ անշուշտ կը բերես, պայմանով որ աղուոր ըլլան, եթէ ոչ քեզի չափ աղուոր, գոնէ քենէ քիչ մը պակաս:

– Ձիս կը ծաղրե՞ս:

– Քեզի ծաղրե՞մ... ի՞նչ խօսքեր կ'ընես:

Այսպէս խօսակցելով հասան Շիչլի, ուր փառաւոր ճաշ մը ըրին եւ վերադարձան տուն, ուր երիտասարդը քանի մը վայրկեան մնալէ ետք մեկնեցաւ:

Որոշեալ ժամուն գերմանացի հազարապետը ուրիշ պինուորականի մը հետ եկաւ իր մասնաւոր օթոմոպիլովը եւ Լիւսին առնելով թատրոն տարաւ:

Մաքս Լէսինկ 45 տարեկան, երկայնահասակ, հուժկու, ածիլուած երեսով ու կապոյտ աչքերով համակրելի մարդ մըն էր:

Ինք անձնական մեծ հարստութեան տէր էր եւ բաց ասոր առատ դրամ կը չահէր զանազան գործառնութիւններ ընելով, որովհետեւ պինուորական մատակարարութեան պետերէն մէկն էր ու իր պաշտօնն ալ չատ խղճմտօրէն չէր կատարեր:

Օթօմոպիլը կանգ առաւ Սքէթինկի թատրոնը, ուր աւստրիական օպէրէթի խումբը ներկայացում կուտար եւ որուն գլխաւոր երգչուհին՝ օրիորդ Միլովիչ, օրուան հերոսուհին էր զբօսասէրներու աչխարհին մէջ:

Հազարապետը ավան սէնի օթեակ մը վարձած էր, ուր գացին բազմելու Լիւսի ու իր երկու ընկերները:

Քիչ յետոյ երկու բարձրաստիճան պերմանի սպաներ եկան իրենց միանալու:

Լիւսի, որ արդէն քիչ մը գերմաներէն դիտէր, Մաքս Լէսինկի հետ յարաբերութիւն հաստատելէ ի վեր, այսինքն վեց ամիսէ ի վեր, աւելի առաջ տարած էր գերմաներէնը եւ հիմա գրեթէ կատարելապէս կը հասկնար, ինչ որ կը խօսուէր:

Միջնարարի միջոցին գերման 4 սպաները սկսան խօսակցիլ. իրենց մէկը նոյն օրը տեսակցութիւն մը ունեցած էր պատերազմական նախարար Էնվէրը փաչայի հետ եւ այդ տեսակցութեան մանրամասնութիւնները կը պատմէր բարկաճայթ կերպով:

Լիւսի, որ մինչեւ այն ատեն սովորութիւն չունէր ականջ դնելու պինուորականներու միջեւ փոխանակուած խօսակցութուն, այս անգամ, իր յանձն առած պաշտօնին բերումով, անտարբեր երեւոյթ մը կեղծելով ու դիտակը ձեռքը, իբր թէ օթեակները դնտելով, կը հետեւէր անոնց խօսակցութեան:

Գերման սպան չատ անյապատ կերպով կը խօսէր Էնվէրի մասին, անոր տգիտութիւնը եւ յաւակնութիւնը ցոյց կուտար եւ կ'ըսէր, թէ ճար մը մտածելու էր այդ մարդը հեռացնելու համար իր պատերազմական նախարարի պաշտօնէն: Ցետոյ մի առ մի կը յիշէր պատերազմական նախարարութեան մէջ տիրող անկարգութիւնները, զեղծումները, խաղկութիւնները: Ուրիշ մէկ քանի թուրք պաշիկար պինուորականներու անունները ալ յիշեց:

Լիւսի, որ արդէն զօրաւոր յիշողութիւն մը ունէր, մտովի կը կրկնէր անոր ըսածները՝ լաւագոյն կերպով զանոնք իր մտքին մէջ տպաւորելու համար:

«Վաղը պէտք է, որ այս ամէնը հաղորդեմ Րէչատ պէյին» – ըսաւ վճռին:

Ներկայացումէն յետոյ գացին ընթրելու եւ խմելու, եւ ուշ ատեն հազարապետին հետ առանձին Լիւսի տուն վերադարձաւ:

Հետեւեալ առաւ, գերման պինուորականին մեկնելէն ետքը, գեղանի մանկամարդուհին իր արդուզարդը ըրաւ եւ դուրս ելաւ Րէչատ պէյի քով երթալու համար:

Ղրամը սկսելին տնօրէնը չատ սիրալիր կերպով ընդունեց պինքը, որպիսութիւնը հարցուց, դրած գլխարկին գովեստը ըրաւ, հովանոցը առաւ քննեց եւ սքանչելի գտաւ: Արդարեւ, այդ հովանոցը, զոր Աստիկ նուիրած էր իր մէկ առատ դրամ չհաած օրը, իրապէս չատ թանկարժէք ու զեղեցիկ բան մըն էր: Կոթը հարազատ փղոսկրէ պինուած էր եւ ոսկիով զարդարուած: Կերպասը գուտ կանանչ մետաքս էր:

(Շար. 348)

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանճնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՈՒՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՑՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,
որուն Դ. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ
Ջորեբշաբթի, Դեկտեմբեր 11
ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ
«Սահակ-Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Զրբաշեան» *սրահին մէջ*
339, Աւրնիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

Chorale Koghtan de l'UGAB-Paris

le dimanche 8 décembre à 11 h 45
Dans le cadre des **matinées musicales**
de l'Eglise Evangélique Allemande
de Paris
La Chorale Koghtan
dirigée par Haïg Sarkissian
donnera un concert
25, rue Blanche, 75009 Paris
Les matinées musicales sont ouvertes à tous.

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

Exposition - Vente de tapis arméniens

contemporains
des Ateliers HEMAG'S
Du vendredi 6
au dimanche 15 décembre,
tous les jours de 17h à 20h
Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.
Vernissage
le Vendredi 6 décembre de 19h à 21h
— Entrée libre — Cocktail —
Métro: Cardinal Lemoine/Monge

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Զաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Տէր եւ Տիկին Ֆ. Էօրտէքեան, Տիկին Մ. Տըսիմօնտ, Տէր եւ Տիկին Ա. Կիւրակոսեան 30–ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Տ. Պանհիկեան 75 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Թ. Թազւորեան 70 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժ. Փանոսեան 30 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ր. Փանոսեան, Պր. Ֆ. Փանոսեան 50–ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Մ. Զարուքեան 30 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կ. Պասմաճեան 10 եւրօ, Տիկին Ա. Հօթօթեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Կրասեան 30–ական եւրօ Տէր եւ Տիկին Մ. Կարապետեան 15 եւրօ, Տիկին Ա. Պիւկիւրեան 25 եւրօ, Տիկին Մ. Մխնասեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նալպանտեան, Տիկին Ժ. Պարոնեան, Տիկին Պ. Խաչիճեան 30–ական եւրօ, Տիկին Թ. Պետիկեան 15 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժ. Շալճեան, Տիկին Վ. Պօյաճեան 25–ական եւրօ, Տիկին Ե. Տէր – Կարապետեան 20 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կ. Դաւիթեան 50 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կ. Արթին 20 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ա. Քնաճեան 50 եւրօ, Տիկին Ս. Թօքաղլեան 30 եւրօ, Տիկին Ի. Մէսճեան 75 եւրօ, Օր. Տ. Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սիմաղլեան, Օր. Մ. Սիմաղլեան, Տիկին Ր. Զաթալեան, Տիկին Մ. Ժ. Քէչէեան 20ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժ. Սիմոնեան, Տիկին Ա. Պօտուրեան 30–ական եւրօ:

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ Է ԳԻՒՄՐիի ԵՐԿՐԱՇԱՐԺի ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Այդ առթիւ, Փարիզեան Շրջանի Հայոստանեայց բոլոր եկեղեցիները, ամբողջ օրը բաց պիտի մնան եւ ժամը 12–ին պօօֆ եւ հոգեհանգիստ պիտի ըլլան ահաւոր երկրաշարժի աղէտեալներուն համար:

Կը հրաւիրուինք ամէնքս, այդ օր, անպայմանն՝ գէթ պահ մը՝ եկեղեցի երթալ, մոմ մը վառել եւ երկիւղած աղօթքով հոգեկան հաղորդութեան մէջ պտնըւելու անոնց հետ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel
invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures
Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Au programme :
L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.
Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.
Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

⁂

Section Marseille-Ville
«SOSSE MAYRIG»

Super Loto

Dimanche 8 décembre à partir de 15h
Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE
Nombreux lots :
Bijoux — téléviseurs — etc...

⁂

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրմէի Զաւօ Շանթ մասնաճիւղին:
C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

Après le succès de
WELCOME TO GLENDALE
Nareg DOURIAN
revient à TEBROTZASSERE
avec
WELCOME HOME
accompagné de sa troupe
le Vendredi 6 décembre à 20h30
Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassère
1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY
Réservations et renseignements :
☎ **01. 43. 81. 01. 72**

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**
le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30
Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**
—— Musique arménienne assurée. ——
(*Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts*).
P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres
—— *Tenue correcte exigée* ——
Info line et Réservations (conseillé) :
Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58
U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie
instruments de musique — khatchkar . . .
livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne —
brocante — cadeaux . . .

◆ Bar
◆ Restaurant
◆ Tombola

CHENE

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 6 décembre à 19 h
Le Docteur ALBERT KHAZINEDJIAN
présente et dédicace ses ouvrages
— **L'Eglise arménienne dans l'Eglise universelle**
— **L'Eglise arménienne dans l'œcuménisme**
Edition l'Harmattan.
Albert Khazinedjian est docteur en médecine. Il doit sa formation théologique à deux prélats, Mgr Ardavast Terterian, archvêque à Antélias (Liban) et feu Mgr Hagop Vartanian.

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février
SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE
AU PALAIS DES SPORTS
Porte de Versailles
organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
—— Prochainement le programme ——

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

Փ Ա Ր Ի Զ

Գրական երեկոյթ
ԴԱՆԻԱԶի ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ
եւ
ԵՂԵՌՆի ՈՐԲԵՐԸ

Կը դասախօսէ՝
ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԷՒՈՆԵԱՆ
Պատմաբան եւ Սէ – էճ – էր – էս–ի հետազօտող
Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
JEUDI
5 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Այլտապահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·572 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.572

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(4 décembre)

Les Arméniens de Turquie pour l'entrée dans l'UE

LA NON-RECONNAISSANCE DU GENOCIDE PAR ANKARA CONSTERNE LA DIASPORA

Մարի Ժեկօ եւ Անրի Թէնք կ'անդրադառնան Մեսրոպ պատրիարքի եւրոպական չրջապտոյտին եւ կ'արձագանգեն ատենօրեայ յայտարարութիւններուն «Մոնտ»ի: Ինչ որ կ'ըսուի նորութիւն մը չէ բերեր, «Յառաջ»ի յաջորդական թիւերով (Նոյեմբեր 27, 28, 29, 30) մանրամասնօրէն պրած էինք այդ մասին, Նոյեմբեր 30–ի թիւով ալ հրատարակած էինք «Յառաջ»ի հարցազրոյցը պատրիարքին հետ: Պատրիարքը ըսած է նաեւ երկու լրագրողներուն թէ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները վախ ունին որ, Թուրքիոյ անդամակցութեան մերժումի պարագային, իրենք վճարեն հաշուեցոյցը մահմետական հանրային կարծիքին մօտ: Եւրոպայի եւ Եկեղեցիներուն ուղղելով իրենց խօսքը, կ'ըսեն.– «Արդէն, դիւրին չէ, Թուրքիոյ մէջ, ծագումով հայ ըլլալ, ազգութեամբ թուրք եւ հաւատքով քրիստոնեայ: Ուրեմն, թող Եւրոպա յաւելեալ դժուարութիւններ չստեղծէ մեզի: Տարիներէ ի վեր, մշակոյթներու եւ կրօնքներու մերձեցման դառը կը պաշտպանէ, թող տէրն ըլլայ իր խոստումներուն»:

Լրագրողները, ապա, կ'անդրադառնան Ֆրանսայի Հայերուն, ըսելու համար թէ անոնք սկզբունքով դէմ չըլլալով հանդերձ Թուրքիոյ մուտքին Միութեան մէջ, ապշած են որ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը այլեւս քննարկոյ առարկայ չըլլայ:

⁂

«LE CANARD ENCHAINE»

(4 décembre)

R.-T. ERDOGAN
LE CORAN ALTERNATIF

**Depuis 85 ans,
tous les gouvernements d'Ankara
ont contesté la réalité du génocide**

Փաթրիս Լեմքրոհան երեք սիւնակներու մէջ կը պարզէ Ռ. Թ. Էրտողանի դիմագիծը եւ չի խնայեր կուսակցապետին, յիշելով նաեւ անցեալի իր ելոյթները: Կ'ոգեկոչէ Պոլսոյ քաղաքապետը, երբ 1994–ին, Թադապետական Խորհուրդի առաջին նիստը կը բանար Գուրանի հատուածներու ընթերցումով եւ 4 տարի եւթն ալ, հրապարակաւ կը բացագանչէր.– «Մինարէները մեր սուիններն են, գմբէթները՝ մեր սաղաւարտները եւ մզկիթները մեր զօրանոցները»: Յօդուածագիրը դեռ կ'երկարի Էրտողանի կենսագրականին վրայ, տեղ տեղ որոշ հեգնանքով կ'անդրադառնայ անոր յանկարծակի փոփոխութեան, երբ աշխարհականութեան ջատագովը կը դառնայ ապահովելու համար իր երկրին մուտքը Եւրոպական Միութեան մէջ: Այսօր, կը գրէ, Էրտողան չի պիտեր ի՞նչ գտնել ինքզինք արդարացնելու համար, ճիշդ է որ, կ'աւելցնէ, անհաճոյ պատմութիւն մըն ալ կը քաչքչէ, ինչ որ սովորական պարագայ մըն է թուրք քաղաքական անձնակազմին մէջ: 1,3 միլիոն ֆրանքի խորհրդաւոր գումար մը գտնուած է վեր հաշուոյն մէջ, զոր բացատրած է ըսելով թէ նուէրներ էին իր տղուն ամուսնութեան առեն:

Շարունակելով, կ'ակնարկէ չարչարանքի կիրարկման, որու համար Էրտողան ըսած է՝ «չարչարանքի համար, հանդուրժողութիւն՝ 0», մինչ թուրք ոեւէ ղեկավար անոր գոյութիւնն ալ ուրացած էր: Փ. Լեմքրոհան նկատել կուտայ նաեւ՝ «նոյնն է Հայոց ցեղասպանութեան պարագան.– «պատմութեան կ'իյնայ որոշել» նշեց մեր մարդը Սթրազպուրկի մէջ: Անուրանալի յառաջդիմութիւն: 85 տարի է, Անգարայի բոլոր կառավարութիւնները ժխտեցին ցեղասպանութեան իրականութիւնը, երբ չէին ամբաստաներ Հայերը որ Թուրքերու դէմ ցեղասպանութիւն գործած են»:

Վերջաւորութեան կը յիշէ նաեւ որ Ռ. Թ. Էրտողանի կինը լաչակ կը կրէ ու կ'եզրակացնէ դիպուկ բառախաղով մը.– «...la sincerité de "Tayip", c'est une turquerie insoluble»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ ընդունեցաւ իր խորհրդարանը ԱՄՆ–ու տրամադրել Իրաքի դէմ պատերազմի մը պարագային եւ որուն փոխարէն Ուաշինկթըն տնտեսական «չօշափելի» օժանդակութիւն մը առաջարկած է, Դեկտ· 3–ին, Փօլ Վոլֆովիցի այցելութեան առեն: Նոյն առեն, Արտաքին նախարար՝ Եաշար Եաքըշ յայտարարած է որ Թուրքիա տրամադիր է օդային իր սահմանները բանալու ամերիկեան պատերազմական օդանաւերուն, մինչ ժամանակ աւելցնելով թէ կը մերժէ ցամաքային յարձակում մը իր հողամասէն: Այն բացատրած է որ «դժուար է պատկերացընել տասնեակ հազարաւոր ամերիկացի զինուորներ՝ Իրաք փոխադրուած թրքական հողամասէն կամ Թուրքիոյ մէջ տեղ մը կայք հաստատած, որպէսզի յարձակումներու ճեռնարկեն Իրաքի դէմ»:

Լ· ԺՈՍՓԷՆ, Դեկտեմբեր 3–ին, մասնակցեցաւ Փարիզի 18–րդ թաղամասի ընկերվարական մասնաճիւղին ժողովին, որպէս պարզ չարքային, բայց եւ այնպէս, վերադարձ մը կը նկատուի քաղաքական կեանքի:

ԴԱՆԻՈՑ արդարադատութիւնը ազատ արձակեց Չէչէնիոյ Մչակոյթի նախկին նախարարը՝ Ահմէտ Զաքայեւը, որ բանտարկուած էր Հոկտ· 30–էն ի վեր, մինչ որ յաղթանակ մըն է Չէչէնիոյ համար, քանի Ռուսաստան յանձնումը պահանջած էր: Դանիացիներուն համար Մոսկուայի ներկայացուցած թղթածրարը «բաւարար տուեալներ» չունի: Զաքայեւ Գոփընհակըն գացած էր մասնակցելու համար Չէչէններու համագումարի մը:

ՍԱՂԵՐԴԻ (Հարաւ–արեւելեան Թուրքիա) երեսփոխանական ընտրութիւնները չեղեալ համարուեցան, Դեկտ· 2–ին, ընտրական Բարձրագոյն Խորհուրդին կողմէ, ինչ որ կընայ թոյլ տալ Էրտողանի Ազգային Ժողով վերադառնալ: Շրջանը երեք երեսփոխան կ'ընտրէ եւ Էրտողան կրնայ հոն ներկայանալ մասնակի ընտրութեան, պայմանաւ որ երեսփոխանները բարեփոխեն Սահմանադրութեան այն յօդուածը, որ կ'արգիլէ իր մասնակցութիւնը: Մասնակի ընտրութիւնը պէտք է տեղի ունենայ 60 օր ետք:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՃՆՇՈՒՄ

Ժխտար ներկայացուց «իր» Եւրոպան

ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարութեան Թիւ 2–ը՝ Փօլ Վոլֆովից, Լոնտոնի մէջ (Դեկտ· 2) կոչ ըրաւ Եւրոպական Միութեան որ դրկաբաց ընդունի Թուրքիան, չեչտելով· «այլընտրանքի մասին կարելի չէ իսկ մտածել: Եւրոպական Միութիւն մը, որ կ'ընդունի Թուրքիան չատ աւելի զօրաւոր կ'ըլլայ, աւելի ապահով եւ աւելի հարուստ իր զանազանութեան տեսակէտէն, քան ինչ որ է այսօր»: Ռազմավիտական Ուսումնասիրութեանց Միջազգային Հիմնարկին մէջ արտասանած ճառը գլխաւորաբար այս նիւթը չօշափած է: Ամերիկացին դեռ կ'ըսէ·– «Թուրքերը կը պայքարին զարգացնելու համար ազատ, ժողովրդավար եւ լայնախոհ ընկերութիւն մը, որ կընայ օգտակար օրինակի մը վերածուիլ մահմետական աշխարհի ուրիշ երկիրներու համար»: Ճաշօրդ օրը (Դեկտ· 3), Վոլֆովից Թուրքիա գացած է (տես՝ «Ճառայ», Դեկտ· 4):

⁂

Դեկտեմբեր 3–ին, Ազգ· Ժողովին առջեւ Ժխտար ա'խոթէն ներկայացուց իր Եւրոպան: Ան կոչ ըրաւ որ երեսփոխանները իրենց օժանդակութիւնը բերեն Եւրոպական ապագայ Սահմանադրութեան պատրաստութեան: Բացատրած է նաեւ, որ յաջողելու համար Եւրոպական Միութեան ընդլայնումը, 25 կամ 27 անդամներով, 450 միլիոն բնակիչներով, հարկ է կայուն չրջանակ մը – Սահմանադրութիւն մը– տալ անոր գալիք 30 – 50 տարիներուն համար:

Այս մասին առած տեղեկատուութեան կողքին, Ֆիկարօ (Դեկտ· 4) յօդուած մը հրատարակած է Քրխթին Գլերէ, խորագրուած «Թուրքիա՝ լեզուները կը քակուին», ուր ան մանրամասնօրէն կը պարզէ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ տիրող մթնոլորտը: Այլեւս գաղտնիք չէ որ ոչ ոք կողմնակից է Թուրքիոյ մուտքին, բայց ահաւոր կեղծաւորութիւն մը եւ վատութիւն մը կը տիրեն աչ թէ ձախ: 1999–ին, Հելսինքիի մէջ, ո՞վ կը մտահոգուէր Թուրքիայով, կ'ըսէ, երբ Եւ–

(Շար·ը Գ· եջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 3 / 4)

ԹԵԹԵՒ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԳԻՒՄՐիի ՇՐՋԱՆԸ

Դեկտեմբեր 4, Զորեքշաբթի առաւօտ Գիւմրիէն 20 քիլոմեթր հիւսիս, 3 – 4 աստիճան ուժգնութեամբ ցնցումներ արձանագրուած են: Ցնցումները վնաս չեն պատճառած:

⁂

ՆՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

«Հանրապետութիւն» կուսակցութեան համագումարին որ տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 3–ին, օրակարգի միակ նիւթը եղած է նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայացնելու հարցը: Ապարտին որոշուած է թեկնածու առաջադրել նախկին վարչապետ, կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդի անդամ Արամ Սարգսեանը:

ՄԽԻԹԱՐ ԳՈՇ ՄԵՏԱՒՆԵՐՈՒ ՏՈՒԶՈՒԹԻՒՆ Ֆ. ՌՈՇՊԼՈՒԱՆԻ ԵՒ Ռ. ՌՈՒԿՔԷԻ

Անկեղծ համակրանքի, սերտ բարեկամութեան անկիւնի մը վերածուած էր Դեկտեմբեր 3, երեքշաբթի երեկոյեան Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան սրահը ուր քանի մը տասնեակ հրաւիրեալներու ներկայութեան դեսպան Լ· Նալպանտեան յանուն նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի Մխիթար Գոշ չքանչանով պատուեց երկու քաղաքական դէմքեր· Ալֆորվիլի քաղաքապետ Ռ· Ռուքէն եւ Ազգային Ժողովի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբի նախագահ Ֆ· Ռոշպլուանը: Երկու անձնաւորութիւն որոնք բազմաթիւ անգամներ փաստը տուած են մեր գաղութին հարցերուն իրենց զօրակցութեան, դործնական առանձնութեան:

Անոնց այս յատկանիշը վկայակոչեց Լ· Նալպանտեան, աւելցնելով Հայաստանի, Ղարաբաղի ի նպաստ անոնց տարած գործունէութիւնը· Յիշեց ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին մէջ անոնց մեծ ներդրումը, քաղաքներու զուդորդութեան մէջ դերը, Հայաստան, Արցախ կատարուած այցերը: Այդ բոլորին որպէս հայ ժողովուրդին չնորհակալութեան, երախտիքի արտայայտութիւնը, յանուն նախագահ Ռ· Քոչարեանի ան կատարեց մետալներուն տուչութիւնը, հրաւիրեալներու ծափերուն մէջ: Մետալ որ մինչեւ այսօր միայն 12 ստացող ունեցած էր:

Նախ Ֆ· Ռոշպլուան յայտնի յուզումով չնորհակալութեան խօսք արտասանեց, իրեն ու Ռ· Ռուքէի համար բացառիկ որակելով պահը: Ըսաւ թէ քաղաքական տարբեր հոսանքներու պատկանելով հանդերձ, լաւ բարեկամներ են ու լաւ գործակիցներ, յատկապէս հայկական ճակատին վրայ: Ինք առաջին քայլէն հետեւած էր Հայաստանի անկախութեան նոր ընթացքին, նաեւ Ղարաբաղի պայքարին, հարցերուն: Ցատուկ կերպով նշեց Սէն Շամոնէն պատուիրակութեան մը ներկայութիւնը, ըսելով որ հայկական իր գործունէութեան մէջ մեծ եղած է այդ համայնքին դերը:

Ֆ· Ռոշպլուան այդ գործունէութիւնը չարունակուող հոլովոյթ կը նկատէր, քանի որ տակաւին կային չատ ըրելիք· Ներ ու հաւատաց թէ փոքր տարրերէն հայ կարեւոր համայնքի մը դրացնութիւնը ունեցած է ու բնական է ներկայի միամտական պայքարը, ընթացքը իրեն համար: Ան եւս անդրադարձաւ ժխտողականութեան երեւոյթին, Թուրքիոյ մերժողական կեցուածքին, հետեւցընելու համար որ ընելիքները վերջացած չեն: Ըսաւ թէ սկզբունքով Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան դէմ ըլլալու հարց չկայ, բայց այդ երկիրը պէտք է յարգէ պահանջուած պայմանները· յառաջդիմէ ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ, ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, փոքրամասնութիւններու իրաւունքները յարգէ:

Ներկաներու չնորհաւորութիւններէն ետք, հաւաքոյթը չարունակուեցաւ կենացներով ու պատրաստուած քոքթէյլով մը:

Ա· ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԷՈՍ

ԴԱԴԻՎԱՆՔ

Տէր Յովհաննէս մատակարարած խըն-
նամքներն ու բացատրութիւնները առ-
նել վերջ, առաւօտեան ժամերուն Թո-
ղուցինք Վանքը եւ ճամբայ ինկանք դէպի
Դադիվանք, հոնկէ չարունակելու համար
դէպի Սեւանի Լեռներ, առանց անցնելու
Քարվաճառէն (Քելբաջար) որ մեզ կը
հեռացնէր Երեւանէն, ուր էր մեր վերջին
կայանը:

Կրկին չկորսուելու համար լեռներուն
մէջ, ուր տակաւին թաղմաթիւ ակռաններ
կան եւ առանց ղեկավար կրնայինք Աղըր-
բեջան մտնել եւ ձերբակալուիլ որպէս
«լրտես», քանի ոչ ցուցատախտակ կայ,
ոչ սահման, ոչ ալ մարդկային շունչ,
խոհեմութիւն էր հարցնել ՍԱՐՍԱՆԳԻ
ջրամբարին ուղղութիւնը, որմէ վերջ,
ըստ ած էր միշտ արեւմուտքի ուղղու-
թիւնը պէտք է բռնել: Այդպէս ալ ըրինք:

Կամաւոր խարխափումներէ վերջ լեռ-
նային գիւղերու մէջ, հանդիպած ձիա-
ւորէն ջրամբարի ուղղութիւնը կ'ուղղինք
եւ վստահ էինք որ պիտի չսխալինք:

Կարգ մը «անանուն» գիւղերու մուտքին
այրած հրատայլներ եւ թրքական քարու-
քանդ դերեզմանատքարեր կը մատնանշէին
անցեալ զօրաւոր բախումները: Մուտեանի
լեռնաշղթան մեր աջին էր, ներկայ
սահմանը Արցախի եւ Ադրբեջանի միջեւ
Լերան եռեւ մնացած է որբացած Շա-
հումեանը իր ամբողջ շրջանով: Ամէն
անգամ որ մեր երկրին քարտէսը բանամ
կը նկատեմ որ տարօրինակ սահմաններ
ունինք, կէս մնացած անբնական կացու-
թիւններ, չես դիտեր ինչո՞ւ: Ինծի այն-
պէս կը թուի որ մեր պատմութեան ըն-
թացքին, երկար դարեր ԿՈՒՐ գետը ե-
զած է մեր բնական, երկրաբանական,
մշակութային, ցեղային սահմանը: Ներ-
կայ սահմաններէն դուրս որքան պատմա-
կան կեդրոններ եւ վանքեր մնացած են:
Նոյն է պարագան արեւելեան ափին, ուր
Եփրատի ձախ ափէն սկիզբը կ'առնեն Հա-
յոց պատմութեան ամենակարեւոր դէր-
ւաղները սկսած Տիգրանէն, Սանատրու-
կէն, Տրդատէն մինչեւ Մամիկոնեաննե-
րը, Տայքի Բագրատունիները, Սեբաս-
տիոյ Արծրունիները:

21-րդ դարուն մէջ կ'ապրինք եւ տա-
կաւին քարէ դարու մարդոց մտածելա-
կերպը ունին մեր դրացիները: Իտալիան
Առաջին Աշխարհամարտին դրաւեց հա-
րաւային Թիրոլը, աւստրիական հողին
պատկանող, եւ պահած է մինչեւ այսօր
... սակայն ամէն իրաւունք եւ ազատու-
թիւն տուած է բնակիչներուն գործածե-
լու իրենց մայրենի լեզուն պաշտօնապէս,
մշակելու պատմութիւնը, պահելու կա-
պեր Մայր Աւստրիոյ հետ: Բնակիչները
չատ գոհ են եւ բաժնուելու մասին չեն
մտածեր:

Ինչո՞ւ մենք այս տարրական ի-
րաւունքներէն զրկուինք ... Մեր անց-
եալը ոչ միայն չէ յարգուած զբ-
րաւուած տարակարծութիւններուն վը-
րայ այլեւ ուժանակներով պայթե-
ցուած, մարդիկ հեռացուած կամ կո-
տորուած, պատմութիւնը խեղաթիւր-
ւած են երկար տարեն, մեզի նոյնիսկ ար-
գիլուած՝ ոտք կոխելու այն ափերը...
եւ այս պետութիւնները կ'երազեն Եւրո-
պայի հասարակութեան մաս կազմել,
նամիլ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի կողքին եւ
արդեօք չարունակե՞լ ուրիշին ստեղծած
մշակոյթը քանդել... կործանել... ոչընչ-
ացնել...: Ինչո՞ւ չէ...:

Հազիւ Սարանդի ջրամբարը սկսաւ ե-
րեւիլ բարձունքէն վար իջնանք, — Թար-
թառ գետի ուղղութիւնը բռնած՝ յառա-
ջացանք: Անցած էինք Կուասպատ,
Դրմբոն, Կոճդուտ, Յարութիւնագոմեր,
Գետաւան, Զարեքտար եւ բռնած վան-
քատան ուղղութիւնը, ուր լուացքի պարզ
պարանով սահման քաշուած էր Արցախի
եւ Ադրբեջանի ազատագրուած տարածու-
թեան՝ Քարվաճառի չրջանին միջեւ:

Սահմանապահ սպան, լայն ժպիտ մը
ցծեց իր երիտասարդ դէմքին վրայ, հաս-
կըցնելու համար որ մեր փնտռած Դա-
դիվանքը արդէն անցեր ենք 15 վայր-
կեան առաջ...: Ինչ որ կը տեսնուի, ա-
ռաջինները չէինք որ Դադիվանքի փըն-
տրտուքով սահման կ'անցնէինք...: Կը
թուի թէ Հայաստանի եւ Արցախի նախա-
գահները, խօսարանը, նախարարութիւն-
ները կը սպասեն Եւրոպական Միութեան
մաս կազմելուն, որպէսզի մի քանի հա-
տարակ ցուցատախտակներ դնեն, մեր
մշակոյթի կարեւոր յուշարձաններուն
ուղղութիւնները ցոյց տալու... այս որ-
քան դժուար գործ է եղեր:

Վերադարձանք, վանքը գտանք, դրեթէ
ճամբեզրին, անտառոտ ըլլալով ծածկը-
ւած էր: Որքան մօտենայինք այնքան նոր
չէնքեր կը յայտնուէին ծառերու մէջէն:
Շատ սիրուն գմբէթ մը, ուրիշ մը, գան-
գակատուն մը, բոլորաձեւ աշտարակ մը
փլատակներ, պարիսպներ... եւ այս ա-
մէնը թաղուած, կռնակ տուած խիտ ան-
տառի մը. պահ մը կանգ կ'առնես չիս-
թաճ թէ ուրտեղէն սկսիլ յառաջանալ:
Բուսականութիւնը ամէն տեղ է, մագըլ-
ցած է պատերն ի վեր, տանիքներու վը-
րայ, մինչեւ գմբէթ, մինչեւ փուլ եկած
պարիսպները, ծածկելով արձանագրու-
թիւններ, զոցելով մուտքեր, ... անհը-
րաժեշտ է կարդով եւ մէկ ուղղութեամբ
յառաջանալ: Տեղը այնքան առանձնացած
է, քեզի կարծել կու տայ թէ դարեր յե-
տոյ, առաջին անձն ես որ հոն ոտք կը
կոխես... Բայց հոն մեզմէ առաջ մարդիկ
եկած են, դերաններ կայնեցուցած, փայ-
տեր զետեղած, վերանորոգումի աշխա-
տանքներու հետքեր ձգած են, չազախ,
բահ, բրիչ, լաւ նշան է: Հիմա մարդ
չկայ: Անոնք կու գան վա՞ղը, մի՞ւս օր
ոտքի կը հանեն այս արուեստի գոհարը,
կ'ամրացնեն, չրջապատը կը մաքրեն եւ
կը յանձնեն մարդկութեան որ պան տես-
նեն թէ մեր նախնիքներուն հասարքը ի՛նչ
հրաչքներ գործած է, կոյս բնութեան
հեռաւոր եւ մոռցուած գիրկը...:

Հին քարտէսի մը վրայ եթէ նայելու
ըլլանք, պիտի նկատենք թէ Դադիվանքի
համալիրը հիւսիս արեւմտեան Արցախի,
Մարտակերտի եւ Քարվաճառի (Քելբա-
ջար) սահմանագլուխին վրայ կը գտնը-
ւի, սահման մը որ, ինչպէս տեսանք,
խորհրդանշական լուացքի չհասնով մը
քաշուած է. այդչափ արիւն թափելէ
վերջ, քիչ մը «հիւմուր» վնաս չըներ:

Աւանդութիւնը կ'ըսէ որ Վանքը հիմ-
նուած է Առաջին դարուն, Թադէոս Ա-
ռաքեալի աշակերտ Դադիի գերեզմանին
վրայ:

Ներկայ կառոյցներուն մեծագոյն մասը
հասած է ԺԲ. եւ ԺԳ. դարերէն, երբ
Դադիվանքը դարձած է Արցախի հոգե-
ւոր, մշակութային կարեւորագոյն կեդ-
րոններէն մին, սեփականութիւն ՎԱՀ-
ԹԱՆԴԵԱՆ իշխանական տան եւ արքա-
յական դամբարան նոյն գերդաստանին:

ԺԵ. եւ ԺԶ. դարերուն Դադիվանքը
երկրորդ ոսկեդար մը կ'ապրի, կամաց
- կամաց մոռացութեան մատնուելէ ա-
ռաջ:

Մեզի հասած համալիրը, բաղկացած է
խումբ մը կրօնական չէնքերէ, լերան
կողէն հարթավայր մը ստեղծելով եւ ա-
ւելի հարաւ բնակարանի եւ այլ ոչ կրօ-
նական նպատակներու ծառայող չէնքե-
րով:

Կորիզը կազմուած է չորս եկեղեցիէ,
դաւիթի մը, կամարակապ եւ զանգա-
կատուն մը:

Գլխաւոր եկեղեցին, որ միաժամանակ
հնագոյնն է, ընդարձակ աբսիտաւոր սը-
րահ մըն է, փլած տանիքով:

Գաւիթը ուղղանկիւն է (ընդհանուրին
մէջ գաւիթները քառակուսի կ'ըլլան) եւ
աւելի երկար քան եկեղեցին, կանգնած
չորս ազատ սիւներու վրայ եւ զարդար-
ւած սիրուն գմբէթով, որու ներքսակող-
մը արձանագրուած է 1224 թուականը եւ
վանահայր Տէր Գրիգորիսին անունը:

Երկրորդ եկեղեցին, հարաւէն կպած
առաջինին, երկաբասրահ փոքր կառոյց
մըն է, որ գաւիթի նմանող բաժին մըն
ալ ունի. միաժամանակ կը ծառայէ որ-
պէս անցք դէպի գլխաւոր եկեղեցին:

Երրորդ եկեղեցին ամէնէն խնամուածն
է զարդաքանդակներով ճոխացած, կոչ-
ուած է նաեւ ԱՐՋՈՒ ԽԱԹՈՒՆԻ եկեղեցի,
որ 1214-ին չինել տուած է որպէս դամ-
բարան իր ամուսնոյն եւ զաւակներուն:

Զորրորդը, քիչ մը առանձնացած միւս-
ներէն, զարձեալ կը պատկանի կեդրո-
նատմբէթ հայկական դասական ոճին, նը-
ւազ խնամուած է եւ որպէս չինանիւթ
սիրողը կղմինտրն է:

Պատին մէջ ամրացուած զոյգ մը խաչ-
քարեր, իրենց ճոխութեամբ եւ գեղեց-
կութեամբ, ասեղնագործութեան տպա-
ւորութիւն ձգող հրաչալիքներ են. զար-
դաքանդակի արուեստը հասցուցած իր
գագաթնակէտին:

Դադիվանքի ծաւալը մեծ է. ամէն կողմ
կան արձանագրութիւններ, դամբարան-
ներ, երկու յարկանի հիւրանոց, հանդի-
սասրահ եւ այլ ենթահատուցներ որ դինք
կը դասեն վանական կատարեալ համա-
լիրներու կարգին:

Կը պատմուի որ Վանքէն քիչ մը վար,
Թարթառ գետի ձախ ափին, քարայր մը
կայ, ուր պատահմամբ որս մը կ'իյնայ,
եւ որսորդը ակամայ կը մտնէ հոն եւ կը
յայտնաբերէ ձեռագիրներ... որոնց մէջ
նաեւ ընտիր ՄԱՇԹՈՑ մը: Որսորդը կը
փութայ Շուշիի Պաղտասար Մեթրապո-
լիտին աւետիսը տալու, կը ստանայ նը-
ւէր եւ ձեռագիրներն ալ կը փոխադրուին
Շուշի, իսկ Մաշթոցը ներկայիս կը գտ-
նուի Ազգային Մատենադարանի մէջ Ե-
րեւան:

Անցեալին Դադիվանքի մօտ գոյութիւն
ունեցած է 300 տուներէ բաղկացած գիւղ
մը ԽՈՒԹ անունով, որուն պատճառով
համալիրը ԽՈՒԹՎԱՆՔ ալ ճանչցուած է,
որուն բնակիչները նախ դաղթած են Երե-
ւանի չրջան, հոն հիմնելով ԵՆԻՋԱ գիւ-
ղը, ապա տեղափոխուեր են Շուլավերի
կողմերը:

Ճամբորդութիւններուս ընթացքին, Արե-
ւելեան և Արեւմտեան Հայաստան, յաճախ
հարկ կը ղգամ պրպտումներ կատարել, դի-
մելով պատմիչներու, ճանապարհորդնե-
րու, տեղեկագիր պատրաստողներու, որ-
պէսզի ճչգրիտ տուեալներ քաղեմ, նուա-
զագոյն սխալներով...: Այս մէկը այնքան
բարդ հարց մըն է, Հայերուս պարագա-
յին որ օտար բանասէրի մը անհաւատա-
լի կը թուի: Դարերու ընթացքին կամա-
ւոր թէ բռնի, հազարաւոր գիւղեր եւ ա-
ւաններ, չարունակական տեղահանու-
թիւններու, տեղափոխութիւններու են-
թարկուած են: Ոմանք եւ Սալմաստի գիւ-
ղացին, եկած բնակած է Արարատեան
դաշտ, կամ Եղեգիսի հովիտին գիւղերը:
Վանեցին, Ալաշկերտցին հասած է Երե-
ւան եւ չրջակայ գիւղերը: Էրզրումցին,

ՀԱՅ ԵՒ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՄԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՓԱՊԵՐ

Հայ եւ փորթուկալցի ժողովուրդնե-
րուն միջեւ ծագումնաբանական առընչու-
թիւններուն, Փորթուկալի մէջ հայկական
հին հետքերուն, հայ իշխանուհիի մը
Փորթուկալ հաստատման եւ անկէ սերած
ընտանիքներուն ունեցած դերակատարու-
թեան, փորթուկալցի կրօնաւորներու Հա-
յոց մէջ գործունէութեան, Կիլիկիոյ եւ
Փորթուկալի արքունիքներուն ազգա-
կանական կապերուն ու եկեղեցական յա-
րաբերութիւններուն անդրադարձած ենք
նախապէս, առանձին յօդուածներով: Այդ
յարաբերութիւնները չարունակեցին զար-
գանալ յետագային, երբ փորթուկալա-
կան խաչակիր ուժեր Արեւելք մտան,
Այասի նաւահանգիստէն դէպի Փորթու-
կալ առեւտուրը աշխուժացաւ, փակ Սան-
թիակօ տը Քոմփոսթելայի սրբավայրը
հայ եւ փորթուկալցի ուխտաւորներու
հանդիպման կայանի վերածուեցաւ: Ի-
րենց մօր կողմէ հայկական ծագումով
Քասթրօ ընտանիքին դերակատարութիւ-
նը հետզհետէ աւելի չեշտուեցաւ:

ՏԻՆԻՇ Ա. ԹԱԳԱՒՈՐ

Ա֊ֆոնսօ Գ. Թագաւորին յաջորդեց զա-
ւակը՝ Տինիշ. ան ծնած էր 1261 Հոկ-
տեմբեր 9-ին եւ 1279-ին գահ բարձրա-
ցաւ իբրեւ Փորթուկալի 6-րդ Թագաւորը:

Տինիշ, որ Ֆրանսական եւ քաստիլիա-
կան դրականութիւն ուսած բանաստեղծ
էր, 1290-ին Լիզպոնի մէջ հիմը դրաւ
Փորթուկալի առաջին համալսարանին:
Փորթուկալի եւ Քաստիլիոյ միջեւ վերջ-
նական սահմանագիծ մը հաստատելու
առաջադրամով՝ ան 1297-ին Քաստիլիոյ
հետ Ալքանիսէսի դաշինքը կնքեց, որուն
հիմամբ Ալկարի վրայ Փորթուկալի գե-
րիշխանութիւնը օրինական դարձաւ,
երկու պետութիւններուն սահմանները
ճչդուեցան եւ անոնց միջեւ քաղաքական
միութիւն հռչակուեցաւ:

Տինիշ Ա. հետեւողական աշխատանք
տարաւ արքունիքին հեղինակութիւնը զո-
րացնելու նպատակով. ան առաջին հեր-
թին մասնաւոր օրէնքներ հրապարակեց՝
այդպէսով միջամտելով տեղական իշխա-
նութիւններու գործերուն, որմէ եաք
սկսաւ պայքարիլ ազնուական տուներուն
դէմ՝ սահմանափակելու համար անոնց
ուժը. տարիներու պայքարէ եաք ազ-
նուականները ստիպուած տեղի տուին
թագաւորին վճռական կեցուածքին առ-
ջեւ՝ ընդունելով արքունիքին դերիչխան
կամքը: Տինիշ Ա. միաժամանակ պայ-
կարեցաւ անցած է Գումայրի. Բաթեր-
դը, Բաֆինը, Արդուինը, Արտանուչը,
Արտահանը՝ Զաւախք հաստատուած են,
եւ ամէնքը ներկայիս ալ իրենց կարգին,
կը չարունակեն անդադար տեղափոխուիլ
Արմաւիր, Կրասնոտար, Մոսկուա, Մէօ-
տոն լա Փորէ, Լոս — Անճելըս եւ այլն,
եւ այլն:

Այս չարունակական տեղափոխութիւն-
ները ստեղծած են, հակառակ երեւոյթին,
միաճոյլ ժողովուրդ մը, որ աշխարհի
ամէն անկիւն իրարու կը հանդիպի եւ
կրնայ ըսել ԵՍ ՀԱՅ ԵՄ, պատմութեան
եւ պապերուն ճգելով ծագումի հարցը
Վանէ՞ն թէ Ալաշկերտէն, Իգտիրէ՞ն թէ
Ատանայէն... թէեւ չքացած են տեղական
բարբառները, գաւառային առանձնա-
թիւնները, բայց ծնած է ՄԻԱՍՓԱՅԻՆ
ՀԱՅԸ որ ունի ընդհանուր պիծեր եւ յար-
մարող է բոլոր պայմաններու, ինչ որ
պզտիկ յատկութիւն մը չէ: Վաղը ա-
ռանց գաւակները Կուաթէմալա կամ Որ-
նէօ պիտի երթան դրամատուն մը կառա-
վարելու, բազմազգ մեծ ընկերութեան մը
գլուխ անցնելու, եւ զարձեալ պիտի լսեն
ՀԱՅ, մոռնալով նոյնիսկ ՄԵՆ ՀԱՅՐԻ-
ԿԻՆ ՀԱՅՐԻԿԻՆ ծննդավայրը, քանի
մըլեւս զարձած է ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱ-
ՑԻ: Այս ճատակագրի բերումով ստեղ-
ծուած ՆՈՐ ՀԱՅՑուն, ամենալաւատես
պարագային, 60 տոկոսը, դատապարտը-
ւած է կլանուելու մշակութային համաշ-
խարհայնացումին հետեւանքով, 40 տո-
կոսը կրնայ փրկուիլ եւ միչտ վտ
պահել իր ինքնութիւնը, եթէ Հայրենիք-
Սփիւռք լուրջ գործակցութիւն մը զար-
գանայ, օգտագործէ գիտութեան ընձե-
ռած բոլոր միջոցները, վերոյիչեալ ե-
րեք հիմնական տարրերը՝ Լեզու, Եկեղե-
ցի, Մշակոյթ, վտ պահելու համար:
Այդ գործին համար բաւարար չէ Արտա-
քին գործոց նախարարութեան վրայ
թեռցնել այս պարտականութիւնը, որ
ինքնին դուռ քաղաքական, միջազգային
օտար յարաբերութիւններու նախարա-
րութիւն է, համոզուած եմ եւ կը կրկ-
նեմ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՍՏԵՂԾԵԼ ՍՓԻՒՌ-
ԻՑ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. մեր պարագան
բացառիկ է. չկայ ազգ մը, չկայ ժողո-
վուրդ մը որուն երկու երրորդը հայրե-
նիքէն դուրս ապրի եւ չունենայ Սփիւռքի
նախարարութիւն: Միակ պարագան ուր
կարելի է իսրայէլի պետութիւնը օրինակ
բերել հոս է: Ան իր ներքին եւ արտա-
քին քաղաքականութիւնը կը վարէ, տե-
ղական պահանջներու համաձայն, ան-
կախ իր սփիւռքէն, բայց վէր թթուածինը
կը ստանայ, ՄԵԾԱԳՈՑՆ ՄԱՍԱՄԲ ըս-
փիւռքէն:

Հայկական Սփիւռքին պարտականու-
թիւնն ալ պիտի ըլլայ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Հա-
յաստանի քաղաքական կեանքին ուղղա-
կի օրէնքին, բայց զատնալ անոր թթուածին
մատակարարողը ամէն օգտակար մարգե-
րու մէջ:

(Շար. 23)

քար մղեց հոգեւորականութեան ղէմ, յառակապէս՝ հողային հարցին չուրջ, որովհետեւ եկեղեցին տէր էր ընդարձակ կալուածներու, եւ թագաւորը տարբեր միջամտութիւններով աշխատեցաւ զբաղեցնել անոնց մէկ մասը:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻՑԻ ԽԱԶԱԿԻՐՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Փորթուկալ Տիւնիչ Ա. թագաւորի քաղաքամեայ գահակալութեան տարիներուն ներքնապէս կազմակերպուած ու միաճոյլ կաբեւոր ուժ դարձած էր. Տիւնիչ թագաւոր կ'աշխատէր նաեւ Փորթուկալը արտաքին քաղաքականութեան մէջ տիրական ներկայութեան վերածելու եւ տղեցութեան գօտիներ տարածելու: Յարմար առիթը ներկայացաւ, երբ թագաւորներուն կազան խանը, որ Կիլիկիոյ Հայոց Հեթում Ա. թագաւորին դաւեր հետ ամուսնացած էր, ուրացաւ իսլամութիւնը, ընդունեց քրիստոնէական հաւատքը եւ անոր յոռան՝ Հեթում Բ.ի դրդումին վրայ պատերազմ յայտարարեց իսլամ սարակինոսներուն դէմ՝ ապատագրելու համար Երուսաղէմը:

Պատերազմին ձեռնարկելով՝ կազան խան կոչ ուղղեց Կիպրոս հաստատուած Տաճարական եւ Հիւրընկալներու միաբանութիւններուն ,որպէսզի օգնեն իրեն:

Այս ժամանակ խառնակ վիճակի մատնուած էր Կիլիկիա. Հեթում Բ. թագաւոր 1296–ին եղբօր՝ Սմբատի կողմէ զահընկէց եղած եւ բանտարկուած էր Բարձբերդի մէջ, իսկ 1298–ին զահը կը բռնած էր անոնց եղբայրը՝ Կոստանդին. պահակական կռիւներէն օգտուելով՝ 1298–ի գարնան եգիպտական եւ չրջակայ ամիրայութիւններու զօրքերը նուաճեցին Կիլիկիոյ հարաւ – արեւելեան չրջանները՝ չարք մը բերդաքաղաքներով: Բայց 1299–ին հայ իշխանները զահին վրայ վերահաստատեցին Հեթում Ժ.ը:

Արեւելքի այս խառնակ վիճակին եւ կազան խանի ձեռնարկած պատերազմին լուրը առնելով՝ Տիւնիչ թագաւոր երեք հազարկ խաչակիր զինուորներ պատրաստեց եւ իր տան գլխաւոր բարեպան ժուան Սիմոնի գլխաւորութեամբ 1299–ի առաջին ամիսներուն զանոնք Արեւելք ղրկեց, որպէսզի երթան Սուրբ վայրերը՝ երկու տարուան համար, ծառայելով Աստուծոյ եւ իր հոգիի փրկութեան համար:

Փորթուկալական զօրքերը Արեւելք հասնելով՝ փրենց մասնակցութիւնը բերին կռիւներուն. քրիստոնեայ բանակները յաղթական մուտք գործեցին Երուսաղէմ, որմէ ետք Հեթում Բ. 1300–ի տարեվերջին յաղթական չքերթով մտաւ Երուսաղէմ, ուր 1301 Յունուար 6–ին հանդիսաւորապէս ծանեց Քրիստոսի Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան ծոնը: Այս առիթով հաւանաբար Հայոց արքան ու փորթուկալցի խաչակիրները առիթը ունեցան հանդիպելու իրարու:

Բայց քրիստոնեայ բանակներուն յաղթականը երկար չտեւեց, որովհետեւ 1301 Փետրուարին կազան խան հեռացաւ չըրջանէն եւ Հեթում Բ., առանձին մնալով ինք եւս ստիպուած վերադարձաւ Կիլիկիա:

ՀԱՅԵՐ՝ ՍԱՆԹԻԱԿՕ ՏԸ ԿՈՄՓՈՍԹԵԼԱՅԻ ՍՐԲԱՎԱՅՐԻՆ ՄԷՋ

Կալիցիոյ Սանթիակօ տը Կոմփոսթելա քաղաքի սրբավայրին մէջ պահպանուած Սուրբ Յակոբ Առաքեալի չիրիմին ուխտագնացութիւնը՝ քրիստոնեայ աշխարհի չորս ծագերէն, նաեւ՝ Հայաստանէն ու Կիլիկիայէն, լայն ծաւալ ստացած էր: Ուխտաւորները յատուկ անցագիրներ ստանալէ ետք ճամբայ կ'ելլէին եւ չարաչարներ ու ամիսներ ամբողջ ճամբորդելէ, երկիրներ, գիւղեր ու քաղաքներ անցնելէ եւ հիւսիս արեւմտեան Սպանիոյ Ասթուրիոյ ու Կալիցիոյ իւրայատուկ բնութեամբ օժտուած, բարձր, վայրի ու ամայի, կանաչազարդ լեռներ, ծովախորշերով կարաւտուած դետերը, կիրճերն ու հովիտները կտրելէ ետք կը հասնէին Սանթիակօ տը Կոմփոսթելա. այն չնաչխարհիկ քաղաքը, որ մինչեւ հիմա ալ իր միջնադարեան աւանդական դիմագիծը պահած խորհրդաւոր քաղաք մըն է: Հոն տարբեր ազգերու պատկանող ուխտաւորներ օրեր ու շաբաթներ միասնաբար կրօնական արարողութիւններուն ու տօնախմբութիւններուն կը մասնակցէին եւ յետոյ կը վերադառնային իրենց երկիրները:

Հայ ուխտաւորները միշտ կարեւոր թիւ կը ներկայացնէին. անոնք հոն փորթուկալցի ուխտաւորներուն եւ տեղացիներուն հետ սերտ յարաբերութիւն մշակելու առիթ կ'ունենային. արդէն Փորթուկալցիները միշտ ալ շատ մեծ բազմութեամբ կու գային սահմանագլուխի վրայ գտնուող այս քաղաքը, իսկ տեղացի կալիցիացիներն ալ աւելի մօտ են Փորթուկալցիներուն, քան՝ Սպանիոյ միւս երկրամասերու բնակիչներուն: Կոմփոսթելայի ուխտաւորներուն մէջ մեծ թիւով Հայերու մասնակցութիւնը նկատի ունենալով՝ ԺԳ. դարու վերջաւորութեան, կամ ԺԴ. դարուն սկիզբը հոն Հայերու յատուկ հիւանդանոց կառուցուեցաւ Երուսաղէմ անունով. անիկա կը գտնուէր քաղաքին պարիսպներէն դուրս, ներկայիս Երուսաղէմ կոչուող թաղամասին մէջ, Ապրիլի եւ Ֆիլէկյրայի փողոցներուն վրայ: Հիւանդանոցը 1309–ին յատկացուց ստացաւ Տոն Ռոտրիկօ Եպիսկոպոսէն, աղբատներուն ապաստան տալու պայմանով:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին երդիքին տակ, հիւանդանոցին Կապոյտ Հըբեչտակները կազմակերպած են իրենց առանդական քէրմէսը, Նոյեմբեր 21–ին: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան առենապետը՝ Սեդրակ Թոքատ: Քեր-մէսը գնահատելի հասոյթ մը ապահոված է հիւանդանոցին:

*
**

ԹՕՓԳԱՔՈՒԻ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը եւ Լեւոն Վարդուհան վարժարանի ի նպաստ Սիրոյ Սեղանը տեղի ունեցած են Նոյեմբեր 24–ին Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեանց նախագահած է Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արք. Սվաճեան: Պատարագի առարտին հանդիսութիւն տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ յարակից «Իլքքան» սրահին մէջ: Հաւաքոյթին բացման խօսքը արտասանած է Թաղային Խորհուրդի առենապետը՝ Մկրտիչ Աւետիքօղլու: Մատաղի յանձնախումբին երկար ունեցած է Պ. Նալպանտ, ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է վարժարանի հիմնադիրը՝ Եդուարդ Հարբուճ, խօսք առած է նաեւ վարժարանի տնօրէնուհին Անի Ադէհիրօղլու, Թաղային Խորհուրդի անուով Ցակոբ Սէօղիւճ յայտնած է որ աւելի քան 100 միլիառ Թրքական ոսկիի բաց մը կայ: Գործադրուած է պեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք հանդանակութիւն կատարուած է եւ ժամ մը յետոյ պիւճէին ամբողջովին հաւաքագրուած է: «Հուսկ Բանք»ը արտասահակցուած է Շահան Արք.ի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՑ ԴՊՐՈՑԸ
թիւեր եւ մտորումներ

ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Պէյրութ, 2002

85 ՏԱՐԻ ՑԱՊԱՂԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 85–ամեակին նախօրեակին Ս. Պետերսբուրգի Քաղաքական պատմութեան թանգարանին մէջ հետաքրքրական ցուցահանդէս մը բացուած է: Հոն ներկայացուած են անձնական իրերը անոնց որոնք գրոհեցին Ձմեռնային պալատին վրայ, նաեւ անոնց որոնք պաշտպանեցին զայն. ցուցադրուած են Լենինը նիւթ առած ծաղրանկարներ: Այս վերջինները գաղափարաբանական տեսակէտէ վտանգաւոր ու վնասակար նկատուած էին ու գաղտնի պահուած թանգարանին մութ խորշերուն մէջ: Անոր պատասխանատուները վերջերս որոշած են ցուցադրել 85 տարի առաջ վտանգաւոր ու վնասակար համարուածները: Հոն կան 1917–ի ծաղրանկարներ ուր օրինակ, Լենին ներկայացուած է գերմանական մառքերու տոպրակի մը վրայ նստած: Այդ ճամբով արտայայտուած է Գերմանիոյ ի նպաստ անոր գործունէութիւնը երբ Ռուսաստանը պատերազմին ետ քաշած ու 1918–ին Պրէսթ–Լիտովսկի պայմանագիրը ստորագրած է: Ուրիշ գծանկար մը մակագրուած է. «Կէս գիշերուան երկնքին մէջ Լենին կը թռչէր անիշխանականութիւն երդելով»: Այդ մէկն ալ ակնարկութիւն էր բոլշեւիկներու կիրարկած անիշխանական մեթոտներուն, ինչ որ անարգական էր անոնց համար:

Թանգարանին պաշտօնէութիւնը չատ զարմացած է այցելուներու մեծ թիւին: Մեծամասնութիւնը կազմած են քաղաքին միջին տարիքի բնակիչները, յաճախ իրենց զաւակներուն հետ: Այս վերջիններուն հետաքրքրութեամբ դիտած են Ձմեռնային պալատին վրայ գրոհածներու պատկանող իրերը. ծոցատետր մը, դիտակ մը, չապիկ մը, պալատին վարչութեան պատասխանատու իշխան Ռատեւի պաշտօնական թղթածրարը, եւլն.: Նոյն իշխանը գրոհին ընթացքին պաշտպանած էր պալատին արուեստի գանձերը:

Ցուցահանդէսը դիտելէ ետք չափահասներու մեծ մասը այն համոզումը գոյացուցած է թէ Լենին ցարը տապալելէ ետք, ինք անոր տեղը առած է: Իսկ թանգարանին պատասխանատուն ըսած է թէ ցուցահանդէսին նպատակը զգայացնց բան մը ընել չէր, այլ առարկայական տեղեկութիւններ ներկայացնել կարեւոր պատահարի մը մասին որ ցնցած էր քաղաքը, երկիրը եւ ամբողջ աշխարհը, 85 տարի առաջ: Նոյեմբեր 7–ին, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան օրը, ցուցահանդէսին մուտքը ազատ եղած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Ասիկա նուէ՞ր մըն է, – հարցուց Րէչատ պէյ:

– Այո՛, – պատասխանեց Լիւսի, – Աստիկ էֆէնտիին մէկ նուէրն էր:

– Շատ թանկագին բան մըն է... արդեօք քանի՞ առած է:

– Միասին զացինք առինք, եւ կը յիշեմ, որ 15 հնչուն ոսկի վճարեց:

– Հիմա վաթսուն ոսկիի ալ չեն տար, – դիտել տուաւ Րէչատ պէյ:

– Ինծի մինչեւ յիսուն ոսկի տուին, բայց չուզեցի այս կանանչ հովանոցէն բաժնուիլ... ինծի համար թախտաբեր առարկայ մըն է:

– Բայց ո՛չ զայն քեզի նուիրողին համար, – պատասխանեց Րէչատ պէյ խըմելով:

Յետոյ խօսքը փոխելով՝ հարցուց.

– Այս ձեր այցելութիւնը ի՞նչ բանի կը պարտիմ արդեօք:

– Մէկ քանի տեղեկութիւններ ունիմ հաղորդելիք:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք... չատ աղէկ, ուրեմն այսպէս լրջօրէն գործի սկսած էք:

– Քանի որ այս պաշտօնը յանձն առի, պէտք է, որ գործ մը տեսնամ:

– Ի՞նչ տեսակ տեղեկութիւններ են ձեր բերածները:

– Ամենափի տեղեկութիւններ, որոնք կարծեմ ձեզի չատ պիտի չհաճոյանան, քանի որ խնդիրը կը գառնայ մասնաւորաբար ինքզինք փաչային չուրջը:

– Ինքզինք փաչային չո՞ւրջը, – դոչեց Րէչատ հետաքրքիր:

– Այո, երէկ գիշեր պարոն Մաքս Լէմպինկի հետ Սքէթինկի թատրոնը զացած էինք, մեր օթեակը երեք դերմանացի բարձրաստիճան սպաներ եկան, ատոնցմէ մին, հապարապետ Փօն Ռիչէ, որ ինքզինք փաչայի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած էր նոյն օրը, չատ աննպատակ կերպով արտայայտուեցաւ պատերազմական նախարարին մասին եւ նոյնիսկ ըսաւ, թէ միջոց մը խորհելու է զայն պաշտօնազրկ ընելու համար:

– Մանրամասնօրէն պատմէ իր խօսածները:

Լիւսի սկսաւ պատմել բոլոր լսածները, զրոս Րէչատ խնամով նօթագրեց:

Երբ պատմութիւնը աւարտեցաւ, Քըսմը պիասիի մնօրէնը ըսաւ.

– Այս բաները չատ կարեւոր են. պէտք է, որ ես անձամբ տանիմ եւ ինքզինք փաչային ներկայացնեմ, չատ շնորհակալ եմ, տիկի՛ն, ձեր մատուցած ծառայութենէն:

– Պիտի աշխատիմ ուրիշ անգամներ ալ այս տեսակ ծառայութիւններ մատուցանել:

– Ձեմ ուզեր, սակայն, հոր շնորհակալութեամբ մը զոհանալ... ահաւասիկ ձեզի յիսուն ոսկիի բացառիկ նուէր մը:

Եւ Րէչատ յիսուն ոսկինոց թղթադրամ մը երկարեց Լիւսիի, որ առաւ ու ձեռքի պայուսակին մէջ դրաւ:

– Իսկ ձեր ամուսնալուծութեան խընդի՞րը, – հարցուց Րէչատ:

– Այդ մասին դեռ բան մը չըրի, – պատասխանեց դեղուհին:

– Ի՞նչ բանի կը սպասէք:

– Արթին էֆէնտիին փաստաբան մը պիտի գտնար այդ գործով զբաղելու համար, անոր կը սպասեմ:

– Ուրեմն յանգանքը Արթին էֆէնտիինն է եղեր, ես կ'ըսեմ իրեն, որ իսկոյն փաստաբանը ղրկէ:

Լիւսի այսպէս վր պաշտօնը աւարտելով՝ վերադարձաւ Բերա:

*
**

Հետեւեալ օրն իսկ փաստաբան մը ներկայացաւ Լիւսիի տունը՝ Արթին էֆէնտիի ընկերակցութեամբ:

Գեղուհին պատմեց իր ամուսնոյն հետ ունեցած միջադէպերը եւ վերջապէս վրէնց բաժանումը:

– Տիկի՛ն, – ըսաւ փաստաբանը, – ձեր խնդիրը բաւական կնճռոտ է, եւ ձեր դատին պաշտպանութիւնն ալ քիչ մը դըժուար:

– Ես ալ գիտեմ, որ այնպէս է, բայց վերջապէս այս կացութիւնն ալ չկրնար երկար տեւել, պէտք է որեւէ կերպով պարզուի:

– Կրկին ամուսնանալու մի՞տք ունիք:

– Առայժմ ո՛չ, բայց թերեւս օր մը ամուսնանամ:

– Կ'ուզէք, որ ամուսնալուծումը ի նպաստ ձեզի կատարուի:

– Բնականաբար:

– Եւ սակայն կը խոստովանիք, որ դուք էք յանցաւորը:

– Պէտք չէ, որ ամէն բան ճշմարտութեամբ ըսենք ձեզի:

– Անշուշտ, ինծի պարտաւոր էք եւ լաւ է, որ ճշմարտութիւնը խօսիք, բայց Դատաստանական խորհուրդին առջեւ պէտք չունիք այդքան ճշմարտախօս ըլլալու, հոն պէտք է խօսիք, ինչ որ ես ձեզի ըսեմ, եւ այս կերպով թերեւս յաջողինք մեր գատը չահելու:

– Ինչպէս որ յարմար դատէք, այնպէս կ'ընեմ:

– Գալով մեր տալիք խնդրագրին, – շարունակեց փաստաբանը, – այն ալ պէտք է ամբաստանութիւններ պարունակէ ձեր ամուսնոյն դէմ:

– Ի՞նչ ամբաստանութիւն:

– Ահաւասիկ խնդիրը: Միասին պէտք է ամբաստանութիւններ հնարենք:

– Օրինակի համար, ի՞նչ տեսակ ամբաստանութիւն:

– Ամբաստանութիւն հնարելէ դիւրին բան չի կայ, – պատասխանեց փաստաբանը: – Կրնանք ըսել, թէ ձեր ամուսինը կոչտ մարդուն մէկն էր եւ չատ ձեզի կը ծեծէր:

– Բայց երբեք վրաս ձեռք վերցուցած չէր:

– Այդ խնդիր չէ, դուք կ ըսէք, թէ կը ծեծէր, ան ալ թո՛ղ պնդէ, թէ չէր ծեծեր:

– Բայց եթէ մենէ ապացո՞յց ուզեն զիս ծեծելուն:

– Թող ի՛նք չծեծելուն ապացոյցները տայ:

– Վերջապէս դուք փաստաբան էք, ինչ աղէկ դիտէք, ինչ որ ընելու է:

(Շար. 349)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9

Ցղութիան Սուրբ Աստուածածնի յԱննայէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳՐՎԼԳԵԱՆ

Centre Culturel SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin, Paris V^e^

Exposition - Vente de tapis arméniens

contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

Vernissage le Vendredi 6 décembre de 19h à 21h

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

ԴԱՆԻԱԶԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ

եւ

ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

Կը դասախօսէ՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Պատմաբան եւ Սէ – էն – էր – էս–ի հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20·30–ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն

17, rue Bleue — 75009 PARIS

métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Chorale Koghtan de l'UGAB-Paris

le dimanche 8 décembre à 11 h 45

Dans le cadre des **matinées musicales** de l'Eglise Evangélique Allemande de Paris

La Chorale Koghtan

dirigée par Haïg Sarkissian

donnera un concert

25, rue Blanche, 75009 Paris

Les matinées musicales sont ouvertes à tous.

(Շար. Ա. Էջէն)

բոպական Խորհուրդը կը յայտարարէր որ «այս թեկնածու երկիրը կոչում ունի Եւրոպական Միութեան միանալու»: Այն առեն, ուրիչ հոգեր կային, բայց, արդէն իսկ, նրբանցքի մը մէջ, Նիքոլ Ֆոնթէնն կամ Էլիզապէթ կիկու չէին ծածկեր որոշ մտահոգութիւն մը՝ «Գերմանիա եւ Ֆրանսա, երկուքն ալ խոստումներ ըրած են Թուրքերուն տնտեսական եւ ռազմա-պիտական չահերու պատճառով, յուսալով որ միւս երկիրը, օր մը ո՛չ կ'ըսէ: Բայց, օր մը պիտի գայ, երբ այս կեղծաւորութիւնը անտանելի պիտի դառնայ»: Ու յօդուածագիրը կ'արձագանգէ քաղաքական այլ դէմքերու կարծիքներուն, բոլորն ալ դէմ, ո՛ր հասանքին ալ պատկանին:

***

Գերմանիոյ Սէ–Տէ–Իւ–ն (քրիստոնեայ-դեմոկրատ կուսակցութիւն, ընդդիմադիր) դէմ արտայայտուած է որեւէ ժամանակացոյցի Թուրքիոյ, Գոփընհակընի վեհաժողովին, անդամակցութեան մը նախատեսութեան համար:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Siret : 571 027 317 000 15

Commission Paritaire : N° 55935

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE

et **L'UGAB-JEUNES**

organisent

une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec

ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Ճանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսաւոր ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,

որուն Դ. հանդիսումբը տեղի կ'ունենայ

Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 11

ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*

«Արծրունի Զրաշեան» *սրահին մէջ*

339, Ավենիւ տիւ Փրատօ,

13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel

invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

***

Section Marseille-Ville «SOSSE MAYRIG»

Super Loto

Dimanche 8 décembre à partir de 15h

Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture

12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE

Nombreux lots :

Bijoux — téléviseurs — etc...

***

ԼՕԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին

կազմակերպութեամբ՝

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր տպչրոջ եւ ներոջ Տիգրան եւ Արշալոյս Պալեանի յիշատակին Սիփվարդ Պալեան 150 Եւրօ կը նուիրէ Մաշտոց Միութեան (առանձ՝ «Ցառաջ»էն) եւ 50 Եւրօ անոնց չատ սիրելի «Ցառաջ»ին:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 6 décembre à 19 h

Le Docteur ALBERT KHAZINEDJIAN

présente et dédicace ses ouvrages

— **L'Eglise arménienne dans l'Eglise universelle**

— **L'Eglise arménienne dans l'œcuménisme**

Edition l'Harmattan.

Albert Khazinedjian est docteur en médecine. Il doit sa formation théologique à deux prélats, Mgr Ardavast Terterian, archvêque à Antélias (Liban) et feu Mgr Hagop Vartanian.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլչն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Շամլիեան Խաչիկեանէ 50 Եւրօ, առացած է նաեւ փեխան Ծաղկեպսակի Տիկին Սաթենիկ Ֆերէնկիւլեանէ 150 Եւրօ Կորիւն Բարխեանի մահուան առիթով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլչն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Շամլիեան Խաչիկեանէ 50 Եւրօ, Թանիա, Ժիրայր Գարակէօզ, Աննա Գարաթէփէ 50–ական Եւրօ, Մարիամ Եչիլթէփէ, Նշան Գայան 30–ական Եւրօ, Լորիս Տիրատուրեան 50 Եւրօ, Թոնի Գուլումճեան 30 Եւրօ, Մարտիրոս Գայան 20 Եւրօ, Նուպար Բնարպաշը 50 Եւրօ, Կրէկուար Պատուականեան 10 Եւրօ, Մուրատ Գօչուն 30 Եւրօ, Ժապլին Պէնլիօղլու 15 Եւրօ, Արման Հիլէլիզ 30 Եւրօ, Յակոբ Տալպաշթրան 20 Եւրօ:

(Շար.)

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ Է ԳԻՒՄՐիի ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՋՈՀԵՐՈՒՆ

Այդ առթիւ, Փարիզեան Շրջանի Հայոց առաջնորդ բոլոր եկեղեցիները, ամբողջ օրը բաց պիտի մնան եւ ժամը 12–ին պօղոբճ եւ հոգեհանգիստ պիտի ըլլան ահաւոր երկրաշարժի աղէտեալներուն համար:

Կը հրաւիրուինք ամէնքս, այդ օր, անպայման՝ դէթ պահ մը՝ եկեղեցի երթալ, մոմ մը վառել եւ երկիւղած աղօթքով հոգեկան հաղորդութեան մէջ պտնըւելու անոնց հետ:

ESPOIR POUR L'ARMENIE

ET

MASTER MUSIC

présentent

NEW GOSPEL FAMILY

CONCERT DE BIENFAISANCE

au bénéfice du CENTRE MEDICAL POUR ENFANTS DE SPITAK

Samedi 14 Décembre à 20 heures 30

Palais des Arts et des Congrès (P.A.C.I.)

25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux

Prix des places : 15 euros: Adultes — 10 euros: Enfants, Etudiants.

Billeterie et renseignements :

— **Espoir pour l'Arménie:** Tél. : 01.47.36.02.50

— **P.A.C.I.:** Tél.: 01.46.42.70.91

— **www.newgospelfamily.com**

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie
instruments de musique — khatchkar . . .

livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne —
brocante — cadeaux . . .

- Bar
- Restaurant
- Tombola

CHENE

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6
VENDREDI
6 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·573 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.573

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՇՐՋՕՏԷՐ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ ԵՆ

Ֆրանսա եւ Գերմանիա կողմնակից են որ Թուրքիա Եւրոպական Միութիւն մուտք գործէ: Դեկտեմբեր 4–ին, Շրջօտէր ընդունելով Ֆրանսայի նախագահը Պէրլինի մօտ՝ Շէօրքով Թուրքիոյ դասը պաշտպանած է: Կը կարծուի որ Գոփընհակընի վեհաժողովը այս տեսակէտին կողմնակից ըլլայ, ան կը դիւրացնէ ԷՍ – ՓԷ – ՏԷ – կանաչ ներկայ մեծամասնութեան նոր յաղթանակ մը 2006–ի երեսփոխանական ընտրութեան, որովհետեւ ընտրութիւնները չատ փոքր թիւերէ կախում ունին եւ Թրքական ձայներու նպաստը վճռական դեր կրնայ խաղալ: Եւրոպական Միութիւնը կրնայ Գերմանիոյ Թուրքերուն երախտագէտ – տական զգացումներ ներշնչել (2–ու կէս միլիոն են Գերմանիա): Անոնք բոլորովին դէմ են ՍԷ-ՏԻ–ԻՒ–ի (Քրիստոնեայ դեմոկրատ) որ «իր քրիստոնէութեան» վրայ չեշտը դրաւ եւ դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան: Մինչ որ Գերմանիա եւ Թուրքիա պատմական եւ առեւտրական փոխանակութեանց կարեւոր կապեր ունին: Գերմանական հպատակութեան տիրացած 376·000 Թուրքերու 60%–ը Շրջօտէրի կուսակցութեան ի նպաստ քուէարկած է անցեալ Սեպտեմբեր 22–ին եւ 17% ալ ի նպաստ կանաչներուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ օժանդակած են ձախ թեւին: Իրաց այդ վիճակին մէջ ալ, իսլամական «Զամանա» թերթը կարդ մը պահանջներ դրած է· – Վիզայի չընչումի Գերմանիա այցելող Թուրք պրօսաչրջիկներուն, Թաղային քուէարկութեան իրաւունք բոլոր Թուրքերուն համար, դիւրութիւններ աշխատանք գտնելու համար եւ գերմաներէնի ծանօթութիւններու չնչումի հպատակութեան համար: Ըստ Թրքական մամուլին, Գերմանիոյ մէջ, քուէարկող Թուրքերու թիւը մէկ միլիոնի յաւելում պիտի կրէ եւ թերթերն մէկը չի վարանիր դրելու. – «Ոեւէ գերման մահմեդական կը փոփոքի կարենալ ապրիլ մահմեդական Գերմանիոյ մը մէջ»: Ներկայիս, տարեկան 80 հազար Թուրքեր հպատակութիւն կը ստանան եւ գերմանական քաղաքներու մէջ ալ Ֆրէնչի կուսակիցները – կանաչները – ձեռք կ'երկարեն Թուրքերուն: Համացանցի հարցախոյզի մը համաձայն, կանաչները կը պահանջեն որ վերջ դրուի մահմեդական կանոններու նկատմամբ խտրականութեան, օրաւիզ են մզկիթներու կառուցման կ'ուզեն որ Իսլամ նուիրուած համալսարանական ամպիոններ ստեղծուին եւ դասատուները լաւագոյնները ըլլան: ԷՍ – ՓԷ – ՏԷ-ն եւ կանաչները երկու Թուրք երեսփոխան ունին Խորհրդարանին մէջ՝ Լալէ Աքկիւն եւ Էքին Տէլոկոզ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ

Թուրքիոյ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը քննութեան առած է ապահովութեան մարմիններու տեղեկագիրը որով հօթը երկիրներ մեղադրուած են քրտական պինեալ կազմակերպութիւնը ներու նեցուկ տալով: Այդ երկիրներուն կարգին նշուած է Հայաստանի անունն ալ: Տեղեկագրին համաձայն, ՓՔԲ–ն կը շարունակէ գործել Սուրիոյ, Իրաքի մէջ· այս վերջինը ունի «Երեւանեան կոմիտէ» անուն կազմակերպութիւն մը:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի, կ'ըսուի որ կազմակերպութիւնը հոնկէ գինք կը դնէ, նաեւ Եւրոպայէն, Ռուսաստանէն հասնող ահաբեկիչներ կ'օգտագործեն Հայաստանի տարածքը, Իրան անցնելու համար: Թրքական պնդումին համաձայն ՓՔԲ ճամբարներ եւ զրահեհեակներ ունի Ռուսաստանի մէջ: Անոր քօղարկուած ձեւով կ'օգնէ նաեւ Յունաստանը, իսկ Կիպրոսի յունական հատուածը, «Կիպրոս – Քիւբրահաստան» կոմիտէ մը:

ունին Խորհրդարանին մէջ՝ Լալէ Աքկիւն եւ Էքին Տէլոկոզ:

Գերմանիոյ աջը, տակաւին, բուռն կերպով դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան: Դեկտեմբեր 4–ին, բանաձեւ մը ներկայացուցած է Խորհրդարանը (Պունտըսթակ), ուր կը հրաւիրէր կառավարութիւնը որ սին յոյսեր չտրուին Թուրքիոյ, Գոփընհակընի մէջ, բայց, մեծամասնութիւնը մերժած է: Դեմոկրատները այնքան ալ կրօնքի վրայ չեն պընդեր, որքան Թուրքիոյ անտեսական ծանր վիճակին: Ցաւակ է որ եթէ Շրջօտէրը այդքան կ'ամապարէ ձեռք երկարելու Թուրքերուն, պատճառն այն է որ տեղի կուտայ Ամերիկացիներուն, որոնց հետ հաշտուիլ կ'ուզէ: Շրջօտէրի մտահոգութիւնն այն է որ ան կ'ուզէ օգտագործել Թրքական հարցը, որպէս ընտրական պատճառաբանութիւն Փետրուարի ընդհանրային ընտրութիւններուն, երկու կարեւոր լանտերու մէջ: «Շթեռն» շաբաթաթերթին հարցախոյզի մը համաձայն, Գերմանացիներու 46%–ը դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան, 42%–ը կողմնակից է: Իսկ, Ֆրանսայի մէջ, Փէլըրէնի հարցախոյզը ցոյց կուտայ որ Ֆրանսացիներուն 58%–ը դէմ է եւ միայն 29%–ը Թեր:

***

«Ֆիկարօ»յի Դեկտեմբեր 5–ի վիճակումի էջին վրայ, հրատարակուած է եւրոպացի երեսփոխան՝ Ուիլիըմ Ալիթպուլի մէկ յօդուածը Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ: Ձիւղ առնելին եկաւ, կը դրէ, ժխտքար տ'Ինթիէնի ելոյթը ցնցելու համար Թեքնոքրաթներու Թմրութիւնը եւ վիճարկումի դուռ բանալու:

***

Պրիւսէլի մէջ, ԻՒ – ԷՄ – ՓԷ-ի նախագահը, նախկին վարչապետ՝ Ալէն Ժիւփէ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յայտարարած է (Դեկտեմբեր 4) որ կրնայ չէ Թուրական մը տալ Թուրքիոյ, բանակցութիւնները սկսելու համար: Ան ելոյթ ունեցած է.– «Թուրքիոյ մերձաւոր անդամակցութիւնը օրակարգի վրայ չէ: Պայմաններ կան եւ կրնամ ըսել որ Թուրքիա, այսօր, այդ պայմանները չի լրացներ:

CDCA

COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE

Communiqué de Presse

Pétition contre l'entrée de la Turquie dans l'Union européenne

Les 12 et 13 décembre 2002, le sommet de Copenhague va engager l'élargissement de l'Union européenne, ce dont chaque citoyen ne peut que se réjouir.

Aujourd'hui, l'Etat turc, militariste et ultra-nationaliste, se permet de mener une campagne de grande envergure pour que lui soit fixé un calendrier d'adhésion qui lui assurera son entrée dans l'Europe.

A l'appel du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), avec le soutien du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF), une campagne de pétition nationale et européenne* est lancée afin que le Président de la République française, représentant la France à Copenhague, n'accède pas à cette demande de la Turquie qui, en préalable à toute revendication de ce type, doit :

— évacuer l'île de Chypre illégalement occupée depuis 1974,

— libérer les prisonniers politiques détenus dans ces geôles,

— donner un statut durable à sa minorité kurde,

— garantir les droits des minorités religieuses,

— reconnaître le crime du génocide commis à l'encontre des populations arméniennes de l'Empire ottoman et ses conséquences,

— accepter une «solution politique à la question arménienne» afin de mettre un terme à son impunité,

— lever le blocus exercé depuis 1991 à l'encontre de la République d'Arménie.

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA) considère que l'Europe s'est bâtie sur des valeurs communes, respectueuses des Droits de l'Homme et des libertés individuelles. Personne n'aurait admis que la construction européenne se fasse sans la repentance de l'Allemagne à l'égard de la Shoah. Il doit en être de même avec la Turquie qui persiste obstinément à nier le crime de génocide commis envers les Arméniens. Le CDCA rappelle que le non-respect permanent par la Turquie des dispositions figurant dans la résolution du Parlement européen du 18 juin 1987 constitue un obstacle incontournable à l'examen d'une éventuelle adhésion de la Turquie à l'Union européenne.

Une première remise des signatures recueillies auprès des citoyens français sera transmise au Président de la République le mercredi 11 décembre 2002 à l'occasion des manifestations organisées à l'appel du CDCA et avec le soutien du CCAF.

Ces manifestations se dérouleront **mercredi 11 décembre 2002** à partir de 18h :

— A Paris, devant l'Assemblée nationale, place Edouard Herriot,

— A Lyon, devant la Préfecture du Rhône,

— A Marseille, devant la Préfecture des Bouches-du-Rhône.

Paris, le 3 décembre 2002

* *Le texte integral de la pétition et toutes les informations sont disponibles sur le site Internet du CDCA :*
www.cdca.asso.fr

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՆԱՄԱԿԸ ԻՒՆԷՍՔՕ-Ց

ԻՒՆԷՍԿՕՑի նախագահին՝ Քոյիւի Մացուրայի ուղղուած նամակով մը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը միջազգային հաւաքականութեան եւ ԻՒՆԷՍԿՕՑի ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այն բարբարոս արարքներուն վրայ, որոնց ենթակայ են Նախիջեւանի պատմական Ջուլֆա քաղաքի քանի մը 100-ամեայ հայկ. գերեզմանատան յուշարձաններն ու չիրմաները: Հովիւի մատուռը արդէն հիմնայատակ աւերուած է, հարիւրաւոր խաչքարեր քարուքանդ եղած են, նպատակ ունենալով անհետացնել հայկական ներկայութեան ճարտարապետական եւ գեղարուեստական վկայութիւնները: Կաթողիկոսը կը խնդրէ որ ԻՒՆԷՍԿՕ–ն միջամտէ, փրկելու համար գոնէ ինչ որ մնացած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍ – ԹԵԼՈՔՈՄի սեփականաչը– նորհումը կը նախատեսուի ի մօտոյ, մինչ այդ, նախագահը՝ Թիէրրի Պրըթոն իր վարչական մարմնին ներկայացուց վերականգնումի ծրագիր մը: Տնտեսական եւ ելմտական նախարարին՝ Ֆրանսիս Մէրի հաւանութեամբ, նպատակն է ընկերութեան բացը, ներկայի 70 միլիառ եւրոյէն իջեցնել 40 միլիառի, մինչեւ 2005: Այդ կացութեան հասնելու համար, օդնութեան պէտք է հասնին բաժնետէրերն ու դրամատուները: Ծրագիրը որ մկրտուած է «Երեք 15» հետեւեալ ձեւով պիտի կիրարկուի՝ Ֆրանս–Թելեքոմ խումբի նայողութեան խիստ ծրագիր մը պիտի կիրարկէ, որու նպատակն է 15 միլիառ եւրօ փրկել երեք տարիներու երկայնքին: Իր կողմէ պետութիւնը 9 միլիառ եւրոյի կանխավճար մը պիտի կատարէ, հուսկ ընկերութիւնը 15 միլիառի կոչ մը պիտի ընէ դրամատուներուն: Այս միջոցները թոյլ պիտի տան նախատեսել Ֆրանս–Թելեքոմի սեփականաչնորհումը:

Ա. ՇԱՐՈՆ պաղեստինցիներուն կ'առաջարկէ մանր – պետութիւն մը, եթէ ընտրուի Յունուարին, Ակսրյորդանանի հոլամատին 42%–ին եւ Գազայի գօտիին երեք քառորդին վրայ: Արաֆաթ անմիջապէս մերժած է:

ԻՐԱՔի ԵԻ ՄԱԿ–ի քննիչներու յարաբերութիւնները յանկարծ վատթարացած են Դեկտեմբեր 4–ին, առաջին անգամ ըլլալով: Շաբաթ մը առաջ, յանպատրաստից, քննիչները այցելած են Ս. Հիւսէյնի պալատներէն մէկը եւ Իրաքի փոխ – նախագահը՝ Թ. Ռամատան ամբաստանած է քննիչները, որ լրտեսութիւն կ'ընեն ՍԻԱ–ի եւ Մոսատի հաշուին (Ամերիկայի եւ Իսրայէլի գաղտնի սպասարկութիւն): Ձղճած է որ անոնց հաղորդած տեղեկութիւնները թոյլ կրնան տալ Ամերիկացիներուն եւ իրենց անգլիացի դաշնակիցներուն որ ճշդրիտ յարձակումներ ընեն:

ՄԻԱՑԵԱԼ–ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ պաշտպանութեան նախարարի օգնականը Փ. Վոլֆովից Անգարայէն բաժնուելէ առաջ ապահոված է Իրաքի դէմ Թուրքիոյ միացնութիւնը: Ատոր առաջին փոխարժէքները պիտի ըլլայ Թրքական զինուորական խարխխներուն արդիականացումին համար քանի մը հարիւր միլիոն տոլարի

(Շար·ը Գ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրոնիկագիր ԵՒՍԵԲԷՈՍ

ՍՈԴՔԻ ՈՍԿԻԻ ՀԱՆՔԵՐԸ

Դադիվանքէն քիչ մը հեռացած, կրկին «լուացքի Ջուանը» քակել տուինք մեր սահմանապահ սպային, խոշոր ժպիտ մը, մի քանի հարցում ճամբու մասին, թէ ինչպէ՞ս կարելի է անցնիլ Արեւելեան Սեւանի լեռները, Սոդքի լեռնանցքը, որ 2400 մեթր բարձր է: Պատասխանը եղաւ _ Խոհեմութեամբ: Ճամբան բաց էր. բանակը կ'օգտագործէր կարճ ճամբով Երեւան հասնելու համար: Գլխաւոր խաչմերուկին՝ զգուշանալ ձախ չեղնէք, Ջարվառ տանող ճամբէն եւ բռնել ուղիղ Լեռնաբերդինը որ կը բարձրանայ լեռ, Սոդքի լեռնանցքին վերջ կը մտնէ Հայաստանի սահմանը:

Վերոյիշեալ խաչմերուկին, ո՛վ հրաշք, հանդիպեցանք հինէն մնացած միակ ցուցախտակին, հիւսիսային Արցախի, հայերէնով, նիզակի աջակողմեան ուղղութիւնը ցոյց կու տար Դադի Վանք 15, Մարտակերտ 80, Ստեփանակերտ 135... դէպի ձախ Ջիւանաւան 8, Կիրովաբադ 65:

Ամայութիւնը խանգարողները փոքրիկ խումբ մը, 8 հոգինոց, երիտասարդ զինուորագրեալներ եղան, անզէն, պատրաստի եկած էին իրենց սպային հետ մերձակայ բմպարան մը լեռ առուակի եզերքը. անոնցմէ երկուքը միայն Երեւանէն էին, մնացեալները Սիւնիքի դիւղերէն, վստահաբար չրջանին մէջ կարեւոր զինուորական կեդրոն մը ունէին: Ուրախ էին, կ'երգէին, բայց տունի կարօտ ալ ունէին: Հոգեւոր խոկումներ ընելու, «Մատեան ողբերգութեան» գրելու զաղափարական անկիւն մըն է, բայց չեմ կարծեր որ երիտասարդ զինուորները համաձայն ըլլային ինծի...:

Այդ նշանաւոր ըմպարանը մենք ալ հասանք: Խորհեցանք որ պատառ մը ուտելիք ալ կ'ունենանք: Միայն խմելիք... Մի քանի տուներ էին տակաւին չամբողջացած. աւելի ճիշդ քանդուած բնակարաններ վերանորոգութեան աշխատանքներու մէջ: Գլխաւոր տանտէրը կին մըն էր, երիտասարդ, 40_ի չուրջ, իր մանչ զաւակը, հարսը եւ նորածին թոռնիկը:

Կայանը, ջուրի ափին ազերիական նախկին հովիւներու կայք մըն է: Մօտակայ Սեւանի լեռները հրաշալի արօտավայրեր էին անոնց համար: Մի քանի նոր բնակիչները Վարդենիսէն (Սեւանի ափէն) եկած նոր բոյն կը դնեն, յուսալով որ չրջանը, Հայերուն ձեռքը անցնելէ վերջ, զարգացում ունենայ եւ իրենց կեանքի ձեւը քիչ մը բարելաւուի: Առայժմ չատ լաւատես չէին թուեր, բայց որոշած էին մնալ եւ չէնցնել, յուսալով որ խաղաղութիւնը կնքելէն վերջ, այս չրջանը կրնայ ծաղկիլ, ըլլալով գլխաւոր հիւսիսային անցքը՝ Արցախէն Հայաստան:

Մօտակայ ձորերէն խաչքարերու բեկորներ հաւաքած, ապուցած էին իրենց հիւսած նոր պատերուն մէջ, որպէս կնիք բնակիչներուն հայկականութեան...:

Առ այժմ իրենց միակ չահախորդները պատահական անցորդներ էին, մեզի նըման, եւ գլխաւորաբար զինուորականներ որ այդ չրջանները ծառայութիւն կ'ընեն:

Որքան բարձրանանք ծառերը թուփերու կը վերածուին եւ քիչ յետոյ անոնք ալ կ'անհետանան եւ արդէն հեռուէն կը նըշմարուին Սոդքի ոսկիի հանքին թափօնները ընդարձակ տարածութիւն բռնած, սկսելով բարձունքներէն հասնելու համար խճուղիի երկու կողմերը, խնամքով չարուած որպէսզի երթեւեկին արգելք չըլլան:

Հետաքրքրական է կենդանութեան ոչ մէկ նշան լեռներուն մէջ, բացի օդին մէջ ճախրող բազէներէն եւ խոտէ _ խոտ թռչկտող ճնճղուկի զանազան տեսակներէն:

Երբ լեռնանցքը անցած էինք եւ մտած Հայկական սահման, հոն է որ տեսանք առջեւնիս փռուած հանքաւան մը իր բոլոր կառոյցներով, ճոպանուղիներով, բնակարաններով, եւ հակառակ իր ժանդատած կերպարանքին, հեռուէն մեքենայի ձայները կը հասնէին մեր ականջին: Կը թուի թէ հոս ալ կեանքը սկսած է չարժիլ դանդաղ քայլերով:

ՎԱՐԴԵՆԻՍ - ՍԵՒԱՆ

Արեւելեան Սեւանի Լեռնաչղթայի այս բարձր կատարէն, վերջին անգամ մըն ալ աչքերս կ'ուղղուին դէպի Արեւելք, Արցախի օրհնեալ եւ տանջուած հողը, ազօթք մը կը բխի հոգիիս խորերէն որ Ամենակալը խնայէ նոր արիւնահեղութիւններ եւ տայ վերջնական խաղաղութիւն Հայոց աչխարհի այս չքնաղ եւ անմոռան անկիւնին, ի սրտէ մաղթանք մը որ Ռուսաստանի չորս անկիւններուն իր ցիրուցան զաւակները վերադառնան իրենց ազատագրուած հողը մչակելու, երկիրը Ծաղկեցնելու եւ Հայաստանցի Հայուն վրայ չթողուն այն յոռի տպաւորութիւնը որ «Պլենկոյը» աւելի կը նախընտրեն քան իրենց Արցախը... աւելի կը նախընտրեն Երեւանի, Սոչիի կամ Եալթայի մէջ պանդոկներ, սրճարաններ, պազինոներ բանալ, քան իրենց պապերուն եւ իրենց ծննդավայրը չէնցնել... այս «հակա» զգացումները դժբախտաբար սկսած են տարածուիլ Հայաստանցի Հայու հոգիին մէջ, որ որոշ կասկածներ կը սնուցանէ սփիւռքացած Ղարաբաղցիի մասին, ոչ բոլորովին անհիմն պատճառներով... եթէ ծուխ կայ, ուրեմն կրակ ալ կայ _ կ'ըսեն Իտալացիները: Ո՛չ ոք իրաւունք ունի մեր Արցախի ժողովուրդին հերոսական դիմադիծը ժխտունելու, կերպարանափոխելու, եւս առաւել ինք՝ Արցախցին ամէնքէն առաջ: Արցախի պատմութիւնը յարատեւ ազատագրութեան պայքար եղած է, մեծամեծ զոհողութիւններով: Հիմա ան պէ՛տք է ամէն գնով, պայքարի իր անկախութիւնը եւ գտած ազատութիւնը պաչտպանելու ինքնիր դէմ, թոյլ չտալով թուլութիւն, մեղկութիւն, դրամատիրական աչխարհի ցանկութիւններուն գերին դառնալով:

Սեւանը այս բարձունքներէն դիտելը աւելի հմայիչ թուեցաւ ինծի: Հոս իր հարաւային անկիւնին վրայ, ամէնէն աւելի լայնատարած բաժինն է: Եթէ մեր նախնիքը ԾՈՎ ԳԵՂԱՄԱՅ կոչեր են, անպայման այս անկիւնէն դիտած պիտի ըլլան: Իսկական ծով մըն է, որու եզերքը պիտի չտեսնուէին եթէ բացառիկ յստակութիւն չտիրէր ծովու մակերեսէն չուրջ 2.000 մեթր իր գրաւած դիրքին պատճառով:

Աստուածոյ պարգեւն է Սեւանը հայ ժողովուրդին: Կը զգամնամ եւ դատապարտելի կը գտնեմ, որ Մեծամօրի հիւլէական կայանի գոյութենէն վերջ, տակաւին Սեւանի ջուրերը կը պարպեն մի քանի անձնական սեփականաչնորհուած եւ լեկտրակայանի համար եւ ապա անփութօրէն կը թողուն որ երթայ միանայ Արաքսին... Արարատեան դաչտը ոռոգելու համար, բաւարար գետեր եւ գետակներ կան, որ լաւ մատակարարուելով, կրնան այդ դերը ստանձնել եւ մանաւանդ, ըմպելի ջուրի այս աչխարհի մեծագոյն չտեմարանին վրայ զուրգուրալ՝ գալիք օրերու հեռանկարով:

Կը մտնենք ՎԱՐԴԵՆԻՍ· չրջանի մեծագոյն կեդրոնը: Կանոնաւոր քաղաք է: Պէտք է որ 20·000_էն աւելի բնակչութիւն ունենայ: Շարժում կայ· դժուար է դիտնալ թէ անցեալէն ի՛նչ փակուած է եւ ի՛նչ բաց է տակաւին: Եռուզեռը կայ, ուրեմն գործ ալ կայ: Ուրիչ նման գաղթներու տխրութիւնը չունի: Հեռուէն կը տեսնուի եկեղեցիի մը բարձր գմբէթը, փարոսի մը պէս մեզ կը քաչէ իրեն: Կը մօտենանք· հրաչալի եկեղեցի մը որ փարիզի կամ Թորոնթոյի մէջ ալ կրնար ուչադրութիւն գրաւել: Ճայտնի էր որ վերանորոգումը նոր աւարտած էր: Գրմբէթին կոնը արեւու ճառագայթներուն տակ կը փայլէր: Ներքնամասը նոյնպէս տակաւին ներկի բուրումը տարածուած էր կամարներուն տակ· ապաճնադրութիւն մը, սխալագրութեամբ անչուչտ, կը յայտնէր որ Սուրբ Աստուածածնին եկեղեցին, կառուցուած 1902 _ 1910 տարիներուն եւ լքուած սովետական չրջանին, նորոգուած է զանազահայ (Թորոնթոյէն) ազգային բարերար Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Մալխասեանի բարերարութեամբ:

Մտքէս _ Պաւլո՛ Մկո _ ըսի, քանի լաւ կը ճանչնամ զինք եւ դիտէի իր մեկենասութիւններու մասին հայկական զանազան ձեռնարկներու առիթով, հաճելի անակնկալ մը եղաւ, տեսնելով որ Վարդենիս ալ հասեր է (... ինձմէ առաջ):

Ալիչան վստահ է որ 1902_ի եկեղեցին ալ հնագոյնի մը վրայ կառուցուած ըլլայ, քանի Վարդենիս եւ իր չրջանը պատմական բազմաթիւ յուչարձաններ կան:

Եկեղեցիի մուտքին եւ չուրջը բազմաթիւ հին խաչքարեր զետեղուած են: Ցայտնուած են Պղինձէ դարի դամբարանները, Ալիչանի հաճաձայն ՎԱՍԱԿ ԳԱՔՈՒՒԻ իչխանական ապարանքը հո՛ս պէտք է ըլլար, քանի անցեալին կոչուած է նաեւ Վասակաչէն: Վարդենիսէն ոչ չատ հեռու կը պտնուի ՄԱՔԵՆԵԱՑ ՎԱՆՔԸ, մինչնադարեան վանական, դպրութեան, դրչութեան կարեւոր կեդրոններէն մին, որու մասին ուրիչ առիթով:

Ճամբան երկար է, 100 քիլոմեթրէն աւելի ունինք Սեւան _ Երեւան Մայրուղիին հասնելու եւ 67 Երեւան մտնելու համար:

Սակայն Տիգիչ Թագաւորին գլխաւոր մտահոգութիւնը արտաքին աչխարհին բացուելու եւ առեւտուրը զարգացնելու հարցն էր· այս նպատակի իրականացման համար ան քաջալերեց նաւաչինութիւնը եւ 1317_ին ճենուայի վարպետ Լոմանուէլ Փեսսականոյի թելադրեց չինել իր նաւատորմը:

Այսպէսով Փորթուկալի եւ արտաքին աչխարհին հետ առեւտրական կապերը աչխուժացան եւ 1319_ին Վենետիկէն Լիզպոն նաւերու երթեւեկի կանոնաւոր սպասարկութիւն հաստատուեցաւ, որուն չնորհիւ վենետիկցի, Ֆլորանսցի եւ Ճենուացի վաճառականներ Լիզպոն կը նեռածէին Արեւելքէն, յա՛տկապէս Կիլիկիոյ Այասի նաւահանգիստէն բերուած ապրանքներ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐ

Փորթուկալի արքունիքին մէջ տարիներէ ի վեր ընտանեկան հարցեր կային. արդարեւ, Տիգիչ Թագաւոր իր օրինաւոր կնոջ՝ Իզապելլայի կողքին ունէր նաեւ ապօրէն պերուհիներ. օրինաւոր կնոջմէն իրրեւ զահաժառանգ ունէր Աֆոնսոն, բայց կային ապօրէն երկու մանչ զաւակներ, որոնք նոյնքան եւ նոյնիսկ աւելի հոգածութեան ենթակայ էին իրենց հօր կողմէ: Գլխաւոր մտահոգութիւնը, ապահայն, ժառանգութեան իրաւունքի հարցն էր, որովհետեւ տակաւին յստակ չէր, թէ ո՞վ պիտի յաջորդէ իրենց հօր, օրինաւո՞ր զաւակը, կամ ապօրէն զաւակներէն մէկը:

Արքունիքի ընտանեկան հարցը ժամանակ մը եղաւ քաղաքական հրատապ հարցի վերածուեցաւ. Արաւկն զօրավիգ կանգնեցաւ Աֆոնսոյի, որովհետեւ անոր մայրը Իզապէլլա Արաւկոնի արքունիքէն էր, Փետրօ Բ. Թագաւորին դուստրը. իսկ Քաստիլիա զօրավիգ կանգնեցաւ ապօրէն զաւակներուն՝ անոնց միջոցով ազդեցութիւն տարածելու համար Փորթուկալի մէջ:

Ճակատագրական կացութիւնը նկատի ունենալով՝ Աֆոնսօ 1320_ին հօրմէն պահանջեց իրեն յանձնել գահը, բայց մեր-

ՕՇԻՆ ԹԱՓԱՒՈՐԻՆ ԿՈՂՄԷ ՍՐԲՈՒՀԻ ԹԵՔԼԱՅԻ ՆՇԽԱՐՆԵՐՈՒՆ ՅԱՆՁՆՈՒՄԸ

Կիլիկիոյ մէջ 1308_ին գահ բարձրացաւ Օշին Թագաւոր· ան չարունակեց Արեւմուտքին եւ պապին հետ բանակցութիւնները, փորձեց դիջումներ ընել լատինները եւ միանալ լատին եկեղեցւոյ, բայց ժողովուրդի բուռն դիմադրութեան հանդիպելով՝ այդ որոշումը մնաց անիրագործելի:

Օշին Թագաւոր սերտ յարաբերութիւն հաստատեց Արաւկոնի արքունիքին հետ, իսկ Արաւկոնի Յուան Բ. Թագաւորը իր կարգին առաքելութիւններ ղրկեց Կիլիկիա: Օշին Թագաւոր 1316_ին ամուսնացաւ Արաւկոնի ազդեցիկ ազնուականներէն Ֆիլիփէ տը Թարանթի դստեր՝ Ժան իշխանուհիին հետ: Օշին Արաւկոնի Թագաւորին ղրկեց Սրբուհի Թեքլայի նչխարները, որոնք հանդիսաւորապէս զետեղուեցան Թարաւկոնի մայր եկեղեցիին մէջ:

Սրբուհի Թեքլայի պաշտամունքը այնուհետեւ արագօրէն տարածուեցաւ Փորթուկալի մէջ, եւ կարգ մը տեղանուններ անոր անունով կոչուեցան, յա՛տկապէս՝ Ալթօ Մինհոյի մէջ: Կալիցիոյ մէջ եւս Քամինիոյ մօտակայ լեռ մը սրբուհիին անունով կոչուեցաւ:

ԱՅԱՍԷՆ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ՝ ՆԱԻԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ

Տիգիչ Թագաւորին իմաստուն քաղաքականութեան չնորհիւ՝ Փորթուկալ ԺԴ. դարուն սկիզբը արդէն բարգաւաճ տնտեսութեամբ երկրի վերածուած էր. Թագաւորը մասնաւոր հետաքրքրութիւն եւ հոգածութիւն ցուցաբերեց երկրագործութեան նկատմամբ, քաջալերեց հողագործները ,եւ զանազան դիւրութիւններ ու ուղղութիւններ տուաւ անոնց. այս բոլորը նպաստեցին գիւղատնտեսութեան արագ զարգացման: Իսկ երկիրը զեղեցկացնելու նախաձեռնութեամբ Թագաւորը անտառներ մչակել տուաւ խամ ու խոպան հողերուն վրայ:

Խոստացա ծէննք մուրը չկոխած տունը ըլլալ: Մեր բացակայութիւնը կրնար մը-տահոգութիւն պատճառել անեցիներուն: Տորֆաւանէն սկսանք Սեւանի ափը բռնել մինչեւ Սեւան քաղաքը, հրապուրուած մեր աչքին տարածուած երկնագոյն ջուրերէն, նուազ զգացինք չարչարուած, վերաւորուած, կարկտուած ճամբուն հոգնչանքը:

Հրաչալի, փոքր չքնաղ գիւղեր ջուրի ափին: Միչտ վախ մը կայ մէջս որ վաղը կուգան երկաթ-պէտոնով, կրաչաղախով կը փճացնեն Հայոց Աչխարհի այս դրախտանման անկիւնը: Անյագօրէն կը նկարէի... Ծովախ, Կարճաղբիւր, Արծուանիստ, Ծովինար, Վարդենիկ, Զոլաքար, Մարտունի, Լիճք, Ծաղքար, Երանոս... եւ այլն: Ինչ կ'ուզէք ըսէք, աղքատ բայց ԳԵՂԵՑԻԿ է մեր երկիրը: Մեր հայրենիքը ներկայ Երեւանէն դուրս է, արուարձաններէն կը սկսի. կրնաս ամէնուն հետ նստիլ, խօսիլ, հաց ուտել, կարծես Պուրճ _ Համուտի թաղերու կամ Աչնճարի մէջ ըլլաս, որոնք հայկական մեծ ընտանիք մը կը կազմեն, Լոռեցիին, Գաւառցիին, Զանգեզուրցիին կամ Արագածի փէչերուն ցանուած գիւղերու նման:

Ճամբու երկայնքին, յատկապէս Սեւան _ Երեւան Մայրուղիին վրայ յատուկ ուչադրութիւն դարձուցի թէ քանի չունի դիակ պիտի հաչուեմ... ոչ մէկ: Հրա՛չք: կամ Հայաստանի վարորդները աւելի ուչադիր դարձած են, կամ ալ չունները իմաստնացած... հանելուկ էր ինծի համար:

_ Ի՛նչ հրաչք, ի՛նչ հանելուկ _ ըսաւ Գէորգ _ վարորդները տխուր են, զարնելիք չուն չմնաց...

(Շար· 24)

ժուեցաւ. ի վերջոյ Աֆոնսօ տեսնելով, որ զահի ժառանգութիւնը կորսնցնելու վտանգին առջեւ կը գտնուի, 1322 Մայիսին ապստամբութեան դրօշ բարձրացուց. մայրը՝ Իզապէլլա փորձեց հանդարտեցնել զայն, բայց ապարդիւն. կռիւները տաստկացան եւ տարածուեցան տարբեր շրջաններ:

Երկրի քաղաքական այս իրավիճակին մէջ 1325 Յունուար 7–ին մահացաւ Տինիզ Ա. Թագաւորը:

Ընտանեկան ներքին հարցերն ու զայթակղութիւնները հոգեկանօրէն արդէն սպառած էին Իզապէլլա Թագուհին. մանաւանդ՝ երբ զահակալական կռիւներն ալ սաստկացան, եւ ընտանեկան մթնոլորտը այլեւս անտանելի դարձաւ, եւ յետոյ ալ վրայ հասաւ ամուսնոյն մահը, Թագուհին քաշուեցաւ աշխարհիկ կեանքէն, գնաց Քուամպրա եւ Սանթա Քրուզ վանքը մնաւ իբրեւ կրօնաւորուհի. ան հոն սրբակենցաղ կեանք մը ապրեցաւ եւ վախճանեցաւ 1336–ին. յետ մահու ան սուրբ հռչակուեցաւ:

ԱՖՈՆՍՕ Դ.–Ի ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Տինիզ Ա. Թագաւորի մահէն եառ անոր յաջորդեց պաւակը՝ Աֆոնսօ, որ յաջողեցաւ չէզոքացնել եւ փախուստի մատնել իր խորթ եղբայրները եւ գահ բարձրացաւ Աֆոնսօ Դ. անունով. ան ծնած էր 1291 Փետրուար 8–ին, Լիզպոն, եւ իր յանդուգն քնաւորութեան պատճառով Քաջ տիտղոսին արժանացաւ. փորթուգալերէն՝ Աֆոնսօ օ Պրաւօ:

Աֆոնսօ Դ.–ի գահակալութենէն եառ խորթ եղբայրները Քաստիլիա ապաստանեցան եւ հոնկէ չարունակեցին պայքարը փորթուգալի գահին տիրանալու համար. Քաստիլիոյ եւ Փորթուգալի սահմաններուն վրայ արիւնահեղ կռիւներ մղուեցան եւ Աֆոնսօ Դ. միշտ ալ յաջողեցաւ ետ մղել խորթ եղբայրներուն ներխուժումները: Շրջանին խառնակ վիճակէն օգտուելով՝ Մարոքի սուլթանը 1340–ին Սպանիա ներխուժեց, վտանգաւոր կացութիւնը նկատի ունենալով՝ Աֆոնսօ Դ., մկրդի դրած Քաստիլիոյ հետ հարցերը, օգնութեան փութաց անոր Ալֆոնսօ ԺԱ. Թագաւորին. փորթուգալական եւ քաստիլիական միացեալ զօրքերը յաղթեցան կատեցնել իսլամական բանակներու ներխուժումը եւ 1340 Նոյեմբեր 30–ին, Անտալուզիոյ Թարիֆա քաղաքին մօտակայ Սալատօ գետի ափերուն մղուած ճակատամարտին հիմնովին ջախջախեցին զանոնք:

Նոյն օրերուն Կլըկիոյ քաղաքական իրավիճակը խանգարուած էր: Եգիպտոսի սուլթանին եւ Հալէպի ամիրայութեան զօրքերը 1335–ին եւ 1336–ին արշաւանք էին կատարած Կլըկիա եւ 1337–ի հաշտութեամբ Սեւ լեռներէն մինչեւ Ճիհուն գետ տարածուող շրջանները եւ Այաս քաղաքը իր միջազգային նաւահանգիստով անցած էր Եգիպտոսի:

Արեւելքի դժնդակ իրավիճակը նկատի ունենալով՝ Յովհաննէս ԺԲ. պապը (1316 – 1334) խաչակրաց նոր արշաւանքի ձեռնարկելու կոչ ուղղած էր, որուն պատրաստութիւնները սկսած էին. Ֆրանսայի Թագաւորը այս արշաւանքին ղեկավար անուանուեցաւ, որուն յարեցան Նաւարի, Պոհեմիոյ եւ Արագոնի Թագաւորները, բայց Աֆոնսօ Դ. եւ Քաստիլիոյ Ալֆոնսօ ԺԱ. Թագաւորները չուզեցին միանալ, որովհետեւ իրենք եւս պատերազմի մէջ էին իսլամներու դէմ. ի վերջոյ արշաւանքը ձախողեցաւ:

ԿՍՍՏՐԱՆԵՐՈՒՆ ՄՕՐ ԿՈՂՄԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Այս ժամանակ փորթուգալ հասաւ Ինէս տը Քասթրօ, անոր ընտանիքը՝ Քասթրոները Տոն Մենսօ Ալֆոնսօ տը Պրականսայի եւ հայ իշխանուհիի մը ամուսնութենէն սերած էին. անոնց աղգարանութիւնը հետեւեալն է. Տոն Մենսօ Ալֆոնսօ տը Պրականսա, զաւակը՝ Տոն Ֆերնան Մենտէշ, անոր զաւակը՝ Տոն Մեծ Ֆերնանտէշ, անոր զաւակը՝ Քալ Ֆերնան Մենտէշ, անոր զաւակը՝ Փետրօ Ֆերնանտէշ, անոր սերունդէն՝ Նունօ Մարթինշ եւ Փետրօ Ֆերնանտէշ տը Քասթրօ, որուն դուստրն էր Ինէս տը Քասթրօ:

«Տոհմագէտներու գիրքերու» այս աղբիւրներէն հիմնուելով Քասթրոները իրենց նախահօր կողմէն հայկական արիւն կը կրեն (հին ժամանակ Քասթրօ կը կոչէին Փորթուգալի եւ Սպանիոյ գիւղական ամրոցանման բնակավայրերը): Քասթրոները կալիցիոյ մէջ հինէն ի վեր աղնուականի կոչում կը կրեն եւ անոնց ընտանիքին պետերը տը Քասթրօ կը կոչուին: Անոնք մեծ դերակատարութիւն ունեցած են Սպանիոյ եւ Փորթուգալի եւ յետագային նաեւ Լատին Ամերիկայի պատմութեան մէջ եւ մեծանուն դէմքեր տըւած են:

Ինէս տը Քասթրօ մօտաւորապէս 1340–ին Փորթուգալ մնաւ իր զարմիկին՝ Քոնսթանսայի հետ. հոն Քոնսթանսա Աֆոնսօ Դ.ի անդրանիկ զաւկին՝ Փետրոյի հետ ամուսնացաւ. սակայն Փետրօ սիրային կապ հաստատեց Ինէսի հետ: Քոնսթանսայի մահէն եառ, 1345–ին, Փետրօ եւ Ինէս միասին ապրեցան եւ բազմաթիւ զաւակներ ունեցան: Ինէս եւ անոր երկու եղբայրները մեծ հեղինակութեան տիրացան Լիզպոնի արքունիքին մէջ, եւ երբ 1354–ին Փետրօ ինքզինք Քաստիլիոյ գահին ժառանգորդ հռչակեց, Աֆոնսօ Դ. որոշեց սպաննել Ինէսը, եւ 1355 Յունուար 7–ին, Քուամպրայի մէջ տեղի ունեցած երեւութական դատավարութենէն եառ Ինէս մահապատիժի ենթարկուեցաւ:

Սիրուհիին մահէն եառ Փետրօ ապստամբեցաւ հօրը դէմ, բայց յետոյ հաշտուեցաւ: Աֆոնսօ Դ. թագաւոր մահացաւ 1357–ին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՍԻՏԱՑԻ ՊԱՏՈՒԱՍՏՆԵՐԸ

Վերջին շաբաթներուն ակներեւ ջանք կը տարուի միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը գրաւելու համար սիտայի ծաւալումին, գործած աւերներուն, նաեւ այդ պատուհասը հակակշռի տակ առնելու աշխատանքներուն վրայ: Այդ աշխատանքներուն կարեւոր մէկ մասը ուղղուած է հիւանդութեան դարմանին հետ պատուաստն ալ գտնելու նպատակին: Տասը տարիէ ի վեր այդ ուղղութեամբ մեծ թիւով փորձեր եղած են ու գիտական աշխարհը կը հաւատայ որ մօտեցած է վերջապէս պատուաստ մը ունենալու օրը: Արդէն պատուաստին գործածութեան մասին լուրջ վիճարկումներ տեղի կ'ունենան, թեր ու դէմ կարծիքներու բախումով: Հարցը այն է որ հրապարակ հանուելիք առաջին պատուաստները շատ ազդեցիկ մէկոյներ պիտի չըլլան: Հաւանականութեան հաշիւներու համաձայն այդ պատուաստները պատուաստուողներու միայն կէսը պիտի կրնան պաշտպանել հիւանդութեան դէմ, այդ պաշտպանութիւնն ալ միայն քանի մը տարուան համար պիտի ըլլայ: Հարց տուողներ կան որ այդ կիսատ պաշտպանողականը աւելի մեծ վտանգի պիտի չենթարկէ՞ մարդիկը, ապահովութեան խաբուսիկ տպաւորութիւն մը ստեղծելով:

Կը սպասուի որ 2003 տարուան վերջաւորութեան Գալիֆորնիոյ կենսաթէքնոլոժիի գիտական աշխատանոց մը իր փորձերուն արդիւնքները ունենայ ու պատուաստը հրապարակ հանուելու փուլին հասնի: Սակայն, հոն աշխատող գիտնականներուն համար ալ կայ կեղծ ապահովութիւն մը ներշնչելու վտանգը: Անոնք կ'ուզեն որ անյապաղ վէճերը հրապարակային քնոյթ առնեն ու մարդոց բացատրուի որ պատուաստին տալիք ապահովութիւնը հիմնական չէ:

Գալիֆորնիական գիտական աշխատանոցին անօրէնը ըսած է թէ եթէ պատուաստին ազդեցիկութեան աստիճանը 50%–էն ցած ըլլայ, պէտք է միայն պատուաստել վարակումի մեծագոյն սպառնալիքին ենթակայ բնակչութիւնները. ան ալ առողջապահական խիստ կանոնակարգ մըն ալ սոսկեցնելով անոնց: Տրուելիք թելադրանքները, խրատները շատ կասկածելի է որ բանի ծառայեն, նկատի առած՝ մինչեւ այսօր տարուած քարոզչութեան տուած արդիւնքը:

Եթէ պատուաստին ազդեցիկութեան աստիճանը 50% ըլլայ, գոհացուցիչ պիտի նկատուի, հոգ չէ թէ քիչ թիւով մարդիկ զերծ պիտի պահէ վարակուելէ, արդէն վարակուածներու ուրոյ թիւի մը մօտ ալ հիւանդութեան ընթացքը պիտի դանդաղեցնէ:

ՄԱԿի այս ճիւղին տնօրէնը յարմար կը դատէ որ պատուաստումի համար նախ նկատի առնուին մխսեռական այրերը, թմրամոլներն ու պոռնիկները, նաեւ բնակչութիւնը այն երկիրներուն ուր համաճարակը աւեր կը գործէ: Նոյն անձը հաշուած է որ ամբողջ աշխարհի մէջ 260 միլիոն հոգի վտանգի առաջին դիծին վրայ են և անոնց կէսը Աֆրիկեցիներ կը կազմեն, 15–49 տարեկան: Այդ բնակչութիւնը անպայման պէտք է պատրաստուի յառաջիկայ հինգ տարուան ընթացքին: Անշուշտ, հարց մըն է նման մեծդի ծրագրի մը նիւթականին ապահովումն ալ:

Ամէն պարագայի մէջ, ընդհանուր եզրակացութիւնը այն է որ փոխանակ ձեռնածալ սպասելու կատարելագործուած ու ազդեցիկ պատուաստի մը, պէտք է առաւելագոյն օգուտը քաղել ներկայի տրամադրելիներէն:

Իսկ բոլոր անոնք որոնք յատուկ հետաքրքրութեամբ կը կարդան սիտայի կանխարգիլման, կամ դարմանումին մասին նման էջեր, սպասելով որ նիւթ ըլլայ Արմէնիքումն ալ, այնպէս կը թուի որ դատապարտուած են յուսախաբութեան: Միջազգային այս շրջանակներուն համար ան գոյութիւն չունի. ոչ որպէս հրաչք դեղ, ոչ ալ նոյնիսկ փորձնական արտադրութիւն մը:

ՔԱՂՀԱՆ

Թուխ 17 Խաֆիէն

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Ես մեր տալիք բողոքագրին մէջ այս ծեծի խնդիրը կը չեշտեմ: Հիմա գանք ուրիշ խնդրի մը... անշուշտ ձեր ամուսինը հոմանուհի մը ունի՞:

– Երբեք այդպիսի բան մը չեմ լսած:

– Եթէ չունի՞ իսկ, պէտք է հատ մը ստեղծել:

– Ինչպէ՞ս կարելի է տիկնա:

– Շատ դիւրին է, դուք ինծի ձգեցէ՛ք:

– Քանի որ իմ պաշտպանութիւնս ձեզի յանձնեցի, ինծի խօսք չիյնար:

– Կարծեմ ձեր ամուսինը չատ ազահ էր, դրեթէ ձեզ անօթի կը թողուր, տասը փարայի աւելորդ ծախքի մը համար տունը տակնուվրայ կը դարձնէր:

– Հաշիւը պիտէր, բայց ազահ չէր, – դիտել տուաւ պեղուհին:

– Հաշիւը պիտալը արդէն ազահութեան ամէնէն ծայրադոյն աստիճանն է: Այսպէս ուրեմն, ձեր ամուսնոյն դէմ ունիք ամբաստանութիւն ունինք՝ վայրագութիւն, անհաւատարմութիւն, ազահութիւն, կարծեմ այդչափը բաւ է առայժմ: Ես այս հիման վրայ մեր բողոքիը կը պատրաստեմ, ձեզի կը բերեմ, կը ստորագրենք ու գործի կը սկսինք: Վկաներ ունի՞ք:

– Ի՞նչ վկայ:

– Իր վայրագութիւնները, անհաւատարմութիւնը եւ ագահութիւնը հաստատող:

– Ինչպէս կրնամ վկաներ ունենալ:

– Ձունիք ուրեմն:

– Ո՛չ:

– Վնաս չունի, վկաներ ալ կը ստեղծենք, եթէ պէտք ըլլայ:

– Ես վկայ կը գտնեմ, – ըսաւ Աբթին:

– Քանի՞ հատ կ'ուզէք:

– Երկու – երեք բաւական է:

– Այդ է նէ՝ դիւրին է:

– Ուրեմն, տիկի՛ն, առայժմ մնաք բարով, վաղը առտու, եթէ կը հաճիք, դրասենեակս հրամմեցէ՛ք, որպէսզի ձեր բողոքագիրը ստորագրէք, եւ ղրկենք Դատաստանական խորհուրդին:

– Շատ աղէկ, էֆէնտի՛, ձեր անունը ի՞նչ է, խնդրեմ:

– Սեդրակ Քէհատեան, իրաւագէտ – փաստաբան, կալաթա, Խթինաֆ խան, թիւ 82:

– Ուրեմն վաղը առտու կը տեսնուինք:

– Մնաք բարով:

– Երթաք բարով:

Փաստաբանը մեկնեցաւ՝ հոն թողլով Աբթինը:

Այս վերջինը տակաւին խօսելիքներ ունէր գեղանի կնոջ հետ:

– Կը չնորհաւորեմ յաջողութիւններդ, – ըսաւ, երբոր առանձին մնացին:

– Ի՞նչ յաջողութիւն, – հարցուց Լիւսի:

– Րէչատ պէչ մեծ գովեստով խօսեցաւ քու մասիդ: Կ'երեւայ, որ կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեր ես իրեն:

– Երէկ մէկ քանի բաներ ըսի:

– Հիմա կը սպասէ, որ հայկական շըրջանակներու մէջ տարածես քու գործունէութիւնդ:

– Աղէկ, բայց ատիկա, ինչպէս իրեն ալ ըսած եմ, քիչ մը դժուար է, քանի որ պաշտօնական մարմիններու հետ յարաբերութիւն չունիմ:

– Ճիշդ այդ յարաբերութիւնները հաստատելու համար է, որ ձեր ամուսնալուծութեան դատը մէջտեղ հանեցինք: Միայն թէ, կարծեմ, պէտք չունիս սպասելու, որ բողոքագիրդ տրուի, նկատողութեան առնուի, եւ քեզ կանչեն, ու այս կերպով ծանօթութեան սկսիս:

– Հապա ի՞նչ պէտք է ընել:

– Այսօրուընէ իսկ կրնաս այցելել, օրինակի համար, Դատաստանական խորհուրդի մէկ քանի անդամներուն:

– Ինչպէ՞ս...

– Պարզապէս քու ամուսնական խնդիրդ պատրուակ ընելով: Այսպէս, օրինակի համար, Մելքոն էֆէնտին կայ, Դատաստանական խորհրդի անդամներէն, որ Առնավուտ քէօյ կը նստի: Այս մարդուն վրայ կասկածներ ունինք, թէ քիչ մը չատ կը զբաղի ազգային գործերով եւ մանաւանդ տարագիր եղած Հայերով, թէ դատաւորներէն գաղտնի տեղեկագիրներ կը ստանայ, որոնք ծածկաբար Եւրոպա կը ղրկէ ամերիկեան դեսպանատան միջոցաւ, վերջապէս գանազան կասկածներ, որոնք հաստատելու համար փաստեր կը պակսին: Ամէնէն առաջ իրեն հետ պէտք է ծանօթութիւն հաստատես: Ինք թէեւ ամուսնացած եւ զաւակներու տէր մէկն է, բայց գեղանի կիներու հանդէպ տկարութիւն ունի, եւ կրնաս իր այս տկարութիւնը շահագործել: Առաջին անգամ իր տունը երթալը չատ յարմար չէ, բայց կրնաս կալաթա, իր գրասենեակը երթալ:

– Ուրեմն վաղը փաստաբանիս՝ Սեդրակ էֆէնտիի հանդիպելէ ետքը այդ Մելքոն էֆէնտիին ալ կ'այցելեմ:

– Շատ աղէկ կ'ըլլայ:

Աբթին մէկ քանի հրահանգներ եւս տալէ ետքը մեկնեցաւ:

*
**

Հետեւեալ առտու Լիւսի իր արդուզարդը ընելէ ետքը գնաց իր փաստաբանին քով:

Բողոքագիրը պատրաստ էր. Սեդրակ էֆէնտի կարդաց զայն: Ամենածանր ամբաստանութիւններու ներքեւ ընկճուած էր խեղճ մարդը, ամբաստանութիւններ, որոնց եւ ո՛չ մին ճշմարիտ էր, այսուհանդերձ փաստաբանական այնպիսի նըրբութիւններով, որ կարդացողը կը հաւատար անոր իրականութեան:

Լիւսի ստորագրեց բողոքագիրը:

– Ե՞րբ պիտի ղրկես Դատաստանական խորհուրդին, – հարցուց պեղուհին:

– Անմիջապէս, – պատասխանեց փաստաբանը:

– Լաւ, ուրեմն քիչ օրէն կը ներկայանանք դատաստանի:

– Հաւանօրէն:

Պեղուհին փաստաբանին քովէն մեկնելով՝ դնաց Մելքոն էֆէնտիի դրասենեակը:

Այս վերջինը հազիւ 40 տարեկան, թաւ պեխերով, վաւաշոտ հրճունքներով, դիւրուկ ու կարմիր մարդ մըն էր: Բաւական փայլուն դիրք մը դրաւած էր հրապարակին վրայ իր առեւտրական դործառնութիւններովը:

– Կարծեմ Մելքոն էֆէնտիի հետ խօսելու պատիւը ունիմ, – ըսաւ Լիւսի՝ մօտենալով վաճառականին:

(Շար. 350)

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ Է ԳԻՄՐԻԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Այդ առթիւ, Փարիզեան Շրջանի Հայոստանեայց բոլոր եկեղեցիները, ամբողջ օրը բաց պիտի մնան եւ ժամը 12–ին պօօքճ եւ հոգեհանգիստ պիտի ըլլան ա–հաւոր երկրաշարժի աղէտեալներուն հա–մար:

Կը հրաւիրուինք ամէնքս, այդ օր, տնպայման՝ դէթ պահ մը՝ եկեղեցի եր–թալ, մոմ մը վառել եւ երկիւղած աղօթ–քով հոգեկան հաղորդութեան մէջ գտնը–ւելու անոնց հետ:

ՀԱՄԱՉԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ
ԴԱՆԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ
եւ
ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ
Կը դասախօսէ՝
ՕՈՎԻՆԱՐ ԳԵՒՈՆԵԱՆ
Պատմաբան եւ Սէ – ճՈ – էր – էս–ի հետազօտող
Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris V^e^

Exposition - Vente de tapis arméniens
contemporains des Ateliers HEMAG'S
Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h
Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.
— Entrée libre — Cocktail —
Métro: Cardinal Lemoine/Monge

(Շար· Ա· էջէն)

յանկացումը: Միւս կողմէ, Թուրքիոյ միանուէնեան հարցը հակադրութեան մը պատճառ եղած է Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարին ու Սպայակոյտին միջեւ: Առաջինը արամադրութիւն յայտ–նած է թրքական զինուորական խարխուլ–ները ամերիկեան գործածութեան տալու, մինչ Սպայակոյտի երկրորդ նախագահը յայտնած է թէ նախարարը իր անձնական մօտեցումն է զոր արտայայտած է:

ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ ԻՐԱՑԻ տասը վաճառա–տուները փակուեցան ոճրագործներու ըս–պառնալիքի պատճառաւ: Արդարեւ, Դեկ–տեմբեր 4–ին, ռումբ մը յայտնաբեր–ուած է Սլիէտրեխթի վաճառատունը, Ռոթերտամի մօտ եւ երկու կասկածելի ծրարներ ալ գտնուած են Ութրեխթի եւ Ամսթերտամի խանութներուն մէջ: Իրրեւ հետեւանք, իքէայի բանբերը յայտարա–րած է թէ ոստիկանութեան հետ համա–տեղ, որոշած են փակել բոլոր խանութ–ները ապահովութեան համար: Հարկ ե–ղած տուեալները չկան, ճշդելու համար թէ ահաբեկչութի՞ւն է թէ ոչ: Ճիշդ է որ իքէա սպառնալիքի նամակ ստացած է եւ անկարելի չէ որ նպատակը դրամ քա–շել ըլլայ կարասիի այս մեծ հաստատու–թենէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ· – Մին՝ 100 Եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարկօ Բարխեան եւ զաւակները 50 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց մօտանոյն եւ հօր՝ Կորիւն Բարխեանի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկե–ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալու–թեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրա–տուութիւնները Նազը Խիէճեի մահ–ուան առթիւ:

Աբթօ Քէչիչեան, Տիգրան Տիշճի 20–ական Եւրօ, Պօղոսեան 30 Եւրօ:

***

Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստա–ցած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Նազը Խիէճեի մահուան առթիւ:

Համազասպ Ունանօղլու 50 Եւրօ, Սար–գիս Զէյիք 10 Եւրօ, Սիմոն Ալեմը 50 Եւ–րօ, Թորոս Տէմէեան 60 Եւրօ, Թոպէր Օզթար 10 Եւրօ:

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et **L'UGAB-JEUNES**
organisent
une table-ronde sur :
La Turquie et les Arméniens
problèmes actuels et perspectives
avec
ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN
le vendredi 13 décembre à 20h45
au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)
— Entrée libre —

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES
c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**
Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**
► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).
Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Chorale Koghtan de l'UGAB-Paris
le dimanche 8 décembre à 11 h 45
Dans le cadre des **matinées musicales** de l'Eglise Evangélique Allemande de Paris
La Chorale Koghtan
dirigée par Haïg Sarkissian
donnera un concert
25, rue Blanche, 75009 Paris
Les matinées musicales sont ouvertes à tous.

GRANDE BRADERIE DE NOEL
DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX
Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption
Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie
instruments de musique — khatchkar . . .
livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne — brocante — cadeaux . . .
◆ Bar
◆ Restaurant
◆ Tombola
CHENE
POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK
au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
93, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9

Յղութիւն Սուրբ Ածածնի Վանական Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ· ՎՐԴ· ԳՐՎԸԳԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
La Section **ASTRIG** d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel
invite toute la communauté arménienne à son
THE DANSANT
le Dimanche 15 décembre à 15 heures
Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Au programme :
L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.
Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.
Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

***

Section Marseille-Ville «SOSSE MAYRIG»

Super Loto
Dimanche 8 décembre à partir de 15h
Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE
Nombreux lots :
Bijoux — téléviseurs — etc...

***

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին կազմակերպութեամբ՝ Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժէրոմի Զաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

***

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մաս–նաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալու–թեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրա–տուութիւնները:

Գեղամ Մալխասեանի մահուան առթիւ՝ Գիւրտօղլուեան ընտանիքէ 100 Եւրօ: Մարի Տէրտէրեանի մահուան առթիւ՝ Տէրտէրեան ընտանիքէ 150 Եւրօ: Մարի Աբրահամեանի մահուան քառասունքին հոգեհանգստեան առթիւ՝ Պր· Սահակ Տուրումեանէ 30 Եւրօ: Ընկերուհի Պէաթրիս Գիլինճեանի մահուան քառա–սունքին առթիւ՝ Պր· Գիլինճեանէ 150 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սարհատ Գի–լինճեանէ 100 Եւրօ, Կապոյտ Խաչի ողբացեալ ընկերուհիներուն հոգեհան–գստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժապ Տէր – Մեսրոպեանէ, Տէր եւ Տիկին Ժան Գազարեանէ 100–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժապ Սարաճեանէ 80 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Էմիրճեանէ 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Տէօլուգեանէ 40 Եւ–րօ, Տէր եւ Տիկին Ժան Գազարեանէ, Օրիորդ Գլէման Թիւթիւնեանէ, Տէր եւ Տիկին Ա.Եսխա Գուրգուդեանէ, Պր· Ղազար Գազարեանէ, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պօյաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Թոպէր Սարաճեանէ, Տիկին Նունուֆար Պարէ–եանէ 30–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Իգ–նատեանէ, Տիկին Մարի Շահինեանէ, Տէր եւ Տիկին Հայկ Ա.Էմէեանէ, Տիկին Թագուհի Պեհրիկեանէ, Տիկին Թամարա Արսլանեանէ, Տիկին Լիւսի Գուլումեա–նէ, Տիկին Սիրուէ Տաւուտեանէ 20–ական Եւրօ:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE
7-8 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·574 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.574

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԷՆ ԱՐԲԱՆԵԱԿ ԱՐՁԱԿՈՒՆԴ

Դեկտեմբեր 5–ի «Ազգ»ը կը տեղեկացնէ թէ Նոյեմբեր 24–ին Սեւանէն ոչ հեռու «Կայուչա» փոքր տիեզերաղաչէն խումբ մը պիտանական եւ ճարտարագէտներ 1275 քիլոկրամնոց գիտահետազոտական արբանեակ մը արձակած են: Ան առանց հրթիռի, ֆիզիքական դաշտերու ուսումնասիրութեամբ պիտանական ներու ձեռք ձգած արդիւնքներու գործնական կիրառումով հասած է իր ծիրին: Երկրի մակերեւոյթէն արբանեակի միջին հեռաւորութիւնը մօտ 36·000 քիլոմեթր է: Արագութիւնը չուրջ գրեթէ հաւասար է իր առանցքին չուրջ երկրին դառնալու արագութեան: Երկրէն ստացուած հրահանգով արբանեակը կրնայ փոխել իր ծիրին չրջագիծը, աւելի հեռանալ երկրէն, մօտենալ, կամ էջք կատարել որոշուած վայր մը: Ան օժտուած է ինքնահսկողութեան 4 սարքերով որոնք անմիջապէս գործի կ'անցնին եթէ բնական կամ արուեստական մարմին մը չափանուն իրմէ 20 – 25 մեթր հեռաւորութեան վրայ:

Նախաձեռնարկ գիտնականները հաղորդած են որ իրենց աշխատանքը առիթ կուտայ Հայաստանը կարճ ատենէն հաղորդակցութեան եւ ապահով երկիր դարձնելու:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 5 / 6)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ ՄԵԿՆԱԾ

Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի վկայաւորած պատուիրակութիւնը Փորթուկալ մեկնած է, Փորթօ քաղաքին մէջ Դեկտ· 6 – 7–ին Օ – ԷՍ – Սէ – Ը–ի Նախարարներու Խորհուրդին հանդիպումին մասնակցելու: Հանդիպումին ելոյթ կ'ունենայ նաեւ ինքը: Նախատեսուած են երկկողմ տեսակցութիւններ, նաեւ Մինսկի խումբի նախագահներուն հետ:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Դեկտեմբեր 4–ի նիստին դատարանը ունկնդրած է տուժողներէն համայնավար երեսփոխան Ֆ· Խառատեանը: Ան եղածը լրջօրէն կազմակերպուած պետական յեղաշրջման փորձ կոչած է, դժգոհելով նաեւ որ կատարուածը տակաւին պարզուած չէ ու դատավարութիւնը արուեստական ձեւով կը ձգձգուի: Ան չէ բացառած որ Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութիւնը կրնար քաղաքացիական պատերազմի, կամ «մեր թշնամի երկրի կողմից» դուրսէն յարձակումի յանդեցնել:

Կէսօրէն ետք վկայութեան կանչուած է Ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնեայ Ա· Յակոբեանը:

*
**

«ԳՈՅՔ ՊԱՐՏՔի ԴԻՄԱՑ»Ը ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Ազգային ժողովի 8–րդ նստաշրջանի վերջին եռօրեայի Դեկտեմբեր 4–ի նիստին օրակարգին վրայ դնուած է Ռուսաստանի եղած պարտքին փոխարէն Հայաստանեան հաստատութիւններ յանձնելու համաձայնութիւնը: Կարգադրութեան դէմ ելոյթներ ըլլալով հանդերձ, ժողովը վաւերացուցած է օրինագիծը եւ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

ՖՐԱՆՔՓԵԻԳԵՐՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿ

Ժիսքար տ'Էսթէնի հարցազրոյցէն ի վեր (Լը Մոնտ, Նոյ· 9, «Յառաջ», Նոյ· 13), օր չանցնիր որ թերթերը թեր ու դէմ տեսակէտներ չհրատարակեն Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին: Թուրքիան դարձած է օրուան գլխաւոր հարցը, զոր Եւրոպացիք կը ծեծեն, իբրեւ հետեւանք իրենց անհեռատես ընթացքին տարիներու երկայնքին:

Մոնտի մէջ (Դեկտ· 6), Արտաքին նախկին նախարար Հիւպէր Վեարինի՝ «Ցատակացնել եւրոպական ինքնութիւնը» խորագրուած յօդուածով մը բուռն կերպով դէմ կ'արտայայտուի: Ան կը գրէ ի մէջ այլոց·· – «Բացայայտութիւնը, որ բամաբանութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը պէտք է բաւած ըլլային, սկիզբը 1963–ին, ըսելու համար Թուրքիոյ, որ ամէն տեսակէտով մեծ երկիր մըն է, 95%–ով Փոքր Ասիոյ մէջ եւ կոչում ունի իրմով իսկ գլխաւոր դեր մը խաղալու իր չրջանին մէջ եւ սերտ կապեր ունենալու Եւրոպական Միութեան հետ, բայց ոչ անդամ դառնալու: Վիրաւորական ոչինչ կար: Եւրոպացիք ալ, քառասուն տարի ետք, պէտք չէին ունենար մշակութային, կրօնական վիճելի պատճառաբանութիւններ ոգեկոչելու, յա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԼՈՆԴՈՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԺԽՏՈՒՄԻ ՓՈՐՁ

Լոնտոնի կայսերական ռազմական – թանգարանը տեղի տալով Թրքական ճընշումներու, «Մարդկութեան դէմ ոճիրներ» ցուցահանդէսին մէջ տեղ տուած է 1915–ի ցեղասպանութիւնը ժխտող հրապարակումի: Նկարին յատկացուած 14 էջէն վերջինին վրայ զետեղուած են Թրքական պնդումները որոնք վիճելի կը դարձնեն ցեղասպանութիւնը: Պատճառը հարցնողներու արուած բացատրութիւնը այն է որ իրենք մինչեւ վերջին զարգացումները կը լուսաբանեն···: Նոյն առիթով 30 վայրկեանի ֆիլմ մըն ալ պատրաստուած է ուր մէկ յիշատակում եղած է 1915–ին:

Լոնտոնի Հայկական տեղեկատու կեդրոնը կոչ ուղղած է բողոքի դիմումներ յղելու թանգարանի տնօրէն Ռոպէր Գրաուֆորտի,

Imperial War Museum
Lambeth Road, London SE1 6HZ

հասցէով:

5 հաստատութիւն դարձած են Ռուսաստանի սեփականութիւնը:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ 15–ՐԴ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

«Ժողովրդավարական հայրենիք» կուսակցութեան կողմէ Դեկտ· 5–ին նախագահի թեկնածու առաջադրուած է կուսակցութեան նախագահ Պետրոս Մակլեանը: Ան առաջադրուած 15–րդ թեկնածուն է:

ԿՈՆԴԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ· ԾԱՌԱՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ,
ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱՋԳԻՍ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ,
ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՑ
ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՍԱՀԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԽՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՅՈՑ
ՍՐԲՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԻՄԱՑ ԵՒ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՑ,
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԵՒ
ՍԱՐԿԱՒԱԳԱՑ,
ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ,
ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ
ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԵԻՑ ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ
ՀԱՅՈՑ

«Եւ սկզբնաւոր ողբերգութեան այսր աղերսանաց՝ զհաւատոցն շինուած կառուցից» (Բան ԻԹ, բ):

Աստուծոյ ամենառատ ողորմութեամբ ազգային մեր կեանքը գալիք տարում հոգեշաղախ է հաւատաչէն մեծ ու պանծալի երկու յոբելեաններով: Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի օծման 1700–ամեայ եւ «Մատեան ողբերգութեան» աղօթագրքի 1000–ամեայ խորհուրդներով կոչուած ենք չնորհանորոգութեան քրիստոնէական մեր սուրբ հաւատի մէջ եւ դէպի Տէրը մեր ճանապարհին:

Նախախնամաբար, Կաթողիկէ Սուրբ Էջմիածնի՝ իբրեւ Հայոց Մայր Աթոռ օծումից ուղիղ եօթ հարիւր տարի անց, Նարեկայ վանքի Սուրբ Գրիգոր Վանականի աղօթասաց գրիչը աւարտեց «յոգնաթախանձ բանից» անմահ «Մատեանը»:

Մէկ հազարամեակ «ի խորոց սրտից խօսք ընդ Աստուծոյ» ծովացած հայցով Նարեկայ սուրբը անվախճան ղրոյց է սկսել Աստուծոյ հետ: Մէկ հազարամեակ մարդկային հոգին բուրվառ դարձած՝ աղօթում է զղջասրտութեամբ, աստուածային սիրոյ ու ողորմութեան անհատնում յոյսով եւ հաւատի անխորտակ չէնքը կառուցելու աննահանջութեամբ. «Եւ սկզբնաւոր ողբերգութեան այսր աղերսանաց՝ զհաւատոցն չինուած կառուցից» (Բան Ժ, բ):

«Մատեան»ի տողերից հաւատն է յառնում իրրեւ բարձրագոյն արժէք, առաքինութեան ակունք ու բարեմասնութեանց չափորոշիչ: Հաւատի Տաճարն է վերակառուցում Նարեկայ Մեծ Վարդապետը, Աստուածատես Տաճարը հոգու, որի խորանից անմար ճառագում է փրկութեան յոյսի կանթեղը՝ լուսաւորելով մեղքը մերժելու ու դէպի Տէրը ընթանալու ճանապարհը. «Ի՞նչ կայ, արդարեւ, աւելի չքնաղ, խօսքից, մտքից վեր··· քան երկրայութեան թանձր խաւարից Աստուծոյ օգնութեամբ մաքրուած սիրտն այն մեղաւորի, որ խորասուզուել է կործանման վիհի անդունդն անյատակ, բայց ունի նաեւ փրկութեան նչխար··· կարող է յուսալ հասնելու նորէն նախապարգեւեալ փառազարդութեան» (Բան ԺԱ, ա):

Ապաւինած Աստուծոյ մեծագոյն ու անզերազանցելի մարդասիրութեանը, փառաւորելով մարդկութեան փրկութեան համար Աստուածորդու զոհաբերութեան ճշմարտութիւնը, հաւատը՝ «դատակից ու պատուակից» սիրոյ եւ յոյսի, մեղքից ազատում, նորոգում ու վեհացնում է մարդկային հոգիները: Հաւատով սրբել ու զօրացեալ հոգին դիտէ բարձրանալ, եթէ գայթել է ու ընկել, ի զօրու է չրջել ժամանակների սխալ ընթացքները, դէպի բարին վերափոխել կեանքը, ստեղծագործել յանուն խաղաղութեան ու արդարութեան, չինութեան ու վերածննդի, յանուն երջանկութեան ու կեանքի:

Այսօր, սիրելի ժողովուրդ Հայոց, երբ Մայր Տաճարի 1700–ամեայ եւ «Ողբերգութեան Մատեանի» 1000–ամեայ աստուածատես խորհուրդներով միաւորուել են բեղունութեամբ պսակազարդ 303 եւ 1003 թուականները հայ կեանքի եւ քրիստոնէական մեր ողջ անցեալն ու ներկան՝ հաւատի նոր ուխտով ի մի գանք Աստուծոյ առաջ իբրեւ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի:

Հոգի ու մարմին ամոքող բուժարար աղօթքով Սուրբ Նարեկացու հետ նայենք հոգուց ներս ու տեսնենք այնտեղ անհատանելի Աստուծոյ անընդմիջելի մերձաւորութիւնը: Հաւատով հաստատենք մեր ընթացքը դէպի ակունքը կեանքի, ակունքը ամենայն բարեաց ու չքնորհաց, Աստծուն ընտրենք մեր բոլոր գործերին զօրակից եւ Սուրբ Նարեկացու հետ բարձունքներն ի վեր աղօթք խնկարկելով՝ հաւատով հայցենք, որ Փրկիչ Տէրը Ամենախնամ ու Փրկագործ Իր Ս· Նչանը դրոշմի մեր բոլոր ճանապարհներին:

Թող մեր աղօթքը «փառաբանութեան վերընծայութեամբ» միախառնուի Նարեկեան խօսքով մէկ հազարամեակ հայ հոգուց հնչած բիւր աղօթքներին՝ վերստին ու առմիշտ ճշմարտելով, որ աղերսական ողբամատեանի աղօթական ոգով հաւատի չէնքը պիտի կառուցենք: Եւ թող մեր հաւատից ծնուած գործերը ուղղորդեն վերածննդի նոր ճանապարհը հայութեան կեանքի, մեր Հայրենիքի եւ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցւոյ:

Գոհութեան եւ փառաբանութեան աղօթքով առ Աստուած որ օրհնել է Հայկազեան ազգս հոգեւոր անմահ ու անհամար զաւակներով, գալիս ենք հրաւէրը կարդալու ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս մեր ժողովուրդին՝ հաւատաւոր հոգով եւ արժանի մատուցմամբ 2003 թ· տօնելու Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի Վարդապետի «Ողբերգութեան Մատեանի» 1000–ամեայ դարակազմիկ տարեդարձը:

Շնորհք, սէր եւ խաղաղութիւն Աստուծոյ եղիցին ընդ մեզ եւ ընդ ամենեսեան· ամէն:

Օրհնութեամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ Կոնդակս ի 30–ն Նոյեմբերի Յամի Տեառն 2002 եւ ի թուին Հայոց ՌՆԾԱ ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի
ընդ համարաւ 121

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

ՓՐՈՖԻԼԱԳԻՐ ԵԻՍԵՐԷՈՍ

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Թ.

Լսեցէք որ Սախարով հրապարակէն ոչ շատ հեռու կեդրոնին, ժողովրդական բակի մը մէջ, քացօթեայ համալսարա-նական յատուկ դասընթացք մը կազմա-կերպուած է, հետաքրքիր օտարականներ-ուն համար, ՁՕԹՒԻ ՀԱՅԵՐԷՆ դասա-ւանդելու, որ ես ինքնագլուխ ԵՐԵԻՍ-ՆԵՐԷՆ մկրտած եմ, որպէսզի իրենց կեցուածքին, կարենան քիչ մը չփոխել տեղացիին հետ, մաքուր հայերէն խօսելնուն եւ ուղղագրութեամբ գրելնուն համար, ՀՈՏԱՇ ՍՓԻՒՌԻՒԱՀԱՅ չնկատուին:

Անմիջապէս արձանագրուեցայ, մանա-ւանդ որ քացառաբար ձրի էր, եւ ժամ մը վերջ արդէն, սեւագրութեան տետրակս մրոտած էի: Ջեղի ալ բաժին մը կ'իյնայ:

Ծանօթագրութիւն. — Առաջին անգամ ըլ-լալով, ուսուցիչները փորձէսէօր, տոք-թոր, դոցենտ տիտղոսներ չունէին, ա-կեղամխիս կամ ինստիտուտներու ռեկ-տոր ալ չէին եւ որպէս ամպիոն, փոքրիկ խաղավայր մը ընտրած էին եւ դասա-ւանդութիւնը կը կատարուէր երախանե-րու խաղերով եւ խօսակցութիւններով. դերարդիական դպրոց:

Ցենդր քան ա — Շատ լաւ քան է
Կարող ա գիտես ծնունդդ ա — Զափիդ մէջ կեցիր
Տեղը չե՞ս բերում ապեր — Զհասկցա՞ր ես ով եմ...
Կարող ա գիտես եօնճա ենք ուտում — կարծեցիր սո՞խ կը տնկենք
Ծիւծիւը սկսուեց — բամբասանքը սկսաւ
Թռի փէչէնու ծառը — կորսուէ՛, գնա՛...
Ի՞նչ է քեզ դողի պահչէքը գցում — Ինչո՞ւ ապուշ կը ձեւանաս:
Տի նակապօ պատոմ գրօշըշ — որո՞ւ կը կլլեցնես...
Դու սոյսը զմուխրմի — Գնա ճանճերու հետ զուարճացիր:
Դաւադիր մի առա մուֆթա տեղ — պարապ տեղ չափիր մի անցներ:
Զամօքը պլուչով փակիր — կղպանքը բանալիով գոցէ՛:
Օլմպա եղաւ — գլորուեցաւ...
Գեալաչի անել — Օդէն ջուրէն խօսիլ
Հելելա գեղի չօշը — գատարկ ճամբու վրայ կանդնած...
Ախ՛ ես չիրա տալիս — Ինչո՞ւ կը գրգռես
Տանդի դիֆէր եղել ես — չատ ծանրացեր ես.

Ժամը բաւական յառաջացած էր երբ մեր դասընթացքի ամօրէնը յայտարարեց որ

— Սվետաֆօրուշ չէր աշխատում. Պա-տարտի վրայ տորմուզ տուեցի պէնզա-կալօնքի մօտ. աքօռօմի ռուչքէն ջար-դուեց. քարօչի աւարիա տուեցի. մի կերպ քիսաար ճամբէքով մտայ հայաթ:

Սկսնակներուս համար, որպէս առա-ջին դաս, քիչ մը դժուար էր այս «գրա-բարը»: Նախկին սաներէն մէկը, բարի եղաւ մեզի բացատրաբար թարգմանելու:

— Ագդալոյը չէր աշխատեր. անկիւ-նադարձին սանցեցի կառքս քարիւղի կա-յանի մօտ. ճողը ջարդուեցաւ. մէկ խօս-քով, արկած ունեցայ եւ համառօտ ճամ-բով, ձեւով մը բակ մտայ:

ԻՆՉԵՐ ՉԿԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

— Եթէ ցանկանում էք դառնալ ձեր տեղը Հայաստանի մշակութային կեանքում եւ ունենալ աստղային ճանապարհ, հրաւի-րում ենք մասնակցելու...:

Կազմակերպուած Ազգային Ընորհ. հա-մահայկական երդի, երաժշտութեան, ամուսնքի մրցոյթի վճռատօն...:

— Աննախադէպ հնարաւորութիւն ունե-նալու միջազգային ստանտարտների հա-մապատասխան աշխատանք, հայ — ռուս — անգլիական նախագիծ — հրաւիրում ենք ձեզ մասնակցելու լայն ճանաչում ստա-ցած Փօրէքս արտարժութային չուկայում աշխատելու խտացուած դասընթացքնե-րի որը կազմակերպւում է երեւանեան ու-տրանէթ սպը ռուսական ալպարի դի-լինկային կենտրոնի եւ անգլիական պրո-էերային ընկերութիւնների համատեղ ուժերով: Դասընթացքները աւարտելու յետոյ դուք հնարաւորութիւն կը ստանաք մեր կողմից առաջարկուող աշխատա-տեղից կամ բնակութեան դէպքում տա-նից, ինտերնէթ ցանցի միջոցով աշխա-տել միջազգային արտարժութային չու-կայում, անգլիական պրոկերային կազ-մակերպութիւնների միջնորդութեամբ եւ ունենալ միջազգային ստանտարտների համապատասխան եկամուտներ: Բոլոր շրջանաւարտները կ'ապահովուեն աշ-խատանքի համար անհրաժեշտ նախնա-կան վարկային գումարներով եւ կայուն աշխատանքով:

Դասընթացքները անցկացւում են բարձ-րակարգ եւ նորագոյն տեխնիկայով յա-գեցուած լսարանում, առաջնակարգ մաս-նագէտների կողմից:

Տրւում է միջազգային ճանաչման ա-ւարտական վկայական. դասընթացքի տեւողութիւնը մէկ ամիս է շաբաթական հինգ օր, օրական 2.5 ժամ տեւողու-թեամբ. ուսման վարձքը առաջին փուլի ուսանողների համար գեղչով...:

— Օտար լեզուներ: Անգլերէն — Ֆրան-սերէն — գերմաներէն — իտալերէն եւ այլ լեզուների անհատական եւ խմբային դա-սընթացքները խմբերում երեքէն հինգ հոգի: Դասընթացքները կազմակերպը-ւած են միջազգային ճանաչում ստա-ցած...:

— Պարերի դասընթացք եւրոպական եւ լատին — ամերիկեան...

— Կոմպուտերային դասընթացքներ, պլատային ուսուցում, հորէլ տրուա վէպնէթ դիզայնի հիմունքներ...

— Հայաստան տեղահանութիւն: Ի՞նչ տեսնել, ի՞նչ անել, ինչպէ՞ս գտնել, ինչպէ՞ս հասնել, ո՞ւմ դիմել, հիւրանոց-ներ, ռեստորաններ, շրջագայութիւններ, դիւերային կեանք, ծառայութիւններ...

Երեւանի առաջին ոչ կոմերցիոն տե-ղեկատուական կենտրոն այցելուների համար:

— Ագատագրուած տարածքների պաշտ-պանութիւն: Ազատագրուած բոլոր տա-րածքները Հայրենիքի անբաժան մասն են, Հայաստանի համար ռանեն ռազմա-վարական անգնահատելի նշանակութիւն, ու երբեք սակարկման ենթակայ չեն...:

— Անվճար իրաւաբանական ծառայու-թիւններ մատուցող կազմակերպութիւն-ների համագործակցութիւն...:

— Բարի Սամարացի: Օրհնեալ են նը-րանք, ովքեր լսում են Աստծոյ խօսքը եւ առալնորդւում են այդ խօսքով... Բարի Սամարացի կոմբինատն ունի շուրջ 23 տեսակ արտադրանք... որ Աստծոյ օրհ-նութեամբ սպառւում է Հայաստանի տա-րածքում...:

— Միջազգային առջին Օլիմպիադա. Հայոց լեզու եւ գրականութիւն: Հայաս-տանի Հանրապետութեան Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութիւնը, նա-խաձեռնել է, Արտգործ նախարարու-թեան, Գրողների Միութեան, Գիտու-թիւնների Ազգային Ակադեմիայի լեզուի եւ գրականութեան ինստիտուտների, Երեւանի պետական համալսարանի հետ համատեղ հիմք դնել Միջազգային Օլիմ-պիադայի Հայոց լեզուից եւ հայ գրա-կանութիւնից... եւ այլն:

— Մատենադարանի բարեկամներ: Ուղ-ղութիւնները. Գիտական պահպանու-թիւն. Թուային մատենադարան (ին-տերնէթ կապի արդիականացում). ցու-ցահանդէսներ, դիտաժողովներ. Գիտա-հետազօտական — Գիտական ընթերցասը-րահներ — ձեռագրերի վերատորոգում:

— Ոսկեդար պատկերասրահ: Կազմա-կերպել է բարձրակարգ մասնագէտների կողմից ընտրուած արուեստի անկրկնելի գործերի ցուցահանդէս — վաճառք: Ցան-կութեան դէպքում ցուցահանդէս — վա-ճառքը կարող է պաշտօնապէս ձեւակեր-պել գնուած աշխատանքի արտահանում-ը... եւ այլն:

— Շարժական կապը Հայաստանում: Արմենիա տելեֆոն կոմպանի: Եթէ ցան-կանում էք ունենալ Ռոմինգ ծառայու-թիւն, զանգահարել ափմենտելի բաժա-նորդների սպասարկման կենտրոն...:

— Ատուած մեզ հետ է — վերադարձ դէպի սկիզբ: Երեւան, Գիւմրի, Ջաբա, Անի, Իզդիր, Պայազիտ, Վան, Մուշ, Պինկէօլ, Էրզրում, Սարիղամիշ, Կարս, Գիւմրի, Երեւան: Կազմակերպող խումբ Իսմայիլ Մէտէթ Ալիսի Օղլու, Ջազար Մկրտչեան եւ այլն...:

— Օդային Տուրիզմ — Պան — Ֆոլկ — Արարատ: Մէկօրեայ ուղղաթիռային չրջագայութիւններում հնարաւոր է լի-նում ներառել Հայաստանի եւ Արցախի բազմաթիւ չրջանների ցուցադրումներ ուղղաթիռից թռիչքի ընթացքում զուգա-հեռաբար իրականացուող լինգաֆոնային ուղեւորութեամբ... եւ այլն:

— Երեւանեան ուղեցոյց. հրատարակու-թիւն ՆՓԱԿ կազմակերպութեան ուր կա-րելի է գտնել մշակութային, ընկերական, թատերական, թանգարանային ճաշա-րանների եւ այլն ամսական ծրագիր-ներ..., եւ այլն, եւ այլն:

... Եւ տակաւին բազմաթիւ նման թը-ուդիկներ նուիրուած զանազան հիմ-նարկներու, կրօնական կամ բնութեան նուիրուած կազմակերպութիւններու որ հսկայական ծաւալ ստացած են վերջին մի քանի տարիներու ընթացքին եւ ցոյց կուտան Մայրաքաղաքին կենսունակու-թիւնը:

Հայաստանի ներկայ կացութիւնը, կա-րելի է ՄՈՆԱՔՈՑԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ նը-մանցնել: Հոն ամէն ինչ կեդրոնացած է Մոնթեգարլոյի մէջ, աւելի ճիշդ է ըսել նոյնացած... Մեր պարագային անդրա-դարձ՞ թէ երեւանէն դուրս ոչինչ կայ ... Շրջանները գոյութիւն չունին երե-ւանի իշխանութեան համար: Հայուն Մոնագոն եւ Մոնթեգարլոն՝ Երեւանն է:

Լսեցինք ու կարդացինք մամուլին մէջ ալ որ կառավարութիւնը քչիկ մը կեանք եւ չարժում ստեղծելու համար մարզե-րուն մէջ, հանճարեղ, չեռնոսած պիւտ մը ըրած է՝ ԵՐԵԻԱՆԻ ԳԱԶԻՆՈՆԵՐԸ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ ՏԵՂԱՓՈԽԵԼ ..., մայրա-քաղաքէն հեռացնել: Կը թուի թէ հոտը ելած է այլեւս, մի քիչ էլ չրջանները թող ՀՈՏԻՆ...:

Մեր երկիրը, մեր տասնամեայ (քիչ բան չէ) անկախ Հայաստանը, տակաւին չունի ազգային, ընկերական, մշակու-թային, կրօնական, համամարդկային հաստատ ԾՐԱԳԻՐ մը, ուղղութիւն մը գինք առաջնորդող: Տեղի ունեցած եւ ունեցող ներկայ պայքարն ալ անձնական է. անձերու պայքար է. ՑԱՁՏԱԳԻՐ ներ-կայացնող չկայ: Մտային խանգարումի հասնող ծայրայեղութիւն մը կայ օդին մէջ, որուն հետեւանքով հարիւրէ աւե-լի կուսակցութիւններ ծնած են: Պահ մը մտածենք թէ այս փոքր երկիրը, իր սա-կաւաթիւ բնակիչներով, ի՞նչպէս կրնայ այդքան կուսակցութիւն սնուցանել... Նափոլէոնի մտերիմ զօրավարներէն մին սովոր էր իր չուրջիններուն կրկնելու որ «հոգեբուժարանի չորս պատերուն մէջ, Սուրամի բերդը, Ց. Ցովնաթանեան եւ Կիեւեան զարդանկարները կարճ ֆիլմերը եւ Սայաթ Նովան: Վերջին երեքը կազ-մած էին Դեկտեմբեր 1, Կիրակի երեկոյ-եան ցուցադրութեան յայտագիրը:

Լուվրի ծրագրին առիթով հրատարակ-ւած փոքր գրքոյկին մէջ ուր հակիրճ տո-ղերով ներկայացուած են բոլոր ձեռնարկ-ները, Սայաթ Նովայի մասին ալ կար տեղեկութիւնը թէ աշուղին կեանքին նուիրուած գործը կը ցուցադրուի հա-աւելի Նափոլէոններ կան, քան բովան-դակ Ֆրանսական կայսրութեան...»:

Անհրաժեշտ է որ մեր ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԱՍ-ՏԱՆՆԵՐԸ — Մայրաքաղաքն ու Մարզե-րը, կամաց — կամաց միաձեւութիւն մը դանեն: Ներկայիս երկու տարբեր դոյու-թիւններ են, իրարմէ անջատ: Մայ-րաքաղաքին մէջ կ'ապրի փայլուն երի-տասարդութիւն մը, որ տիրացած է հա-մակարգչի բոլոր գաղտնիքներուն, ա-նոր միջազգային ցանցերուն, կը ստանայ բարձրագոյն ուսում, չփում ունի արե-մըտեան ոլորտներու հետ, գիւղերու մէջ մնացած են միայն խաչնարած հովիւներ, անասնապահ — երկրագործներ գրեթէ ամէնէն տարրական կարիքներէ զրկուած, տուրքերու տակ ճնշուած, չատախ ան-կարող հարկ եղած վառելանիւթը գնդե-լու, առօրեայ աշխատանքի համար: Գո-յութիւն ունեցող կուսակցութիւններուն մէջ, չտեսայ մէկը, որ այս հարցերը օրակարգի նիւթ ընէ...:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱՄԱՆԵԱՆ

Ջեմ գիտեր ինչո՞ւ ես այս անճնաւո-րութիւնը չատ կը սիրեմ ու կը յարգեմ: Ծնած կրասնոդար, փայլուն չաղոդու-թիւններու հասած Լենինգրադի մէջ, ուր հրաչալի առպարէզ կար իր առջեւ, կը թողու ամէն ինչ, կու գայ Երեւան, գա-ւառական փոքր քաղաքը, կը նուիրուի բոլոր սրտով արժանաւոր Մայրաքաղաքի մը վերածելու գործին: Կը պատրաստէ ա-ռաջին յատակագիծ մը՝ 150 հազար բը-նակիչի համար: Երեւան կամաց — կա-մաց ձեւ կ'առնէ, կ'աճի: Թամանեան ներկայ է. կը պատրաստէ երկրորդ յա-տակագիծ մը 500 հազար բնակիչի հա-մար: Երեւան կը դառնայ սովետական միութեան լաւագոյն քաղաքներէն մին, լայն պողոտաներով, հանրային պար-տէզներով, զբօսավայրերով, չորս — հինգ յարկանի սիրուն, ազգային ոճով մշակ-ւած բնակելի չէնքերով եւ նախարարու-թիւններով: Կը տեսնէ իր քաղաքը գե-ղեցկացած, քաղաքացիները երջանիկ, հրաչալի օվերայի չէնք մըն ալ կը նը-ւիրէ անոնց եւ երջանիկ կը փակէ աչքե-րը 1936 Փետրուար 20-ին:

Կուգան նոր ճարտարապետներ, նոր քաղաքապետներ, կը յարդեն վարպետը, կը չարունակեն անոր կէս ձգած գործը. բնակչութիւնը կը կրկնապատկուի, Երե-ւան կ'ունենայ իր Մեթրոն, բաւագոյն-ներէն մին, հանրակաքերը, ելեկտրա-կառքերը, քաղաքը կ'օժտուի ամէն տե-սակ չարմարութիւններով եւ Աղեքսանդր Թամանեան արդարօրէն կ'ունենայ իր արժանի յուչարձանը Օպերայի թաղա-մասին մէջ, ուրախ, հպարտ վր ձեռա-կերտին նայելով մեծ մարդու ժպիտով:

Հիմա — կ'ըսեն որ — Թամանեան սկը-ռած է կամաց — կամաց գլուխը խոնար-հել, հպարտութիւնը չքացած է իր նայ-ւածքէն... ան միայն գետին կը նայի... ամօթէն:

Անցեալները առջեւէն անցայ. յուզուե-ցայ իր հակած խմաստուն գլուխը տես-նելով. տխուր բան մը կար իր մտածկոտ դիրքին մէջ, կարծես ըսել ուզէր.

— Երեւանցիներ, իշխանութիւններ, մի քանդէք վմ Երեւանը, բաբելոնի մի վերածէք այս սիրուն քաղաքը որ մեր պարծանքն էր. այնպէս մը ըրէք որ գը-լուխս կրկին բարձրացնեմ հպարտո-րէն...:

(Շար. 25 եւ վերջ)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Շորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13–ին Պանեէօ քաղաքի Սիամանթօ միջոցեայ դպրոցի ա–չակերտները այցելութիւն մը տուին Սեւր քաղաքի Սամուէլ Մուրատ եր–կօրեայ դպրոցը նպատակ ունենալով տարբեր քաղաքներու մէջ գտնուող դպրո–ցներու միջեւ փոխ – յարաբերութիւն հաստատել:

Արդարեւ տպաւորիչ էր տեսնել ջեր–մութիւնը, որով ընդունուեցան դպրոցի վարչական պատասխանատուները, աշա–կերտներն ու ծնողները: Առաջին քարի զրուցատի խօսքը արտասանեց Սեւրի դպրոցի մանկավարժ եւ ուսուցչուհի Ար–մինէ Գէորգեան, առիթէն օգտուելով տեղեկութիւններ հաղորդեց դպրոցի ա–ռօրեայ կեանքին առընչուած, որուն յա–ջորդեց Սիամանթօ դպրոցի ուսուցչուհի՝ Զեփիւռ Մեհրապի, իր կարգին թա–ւցարեց հանդիպման նպատակը ի վերջոյ ներկայացնելով ընկերացող աշակերտ–ները: Նախքան ծանօթացման պահը հարցում ու պատասխանի, խօսքը տըր–ւեցաւ Գաբրիէլ Վրդ. Սահակեանին, որ դոհունակութեամբ ողջունեց այցելու–թեան զուգադիպումը վստահեցնելով որ այս մօտեցումը կրնայ առաջնորդել չօշափելի արդիւնքներու: Պատկերաւոր խմաստով դպրոցները նմանցուց պարտէզի մը լե–ցուն գոյնզգոյն ծաղիկներով, անոնք կը կազմեն այսօր գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը:

Քաջալերական եւ խրախուսիչ խօսքե–րէն ետք աշակերտները սկսան իրարու հետ ծանօթանալ, եւ զրոյցները ընթացան հայերէն լեզուով որ հետաքրքրական ան–ցաւ: Հանդիպումը աւարտեցաւ արտա–սանութիւններու եւ ազգային երգերու շարքով, որ ոճական եւ խանդավառ տրամադրութիւն ստեղծեցին: Հուսկ Ա–ւետիս Ա. Քհնյ. Պալըզեան յուսադրիչ խօսքերով բարձր գնահատեց ձեռնարկը եւ մասնաւորեց միջ–դպրոցական հան–դիպումներու կարեւորութիւնը, որոնք պիտի դրշմուին մեր զաւակներուն յիշո–ղութեան մէջ, ամուր պահելով Հայու–թիւնը: Վերջապէս Հայուն–թիւնը կազմող երեք տարրեր կան որ է՝ հաւատք, լեզու եւ մշակոյթ:

Այցելութիւնը աւարտեցաւ ճոխ հիւրա–սիրութեամբ: Զանազան քաղաքներու մէջ գտնուող միօրեայ դպրոցները յա–ճախող մատաղ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը փոխանցել մեր օ–րերուն այնքան ալ դիւրին չէ, սակայն երբ ան կը նկատուի առաջնահերթ մտա–հոգութիւն, կը հաւատանք դպրոցական հանդիպումի առիթներով անոնք նոր փոր–ձառութիւն, նոր գաղափարներ եւ հե–տաքրքրութիւններ պիտի բերեն ապագա–յի հանդէպ յոյսերով լեցուն:

ՄԱՄՆԱԿՈՂ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀԱՆՐԱՔՎԵԱՅ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նոյեմբեր 23–ին Դեկտեմբեր 1, տեղի ունեցած կարգ մը ձեռնարկներէն արձա–գանգներ:

● Փրովանս – Արմէնի Միութիւնը կազմակերպեց երեկոյթ մը, Նոյեմբեր 23-ին, Մարսէյլի 11–րդ եւ 12–րդ թաղ–մասերու քաղաքապետարանի տրա–մադրած սրահի մը մէջ, «Լէ քայօ», համախմբելով իր անդամներն ու համա–կիրներ, չուրջ երեք հարիւր հոգի, նը–ւագախումբով եւ ծաղրաբանով կազմը–ւած հաճելի յայտագրի մը չուրջ:

Միութիւնը յատկապէս կը զործէ սփո–իւռքի մարզէն ներս, հովանաւորութիւնը վայելելով սփիւռքի աշխարհէն ներս կարգ մը հանրածանօթ անձնաւորութիւննե–րուն, Միշէլ Հիտալկօ (Ֆրանսայի Ազգա–յին Ֆութպոլի խումբի նախկին մարզիչ), Լօրան Ֆինիոն (Ֆրանսայի հեծանիւի շրջանի նախկին չեմպիոն), Ժան – Պլօտ Պուվիէ (Կուիմամարտի նախկին ախոյ–եան), այլ միջազգային համբաւի տիրա–ցած անձնաւորութիւններ եւ ... Եուրի Ճորքաէֆ, Ալէն Պոզոսեան ... եւ երգիչ՝ Փաթրիք Ֆիորի եւ այլն...:

Միութեան գործողութեան դաշտն է՝ Հայաստան: Մասնակցած է Երեւանի Փիւնիկ Ֆութպոլի Ակումբի մարզադաշ–տի վերանորոգութեան աշխատանքնե–րուն՝ Լուսաւորութիւն, հանդերձատուն: Այժմ կը ձեռնարկէ Ֆութպոլի զպրոցի մը հաստատումին մարզադաշտով, դա–սարաններով եւ այլ մարքաւորումնե–րով:

Ֆութպոլի սոյն եղանակի աւարտին, կը պատրաստէ մրցում մը՝ Օլէմփիք տը Մարսէյլ–Հայաստան (Ազգային խումբ), օդնութեամբը Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդին: Մրցումէն գո–յացած հասոյթը պիտի ծառայէ վերո–յիշեալ ծրագրի իրագործման:

Փրովանս – Արմէնի Միութիւնը չորս տարուան գոյութիւն ունի: Անդամները մէկ–երկու հայ չեն: Նախագահը՝ Յակոբիկ Խաչատուրեան չի խնայեր իր աշխա–տանքն ու նուիրումը ծրագիրները իրա–կանացնելու եւ Միութեան գործունէու–թիւնները բազմապատկելու:

***

● Նարեկ Տուրեանի Թատերախում–բը Նիսի մէջ ներկայացում մը տալէ յե–տոյ, վերադարձի ճամբուն վրայ մէկ օրով կայք առաւ Մարսէյլ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին, եւ կրկին անդամ ըլ–լալով, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ներկա–յացուց՝ «Welcome to Glendale» կատա–կերգութիւնը:

Երգիծական թատերախաղ մը, ծաղ–րանկար մը Հայաստանէն – Գալիֆորնիա կլլենտէյլ գաղթած Հայերու առօրեայ կեանքէն եւ հոգեվիճակէն: Դիւրին բա–ռախաղերով, ծիծաղաշարժ կացութիւն–ներով եւ այլ կատակերգութիւններով հանդիսատեսները երկու ժամ եւ աւելի շարունակ խնդացին, զուարճացան, մոռ–ցան իրենց անմիջական հոգերը, ուրախ տրամադրութիւններով մեկնեցան սրա–հէն: Կատակերգութեան նպատակն ալ այդ է: Ուրիշ յատկնութիւն չունի: Նա–րեկ Տուրեան ինքը եւս կը խոստովանի:

Սակայն, այդ չի նշանակեր որ դերա–կատարները ալ թեթեւ են: Ո՛չ, ընդհա–կառակն: Խնդացնելը աւելի արհեստ, արուեստ եւ լրջութիւն կը պահանջէ քան տխրեցնելը: Եւ դերակատարները կա–տարեալ արհեստավարժեր են: Ունին տաղանդ, եւ բեմի տարիներու փորձա–ռութիւն, վաստակ Երեւանէն, Հայաս–տանէն այլ քաղաքներ եւ երկիրներ: Ան–շուշտ Նարեկ Տուրեանը որպէս դեկա–վար, բեմադիր, թնդպիրներ գրող կամ պատշաճեցնող եւ դերակատար գլխաւոր անձն է, բայց նաեւ վաւերական եւ տա–ղանդաւոր դերասաններ են՝ Փիրուզա Գոզաքեան, Աբրահամ Սարգիսեան եւ Քրիստինէ Յովհաննէսեան:

Լաւ է որ թատերական այս չարժումը չարունակուի նոր նիւթերով եւ մանա–ւանդ հայ թատերական դրականութեան դասական գործերով:

***

● Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կազմակերպեց, Կիրակի, Դեկտ. 1–ին, իր տարեկան «Լոթօ»ն, եկեղեցւոյ կից սրահը: Բախ–տախաղ մը որ կը հետաքրքրէ, կ'ոգեւո–րէ այր թէ կին, չափահաս թէ երախայ: Ձեռնարկ մը որ հասութաբեր կրնայ ըլ–լալ միութեան եթէ «լօ»երը նուէրներ ըլլան, գոնէ մի մասամբ: Սէրն պարա–գայի մէջ, միշտ սրահները կը լեցուին, շատ աւելի դիւրութեամբ, քան դասախօ–սութեան մը առիթով: Ըստ դնահատում–ներու հոս ալ կարելի է ըսել որ հաճելին եւ օգտակարը զերբար կ'ամբողջացնեն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Նոյեմբեր 23–էն Դեկտեմբեր 1, տեղի ունեցած կարգ մը ձեռնարկներէն արձա–գանգներ:

● Փրովանս – Արմէնի Միութիւնը կազմակերպեց երեկոյթ մը, Նոյեմբեր 23-ին, Մարսէյլի 11–րդ եւ 12–րդ թաղ–մասերու քաղաքապետարանի տրա–մադրած սրահի մը մէջ, «Լէ քայօ», համախմբելով իր անդամներն ու համա–կիրներ, չուրջ երեք հարիւր հոգի, նը–ւագախումբով եւ ծաղրաբանով կազմը–ւած հաճելի յայտագրի մը չուրջ:

Միութիւնը յատկապէս կը զործէ սփո–իւռքի մարզէն ներս, հովանաւորութիւնը վայելելով սփիւռքի աշխարհէն ներս կարգ մը հանրածանօթ անձնաւորութիւննե–րուն, Միշէլ Հիտալկօ (Ֆրանսայի Ազգա–յին Ֆութպոլի խումբի նախկին մարզիչ), Լօրան Ֆինիոն (Ֆրանսայի հեծանիւի շրջանի նախկին չեմպիոն), Ժան – Պլօտ Պուվիէ (Կուիմամարտի նախկին ախոյ–եան), այլ միջազգային համբաւի տիրա–ցած անձնաւորութիւններ եւ ... Եուրի Ճորքաէֆ, Ալէն Պոզոսեան ... եւ երգիչ՝ Փաթրիք Ֆիորի եւ այլն...:

Միութեան գործողութեան դաշտն է՝ Հայաստան: Մասնակցած է Երեւանի Փիւնիկ Ֆութպոլի Ակումբի մարզադաշ–տի վերանորոգութեան աշխատանքնե–րուն՝ Լուսաւորութիւն, հանդերձատուն: Այժմ կը ձեռնարկէ Ֆութպոլի զպրոցի մը հաստատումին մարզադաշտով, դա–սարաններով եւ այլ մարքաւորումնե–րով:

Ֆութպոլի սոյն եղանակի աւարտին, կը պատրաստէ մրցում մը՝ Օլէմփիք տը Մարսէյլ–Հայաստան (Ազգային խումբ), օդնութեամբը Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդին: Մրցումէն գո–յացած հասոյթը պիտի ծառայէ վերո–յիշեալ ծրագրի իրագործման:

Փրովանս – Արմէնի Միութիւնը չորս տարուան գոյութիւն ունի: Անդամները մէկ–երկու հայ չեն: Նախագահը՝ Յակոբիկ Խաչատուրեան չի խնայեր իր աշխա–տանքն ու նուիրումը ծրագիրները իրա–կանացնելու եւ Միութեան գործունէու–թիւնները բազմապատկելու:

***

● Նարեկ Տուրեանի Թատերախում–բը Նիսի մէջ ներկայացում մը տալէ յե–տոյ, վերադարձի ճամբուն վրայ մէկ օրով կայք առաւ Մարսէյլ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին, եւ կրկին անդամ ըլ–լալով, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ներկա–յացուց՝ «Welcome to Glendale» կատա–կերգութիւնը:

Երգիծական թատերախաղ մը, ծաղ–րանկար մը Հայաստանէն – Գալիֆորնիա կլլենտէյլ գաղթած Հայերու առօրեայ կեանքէն եւ հոգեվիճակէն: Դիւրին բա–ռախաղերով, ծիծաղաշարժ կացութիւն–ներով եւ այլ կատակերգութիւններով հանդիսատեսները երկու ժամ եւ աւելի շարունակ խնդացին, զուարճացան, մոռ–ցան իրենց անմիջական հոգերը, ուրախ տրամադրութիւններով մեկնեցան սրա–հէն: Կատակերգութեան նպատակն ալ այդ է: Ուրիշ յատկնութիւն չունի: Նա–րեկ Տուրեան ինքը եւս կը խոստովանի:

Սակայն, այդ չի նշանակեր որ դերա–կատարները ալ թեթեւ են: Ո՛չ, ընդհա–կառակն: Խնդացնելը աւելի արհեստ, արուեստ եւ լրջութիւն կը պահանջէ քան տխրեցնելը: Եւ դերակատարները կա–տարեալ արհեստավարժեր են: Ունին տաղանդ, եւ բեմի տարիներու փորձա–ռութիւն, վաստակ Երեւանէն, Հայաս–տանէն այլ քաղաքներ եւ երկիրներ: Ան–շուշտ Նարեկ Տուրեանը որպէս դեկա–վար, բեմադիր, թնդպիրներ գրող կամ պատշաճեցնող եւ դերակատար գլխաւոր անձն է, բայց նաեւ վաւերական եւ տա–ղանդաւոր դերասաններ են՝ Փիրուզա Գոզաքեան, Աբրահամ Սարգիսեան եւ Քրիստինէ Յովհաննէսեան:

Լաւ է որ թատերական այս չարժումը չարունակուի նոր նիւթերով եւ մանա–ւանդ հայ թատերական դրականութեան դասական գործերով:

***

● Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կազմակերպեց, Կիրակի, Դեկտ. 1–ին, իր տարեկան «Լոթօ»ն, եկեղեցւոյ կից սրահը: Բախ–տախաղ մը որ կը հետաքրքրէ, կ'ոգեւո–րէ այր թէ կին, չափահաս թէ երախայ: Ձեռնարկ մը որ հասութաբեր կրնայ ըլ–լալ միութեան եթէ «լօ»երը նուէրներ ըլլան, գոնէ մի մասամբ: Սէրն պարա–գայի մէջ, միշտ սրահները կը լեցուին, շատ աւելի դիւրութեամբ, քան դասախօ–սութեան մը առիթով: Ըստ դնահատում–ներու հոս ալ կարելի է ըսել որ հաճելին եւ օգտակարը զերբար կ'ամբողջացնեն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Այս վերջինը աչքերը վերցուց, տեսաւ գեղանի կինը եւ խոկաց, զրիչը վար դը–նելով, ոտքի ելաւ եւ ըսաւ.

– Այո՛, տիկի՛ն, ես եմ Մելքոն էֆէն–տին, որո՞ւ հետ խօսելու պատիւը ու–նիմ:

– Լիւսի... Լիւսի Սալմասեան անու–նովս, թէեւ տարբեր մականուններով ալ կը ճանչցուիմ, բայց ամուսնոյս անունը Սալմասեան է, Համբարձում Սալմաս–եան:

– Շատ լաւ, տիկի՛ն, հրամմեցէ՛ք, կ'ա–ղաչեմ սա թիկնաթոռին վրայ նստեցէ՛ք, կ'երեւայ, որ մասնաւոր բան մը ունիք ըսելիք, պատրաստ եմ ձեզ մտիկ ընե–լու:

– Շատ չնորհակալ եմ, բայց թերեւս ձեր գործերուն արդելք ըլլամ:

– Բնաւ երբեք, գործերը միշտ կրնանք ընել...

– կարծեմ դուք Դատաստանական խոր–հուրդի անդամ էք:

– Անարժանաբար դիս ալ անդամ ըրած են:

– Այս մասին կ'ուզեմ ձեզի հետ տես–նուիլ:

– Դատաստանական խորհուրդի հետ գործ մը ունի՞ք:

– Այո՛, Մելքո՛ն էֆէնտի:

– Անձնակա՞ն գործ մը:

– Այո՛, անձնական, այսինքն կ'ուզեմ ամուսնէս բաժնուիլ եւ ասոր համար խնդրագիր մըն ալ պատրաստած եմ, զոր վաստաբանս այսօր պիտի յանձնէ:

– Ինչո՞ւ կ'ուզէք բաժնուիլ:

– Այսինքն արդէն թաւական ժամանա–կէ ի վեր բաժնուած կ'ապրինք:

– Ներեցէք, որ ըսեմ, թէ ձեր ամուսի–նը չատ ապուշ արարած մըն է:

– Ինչո՞ւ համար:

– Ինչպէ՞ս կարելի է ձեզի նման կին մը ունենալ եւ անկէ բաժնուած ապրիլ:

– Շնորհակալ եմ ձեր քօքլիմանէն, բայց իրողութիւնը այն է, որ մեկ քանի տարիներէ ի վեր բաժնուած ենք, հիմա կ'ուզեմ ամուսնալուծում մը ձեռք բե–րել:

– Ուրիշի մը հետ ամուսնանալու հա–մար անշուշտ. այդ ուրիշը իրաւցընէ երջանիկ մահկանացու մըն է:

– Որ տակաւին գոյութիւն չունի:

– Ինչպէ՞ս գոյութիւն չունի:

– Այո՛, անմիջապէս ամուսնանալու համար չէ, որ պէտք կը զգամ Դատաս–տանական խորհուրդին դիմելու, այլ պարզապէս վերջ տալու համար անկանոն վիճակի մը:

– Է՛յ, ինչ հիմա ի՞նչ ծառայութիւն կը սպասէք:

– Ձեննէ կը սպասեմ, որ երբ խնդիրը Դատաստանական խորհուրդին ներկայա–նայ, պէտք եղած աջակցութիւնը ընէք ինծի:

– Նախ ըսէ՛ք, թէ ի՞նչ պատճառաւ կ'ուզէք բաժնուիլ կամ մինչեւ հիմա բաժնուած կ'ապրիք ձեր ամուսինէն:

– Պատճառները բացատրուած են բո–ղոքագրին մէջ:

– Անշուշտ բացատրուած պիտի ըլլան, բայց բերանացի կերպով ալ կրնաք ը–սել, որպէսզի գործին վրայ գաղափար մը կազմեմ:

– Ամուսինս նախ չատ կոչտ վարմունք մը ունեցած է ինծի հանդէպ, մինչեւ իսկ դիս ծեծելու աստիճան:

– Ձեզի նման կին մը ծեծե՞լ, ի՛նչ հը–րէչութիւն:

– Ակռէ զատ անհաւատալիմ գտնուած է ինծի հանդէպ:

– Ձեզի նման կին մը ունենալ եւ ան–հաւատարիմ գտնուիլ, բայց պարզապէս անհաւատալի է այս. եթէ դուք իմ կինս ըլլայիք՝ երբեք պիտի չկրնայի ուրիշ կիներուն նոյնիսկ երեսը նայիլ:

– Ակռէ զատ սոսկալի ագահ է, այնպէս որ դիս գրկած է ամէնէն անհրաժեշտ պէտքերէս եւ չատ անգամ տասը փարա–յի համար տունը տակնուվրայ դարձու–ցած է:

– Խե՛ղճ տիկին, ապրիլ ի՛նչ սոսկալի մարդ է եղեր ձեր ամուսինը. ես մարդիկ պիտեմ, որ միմիայն ձեր աղուոր աչքե–րուն համար իրենց բոլոր հարստութիւնը յօժարակամ պիտի զոհէին:

– Վերջապէս մարդ մըն է, որուն հետ անկարելի է ապրիլ:

– Բնականաբար եւ ո՛չ իսկ օր մը:

– Եւ ես այդ մարդուն հետ երկու տա–րի ապրած եմ առանց ձայնս հանելու:

– Ձեր բոլոր այդ ամբաստանութիւն–ները, բնականաբար, վկաներով կրնաք ապացուցանել:

– Ճշմարիտ խօսելու համար, Մելքո՛ն էֆէնտի, մեկ քանի վկաներ ունիմ, բայց տեղերնին չեմ պիտեր, փնտռելու դժնե–լու է:

– Վկաները անհրաժեշտ են:

– Կը ջանամ գտնել:

– Անպատճառ գտնելու է:

– Իսկ եթէ չկրնա՞մ գտնել:

– Այն ատեն խնդիրը չատ կը դժուա–րանայ:

(Շար. 351)

(Շար. Ա. էջէն)

պաղեցնելու համար ճշմարտութեան ժամը»: Ու նախկին նախարարը կը ճչդէ որ Եւրոպական Միութիւնը պէտք է յստակ ինքնութիւն մը ունենայ, անշուշտ քաղաքական բայց նաեւ հոգեկան: Կ'ըսէ որ Եւրոպայի իշխանութիւնները թող գործընկերութեան կարելիութիւնները ուսումնասիրեն, առաջարկելու համար Ռուսաստանի, Ուկրանիոյ, Թուրքիոյ, Մաղրեպի ամէն մէկ երկրին, օր մըն ալ, ինչո՞ւ չէ, Իսրայէլի եւ Պաղեստինի: Ու վերին կ'աւելցնէ, որ զգալով Եւրոպական անհանգստութիւնը, ցաւելով Թուրքիոյ տրուած պատասխաններու երկիմի կամ կեղծաւոր բնոյթին, թելադրած էր, 2000-ին, երբ կառավարութեան մէջ էր, որ Թուրքիոյ առաջարկուի գործընկերութիւն մը:

Թերթին նոյն թիւին մէջ, Եւրոպական Միութեան օտար քաղաքականութեան եւ հասարակաց ապահովութեան բարձր ներկայացուցիչը՝ Խաւիէ Սոլանա թեր կ'արտայայտուի: Իրեն համար, Թուրքիա իր տեղն ունի Եւրոպայի մէջ: Իր կարծիքով կը բաւէ որ Անգարա որոշ պայմանները լրացնէ, որոնց կարգին Կիպրոսի հարցը, պէտք է նաեւ կողմնակից ըլլայ եւրոպական պաշտպանութեան ծրագրին:

Երրորդ գրիչ մըն ալ՝ Ժան-Անթուան Ժիանոլի, Եւրոպական Հարցերդարանի եւրեսփոխան, Նափոլէոն Գ-ը կ'ոգեկոչէ: Ան 1865-ին, վաւերացուցած է Փարիզի դաշինքը որ Թուրքիան կ'ընդգրկէր Եւրոպայի ազգերու կարգին: Ու պատմական այլ յիշատակութիւններով, յօդուածագիրը կը պաշտպանէ «եւրոպական» Թուրքիան: Ան ՕԹԱՆ-ի անդամակցեր է 1955-ին, Գերմանացիներէն, Սպանացիներէն եւ Փորթուկալցիներէն առաջ, որպէս Ամերիկացիներուն վարձատրութիւնը Գորբայի իրենց 3000 մեռեալներուն:

*
**

Նախագահ Շիրաք հաստատած է, Դեկտեմբեր 5-ին, որ Ֆրանքեւերմանական համաձայնութիւն մը գոյացած է, առաջարկելու համար Եւրոպական Միութեան որ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար բանակցութիւններ սկսին 2005 Յունիսին, նախապայմաններով: Փարիզ եւ Պէրլին «պայմանական ժամադրութիւն» մը պիտի առաջարկեն Եւրոպական Միութեան, 2004 Դեկտեմբերին, ուսումնասիրելու համար Անգարայի կատարած յառաջդիմութիւնները ժողովրդավարական եւ տնտեսական մարզերու մէջ: Հաւանական կը նկատուէր նաեւ որ այս կարգադրութիւնը Թուրքիոյ գործին չդայ: Էրտողան կրկնած է՝ «պիտի չընդունինք թուական մը՝ թուականի մը համար», ոչ ալ «պայմանական թուական մը»:

Արդէն Անգարա յայտնած է որ Ֆրանքեւերմանական առաջարկը իր հաւանութիւնը չունի: Արտաքին նախարար՝ Եաշար Եաքըչ յայտարարած է (Պրիւսէլ, Դեկտ. 5)- «Ո՛չ, չենք ընդունիր: Եւրոպական Միութեան կ'ինչոյ որոշում տալ, բայց մեծ դժուարութիւններ կ'ունենանք այդ ամբողջը բացատրելու Թուրք հանրային կարծիքին»:

SEMINAIRE MENSUEL — 2002-2003

MSH - 54, bd Raspail, 75006 Paris
le 12 décembre , 18h-20h
Salle à confirmer
sur le tableau d'affichage à l'accueil

VAHE TACHJIAN,
Docteur en Histoire, EHESS
«La zone frontière turco-syrienne dans l'entre-deux-guerres : Déportation des populations à travers des photos»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը սուգ յայտնած է հետեւեալ նուէրները:

Տիկին Բարիզ Արմաղանեանէն 30 Եւրօ իր զաւկին Կարօ Արմաղանեանի մահուան 24-րդ տարելիցին առթիւ:

Տիկին Անարէ Փիլաճեանէն 80 Եւրօ իր ամուսնոյն՝ Գուրգէն Փիլաճեանի յիշատակին:

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեաճեան 30 Եւրօ իրենց ծնողաց՝ Երեմիա եւ Թրփանտա Փամպուքեանի յիշատակին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9

Յղութիւն Սուրբ Ատուածածնի յԱննայէ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԴՐՎԸԴԵԱՆ

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et **L'UGAB-JEUNES**
organisent
une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives
avec
ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 12
ժամը 20·30-ին

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐ

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ,
ՄԻՍԱՔ ՄԵԶԱՐԵՆՑԻ,
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ,
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ապրած կեանքի խորհուրդն ու ստեղծագործութեան ոգեղինութիւնը

Բանաստեղծութիւնները կը կարդան
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine/Monge

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կորիւն Բարխեանի մահուան առթիւ:

Ժիրայր Պարութճեան 100 Եւրօ, Հրայր Ղազարեան, Ժիրայր Գարակէօզ 50-ական Եւրօ, Եղիա Թաչճըօղլու 30 Եւրօ, Շահպազ Պարոյր 20 Եւրօ, Թորոս Տէտէեան 100 Եւրօ, Նշան Գայան 20 Եւրօ, Ստեփան Ալտընեան 10 Եւրօ, Նուրհան Իփէքճի 30 Եւրօ, Մարի - Սերժ Տէտէեան, Կէօզպաշ 40-ական Եւրօ, Զաքար Զէկի 30 Եւրօ, Նուրհան Զէկի, Լեւոն Ճանգար 20-ական Եւրօ:

*
**

Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կորիւն Բարխեանի մահուան առթիւ:

Միշէլ Պարդեան 40 Եւրօ, Ժապ Բօրթէս, Յարութ Սիմոնեան, Մարք Յակոբեան 50-ական Եւրօ, Սիմոն Օգեան 30 Եւրօ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14-ին ոտն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle «**Nourhan Fringhian**»
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Réservation des places
avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29
Participation aux frais : 20 euros.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel
invite toute la communauté arménienne
à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures
Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

*
**

ԼՈՒՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30-ին կատմակերպութեամբ՝ Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Զաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը աշխատանք կը փնտռէ: Պատրաստ է խնամք տանելու տարեց (հիւանդ) անձի մը կամ երախայի:
Հեռաձայնել՝ Մարինէ Աբրահամեանի
01 34 45 74 34

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris V^e^

Exposition - Vente de tapis arméniens

contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10
MARDI
10 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·575 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.575

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Պատմականները կը Բաւե՞ն

Շաբաթներէ ի վեր կը ծեծուի Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը, չնորհիւ ժխաքար տ'իսթէնի յանդուգն արտայայտութիւններուն: Բացայայտ է որ Քըրնայլ նախկին նախագահը քաջութիւնն ունեցաւ ըսելու ինչ որ եւրոպացի դեկավարներուն մեծամասնութեան կարծիքն է, բայց, ամէն մէկը կը նախընտրէ որ «միւսը» ըսէ:

Քաղաքական կեղծաւորութեան եւ վատութեան ամէնէն յայտնի փաստերն են, որ տողանցեցին եւ դեռ կը տողանցեն մեր աչքերուն առջեւ:

Եթէ դէմ եղողներու պատճառաբանութիւնները տրամաբանական անուրանալի հիմքեր ունին — աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, քաղաքակրթութիւն, կրօնք եւ այլն, եւ այլն, չատ աւելի տկար են կողմնակիցներու դրդապատճառները, երբեմն ալ ծիծաղելի, երբ օգնութեան կը կանչուին մինչեւ իսկ Նափոլէոն Գ. եւ 1856–ի Փարիզի դաշնագիրը, ինչպէս ըրաւ առջի օր Ժան — Անթուան Ժիանոլի, փաստելու համար թէ այդ թուականին արդէն Թուրքիա Եւրոպա կ'ընդունէր, մինչ հարցը կը վերաբերէր Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն:

Կատաւարել կը նշանակէ նախատեսել, մինչ 1963–ին, եւրոպացի դեկավարները ինկան այն ծուղակը որմէ այսօր դուրս չեն յաջողիր ելլել, քանի այն ատեն խոտացան Թուրքիոյ, որ օր մը···, խորհելով որ այդ օրը երբեք պիտի չգայ: Բայց, եկաւ: Եւ այսօր ընդհանուր չփոթութիւն մը կը տիրէ: Շիրաք եւ Շրէօտէր կ'առաջարկեն որ Թուրքիան մը Թուրքիան որպէսզի Գոփընհակընի չափանիշները: Ֆիլիփ որ Վիլիէ խստօրէն կը քննադատէ այս առաջարկը զոր «ծանր սխալ» կ'որակէ, աւելցնելով որ Թուրքիան մը ճշդումը կը նշանակէ արդէն իսկ ընդունիլ Թուրքիոյ մուտքը: Շատ են Ֆ· որ Վիլիէի պէս մտածողները, ան, ինչպէս Ռուէք, Կոտէն, Սանթինի, Ռոշըպլուան եւ ուրիշներ չվարանեցան նաեւ պայմաններու չարքին դնելու Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը: Բայց, որոշումը Գոփընհակընին պիտի տրուի եւ էրտողան չի ծածկեր իր բարկութիւնը, չի զոհանար Ֆրանքեւերմանի բարեացակամ առաջարկով, անմիջական Թուրքիան մը կը պահանջէ բանակցութիւնները սկսելու համար: Ոչ ոք նման փափաք ունի: Ու Անգարայի զտած բարեխօսութիւններն ալ մեծ բանի չեն ծառայեր: Բարեխօսներն ալ չատ լաւ պիտեն այդ պարագան:

Գալով Պոլսոյ Հայոց պատրիարքին եւ րոպական չրջապտոյտին, կը խորհինք որ մեղի չի'նար ոչ քննադատել, ոչ դատել, ոչ ալ մանաւանդ դատապարտել իր ընթացքը: Փափուկ եւ չատ պատասխանատու Աթոռ մըն է Պոլսոյ պատրիարքին աթոռը, ան պէտք է պահէ եւ պահպանէ համայնքին անդին մեր ամբողջ հարստութիւնը, մեր դպրոցները, մեր եկեղեցիները, ինչ որ դեռ ունինք այդ հողերուն վրայ: Պոլսոյ այդ աթոռը այն միակն է որու տիրանալու համար հրմշտոտուք չկայ ընտրութեանատեն: Ուրեմն, թողունք որ, կամովին կամ ակամայ, ընէ ինչ որ յարմարագոյն կը նկատէ:

Արդէն ոչ ի'ր, ոչ ալ Ցունաց տիեզերականպատրիարքին դիմումներն են, որոնք կրնան բանի մը ծառայել: Եւրոպացիք ալ պիտեն, Թուրքերն ալ պիտեն, մենք ալ պիտենք:

Հասկնալի չէ որ Թուրքիա որեւէ զոհացում ստանայ Գոփընհակընի վեհաժողովին: Կը մնայ եւք մը գտնել, ձեւ մը գտնել, Թուականի մը Թուականը որոշել, այսինքն ծառագործին ձգել որեւէ որոշում: Մինչ այդ, բոլորն ալ կրնան հաստատել որ Թուրքիա տեղ չունի Եւրոպական Միութեան մէջ, ինչ պայման ալ լրացնէ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՄԱՆԱՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 7 / 9)

15 ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՆԱԽԱԴԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Դեկտ· 6–ին տարուած է փետրուար 19–ի նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրուելու պայմանաժամը: Երեքը՝ Ռ· Քոչարեան, Արամ Կարապետեան եւ Ր· Ցովհաննէսեան առաջադրուած են քաղաքագիտական նախաձեռնութեամբ, միւսները իրենց կուսակցութիւններուն կողմէ· Ժողովրդական կուսակցութեան թեկնածուն է Ս· Դեմիրճեան, Ազգային միաբանութեանը՝ Ա· Գեղամեան, ԱԻՄ–ինը՝ Պ· Հայրիկեան, համամասնավար – ներունը՝ Վ· Դարբինեան, Դեմոկրատական կուսակցութեանը՝ Ա· Սարգսեան, Միաւորուած Հայերունը՝ Ռ· Աւագեան, Ժողովրդավարական Հայրենիքինը՝ Պ· Մակէեան, Հանրապետութեանը՝ Արամ Սարգսեան, ԱԺՄ–ինը՝ Վ· Մանուկեան, Հայրենիք եւ պատիւինը՝ Գ· Մարգարեան, Ազգ· համաձայնութեանը՝ Ա· Ցարութիւնեան, Ազգ· ժողովրդավարականդաշինքինը՝ Ա· Սադոյեան: Մինչեւ Դեկտեմբեր 11 կը յանձնուին թեկնածութիւնները պաշտպանելու պաշտօնաթերթերը: Իւրաքանչիւր թեկնածու առաջադրուած կը համարուի եթէ հաւաքէ առնուազն 35 հազար քաղաքացիի պաշտպանութիւն:

***

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ 14–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Սպիտակի երկրաշարժին 14–րդ տարելիցը նշելու համար Դեկտ· 7–ին Գիւմրի գացած է նախագահ Ռ· Քոչարեանի զըլխաւորած պատուիրակութիւնը: Անոնք երկրաշարժին պատահած ժամուն ծաղկեպսակ զետեղած են Շիրակ զերեզմանատան մէջ զոհերու յիշատակին կանգնած խաչքարին: Յետոյ, նախագահը ներկայ եղած է քաղաքին Ամենափրկիչ եկեղեցիին մօտը բարձրացած երկրաշարժի զոհերու յուշարձանին թացատին: Նախագահը գացած է նաեւ Մարալիկ, հանդիպում ունեցած Ալթիկի եւ Անիի համայնքներուն ղեկավարներուն հետ:

Նոյն օրը էջմիածնի Մայր տաճարին մէջ ալ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է երկրաշարժի զոհերուն յիշատակին:

ԳԱՆԱՏԱՅ

ՀԱՄԱՑՆՔՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՄԵՐԺԱԾ 1915-Ը ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼ

Գանատայի Համայնքներու ժողովին Արտաքին Յարաբերութիւններու Կոմիտէն մերժած է 1915–ի Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւը: Այդ բանաձեւը առաջարկած էր Դեկտեմբեր 4–ին Կոմիտէին անդամներէն Ս· Ռաթինըն: Մերժումը կը նշանակէ որ բանաձեւը պիտի չվերանայուի Համայնքներու ժողովին քննարկումին: Բանաձեւին բնագիրը պատրաստուած էր Գանատայի երեսփոխան Սարգիս Ասատուրեանի կողմէ· Հոն ըսուած էր· «Կոմիտէն կոչ կ'ուղղէ Համայնքներու ժողովին, ճանչնալու Հայերու ցեղասպանութիւնը որ տեղի ունեցաւ Օսմանեան կայսրութեան մէջ, Ա· Աշխարհամարտին ընթացքին»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԳԱՂՏՆԻ ԾՐԱԳԻ՞Ր ՄԸ

«Սքար» թերթին (Նոյեմբեր 29) արձագանգելով «Ակօս» չաթաթաթերթը կը տեղեկացնէ թէ ԱՄՆ–ու մղումով անակնկալ զարգացումներ կան Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ծրագրին մէջ: Ջանք կը տարուի Բաքու – Ձէյհան քարիւղատարը Հայաստանէն կամ Իրանէն անցընելու, պակսեցնելու համար անոր չինութեան ծախքը: Տնտեսապէս չահաւոր ըլլալով հանդերձ, ԱՄՆ ապահովութեան պատճառներով դէմ են Իրանէն անցքին: Կողմնակից են որ Հայաստանէն անցնի ան: Ատով թէ՛ չէրնայը խաղաղութիւն կը գտնէ ,թէ Հայաստան տնտեսականվերելք կ'արձանագրէ: Այսուհանդերձ, Ազրբեջան քանիցս հասկցուցած է թէ այնքան ատեն որ Հայերու դրամական տակ գտնուող իր հողերը ամբողջութեամբ չեն պարպուիր, նման ծրագիր տեսակցութեան նիւթ պիտի չընէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՄԱՔ ամէն ջանք կը թափէ ընթացք տալու համար ՄԱԿ–ի պահանջներուն, բայց, ինչպէս, կը տպատուէր, ոչինչ կը դոհացնէ Ամերիկացիները: Իրաքեան զինամթերքին վերաբերող 12 հազար էջնոց տեղեկագիրը «հեռաձայնի թիւերու հատոր» որակուեցաւ Սպիտակ Տան բանբերին կողմէ, նախքան ծանօթանալն իսկ բովանդակութեան: Նորութիւն չէ որ Ճ· Պուշ վճռած է ընել ի'ր պատերազմը Ցունուարին կամ Փետրուարին (կ'ըսուի թէ ամէնէն յարմար եղանակն է···) եւ ոչինչ պիտի կեցնէ զինք: Մինչ կողմէ, Ս· Հիւսէյն ներողութիւն խնդրեց Քուէյթի ժողովուրդէն 1990–ին իր կատարած յարձակման համար եւ հրաւիրեց Քուէյթը որ միանայ «Իրաքցիներու ճիհատին զրամման անհատաւ բանակներու դէմ, մաքրելու համար արաբ ազգին պատիւը»:

ՓԱՐԻԶի Դեկտեմբեր 8–ի ցոյցը, որ կը համախմբէր ուսման ճիւղը եւ ծնողներու միութիւնները ակնկալուած յաջողութիւնը չգտաւ, քանի 25–էն 40 հազար հոգի միայն տողանցեցին Տանֆէր – Ռոշըրոյէն Պասթիյ: Աւտնք կը բողոքէին հսկիչներու 5600 պաշտօնի ջնջումին դէմ եւ Ազգային կրթութեան փոքր պիւտճէին:

ԹՈՒՐՔԻԱ միաք չունի պիզումներ ընելու Կիպրոսի հարցին մէջ, բարիկամեցողութիւն ցոյց տալու նպատակաւ Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան համար: Տէնքթաչ, որ Կիպրոս վերադարձած է Պոլսէն անցնելէ ետք, յայտարարած է թէ աւելի չուտախաբ է ՄԱԿ–ի ծրագրին յաջողութեան կապակցութեամբ: Նոր վարչապետն ալ՝ Կիւլ կ'ըսէ թէ նախ բանակցութեան թըւական մը պէտք է տրուի, ապա ծեծուի Կիպրոսի հարցը:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ երկար հարցազրոյցի մը մէջ («Ֆիկարօ», Դեկտ· 9) վոքր յետքայլ մը կ'ընէ ճշդելով՝ «Ըսած որ Թուրքիոյ մուտքը Եւրոպական Միութեան մէջ, անոր վախճանը պիտի նշանակէր: Ինչ որ ըսի այն է որ նախ եւրոպական Եւրոպա մը իրագործենք, վերջը կը տեսնենք»: Յիշենք որ Նոյեմբեր 9ի «Մոնտ»ի մէջ լոյս տեսած իր հարցազրոյցի ընթացքին չէչտած էր· – «Կարծիքս կուտամ, Եւրոպական Միութեան վախճանն է»:

ՊՈՒՐՍԱՑԷՆ ՄԵԿՆՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՏԵՂԸ ԳՐԱԻՈՂՆԵՐԸ

«Ընկերային պատմութիւն» ամսաթերթին Նոյեմբերի թիւին մէջ Հանան Չէթին ստորագրութեամբ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակուած է· հոն նիւթ կ'ըլլայ Պուրսայէն Հայերուն եւ Ցոյներուն մեկնումէն ետք մահմետականներու փոխադրութեամբ արձանագրուած ժողովրդագրական փոփոխութիւնը:

«Ակօս» (Դեկտ· 6) չաթաթաթերթը կ'ամփոփէ ուսումնասիրութիւնը, տալով մայր գիծերը:

«Ցոյներէ եւ Հայերէ պարպուած հողերու վրայ բնակեցուած մահմետականները Պուրսայի մէջ մխտարը բնակչութիւն մը ձեւացուցած են: Հանրապետութեան առաջին տարիներուն Պուրսայի բնակչութեան թիւը, համեմատած՝ կայսրութեան վերջին չրջանին, կարեւոր անկում արձանագրած է: 1905–ին 462·954 հոգինոց քաղաքը 1927–ին ունեցած է 401·495 բնակիչ: Այս տարբերութիւնը, պատերազմի կորուստները նկատի առնելով հանդերձ, հիմնական ձեւով հետեւանք է Ցոյներու եւ Հայերու դաղթին: Շրջանի հայ եւ յոյն բնակչութիւնը 103·017 հոգիէ կը բաղկանար, մինչ անոնցմէ պարպուած հողերուն վրայ 34·523 բնակիչ փոխադրուած է:*

Հանրապետութեան չրջանին Պուրսա նախապէս Հայերու եւ Ցոյներու խիտ բնակչութեան վայրերուն՝ Կեդրոնին, Մուտանիայի եւ Կեմլիկի գլխաւորութեամբ տեղացի մահմետական բնակչութիւն ունի այլեւս: Աւիկա կարեւոր հաստատում մըն է, որովհետեւ Պուլիսէն ու Իզմիրէն ետք, հաւանօրէն կայսրութեան ամէնէն այրատարր վայրն էր քաղաքը:

Հանրապետութեան հռչակումէն ետք բնակչութեան փոխանակում տեղի ունեցած է· սակայ չնորհիւ, Պուրսայի ու Անատոլուի մէջ տնտեսական եւ մշակութային առանձնաչնորհումներով դպրոցներ պահած քրիստոնեայ բնակչութեան տեղ սկսած է ապրիլ մահմետական բնակչութիւն մը որ հայրենակիցի է ազգային պետութեան մը եւ ընկերային յարաբերութիւնները այդ հիման վրայ սկսած են ձեւ առնել: Ներգաղթողները բոլորն ալ Թուրքիոյ քաղաքացիութիւն ունեցած են:

Բնակչութեան փոփոխութեան հետ տնտեսական պատկերն ալ փոխուած է· Պուրսայի Ցոյները արդիւնաբերութեամբ կը զբաղէին, հիւսուածեղէնի աշխատանոցներ ունէին: Իսկ 1927–ին յայտնուած է որ կեդրոնի բնակչութեան 19%–ը հողագործութիւն կ'ընէ, միայն հազարէն երեքը կը զբաղի առեւտուրով եւ ճարտարարուեստով:

ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ինչպէս գրած էինք Դեկտեմբեր 6–ի մեր թիւով (Հայ Դատի Յանձնախումբի հաղորդագրութիւն) հանրագրութիւն մը պատրաստուած է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան դէմ, որ կը դնուի Հայ Դատի Յանձնախումբին կայքէջին վրայ: Արդէն իսկ 120 հայկական կազմակերպութիւններ ստորագրած են ,Եւրոպայի զանազան երկիրներէն:

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ, ԱՄԷՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐՆԵՐԸ

Վերջին տասը տարուան ընթացքին Հայաստանի իրադարձութիւններէն ո՞ըն է ամէնէն կարեւորը: Այս հարցումը ուղղուած է 21 խորհրդարանականի, «Օրրան» թերթին կողմէ (Նոյեմբեր 22): Պատասխաններուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը կազմէ երկրին անկախացումը, ապա Ղարաբաղի խնդիրը: Կան ժխտական կարեւորներու մասին ալ յուշողներ. անոնց զլխաւոր նշածը, բնականաբար, Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութիւնն է, սոսկալիին վրայ երեք տարուան ընթացքին աւելցած ընդվզեցուցիչով:

Հարցումին պատասխանողներէն 14 հոգի ամէնէն կարեւոր իրադարձութիւնը կը նկատեն երկրին անկախացումը: Հասկնալի է որ պատասխանները միաձեւ չեն, նրբերանգներ ունին: Հինգ պատասխանող զոհացած է միայն անկախութեան հռչակումին նշումով: Մնացեալները միասին յիշած են Ղարաբաղի յաղթանակը, Շուշիի վերադարձը, հողի վերանուաճումը:

Բաւական հետաքրքրական է կարդալ որ անկախութիւնը կարեւորագոյն իրադարձութիւն նկատողները, բացի մէկէն, միշտ բացատրական մը, յոյս – մաղթանք մը կցած են իրենց պատասխանին: Կան ըսողներ որ անկախութիւնը ամբողջ ժողովուրդին դարաւոր երազանքին իրականացումը եղաւ: Անկախութեան ձեռքբերումի զոհունակութեան հետ յուսախաբութիւններու մասին խօսք ընողներ ալ կան. անոնք կը չեշտեն ներկայի կացութեան ժխտականները: Անկախութիւնը երազ էր այո, բայց ո՛չ «այսպիսի հոգսաշատ, այլ ծաղկուն հայրենիքի» մէջ: Անկախութեան հետ սերտկանաչքը, նորհռումի հոլովոյթը յիշող մը կ'ափսոսայ որ« հնարաւորութիւն է ստեղծուել ազնուօրէն գործել եւ հարստանալու, բայց մեզ մօտ, ի տարբերութիւն շատ երկրների, հարստացան անագնիւ մարդիկ»: Նոյն զուգահեռին վրայ է յաջորդը որ կը ցաւի թէ «ընկերային – տնտեսական վիճակը, կառավարման համակարգը չեն համապատասխանում մեր նուաճած հոգեւոր բարձունքին»: Ներկայի «ընդճաժամային իրավիճակ»ին պատասխանատուն ալ «բացասական շատ իրադարձութիւններ» են:

Այս խումբին պատասխաններուն մէկ մասին ընկերացած մաղթանք – պարտաւորութիւնն ալ ձեռք ձգուածը պահպանելուն կը վերաբերի: «Պէտք է ուժ ու խելք ունենանք, համախմբուենք, որպէսզի կարողանանք պահպանել մեր ձեռք բերածը» կ'ըսէ մէկը:

Իրենց պատասխանին մէջ Ղարաբաղի հարցին տեղ տուողները կորսուածը եւ առած ըլլալու զոհունակութեան հետ կ'անդրադառնան բարոյական, հոգեբանական ազդակներուն ալ: Պատերազմին յաղթանակը, հողերու վերադարձը եւ Շուշիի վերադարձը որ անպայման անջատաբար կը յիշուի, նոր էջ մը կը կազմեն Հայոց պատմութեան մէջ, անով որ «այս ձեռքբերումը ամրապնդեց մեր ոգին, հայկական ինքնագիտակցութիւնը բարձրացաւ»:

Այս խումբին մէջ եզակի պատասխան մը կայ որ անկախութիւնը ոգեւորութեամբ ողջունելով հանդերձ, նիւթ կ'ընէ անցեալի կարօտը: Այս պատասխանողը կ'ըսէ թէ կը փափաքէր որ Հայաստան կրկին անդամ ըլլար Խորհրդային կամ անոր նմանող միութեան մը: «Դրախտային բան» կ'որակէ այդ ուզածը. «գերիշխան պետութիւնների միութիւն»:

Որպէս ամէնէն կարեւոր իրադարձութիւն, ժխտական երեւոյթներ նշողներու խումբին առաջին տեղը կը գրաւէ Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութիւնը: Ցաւակ է որ պատասխանող քաղաքական դէմքերու խումբը այդ տեսարակը գոցել, մէկդի ձգելու չատ տրամադիր չէ, նոյնիսկ երբ անցած երեք տարուան ջանքերը զբաղահատուելու մեծ կոդմեր չունին:

Մէկը այդ պատահարը «ազգի համար խայտառակութիւն» կ'որակէ: Ուրիշ մը կ'ըսէ թէ ան «ահաւոր ցնցեց Հայաստանը»: Երրորդ մը այդ թուականը զուգահեռ կը նկատէ 1915–ին, ըսելով որ 1915–էն ետք մեր պատմութեան երկրորդ ողբալի էջն է ան: Այդ նոյն անձը հարց կու տայ թէ արդեօք «կը կարողանա՞ենք դրա տակից դուրս գալ, մաքրուել», այդ պարագան «համահայկական» նկատելով: Եթէ չյաջողինք այդ ծանրակչիռ պատահարին տակէն դուրս դալ, «համահայկական ամօթաճիճ կը լինի»:

Գլխաւոր այս նշումներուն քով կան երկրորդական քանի մը մարդեր ալ: Օրինակ, մէկը երկրին ամենակարեւոր իրադարձութիւնը կը նկատէ «բոլոր ընտրութիւնները»: Բացատրութիւնն ալ այն է որ մէկ ընտրութենէն միւսը, որոշակի զարդացում կ'ապրուի եւ այդ ճամբով յաջողութիւններ ձեռք կը ձգուին:

Ընտրութիւնները, նոյնիսկ ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ Հայաստանէն աւելի յառաջացած երկիրներու համար յաճախ վիճայարոյց, քննադատութեան ենթակայ մարզ են: Իսկ խորհրդային կարգերու «ընտրութեան» համակարդը նոր թօթափած երկիրներ, որքա՛ն ալ ինքնասրբագրումի անկեղծութեամբ մօտենան հարցին, որքան ալ Արեւմուտքէն դէտեր, օժանդակողներ դրական դեր կատարեն, դժուար է ըսել որ «զարդացում ապրելու» բաժին կրնան վերագրել տակաւին ընտրութիւններու: Կը բաւէ յիշել նախագահական վերջին երկու ընտրութիւններու յաջորդած բացայայտումները, պնդումները, որոնք նոր ընտրութեան մը նախօրեակին, այսօր, նորէն չուրին երեսը յայտնուելու համումներ ցոյց կու տան երբեմն: Սակայն, կարդալով կարեւորագոյնը ընտրութիւնները նկատող պատասխանը, զարմանալէն ետք կարելի է նաեւ մտածել թէ անոր տէրը կեդրոնական ընտրական յանձնախումբի անդամ է թերեւս...:

Որոշ չափով ընդհանուրէն զարտուղող նախընտրութիւն մըն ալ տնտեսութեան զարդացումը նիւթ ընողն է: Անոր տէրն ալ ամենակարեւորը կը նկատէ «Տնտեսութեան զարգացման դանդաղ, բայց կայուն թափը»: Զիտո՞ր որ այս մէկն ալ տնտեսութեան նախարարութեան բոլորտիքեան մըն է:

Քանի մը պատասխանի մէջ ալ տեղ տրուած է ժողովուրդին հոգեբանական աղդակին. մէկը դրական երեւոյթ կը նկատէ այն որ «իշխանութիւնների հանդէպ հաւատը կորցնելուց յետոյ, ժողովրդի մէջ ինքնուրոյն ոտքի կանգնելու ցանկութիւն է առաջացել»: Ուրիշ մը նոյնինքն անկախութիւնը հոգեբանական խնդիր կը տեսնէ, պետութեան պարտականութիւնը համարելով այդ անկախութեան ամրապնդումը:

Ըսինք սկիզբէն թէ «Օրրան»ի այս հարցախոյզին պատասխանողները բոլորն ալ խորհրդարանականներ են: 21 հոգիէն 20–ին պատասխանները այդ յատկանիշը չեշտող յատուկ բան չունին: Հասանօրէն, չատ տարբեր պիտի չըլլար պատասխաններու միջուկը, եթէ անոնց տէրերը ոչ թէ պաշտօնական դէմքեր, այլ հասարակ մահկանացուներ ըլլային: Շատ չատ, լրագրողը անցեալի կարօտ արտայայտողներու աւելի մեծ թիւի մը հանդիպած պիտի ըլլար, կամ Հոկտ. 27–ին ու անկէ ի վեր անցած երեք տարուան մասին աւելի խիստ դատումներ ունեցողներու:

Միայն մէկ հոդի կատարեալ քաղաքական դէմքի ոչինչ ըսող արտայայտութիւն մը ունեցած է, ամէն մէկ իրադարձութիւն պետութեան համար կարեւոր նկատելով: Կ'աւելցնէ թէ «խիստ կարեւոր են բոլոր գործողութիւնները, որոնք ուղղուած են մարդկային յարաբերութիւնները ճիշդ պահելուն»...:

Բաւական ենթակայական հարց է թէ ի՛նչ է ճիշդ արժեւորումը 5%–ի այս տեսակի համեմատութեան...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆՈՐ ԱԼ ԲԱՆ ՄԸ ԿԸ ՊԱՐՏԻՆՔ

Ժողովուրդ մը կ'ապրի իր նշանաւոր մարդոց յիշատակովը: Աւելի ճիշդը՝ ժողովուրդ մը կ'ապրի ու կը բարձրանայ իր նշանաւոր մարդոց տեսած ու ձգած գործերով: Այդ նշանաւոր մարդիկն են որ իրենց ժողովուրդին սա կամ նա ժամանակաշրջանը կը հարստացնեն իրենցմէ մնացած գործերով: Օրինակ 10–րդ դարը: Որո՞նք են անոնք որոնք պատմութեան մէջ մասնաւոր դիմագծութիւն մը չահեցուցած են հայ ժողովուրդի տասներորդ դարուն: Կամ որո՞նք են անոնք որ նոյնը ըրած են չորրորդ դարուն, հինդերորդ դարուն: Եթէ մեր մշակոյթի պատմութիւնը բանանք, կը գտնենք անոնց անունները: Թերեւս ալ անդիր պիտենք: Բայց կը բանանք մեր մշակոյթի պատմութիւնը ու կը նայինք այդ անուններուն: Քանի՞ նշանաւոր անուն պիտի գտնենք այդ պատմութեան մէջ որպէս դրադէտ, որպէս բանաստեղծ, որպէս պատմաբան կամ դիտնական, որպէս արուեստագէտ կամ հոգեւորական, որպէս քաղաքագէտ կամ ազգային հերոս՝ որոնցմով կը յիշուի, որոնցմով մարմին կը ստանայ մեր ժողովուրդին տասներորդ դարը: Քա՞ոս, երեսո՞ւն, վաթսո՞ւն, հարիւ՞ր: Այդքան միայն: Շատ բարձր թիւ մը չէ: Բայց այդքանը բաւեր է որպէսզի հայ ժողովուրդը իր մշակոյթի պատմութեան մէջ 10–րդ դար մը ունենայ: Թերեւս այդ տասներորդ դարու ընթացքին կային նոյնքան եւ աւելի նշանաւոր մարդիկ, որոնցմէ հետք չէ մնացած պատմութեան մէջ: Թող ըլլայ: Զանոնք եւս գտնելու պատմութեան փոխանցուած անուններուն վրայ, որովհետեւ, մենք գիտնանք կամ ոչ, անոնցմէ անպայման քան մը խառնուած է միւսներուն միջոցաւ մեզի փոխանցուած մշակոյթին: Ցետոյ մտածենք:

Իր ապրած ամբողջական հոդամասին վրայ հայ ժողովուրդը քանի՞ հոդի կը համբէր արդեօք տասներորդ դարու ընթացքին: Քանի՞ հոդի: Քանի՞ մարդ, այր կամ կին, որոնք ապրեր են որպէս հայ ժողովուրդի զաւակ, որոնք իրենց կենդանութեան օրերուն մէկով աւելցուցեր են իրենց ժողովուրդին բնակչութեան թիւը, աշխատեր են, գործեր են, իրենց ժամանակակիցներուն համար բաներ մը ըրեր են, ընտանիքներ կազմեր են, զաւակներ ունեցեր են, վերջն ալ այս աշխարհէն հեռացեր են մէկ հատ պակսեցընելով իրենց ժողովուրդին բնակչութեան թիւը: Բարձր թիւ մըն է այդ, չատ բարձր թիւ մը՝ եթէ զայն բաղդատենք այդ դարէն մեզի մնացած ու անմահացած անուններուն թիւին հետ: Այսքան բարձր թիւով մարդիկ, այր կամ կին, այս աշխարհի վրայ ապրեր են ու դացեր են առանց հետք մը ձգելու:

Բայց կրնա՞նք ըսել որ անոնք ապրեր են զուր տեղ:

Կրնա՞նք ըսել որ անոնք պարապ տեղ է որ աշխարհ եկեր են:

Բնաւ չափազանցած չենք ըլլար եթէ ըսենք թէ աշխարհի ամէնէն անյնչան մարդուն իսկ ամէնէն գլխաւոր առաքելութիւնն է իր ազդին բնակչութեան թիւը պահել – պահպանել եւ զայն բարձրացընել: Միայն այդքանով իսկ իր ազդին, իր պատկանած ժողովուրդին ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլայ, որովհետեւ ապերը, ժողովուրդները, թէեւ մշակութային, դիտական, դինուորական, քաղաքական եւ տակաւին ինչ ինչ յատկութիւններով կը զօրանան ու կը զատորոշուին իրարմէ, բայց անոնք ամէնն բանէ առաջ թիւ մըն են եւ այդ թիւն է որ ներեւոյթ կերպով առաջին գծի վրայ կուգայ եւ գետին կը պատրաստէ վերյիշեալ մշակութային ու այլազան յատկութիւններուն: Քանի՞ միլիոնանոց ժողովուրդ մըն ես: Նախ այս հարցումը՝ ահաւասիկ: Եւ ժողովուրդիդ թիւը լո՞նչ համեմատութեամբ կ'ուճի: Կամ, կ'ուճի՞, թէ հետզհետէ կը պակսի: Այս հարցումը այնքան կարեւոր է որքան այն հարցումը թէ «քու ժողովուրդը ի՞նչպիսի մշակոյթ մը ունի»:

«Մունդի ու մահուան խորհուրդը» խորագրեալ «Ցուշատետր»ի մը մէջ մօտաւորապէս քսան տարի առաջ, կը գրէի որ դերեզմանատունները լեցուն էին մարդոցմով որոնք եթէ այսօր կարենային խօսիլ, մեզի պիտի ըսէին հետեւեալը.

– Լա՛ւ նայէ ինծի, սիրելի բարեկամ: Ես երեւելի գործեր չտեսայ կեանքիս մէջ, ապրիս մեծերէն մէկը չեղայ: Հասարակ, սովորական մարդ մըն էի: Բայց պէտք էր որ ես ալ գոյութիւն ունենայի, որպէսզի գոյութիւն ունենար ազգս, որպէսզի բազմանայէն ազդիս զաւակները: Այդ բազմազան զաւակներուն մէջէն է որ պիտի ելլէ թերեւս վաղուան մեծերէն մէկը եւս: Ուստի պահ մը կանդ առ իմ ալ դիմացս, իմ ալ անունս յիշէ անդամ մը, անկէ վերջ չարունակէ երթալ քու ճամբէդ:

Այս երեւակայական ձայնն է ահաւասիկ որ մեզի մտածելի ու տայ թէ ո՛չ մէկը, ո՛չ մէկը զուր տեղ աշխարհ եկած է աշխարհի վրայ: Մանաւանդ մերինին նման փոքրիկ ժողովուրդներու պարագային, ամէն հայ մարդու առաջին գիտակից կամ անդիտակից պարտականութիւնն է աշխարհի վրայ իր գոյութիւնը ծառայեցնել իր ժողովուրդին գոյատեւման, թիւ մը ըլլալ իր ժողովուրդին մէջ եւ այդ թիւը բարձրացնել զաւակներ աշխարհ բերելով: Թիւը բարձրացնել ու քանակ դառնալ:

Մեր ժողովուրդը կրնար ամբողջ տասներորդ դար մը ամուր կերպով գոյատեւել այդ հարիւր տարիներու ընթացքին ունենալով միայն երկու հարիւր նշանաւոր մարդ: Բայց ժողովուրդ մը կըրնա՞յ հարիւր տարի գոյատեւել միայն երկու հարիւր, քանի մը հարիւր, քանի մը հազար հոգիով, կրնա՞յ այդ պարագային ժողովուրդ կոչուիլ:

Ամէնէն անյնչոյժ մարդն անդամ թիւ մըն է եւ ան ահա մեզի կը ձայնէ պատմութեան խորերէն.

– Ես անուն եւ յուշարձան չունիմ: Բայց ես ալ ապրեցայի իմ ժողովուրդս: Ինծի՛ ալ բան մը կը պարտիք:

Ռ. Հ.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

Ս. ԳԷՈՐԳ ԵՒ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1

ՄԱՐՍԼԻԱ («Յառաջ»). –

● Սէն Լու Սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը համաձայն տարիներու աւանդութեան մը, Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս տօնին յաջորդող Կիրակին, այս տարի Դեկտեմբեր 1, կը կազմակերպէ ընդհանուր հոգեհանդիստի կարգ մը, յաւարտ պատարագի, Թաղամասի, ծուխի համայն ննջեցեալներու յիշատակին:

Հետզհետէ ժամանակին հետ երկարող ցանկին գլուխը երախտագիտութեամբ կը յիշուի Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանը որուն առաջնորդութեան օրով կառուցուած եւ նուիրապատրաստուած է եկեղեցին, 1929–ին: Ապա, կը յիշատակուին պաշտօնավարած յաջորդական հոգեւոր հովիւները՝ եղիչէ Ա. Քհնյ. Մխիթարեան, Թաթուլ Քհնյ., Բարսէղ Քհնյ. Արսլանեան, Պսակ Քհնյ. Հայրապետեան (այցելու) :Ինչպէս նաեւ հիմնադիրները, բարերարները, աշխարհական ծառայողները, Թաղական Խորհուրդի անդամները եւ բոլոր անոնք որոնց ծուխը եղած է Ս. Գէորգ եկեղեցին: Ցանկը երկարաշունչ է:

Տարուան հանդիսաւոր կիրակիներէն մին է: Ժողովուրդը խուռներամ կը լեցնէ եկեղեցին: Ոմանց համար տարեկան ուխտագնացութիւն մըն է կամ վերարձ մը, մանաւանդ այն անձերուն որոնք ծնած եւ հասակ նետած են Սէն Լու, սակայն կեանքի բերումով հաստատուած են ու կ'ապրին Մարսէյլի այլ շրջանները կամ մօտակայ քաղաքները: Ոմանք հեռաւոր վայրերէն՝ Լիոնէն, Փարիզէն մինչեւ իսկ Միացեալ – Նահանգներէն կը զրկեն իրենց նուէրները, յարգելու համար յիշատակը իրենց հարազատներուն, եւ միշտ կանգուն ու պայծառ պահելու համար իրենց ծնողաց

դոցմով որոնք եթէ այսօր կարենային խօսիլ, մեզի պիտի ըսէին հետեւեալը.

– Լա՛ւ նայէ ինծի, սիրելի բարեկամ: Ես երեւելի գործեր չտեսայ կեանքիս մէջ, ապրիս մեծերէն մէկը չեղայ: Հասարակ, սովորական մարդ մըն էի: Բայց պէտք էր որ ես ալ գոյութիւն ունենայի, որպէսզի գոյութիւն ունենար ազգս, որպէսզի բազմանային ազդիս զաւակները: Այդ բազմազան զաւակներուն մէջէն է որ պիտի ելլէ թերեւս վաղուան մեծերէն մէկը եւս: Ուստի պահ մը կանդ առ իմ ալ դիմացս, իմ ալ անունս յիշէ անդամ մը, անկէ վերջ չարունակէ երթալ քու ճամբէդ:

Այս երեւակայական ձայնն է ահաւասիկ որ մեզի մտածելի ու տայ թէ ո՛չ մէկը, ո՛չ մէկը զուր տեղ աշխարհ եկած է աշխարհի վրայ: Մանաւանդ մերինին նման փոքրիկ ժողովուրդներու պարագային, ամէն հայ մարդու առաջին գիտակից կամ անդիտակից պարտականութիւնն է աշխարհի վրայ իր գոյութիւնը ծառայեցնել իր ժողովուրդին գոյատեւման, թիւ մը ըլլալ իր ժողովուրդին մէջ եւ այդ թիւը բարձրացնել զաւակներ աշխարհ բերելով: Թիւը բարձրացնել ու քանակ դառնալ:

Մեր ժողովուրդը կրնար ամբողջ տասներորդ դար մը ամուր կերպով գոյատեւել այդ հարիւր տարիներու ընթացքին ունենալով միայն երկու հարիւր նշանաւոր մարդ: Բայց ժողովուրդ մը կըրնա՞յ հարիւր տարի գոյատեւել միայն երկու հարիւր, քանի մը հարիւր, քանի մը հազար հոգիով, կրնա՞յ այդ պարագային ժողովուրդ կոչուիլ:

Ամէնէն անյնչոյժ մարդն անդամ թիւ մըն է եւ ան ահա մեզի կը ձայնէ պատմութեան խորերէն.

– Ես անուն եւ յուշարձան չունիմ: Բայց ես ալ ապրեցայի իմ ժողովուրդս: Ինծի՛ ալ բան մը կը պարտիք:

Ռ. Հ.

քրտինքով ու վաստակով կառուցուած եկեղեցին ուր մկրտուած են եւ չատեր ալ ամուսնացած :

Հոգեւոր հովիւը Շահան Ա. Քհնյ. Տէրտէեան օրուան աւետարանէն առնելով անպտուղ թզենիի առակը մեկնաբանեց եւ պատշաճեցուց առօրեային մէջ կատարելիք բարի եւ արդիւնաբեր գործերուն որոնք կ'իմաստաւորեն եւ կ'արժեւորեն մարդուն անճնական եւ հաւաքական կեանքը : Ապա, չեչոը դրաւ ծառայութեան գիտակցութեան, երախտագիտութեան զգացումին, հաւատարմութեան, ջերմեռանդութեան եւ ազգային արժանապատուութեան վրայ :

*
**

● Սէն _ թ'Անթուանի Սուրբ Թադէոս Բարթուղիմէոս եկեղեցին, Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին, նշեց իր անուանակոչութեան տօնը յատուկ հանդիսութեամբ եւ կապելով եկեղեցւոյ հաստատման տարեդարձին :

Ս. Թադէոս _ Բարթուղիմէոս եկեղեցին ինչպէս Մարաէյլի արուարձաններու միւս վեց եկեղեցիները կառուցուած է ժողովրդային հանդանակութեամբ : Հիմնարկէքը կատարուած է 1928–ին, իսկ օծումը 1929 Յունիս 9–ին, ձեռամբ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի :

Եկեղեցին հասնելու համար գլխաւոր ճամբայէն պէտք է առնել ցցուած եւ նեղ զաւիվեր փողոց մը կամ մազլցիլ սանդուխով մը : Ձմեռուան օրերուն մանաւանդ տարեցներուն համար դժուար է բարձրանալ : Կը պահանջէ ֆիզիքական ճիգ եւ խոհեմութիւն : Ուղղակի ուխտագնացութիւն մըն է :

Սակայն, Դեկտեմբեր 1–ին, բազմաթիւ եղան ուխտաւորները ներկայ ըլլալու պատարագին զոր մատոյց հոգեւոր հովիւ՝ Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան, երգեցողութեամբ տեղւոյն երգչախումբին գլխաւորութեամբ երէցկին Անահիտ Կարապետեանի : Տէր Հայրը իր քարոզը կեդրոնացուց Սրբոց առաքելոց եւ առաջին լուսաւորիչներուն՝ Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի առաքելութեան վրայ : Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան կարգ եկեղեցւոյ հիմնութեան սաստարող բարերարներուն, հոգեւոր եւ աշխարհական ծառայողներուն : Արարողութեան ներկայ եղան չրջանի եպիսկոպոսը՝ Սիլվի Անտրիէօ եւ ընդհ. խորհրդական Հ. Ժիպրայէլ :

Տօնախմբութիւնը չարունակուեցաւ Սիրոյ սեղանով մը, եկեղեցւոյ կից «Թէռ Նուվէլ» ըսուած սրահը, ուր խօսք առին Թաղական Խորհուրդի նախագահ՝ Ժորժ Ներսէսեան, Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան, Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան, երեսփոխանը եւ ընդհանուր խորհրդատուն :

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 24–ին, յետմիջօրէին, եկեղեցւոյ Ս. Պալապանեան սրահին մէջ :

Ներկայ անդամները լսեցին ընկերակցութեան բարոյական ու նիւթական մէկ տարուան հաշուեկշիռը : Յատուկ գնահատականի արժանացաւ «Հայաստանը՝ Շաւիլի մէջ» ձեռնարկը եւ անոր չրջանդիծին մէջ հայկական յուշարձանին իրականացումը ու բացումը, Հոկտեմբեր 5–ին :

Տեղեկութիւններ հաղորդուեցան նաեւ «Լեւոն Շանթ» միջօրեայ դպրոցին մասին որուն աշակերտութեան թիւը կը հասնի այսօր 20–ի :

Ապա տեղի ունեցաւ նոր վարչութեան ընտրութիւն, հետեւեալ կազմով.

_ Հոգեւոր հովիւ՝ Գրիգոր արեղայ Խաչատրեան
_ Ատենապետ՝ Հրայր Հրաչեան
_ Փոխ _ ատենապետներ՝ Նատիա Տէր-Միրճեան եւ Սարգիս Սէյիսեան
_ Ատենադպիր՝ Հերման Գասապեր
_ Փոխ _ ատենադպիր՝ Յովհաննէս Քիւլչեան
_ Գանձապահ՝ Յարութիւն Տէմիրճեան
_ Փոխ _ գանձապահ՝ Աննիկ Էքպէրեան
_ Հաշուապահ՝ Եդուարդ Թօփալեան
_ Դիւանապետ՝ Հրանդ Նորչէն
_ Խորհրդականներ՝ Մինաս Մելքոնեան, Խորէն Մինասեան եւ Նորպէր Խոտչեան :

Ժողովի աւարտին, Գրիգոր արեղայ Խաչատրեան յայտարարեց որ այսուհետեւ, ամէն Շաբաթ օրերը ժամը 16–էն 18 ներկայ պիտի գտնուի եկեղեցիին սրահը ու ընդունի բոլոր փափաքողները :

Ի ԴԻՄԱՅ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Eglise arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

Le Père Grigor Khatchatryan assure tous les samedis de 16 h à 18 h à l'église de Chaville, une permanence ouverte à tous.

— ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ազգային Ժողովի նախագահ Ալեքսանտր Ահարոնեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 22–ին, հայաստանցի արուեստագէտներ՝ Հայկ եւ Լեւոն Թոքմաջեանի քանդակներու ցուցադրութեան ընթացքին, Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբ եւ «Հորիզոն» չաբաթաթերթի գրական յաւելուածի կազմակերպութեամբ, հանդիպում մը տեղի ունեցած է «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանի հետ : Ան յայտնած է թէ հակառակ «Մարմարա»յի խմբագրի աշխատանքին, կրցած է չհեռանալ գրականութենէն : Լաւատեսութեամբ չեչոած է թէ Սփիւռքի մէջ գրականութիւնը լաւ վիճակի մէջ է, բայց, դժբախտաբար հաղորդակցական միջոցները եւ հրատարակութիւնները տրամադրելի դարձնելու կամ գրատարածումի աշխատանքները լաւ վիճակի մէջ չեն : Լաւատեսութեան կողքին չեչոած է, որ անկում մը նկատած է նոր սերունդին մօտ : Այսօր, Պոլիս 18 հայկական վարժարան կը հաչուէ, կան նիւթական լուրջ հարցեր, հայերէնի որակաւոր ուսուցիչներու պակաս, վերջին տարիներու հայերէն մամուլի ընթերցողներու թիւը նուազած է, խառն ամուսնութիւնները բազմացած են եւ վախ յայտնած է որ 20 տարի հետ արեւմտահայերէնի գրականութեան նուիրուող նոր սերունդ չըլլայ, ան, դեռ մտահոգութիւն յայտնած է արեւմտահայերէնի ապագային մասին, նամանաւանդ արբանեակներու միջոցաւ Հայաստանի սըփռումներու գծով մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վտանգուած նկատած է : Վերջաւորութեան հարցումներու պատասխանած է, զրոյցը վարած է Վ. Ա. Արթինեան :

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 2–ին, տեղի ունեցած է Գանատայի «Ապագայ» չաբաթաթերթի 27–րդ տարեդարձի ճաշ _ հանդիսութիւնը : Օրուան հիւրը եղած է «Կազէթ» օրաթերթի մշակոյթ նայուն աշխատակից եւ միջազգային համբաւի արժանացած Լեւոն Սեւունց : Ճաշի աւարտին, «Ապագայ»ի Բարեկամներու Մարմնի ատենապետ՝ Վազգէն Պօյաճեան խօսք առնելով չնորհակալութիւն յայտնած է թերթին խմբագիր Արսէն–Նուպար Մամուրեանի իր տարած աշխատանքին համար : Գործածդրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը եւ կարճ դադարէ մը ետք, խօսք առած է «Ապագայ»ի գլխաւոր հիմնադիր եւ գլխաւոր խմբագիր Հիմնադիր Արշաւիր Կէօնճեան, որ ներկայացուցած է օրուան հիւրը : Լեւոն Սեւունց ծնած է Երեւան 1969ին, թոռն է վիպագիր Գարեգին Սեւունցի : 2001–ին ան մաս կազմած է միջազգային լրագրողներու խումբի մը եւ մեկնած է Աֆղանիստան, ուր պատերազմական ճակատագրական օրերուն, ինք եւ երեք ուրիչ լրագրողներ փոխադրող հրաթռիչը չրջապատուած է թալիպաններու զինեալ ուժերով եւ ամբակոծութեան ենթարկուած : Միայն ինք է որ հրաչքով ազատած է եւ միջազգային լրատուներու տեղեկացուցած միւս երեք լրագրողներու ողբերգական վախճանը : Վերջաւորութեան Սեւունց պատասխանած է հարցումներու միշտ մտահոգ եւ ոչ լատեաս կերպով :

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Սէն–Լօրան չրջանի Սանթր տէ Լուաղիրի մէջ տեղ ունեցած պաշտօնական արարողութեան մը ընթացքին, Նոյեմբեր 29–ին, Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան վարժարանի նախկին չրջանաւարտներէն՝ Ժան _ Ֆիլիփ Թաշճեան արժանացած է Էլիզապէթ Բ. Թագուհիի Թագաւորութեան 50–ամեակի յուշամետալին : Ժ. _ Փ. Թաշճեան կը պաշտօնավարէր Գանատայի դաշնակցային կառավարութեան մօտ, ներկայիս Գահիրէ է որպէս փոխ–հիւպատոս Գանատայի, քաղաքական եւ մշակութային գործերու կցորդ եւ Բ. քարտուղար :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ
ԽՐԱՏ ՈՒՂԻՂ ՀԱՒԱՏՔԻ
ԵՒ ԱՌԱՔԻՆԻ ՄԱՔՈՒՐ
ՎԱՐՔԻ

թարգմանութիւն եւ ուսումնասիրութիւն
Նարեկ Եպիսկոպոս Ալեքսէեան

Անթիլիաս, 2002

ԹԻ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Բայց վերջապէս դուք, անչուշտ, ձեր օժանդակութիւնը պիտի չզլանաք :

– Ես հիմակուընէ ի նպաստ ձեզի վճիռ կուտամ :

– Շատ չնորհակալ եմ : Մելքո՛ն էֆէնտի :

– Բայց խնդիրը ինձմով չմննար, ես միայն մէկ ձայն ունիմ :

– Ես լսեցի, որ դուք Դատաստանական խորհուրդի ամէնէն ազդեցիկ անդամներէն էք եւ կրնաք միւս անդամներն ալ համոզել, եթէ կամք ընէք :

– Իրա՛ւ է, որ քիչ _ շատ ազդեցութիւն ունիմ, բայց վերջապէս ամենակարող չեմ :

– Ինչ որ ալ ըլլայ, իմ ամբողջ յոյսս ձեր վրայ է :

– Մեծ պատիւ կ'ընէք ինծի... ձեզի նման գեղեցիկ կնոջ մը դատին նպաստելը ճշմարիտ հաճոյք մըն է ինծի համար :

– Շատ չնորհակալ եմ :

– Միայն թէ...

Մելքոն վարանոտ չարժում մը ըրաւ եւ լռեց :

– Ի՞նչ, ըսելի՞ք մը ունիք,, _ հարցուց Լիւսի :

– Ինդիրը իր ամէն մասերովը քննելու համար պէտք է, որ լաւ մը ուսումնասիրեմ եւ ուրիչ մանրամասն տեղեկութիւններ ունենամ :

– Շատ լաւ, ուզած հարցումնիդ ըրէք, պատրաստ եմ պատասխանելու :

– Միայն թէ այստեղ յարմար չէ, ընթացիկ գործեր ունինք, մարդ կուգայ _ կ'երթայ, մանաւանդ այս միջոցիս մեր բուն գործին առեննէ է :

– Եթէ կ'ուզէք, ուրիշ առեն մը գամ :

– Այս գրասենեակը միշտ անյարմար է այս տեսակ խորհրդակցութեան համար, ուր ամէն վայրկեան կրնան մեզ ընդհատել :

– Կ'ուզէք, որ ձեր տունը գամ :

– Իմ տունս ալ չի յարմարիր, մանաւանդ որ հեռու կը բնակիմ

– Առնաւուտ քէօյ չէ՞ք նստիր :

– Այո՛, ինչպէ՞ս իմացած էք :

– Բնական է, որ իմացած ըլլամ, քանի որ ձեզ այցելել որոշած էի :

– Իմ տունս ալ անյարմար է :

– Ո՞ւր կ'ուզէք, ուրեմն :

Մելքոն էֆէնտի վայրկեան մը խորհելէետքը կ'ըսէ.

– Կարծեմ ամէնէն յարմարը ձեր տունն է... ո՞ւր կը բնակիք :

– Թէփէ պաչիի կողմերը :

– Օ՛, շատ յարմար է ուրեմն ինծի համար...

– Ի՞նչ, Մելքո՛նէ Փէնտի, մինչեւ իմ տունս գալու ձանձրո՞յթը յանձն պիտի առնէք :

– Ինչո՞ւ չէ, տիկի՛ն Լիւսի, ձեզի նման գեղանի կնոջ մը ծառայութիւն մատուցանելու հաճոյքը ունենալու համար այդքան յոգնութիւն չարժե՞ր :

– Շատ ազնիւ էք, Մելքո՛ն էֆէնտի :

Լիւսի իր հասցէն կուտայ, եւ Մելքոն էֆէնտի գայն կը նշանակէ թուղթի մը վրայ :

– Ե՞րբ կրնամ ձեզ տունը գտնել, _ կը հարցնէ :

– Երբոր ուզէք, _ կը պատասխանէ դեղուհին, _ միայն թէ նախապէս ձեր գալուստը լսացուցէ՛ք :

– Որչափ չուտ, այնչափ աւելի աղէկ կ'ըլլայ, քանի որ բողոքագիրը արդէն տուեր էք, պէտք է, որ խնդիրը անմիջապէս ուսումնասիրեմ :

– Լաւ, ես միշտ պատրաստ եմ :

– Օրինակի համար, այս իրիկուն տո՞ւնն էք :

– Եթէ կ'ուզէք ՝ կը սպասեմ :

– Ուրեմն ժամը 7–էն 8 կուգամ : Միայն թէ լաւ է, որ դուրսէն մարդ չգտնուի :

– Տան մէջ ինչ գաս ոչ ոք կայ :

Գեղուհին մեկնեցաւ վաճառականին քովէն գոհ տպաւորութեան ներքեւ :

«Այս մարդը, կարծեմ, արդէն իսկ սիրահարած է ինծի, _ կը մտածէր, _ հետեւաբար գործս յաջողէ է» :

Արդարեւ, Մելքոն էֆէնտի, որ ինչպէս ըսինք, կնասէր ու վաւաչոտ մարդ մըն էր, իսկոյն չյացեր էր մանկամարդ կնոջ գեղեցկութենէն :

Լիւսիին մեկնելէն ետքն ալ խելքը միտքը անոր վրայ էր եւ հապճեպ կրնար փոր գործերուն ուշադրութիւն դարձնել :

Անընդհատ ժամացոյցը կը նայէր եւ չատ դանդաղ կը գտնէր ժամանակին ընթացքը :

Վերջապէս իրիկուն եղաւ : Մելքոն իր դրպիրը կանչեց եւ ըսաւ.

– Ես մասնաւոր գործ մը ունիմ Բերա երթալու, ուստի կրնաս տունդ երթալ, ես ինքս կը հանդիսպիլիր, դուն ուզած տաեն կրնաս մեկնիլ :

Ժամը եօթին քառորդ մնացած էր, երբ Մելքոն էֆէնտի Լիւսիի տան դուռը կը զարնէր :

Սպասուհին եկաւ դուռը բանալու :

– Տիկին Լիւսին հո՞ս է, _ հարցուց վաճառականը վեհերոտ ձայնով մը :

– Հոս է, _ պատասխանեց սպասուհին :

– Կ'ուզեմ զինքը տեսնել :

– Հրամմեցէ՛ք, ինքն ալ ձեզի կը սպասէ :

Սպասուհիին այս խօսքերը գոհութիւն պատճառեցին վաճառականին, որ գուարթ դէմքով սանդուխէն վեր ելաւ եւ մտաւ հիւրասրահը, ուր ոտքի վրայ կեցած գտաւ դեղանի մանկամարդուհին :

– Ինծի կ'ըսպասէի՞ք, _ հարցուց վաճառականը ՝ Լիւսիի ձեռքը թօթվելով :

– Որո՞ւ կ'ուզէիք, որ սպասէի, _ պատասխանեց դեղուհին, _ ձեզի հետ ժամադիր չէի՞նք եղած :

– Կարծեմ ձեզ չսպասցուցի :

– Անդղիական ճշդապահութիւն ունիք եղեր :

– Էհ, քանի մը տարի անցուցած եմ Մանչէսթրի մէջ եւ քիչ մը անգղիացի եղած եմ : Ուրեմն այս տան մէջ բոլորովին առանձին կը բնակիք, այսինքն ձեր սպասուհիին հետ :

– Այո՛, Մելքո՛ն էֆէնտի, առանձին եմ :

– Մայր կամ քոյր կամ ուրիշ աղգականներ չունի՞ք :

– Ունիմ, բայց անոնք Սկիւտար կը նստին :

(Շար. 352)

CDCA

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

MANIFESTATIONS contre l'admission de la Turquie dans l'Union européenne

Ces manifestations se dérouleront **mercredi 11 décembre** à partir de 18h :

— A PARIS, devant l'Assemblée nationale, place Edouard Herriot,

— A LYON, devant la Préfecture du Rhône,

— A MARSEILLE, devant la Préfecture des Bouches-du-Rhône.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

—— • ——

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE

et **L'UGAB-JEUNES**

organisent

une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec

ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14

Տօն է Սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուզէի Ճգնաւորին եւ Մեւլիխոսի եպիսկոպոսին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

COPENHAGUE, 13 DECEMBRE

L'adhésion de la Turquie négationniste et criminelle dans l'Union Européenne.

Venez vous exprimer en présence des personnalités politiques, culturelles et des média à la

TRIBUNE POLITIQUE

Amphithéâtre Fabry
Fac des Sciences Marseille Saint-Charles
Place Victor Hugo — 13003 Marseille

Vendredi 13 décembre
à partir de 17h30, jusqu'à 22h
(parking assuré)

MARSEILLE 13 DECEMBRE

CONTRE UNE EUROPE DU MENSONGE
Pour la levée du blocus imposé à l'Arménie par la Turquie.
Pour la reconnaissance par la Turquie du génocide des Arméniens.

C.C.A.F. 339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 12
ժամը 20·30–ին

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԳՈՂԱՐՆԵՐ

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ,
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ,
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ,
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ապրած կեանքի խորհուրդն ու ստեղծագործութեան ոգեղինութիւնը

Բանաստեղծութիւնները կը կարդան
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine/Monge

Մուտքը ազատ է։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14–ին տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ։

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 15 décembre à 9 heures 30
«CENTENAIRE DE LA CATHEDRALE ST. JEAN BAPTISTE»

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GUEVORG SARKSIAN

● **1937 / Une heure de cauchemar**

ԳԷՈՐԳ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

1937/
ՄՂՁԱՒԱՆՋԻ ՄԷԿ ԺԱՄ

(գրուած՝ 1991 թ·)
Դրամա
Մէկ գործողութեամբ

կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 16–ին
Dimanche 15 Décembre à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

LE COMITE DES DAMES DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle **«Nourhan Fringhian»**
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Réservation des places avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29
Participation aux frais : 20 euros.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel
invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

***

ԼՈՒՐՋ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժէրոմի Ջաւս Շանթ մասնաճիւղին։

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris V°

Exposition - Vente de tapis arméniens

contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(*Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
MASTER MUSIC
présentent

NEW GOSPEL FAMILY

CONCERT DE BIENFAISANCE

au bénéfice du CENTRE MEDICAL POUR ENFANTS DE SPITAK

Samedi 14 Décembre à 20 heures 30

Palais des Arts et des Congrès (P.A.C.I.)
25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux

Prix des places : 15 euros: Adultes — 10 euros: Enfants, Etudiants.

Billeterie et renseignements :
— **Espoir pour l'Arménie:** Tél. : 01.47.36.02.50
— **P.A.C.I.:** Tél.: 01.46.42.70.91
— **www.newgospelfamily.com**

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11
MERCREDI
11 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·576 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.576

ՓԱՐԻԶ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Ե· Մ·–Ը ԳՈՓԸՆՀԱԿԸՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ»

Հակառակ անոր որ ծանուցում չէր ե– ղած, Տէքառթ ամփիթատրոնը ծայրէ ծայր լեցուած էր, ամէն կողմէ եկած ու– սանողներով, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 6–ի իրիկունը, լսելու համար Թուրքիոյ դես– պանը՝ Ուլուչ Էօզիւլքէր, Պ· Տիմիէ Պի– յոն, Միջազգային եւ Ռազմավիտական Յարաբերութիւններու հիմնարկի տնօ– րէն եւ Տիկին Ս· Կերարթ Գուտիէ Էն– թէրնասիոնալի աշխատակից: Դասախօ– սութիւնը կազմակերպուած էր Սորպոն, Ֆրանքեւերքական Ուսանողական Միու– թեան եւ Փարիզ 1 Համալսարանի Մի– ջազգային Յարաբերութեանց Մաժիսթէ– րին կողմէ: Երեք խօսողներն ալ արտա– յայտուեցան կարգով, մէկ առ մէկ չը– րելով Թուրքիոյ անդամակցութեան ընդ– դիմադիրներուն բոլոր առարկութիւն – ները եւ կրկնելով, քանի մը չաբաթ է, մամուլի մէջ լոյս տեսնող պատճառա– բանութիւնները: Ցետոյ ներկաներէն քա– նի մը հարցումներ եղան, բայց, խօսք չձգուեցաւ հանդիսականներուն:

Հոս, հարկ չկայ ծանրանալու արդէն ծանօթ փաստարկութեան վրայ, բայց, յիշենք քանի մը «գոհարներ»:

Դեսպանը, որ ինքզինք ներկայացուց որպէս անկեղծ մէկը, որու կարելի է ուղղել «նոյնիսկ ամէնէն փշոտ» հարցե– րը, յիշեց անցեալի դաշնագրերը եւ հա– մաձայնագրերը, նաեւ վերջին յառաջ– դիմութիւնները, ինչպէս մահապատիժի չնչում խաղազութեան ատեն, ոչ թուրք լեզուներու ուսուցում, ոչ մահմետա– կաններու հող գնելու արտօնութիւն: Ըստ իրեն, որովհետեւ «Թուրքիա իր արեւել– եան կողին վրայ 50 տարի Եւրոպան պա– հեց», այդ պատճառով «ապակայունա– ցընող մղումներ կրեց, որոնք վէրքեր թողուցին, զորս Եւրոպա պէտք է նկա– տի առնէ»: Հակառակ պարագային՝ «յու– սախաբութիւնը անդարմանելի կ'ըլլայ»: Կ'ընդունի որ Թուրքերը, Հունգարնե– րուն նման ուշ եկած են Եւրոպա: Դես– պանը դեռ պնդեց· – «Թուրքիա ձեր պաշտպանութիւնը կ'ապահովէ», աւել– ցընելով· «Թուրքիա մահմետական եր– կիր մը չէ: Թուրքերու մեծամասնութիւ– նը մահմետական է: Թուրքիա լաիք եր– կիր մըն է» եւ «իսլամական ոչ մէկ նշում կայ իշխանութեան գլուխ գտնուղ կու– սակցութեան մօտ: Լաիք կուսակցութիւն մըն է»: Գալով բանակին, ան «հակաժո– ղովրդավար չէ»: Ցիչելով որ ժագ Տը– լոր խօսած է յոյն մարդկայնութեան մա– սին որպէս Եւրոպայի մէկ յենարանը, դիտել տուաւ որ «հին Ցունաստանի եր– կու երրորդը Թրքական հողի վրայ կը գտնուի»: Դեսպանին չեչոը փոխոխու– թիւն կրեց, այն աստիճանի որ մէկը դի– տել տուաւ որ սպառնալիքները չեն կըր– նար համոզել անոնք որոնք կը կասկածին եւ թէ աւելի արդիւնաւէտ կ'ըլլայ սիրա– չահել: Եթէ, ազդարարեց դեսպանը, «Թուրքիան կորնցնենք ի չահ ուրիշ աշ– խարհի մը, դուք աւելի պիտի տառապիք քան մենք»:

Իր կարգին խօսք առնելով, Պր· Տիմիէ Պիյոն դատը պաշտպանեց Թուրքիոյ, բաւական «չահեկան» նկատողութիւննե– րու շարքով մը՝ «Օսմանեան կայսրու– թիւնը ժառանգորդն է Բիւզանդական կայսրութեան: ... կրօնքը հարց չէ: Իս– լամը եւրոպական կրօնք մըն է: Եթէ այդպէս չըլլար, այն ատեն հարկ էր Միլոսեւիչի զօրավիզ ըլլալ եւ Պոսնիաք– ներու դէմ կռուիլ քրիստոնեայ Սերպե– րու կողքին»: Թուրքիա՝ «հաստատուած ժողովրդավարութիւն մըն է, որ թերի– ներ ունի, բայց, մեզի չհյնար դասեր տալ իրեն, յիշենք Ալժերիոյ պատերազ– մը»: Պ· Պիյոն դեռ օրինակ կը բերէ Մեծն–Բրիտանիան եւ Իրլանտան, Սպա– նիան եւ Պասք հարցին հանդէպ իր վար– ւելակերպը, որոնք եւս դաս չեն կրնար տալ: Թուրքիոյ մէջ աղքատութիւն կա՞յ, Ֆրանսա ալ կայ: Ոստիկանական չհա– դործումներ կա՞ն, Ֆրանսական ոստի– կանութիւննէ ալ անթերի չէ: Քրտական հա՞րցը: Սխալ ձեւով կը մօտեցուի, որոչ ապակեղրոնացում մը պէտք է··· «Մենք, Ֆրանսացիներս չենք, որ պէտք է դասեր տանք, տեսէ՛ք գորսիքական հարցը, որու հետ այնքան ալ լաւ չվարուեցանք: Թուրք պատասխանատուներուն կը մնայ իրենց լուծումը գտնել»: Հուսկ, Պ· Պիյոն ճըշ– դեց որ Լրեն համար ազգայնամոլութիւ– նը վարկաբեկիչ տարազ մը չէ:

Տիկին Կերարթ ծանրացաւ այն դժ– ւարութեան վրայ որ կայ Թուրքերէնէ Թարգմանուած յօդուածները դասաւո– րել «Միջին – Արեւելք» թէ «Եւրոպա» ճիւղին մէջ, զուարթութեամբ դիտել տալով որ առաջինը աւելի շատ տեղ ու– նէր, ուրեմն թոյլ կուտար աւելի հրա– րակութիւններու: Ընդունելով որ պա– տերազմներ եղած են Թուրքիոյ եւ Եւ– րոպայի միջեւ («այսինքն՝ Եւրոպայի այս մասին»), գոհունակութիւն յայտ– նեց՝ «կռուեցանք Թուրքերուն հետ, հր– րաշալի բան է: Ընդունման տուեալ մըն է: ... Որովհետեւ այսպիսով, կրնանք հաչտուիլ: Եւ մ'նչ պատերազմութիւն Եւրո– պայի համար, տարածուիլ մինչեւ Երու– սաղէմի եւ Միջին – Արեւելքի մօտ, ինչ որ խաչակիրները ուզած էին ընել»: Բո– լորը չզնահատեցին այդ յիշատակու– թիւնը: Ձչդելով թէ չուզեր կռիւ սկսիլ, իր ելոյթը ուզեց վերջացնել երեք տա– րադներ յայտնելով՝ «քիւրտ, Հայաս– տան կամ հայ, Կիպրոս», դժուար հար– ցեր, որոնց «Թուրքիա անպայման կը յաղթահարէ»:

Ո՛չ ոք, ո՛չ բեմէն, ո՛չ սրահէն, ոգե– կոչեց մարդկային իրաւունքները, բան– տերուն մէջ մեռնող հացադուլ ընողները, եւ ոչ մէկը այդ դժուար հարցերէն: Ըն– դունուեցաւ միայն որ Թուրքիա դրախտ մը չէ, բայց, ոչ մէկ երկիր դրախտ է: Վերջաւորութեան, երբ երիտասարդնե– րու կէսը մեկնած էր, կին մը բացագան– չեց՝ «իսկ Հայոց ցեղասպանութիւնը, անդամակցութենէն առաջ թէ վերջը պի– տի ընդունիք»: Կարճ լռութենէ մը ետք, կազմակերպիչ մը յայտարարեց թէ ուշ է ու փակեց:

Նման դէպք մը չի կրնար խորհրդա– ծութիւններու եւ հարցումներու չմղել: Մէկ կողմէ, ընդունելի՞ է, որ փրոֆէ– սէօր մը, որ կ'արտայայտուի այդ հան– դամանքով, ունենայ այնպիսի արտա – յայտութիւններ ինչպէս ինքն իրեն թոյլ տուաւ Պ· Պիյոն, որոնցմէ կարելի է եզրակացնել, որ ըստ իրեն, անոնք որոնք իսլամը եւրոպական կրօնք չեն ընդունիր, իրենց տեղն ունին ոճրագործ Միլոսեւիչի քով: Ի՞նչ մտածել փրոֆէսէօրի մը մա– սին, որ կ'ուզէ հաւատացնել ուսանողնե– րու, որոնց մէջ բազմաթիւ օտարներ, որ Ֆրանսայի վարուելակերպը Գորբա– քաչինեան հետ, կամ Սպանացիներուինը Պասքերու հետ, կը նմանի Թուրքերու վարուելակերպին Քիւրտերու հետ: Ո՞ւր է բարոյապէտութիւնը: Դեսպանը իր դե– րին մէջ էր, նախատեսելի: Եւ պիտակից էր արեւմտեան հանրային կարծիքներու թշնամութեան: Բայց, ի՞նչ ըսել միւս երկու խօսողներուն մասին, որոնք Թուրք չեն: Հուսկ, համալսարանի՞ մը դերն է կազմակերպել եւ ապաստան տալ զուտ քարոզչական ելոյթի մը, ուր ոչ մէկը նախատեսուած էր, հակադրուելու դե– րով հանդէս գալու, առնուազն գիտական տեսակէտով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԴԷՄ ԵՆ

ՖԻԿԱՌՕ – ԻՓՍՈՍԻ ՀԱՐՑԱԽՈՅԶԸ

Դեկտեմբեր 10–ի «Ֆիկառօ»ն, անդամ մը եւս յայն տեղ կու տար Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցին: Խմբագրա– կանով մը, Ալեքսի Պրէզէ անհրաժեշտ կը դտնէ որ հանրաքուէ մը կատարուի, յի– շեցնելով թէ 30 տարի առաջ, այդպէս ըրած էր Փոնփիտու Մեծն – Բրիտանիոյ համար: Խմբագրականէն զատ, թերթը ամբողջ էջ մը յատկացուցած է հարցին, հրատարակելով հարցախոյզի մը արդիւնք– ներ եւ այլ 3 յօդուածներ: Ֆրանսացինե– րուն 56%–ը կողմնակից է Եւրոպական Միութեան ընդլայնումին, բայց, նոյն հա– մեմատութեամբ դէմ են Թուրքիոյ անդա– մակցութեան, կողմնակիցներու համեմա– տութիւնը չատ ցած է (35%): Դէմ եղող– ներու առարկութիւնները կը վերաբերին դանդուածային գաղթի մը, այն իրողու– թեան որ Թուրքիոյ հոդամասին մեծ մա– սը Ասիա կը դտնուի եւ թէ Թուրքերը մահմետական են եւ այլն, եւ այլն:

Թերթին Պրիւսէլի թղթակիցը յօդուա– ծով մը նկատել կու տայ որ 15–երը իրենց խոստումներուն պատանդներն են, մանաւանդ երբ 1993–ին ալ հաստատե– ցին Թուրքիոյ կոչումը Միութեան մէջ մտնելու: Հելսինքիի այդ ժողովին է որ «3 վայրկեանէն որուեր է այդ որոչումը» կը յայտնէ մասնակցող մը: Հիմա, չեն դիտեր ինչպէս դուրս ելլել այս ծուղա– կէն, գերման դիւանագէտ մը կ'ըսէ թէ «թեկնածուի կարգավիճակը ոչ մէկ կապ ունի անդամակցութեան հետ»: Եւրոպա– կիք ճնշումներու ենթակայ են Անգարա– յի եւ Ուաշինկթընի կողմէ եւ էրտողան կը սպառնայ· – «Զգձգումի որոչումը կը նշանակէ հաստատել որ քրիստոնեայ ակումբ մը կը կազմէք եւ կը նպաս– տէք քաղաքակրթութիւններու բախում– մին, մինչ ժողովրդավար եւ հանդուրժող Թուրքիա մը կրնայ օրինակ ծառայել ու– րիշներու մահմետական աշխարհին մէջ»: Կը կարծուի սակայն թէ Անգարա պատ– րաստ է այլեւս զիջումի ընելու և դոհանա– լու թուականի մը թուականով: Գալով Ռաֆարէնի, կ'ուզէ յետաձգել Թուրքիոյ մասին վիճարկումը:

Ֆրանսայի գործադիր մարմինը նեղ կացութեան մատնուած է, որովհետեւ, պաշտօնապէս (բայց, ոչ անկեղծու– թեամբ), թեր է Թուրքիոյ անդամակ– ցութեան, բայց, ժողովուրդը, այսինքն հանրային կարծիքը դէմ է: Ի վերջոյ ա– մէնէն տրամաբանականն այն է որ հան– րաքուէի դիմուի, միւս կողմէ ալ, ինչ– պէս չատեր խորհեցան, աւելի լաւ լուծում մըն է Թուրքիոյ գործընկերութեան իրա– վիճակ մը առաջարկել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՀԱՐԻՒՐ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՀԱՄՈԶԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ» հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայա– նի յայտագրին հիւրն էր, Դեկտ· 9–ին, Ներքին նախարար՝ Նիքոլա Սարքոզի, որ պաշտպանեց իր գործելակերպը, պա– տասխանեց ընդդիմախօսներուն եւ ընդ– հանուր ձեւով յաջող ելոյթ մը ունեցաւ: Զվարանեցաւ չէշտելու թէ բարբարոս կ'որակէ այն պատանիները, որոնք բըռ– նաբարութեան կը դիմեն հաւաքաբար, թէ պէտք է վախնալ մոլորած Իսլամէն, նկուղներու, ստորերկրեայ Իսլամէն, ոչ՝ մզկիթներու բացայայտ Իսլամէն: Այս առընչութեամբ, յայտնեց թէ նոյն առա– ւօտուն ընդունած էր իսլամական երեք հոսանքներու ներկայացուցիչները եւ համաձայնագիր մը ստորագրուած էր, որպէսզի մինչեւ տարեդարձ մահմետա– կան կրօնքի կազմակերպութեան մը պայ– մանները ստեղծուին: Կոզմնակից է որ Ֆրանսա մնան այն օտարականները, որոնք կ'ուզեն. կը մերժէ ապօրինի կա– յութեան մէջ գտնուողներուն հաւաքա– կան կանոնաւորումը: Կ'ուզէ սանձել պոռնկութեան օտար ցանցերը: Գիտէ որ պիտի զատուի արդիւնքներուն վրայ:

ԷՏԻՄՊՈՒՐկի պատմական թաղամասին մէկ կարեւոր մասը հրոյ ճարակ եղած է Դեկտեմբեր 7–էն 8–ի գիշերը: Հրդեհին պատճառը յայտնի չէր, բայց, Էսիմ– պուրկ 15–րդ գարէն ի վեր, արձանագըր– ւած է ԻՒՆԷՍՔՕՓԻ համաչխարհային հարստութեան ցանկին վրայ եւ վնասը մեծ է:

ԻՄՐԱՑԻԼԻ բանակին գործած «սխալ»– ներուն դէմ ընդհանուր ընդվզում մը ծա– գած է եւ ՄԱԿ–ը կը դատապարտէ բա– նակին գործած հալածանքը: ՄԱԿ–ի 64 պաշտօնատարներ, որոնք Ալբայորդա– նան եւ Գազա են, բողոքագիր մը ստորա– գրած են, Դեկտեմբեր 3–ին, դատապար– տելու համար Ցահալի (իսրայէլեան բա– նակ) «բռտութեան եւ ահռոզ հալածանքի քաղաքականութիւնը» իրենց հանդէպ: Դեռ առջի օր, քարոզքանդ եղած է, Գա– զայի մէջ, Պաղեստինցիներու տրուելիք սնունդի պահեստանոց մը:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ Փիու Ռիսըրչ Սէնթըրի մէկ ուսումնասիրութիւնը ցոյց կու տայ, որ վերջին երկու տարիներու ընթացքին հակամերիկեան տրամադրութիւնները ծաւալած են աշխարհի ամէն կողմը: Ու– սումնասիրութիւնը կատարուած է Ար– տաքին նախկին նախարար՝ Մատըլէյն Օլպրայթի ղեկավարութեան տակ: 44 երկիրներու մէջ (ԱՄՆ–էն դուրս) հար– ցադնուած անձերու միայն 29%–ը կողմնակից է Իրաքի դէմ պատերազմի մը: Ֆրանսայի մէջ, 64% է համեմատու– թիւնը անոնց որոնք նաեւ դէմ են ուժի գործածութեան:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 9 / 10)

ՓՈՐԹՈՑԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Ադրբեջանի գործերու նախարար Վ· Օս– կանեան Փորթոյի մէջ Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը–ի նախարարական երկօրեայ հանդիպումին արդիւնքները գնահատելով գոհունակու– թիւն յայտնած է: Ան կարեւոր նկատած է յատկապէս ահաբեկչութեան դէմ պայ– քարի մասին փաստաթուղթի մը ստո– րագրումը, նաեւ Ղարաբաղի հարցը չա– հարկելու ադրբեջանական չանքին ճա– խողութիւնը: Ադրբեջանի պատուիրա– կութիւնը փորձած է Ղարաբաղը որպէս ադրբեջանական տարածք արձանագրել տալ, ինչ որ չէ յաջողած, հայաստան– եան պատուիրակութեան միջամտութեան չնորհիւ:

*
**

ՀԱՑ ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Նոյեմբերեանի սահմանագօտիին Ու– կեան – Ոսկեպար հատուածին մէջ Դեկ– տեմբեր 9–ի առաւօտուն ադրբեջանցի զինուորներու կրակոցներէն վիրաւոր– ւած է 23 տարեկան զինուոր մը· Քաջա– րանցի Զօրայր Ներսիսեան: Առաջինը– նամքներէն եառք, ան Վանաձորի հիւան– դանոցը փոխադրուած է:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐԸ

Տարուան առաջին 11 ամիսներուն Երե– ւանի ծննդատուներուն մէջ ծնած է 10·287 երախայ: Անցեալ տարի նոյն շրջանին ծնած երախաներուն թիւը 10·262 եղած է:

ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ...

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Մենք միշտ դատապարտել ենք, երբ մի մարդ որոնում է օտարի պաշտպանութիւնը. բայց նոյնպէս դատապարտել եւ դեռեւս պէտք է դատապարտենք ազգային անպիտան գործակալը, որ իւրեանց լուծը օտարի լուծից շատ առաւել ծանրացնելով, ստիպում են խեղճ ազգը օտարի լծի վրայ նայել որպէս մի երանացուցիչ բաղցր բեռան վրայ: Մեր ազգի բոլոր թշուառութիւնը այս բանի մէջ է ահա: Անտառը ջարդող կացնի կոթը անտառի փայտից է լինում միշտ:

Միքայէլ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ ԱՆՑԵԱԼԻ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐԸ

1866 *Յունուարի զարնանային այդ օրերից ինձ բաժանում էին հարիւրից աւելի տարիներ, բայց ես մտովի փորձում էի անցնել այն ճանապարհը, որ Միքայէլ Նալբանդեանի յետմահու ընթացքի ուղին էր եղել հայրենի քաղաքի մէջ: Ես ուզում էի տեսնել նաւահանգստից մինչեւ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչի եկեղեցին տանող ոչ միայն փողոցները, ոչ միայն այդ փողոցների մէջ խմբուած Նոր – Նախիջեւանցիներին, որոնք դուրս էին եկել դիմաւորելու իրենց ոգեղէն համաքաղաքացու աճիւնը, այլեւ չա՞տ էի ուզում տեսնել դուրսը փռուած ուղեդորդները, որոնց վրայով յուշիկ տանում էին «կոզակ» չոքեղենաւից փչեցրած դագաղը: Տեսնելուց բացի, ուզում էի նաեւ լսել: Որովհետեւ ինձ արդէն յայտնի էր, որ այդ օրերին չարունակ զօղանջել են Նոր – Նախիջեւանի բոլոր եկեղեցիների զանգերը... Իսկ յետոյ անցայ այն ուղին, որ սկիզբ էր առնում արդէն երբեմնի Սուրբ Լուսաւորչի եկեղեցու զաւիթից, անցնում էր քաղաքի կոկիկ եւ ուղիղ փողոցներով, դուրս էր գալիս Նոր Նախիջեւանից եւ ձգւում եօթը վերստ մինչեւ Սուրբ Խաչ վանք, որի զաւիթի մէջ պէտք է ամփոփուէր Նալբանդեանի աճիւնը:*

Հիմա, հարիւրից աւելի տարիներ յետոյ, ես չկարողացայ անցնել երբեմնի այդ ուղին, որովհետեւ այլեւս չկար ըստ կիզրը՝ Սուրբ Լուսաւորչի եկեղեցին, որի տեղը Մարքսի արձանով կուլտուրայի պալատի վիթխարի շինութիւնն էր, իսկ քաղաքամերձ եօթը վերստ անբնակ տարածութիւնները ոչ միայն արդէն նըւաճել էր Դոնի Ռոստովը, այլեւ Ս. Խաչ վանքն էր յայտնուել սոցիալիստական համահարթեցումի բազմայարկ ու անդէմ չէնքերի եւ անհեթեթօրէն լայն ու իրենց այդ լայնութեամբ մարդուն ճզմող, ոչընչացնող փողոցներ ունեցող չրջանի մէջ:

Իմ այս դեգերումների ժամանակ յայտնուեցի մի տարօրինակ հրապարակի վրայ, որտեղ տրակտորի նմանութեամբ կառուցուած քարաչէն վիթխարի շինութիւնը՝ Օպերայի թատրոնն էր: Նմանութիւնը պատահական չէր: Սոցիալիստական ռեալիզմի դաղափարական սկզբունքին հաւատարիմ ճարտարապետը չէնքը յղացել էր ներչնչուելով Դոնի Ռոստովի տրակտորային գործարանի արտադրանքից:

Մի քանի տասնամեակ առաջ, աւելի ստոյգ՝ մինչեւ 1917 Յունուարի Հոկտեմբերեան կոմունիստական պռտնչը ապստեղ ոչ թէ հրապարակ է եղել թատրոնի տրակտորաձեւ շինութեամբ, այլ մի պարպուտ, որ Նոր Նախիջեւան ու Դոնի Ռոստով քաղաքների սահմանն էր: Հետաքրքիրն այն է, որ թէ՛ Նոր Նախիջեւանի եւ թէ՛ Դոնի Ռոստովի կենտրոնական կամ մայր փողոցները այնպէս են նախագծուել, որպէսզի երբեք իրար դէմդիմաց չերեւեն ու իրար չարունակութիւն չդառնան: Եւ չեն էլ միացել: Զեն ձուլուել... Եւ երբ ձիաքարշ տրամվայ է երթուղարձել այդ փողոցներով, սահմանային պարապուտ հասնելով՝ երկաթգիծը կոր է արել, իսկ տոմսավաճառն զգուշացրել է, թէ արդէն ուրիշ քաղաքի մէջ են, եւ ուղեւորներին վաճառել է նոր տոմսակներ:

Իմ դեգերումների ժամանակ ես որոնում էի այն խաչքարերը, որոնք ժամանակին իրենց հետ բերել էին Ղրիմից հարդարարբար գաղթած Հայերը եւ այն խաչքարերը, որ տաշել էին նոր նախիջեւանցի վարպետները:

Եւ ոչ մէկը չգտայ:

Ռոստովցի զրչակից բարեկամս զբեթէ չչուկով եւ վախուրած պատմեց, որ հըրապարակի վրայ կառուցուած տրակտորաձեւ թատրոնի մուտքի հարթակը սալարկել են Հայերի այդ խաչքարերով:

Ես ուզում էի գտնել նոր նախիջեւանեան պատուական մադկանց չիրիմները, որոնք պէտք է լինէին նաեւ Սուրբ Խաչ վանքի զաւիթի տարածքի վրայ: Բայց այնտեղ, պեթոնի ու պազալթի սալերի միջեւ խեղդուած, պահպանուել էին մի քանի չիրիմ միայն, որոնցից երեքը սուրբ չիրիմներ էին: Երկուսը վանքի աջ թեւի վրայ, իսկ մէկը՝ ձախ: Կարծեմ երկու – երեք չիրիմ էլ պիտի լինէր, բայց բարբարոսութեան փաստը այնքան ցնցող էր, որ մինչեւ հիմա տեսողական յիշողութեանս մէջ դրոշմուած են հէնց այդ երեքը: Քով – քովի՝ Մխիթայէլ Նալբանդեանն ու Ռաֆայէլ Պատկանեանը, եւ միայնակ՝ Յարութիւն վարդապետ Ալամդարեանը...

Եւ ես յիշեցի Թիֆլիսի Խոջիվանքը, որտեղ նոյնպէս իր իրաւունքն է արել կարմիր Բարբարոսութիւնը՝ անաստուածօրէն պղծելով հայ մտաւորականների եւ պարզապէս հայ մարդկանց չիրիմները, որպէսզի արդէն մեր օրերին ի սպառ ոչնչացնի պատմութեան հետքերը եւ իբր քրիստոնէական դարձի զալով, յանցագործութիւնը քօղարկելու միջոցը դտնի պղծուած գերեզմանատան տեղը վրացական եկեղեցի կառուցելով:

... Նոր – Նախիջեւանեան դեգերումների ժամանակ ինձ պատմեցին, որ ծրագրուած է եղել քանդել Սուրբ Խաչ վանքը եւ տեղը ղպրոց կառուցել: Եւ սա՝ արդէն 60 – 70-ական թուականներին: Եւ սա՝ արդէն այն ղէպքում, երբ վանքի ղմսաց փռուած էր անծայրածիր հարթավայրը... Եւ ղպրոցը կարելի էր կառուցել հարիւր կամ հազար մեթր այս կամ այն կողմ... Բայց ո՛չ... Ղպրոցը պէտք է կառուցէին անպայման պայթեցուելիք վանքի տեղը ... Ինչո՞ւ ... Որովհետեւ պայթեցուած տաճարներ տեղերը ղպրոցներ կառուցուելը սովետական եւ, ուրեմն՝ կոմունիստական փաստարկ էր: «Կրօնական խաւարամտութեան» փոխարէն ներմուծում էին «մարքսիստական լուսաւորութիւն»:

Եւ այս «լուսաւորութիւնը» ապազգայնութեամբ հունցուած անաստուածութիւնն էր:

Ես դուրս էի եկել կորսուած անցեալը որոնելու: Կորսուած անցեալը եւ ոչ թէ կորսուած ժամանակը, ինչպէս Սվանը:

Այնպէս որ, Սվանի եւ իմ որոնումների մէջ տարբերութիւն կար:

Իմ պարագային կամայ թէ ակամայ, մտորումների խորքերից դուրս էր լողում չարչարող մի հարց.

– Ովքե՞ր են Հայի թշնամիները...

Հային հետեւողականօրէն քնաւեր անող ռուսական ինքնակալութի՞ւնը ... Բնաւեր անելու գործը յաջողութեամբ չարունակելով՝ նաեւ Հայի պատմական յիշողութիւնները ոչնչացնող կոմունիստական կայսրութի՞ւնը... Ովքե՞ր...

ՔԱՂԱՔ, ՈՐ ԿՈՐՑՐԵԼ Է ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Բանն այն է, որ ինձ համար նորութիւն չէր երեսպաշտութեան այդ տեսակը: Ժամանակին (իսկ այդ ժամանակը ոչ թէ

ՀԱՅ-ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ. ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ՝ ԹՆԱՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ – փորթուկալական յարաբերութիւնները աչխուժացան ԺԴ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԵ. դարուն. Հայոց վերջին արքան՝ Լեւոն դարձաւ կնքահայր Փորթուկալի Պէաթրիս իշխանուհիին և Խուան Ա.-ի ամուսնութեան, փորթուկալցի ազնուականները խնամիական կապեր հաստատեցին հայ ազնուականութեան ժառանգորդ նկատուող Լուսինեաններուն հետ, եկեղեցական գետնի վրայ նոր կապեր հաստատուեցան Փորթուկալցիներու եւ Հայերու միջեւ, իսկ Պոլիսէն փախչող Հայեր Ս. Փանթալէոնի նշխարները Փորթուկալ տարին:

ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ՝ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ԵՒ ՔԱՍԹԻԼԻՈՅ ԱՐՔԱՅԱԶՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍԱՆԻՔԻՆ

Փորթուկալի Աֆոնսօ Դ. թագաւորին մահէն ետք, 1357-ին, անոր յաջորդեց զաւակը՝ Փետրօ. Ծնած՝ 1320-ին, ան ծանօթ դարձած էր Փետրօ օ Ժուսթիսէյրօ (չիտակ) անունով: 1336-ին ան ամուսնացած էր Քասթիլիոյ Տոն Խուան Մանուէլի դստեր՝ Քոնսթանսա իշխանուհիին հետ, բայց անոր մահէն ետք սիրային կապ հաստատած էր մօրենական գիծով հայկական ծագում ունեցող Քասթրոյի հետ (որ 1355-ին մահապատիժի ենթարկուեցաւ):

Գահ բարձրանալէն ետք ան բարեկարգեց դատական դրութիւնը եւ աչխատեցաւ ազգային նկարագիր տալ եկեղեցիին: Մահացաւ 1367-ին:

Փետրօ Ա.-ի յաջորդեց զաւակը՝ Ֆեռնանտօ, որ ծանօթ էր Ֆեռնանտօ օ Ֆորմոսօ (սիրուն, վայելուչ), կամ Ինքոնսթանթէ (յեղյեղուկ) անունով. ծնած էր 1345-ին, Լիզպոն:

Քասթիլիոյ Փետրօ Թագաւորի սպանութենէն ետք (1369) ան Քասթիլիոյ գահին յաւակնորդ ներկայացաւ եւ պատերազմի ձեռնարկեց անոր դէմ. երկու տարուան պատերազմէ ետք, անկարող նուաճելու Քասթիլիան՝ քաչուեցաւ: 1372-ին միացաւ Լէնքասթըրի (Անգլիա) դուքս Ճոնի եւ կրկին յարձակեցաւ Քասթիլիոյ վրայ, բայց այս անգամ քասթիլիական ուժեր ներխուժած Փորթուկալ եւ 1373-ին հասան Լիզպոն՝ ստիպելով Ֆեռնանտոն հաչտութիւն խնդրելու:

Փորթուկալի քաղաքական այս իրավիճակին մէջ, 1375-ին, երբ Սիս փնկաւ եւ վերջ գտաւ Կիլիկիոյ Թագաւորութիւնը, Գրիգոր ԺԱ. պապ 1375 Դեկտեմբեր 8 թուակիր նամակով հրաւիրեց եւրոպական իշխանները պաչտպանել Արեւելքի քրիստոնեաները եւ մանաւանդ՝ Հայերը: Այնուհետեւ ան հրամայեց Փորթուկալի, Նաւարի, Քասթիլիոյ, Անգլիոյ, Պոհեմիոյ եւ Ֆրանսայի Հիւրընկալ սպասպետներու կարդէն հինգ հարիւր ձիաւոր եւ նոյնքան ալ սկուտեղակիր պատրաստել եւ ուղարկել Արեւելք, որ սակայն չիրականացաւ:

Փորթուկալի եւ Քասթիլիոյ միջեւ երրորդ պատերազմէն ետք (1381 – 1382), Կիլիկիոյ Հայոց վերջին թագաւորը՝ Լեւոն նոյն տարին՝ 1382-ին Գահիրէի իր աքսորավայրէն (ուր մնացած էր եօթը տարի) գերութենէ ազատ արձակուեցաւ մեծ ծիրկապիճի մը փոխարէն: Անճնպէս չնորհակալութիւն յայտնելու համար հանճարեղ բանաստեղծի յիչատակը եւ այլն... Իսկ «կինօ Մոսկուա»... «բա մեր ռուս – հայկական բարեկամութի՞ւնը»... «բա մեր հաւատարմութի՞ւնը» եւ այլն... Ինչ վերաբերում էր Երեւանի յատակագծին... Ջեմ երկարացնելու... Թամանեանական յատակագծից մնացել է ընդամէնը մի յեղյեղուկ ուրուագիծ, որ Շրջանային Այդին է եւ ռուսերէնին հաւատարիմ Հայերը դեռեւս կոչում են «օղակաձեւ»՝ յուչելով, որ այս ծանր ժամանակներին հայերէնը կորցրել է «շրջան»ի եւ «օղակ»ի տարբերութեան ընկալումը նոյնպէս ... Պահպանելով սոսկ այդ ուրուագիծը եւ տասնամեակներ չարունակ չհարկելով Թամանեանի անունը, յիմնականներից յետոյ ասպարէզ եկած եւ խաթարուած մտածողութեամբ ամենայն «հինգ քանդելու» ելած սովետական ճարտարապետների նոր սերունդը լծուեց սոցիալիստական կամ թոմազո կամպանելլայի երեւակայած արեւի քաղաք չինելու գործին, որպէսզի սերունդները ընդհանրապէս եւ մէկընդմիչտ կտրուէին իրենց արմատներից: Եւ այսօր հասարակութեան տիրմը, որ չրի երես ելաւ ռուսական դաղութատիրութեան հերթական դիմակափոխման հետեւանքով, չարունակում է ազգային յիշողութիւնը լկելու, անցեալի հոգեւոր եւ նիւթական մչակոյթի արժէքները ոչնչացներու գործը: Շարունակողները, անչուչտ, նոյն այդ սովետական իրականութենից եկողներն են: Նրանք ընդամէնը տասը տարով են մեծացել եւ այդ տասը տարիների ընթացքին վերջնականապէս կորցրել են համամարդկային տարածքի տիրապետութեան տարիներին ձեւաւորուած բնազդային արգելակները: Ձիչտ այնպէս, ինչպէս իրենց «ազատագրուած» դպացին իշխանութեան ոլորտը բռնագրաւած քրէական որակեալ յանցագործները, երբ համոզուեցին, թէ սարսափի տիրապետութեան «կոմունիզմ կառուցող մարդու բարոյականութեանը» փոխարինելու է եկել մի նոր տեսակի «ապեռոյական բարոյականութիւն»:

(Մնացեալը յաջորդով)

ղինք ազատողներուն Լեւոն Թագաւոր նախ մեկնեցաւ Աւինիոն, ուր հանդիպեցաւ կղեմէս Ը. պապին, ապա մեկնեցաւ Արակոն՝ Փետրո Դ. Թագաւորին մօտ, եւ 1383 Ապրիլին ճամբայ ելաւ դէպի Քաթիլիա:

Այդ օրերուն Քաթիլիոյ Խուան Ա. Թագաւոր Պատախոզ կը գտնուէր, ուր Մայիս 12–ին տեղի պիտի ունենար իր 2–րդ ամուսնութիւնը Փորթուկալի Ֆեռնանտո Թագաւորի եւ Լէոնոր Թելէշ Թագուհիի տասներկուամեայ դստեր՝ Պէաթրիսի հետ: Երբ Փորթուկալի ու Քաթիլիոյ արքայական ընտանիքները Լեւոն Թագաւորին Քաթիլիա մտնելը իմացան, քանի մը օր յետաձգեցին հարսանեկան արարողութիւնը, որպէսզի Հայոց արքան կարենայ ներկայ ըլլալ: Այնուհետեւ պատգամաւորութիւն մը ղրկուեցաւ փառաւոր ու արժանավայել կերպով Պատախոզ առաջնորդելու համար Հայոց Թագաւորը: Լեւոն Մայիս 16–ին հասաւ Պատախոզի սահմանները. Խուան Ա. իր հաքախումբով քաղաքէն դուրս ընդառաջ գնաց Լեւոնը դիմաւորելու, եւ երկու վեհապետները, պապին նուիրակը, բազմաթիւ արքեպիսկոպոսներ ու եպիսկոպոսներ եւ իշխանազունեներ միասնաբար մեծ չուքով ու հանդէսով Պատախոզ մտան:

Յաջորդ օր՝ Կիրակի, Մայիս 17–ին, Լեւոնի կնքահայրութեամբ տեղի ունեցաւ պսակը: Լեւոն Թագաւոր Պէաթրիս Թագուհիի ձիուն սանձէն բռնած անձնապէս առաջնորդեց զայն Մայր եկեղեցի:

Հարսանեկան հանդէսներէն ետք Լեւոն եւ Խուան Ա. Թագաւորները մեկնեցան Լէոն, ուրկէ Հայոց Թագաւորը հրաժեշտ առնելով Խուան Ա.էն՝ ուխտի գնաց կալիցիոյ Սանթիակօ տը Քոմփոսթելայի Սուրբ Յակոբայ վանքը:

ԱԽԻՇ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԷՆ ԵՏՔ
ՀԱՅ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ

Ֆեռնանտո Թագաւոր մահացաւ 1383 Հոկտեմբերին, որմէ ետք խորթ եղբայրը՝ Տոն Ժուան ձեռք առաւ իշխանութիւնը: Ան Փետրօ Ա.ի եւ Թերեզա Լուրենսոյի ապօրէն զաւակն էր եւ մանկութեան Աւիչ քաղաքի (Ալենթեժոյի մէջ) ղինուորական միաբանութեան ղեկավար հռչակուած ու ղինուորական կրթութիւն ստացած էր: Իր հակառակորդները՝ Լէոնոր Թագուհին եւ Ուրէմի կոմս Ժուան Ֆեռնանդէշ Անտէյրոն չէզոքացնելէ ետք Տոն Ժուան 1385 Ապրիլին փորթուկալական երեք երկրամասերու ներկայացուցիչ Պորթիւկեսներէն (հաւաք) կազմակերպեց Քուամպրայի մէջ, ուր յայտնեցաւ զահէն հեռացնել իր խորթ եղբայրները՝ Ժուան եւ Տինիշ, որոնք փետրօ Ա.ի եւ Ինէս տը Քասթրոյի զաւակներն էին եւ իրենց մօր կողմէ հայկական արիւն կը կրէին: Ժուան Ա. Թագաւոր դարձաւ հիմնադիրը Աւիշ հարստութեան:

Ժուան Ա.ի կիսազարեան գահակալութեան ընթացքին Լիզպոնի արքունիքը դարձաւ մշակոյթի կեդրոն, իսկ Ֆիլիփա Թագուհին անգլիական աւանդութիւններ ներմուծեց: Առեւտուրը զարգացաւ, եւ երբ արքայադուստր Իզապէլլա Պուրկունտիի Ֆիլիփ Լը Պոն իշխանին հետ ամուսնացաւ, Փորթուկալի եւ Ֆիլիփ Լը Պոնի տիրոյթ Ֆլանտրիոյ միջեւ աչքոյժ կապեր հաստատուեցան:

Հզօր ուժ դարձած Փորթուկալի հետ Հայեր ամուր հետեւ կիլիկիոյ Լուսինեաններուն չարունակութիւնը նկատուղղ Կիպրոսի Լուսինեաններուն միջոցով կապեր հաստատեցին. եղան խառն ամուսնութիւններ:

Ժուան Ա. մահացաւ 1433–ին. զաւակը՝ Տուարթէ Թագաւոր գրաւեց Թանկիէրը եւ այսպիսով Աւրիկէի մէջ փորթուկալական պետութեան հիմնադիրը եղաւ:

Տուարթէ Թագաւոր մահացաւ 1438–ին եւ անոր յաջորդեց վեցամեայ զաւակը՝ Աֆոնսօ Ե., որուն մայրը Արակոնի Ֆեռնանտօ Ա. Թագաւորի դուստր Լէոնոր Թագուհին էր:

Փորթուկալացիք արդէն եկեղեցական կապեր ունէին Հայերուն հետ, որ աւելի աչքուժացաւ Իտալիոյ Ֆերրարա քաղաքին մէջ 1438–ին գումարուած եկեղեցական ժողովին: Փորթուկալցի հոգեւորականներու հետ, Փորթոյի արքեպիսկոպոս Անթոնիօ Մարթինչ Շաւէշ, իր կողքին ունենալով հայ երկու արքեպիսկոպոսներ (որոնցմէ մէկը՝ արքեպիսկոպոս Հայաստանի տիտղոսով) եւ Ֆիւզանդիոնի Յովհաննէս Ը. Փալէոլոկ կայսեր ու Յունաց պատրիարք Յովսէփ Բ.ի հաւանութիւնը ստանալէ ետք եկեղեցական այդ ժողովը հռչակեց տիեզերական:

Անթոնիօ Մարթինչ Շաւէշ արքեպիսկոպոս (որ Հռոմի մէջ դարձաւ հիմնադիրը Փորթուկալցիներու Ս. Անթոնիօ եկեղեցիին) նոյն տարուան՝ 1438–ի Սեպտեմբերին Եւգենիոս Դ. պապին կողմէ ղրկուեցաւ Պոլիս՝ բանակցելու համար Յովհաննէս Ը. Փալէոլոկ կայսեր հետ. Պոլսոյ մէջ ան չփումներ ունեցաւ նաեւ հայ հոգեւորականներու հետ: Նոյն տարուան Հոկտեմբերին Պոլիս ժամանեց Փորթուկալցի ուրիշ հոգեւորական մը՝ Վեզէուի եպիսկոպոս Լուի տէ Ամարոլ, իբրեւ կայսեր մօտ ներկայացուցիչ Պապէլի Հայերուն:

Անթոնիօ Մարթինչ Շաւէշ արքեպիսկոպոս 1439–ին կարդինալութեան աստիճան ստացաւ: Նոյն տարուան Յուլիս 6ին Ֆլորանսի մէջ յոյն եւ լատին եկեղեցիներուն միջեւ միացման վճռագիր ստորագրուեցաւ: Իսկ Նոյեմբեր 22–ին, «Յինծացէք առ Աստուած» կոնդակով, զոր ստորագրեցին պապը, կարդինալ Անթոնիօ Մարթինչ Շաւէշ եւ այլ կարտինալներ, արքեպիսկոպոսներ, եպիսկոպոսներ եւ Հայոց կողմէ՝ Սարգիս ու Թովմաս վարդապետները, հայ եւ լատին եկեղեցիներուն միջեւ միութեան վճռագիր մըն էր:

Աֆոնսօ Ե. Թագաւոր անչափահաս ըլլալով մայրը անոր հօրեղբայրը՝ Քուամպրայի դուքս Փետրոն խնամակալ նըշանակեց: Սակայն խնամակալը այնուհետեւ փոխարինուեցաւ եւ Պրականսայի դուքսը ստանձնեց խնամակալութիւնը: Պրականսաները իրենց մօր կողմէ հայկական արիւն ունէին, որովհետեւ Տոն Մենսօ Ալֆոնսօ տը Պրականսա իր մօտ հիւր եկած ուխտաւոր հայ իշխանուհիի մը հետ ամուսնացած էր: Պրականսաներ Թագաւորը իր հօրեղբօր դէմ հանեցին. Փետրօ ուզեց պաշտպանել խնամակալի իր իրաւունքը եւ բանակ կազմելով պայքարի դաշտ իջաւ, բայց սպանուեցաւ 1449 Մայիսին Ալֆարպորէյրայի մէջ: Այնուհետեւ Աֆոնսօ Թագաւոր Պրականսաներու ազդեցութեան տակ ինկաւ Պրականսաներ երկրին ամէնէն հարուստ ընտանիքը դարձան:

ԱՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ
(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԳԱՐՄԱՆԻՈՅ ՄԱՍՆԱՃԻԿ ՄԱՄՂՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՖՈՆԵԹՈՆ 2002

Նոյեմբերի 14 – 17 տեղի ունեցաւ երրորդ համաեւրոպական Ֆոնեթոնը, որուն երկրորդ անգամ ըլլալով մասնակցեցաւ Գերմանիոյ մասնաճիւղը:

Այս տարի Գերմանահայութենէն ղրկուեցան գրեթէ 32 հազար Եւրոյի հասնող խոստումներ: Անցեալ տարուան բաղդատմամբ եռապատկուեցաւ Արցախի համար հաւաքուած գումարը:

Ընդհանուր Գերմանահայերու կողմէ տարուած են հեռաճայնային 1890 դիմումներ, ստացած ենք 580 գրական պատասխաններ, այսինքն գրեթէ երեսուն տոկոսի մասնակցութիւն մը:

Բացի Հայաստանի եւ Արցախի բերած օժանդակութենէն Ֆոնեթոնը Եւրոպահայութեան մէջ ստեղծեց մեծ խանդավառութիւն:

600 գործունեայ Հայեր եկած Ֆրանսայէ, Հոլանտայէ, Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ զանազան շրջաններէն չորս օրուան ընթացքին ոչ միայն իրարու ծանօթացան եւ կապեր հաստատեցին. այլեւ չորս օր չարունակ միասնաբար աշխատեցան մէկ նպատակի համար–Հայրենիքի հզօրացումը: Այս գործունէութիւնը չարունակուելով, յաջորդ տարիներուն կարելի է ստեղծել Եւրոպահայութեան գործօն տարրերու կորիզ մը:

Միւս առաւելութիւնը, որ Եւրոպահայութեան համար անհամեմատելի էր հազարաւոր Հայերու հետ ստեղծուած կապն էր, անփոխարինելի փորձառութիւն մը: Այս ձեւով լսեցինք մեր գաղութի անդամներուն կարծիքը, քննադատութիւնները, առաջարկներն ու փափաքները:

Մենք համոզուած ենք որ Եւրոպահայութեան համախմբումով ու կազմակերպութեամբ պիտի զօրանայ Հայաստանը:

Կը հաւատանք զօրաւոր Հայաստանի մը եւ զօրաւոր սփիւռքի մը ու ինչպէս Գաբրիէլ Աւագեան կաթողիկոսը ըսաւ.

– «Հիմնադրամ Սփիւռք – Հայրենիք ոսկի կամուրջն է»:

Այս առիթով մասնաւոր չնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր կամաւորներուն, նուիրատուներուն եւ Գերմանահայոց կեդրոնական Խորհուրդին իրենց աջակցութեան համար:

ԺԻԼՊԻՐ ՄՈՄՃԵԱՆ

Միւնիխ,
2002, Նոյեմբեր 25

ՍՏԱՑՈՂ

ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ ՀԱՅԵՐԱՊԵՏ ՃԱՌԵՐ

աշխարհաբարի վերածեց
Եփրեմ Արք. Եպիսկոպոս Թապագեան

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան
Տպարան

Անթիլիաս, 2002

ԹԻ՛ ԻՆ ԽԱՓԻԼԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱՒՈՒԱՆ

– Բայց ձեզի նման զեղեցիկ մանկամարդուհի մը ինչպէ՞ս առանձին կրնայ ապրիլ... զրաւ կը դնեմ, որ սիրահար մը ունիք:

– Եթէ այդպիսի գրաւ մը դնէք, կը կորանցնէք:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք: Ուրեմն առաքինութեան տիպար մըն էք:

– Ո՛վ գիտէ...

– Հիմա լրջօրէն ձեր խնդրին վրայ խօսինք, բայց պայմանով մը:

– Ի՞նչ պայման:

– Կ'ուզեմ, որ ինծի հետ բոլորովին անկեղծ ըլլաք:

– Կը խոստանամ:

– Դատաստանական խորհուրդի անդամ մը խոստովանահայր կը համարուի, անոր ամէն բան կարելի է ըսել:

– Այնպէս է:

– Նախ կ'ուզեմ գիտնալ, թէ որո՞ւ կողմէ եղած է բաժանումը, այսինքն դո՞ւք ուզած էք բաժնուիլ ձեր ամուսինէն, թէ՞ ձեր ամուսինը բաժնուած է ձենէ:

Լիւսի պահ մը վարանեցաւ պատասխանելու:

Մելքոն էֆէնտի չարունակեց.

– Իմ առած տեղեկութիւններուս համեմատ, ձեր ամուսինն է, որ ուզած է բաժնուիլ ձենէ:

– Ե՞րբ առիք այդ տեղեկութիւնները, – հարցուց Լիւսի, – առտուն, երբ ձեր զբաոսնեակը եկայ, իմ մասիս բան մը չէիք գիտեր:

– Ձեր մեկնելէն ետքը բարեկամ մը եկաւ, որ ձեր ամուսինը կը ճանչնայ եղեր, անկէ իմացայ:

– Ո՞վ է այդ բարեկամը:

– Թոյլ տուէք, որ իր անունը չի տամ, որովհետեւ գաղտնապահութիւն խոստացայ իրեն:

– Եւ ի՞նչ ըսաւ այդ բարեկամը:

– Ամէն բան պատմեց:

– Այսինքն իմ մասիս աննպաստ բաներ, այնպէս չէ՞:

– Անոր պատմածները կարեւորութիւն չունէին, միայն կ'ուզեմ բո՛ւն ճշմարտութիւնը գիտնալ եւ ըստ այնմ ձեզ պաշտպանել Դատաստանական խորհուրդին առջեւ:

Վաճառականը կը սառէր, ո՛չ մէկ մարդու հետ խօսած էր Լիւսիի մասին, միայն թէ կռահած էր, թէ գեղուհին ճշմարտութիւնը չէր խօսած իրեն եւ այս կերպով կ'ուզէր խոստովանեցնել զայն: Իր փորձը յաջողեցաւ:

– Լաւ, ուրեմն, – ըսաւ Լիւսի, – ամէն բան պիտի ըսեմ, բայց միայն ձեզի համար:

– Բնականաբար:

– Եթէ ուզէք, որ նոյն խօսքերը կրկնեմ նաեւ Դատաստանական խորհուրդին առջեւ, գիտցէք, որ բացարձակապէս կը մերժեմ:

– Հաւատացէք, որ այդպիսի վատութիւն մը չեմ գործեր:

– Ուրեմն, այո՛, կը խոստովանիմ, ամուսինս է, որ բաժնուած է ինէ:

– Ի՞նչ պատճառաւ:

– Բայց... իր բարեկամը պատճառն ալ չըսա՞ւ:

– Թողունք հիմա վր բարեկամը, ես կ'ուզեմ քու բերնէդ լսել պատմութիւնը եւ յետոյ անոր ըսածներուն հետ բաղդատել:

– Անհաւատարմութեան պատճառաւ:

– Զոր դուն գործած էիր:

– Այո՛, – ըսաւ ցած ձայնով Լիւսի:

– Փաստեր ունէ՞ր:

– Փաստը այն էր, որ մեզ երկուքս միասին բռնած էր իմ ննջասենեակիս մէջ:

– Ուրիշներ ալ ներկա՞յ էին:

– Ո՛չ:

– Նոյն միջոցին տանը մէջ սպասուհի կամ սպասուհի չի՞ կային:

– Սպասուհին հեռաւոր տեղ մը ղրկած էի:

– Էյ, ի՞նչ ըրաւ ձեր ամուսինը:

– Նախ սիրահարը ճամբեց կարգ մը նախատինքներով:

– Ծեծնո՞ց:

– Ոչ, որովհետեւ միւսը իրմէ զօրաւոր էր: Յետոյ ինծի ըսաւ, որ չէր ուզեր ամուսնալուծութեան խնդիր յարուցանել եւ իր ընտանեկան ներքին խաղքութիւնները մէջտեղ դնել, բայց միւս կողմէ չէր կրնար այլեւս բնակիլ ինծի հետ, միեւնոյն յարկին տակ, ուստի պահանջեց, որ տունէն հեռանամ՝ հետս տանելով իմ ունեցածս:

– Զաւակ չունէի՞ք:

– Ո՛չ:

– Ուրեմն այսպէս խաղաղ կերպով բաժնուեցա՞ք իրարմէ:

– Գրեթէ:

– Հիմա ո՞ւր է ձեր այդ սիրահարը:

– Պոլիս չէ, կարծեմ Ամերիկա կը գըտնուի:

– Այսպէս, ուրեմն, ձեր ամուսինը ձեր անհաւատարմութիւնը ապացուցանելու համար միայն իր անձնական վկայութիւնը ունի:

– Այո՛ եւ վստահ եմ, որ իրողութիւնն ալ երկար ժամանակ եւ թերեւս մինչեւ հիմա ծածկած է ամէնէն եւ մէկու մը բան չէ ըսած, որովհետեւ իրեն համար մեծ անպատեհութիւն համարած էր այս բանը:

– Այն առեն, քանի որ իրմէ զատ վկայ չի կայ անհաւատարմութիւնդ հաստատող, ամէն բան ուրանալով կրնաք թերեւս դատերնիդ չահիլ: Դուք կ'ուզէ՞ք անպատճառ ձեր ամուսինը դատապարտել տալ եւ ի նպաստ ձեզի ամուսնալուծութիւն մը ձեռք բերել:

– Բնաւ երբեք: Ես կ'ուզեմ միայն այնպիսի ամուսնալուծում մը ձեռք բերել, որով կարող ըլլամ կրկին ամուսնանալու իրաւունք ունենալ, թող նոյն իրաւունքը ամուսինս ալ վայելէ, առիկա բնաւ նշանակութիւն չունի ինծի համար, ընդհակառակը, զոհ կ'ըլլամ, որ այնպէս ըլլայ:

– Լաւ, ուրեմն, տիկի՛ն, կրնաք հիմակուընէ ապահով ըլլալ, որ ձեր ուզածին պէս վճիռ մը պիտի կրնաք ձեռք բերել: Ես բաւական մեծ ազդեցութիւն ունիմ իմ պաշտօնակիցներուս վրայ՝ զանոնք ուզած կողմս դարձնելու համար:

– Շատ չնորհակալ եմ, Մելքո՛ն էֆէնտի:

– Բայց, տիկի՛ն Լիւսի, չոր չնորհակալութեամբ մը կարելի չէ այս տեսակ ծառայութիւն մը փոխարինել:

(Շար. 353)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հայկ – Մառլէն Թուֆթեան եւ զաւակը Արամ,

Տէր եւ Տիկին Մասիկ – Էմմա Մովսիսեան,

Տէր եւ Տիկին Եսայի – Վեհանոյշ Մարտիրոսեան, զաւակը եւ թոռները,

Թուֆթեան եւ Աբգարեան ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Աբգարեան)

Յահոգուան Ա. տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Դեկտ. 15–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14–ին ասն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ:

***

ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ եւ ՀՈԳԵՀԱՆ – ԳԼՈՒԽԵԱՆ պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ աստուածներու հոգիներուն համար, նոյն ատեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլան եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներու եւ աստուածներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12·30–ին, ԿԱՐՊԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջակայքի բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան:

Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Քարոզ ժամը 11·15–ին:

Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12–ին:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

☎ 04 91 50 15 09

CONFERENCE

«PRESENTATION DU FUTUR CENTRE SCIENTIFIQUE DE RECHERCHE AVANCEE EN ARMENIE»

avec

Patrick Soukiassian
Professeur à l'Université de Paris Sud/Orsay

Guy Le Lay
Professeur à l'Université de Provence

Jean Marc Layet
Professeur à l'Université de Provence
Directeur de l'UFR Sciences de la Matière

Vladimir Aroutiounian
Professeur et Membre de l'Académie des Sciences d'Arménie

GeorgesTerzian
Ingénieur de Recherche à l'Université de Provence

Lundi 16 décembre à 20 h 30

— Entrée libre —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին, Մարուքէի ճգնաւորին եւ Մելիտինէի եպիսկոպոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

TELEVISION FRANCE 2

Dimanche 15 décembre à 9 heures 30

«CENTENAIRE DE LA CATHEDRALE ST. JEAN BAPTISTE»

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE

et **L'UGAB-JEUNES**

organisent

une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec

ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 12
ժամը 20·30–ին

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐ

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ,
ՄԻՍԱՔ ՄԵԶԱՐԵՆՑԻ,
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ,
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

ապրած կեանքի խորհուրդն ու ստեղծագործութեան ոգեղինութիւնը

Բանաստեղծութիւնները կը կարդան
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine/Monge

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

Exposition - Vente de tapis arméniens

contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GUEVORG SARKSIAN

● 1937 / Une heure de cauchemar

ԳԷՈՐԳ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

1937/

ՄՂՁԱՒԱՆՋԻ ՄԷԿ ԺԱՄ

(գրուած՝ 1991 Թ.)

Դրամա

Մէկ գործողութեամբ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 16–ին
Dimanche 15 Décembre à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 եւրօ:

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG** d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :

☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

***

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրմէի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(*Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12
JEUDI
12 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·577 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.577

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՅՈՅՍԵՐԸ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՃՆՇՈՒՄՆԵՐԸ

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»Ի ՆԱՄԱԿԱՆԻՆ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Դեկտեմբեր 11 Թուականը Թերթերը, անգամ մը եւս, հատանաբար վերջին անգամ մը Թովընհակընի վհհաժողովին (Դեկտեմբեր 12 – 13) նախօրեակին, լայն տեղ տրամադրած էին Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցին:

«Լը Մոնտ» հրատարակած էր, Թարգմանաբար, վարչապետ Ապտուլլահ Կիւլի յօդուածը, ուր ան դովքը կը հիւսէ իր երկրին, որ երեք դարերու երկարքին տարած իր գործընթացին աւարտին, կը կիրարկէ եւրոպական արժէքները: Կը խոստանայ որ իր վարած կառավարութիւնը ,որու կոչումն է բարենորոգման կառավարութիւն մը ըլլալ, պիտի չարունակէ այդ ուղղութեամբ գործել: Երկարօրէն կը բացատրէ թէ ամէն մարդի մէջ, Թուրքիա յառաջդիմութեան մէջ է եւ անհրաժեշտ է որ Եւրոպական Միութիւնը իր ծոցը առնէ Թուրքիան: Այդ անդամակցութիւնը, կը դրէ, ապրելին ծրագիր մըն է որու զօրավիդ է Թուրքիոյ մեծամասնութիւնը: Համոզուած է, որ Թուրքիոյ իրագործած բարենորոգումները գոհացում տալու համար Գոփընհակընի պահանջներուն, ինչպէս նաեւ համապատասխան անտեսական չափանիշներուն բաւարար հիմ կը ծառայեն բանակցութիւններու ձեռնարկելու համար: Հուսկ, վարչապետը կ'ըսէ թէ իր երկրին անդամակցութեամբ, Եւրոպական Միութիւնը ամբողջական ուժ մը կը վերածուի որ, ալ աւելի լաւ կրնայ օժանդակել համաչխարհային խաղաղութեան եւ բարգաւաճման:

Ուաշինկթընի Թղթակիցը կը չեշտէ ամերիկեան ճնշումները: Դեկտ· 10–ին, Ճ· Պուշ կ'ընդունէր Ռ· Թայիփ Էրտողանը: Թուրքիոյ նոր կառավարութեան կազմութեան օրն իսկ, Պուշ հեռաձայնած էր կիւլի եւ Ուաշինկթընը հրաւիրած 2003–ի սկիզբը: Խօսած է նաեւ Դանիոյ վարչապետին հետ (որու երկիրը հերթական նախագահութիւնը կը վարէ Եւրոպական Միութեան), զայն հրաւիրելով որ «բացայայտ Թուրքիոյ թեկնածութեան դրծընթացը»: Էրտողանն ընդունիլ Գոփընհակընի ժողովի ճիշդ նախօրեակին յոյժ կուտայ թէ ի՛նչ ասոիճանի ԱՄՆ կ'ուզեն ապրել Եւրոպայի վրայ որպէսզի ընդունի իրեն «այնքան կենսական» դիրքը:

Ուաշինկթընի այս իրարանցումը կը բացատրուի նաեւ Իրաքի հաւանական պատերազմի մը հեռանկարով, թէեւ Փիւ Ռիսըրչ Սէնթըրի հարցախոյզը որ կը վերաբերէր Ամերիկայի վայելած վարկին աշխարհի մէջ, կը նշէր որ Թուրքերու 85%–ը դէմ է որ կառավարութիւնը արտօնէ Ամերիկացիներուն իրենց երկրին խարիսխները օգտագործելու Իրաքի վրայ յարձակելու համար:

Եւրոպական Միութեան չընանակներուն մէջ, այն կարծիքը կը տիրէ որ արդէն իսկ դժուար է ընդունիլ տալ ներկայի ընդլայնումը (15–էն 25–ի), աւելը չէ Թուրքիան աւելցնելու, այլապէս նոր ճախողութիւն մը կը սեղմէ: Կան սակայն ոմանք որ կը մտածեն թէ մերժողական դիրք մը Թուրքիոյ նկատմամբ, կրնայ դժուարացնել կիպրական հարցին լուծումը, որովհետեւ, իր կարգին, Անդրա բացասական դիրք մը կը բռնէ:

Դեկտեմբեր 11–ի «Լիպերասիոն»ն ալ երկու էջեր նուիրած է հարցին: Լրագրողներ եւ «Իտէա փոլիթիքա» պարբերականին հրատարակիչը՝ Իրոլ Իօզքորայ երս պատճառները կը տեսնէ ընտրական «պէյրամին» մէջ, որու չնորհիւ իսլամականները իշխանութեան գլուխ հասան: Անոնց գլխաւորը կը նկատէ տնտեսական սնանկութիւնը: Իրեն համար, իսլամականները պատնուկի մորթ հագած գայլեր են: Իրեն համար իսլամական կառավարութիւնը ապօրինի է եւ երեք պատճառներ կը թուէ: Իսլամականները ընտրողներու միայն 34%–ը կը ներկայացնեն, 12 միլիոն հոգի մերժած են քուէարկել բողոքելու համար կուսակցութիւններու սխեմային դէմ: Զի վրանիր ըսելու թէ այդ ընտրութիւններուն մէջ, Թուրք ժողովուրդը սխալեցաւ ինչպէս Գերմանացիները 1933–ին, երբ Հիթլէրը ընտրեցին: Ժողովուրդները կրնան ծայրայեղութիւններու երթալ յուսահատութենէ, երբ անարդարութիւն կը տիրէ: Փրկութիւնը կը տեսնէ երկրին ժողովրդավարականացման մէջ եւ մինչ այդ, կը դրէ թէ պէտք է կղզիացնել իսլամականները, քաղաքական ոչ մէկ նեցուկ բերել անոնց: Նոյն թերթին, քովի էջին վրայ, ուրիշ Թուրք մը տարբեր բան կ'ըսէ: Տէնիզ Պայքալ, նախկին նախարար, կոչ կ'ընէ 'Մեզ յուսախաբ մի ընէք: Զի վրանիր ըսելու· – «Վերջնական Թուական մը չտալ բանակցութեանց սկիզբին համար, քաղաքական մեծ սխալ մը կ'ըլլայ, անդարմանելի»: Դեռ կը չեշտէ· – «Ողբերգական սխալ մը կ'ըլլայ անորոշութեան մշուշին մէջ թողուլ ժողովուրդ մը եւ իրեն հետ Եւրոպայի ապագան»···:

Այս յօդուածին կողքին կայ նամակ նին եւ մէկ նամակ, որու խորագիրն է՝ «Ճանչնալ ցեղասպանութիւնը» եւ կը կրէ Ֆրէմոնթի Հաղիզայի ստորագրութիւնը: Ան կ'ըսէ թէ, որպէս Թոռը Աուշվիցի տեղահանուած եւ բնաջնջուած Հրեայի, կը դանէ որ զուգահեռ մը կայ յետ պատերազմեան Գերմանիոյ եւ այսօրուան Թուրքիոյ մէջեւ: Գերմանացիք կրցան մաս կազմել Եւրոպական Միութիւնը կառուցանողներուն, որովհետեւ նախապէս ընդունած էին նացիական վարչակարգի ոճիրները: Նոյնը պէտք է ըլլայ Թուրքիոյ համար: Մեր ղեկավարները չեն կրնար լուռ մնալ այս հարցին շուրջ: 1915–էն 1919 Օսմանեան կայսրութեան մէջ բնաջնջուած մէկուկէս միլիոն Հայերու յիշողութիւնը պէտք չէ եւ չի կրնար անտեսուիլ: Թուրքիայէն Եւրոպական Միութեան պահանջած ժողովրդավար կայունութիւնը չի կրնար ձեռք ձգուիլ առանց իր անցեալին ճանաչման, այսինքն իր պատասխանատուութիւնը Հայոց ցեղասպանութեան կազմակերպութեան մէջ, յանուն յիշողութեան արդար եւ օրինաւոր պարտականութեան մը:

*
**

«Լիպերասիոն» այլ էջի մը վրայ, զոր խորագրած է· – «Թրքական բարենորոգումներու եւրոպական ջնարակը», կը դրէ թէ Եւրոպական Միութեան ճնշումին տակ քուէարկուած օրէնքները չեն գործադրուիր, համապատասխան հրովարտակները հրապարակուած չըլլալով: Քրեերէնի ուսուցման հարցը լաւագոյն օրինակներէն մէկն է: Դասաւանդելու համար, վկայական մը պէտք է, բայց, այդ վկայականը տուող չկայ: Քիւրտերու դէմ հալածանքները կը չարունակուին: Անցեալ տարի Արտահանէն Քիւրտ մը հետապնդուած է, որովհետեւ աղջկանը անունը Պերիվան (Հովուհի) դրած էր:

*
**

Հաւանական կը նկատուէր որ Թուականի մը Թուական տրուի Գոփընհակընի, այսինքն ընդունուի Ֆրանքֆուրտեան առնչութիւնը, որպէսզի բանակցութիւնները սկսին 2005–ին:

*
**

ԹՐՔԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Սէզէր վարչապետ Կիւլի, եւ Սպայկոյի նախագահ Իօզքէօքի հետ հանդիպումի մը ընթացքին ըսած է թէ եթէ իրենց անդամակցութեան փափաքը չհատուի չնորհակալութիւն կը յայտնեն եւ իրենց տեղը կը վերադառնան, բայց հարկաւոր հակազդեցութիւնն ալ կ'ունենան իրենց հողին ցուցնողներուն հանդէպ: Այդ հակազդեցութիւնը ան բացատրած է Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ որոշուելիք ընթացքով: Եթէ երկու երկիրները չարունակեն Թուրքիոյ դէմ իրենց կեցուածքին մէջ յամառիլ, զինուրական կամ ոչ, որեւէ ապրանքի դնում պիտի չկատարուի անոնցմէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ իսլամականներու մէկ մասը վրդոված է Սարքոզիի Դեկտ· 9–ի կատարած յայտարարութենէն, ըստ որուն նոյն առաւօտ համաձայնագիր մը ստորագրուած է իսլամ հոսանքներու հետ, որպէսզի մինչեւ տարեդարձը պայմանները ստեղծուին մահմետական պաշտամունքի կազմակերպութիւն մը ոտքի հանելու համար: Կարեւոր հոսանքները կ'ըսեն թէ լուր չունին, Լիոնի մզկիթին նօթրէնը կ'առարկէ որ մեծ մզկիթները եւ հանդամանք ունեցողները նկատի չեն առած, Մարսէյլի մզկիթի պատասխանատուն ալ կ'ըսէ թէ մտահոգ է:

ՄԻՍՅԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ճարպիկութեամբ իրացուցած են («Մոնտ» չի վրանիր՝ Գողցած են խորագրելու) Պաղտատի 11·888 էջնոց տեղեկագիրը երկրին դինամբերքին մասին: Այս գործողութիւնը կատարուած է Սպահովութեան Նորհուրդի գոլոմպացի նախագահին հովանաւորութեամբ եւ չորս ուրիշ անդամներու, ի չարս որոնց Ֆրանսա, մեղսակցութեամբ: Այդպէս պէտք չէ ըլլար, բայց, Ուաշինկթընը չէ ուզած սպասել, որ իրեն յանձնուի Նիւ – Եորքի մանհաթընի ընթերցումէն ետք (անոնք պէտք է նախ «մաքրէին») եւ տէր դարձած է ամբողջական բնագրին: Հոլտ–ըի մը չէ, այլ պարզապէս ճնշումի մը արդիւնքը: ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարը հեռաձայնած է Գոլոմպիոյ իր պաշտօնակիցին, որ իր կարգին հրահանգ տուած է Սպահովութեան Նորհուրդի հերթական գոլոմպիացի նախագահին: Գոլոմպիա, անկայուն երկիր մըն է որ կ'օգտուի ամերիկեան դինուորական օժանդակութեան 3–րդ պիւճէէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ազգային Ժողովին Սահմանադրական հարցերու յանձնաժողովը ընդունած է փոփոխութիւններու առաջարկ, որուն չնորհիւ վերջին ընտրութեան յաղթական կուսակցութեան ղեկավարին երեսփոխանութեան արգելքը կը վերնայ: Սահմանադրութեան մէջ նախապէս նշուած էր թէ «զաղափարական, կամ անձիչխանական արարքներ»ու մասնակից անձեր չեն կրնար երեսփոխան ընտրուիլ· կատարուած փոփոխութեամբ արդելքը ի զօրու կ'ըլլայ միայն «ահաբեկչական արարք»ներու մասնակցողներուն համար: Այս կարգադրութեամբ Ռ· Էրտողան պիտի կրնայ Սզերդի մէջ վերընտրուիլ կատարուելիք ընտրութեան թեկնածու ըլլալ, ընտրուիլ ու գրաւել վարչապետի աթոռը:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 10 / 11)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՆԴԱՄ Է ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ

Առեւտուրի համաշխարհային կազմակերպութեան ժընեւի մէջ Դեկտեմբեր 10–ի նիստին պաշտօնականացած է Հայաստանի անդամակցութիւնը: Փաստաթուղթերը ստորագրած է առեւտուրի եւ անտեսական զարգացման նախարար Կարէն Ճշմարիտեան: Այս անդամակցութիւնը կարեւոր է անով որ կը խթանէ արտասահմանեան ներդրումները: Անոնց տէրերուն վստահութիւն կը ներշնչէ որ համաշխարհային այդ կազմոյին անդամ երկիր որպէս Հայաստան ներդրումներու համար ունի հաստատուն, միջազգային կարգի օրէնսդրութեան համապատասխան բարենպաստ պայմաններ:

Հայաստանի արդիւնաբերողներու եւ գործարարներու միութեան նախագահ Ա· Ղազարեան որ Հայաստանի պատուիրակութեան մաս կազմած է, գոհունակութիւն յայտնած է գլխաւորաբար այն պատճառով որ նման անդամակցութիւն կարելի կը դարձնէ հայկական ապրանքներու արտածումը: Այլ խօսքով՝ Հայաստանի առջեւ կը բացուի 5 միլիառ տոլարի չուկայ մը:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՊԱՊԻՆ ՀԵՏ

«Մարմարա», Դեկտեմբեր 10–ին հետեւեալ լուրը կուտար· –

Անատոլու գործակալութիւնը վատիկանէն արձագանգ կը հանդիսանայ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքին եւ Պապին հանդիպման, որ կայացած է Դեկտ· 9–ին առաւօտեան, Պապին ընդունելութեան սենեակին մէջ: Սրբազան Քահանայապետը, Յովհաննէս Պօղոս Բ·, ընդունած է Հայոց Պատրիարքը եւ, անդրադառնալով Պատրիարքին չրջապատոյին, ըսած է՝ «Գիտեմ որ Թուրքիա կ'ուզէ անդամակցիլ Եւրոմիութեան: Եւրոպա արդէն ունի հրէական – քրիստոնէական անցեալ մը: Թուրքիան ալ անոր մէջ է: Նախկին Քրիստոնէութեան տարածման չրջագծին մէջ Թուրքիան ալ կայ: Ես առաւելութիւն ու բարգաւաճում կը մաղթեմ Թուրքիոյ եւ կ'առաքեմ իմ օրհնութիւնները»:

Անատոլու գործակալութիւնը, արձագանգելով Պատրիարքին խօսքերուն, դիտել կու տայ որ Պապը բնաւ Եւրոմիութեան մասին չէ խօսած, քանի որ ասիկա կը նկատէր փափկավարական այցելութիւն մը:

Պատրիարքին կարծիքն այն է որ սխալ են այն պնդումները ըստ որոնց Վատիկան դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ կարեւոր ալ դեր կը կատարէ Թուրքիոյ նկատմամբ ցուցաբերուած մերժողական կեցուածքին մէջ: Պատասխանելով լրագրողի մը հարցումին, Պատրիարքը յայտնած է թէ տեսակցած է նաեւ Միջնեկեղեցական Երկխօսութեան Ճանճաժողովի նախագահ կարդինալ Գասփէրի հետ: Ո՛չ ան, ո՛չ ալ Պապը իր վրայ բնաւ չեն թողած այն տպաւորութիւնը թէ իրենք կը հակառակին Թուրքիոյ անդամակցութեան:

ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ...

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եւ այդ «ապեռոնների քարոյականութիւնը», որ, անշուշտ, հայ հասարակութեան դրեթէ բոլոր խաւերի համար կողմնորոշում դարձած համապարփակ սինիզմ–ն է, պետական – պաշտօնական հաստատում ստացաւ մէկ ամբողջ տարի անընդմէջ «օտնակատարելով», մեր նախնիների քրիստոնէական դարձի 1700–ամեակը:

Մեր նախնիների՛, բայց ո՛չ թէ մեր:

Մենք մնացինք անաստուած եւ չարուեստակում ենք մերժել ամենայն արժէք, որպիսին մշակուել, յղկուել, մեր ապրելակերպի համար միս ու արիւն էր դարձել քրիստոնէական մշակոյթի չնորհիւ:

Աբէիւտական հարկադրանքով մեզ ներշնչեցին մերժել այն ամէնը, ինչը մարդկային ու ազգային էութիւն էր: Մերժուեցին ազգային աւանդութիւնները, ազգային պատմութիւնը, ազգային լեզուն, մերժուեցին պատմական յուշարձանները, երկիւղածութիւնը բնութեան նկատմամբ, եւ արժէքները մերժելու, ոչնչացնելու եւ պղծելու հետեւանքը եղաւ այսօրուայ հոգեզրկութիւնը, տգիտութիւնը եւ բարոյալքուածութիւնը, որ սովետական մղձաւանջի տըխուր ժառանգութիւնն է:

Այդ տխուր ժառանգութեան մէջ փր բացառիկ տեղն ու դերակատարութիւնը ունի սովետական մարդուն բնորոշող երկերեանութիւնը, որ չարունակում է հոգատարութեամբ պահպանուել հայ հասարակութեան բոլոր խաւերի մէջ:

Եկեղեցին պայթեցնելն ու տեղը դպրոց կառուցելը այդ բացառիկ երկերեանութեան դրսեւորումներից էր երէկ:

Այսօր նոյն երկերեանութեան դրսեւորումն է Հայաստանի իշխանութիւնների պաշտօնական կարծիքը, որ Փարիզի մէջ արտայայտուեց կառավարութեան ներկայացուցչի յայտարարութեամբ, թէ՝ «Հայաստանի ներկայ պայմանների մէջ հրատապ չէ լեզուական հարցը»:

Քանի որ Հաւատն ու Լեզուն մշտնջենաւոր այն անվերապահ արժէքներն են, որոնց պահպանութեամբ է պայմանաւորուած Հայի Ինքնութիւնը, ապա Հաւատը փողոցային շռայլ նիւթ դարձնելը եւ Լեզուն էլ որպէս անտեղի ու աւելորդ «հարց» ներկայացնելը ուրիշ ոչինչ չի նշանակում, քան այն, որ ազգային ճակատագիրը տնօրինելու են եղած հայ մարդիկը ու պատմութեան հետ որեւէ ընդհանուր եզր չունեցող մուտագենները՝ դարձուրածինները:

... Սուրբ Խաչը փրկուել էր այն բանի չնորհիւ, որ ազնիւ մարդկանց չանքերով, բարոյական մարդկանց «խորամանկութեամբ» (առանց որի անհնար էր բարի գործ անել մղձաւանջային այդ տարինեբին) Սուրբ Խաչ վանքի մէջ որոշուեց ստեղծել ռուս – հայկական «բարեկամութեան» տուն: Այս եղբը ժամանակին ստացել էր մոդական ուժ եւ եթէ «բարեկամութեան» ծածկոյթի տակ ձգտում էին չուտափոյթ իրականացնել ազգերի ձուլումն ու «սովետական ժողովուրդ» ստեղծելու գործը, ապա լինում էին դէպքեր, որ նոյն բառերի չնորհիւ, ինչպէս Սուրբ Խաչ վանքի պարագային, բարբարոսների ձեռքից փրկւում էր պատմա – մշակութային արժէքը:

Սուրբ Խաչը օտարի հողի վրայ էր: Եւ Խոջիվանքը օտարի հողի վրայ էր:

Իսկ իմ ոտքերի տակ պապենական հողի բզկտուած մի պատառն էր՝ իմ քաղաքը:

Անթէյին հողը ուժ էր տալիս:

Իմ հողն ինձ ուժաթափ էր անում, քանի որ քաղաքն էր փախչում ոտքերիս տակից: Հաւատն էր այլասերում: Լեզուն էր նահանջում եւ սկսւում էր չարչարանքը: Իսկապէս, ովքե՞ր են Հայի թշնամիները...

Հային իր արմատներից «բարեկամբար» կտրող եւ գաղութային դերութեան մէջ պահող Մոսկուա՞ն... Մոսկուայի դրածոնե՞րը, որոնց բոլորի ձեռքերն էլ աղտոտ են ու արիւնոտ... Քանի որ այդ ձեռքերով էր, որ Մոսկուան լկեց Հայի լեզուն, ջնջեց Հայի յիշողութիւնը, պղծեց Հայի Հաւատը...

ՄԵՐ ԳՈՒՆԱԶԱՐԴ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ես դլխիկոր քայլում էի վանքի տաբածքով, յետոյ իջայ դէպի գետակը, կանդնեցի կորամէջք փոքրիկ կամրջին, պատկերացրեցի, թէ ի՛նչ հրաշալի բընութեան մի անկիւն է եղել այստեղ ժամանակին, եւ մտածեցի, թէ ի՛նչ բախտաւորութիւն է, որ դոնէ «բարեկամութեան» յուշգրով հնարաւոր է եղել փրկել մեր ազգային ընտիր գործիչների չիրիմները:

Իսկ ո՞վ կարող է ինձ ասել, թէ այսուհետեւ ի՛նչ ճակատագիր է սպասում մեր ընչաքաղցներին, որոնք սփռուած են երբեմնի մի երկրով, որտեղ բարոյականութեանը փոխարինել է լկիրքութիւնը հաւատին անաստուածութիւնը, ճշմարտութեանը՝ խաբկութիւնն ու կեղծիքը:

Չէ, այնպէս էլ ինձ չդալկոտուեց երբեմնի չնաչխարհիկ քաղաքի մէջ, որ Նոր Նախիջեւանն էր, իսկ այժմ՝ սովետական սոցիալիստական Թշուառ մի քաղաքի նոյնքան Թշուառ՝ Պրոլետարական կուղղ չրջանը, հաղորդակցուել 1866 թուականի ապրիլեան այն օրերին, երբ ոչ միայն համաքաղաքացիները, այլեւ ամբողջ հայութիւնն էր սգում Միքայէլ Նալբանդեանի նահատակութիւնը:

... Ես չգիտեմ, թէ մեզնից հարիւր տարի յետոյ եկողները ինչպէս են դատելու մեզ: Ես չգիտեմ, թէ մեզնից հարիւր տարի յետոյ եկողները մեզ տեսնելու են 1988–ի՞ մէջ, թէ՞ յիշելու են, որ 1993–ի դժնդակ խաւարի եւ լրատուական քաղցի պայմանների մէջ մարդիկ դարձան խոհանոցային խաւարասէր բլոճներ, որոնք նոյնիսկ հացի փշրանքների համար իրենց մութ ճեղքերից դուրս էին գալիս միայն դիշերով: Կամ թերեւս 2001–ի՞ն... Երբ ազգային մեր ողբերգութիւնը փորձեցին քօղարկել տեւական, անվերջանալի եւ անպատման անհեթեթ «տօնակատարութիւններով», որոնք յիշեցնում էին դերմանական հազարամեայ ռայխի եւ տևական զանգուածային ցուցքերը: Ես չեմ ուզում ասել, թէ փողոցային ու հրապարակային «երջանիկ կեանքի» երեւոյթների բեմադրութիւնները ունէին փաշական կամ կոմունիստական խորք: Ո՛չ ... Որքան էլ նման, բայց այդ ցուցքերը աւելի շուտ «պոտեմկինեան գիւղերն» էին: Ցիշում էք... Գեներալ – փելդմարշալ եւ Տավրիկեան իշխան Գրիգորի Պետեմկինը, որ մի ժամանակ Մեծն Եկատերինայի փավորիտն էր, Պետերբուրգից մինչեւ Ղրիմ տանող ճանապարհների երկու կողմերին բարեկեցիկ գիւղերի թատերական պատկերազարդ վահանակներ էր կանդնեցրել, որպէսզի կայսրութեան նուաճած նոր տարածքները տեսնելու համար կառքով ուղեւորութեան ելած թագուհու աչքերը չոյանեն՝ Ռուսաստանի պատկերազարդուած տեսքով, որի յետեւին թշուառ ու աղքատ գիւղերն էին:

Բայց ո՞ւմ աչքերն էին չոյուելու 2001–ի տօնակատարութիւններին...

Դժուար է նաեւ կռահել, թէ մեզնից հարիւր տարի յետոյ եկողները չէ՞ն հասկանալու արդեօք մի ճշմարտութիւն, որ մեր պատահմտութեամբ ու տգիտութեամբ պայմանաւորուած մարտնչող մեծամտութեան հետեւանքով փաստօրէն համաձայնեցինք ազգակործան այն գաղափարին, թէ Հայերի մէջ Նեռ չի ծնվել, չի ծնուում եւ չի ծնուի...

Եւ սա այն դէպքում, երբ Նեռի իշխանութիւնը չարունակւում է իր խրախճանքը աւերակուած Հայաստանի մէջ:

ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ, ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Մենք փաստօրէն ընդունեցինք պատմութիւնը որպէս կենսափորձ աբհամար

ՀԱՅ-ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՓԱՊԵՐ. ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵԻ՝ ԹՆԱՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ Ս. ՓԱՆԹԱԼԷՈՆԻ ՆՇԽԱՐՆԵՐՈՒՆ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄԸ

Թուրքերու կողմէ 1453–ին Պոլսոյ գրաւումէն ետք հոնկէ խոյս տուող քանի մը Հայեր նոյն տարուան վերջաւորութեան Փորթուկալ հասնելով Տուրոյի նաւահանգիստը ցամաք ելան: Անոնք իրենց հետ ունէին Սուրբ Փանթալէոնի նշխարները: Ս. Փանթալէոնն նահատակուած էր 305–ին, Նիկոմիդիոյ մէջ. կարգ մը տուեալներու համաձայն անոր գերեզմանը Կիլիկիոյ Մխխա քաղաքին մէջ կը գտնուէր, բայց նշխարները Պոլսոյ մէջ պահուած էին: Փորթուկալ հասնող Հայերուն արտօնութիւն տրուեցաւ Միրա–կայա ուղղուելու, ուր անոնք մասունքները տեղւոյն Սուրբ Փետրո եկեղեցիին յանձնեցին: Հայ գաղթականները Միրա–կայայի մէջ բնակութիւն հաստատեցին. անոնց բնակած փողոցը այնուհետեւ կոչուեցաւ Արմենիա, եւ մինչեւ հիմա ալ նոյն անունով կը կոչուի. նոյն փողոցի չափունակութեան վրայ կը գտնուի Սուրբ Փետրո միջնադարեան եկեղեցին, որ վերակառուցուած է 1672–էն 1680–ական տարիներուն: Հայ գաղթականները նաեւ իրենց համար փուռ չինեցին Սիտրալ վոզոցին վրայ:

Յետագային, Փորթոյի եպիսկոպոս Տիեկօ տէ Սուզայի տրոշումով 1499 Դեկտեմբեր 12–ին Ս. Փանթալէոնի նշխարները Միրակայայի Ս. Փետրո եկեղեցին հանուեցան եւ Փորթոյի Մայր եկեղեցիին մէջ ամփոփուեցան, որմէ ետք Ս. Փանթալէոն Փորթոյի պաշտպան սուրբը հռչակուեցաւ:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԱՄՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Փորթուկալ, իբրեւ հզօր պետութիւն, իր ազդեցութիւնը սկսաւ տարածել դէպի Հիւսիսային – Ափրիկէ. Ափոնսօ Ե. 1458–ին դրաւեց Ալքասար Սիկուրը, 1471–ին՝ Ասիլան եւ վերջնականապէս նուաճեց Թանկիէրը. ստացաւ ափրիկեցի տիտղոսը, կոչուելով Ափոնսօ օ Ափրիքանօ:

Նոյն ժամանակ փորթուկալցի ազնուականներ աշխատեցան Արեւելքի իշխանական կամ արքայական տուներու ներկայացուցիչներու հետ խնամութիւններ հաստատել եւ քաղաքական ամուսնութիւններու միջոցով ազդեցութեան գօտիներ ստեղծել եւ տիրոյթներ նուաճել Միջերկրականի արեւելեան ափերուն:

Ֆրանք աւատական ամէնէն մեծ ու հզօր տուներէն Լուսինեաններն էին, որոնք Ֆրանսայի արեւմտեան Փուաթու երկրամասէն Լա Մարշի եւ Անկուլէմի կոմսերն էին, խնչակրական արշաւանքներուն գործօն մասնակցութիւն բերած եւ Երուսաղէմի, Կիլիկիոյ ու Կիպրոսի գահերուն տիրացած էին (անոնք իրենց վերջին գահը՝ Կիպրոսի թագաւորութիւնը կորսնցուցին 1475–ին, երբ վենետիկցիք գրաւեցին կղզին): Լուսինեաններ խնամիական կապեր ունէին հայ ազնուական տուներու հետ եւ Կիլիկիոյ թագաւորութեան անկումէն ետք Կիպրոսի թագաւորները իրենց կցած էին Հայաստանի թագաւոր եւ Հայաստանի մարաջախտ տիտղոսները (Լուսինեաններ Կիլիկիոյ մէջ իբրեւ սեփականութիւն մինչեւ 1458 պահած էին Կորիկոսը): Լուսինեաններու հետ խնամիական կապերով փորթուկալցի կարգ մը իշխաններ տիրացան անոնց տիտղոսներուն ու տիրոյթներուն:

Վասքօ տի Մոնիշ, որ Փորթուկալի մեծ աւատապետներէն էր, ամուսնացաւ Ֆապիւս տը Լուսինեանի դուստր՝ Էլէանորի հետ: Լուսինեաններուն հետ խնամիանալով՝ Մոնիշներ իրենց անուան կցեցին Լուսինեան անունը, վերակոչելով Մոնիշ տը Լուսինեան: Էլէանոր իր մէջ հայկական արիւն կը կրէր եւ հօրը մեծ մօր կողմէն Հեթումեաններու տան ժառանգորդներէն կը նկատուէր: Նշենք, որ անոնց սերունդներէն ներկայիս ալ կան Փորթուկալի մէջ եւ մարքիզ տը Սան Փայօ (Սան Փայօ) տիտղոսը կը կրեն:

Իսկ Փարթուկալ – Քուամպրայի էրլան ժուան, որ մտերիմն էր Վասքօ տի Մոնիշի, 1456–ին ամուսնացաւ Կիպրոսի Ժան Բ. Թագաւորին խորթ եղբօր՝ Ֆաիլիպէի դստեր՝ Շարլոթի հետ: Այս ամուսնութեան չնորհիւ իշխան ժուան ձեռք ձգեց նաեւ Անտիոքի իշխանութիւնը, բայց յաջորդ տարին մահացաւ, հաւանաբար զոհ երթալով Լատիններու եւ Ցոյներու մրցակցութեան: Շարլոթ, ժառանգելով Կիպրոսի թագաւորութիւնը, երկրորդ անգամ ամուսնացաւ Լուի տը Սաւուայի հետ, եւ այսպէսով Կիպրոսի եւ Հայաստանի թագաւորի տիտղոսները եւ պինանչանները անցան Սաւուայի տան. յետագային Սաւուաներ ձեռք ձգեցին Իտալիոյ թագաւորութիւնը, եւ Իտալիոյ թագաւորները մինչեւ 1946 իրենց տիտղոսներու չարքին կը կրէին նաեւ Հայաստանի թագաւոր տիտղոսը:

ՖԼՈՐԱՆՍԻ ՍԱՆ ՄԻՆԻԱԹՕ ՏԱՃԱՐԸ ՍՐԲԱՎԱՑՐ՝ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼՑԻՆԵՐՈՒ

Բարեբեղեան ուխտէն հայ կրօնաւորներ կիլիկիոյ Սեւ Լեռէն Իտալիա փախուստ տուած էին հալածանքներու պատճառով, ուր անոնք վանքեր եւ եկեղեցիներ կառուցեցին: Անոնցմէ Ս. Մինասը, որ Լատիններուն մօտ ճանչցուեցաւ Սան Մինիաթուս կամ Սան Մինիաթօ անունով, հռչակաւոր դարձաւ իբրեւ հաւատքի մեծ տուրք եւ անոր պաշտամունքը ընդհանրացաւ Իտալիոյ, Հայաստանի, Փոքր Ասիոյ եւ Երուսաղէմի մէջ, եւ ամէնուրեք անոր անունով եկեղեցիներ ու մատուռներ կառուցուեցան: Ս. Մինասի նուիրուած հայերէն աղօթքներ

ազգի անունը տուած ժամանակները եւ պիտի սիրտս խառնուի ու փսխելիքս գայ»:

ԱՆԿԱՆԳԱՌ ՀՈԼՈՎՈՑԹ

Այնուհետ, ռուս – սովետական գաղութարարներից բացի մի թշնամի էլ է ուղեղել Հայը:

Բայց ժամանակների ծալքերի տակ թաքնուած նախանցեալ՝ 19 –րդ դարից ականջիս է հասնում նաեւ Արփիար Արփիարեանի ձայնը.

«Մեր Հայրուն մեղի ըրածները ա՛լ ճիկին ըրածները մոռցնել կուտան»:

Փարիզ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ ԵԱՆ'ՑԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 29–ին, Տիափազոն տ'Օռ երաժշտական կազմակերպութիւնը, որ հիմնուած է ի յարգանս փրոֆէսէօր Միհէնթիսեանի իր թոռան՝ Ալիս Զամչիկ – Սերոբեանի կողմէ, «Մեսենա 2000» մրցումէն Եան'ց գլէօպ ընդունուած է 26 արուեստագէտները որոնց գործերը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են այցելուներու մօտ: Բացումին առթիւ, ճաշ մը տեղի ունեցած է ջերմ եւ բազմազգ մթնոլորտի մը մէջ:

ՇՔԱՆՇԱՆ ԺԱՆ ԱՅԱՆՆԱՆԻ

Ֆրանսական Կաճառի Պատմութեան եւ Ընկերաբանութեան ճիւղին կիզօ մրցանակին պրոնզեկայ մետալը շնորհուած է Ժան Այանեանի իր «Le Kemp, une enfance intra muros» հատորին համար:

եւ չարականներ գրուած են, որոնց մէջ անոր տրուած էր էքսփեդիթուս տիտղոսը, որ փուքթայան օգնական կը նշանակէ:

Փորթուկալի կարտինալ Տոն Ժեմ, եղբայրը Փորթուկալ – Քուամպրայի թագաւոր Տոն Ժուանի, վախճանեցաւ 1459–ին եւ թաղուեցաւ Ֆլորանսի Սան Մինիաթօ ալ Մոնթէ տաճարին մէջ. անոր նուիրուած մատրան վրայ փորագրուած զինանշաններուն մէջ կայ եղբօր՝ Տոն Ժուան տը Քուամպրայի զինանշանը, որ համադրումն է Կիլիկիոյ, Կիպրոսի եւ Լուսինեաններու զինանշաններուն:

Սան Մինիաթօ ալ Մոնթէ տաճարը Հայերու եւ Փորթուկալցիներու համար ուխտատեղիի վերածուեցաւ. Հայեր հոն ուխտի կ'երթային Ս. Մինասի, իսկ փորթուկալցիք՝ Տոն Ժեմի:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ՈՂՋԱԿԷԶԻ ՅՈՒՇԱՔԱՐ

Դեկտեմբեր 5–ին Երեւանի Շրջանային ընդհատարիին մէջ վերաբացուած է Հրեաներու ողջակէզին յուշաքարը: Ան նախապէս զետեղուած էր Վարդան Մամիկոնեանի արձանին մօտը, սակայն, այդ հողամասը այս տարի շինարարութեան յատկացուեցաւ:

Հայաստանի հրէական համայնքին նախագահը Ռիմա Վարժապետեան բացումին առիթով ելոյթ ունեցած եւ ըսած է թէ յուշաքարին ներկայի վայրը կը նախատեսուի վեցանկիւն աստղի ձեւով յուշարձան մը կառուցել. անոր հեղինակը երուսաղէմաբնակ Հրեայի մը համուհի կիննէ է: Յուշարձանը պիտի խորհրդանշէ այն հանգամանքը որ մարդկութիւնը Իւ. դար մտած է ահաբեկչութեան սպառնալիքը կրելով եւ ի. դարու Ողջակէզն ու միւս ցեղասպանութիւնները մարդկութեան կը սպառնան նաեւ այս դարուն:

Ռիմա Վարժապետեանի տուեալներով համայնքը չուրջ հազար հոգիէ կը բաղկանայ, հիմնականին մէջ Երեւան կ'ապրին:

Ըսելով հանդերձ թէ «երբ կը խօսինք Ողջակէզի դասերու մասին, նկատի ունինք ցեղասպանութեան ընդհանուր երեւոյթը», աւելցուցած է. «Տայ Աստուած որ գայ օրը երբ որոշողներու առջեւ դրուին ցեղասպանութեան իրողութիւնը անհերքելի կերպով ապացուցող փաստաթուղթեր ու աշխարհը անկասկած կ'ընդունի Հայերու ցեղասպանութիւնը»: Ռիմա Վարժապետեան չեշտած է թէ իր խօսքերը Հայաստանի հրեայ համայնքին նախագահին դիրքորոշումն են եւ ոչ թէ քաղաքական յայտարարութիւն: Շեշտած է թէ չի կրնար ազդել Իսրայէլի որոշումներուն վրայ, սակայն ժողովրդական դիւանագիտութեան ճամբով իրենց գիտցածը կը փոխանցեն:

Իր համոզումով՝ «Պէտք չէ այսօրուան քաղաքականութեան անկիւնաքարը ընել ցեղասպանութիւնը ճանչնալ – չճանչնալու հարցը: Այսօր պէտք է հզօր Հայաստան ըլլայ, տնտեսական, մշակութային եւ միւս բոլոր առումներով»:

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ կեդրոնական Սանուց Միութեան տարեկան մէջ, Նոյեմբեր 29–ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ողբացեալ տոքթ. Պաղտասար Մանուէլեանի «Հետքեր եւ յուշեր» անունը կրող հատորին հրատարակութեան առթիւ: Ներկայ եղած են իր երկու զաւակները՝ Ռուբէն եւ Տալօն (Նիւ – Եորքէն եւ Փարիզէն): Հանդիսութիւնը վարած է Պօղոս Զալկըճըօղլու: Առաջին խօսքը առնողը եղած է Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի հոգեբարձութեան անդամներէն՝ տոքթոր Մարիոիրոս Ենիեորկան, որ ծանրացած է տոքթոր Մանուէլեանի կենսագրութեան վրայ: Իրեն յաջորդած է կեդրոնականի տնօրէնուհի Սիլվա Գույումճեան – Մարկոսեան, որ խօսած է կեդրոնականի ուսուցիչ՝ Մանուէլեանի մասին, ապա, «Մարմարա»յի փոխ – խըմբագրապետ՝ Մաքրուհի Պ. Ցակոբեան ներկայացուցած է տոքթոր Մանուէլեանի դիմագիծը եւ հատուածներ կարդացած անոր թաղման արտասանուած դամբանականներէն: Ելոյթ ունեցած է Ռոպէր Հատտէճեան, որ յուշ մը պատմած է փր առաջին հանդիպումէն տոքթոր Մանուէլեանի հետ եւ անդրադարձած նոր լոյս տեսած դիրքին, որ կը բերէ 60 տարուան անցեալի մը պատկերը: Դիտուատած է նաեւ տոքթոր Մանուէլեանի բծախնդրութիւնը մայրենի լեզուի նկատմամբ: Վերջին խօսողը եղած է տոքթոր Վարդ Շիկահեր, որ կարեւոր դեր ունեցած է դիրքին պատրաստութեան մէջ: Տոքթոր Մանուէլեանի զաւակներէն՝ Ռուբէն Մանուէլեան շնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք օժանդակած են հատորին եւ ձեռնարկին պատրաստութեան:

*
**

ՆԻՒ. ՋՄԻՒՆԻԻ (Ա.ՖՔՆՔ) էսթիա հանդիսարահին մէջ, Նոյեմբեր 8–ին, բազմաւիկ համերգ մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ՝ «Հայաստանի փոքրիկ երդիչներ»ու 45 հոգինոց երդչախումբին, խմբավարութեամբ՝ Տիգրան Հէքէքեանի: 12 – 16 տարեկան փոքրիկներ մեծ վայելք մը պատճառած են հանդիսականներուն: Առաջին բաժինով ներկայացուած են հոգեւոր երգեր, երկրորդ բաժինով ալ զուարթ, ժողովրդական երգեր:

ՀԱՅԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹ՝ ԹՈՒԱԾԻՆ

Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ «բարեկամութեան կամուրջ» մը ձգելու նպատակով այս անգամ ալ երկու երկիրներու կիները գործի լծուած են, ըստ «Միլլիյէթ» օրաթերթին տեղեկատուութեան (Դեկտեմբեր 8): Ըսուածը այն է որ որոշուած է միասին թերթ մը հրատարակել. անունը «Թթուածին» պիտի ըլլայ, որպէսզի կեանք տայ երկկողմանի յարաբերութիւններուն: Նախաձեռնողները են երիտասարդ թրքուհիներու այն խումբը եւ հայաստանցի կիները որոնք Մարտ 8–ին միասնաբար նշած էին կիներու օրը, Երեւանի մէջ:

Թերթին հրատարակութեան տնօրէնը պիտի ըլլայ Եւրատիա Մխութեան վարչութեան նախագահ, ընկերաբան Շուլէ Գըլըչարսլան, իսկ որպէս Հայաստանի պատասխանատու, կը տրուի Նարինէ Միրզոյեանի անունը որ նախագահն է «Կինը երկխօսութեան համամիտ» կազմակերպութեան: Թերթը եռամսեայ պիտի ըլլայ, 100 էջնոց, եռալեզու. հայերէն, թրքերէն եւ անգլերէն: Պիտի վաճառուի ԱՄՆ–ու, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Հայաստանի ու Թուրքիոյ մէջ: Առաջին թիւին հրատարակութիւնը նախատեսուած է Մարտին: Այդ թիւին համար հարցազրոյց մը նախատեսուած է ԱՄՆ–ու նախկին նախագահին կնոջ Հ. Գլինթընի հետ:

Թէ ինչ կը վերաբերի Սփիւռքին... թերթին հրատարակութեան թուրք տնօրէնուհին ըսած է. «Մաղաղասէր բարեկամի մեր ձեռքը երկարեցինք: Հայկական սփիւռքը ասկէ որքան ալ անհանդիստ ըլլայ, միասնական աշխատանքի սկսած ենք: Առանց կարեւորութիւն տալու «Արարատ» ժապաւէնին եւ ուրիշ գործունէութիւններու, ձեռք ձեռքի պիտի տանք»:

«Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբը» քիչ մը շատ յիշեցնող նախաձեռնութեան մասին բաւական բան կը բացատրէ կարդալ որ ան կը վայելէ զօրակցութիւնը Ուաշինկթընէն համալսարանական «Կլոպալ պարտիս» կեդրոնին...:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– *Ինչպէ՞ս, ուրեմն, կարելի է փոխարինել:*

– *Աւելի դրական, աւելի չօշափելի, աւելի գործնական ձեւով մը:*

– *Արդեօք նիւթական փոխարինութե՞ան մը կ'ակնարկէք:*

– *Կ'աղաչեմ, տիկի՛ն, պարզապէս զիս կը նախատէք եւ եթէ իրաւունէ այդպիսի բան մը կ'անցընէք ձեր մտքին, լաւ է, որ այլեւս չխօսինք այս խնդրին վրայ:*

– *Կը խնդրեմ, Մելքո՛ն էֆէնտի, ես երբեք ձեզ վիրաւորելու մտքով չըսի այս խօսքը, միայն թէ չեմ հասկնար, որ ի՛նչ տեսակ փոխարինութեան մասին կ'ակնարկէք:*

– *Շատ միամիտ ձեւանալ կ'ուզէք, բայց ընդհակառակը, ես կը տեսնեմ, որ այնքան միամիտ կին մը չէք եւ թէ կեանքի փորձառութիւնը ունիք:*

Խօսակցութիւնը այս ձեւով չարունակուեցաւ, մինչեւ որ տիկին Լիւսի բարեհաճեցաւ հասկնալ, ինչ որ վաճառականը ըսել կ'ուզէր:

Ժամ մը եառքը Մելքոն էֆէնտի կը մեկնէր յաղթականօրէն՝ ամէն ալակցութիւն խոստանալով իր զեղանի պաշտպանեալին:

Երբ վաճառականը մեկնեցաւ, տիկին Լիւսի նոր արդուզարդ մը ըրաւ եւ զնաց դանելու իր հազարապետը, որուն հետ ժամադիր եղած էին ծանօթ ճաշարան – գարեջրատունը:

*
**

Քանի մը օր ետքը Տիրան կուգար կը դանէր իր բարեկամուհին:

Երիտասարդին դէմքը ուրախութենէ կը ճառագայթէր:

– *Վաղը բացումը տեղի կ'ունենայ, – գոչեց Լիւսին համբուրելով:*

– *Ի՞նչ բացում:*

– *Զարմանալի՛ հարցում, խաղարանին բացումը, քլիւպին, մե՛ծ, նշանաւոր քլիւպին բացումը, բոլոր ծանօթ անձնաւորութիւնները ներկայ պիտի դանուին. նախարարներ, պինուորականներ, հարուստ վաճառականներ, բարձր պաշտօնեաներ...*

– *Աչքդ լոյս, ուրեմն:*

– *Ամէնուս ալ աչքը լոյս... տարիէ մը հարուստ պիտի ըլլամ... պատրաստուէ՛, որ վաղը իրիկուան ներկայ դանուիս:*

– *Պատրաստ եմ:*

– *Պէտք է տէքօլթէ հագուիս:*

– *Ինչո՞ւ համար:*

– *Այնպէս որոշուած է, բոլոր կիները տէքօլթէ պիտի դան:*

– *Ուրիշ կիներ ա՞լ կան ուրեմն:*

– *Բերայի բոլոր գեղեցիկ կիները:*

– *Այն ատեն ես աւելորդ եմ:*

– *Ընդհակառակը, դուն պիտի ըլլաս հանդէսին թագուհին... նայէ՛, որ հագուստդ միասին բերես:*

– *Կ'աշխատիմ:*

– *Իր բարեկամներով: Շատ բանեան աղբիւրի պէս պիտի վազէ...*

– *Երաժշտութիւն ա՞լ կայ:*

– *Ինակոնաբար. պար, երաժշտութիւն, անակնկալներ, վերջապէս պարահանդէսի պէս բան մը:*

– *Լսել է՝ զբօսալի գիշեր մը պիտի անցընենք:*

– *Առաւել քան զբօսալի... նայէ՛, որ հետդ եկողներուն գրպանները լեցուն ըլլան:*

– *Հոգ մի՛ ըներ, գերման սպաներուն քով դրամը չէ, որ կը պակսի:*

Հետեւեալ գիշեր, արդարեւ, խիստ վայելուն կերպով տեղի ունեցաւ խաղարանին բացումը: Սրահները լեցուած էին հոլանի ու գեղանի կիսաչիրարհիկներով, որոնց մէջ ամէնէն աւելի կը վայլէր Լիւսի, որ յաղթական մուտք մը ըրաւ գերման հազարապետին թեւը մտած, մինչ իրենց կը հետեւէին ուրիշ մէկ քանի բարձրաստիճան սպաներ:

Բուն խաղարանը, չքեղօրէն կահաւորուած, պարսկական գորգերով զարդարուն խոշոր սրահ մը, արդէն լեցուած էր բոքէրի եւ պաքարայի սիրահարներով, որոնք հարիւրաւոր ոսկիներ կը չահէին ու կը կորնչցնէին, առանց ուշադրութիւն իսկ դարձնելու:

Վայրկեան մը Լիւսի եւս ուզեց պաքարայի մէջ իր բախտը փորձել եւ կէս ժամուան մէջ երկու հարիւր ոսկի չահելով՝ հեռացաւ սեղանին քովէն:

– *Ինչպէ՞ս գտար մեր խաղարանը, – հարցուց Տիրան՝ լրեն մօտենալով:*

– *Սքանչելի, – պատասխանեց Լիւսի, – մանաւանդ որ բախտս փորձեցի եւ յաջողեցայ:*

– *Ինչպէ՞ս:*

– *Պաքարայէն երկու հարիւր ոսկի չահեցայ:*

– *Բայց գիտե՞ս որ, ըստ առածին, խաղի մէջ այդչափ յաջողութիւնը լաւ նշանակութիւն չունի:*

– *Արդեօք դո՞ւն ես զիս խաբողը:*

– *Ես կամ ուրիշներ:*

– *Ուրիշնե՞ր, ի՞նչ խօսք է այդ, քենէ պատ ո՞վ կրնայ զիս խաբել:*

– *Օրինակի համար հազարապետդ, որ քիչ մը առաջ իրմայինի թեւը տեսայ:*

– *Իրա՞ւ կ'ըսես:*

– *Եւ թերեւս մինչեւ հիմա միասին կը պտըտին կոր:*

– *Ուրեմն երթամ հետապնդեմ զիրենք:*

Եւ Լիւսի մէկ – երկու սրահներէ անցնելէ եառքը, արդարեւ, գերմանացի սպան գտաւ գեղանի կնոջ մը հետ նստած, մինչ համբանեայի չիչ մը կը հանդիսէր արծաթեայ ամանի մը ուսերուն վրայ:

Լիւսի հեռուէն նայուածք մը ուղղեց հազարապետին, որ իսկոյն ոտքի ելաւ եւ փութաց իր հոմանուհիին քով:

– *Ինչո՞ւ այդպէս ծուռ կը նայիս ինծի, – ըսաւ գերմանը ժպտելով:*

– *Ո՞վ է այդ կինը, որուն հետ նստած ես, – հարցուց Լիւսի:*

– *Զարմանալի հարցում, բարեկամիս՝ Ֆօն Միւլլէրի բարեկամուհին է, ինչ ներսի սրահը գնաց բախտը փորձելու եւ ինծի ըսաւ, որ պահ մը բարեկամուհիին քով մնամ:*

Այս բացատրութիւնը գոհացուց գեղանի մանկամարդուհին, որ պատասխանեց.

– *Այդ տարբեր, ես կարծեցի, թէ...*

– *Գիտեմ, թէ ինչ կարծեցիր, հեռուէն ուղղած նայուածքդ ամէն բան կ'ըսէր, բայց հիմա, որ հասկցար, թէ ինչ պարագաներու ներքեւ այս կինը իմ քովս կը գտնուի, կարծեմ կրնաս դուն ալ պալ եւ միասին նստիլ ու մէկմէկ չամբանեա խըմել:*

(Շար. 354)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուքէի հղնաւորին եւ Մեւլիտոսի եպիսկոպոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

CONFERENCE

«PRESENTATION DU FUTUR CENTRE SCIENTIFIQUE DE RECHERCHE AVANCEE EN ARMENIE»

avec
Patrick Soukiassian
Professeur à l'Université de Paris Sud/Orsay
Guy Le Lay
Professeur à l'Université de Provence
Jean Marc Layet
Professeur à l'Université de Provence
Directeur de l'UFR Sciences de la Matière
Vladimir Aroutiounian
Professeur et Membre de l'Académie des Sciences d'Arménie
GeorgesTerzian
Ingénieur de Recherche à l'Université de Provence

Lundi 16 décembre à 20 h 30
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel
invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures
Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

*
**

ԼՈՏՈ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին կաղմակերպութեամբ՝ Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժէրմէն Զաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

*
**

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :

transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre (à respecter impérativement).

TELEVISION FRANCE 2

Dimanche 15 décembre à 9 heures 30

«CENTENAIRE DE LA CATHEDRALE ST. JEAN BAPTISTE»

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14–ին ասն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆԳ. ՀԱՐՒԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ:

*
**

ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՒՐԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ եւ ՀՈԳԵՀԱՆ – ԳԼՈՒԽԵԱՆ պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն ատեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլան եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներու եւ սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12·30–ին, ԿԱՐՊԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան:

Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Քարոզ ժամը 11·15–ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանդիստ ժամը 12–ին:

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

Exposition - Vente de tapis arméniens

contemporains des Ateliers HEMAG'S

Du vendredi 6 au dimanche 15 décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

— Entrée libre — Cocktail —

Métro: Cardinal Lemoine/Monge

ԵՇՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, չնորհակալութեամբ առացած է՝ Այրի Տիկին Մարկօ Բարխեանէ եւ զաւակներէն՝ Ազնիւ եւ Մարզար 100 Եւրօ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Կորիւն Բարխեանի մահուան առիթով:

*
**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է Այրի Տիկին Մարկօ Բարխեան եւ զաւակներէն՝ Ազնիւ եւ Մարզար 100 Եւրօ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Կորիւն Բարխեանի մահուան առիթով:

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : **C.B.A.F. : 01 53 34 18 18**
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle **«Nourhan Fringhian»**
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Réservation des places avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29
Participation aux frais : 20 euros.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
MASTER MUSIC
présentent

NEW GOSPEL FAMILY

CONCERT DE BIENFAISANCE

au bénéfice du CENTRE MEDICAL POUR ENFANTS DE SPITAK

Samedi 14 Décembre à 20 heures 30

Palais des Arts et des Congrès (P.A.C.I.)
25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux

Prix des places : 15 euros: Adultes — 10 euros: Enfants, Etudiants.

Billeterie et renseignements :
— **Espoir pour l'Arménie:** Tél. : 01.47.36.02.50
— **P.A.C.I.:** Tél.: 01.46.42.70.91
— **www.newgospelfamily.com**

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13
VENDREDI
13 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·578 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.578

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ՅՈՅՑԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ

Հակառակ յուրաին, Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 18–էն սկսեալ շուրջ 1000 հոգի համախմբուած էին Ազգային ժողովի չէնքին առեւը, փլաս Խուար Լիթօ, բողոքելու համար Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան դէմ: Ցոյցը կազմակերպած էր Հայ Դատի Յանձնախումբը, զօրակցութեամբ Ֆրանսայի Հայկական կազմակերպութիւններու համակարգումի Կոմիտէին: Յաջորդաբար ելոյթ ունեցան, Հայ Դատի յանձնախումբի ատենապետ՝ Յարութ Մարտիրոսեան, յանուն Հ.Յ.Դ.–ի Մուրատ Փափազեան, ՌԱԿ–ի կողմէ Վարուժան Սիրաբեան, երեսփոխան եւ Ֆրանք–եւհայկական բարեկամութեան խումբի նախագահ՝ Ֆրանսուա Ռոչըպլուան, Վանտէի երեսփոխան Ֆիլիփ տը Վիլիէ, Արնուվիլի քաղաքապետ՝ Պ. Օվաս, եւ րեսփոխան Զ. Տավիա, Հայկական կազմակերպութեան Համակարգումի Կոմիտէի նախագահ՝ Ազա Գրիգորեան եւ Ազգային ժողովի փոխ – նախագահ Ռ. Սալ (ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ) որ յայտնեց նաեւ թէ նախագահ ընտրուած է Ղարաբաղի համար ուսումնասիրութեան խումբի մը, եւ Փաստաբան Ժուանօ: Բոլորն ալ իրենց ընդդիմութիւնը յայտնե – ցին Թուրքիոյ անդամակցութեան: Հաղորդուեցաւ որ յանուն ցուցարարներուն պատուիրակութիւն մը ընդունուած էր Արտաքին Նախարարութիւն եւ էլիզէ: Այս առթիւ հրապարակուած էր բանաճեւ մը ուղղուած Գոփրնհակընի վեհաժողովին մասնակցող պետական ղեկավարներուն եւ վարչապետներուն: Եւրոպայի պառլան երկիրներէ (Ֆրանսա, Գերմանիա, Պելժիա, Յունաստան, Հոլանտա, Զուիցերիա) աւելի քան 180 Հայկական կազմակերպութիւններ, հաստատութիւններ, թերթեր ստորագրած են այդ բանաճեւը, ուր կը յիշուին այն բոլոր պատճառները որոնք պէտք է արգելք ըլլան Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Այս ցոյցին առթիւ փրենց զօրակցութիւնը յայտնած էին նաեւ կարմիր խաչ – մերները:

ԼԻՈՆ

Շուրջ 300 հոգի հաւաքուած են Ռոնի նահանգապետարանին առջեւ: Ֆրանսերէն խօսք առած է Ժիւլ Մարտիրոսեան, իսկ հայերէն Վազգէն Էսքիճեան, Մարթին Ռուտ, Րաֆֆի Նէսանեան եւ Վահան Քեփէնէկեան: Պատուիրակութիւն մը ընդունուած է նահանգապետարանը նահանգապետին ներկայացուցիչի մը կողմէ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նոյն օրը եւ նոյն ժամուն, ցոյց մըն ալ տեղի կ'ունենար Մարսէյլի նահանգապետարանին առջեւ, ուր համախմբուած էին քանի մը հարիւր հոգի: Յաջորդաբար խօսք առին Ժագ Ուլուսեան, Ֆրանք Օհաննէսեան, երեսփոխան Քրիսթոֆ Մաս, Թաղապետական խորհրդական Փիլպէր Քէրքէրեան, Ժան – Փիէր Պէրպէրեան եւ 13 ու 14–րդ Թաղամասերու քաղաքապետ՝ Կարօ Յովսէփեան: Պատուիրակութիւն մը ընդունուեցաւ նահանգապետարանի նահանգապետին ղրասենեակի անօրէնին կողմէ եւ բանաճեւ մը յանձնուեցաւ:

Մամուլը, Դեկտ. 12–ին, լայն արձագանգ կու տար, Թղթակցութիւններուն նկարներ ալ կցելով: «Լա Փրովանս» կը խորագրէր՝ «Զօրակոչ Թուրքիոյ դէմ Եւրոպայի մէջ» եւ արձագանգներ կու տար ելոյթներէն: «Լա Մարսէյէզ» կը խորագրէր՝ «Թուրքիա պէտք է ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը» ու նաեւ կ'անդրադառնար ցոյցին ընթացքին եղած յայտարարութիւններուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԸՆԴԼԱՅՆՈՒՄԸ

1973–էն ի վեր, Եւրոպայի 5–րդ ընդլայնումն է որ պիտի կատարուի 2004 Մայիս 1–ին, մինչ այդ բանակցութիւններ պիտի տարուին այն տասը պետութիւններուն հետ, որոնք ընդունուեցան այսինքն՝ Կիպրոս, Էստոնիա, Հունգարիա, Լատվիա, Լիթուանիա, Մալթա, Լեհաստան, Սլովաքիա, Սլովենիա, Չեխիա:

Թուրքիոյ հարցը որպէս թեկնածու թեկնածութեան պիտի որոշուէր Գոփընհակընի վեհաժողովին: Մինչ այդ, մամուլը կը չարունակէր անդրադառնալ այն ընդդիմութեան որ կը տիրէ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ: Դեկտ. 12–ին, «Լիպերասիոն» հարցազրոյց մը հրատարակած էր աչխարհագրագէտ՝ Ռոժէ Պրիւնէի հետ, որպէսզի ան ճչդէ Եւրոպայի մը ժամմանները: Ան կ'ըսէ թէ աչխարհագրական դեռնի վրայ Թուրքիա Եւրոպա եղած է, երբ իր կայսրութիւնը կ'ընդգրկէր Պալքանները, բայց, երկար ատեն է որ այլեւս այդպէս չէ: Թուրքիոյ ոգեկոչած պատմական պատճառաբանութիւնները օրինական ոչինչ ունին: կարելի՞ է ըսել որ Հունգարիա ասիական է, որովհետեւ իր բնակչութիւնը կեդրոնական Ասիայէն եկած ժողովուրդներու ուղղակի ժառանգորդն է: – Ոչինչ կ'արգիլէ օր մը ընդունիլ Հայաստանը, որու ուզածն ալ այդ է...:

***

Ուաչինկթընի մէջ, էրտողան սպառնացած է Ալենսի–ի միանալ (Ազատ փոխանակութեան գօտի Միացեալ – Նահանգներու, Գանատայի եւ Մեքսիքայի միջեւ) եթէ Եւրոպական Միութեան փրենց մուտքը խնդրոյ առարկայ ըլլայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՆԴԿԱՍԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՆ մէջ, Դեկտեմբեր 11–ին, սպանական պատերազմական նաւատորմը, ապաւինելով ամերիկեան սպասարկութեանց տեղեկութիւններուն, նաւաքննած են հիւսիսային զորեական նաւ մը, որ ինքնութեան զրօչակ չէր կրեր եւ զինամթերք կը փոխադրէր: Սմերիկացիներուն համար ահաբեկչութեան հետ կապ ունեցող հարց մըն էր եւ Սպանացիք ալ մաս կը կազմեն ահաբեկչութեան դէմ պայարի զործողութեան: ԱՄՆ–ու հակակչռին տակ դրուելէ ետք, նաւը՝ Սօ Սան կրցաւ չարունակել իր ճամբան, երբ եմէնի փչխանութիւնները յայտարարեցին որ ամբողջ զինամթերքը իրենց համար է, կառավարութեան եւ բանակին: Ուաչինկթընն անմիջապէս յայտարարեց թէ որեւէ հարց չկայ, եմէնն բարեկամ եւ զինակից երկիր մըն է: Պարզ է որ Ամերիկա չուզեր դէշ մարդ ըլլալ եմէնի նման ռազմավարական դիրք ունեցող երկրի մը հետ, նոյնիսկ եթէ ան, Ալ – Քաիտայի կողմնակից իսլամապաշտ խմբակներու ապաստան տրուած է իր երկրին հիւսիսային չրջանը: Մնաց որ, ամէնէն մտահոգիչը կը վերաբերի հիւսիսային – Գորէայի որ կատարելագործուած եւ մեծաքանակ զէնք կ'արտադրէ, նաեւ քիմիական եւ հոն ոչ մէկ հակակչիռ կայ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ կը սպառնան, ի հարկին, հիւլէական զէնք գործածել Իրաքի դէմ, եթէ փրենց հողամասը, գօրքը կամ իրենց զինակիցները թիրախ ըլլան զանգուածային բնաջնջումի զէնքերու: «Նիւ – Եորք Թայմզ» կը գրէ թէ կասկածելի երկիրներու ցանկը կը վերաբերի Իրանի, Սուրիոյ, Լիբիոյ եւ հիւսիսային Գորէայի:

ՇԻՐԱՔԻ նչանակած 12 հոգիէ բաղկացած յանձնախումբը, որ պիտի քննէր Հանրապետութեան նախագահին պատժական կարգավիճակը, իր վճիռը արձակեց Դեկտեմբեր 12–ին եւ ինչպէս կ'ակնկալուէր, հաստատեց նախագահին անձեռնմխելիութիւնը: Խորհրդարանը, սակայն, կրնայ իր պաչտօնէն հեռացնել նախագահը ծանր յանցանքի մը պարագային: Այս ձեւով, Շիրաք պիտի աչխատի հանդիստ է, գոնէ մինչեւ 2007:

ՕՍԼՈՅԻ ՄԷՋ, Դեկտ. 10–ին, նախկին նախագահ Ճիմի Գարթըրի յանձնուեցաւ խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակը: Առիթէն օգտուելով, անուղղակի քննադատած է Պուչի ռազմական ախորժակները, ըսելով. – «Զօրաւոր երկիրներու պարագային, հաւանիլ կանխարգելիչ պատերազմի սկզբունքին, կրնայ նախընթաց մը ըստեղծել որ աղէտալի հետեւանքներ կ'ունենայ»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ համայնավար կուսակցութեան ղեկավարը՝ Գենադի Զիուգանով կ'ուզէ որ կրօնքը դասաւանդուի դպրոցներու մէջ, ինչ որ արգիլուած էր 1917 բոլչեւիկեան յեղափոխութենէն ետք: Ըստ իրեն, կրնայ նպաստել ազգին միասնականութեան:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ վարչապետին

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԶԱՑՆԱՍՓԻՒՌԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Քրտական օրաթերթ «Էօզկիւր Փոլիթիքա» (Դեկտեմբեր 12) կը տեղեկացնէ թէ Պոլսոյ հայութիւնը կը պատրաստուի ձայնատփուռի կայան մը ունենալու: Նախաձեռնութիւնը կը պատկանի «Ակօս» շաբաթաթերթի տնօրէնութեան:

Այդ մասին խմբագիր Հրանդ Տինք ըսած է թէ Եւրոպական չափանիչներու պահանջելու նոր օրէնքները կարելի դարձուցած են տեղական լեզուներով եւ բարբառներով ձայնատփռել, օրական 45 վայրկեան: Իրենց կատարած առաջին դիմումին պատասխան տրուած է թէ տեղական լեզուներն ու բարբառները լօգանեան փոքրամասնութիւններու չրջանակին մաս չեն կազմեր. ատկէ զատ, հայերէնը պետական լեզու մը ըլլալով չի կրնար ձայնատփոումի կարելիութենէն օգտուիլ:

Հ. Տինք չեչտած է թէ ձայնատփուռի կայան մը չատ կարեւոր է փրենց համար, որովհետեւ մայրենին պահպանելու, ապրեցնելու եւ զարգացնելու ծառայող իրենց միջոցները ամբողջական չըլլալով, այդ գործը չատ դժուարացած է:

Ան ըսած է նաեւ թէ հակառակ իրենց ունեցած մերժողական առաջին պատասխանին, պիտի չարունակեն դիմումները, ջանքերը, քանի որ տրամաբանական չի գտներ որ մօտ երկու տասնեակի չափ դպրոցի, մամուլի տէր համայնքը զրկուած ըլլայ ձայնատփուռ ունենալու իրաւունքէն:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՒ ԼԻՈՆԻ ՄԻՋԵՒ

Երեւանի քաղաքապետ Ռոպէր Նազարեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Դեկտեմբեր 6 – 10 գտնուած է Լիոն ուր չարք մը համաձայնագրեր ստորագրուած է փոխադրութեան, առողջապահութեան, մշակոյթի մարզերուն մէջ: Որոչուած է Փետրուարին Հայաստան փոխադրել նախատեսուած 40 հանրակառքերէն 12–ը: Պիտի գործակցին նաեւ երկու քաղաքներու երաժչտական դրպրոցները:

Հայաստանեան պատուիրակութիւնը Դեկտեմբեր 7–ին մասնակցած է Լիոնի «Լոյսի տօն»ին եւ Երեւանը անդամ դարձած Լոյսի ընկերակցութեան: Յառաջիկայ Երեւան կ'այցելեն Լիոնէն մասնագէտներ, Հանրապետութեան հրապարակին չէնքերուն լուսաւոր ձեւաւորումին նպատակով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 11 / 12)

ԵՐԵՒԱՆ – ԹԻՖԼԻՍ ԳՆԱՑՔԻ ԱՐԿԱԾ

Դեկտեմբեր 9 – 10–ի գիչերը Հաղպատ կայարանին մօտ թէչքնիք խանգարումի հետեւանքով Երեւան – Թիֆլիս գնացքին չորս բաժանեակը դիծէն ելած է: Մարդկային վնաս չկայ: Խանգարումը նորոգուած է եւ գնացքը ճամբան չարունակած:

կինը՝ Շէռի Պլէր մեծ զայթակղութիւն մը ստեղծած է երկրին մէջ, որու հետեւանքները վարկաբեկած են նաեւ վարչապետը: Հարցը կը վերաբերի յարկաբաժիններու գնման, առաւ–փախուտի մը մէջոցաւ: Այս վերջինը, Աւստրալիացի, քանի մը անգամ բանտ մտած – ելած, բարեկամն էր Շեռի Պլէրի անձնական խորհրդական կնոջ մը, որ նաեւ վարկ չէր վայելեր: Սկզբը, Շ. Պլէր պաչտօնապէս հերքել տուած է իր կապերու զոյութիւնը, բայց, հարցը աւելի բարդացած է ,երբ փոխանակուած իմակները փաստած են որ սուտ կը խօսի: Դեկտեմբեր 10–ին, Շ. Պլէր, լալով, խոստովանած է որ, դեռ քանի մը չաբաթ առաջ, չէր գիտեր որ Աւստրալիացին բանտէն ելած է:

ԳՐԻԳՈՐԻ ՊԱՊԱԿՕ, ռուս լրագրողը որ չորս տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր «լրտեսութեան» եւ «բարձր դաւաճանութեան» մեղադրանքով «Ատանց սահմանի թղթակից»ներու մրցանակին արժանացաւ: Մրցանակը, 7600 եւրօ, յանձնուած է իր կնոջը, քանի ինք բանտն է: Պասկօ մեղադրուած էր, որ պետական գաղտնիքներ հաղորդած էր ճափոնական լրատուիւններուն:

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿ գտնուող Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանը դատապարտած է Թուրքիան, նկատի առնելով երկրին Սահմանադրական Ատեանին կողմէ վակուած «Ժողովրդավարական վատակ կուսակցութեան» դիմումը: Փակումը հակառական համարուած է ժողովրդավար ընկերութեան մը արժէքներուն ու Թուրքիա դատապարտուած է 210 հազար եւրօ հատուցում վճարելու կուսակցութեան ներկայացուցիչին:

ՀԻՆ ԷԶԵՐ

Ո ՏԱՑՐ ԻՆՁ ՁԾՈՒԽ...

Յունիս, 1941· – Ըսին, ըսին, եղաւ: Մայիսէն մի վեր ծխախոտն ալ չափի տակ առնուած է: Պիտի տան համրանքով: Կրամ – կրամ:

Ծխավաճառները կը ստանան որոչ քանակութեամբ ծխախոտ եւ գլանիկ: Վաճառումը՝ երբեմն օրը մէկ անգամ: Ցաւալի օր ըղդ մէջ: Փոխն ի փոխ:

Իւրաքանչիւր ծխավաճառ իր մասնաւոր ժամերն ունի: Մէկ – երկու ժամ աւելի առաջ, պոչը կազմուած կ'ըլլայ, հետզհետէ ուռելով եւ երկարելով: Ու ամէն օր ծխամոլներու խաւուտիկ ցուցահանդէս մը Փարիզի պողոտաներուն վրայ, փողոցներու անկիւնը, ինչպէս երկրին ամէն կողմը: Տեսարաններ ոնց առջեւ արցունքն ու ժպիտը իրար կը խառնուին:

Երբեմն աւելի դիւրին է ուտեստ ճարել քան տուփ մը «կապոյտ», նոյնիսկ հինգ հատ «փարիզիէն»:

*
**

Ահա մեր թաղին «ծխապոչը», կայրանի հրապարակին վրայ:

Երկու հարիւր չիսուն հոգիանոց բազմութիւն մը կիսաբոլորակ չարուած, կարգի կը սպասէ «ահիւ եւ երկիւղիւ»: Հապա եթէ պաչարը հասնի՞...

Ծխավաճառը յայտարարած է պատրաստ մթերքը, – այսքան «կապոյտ», այսքան «կանանչ», – 80 տուփ կոլուազ վերթ 250 տուփ կոլուազ պլէօ, 20 տուփ սելթիֆ: Նոյնքան ժիթան եւ այլն: Պահարը կրնայ բաւել 354 անձի:

Երկսեռ է բազմութիւնը, այս ճակատին վրայ եւս: Պարոնը գործի զգացած է, տիկինը կը սպասէ: (Կամ ճիշդ հակառակը): Եթէ հայրիկը եւ մայրիկը զրաւած են, աղջիկը կամ տղան կը սպասեն, մինչեւ որ հասնին:

Աւելի ճարպիկներ ալ կան: Էրիկ–կնիկ պոչ կապած: Մէկը յառաջապահ, միւսը վերջապահ: Ահա եւ մեր Նուարդը, անդին ամուսինը: Ահա Հայկուհին, քիչ անդին՝ մայրիկը, ամէնէն վերջն ալ Մարտիկը:

Իսկ ո՞վ համրեց անոնք որ պոչ կը կապեն ժամով կամ օրականով: Հապա ա՛նո՞նք որ թաղէ թաղ մանդալով, 8 – 10 տուփ կը ճարեն, 15 – 20–էն ծախելու համար (բուն արժէքը՝ 6–ուկէսէն 10 ֆրանք):

Ոյոր – մոլոր ծուխին մէ՞ջ է որ պիտի անճրկէր սեւ չուկան, մանաւանդ քաղաքին հրապարակներուն վրայ:

*
**

Կայարանին սանդուխներէն հազիւ իջած, մարզակոյտ մը հրապարակի ծխավաճառին առջեւ:

Բաշխումի ժամն է իրիկուան 6·30: Դեռ ժամը հինգն է: Ճիշդ 45 չարք՝ խանութին առջեւէն մինչեւ Օթէլ Թերմինուսի անկիւնը: Ցետոյ 150 չարք ալ հիւրանոցին կռնակը, պատին երկայնքն ի վար: Իւրաքանչիւր չարքին «պարունակութիւնը» – չորս – չորս, հինգ – հինգ, երեքական կամ վեցական: Մինչեւ հաշուելով չորս կամ հինգ, այս ծխապոչը կը բաղկանայ, ուրեմն, 600 – 750 հոգիէ, – այր, կին, կրակուրոց երիտասարդ կամ խարխուլ ծերունի, օրիորդ կամ պատանի: Բարեւներ մը խայտարղէտ: Բոլորն ալ գառնուկ դարձած՝ մուխի կարօտէն: Ու համբաւ: «Ճակատագրի եղբայրներ»:

Աւելի անդին, քաղաքին պորտին վրայ, դրեթէ նոյնքան թափմութիւն, կոմինակի փողոցի մը մէջ: Խելօքիկ մը չարուած քովէ քով, երկ–երկու կամ չորս–չորս:

– Դո՞ւն ալ, Գեւօ՛, ի՞նչ գործ ունիս հոս:

– Կէս ժամ է կը սպասեմ, դեռ կարգս չեկաւ: Ես քեզի չէի՞ ըսեր, օր մը պիտի փնտռենք մեր դիմացի ծերուկ սրճանաէրին 75 սանթիմնոց սուրճը եւ 3–ուկէսնոց կոլուազը...

– Իսկ դո՞ւն, Թաթուլ, ձեր գիւղին մէջ ծխախոտ չկա՞ր որ հոս եկեր ես:

– Մի խնդար, դուն ալ մեր օրին կուգաս: Իբրեւ թէ չես ծխեր, բայց կը տեսնենք, կը տեսնենք...

– Է՛ր երբեմն ծխելն ալ չուք, չնորհք ունէր: Ցաղթական կերպարանքով մը կը ներկայանայիր ծխավաճառին, ուզած տեսակդ, ուզածիդ չափ կ'առնէիր եւ հպարտօրէն բանալով, մէկուն միւսին հըրամցնելով, իրարու եռեւէ կը վառէիր, մինչ ծուխը կը բարձրանար ոլոր – մոլոր: Եթէ ածխլուած չըլլայիր, պեխերդ ալ կ'ոլորէիր սանկ մը: Իսկ հիմա, այս պէս գլխիկոր, խեղճացած, իրարու եռանէ պոչ կապած... նշաւակ անցնող – դարձողին: Եւ միշտ մտահոգ – ինծի ալ բաժին պիտի մնա՞յ... Եթէ կրցար տուփ մը ճարել, կը վախնաս մարդու ցուցնել: Հատ – հատ, դողդողնի, կը հանես գրպանէդ, ինչպէս տղայ մը չափաւոր դողդած է մայրիկին դարակէն: Ի պատիւ գինադարին, դուն ալ ծխադուլ հռչակէ, պրծա՛ւ...

– Այդ խրատը քեզի պահէ: Ես վճռած եմ չարունակել: Վերջին հաշուով իմ ծխելս ալ իր դաղտնիքն ունի: Ես համոզուած եմ որ ծխախոտը կը սպաննէ չատ մը մանրէները: Ցետոյ, լաւագոյն միջոցն է քիչ ուտելու, այնպիսի ատեն մը երբ սոխն ու սխտորն անգամ պոչով կը ճարուին: Օր մը օրանց մառէն դացե՞ր ես դուն, դիտե՞ս ինչ կը նշանակէ կապոց մը աղցան կամ չորգամ ճարել...

Երրորդ մը· – Չարչէն չէ՛ղինք· օրս–կարգը ծխախոտ ճարել է, կապոյտ, կանանչ կամ դեղին: Դուք հոս սպասեցէք, մենք ալ ուրիչ ճակատ մը վազենք: Օ՛ն անդր...

Չորրորդ մը· – Ես դիւրաւ կը ճարեմ մեր թաղին մէջ, ախորժաբեր մը ցըմծալով: Միայն թէ ուրիչ մարդ չտեսնէ...

– Միասին գնա, հատ մըն ալ դուն ճարէ, գոնէ մեզի օգնած կ'ըլլաս:

*
**

Միասին դացինք մեր թաղի ծխավաճառին: Սեղան մը զատեցինք եւ փառաւոր մը բազմեցանք: Երկու սէնկաւնօ: «Սպասէ սա երկու յաճախորդները մեկնին»: Ցանկարծ ընկերս տեղէն յառքեց, կոճակները կոճկեց եւ մեղրանուշ ժպիտ մը խաղցնելով.

– Կուլուազ մը, օրիորդ, չատ կը խնդրեմ:

– Ցունիմ, պարոն. փրիկուները պիտի բաժնուի:

– Կ'աղաչեմ, օրիորդ, տիկին մայրիկը կուտար:

– Տիկին մայրիկը հոս չէ· սպասեցէք ձեր կարգին:

– Ափէրիթիֆ մը եւս կ'ապսպրեմ,

– Կրնաք տասը հատ ապսպրել: Իրիկունը:

– Գոնէ մէկ անգամ բացառութիւն ըրէք, օրիորդ, ձեր թաղեցին եմ:

Ոչ իսկ աչքերը կը թարթէր օրիորդը, – անուշիկ պարմանուհի մը նոր բացուած, ինչպէս գարնան վարդ մը: Ինչպէս արշալոյսը «վարդամատն»:

Եւ ընկերս պատի գոյն դարձած եկաւ նստաւ տեղը:

– Երանի՛նդ, ըսի, եթէ ժամադրութիւն մը խնդրած ըլլայիր, այսքան դժուարութեան չէիր հանդիպեր:

– Երկա՞ն ըրիր դուն ալ· սիրտս կը մխայ, դուն կը դուարճանաս: Եթէ կ'ուզես գնա, ես պիտի սպասեմ որ մայրը դայ, այլապէս բանս բուրդ է մինչեւ իրիկուն:

– Դուն ինծի մտիկ ըրէ· եկուր ճայն տանք աշուղ Ցովնաթանին հետ.

Ասել ես թէ գարնան վախթը,
Սիրական, ամա՛ն,
Որ բացուի մեր պաղչին վարդը,
Քեզ ցոյց կուտամ ծոցիս զարդը,
Սիրական, ամա՛ն,
Աման ե՛րկ պաղչէն, այս է լաւ
վախթը.
Բացուել է վարդը...

– Դուն չէ՛նք – չնորհք խենթեցեր ես. ի՞նչ գարուն, ի՞նչ վարդ, ծո՛ւխ կ'ուզեմ, ծո՛ւխ, կը հասկնա՞ս, մո՛ւխ, ինչպէս կ'ըսէր Կարնեգին:

– Վարդը աղջիկէն, ծուխն ու մուխն ալ մայրիկէն: Եթէ կ'ուզես Ֆրանսերէն ճռուողենք (ո՛ղջ մնայ ժաք Տխոր).

Vivent le vin, l'amour et le tabac !
Nos trois plaisirs, après tout, ici-bas.
Vin et tabac deviennent introuvables.
J'attends du moins nos cigarettes bleues,
Et mon honnête et rouge vin de table.
A l'amour seul je ne fais pas de queue.

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑ ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

ՄԱՐՍԷյԼ («Յառաջ»)· –

Մարսէյլի Համազգային դպրոցի տարեկան հացկերոյթը, Դեկտեմբեր 7–ին, Սոֆիթէլ Փալմ Պիչ պանդոկի սրահներուն մէջ յատուկ խմաստ, հանդիսաւորութիւն, տարողութիւն առաւ այս տարի, վայելելով բարձր հովանաւորութիւնը Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. կաթողիկոսներուն, հրաւէրովը Համազգային Հայ Մշակութային եւ Կրթական Միութեան կեդրոնական վարչութեան:

Անձամբ ներկայ եղաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ներկայացուց Արեւմտեան Եւրոպայի իր Պատուիրակը՝ Գիւտ Արք· Նազդաչեան: Բարձրաստիճան եկեղեցականներուն հետ հրաւիրուած ու ներկայ էր Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպանը Խոսրով Նալպանտեան: Պէյրութէն, Լոնտոնէն, Փարիզէն եկած էին Համազգայինի ընտանիքի պատասխանատու անձնաւորութիւններ, Հ· Յ· Դաշնակցութեան մարմիններու ներկայացուցիչներ ու անդամներ, այլ անձնաւորութիւններ:

Արամ Ա. Կաթողիկոսը օրհնեց սեղանները:

Սարհատ Գըլընճեան յանուն Մարսէյլի Համազգային դպրոցի Մատակարար Մարմնի վարչութեան արտասանեց բացման խօսքը, հայերէնով եւ ֆրանսերէնով: Ողջունեց անձնաւորութիւնները: Վայրկեան մը յոտնկայս լռութիւն խընդրեց 1988 Դեկտեմբեր 7–ի երկրաշարժի զոհերու յիշատակին: Հակիրճ պատմականը ըրաւ դպրոցին: Հիմնուած է 1980–ին, մանկապարտէզի չորս աշակերտներով: Դպրոցը նախկին գործատուն մըն է ուր կարգ մը դասարաններ պատրաստի չհնութիւններ են, խոնաւ ու անպատշաճ: Այսօր, կ'ընդունի աւելի քան 250 աշակերտներ: 1994–էն ի վեր կուտայ չրջանաւարտներ (պաշըլիէ): Դըպրոցը ինքնաբաւ է: Նոր դպրոցը կը կառուցուի 7400 քառակուսի մեթր հողի մը վրայ: Շինութեան աշխատանքները սկսած են Սեպտեմբեր 2–ին: Դպրոցի նոր կառոյցը պիտի բաղկանայ՝ մանկապարտէզով մը երեք դասարան, նախակրթարանով մը հինգ դասարան, միջնակարդով մը չորս դասարան, երկրորդականով մը հինգ դասարան, դրադարանով մը, դիտաչխատանոցով մը, հանդիսասրահով մը, մարզադաշտով մը, ճաշարանով մը: Ընդամէնը 3300 քառակուսի մեթր չինութիւն, երկու մակարդակի վրայ: Դպրոցը պիտի կարենայ ընդունել մինչեւ 400 աշակերտ· ընդհանուր ծախքը կը բարձրանայ 3·8 միլիոն եւրոյի: Մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի բացումը կը նախատեսուի 2003 Սեպտեմբերին եւ երկրորդականի բաժինը 2004–ի առաջին ամիսներուն: Ս· Գըլընճեան իր խօսքի աւարտին վեր առաւ յիշատակը ողբացեալ Իվ Գասպարեանին, Ալէն Պաղըճեանին մատակարար մարմնի վարչութեան նախկին նախագահներ եւ Սեդրակ ու Ազատուհի Սամուէլեաններուն:

Յակոբ Պալեանին յանձնուեցաւ հանդիսավարի դերը: Վերյիշեց հիմնադրութեան չրջանը, Հ· Յ· Դաշնակցութեան մեծ ներդրումը եւ ընդգծեց հայ դպրոցին էական նշանակութիւնը:

Երեսփոխան Քրիսթոֆ Մաս ներկայացընելով Պուշ – տիւ – Ռոն Նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ Ժան – Նոէլ Կէռինի, յայտնեց այս վերջինին նեցուկը նոր դպրոցի չինութեան, դըպրոցը որպէս ամրոց Հայու հարազատ ինքնութեան, ակնարկեց Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպայի հասարակապետութեան չեչտելով թէ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը նախապայմաններէն մին է:

Ապա, խօսք առաւ Յակոբ Ենիպոմչեան՝ Հ· Յ· Դ· Բիւրոյի ներկայացուցիչը: Անդրադարձաւ Համազգայինի ստեղծման անհրաժեշտութիւններուն վրայ, 1928–ին, պատասխանելու համար այդ տարիներու հրամայականներուն: Այսօր, նոյն մարտահրաւէրը ունինք, ըսաւ, հայապահպանման համար կրթական հաստատութիւններ ստեղծել:

Իր կարգին Համազգայինի Մշակութային եւ Կրթական Միութեան կեդրոնական վարչութեան ատենապետը՝ Մկրտիչ Մըկրտիչեան (Պէյրութէն) Միութեան հաստատութեան նպատակները ներկայացուց: Ըսաւ թէ Միութիւնը կը հաւատայ որ հայ դպրոցը ոչ միայն հայ ընտանիքի մը զաւակներուն համար է, այլ ամբողջ հայ համայնքի մը: Ուստի, Միութիւնը կը ջանայ որ դպրոցը ունենայ ազգային ընդգրկում: Ներկայ պահուն Միութիւնը կ'ունենայ 1200 անդամներ, 1000 բաժնետէրեր եւ 1000 բարեկամներ: Ներկայ էին Միութեան Կեդրոնական վարչութեան անդամներ, Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութեան անդամներ, Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի Կանանց Մարմնի անդամներ, Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի Երիտասարդական Մարմնի անդամներ, Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի Սկաուտական Խումբի անդամներ, Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի Պատանեկան Խումբի անդամներ, Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի Մանկական Խումբի անդամներ, Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի Մանկապարտէզի ուսուցչուհիներ, Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի Մանկապարտէզի ծնողական խորհուրդի անդամ

ՇԷՆԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Տարեվերջի նախաճեռնութիւններէն այլեւս աւանդական դարձած մըն է «Շէն»ի տօնավաճառը: Ան տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբերի կէսերուն նախկին Մխիթարեան վարժարանի չէնքերուն մէջ ուր չաթթավերջի մը արտակարգ կենսունակութիւնը աղուոր անցեալի մը յուշերը կ'արթնցնէ ոմանց մտքին մէջ: Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ օր անդադրում եղուն մը կայ մէկ չէնքէն միւսը, մէկ սրահէն միւսը, մէկ սեղանէն միւսը անցողներ, հանդիպումներ, գնումներ, ուտողներ, խմողներ ու մեծ մասով հայաստանեան ապրանքներու ամէն տարի ճոխացող տեսականին: Զգեստեղէն, դիրք, դրոշմաթուղթ, քարտեր, ձեռագործ աշխատանքներ, զարդեղէն, ուտեստեղէն, նկարներ, գեղօրներ, նուագարան, եւ այլն ցուցադրուած են անջատ սեղաններու վրայ ու աչխոյժ առուտուր կ'ընթանայ: Շաբաթ երեկոյ արդէն դժգոհութեան արտայնչներ կը լսուին թէ «բան չէ մնացեր»...: Կազմակերպութեան անդամները կը բացատրեն որ արդէն օրան ընթացքին 800 – 1000 այցելու ունեցած են. նոյնիսկ առաւօտուն իրենցմէ առաջ հոն հասած է խումբ մը որ ըսած է թէ կ'ուզէ առաջին ներս մտնողը ըլլալ, ամէնէն լայն ընտրութիւնը ունենալու համար:

Անդին, սրահի մը մէջ կազմակերպութեան նախագահ Օ. Եղիազարեանի բացատրութիւններուն հետ տեսերիզ մը կը ցուցադրուի: Հայաստանի, Ղարաբաղի սահմանամերձ գիւղերուն ու Ջաւախքի մէջ «Շէն»ի տարած գործունէութիւնները են: Զարկ տրուած է յատկապէս այդ գիւղերուն ոռոգումի ջուր, ելեկտրականութիւն տանելու գործին ու ծիրանի, կեռասի մրգաստանները սկսած են տնկուիլ: Շնորհիւ ոռոգման ջուրին, արեւուն, այդ գիւղերուն մէջ ծիրանի, կեռաս, լոլիկի չիր կը պատրաստուի ու կ'արտածուի: Մշակումը կը կատարուի բացարձակապէս բնապահական ձեւով ու «Շէն»ը Հայաստանի մէջ բնապահական մննդեղէնի առաջատարն է: Տարուած գործունէութիւնը արդէն աշխատանք ապահոված է չուրջ 1500 հոգիի: Այդ բոլորը կարելի կ'ըլլան չնորհիւ զուլեցերական, խտալական եւ այլ, ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու յատկացումներուն:

Հայաստանի Բաղրամեանի շրջանի գիւղերուն կը յաջորդեն Ջաւախքի Գանձակ գիւղէն պատկերներ: Վ. Տէրեանի ծրագրած 5000 հոգինոց գիւղը «Շէն»ի ջանքերով ունի արդիական հիւանդանոց մը. անոր տրուած է առջի Սեպտեմբերին Երեւանի «Առագաստ» սրճարանին մէջ նախագահին թիկնապահներուն «անըզդոյշ» սպանութեան զոհ Պօղոս Պօղոսեանի անունը:

Ցետոյ տեսագրող գործիքը կ'իջնէ Լաչինի. վերաբնակեցումի գործ կը տարուի Լճաշէն, Աղաւնատուն գիւղերուն մէջ: Առաջինը օժտուած է արուեստական լիճով մը որ հազար հեկտար ոռոգելու միջոց կ'ընծայէ. երկրորդին մէջ 16 աշակերտի համար 9 դասարանով դպրոցը վերանորոգուած է:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԴՈՒՄԳԱԲՈՒԻ (Պոլիս) Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ եւ յարակից Պէզճեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 1–ին նշուած է Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի հիմնադրութեան 49–րդ տարեդարձը: Երկու հանդիսութիւններուն նախագահած է Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արք.: Պատարագէն ետք, ամբողջովին լեցուած է Պէզճեան սրահը, ուր ճաշի օրհնութենէն ետք ողջոյնի խօսքը արտասանած է Պարոյր Քէպապճեան, որ վարած է հանդիսութիւնը: Իրմէ ետք խօսք առած են Պետրոս Թիւրապիճ, Շաբլոթ Սարըչոպան եւ Շէյտա Էրկան: Ելոյթ ունեցած է խորհրդականութեան առենապետը՝ Մկրտիչ Թիմուրճուօղլու: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Շահան Արք., որ անդրադառնալով օրուան տօնին բացատրութիւններ տուած է Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի մասին:

*
**

ԴՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Պէզճեան Սանուց Մխիթեան հաւաքասրահին մէջ, Նոյեմբեր 30–ին, գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ հայաստանցի արուեստագէտ՝ Արամ Կոստանեանի, որ մէկ ժամ տասը վայրկեան տեւողութեամբ մեկնաբանած է Ռոպէր Հատտէճեանի արձակ բանաստեղծութիւնները: Ան փիլիսոփայական եւ իմաստասիրական բազմաթիւ կտորներ մէկտեղած է «Օր մը եւս անցաւ գնաց» ընդհանուր անունին տակ: Ներկայացման աւարտին, Ռոպէր Հատտէճեան չըննորհակալութեան խօսքը արտասանած է եւ ողջունած արուեստագէտը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան մէջ, Ուսուցչաց տօնին առիթով, նախաճեռնութեամբ Ուսուցչաց Միութեան, Նոյեմբեր 30–ին, կազմակերպուած է տարեկան աւանդական հաւաքոյթը, ուրու նախագահած է Շահան Արք. Սվաճեան: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է եւ այնուհետեւ հանդէսը վարած է Օրիորդ Ալիս Թիւթիւնճեան: Առաջին խօսք առնողը եղած է Ուսուցչաց Միութեան ատենապետուհին՝ Տիկին Արշալոյս Ղուկասեան, որ անդրադարձած է այն դժուարութեան որ ծագած էր երբ պաշտօնական մարմինները արդիլած էին որ Ուսուցչաց Հիմնարկը եւ Միութիւնը միեւնոյն յարկաբաժնին, միեւնոյն երդիքին տակ գործեն միասնաբար, յետագային լուծումը գտնուած էր, սենեակներու անուանական բաժանում կատարելով: Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին, փակման խօսքը արտասանած է Շահան Արք.:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՑԻՆ ԼԱՒԱՆ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ») – Հովանաւորութեամբ Թեհրանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Սեսպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեանի եւ կազմակերպութեամբ Թեհրանի Հայ Համալսարանական Երիտասարդական Միութեան, Նոյեմբեր 21, 22 եւ 29–ին, տեղի ունեցաւ համագումար մը, երկու հանդրուաններով: Առաջին հանդրուանին հրաւիրուած էր ամբողջ Թեհրանահայութիւնը, որուն խորագիրն էր՝ «Ճանչնանք մեր եկեղեցին եւ անոր վարդապետութիւնը». իսկ երկրորդ հանդրուանին յատկապէս հրաւիրուած էին երիտասարդները, որուն դիմաւոր թեման էր «Հայ երիտասարդը եւ իր եկեղեցին»: Երկու հանդրուաններուն ալ նկատելի էր ժողովուրդին, ու յատկապէս երիտասարդութեան, քաջալերիչ ընդառաջումը:

Համագումարին դասախօսներ իրրեւ հրաւիրուած էին Մեծն Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբան՝ Գեղարդ Աբեղայ Քիւսպէկեան, որ ներկայացուց «Հայ Եկեղեցւոյ Դաւանանքը» եւ «Հայ երիտասարդը եւ իր եկեղեցին» նիւթերը, ինչպէս նաեւ Ս. Էջմիածնէն հրաւիրուած էր՝ Ղեւոնդ Քահանայ Մայիլեան, որ ներկայացուց «Աղանդաւորական շարժումները Հայաստանի մէջ» նիւթը:

Դասախօսական ելոյթներուն առընթեր, Նոյեմբեր 22 եւ 24, եւ Դեկտեմբեր 1–ին, Հայր Սուրբը առիթը ունեցաւ յաջորդաբար պատարագելու եւ քարոզելու Թեհրանի Թեմի Ս. Սարգիս, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Ս. Թարգմանչաց եկեղեցիներուն մէջ, ինչպէս նաեւ՝ Նոյեմբեր 23, 30 եւ Դեկտեմբեր 2–ին ան կատարեց Աստուածաշնչային երկու սերտողութիւններ Սուրբ Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ, ինչպէս նաեւ խորհրդածութեան երեկոյթ մը Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Տէրունական աղօթքի մասին:

Իրան կեցութեան ընթացքին, Սպահանի Հայոց Թեմի Առաջնորդական Տեղապահ՝ Շահան Ծ. վրդ. Սարգիսեանի հովանաւորութեամբ եւ տեղւոյն Կրօնական Խորհուրդին կողմէ կազմակերպուած դասախօսական երեկոյին, Նոյեմբեր 25 – 28–ին, Հայր Գեղարդ ներկայացուց «Գիտութիւն եւ կրօն» նիւթը: Հայր Սուրբը ըրոյց – հանդիպում մը ունեցաւ նաեւ Սպահանի հայ երիտասարդութեան հետ, խօսելով «Հայ երիտասարդը եւ իր եկեղեցին» թեմային մասին:

ԹԻՒ 17

ԹԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Լիւսի առաջարկը ընդունեց եւ գնաց միացաւ միւս գեղուհիին, որ աւտրալիացի աղջիկ մըն էր՝ երկար ատենէ ի վեր Պոլիս հաստատուած:

Հազարապետը չէր ստած. Իրմա, արդարեւ, ուրիշ գեղման սպայի մը՝ Ֆօն Միւլլէրի հոմանուհին էր: Սպան քիչ ետքը վերադարձաւ ուրախ դէմքով մը:

– Կ'երեւայ, որ բախտդ յաջող էր, – ըսաւ Իրմա:

– Այո՛, միայն թէ չկրցայ պէտք եղածին չափ օգտուիլ ու ժամանակին քաշուիլ սեղանին քովէն:

– Ինչպէ՞ս:

– Հինգ հարիւր ոսկիի չափ չահած էի, երբ մէկէն բախտս դարձաւ, եւ սկսայ կորսնցնել. պէտք էր, որ խաղս դադրեցնէի, բայց այնպէս չըրի, փորձեցի շարունակել եւ ահա՛ չարունակաբար կորսընցուցի:

– Այնպէս որ բոլոր չահածդ վրայ գըննաց, – ըսաւ Իրմա:

– Ո՛չ, բարեբախտաբար, դոնէ չամբանեայի դրամը մնաց քովս:

– Որչա՞փ:

– Հարիւր ոսկիի չափ:

– Ուրեմն խմենք:

Շամբանեայի չիշերը իրարու յաջորդեցին:

Երկու կիները, երբ տեսան, որ իրարու ոսոխ չէին, չուտով մտերմացան:

Պար, երգ, երաժշտութիւն, խրախճանութիւն, թղթախաղ տեւեցին մինչեւ արշալոյս, եւ վերջապէս ամէնքը ցրուեցան, չաուերը՝ թեթեւցած քսակներով:

Տիրանի դէմքը կը ճառագայթէր ուրախութենէն: Իր երեւակայածէն շատ աւելի մեծ յաջողութիւն ունեցած էր խաղարանը:

«Եթէ այսպէս չարունակենք, – կը խորհէր, – վեց ամիսէն արդէն հարստացած կ'ըլլամ եւ ես առանձին իմ հաշուոյս խաղարան մը կը բանամ»:

*
**

Լիւսի դրեթէ մինչեւ իրիկուն անկողնին մէջ ընկողմանած անցուց:

Ուչ առեն միայն անկողնէն ելաւ, արդուպարդը ըրաւ եւ կը պատրաստուէր դուրս ելլել, երբոր Արթին եկաւ զինքը գտաւ:

– Ո՞նչ լուր, – հարցուց գեղուհիին:

– Ո՞նչ բանի մասին լուր կը հարցնես, – ըսաւ Լիւսի:

– Մելքոն էֆէնտիին մասին:

– Անհոգ եղիր, գործը կարգին է:

– Տեսա՞ր զինքը:

– Երկու անգամ. անգամ մը իր գրասենեակը եւ ուրիշ անգամ մըն ալ հոս, իմ տունս:

– Տո՞ւն եկաւ:

– Անչուշտ տուն եկաւ, ինչո՞ւ այդչափ կը զարմանաս:

– Այսինքն կը տեսնամ, որ շատ արագ գործ կը տեսնես կոր:

– Լաւագոյնը այս չէ՞:

– Է՛յ, այդ երկու տեսակցութիւններէն ի՞նչ բան կրցար քաղել երմէ:

– Նախ խօսք տուաւ, որ Դատաստանական խորհուրդին առջեւ իմ դատս պիտի պաշտպանէ:

– Ատիկա մեզի համար բնաւ կարեւորութիւն չունի:

– Բայց ինծի համար ունի:

– Մեր ուզածը ուրիշ բան է. ազգային խնդիրներու վրայ խօսք չէի բացի՞ր:

– Ինչպէ՞ս մէկէնիմէկ կրնայի այսպէս խօսք մը բանալ:

– Հիմա, որ կ'ենթադրեմ, թէ մտերիմ բարեկամներ եղած էք, քանի որ մինչեւ տուն եկեր է, կարծեմ կրնաս ամէն տեսակ խօսք ընել վրեն:

– Այո՛, բայց միշտ վարպետութեամբ, առանց կասկած յարուցանելու:

– Բնականաբար: Հիմա ինծի մտիկ ըրէ, մենք կասկածներ ունինք, որ այդ մարդը յարաբերութեան մէջ է Եւրոպա գտնուող, մասնաւորապէս Փարիզ եւ Լոնտոն գտնուող Հայերու հետ եւ ասկէ զատ մարդիկ կը փախցնէ եղեր Պոլիսէն դէպի Պուլկարիա կամ Ռումանիա: Այս բանը դուն կրնաս վարպետութեամբ հասկնալ:

– Ինչպէ՞ս:

– Նախ կ'ըսես, թէ Լոնտոն ազգական մը ունիս, որուն կ'ուզես նամակ գրել, բայց միջոց մը չես կրցած գտնել եւ կը խնդրես իրմէ, որ եթէ կարելի է՝ քեզի միջոց մը ցոյց տայ: Այսպէս ուրեմն, առաջին անգամ նամակին խօսքը կը բանաս:

– Շատ աղէկ, այդ դիւրին է:

– Եթէ յանձն առնէ նամակդ իր հասցէին ղրկել, կեղծ նամակ մը կը գրես ու կուտաս իրեն: Ցետոյ ուրիշ առաջարկութիւն մը կ'ընես:

– Ի՞նչ առաջարկութիւն:

– Իբր թէ չատ մօտիկ եւ սիրելի ազգական մը ունիս այստեղ. գինուորական ծառայութեան տարիքի մէջ երիտասարդ մը, որ տան մը մէջ պահուըտած է եւ որ կ'ուզես արտասահման ղրկել ու կը խընդրես իրմէ, որ միջոց մը ցոյց տայ: տեսնենք, ի՞նչ կ'ըսէ:

– Այդ ալ կարելի է, – պատասխանեց Լիւսի:

– Նորէն պիտի դա՞յ հոս, – հարցուց Արթին:

– Հաւանական է:

– Ե՞րբ...

– Ո՛վ գիտէ, թերեւս այս իրիկուն:

– Վստա՞հ ես այդ մասին:

– Ինք այս իրիկուան համար ըսաւ եւ, կարծեմ, իր խօսքին հաւատարիմ կը դտնուի:

– Ատոր ես ալ տարակոյս չունիմ, – պատասխանեց Արթին խնդալով: – Իսկ Գերմանացիներէն նոր բան մը չիմացա՞ր տակաւին:

– Եթէ իմացած ըլլայի, կը փութայի հաղորդել Բէչատ պէյին:

– Ուրեմն վաղը կուգամ քենէ լուր մը առնելու Մելքոն էֆէնտիի մասին:

– Եւ եթէ ձեր ուզած լուրը տա՞մ...

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

– Նուէրը ո՞ւրկէ պիտի ստանամ:

– Այդ դիւրին է, ես ալ կրնամ տալ պէտք եղածը:

– Աղէկ ուրեմն, վաղը իրիկուան դէմ եկուր:

Լրտեսը մեկնեցաւ եւ աճապարանքով հեռացաւ՝ չուզելով հանդիպիլ Մելքոն էֆէնտիին: Այս վերջինը, արդարեւ, քիչ յետոյ Լիւսիի տան դուռը կը զարնէր եւ սպասուհիին կողմէ կ'առաջնորդուէր հիւրասենեակ, ուր քիչ յետոյ Լիւսի կուգար զինքը գտնելու:

(Շար. 355)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Մարի Ապունեայեան, Պր. Ժան Ա–պունեայեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրանչէսքօ Եւ. Վանոտա Զիւզէ, Տէր եւ Տիկին Գաբ–րիէլ Ապունեայեան եւ իրենց զաւակը՝ Ժան – Կապրիէլ եւ Ժան – Ֆիլիփ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշ–տօն կը կատարուի կիրակի, Դեկտ. 15, Իսկի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղե–ցին իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՆԱԶԵԼԻ ԱՊՈՒՆԱՅԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Մանուսեղեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

PRIX DU CDCA 2003

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement de la seconde édition de son prix qui récompense l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2002.

Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte, directement ou indirectement, sur l'Arménie ou sur les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie, science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma etc...

LES PRIX

Cette année, trois prix ainsi qu'une possibilité de publication, récompenseront les meilleurs travaux :

1er Prix: 1500 euros
2ème Prix: 1000 euros
3ème Prix: 500 euros

POUR QUI ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme Bac+3 (niveau Licence ou équivalent) jusqu'à Bac+5 (DEA-DESS ou équivalent).

TYPE DE DOCUMENT ?

Tout document rédigé en français ou en anglais ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignement français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film etc...

JURY

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleres tant sur le plan de l'originalité du thème que de la forme.

Inscriptions, remise de documents et des pièces justificatives avant le 31 janvier 2003.

Remise des prix en mai

Règlement et formulaire d'inscription à retirer :

— Auprès du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA),
17, rue Bleue, 75009 Paris,
Tél. : 01.44.83.07.02
Fax: 01.42.46.81.59
— Auprès des sections Rhône-Alpes et Marseille-Provence du CDCA
— Sur http://www.cdca.asso.fr

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վար–չութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ժան Անանեանէ 100 եւրօ։

***

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալու–թեամբ ստացած է՝ Օր. Սեդա Ոսսուա–լիքեանէ 400 եւրօ, Տիկին Սոնա – Փի–լիքեան – Լաֆոնէ 30 եւրօ փոխան ծաղ–կեպսակի Տիկին Թոփալեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատ–եանէ 200 եւրօ փոխան ծաղկեպսակի Կո–րիւն Բաթխեանի մահուան առիթով։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հայկ – Մաուէն Թու–ֆանեան եւ զաւակը Արամ,

Տէր եւ Տիկին Մասիկ – Էմմա Մովսէս–եան,

Տէր եւ Տիկին Եսայի – Վեհանոյշ Մար–տիրոսեան, զաւակը եւ Թոռները,

Թուֆանեան եւ Աբգարեան ընտանիք–ները Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Աբգարեան)

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, կիրակի, Դեկտ. 15–ին, Փարիզի Ս. Ջովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14–ին ատն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Ե–կեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ։

***

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀ–ՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 15, կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՓՋԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կա–տարէ Եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչա–խումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Ջով–հաննէս Պէրպէրեանի։

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ եւ ՀՈԳԵՀԱՆ – ԳԼՈՒԽԵԱՆ պաշտօն, եկեղեցւոյ վախ–ճանեալ հոգեւորականներու, հանգուց–եալ բարերարներու եւ ատենապետներու հոգիներուն համար, նոյն ատեն արեւշա–տութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլան եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներու եւ ատենապետներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար։

Ժամը 12·30–ին, ԿԱՐՊԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդա–կան ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջա–նի բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գըտ–նուելու այս վեհախորհուրդ արարողու–թեան։

Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Քարոզ ժամը 11·15–ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12–ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14

Ծան է Սրբոցն Ցակոբայ Մծբնայ հայ–րապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մե–լիտինոյ եպիսկոպոսին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GUEVORG SARKSIAN

● 1937 / Une heure de cauchemar

ԳԷՈՐԳ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

1937/

ՄՂՁԱՒԱՆՋԻ ՄԷԿ ԺԱՄ

(գրուած՝ 1991 թ.)

Դրամա

Մէկ գործողութեամբ

կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 16–ին
Dimanche 15 Décembre à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 եւրօ։

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle **«Nourhan Fringhian»**
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Réservation des places
avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: **01.43.59.67.03**
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: **01.46.62.01.29**
Participation aux frais : 20 euros.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

CONFERENCE

«PRESENTATION DU FUTUR CENTRE SCIENTIFIQUE DE RECHERCHE AVANCEE EN ARMENIE»

avec
Patrick Soukiassian
Professeur à l'Université de Paris Sud/Orsay
Guy Le Lay
Professeur à l'Université de Provence
Jean Marc Layet
Professeur à l'Université de Provence
Directeur de l'UFR Sciences de la Matière
Vladimir Aroutiounian
Professeur et Membre de l'Académie des Sciences d'Arménie
GeorgesTerzian
Ingénieur de Recherche à l'Université de Provence
Lundi 16 décembre à 20 h 30
— Entrée libre —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel
invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures
Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

***

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :

transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

——— (Programme détaillé sur demande) ———

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·579 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.579

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳՈՓԸՆՀԱԿԸՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ Է ՍՊԱՍԷ 2004-Ի ՎԵՐՋ ... ԵԹԷ

Գոփընհակընի վեհաժողովին, Դեկտեմբեր 12–ի իրիկունը, ուշ ատեն, 15–երը տուին այն երկու կարեւոր որոշումները որոնց կը սպասուէր եւ այդ երկու կէտին վրայ ալ անդրդուելի մնացին: Մէկը կը վերաբերէր Միութեան ընդլայնումի ֆինանսաւորման, մէնն ալ՝ Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Առաջին հարցին մասին, 15–երը վճռական մնացին, այսինքն որեւէ զիջում չըրին եւ 40,5 միլիառ եւրոյէն մէկ եւրօ աւելի չուզեցին տրամադրել նոր տասներուն, ինչ որ չատ դժգոհ ձգեց Լեհաստանը:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, թէեւ Անգարա կը փորձէ ինքզինք համոզել որ որոշումը բացասական չէ, բայց, խորքին մէջ է՛, քանի ընդունելով հանդերձ ֆրանքեւրոմանական առաջարկը, եղած կարգադրութիւնը այնքան ալ յուսադրիչ չէ: Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը վարող Դանիոյ վարչապետն է՝ Անտերս Ֆոգ Ռասմիւսըն որ յայտարարած է թէ 2004–ի վերջ պիտի որոշուի թէ ե՞րբ կարելի է բանակցութեան թուական մը տալ, ըստ Թուրքիոյ կատարած յառաջդիմութեան եւ բարեկարգումներու գնահատման: Այսինքն թուականին թուականը չտրուեցաւ, այլ 2 տարի եւս պիտի սպասուի որոշուի թէ կարելի՞ է թուական մը տալ բանակցութիւնները սկսելու համար:

Մինչեւ վերջին վայրկեանը ճնշումները չեն դադրած, ոչ միայն թրքական այլեւ ամերիկեան: Պուշ հեռաձայնէն չէ հեռացած ամբողջ օրը համոզելու համար եւրոպացի ղեկավարները: Այն աստիճան, որ Դանիոյ վարչապետը յայտարարած է. «Բացէ ի բաց ըսի Պուշի որ որոշումը Միութեան կը պատկանի»: Նոյն յայտարարութիւնը ըրած է Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը՝ Տոմինիք տը Վիլլիփէն չհեռեալով թէ Եւրոպա՛ն է որ կ՛որոշէ:

Խոչընդոտ արտակարգ բնոյթ առած են թրքական անդամակցութեան վերաբերող աշխատանքները: Գերմանիոյ մէջ ապրող գործարար մը՝ Վուրալ Էօյձը, մեծահարուստ, Շթորքովի դղեակը հրաւիրուած է Շրէօտէրի կողմէ Դեկտեմբեր 4–ին, որպէսզի Շիրաքը համոզէ: Ան բացատրած է Ֆրանսայի նախագահին. «Եւրոպացիք կ՛անտեսեն թէ ի՛նչ աստիճանի չահ ունին Թուրքիոյ անդամակցութենէն: Արեւմտեան երկիրներուն համար այսօրւան եւ վաղուան հարցն այլեւս համայնավարութիւնը չէ: Ընդունիլ այն երկիրը որ կը ջանայ հաչեցնել իսլամ եւ ժողովրդավարութիւն, իսլամ եւ մարդկային իրաւունք, իսլամ եւ չուկայի տնտեսութիւն, մեծ բախտաւորութիւն մըն է Եւրոպայի համար»: Ան դեռ աւելցուցած է. – «Թուրքիա ՕԹԱՆ–ի երկրորդ բանակն է, մահմետական երկիր մըն է որ լաւ յարաբերութիւններ ունի Իսրայէլի հետ, կենսական զէնք մըն է, եթէ Եւրոպա կ՛ուզէ դեր մը խաղալ Մերձաւոր Արեւելք, Պալքաններու մէջ, թէ կովկաս»:

*
**

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին Եւրոպայի որոշումը հրապարակուելէ առաջ, այդ մասին տեղեակ պահուած են էրտողան եւ Կիւլ: Անոնք անմիջապէս կացութեան արժեւորում մը ըրած ու յայտարարած են. «Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին պարբերութիւնը ցոյց կու տայ որ պատասխանատուները Եւրոպայի Միութեան կառավարութեան բաղաձակաց կամքն ու վճռակամութիւնը արժեւորելու կարողութենէն զուրկ են: Սակայն, ժամանակ կայ տակաւին: Սրբագրութեան համար մեր տեսակցութիւնները միւնչեւ վերջին պահը կը շարունակենք»:

*
**

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱԻ Ի. ԹԵՐՆՈՆ

Ձորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 11–ի առաւօտուն, Եւրոպական Միութեան վեհաժողովի նախօրեակին, Հայ Դատի Յանձնախումբը մամուլի ասուլիս մը տուած է, որու թեման էր՝ «Ի՞նչ սահման Եւրոպայի համար, Թրքական նոր հարցը»:

Ասուլիսը վարած են Հիլտա Զոպոյեան եւ Լօրան Էչլէքեան, նախագահ եւ տնօրէն Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին, մասնակցած է բժիշկ Իվ Թերնոն, պատմաբան, մասնագէտ ցեղասպանութիւններու եւ ժխտողականութեան, նաեւ Ալեքօ Պեզիքեան, յանձնախումբի անդամ:

Տօքթոր Իվ Թերնոն կատարած է ցեղասպանութեան պատմութիւնը, ելոյթ ունեցողները անդրադարձած են զանազան հարցերու, որոնց կարգին, Թուրք ներկայ պետութեան պատասխանատուութիւնը, Հայերու ցեղասպանութեան կապը ներկայիս Թուրքիոյ մէջ տիրող բռնութեան եւ անպատժելիութեան զարգացումին հետ, ինչպէս նաեւ հակառութիւնը քեմալական հանրապետութեան հիմնադիր եւ մնայուն արժէքներուն եւ Եւրոպական Միութեան խաղաղութեան եւ արդարութեան արժէքներու միջեւ:

Հարցումներու պատասխանելով, մասնակցողները յայտնած են որ որպէս եւրոպացի քաղաքացի, կ՛ակնկալեն Հայաստանի չրջափակման վերացումը ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ ժխտողականութեան եւ ցեղասպանութեան ներկայ հետեւանքներուն վախճանը, ինչպէս Թուրքիոյ հակահայ օրէնքները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԻՋ, աւելի քան 300 հոգի հաւաքուած են առաջին անգամ ըլլալով, բողոքելու համար Չէչէնիոյ պատերազմին դէմ: Ծօսք առնելով, կազմակերպուած էր Սահմանադրութեան օրը, որ տօնական է երկրին համար, ուր մարդկային իրաւունքները կը համարուին ոտնակոխ ըրուած: Ցոյցը կազմակերպուած էր Սահմանադրութեան օրը, որ տօնական է երկրին համար, ուր մարդկային իրաւունքները կը համարուին ոտնակոխ ըրուած:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 12 / 13)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐԷՆ ՉԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ՄԱՀԱՑԱԾ

Դեկտեմբեր 11–ին Տաուչի Կոթի գիւղի պաշտպանական դիրքերուն վրայ բացուած անդրբեջանական կրակոցներէն մահացած է 24 տարեկան սպայ մը, Վահագն Շարոյեան: Ան որդին էր զնդապետ Գարեգին Շարոյեանի որ 1992–ին Արցախ մեկնելէ առաջ հնչեցուցած էր 500 մահապարտներու երդումը: Զոհուած էր նոյն տարին, Մարտակերտի կռիւներուն ընթացքին: Հօրը զոհուելէն ետք որդին չարունակելու համար անոր գործը, արձանագրուած էր զինուորական վարժարան:

*
**

Մ. ՊՈՃՈՂԼԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Հայրենիքի դաւաճանութեամբ եւ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի դատին Դեկտեմբեր 12–ի նախատեսուած նիստը պաշտպանողականը ըրած է: Մեղադրանքը անհիմն դըտած է, ըսելով որ հարկ է քրէական հետապնդումը դադրեցնել, Թղթածրարը փակել եւ իր պաշտպանեալը ազատ արձակել: Փաստաբանին արժեւորումով, Պոճոլեանի դէմ յարուցուածը քաղաքական բնոյթի դործ է: Ամբաստանեալը ինք ըսած է թէ իրեն դէմ հետապընդումին պատճառը այն եղած է որ ինք գործօն մասնակցութիւն ունեցած է հայեւթրքական յարաբերութիւններուն, ամէն մակարդակի վրայ:

Նախորդ նիստին դատախազը Պոճոլեանի ուղղուած ամբաստանութիւնը հիմնաւոր համարելով 11 տարուան բանտարկութիւն պահանջած էր, նաեւ ամբողջ ստացուածքին գրաւումը: Վճիռը հաւանաբար կը հրապարակուի Դեկտեմբեր 16–ին:

*
**

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՁՕՐՔԸ ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐԵԼՈՒ

Վրաստանի ու Ռուսաստանի զինուորական փորձագէտները Դեկտեմբեր 11–ին հանդիպում ունեցած են Թիֆլիսի մէջ: Համաձայնութիւն գոյացած է որ ռուսական զօրախումբին պատկանող Թիֆլիսի մէթերանոցը եւ Ախալքալաքի զինուորական սովխոզին տարածքը Վրացիներուն ձգուի: Նոյնպէս, համաձայնութիւն գոյացած է Վրաստանէն ռուսական զօրամասեր Հայաստան փոխադրելու մասին:

*
**

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 10–ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Դեկտեմբեր 11–ին տեղի ունեցած է Լրագրողներու Միութեան 10–րդ համագումարը, 144 պատգամաւորներէն 123ին մասնակցութեամբ: Նախագահ Աստղիկ Գէորգեան ներկայացուցած է վարչութեան վերջին հինգ տարուան գործունէութիւնը, օրէնսդրական դաշտ ստեղծելու, բարոյականութեան խնդիրներու անդրադարձած: Նիւթական հաշուետուութենէն ետք, ան բաց քուէարկութեամբ, 3–րդ անգամ ըլլալով նախագահ վերընտրուած է:

մէջ: Զինուորներու Մայրերու կազմակերպութեան մէկ պատասխանատուն կոչ ըրած է իշխանութեան որ «վերջապէս հրատարակէ մեռած զինուորականներու ցանկը»: Զանազան պատահարներու վրայ կարելի էր կարդալ՝ «Չէչէնիոյ մէջ՝ մարդկութեան դէմ ոճիր մը», «11 հատ մեռեալ», «Վերջ տուէք կրեմլինի ահաբեկչութեան Չէչէնիոյ մէջ»:

ՊՈՒՏԻՆ Չէչէնիոյ կացութեան բնականոնացումի դործընթացին ձեռնարկած է Դեկտեմբեր 12–ին: Հրովարտակ մը ստորագրած է հանրաքուէի մը կազմակերպութեան համար նոր Սահմանադրութեան մը վերաբերող, որուն պիտի հետեւին նախագահական եւ երեսփոխանական ընտրութիւնները Մարտին: Պիտի առաջարկուի նախագահական հանրապետութիւն մը մէկ ժողովէ բաղկացած Խորհրդարանով մը եւ չեշտուի որ Չէչէնիա մաս կը կազմէ Ռուսաստանի:

Ա. ԶԱԿԱՅԵՒ, չէչէն նախկին նախարարը զոր Դանիացիք ազատ արձակեցին, մերժելով յանձնել Ռուսաստանի, ձերբակալուած է երբ օդանաւէն կ՛իջնէր Լոնտոն, ուր բնակութիւն հաստատած էր քանի մը ամիսէ: Դերասանուհի Վանեսա Ռետկրէյվ 50 հազար անգլիական ոսկիի երաշխաւորագիրը վճարած է որպէսզի ազատ արձակուի: Այս վերջինը դատարանին առջեւ, ապահովութիւն տուած է որ Զակայեւ արիւնալի բարբարոս չէ, ինչպէս Ռուսերը կը ներկայացնեն, ոչ ալ ոճրագործ մը, ինչ որ ուրիշներու ալ կարծիքն է, որոնք դերասանուհիին հետ հանրաքուէին մը ստորագրած են, որպէսզի Ռուսաստանի չյանձնուի: Ռուսերը կատղած են եւ կ՛ազարկեն. – «Ի՞նչ պիտի ըսուէր, եթէ ուրիշ ահաբեկիչ մը, ըսենք Պէն Լաէնը Լոնտոն զար հակառակ ձերբակալման միջազգային հրամանագիրի մը իրեն դէմ, ոստիկանատուն տարուէր եւ երաշխաւորագինի մը փոխարէն, ազատ ձգուէր»:

ՔՈՓ ՏԻՎՈՒՍԻի կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ եւ Ֆրանսա 1500 զինուորներէ բաղկացած նոր ջոկատ մը ղըրկեց, Դեկտեմբեր 13–ին, ի պաշտպանութիւն օտարականներուն: Արտօնութիւն ունին կրակելու ի պահանջեալ հարկին: Ապստամբները Ֆրանսական զօրքին հեռացումը կը պահանջեն:

ԳԱԶԱՅի գօտիին մէջ եւ Հեպրոն, մինչ ջաղէպերու հետեւանքով 7 պաղեստինցի եւ երկու Իսրայէլացի սպաննուած են:

ԹԻՖԼԻՍԷՆ 20 քիլոմեթր հեռու գտնուած է 79–ամեայ Սաւի Շարիֆովի դիակը: Ան հայրն է ռուսական քարիւղի հսկայ ընկերութեան՝ Լուկօյլի գլխաւոր մէկ պատասխանատուին եւ առեւանգուած էր Դեկտ. 1–ին, երբ Ռուսաստան, ընկերութեան բաժնետէր, կը պատրաստուէր 5,9%–ը ծախել միջազգային չուկային վրայ:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ո ՏԱՑՐ ԻՆՁ ՁԾՈՒԽ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ցուլիս.– Տաղնապը երթալով կը սաստկանայ: Պոչերը բազմապատկուեցան, աւելի անտանելի դարձան, երբ որոշուեցաւ չարաթը միայն հինգ օր բաշխում կատարել: Միեւնոյն ատեն արգիլուեցաւ պոչ կապել որոշուած ժամէն առաջ: (Աւտօնուած է միայն կէս ժամ առաջ):

Ո՞վ է լսողը: Ահա չարուեր են պատին տակ, ժամանակէն չատ առաջ, ինչպէս ոչխարներու հօտ մը մսուրին առջեւ: Կը խօսին, կը վիճին. «աւեւտիս»ներ կու տան իրարու. մինչ բարի ոստիկանները կը հսկեն ծխախոտին առջեւ, որպէսզի բազմութիւնը խանութէն ներս չխուժէ կամ իրար չկոխտտեն:

Եւ ահա վերջին տնօրինութիւնը,– արձանագրել բոլոր ծխողները, 18 տարեկանէն վեր, բայց ոչ կիները:

– Ի՞նչ. կիները պիտի չծխե՞ն. որո՞վ իրաւամբ: Հապա ազատութի՞ւնը, հաւասարութի՞ւնը...

Շատ չանցած, արձագանգ մը չարաչուք,– որոշուած է չարաթը երկու տուփէն աւելի չտալ. կամ ծխախոտ մէկ տուփ:

– Ի սէր Աստուծոյ, դուն ալ արձանագրուէ, ես քանէն կ'առնեմ կապոյտը:

– Ես պատրաստ եմ երեսունէն գնելու, ինչ որ ալ ըլլայ տեսակը:

Տիկին մը.– Անոնք էրիկ մարդ են, կը ճարեն. մենք ո՞ր քարին զարնենք մեր գլուխը:

Օրիորդ մը.– Ժիքաճ կ'ուզեմ. պալթօ կ'ուզեմ, հիմա կ'ուզեմ:

Ուսհեւոր տիկին մը.– Իմ ամուսինս ժամանակին 250 տուփ առած էր, առ այժմ չի նեղուիր:

*
**

Օգոստոս 1.– Այսօր, Ուրբաթ, գնեգի առջին տուփը. սէլթիէ մը: (Ճաչորդը Զորեքշաբթի): «Աչք ամենեցուն ի քեզ հային»: Ո՛ղջ տուփ, ո՞ր մկուն բաժնել. Հ.ի՞ն, Լ.ի՞ն, Ս.ի՞ն, տիկին Ա.ի՞ն, տիկին Բ.ի՞ն, օր. Վ.ի՞ն...

Շուկացի մը.– Աճուրդ, աճո՛ւրդ...

Ընկեր կ.– Ախր ինչի՞ էք չտապում. մի ժողով սարքիր, մաքերի փոխանակութիւն կատարենք, տեսնենք ի՛նչ են առում ընկերները...

Օր. Ս.– Ամէնէն աղէկը՝ դուն ծխէ, որպէսզի ոեւէ մէկուն սիրտը կոտրած չըլլաս:

*
**

Օգոստոս 23.– Թերթերը միշտ քրքրելով այս նոր տաղնապը, կ'առաջարկեն հետեւեալ «փոխնորդ»ները.– Եղեւին (առմուազ, միսկ օթու), ընկոյզի տերեւ, առանձին կամ միւսին հետ խառնուած: Եգիպտացորենի քիստը (մօրուք), խոճիկի տերեւ (փա տ'ան), հացի ծառին տերեւը (փոէն), եղիճ, չաղանակենիի տերեւ եւ այլն:

Ամէն պարագայի մէջ, ծխախոտի զբաղանքին չդիմացողները այնքան չատ են որ, ո՛չ գինը կը նային, ո՛չ ալ տեսակը: «Զեմ դիմանար, ա՛խ, չեմ դիմանար»:

Ալ ինչո՞ւ զարմանալ որ ուրիշներ ալ չեն դիմանար ծուխ կամ քարխլի հոտին:

*
**

Սեպտեմբեր 15.– Ծխախոտի բաժնեչափը նորէն կրճատուեցաւ այսօր,– չարաթը երկու տուփ գլանիկի կամ մէկ տուփ ծխախոտի փոխարէն ամիսը երեք տուփ ծխախոտ կամ վեց տուփ գլանիկ: Բաժանումը՝ տասնօրեակէ տասնօրեակ:

Աղէկն սովորական դարձած է 25–30–ի գնել կղզուազը:

Սեպտեմբեր 23.– Ծխավաճառները արձանագրած են տասը միլիոն հոգի: Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ բաղդատելով տրամադրելի մթերքին հետ, իւրաքանչիւր ծխողի կ'իյնայ տարին մէկ քիլօ, օրական իբր երեք կրամ, ուրիշ խօսքով՝ երեք գլանիկ:

*
**

Երգիծաբաններն ու ծաղրանկարիչները լեզու են ելած:

Աղջիկը՝ գրկելով տղան.– *Կը սիրե՞մ քեզ, ի՛նչ աղուոր ծխախոտ կը հոտիս...*

Ագնուական մը կը խառնէ սպասաւորին դրպանը, յուցնելով գլանիկները:

Սպասաւորը.– *Բայց իմ ծխախոտս է, պարոն:*

– *Մի մոռնար քեզի նուիրած «փիփօ»ներս, տղա՛ս:*

Մէկուն տունը բռնկեր է: Տանտէրը զիչերնոցով փողոց նետուած, կը պատմէ հարեւանին.

– Ծխախոտս փրկեցի, մնացեալը ճիւ՛րս...

*
**

1942.– Սովորական կապոյտը 60–79: Գաւաթ մը ջուրի պէս:

Կճատ ժողվել պիտե՞ս: Բաժնեչափի հաստատումէն ի վեր չնորհքով մարդիկը եւ չնորհալի տիկիններն անդամ կը դողան գլանիկի մնացորդներուն վրայ:

Շատերը մասնաւոր տուփեր ունին իրենց գրպանը, պահելու համար կճատը կամ «որբուկը» (մէկօ, զմարիտ):

Գլանիկը հատա՛ւ: Մնացորդը հանդիսաւորապէս մարելով կը տեղաւորեն տուփին մէջ, նստած կամ քալած, խօսած առեն: Ճիւղ մինչպէս որ տիկիններն ու օրիորդները օրուան որեւէ ժամուն երեսի փոչին, չրթներուն ներկը քսելով, նորոգելով տուփը կը տեղաւորեն պայուսակին մէջ:

Տուներու մէջ ալ տանտիրուհին դուրդուրանքով կը ժողվէ մոխրամանին մէջ ձգուած կտորները, որպէսզի տղան գլանիկ մը աւելի ունենայ:

Հանրակառքը ճամբայ պիտի ելլէ. տոմսակավաճառը մարելով բերնին փակած վերջին կտորը, կը պահէ գլխարկին մէջ: Իրիկուան պաչար:

Ամառ ձմեռ, օրուան բոլոր ժամերուն, բազմաթիւ քաղաքացիներ, բանուոր թէ ունեւոր, տաբատը ծակ լակտաներ թէ կոճկուած պուրժուաներ կամ անճար կիներ իրենց աչքերը չորս բացած՝ կճատ կ'որսան մայթերուն վրայ, ցեխին մէջ, սրճարանը, սեղաններուն տակ, աղբամաններուն խորը:

– Ներողութի՛ւն, ես ձեզմէ առաջ տեսայ այդ կճատը:

Ամբողջ փողոցներ, պողոտաներ մանդաս, դժուար թէ մէկ հատիկ «մէկօ» գտնես:

Վա՛յ անոնց որ արհեստի վերածեր էին կճատ ժողվելը: Ճշմարիտ արհեստապետութիւն մը կը կազմէին անոնք: Շատեր մասնաւոր վայր մը ունին, կճատները կտցելու համար: Փողոցէ փողոց, սըրճարաններու, սրահներու, թատրոններու, սինեմաներու մէջ: Կը ժողվէին ու կը ծախէին ալ: Իսկ այսօ՞ր.

– Առաջ 100 – 150 կճատ կը ժողվէի կեդրոնական թատրոնի մը մէջ, ներկայացումէն վերջը, մոխրամաններէն կամ պետինէն: Այսօր պէտք է ինքզինքս բախտաւոր համարիմ, եթէ երեք – չորս հատ գտնեմ:

Վերջին բաժնեչափը հաստատուեցաւ 1941 Նոյեմբերին:

«Աղբդոյ հասարակութիւնը» անճանաչելի դարձած է, այդ օրէն ի վեր:

– Առաջ չարաթը 450 ֆրանք ծախք ունէի ծխախոտի համար. հիմա կը ծախեմ օրական 150 ֆրանք:

Անշուշտ աւելի դիչատիչ «պուրժուա»ներ ալ կան: Իսկ ի՞նչպէս... կը մխան «պրոլետար»ները:

Երկուքի կը բաժնեն պատրաստ գլանիկը, երկու հատ ծխած կամ քսանոց տուփը կրկնապատկած ըլլալու համար:

Կը պարպեն գլանիկը, եւ թուղթի մէջ փաթթելով ծխախոտին կէսը, մէկ երրորդը, կը չինեն գլանիկ մը ճոպած, բարակուկ, փակ աւելցածը կը պահեն:

Պատրաստ գլանիկը մինչեւ կէսը ծխելէ վերջ, կը մարեն եւ կը պահեն, յաջորդ անգամուան համար:

Աղբօր բաժին կ'ընեն, ունեցողի մը հետ: (Կան ալ փոխն ի փոխ կը ծխեն):

Կը բարեխառնեն, կը ճոխացնեն ծխախոտը, խառնելով գոյնզգոյն տերեւներ եւ կճատի պաչարը:

Իսկ եթէ տիկինն ալ կը ծխէ: Ո՛հ, այն ատեն մուխը կ'ելլէ, բոցը չելլեր:

Տրտում թէ զուարթ, նստիմ եւ խորհիմ
Զուռիմ սիկարին պէս հեշտ մտերիմ.
Նայն է երկուքին մեր ճակատագիրը,
Փիչ փիչ կը վառիմ եւ դառնամ մոխիր:

(Մ. Աճէմեան)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊՐԻՍՄԱԿԷՍ

ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ

Տարիներ առաջ «Թայմ» չաբաթաթերթի թիւերէն մէկուն մէջ, յօդուած մը կարդացեր էի Փօլ Կրէմ գրիչով: Յօդուածը կը քննարկէր այդ օրերուն նոր լոյս տեսած գիրք մը՝ The Western Canо: The Books and Schools of the ages, Harold Bloom–ի հեղինակութեամբ («Արեւմտեան կանոնագիրք, Դարաշրջաններու Երկերն ու Դպրոցները»):

Հարցնէ Պլում 20 գիրքերու հեղինակ է եւ դասախօս՝ ԵՏԱ եւ Նիւ Եորքի համալսարաններուն:

Ամբողջ գիրքը կը հիմնուի իրար ադուցուած երկու դիմաւոր հարցերէ՝ ի՞նչ կարդալ եւ ինչո՞ւ ճիշդ ա՛յդ գիրքը կարդալ:

Գրականութիւնը ամէնէն հարուստ եւ ճոխ բաժիններէն մէկն է մարդկութեան մշակութային ժառանգութեան. եւ որպէս զարգացման որոշ մակարդակ, մարդ պիտ կուզէր դոնէ ծանօթանալ այդ ժառանգութեան, որովհետեւ ամբողջու–թիւնը կարդալու համար մէկ կեանքը անբաւարար պիտի ըլլար:

Եւ ուրեմն թէեւ գիրքը 850 գրադէտներ կը ներկայացնէ, սակայն հեղինակը ինք, պահանջելու պէս կ'ակնարկէ, որ ընթերցողը մեծ ուշադրութեամբ մօտենայ 26 հեղինակներու՝ Շէյքսփիր, Տանթէ, Շաուսըր, Սերվանթէս, Մոնթէներ, Մոլիէր, Միլտոն, Ճոնսըն, Կէօթէ, Ուորտսուորթ, Օսթին, Ուիթման, Տիքինսըն, Տիքընս, Ճորճ Էլիոթ, Իպսէն, Ցրօյտ, Փրուսթ, Տոլսթոյ, Ճոյս, Վուլֆ, Քաֆքա, Պորկէս, Նեռուտա, Փէսոն, Պէքէթ:

Անշուշտ այս ցանկէն Հոմերոսի եւ յոյն միւս մեծ անուններու բացակայութիւնը զարմանք կ'առնէ:

Նման ցանկ մը կրնայ որպէս ուղեցոյց ծառայել այնպիսի ընթերցողներու, որոնց համար ընթերցումը սքանչելի ժամանց մը ըլլալու կողքին, նաեւ սքանչելի միջոց մըն է ինքնազարգացումի: Նման ընթերցողներու թիւը, բոլոր երկիրներուն մէջ եւ բոլոր ազգերուն համար ալ նուազագոյնի իջած է: Ինչ որ բնաւ չի նշանակեր, որ պէտք է նկատի չառնել երկրագունդիս այն քանի մը միլիոն ընթերցողները, որոնք կը չարունակեն մեծ եռանդով վայելել իրենց նախընտրած հաճոյքը:

Հետեւաբար այս ցանկը կը չարունակէ ուղեցոյց մը դառնալ ոեւէ ընթերցողի համար:

Սակայն իւրաքանչիւր ընթերցող կը պատկանի երկրի մը, որ ունի իր ազգային գրականութիւնը: Չի՞ նշանակեր որ իւրաքանչիւր ազգային գրականութիւն պարտի ունենալ նման ցանկ մը, ուր ոչ միայն ներկայացուի լաւագոյնը այդ երկրին գրականութեան, այլ եւ որոշ ազգափար մը տրուի հեղինակներուն եւ անոնց երկին մասին (Պլումի գիրքը 578 էջերէ բաղկացած է):

Այս նպատակին է որ կը ծառայեն անչուշտ պարբերաբար լոյս տեսնող հաւաքածոները: Հայ գրականութիւնը եւս ունեցած է նման հաւաքածոներ, որոնք սակայն ամբողջական չեն եղած, այլ նուիրուած են որոշ բաժանումներու՝ արեւմտահայ գրականութիւն, արեւելահայ գրականութիւն, խորհրդահայ գրականութիւն, սփիւռքահայ գրականութիւն, եւ այլն:

Ամբողջական հաւաքածոներ եղած են այլ լեզուներով, ինչպէս անգլերէն, ֆրանսերէն, արաբերէն, նպատակ ունենալով հայ գրականութիւնը ծանօթացնել օտարերուն:

Ի՞նչ պիտի թելադրենք այն պատանիին, որ լրջօրէն կրնայ դիմել մեզի, «ի՞նչ ընթերցեմ» հարցով: Կամ, ի՞նչ պէտք է կարդացած ըլլայ ընթերցասէր անհատ մը, յիշուած միջազգային անուններուն կողքին, իր ազգին գրականութենէն:

Կամ՝ որո՞նք են այն գործերը, որոնց ամբողջութիւնը կրնայ որոշ պատկերացում տալ հայ գրականութեան անցեալին եւ ներկային մասին:

Եւ ի վերջոյ, ի՞նչ է դէպի հայ գրականութիւն առաջնորդող երկերուն ցանկը:

Այդպիսի ցանկ մը կազմելու առաջնահերթութիւնը անշուշտ մասնագէտնե–րուն կ'երթայ: Բայց կազմուած ցանկի մը առջեւ չատեր կրնան տարակարծիք ըլլալ, որովհետեւ անհատական ճաչակն ու նախասիրութիւնները եւս մեծ դեր կը խաղան այստեղ: Սակայն մեզի կը թուի թէ որքան ալ տարակարծիք, ցանկը իր ամբողջութեան մէջ կրնայ հաւանութեան արժանանալ:

Հետաքրքրական է, թէ նման հարցդոյութիւն ունի՞ այլ երկիրներու մէջ:

Գերմանիոյ երկու բաժիններուն միացումէն ետք, կը թուի որ այնտեղ եւս այս հարցը կարեւորութիւն ստացած է, որովհետեւ տարածուն չաբաթաթերթի Տի Ցայթ–ը հարցախոյզ մը կատարած է, դիմելով գրողներու, քննադատներու, հրատարակիչներու, գործատէրերու, գրականութեան ուսանողներու, մանկավարժներու եւ քաղաքագէտներու, հետեւեալ հարցումով.

«Գրական ի՞նչ գործեր (գերմանական գրականութենէն) պէտք է կարդացած ըլլաք երկրորդականի աւարտական դասարանի աշակերտ մը»:

Որպէս պատասխան տրուած անուններու պէտք էր որ միայն վեց (6) հատ ըլլային:

Հարցախոյզին որպէս արդիւնք կազմուած է հետեւեալ ցանկը, նոյն դիրքին վրայ յայտնուած քանի մը անուններով.

1 – Կէօթէ
2 – Ֆ. Քաֆքա
3 – Թոմաս Mան
4 – Պուխնէր, Պ. Պրէխթ
5 – Շիլլէր, Ֆոն Քլայսթ
6 – Լէսինկ
7 – Հոլտէրլին
8 – Հ. Հայնէ
9 – Ռ. Մ. Ռիլքէ
10 – Թ. Ֆոնթան, Կ. Պէն
11 – Ուվէ Ճոնսըն
12 – Կ. Քեվէր, Փ. Շեվան

Հակառակ այս ցանկին, գերման մատուռականները իրենք չատ լաւ գիտեն, որ այսօրուան երիտասարդութիւնը գրականութիւն կարդալու փոխարէն, պիտի նախընտրէր անդլերէնն եւ համամարդիչ սորվիլ, եւ կէօթէի ընթերցելու փոխարէն հեռատեսիլի սիրելիները դիտել:

Ի՞նչ ընել: գրական մեր կանոնագիրքերը փոխե՞լ ըստ ժամանակի պահանջին: Սակայն այդ մէկը անվիճելիօրէն մեզ պիտի անջատէր մեր մշակութային պատմութենէն եւ տանէր դէպի ... ո՛չինչ, որովհետեւ մշակութային ժառանգութիւնը կարելի չէ փոխարինել այլ բանով:

Հետեւաբար ոչ միայն ճղռել պէտք է գրական կանոնագիրքը, այլ յամառօրէն հետապնդել, որ անիկա փոխանցուի սերունդէ սերունդ, յաւելումներ կրելով անշուշտ, բայց երբեք՝ նուազումներ:

ՄԱՐՈՒԾ ԵՐԱՄԵԱՆ

«Գանձասար»

ՍՏԱՑՈՂ

ԴՐՕՇԱԿ

պաշտօնաթերթ

Հայ յեղափոխական դաշնակցութեան

Հոկտեմբեր 2002

Երեւան

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿՆԵՐԸ ԱՆՓՈԽԱՐԻՆԵԼԻ ԵՆ

Ո՛վ կրնայ համաձայն չըլլալ մեծ մայրիկներու մասին հետեւեալ սահմանումին. այն հրաշալի անձը որ նուէրներ կ'ընէ, թոռնիկը հանճար կը հռչակէ երբ ան յաջողած է ձախ կօշիկը ձախ ոտքին, աչն ալ աջին անցընել եւ չոքալ, կամ կարկանդակ կու տայ անոր, հակառակ ծնողքին արգելքին: Վերջերս, ընտանիքին մէջ, յատկապէս թոռնիկներու համար մեծ մայրիկներու տեղին ու դերին մասին կատարուած ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են որ կին մը մեծ մայրիկ կոչել, կը նշանակէ որ ան ազնիւ, փխրուն, հաճելի մէկն է. ընտանեկան իրերու պահապանն է եւ բայերու անցեալ ժամանակները ճիշդ խոնարհող մը:

Կենսաբաններու եւ մարդաբաններու օրէ օր մեծցող թիւ մը համոզում կը յայտնէ որ մեծ մայրիկները մարդկութեան պատմութիւնը ըմբռնելու բանալիները են եւ լաւագոյնս կը բացատրեն մեր ինչ ըլլալը. դանդաղօրէն չափահասութեան հասնող արարածներ որոնք կը յամենան ծնողք դառնալու, բայց այդ հանդրուանին հասնելէ ետք բեղուն արտադրութիւն կ'ունենան, կարեւորութեան առաջին դիծին վրայ զետեղելով ընտանիքը:

Վերջերս մեծ մայրիկներու նուիրուած միջազգային առաջին համագումարի մը մասնակիցները գրեթէ միաձայնութեամբ եզրակացուցած են թէ յատկապէս մեծ մայրիկները, նաեւ տարեց մայրերը մեր ժառանգութեան մէջ իշխանութեան եւ հեղինակութեան թերագնահատուած աղբիւր մըն են:

Ելոյթ ունեցողներէն չատեր ցոյց տըւած են որ մեծ մօր մը ներկայութիւնը, կամ բացակայութիւնը որոշիչ կ'ըլլայ թոռնիկներու վերապրումին համար, գոյութիւն պահելու աւանդական մշակոյթներու տէր հասարականութիւններու մէջ: Մեծ մայրիկի մը մերձաւորութեան մէջ մեծնալ, երախայի մը համար երբեմն հօրը ներկայութենէն աւելի մեծ բարերար ազդեցութիւն կ'ունենայ:

Երկու պրպտողներ 1950 – 1974 կամպիոյ պիւղական չրջանակներուն մէջ հետազօտութիւն մը ըրած են, երբ բարձր էր երախաներու մահացութեան համեմատութիւնը: Տեսած են որ փոքրիկ կամպիացիներու մահուան տոկոսը կէսի կ'իջնէ երբ անոնք կը վայելեն մեծ մօր մը ներկայութիւնը: Ան աւելի կարեւոր յատնուած է, քան՝ հօր ներկայութիւնը:

Նկատուած է նաեւ որ երկու մեծ մայրերէն չատ աւելի դրական ազդեցութիւն ունի մօրենական մեծ մայրը: Նոյնիսկ արձանագրուած են պարագաներ ուր տեսնուած է որ հօրենական մեծ մայր մը ոչ միայն չէզոք, այլ նաեւ ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ թոռնիկին վրայ:

Տարուինեան հոսանքին պատկանող հետազօտողներ կը պնդեն որ ատոր պատճառը հայրութեան մասին մարդկութեան հին չաճախանքն է: Այլ խօսքով՝ մօրենական մեծ մայրերը դիտեն թէ արենակցական կապ ունին իրենց թոռներուն հետ. մինչդեռ հօրենական մեծ մայրերուն համար միշտ կայ հարցէն կասկածելու կեցուածքը որ կ'արտայայտուի, յաճախ անդիտակից կերպով, զինք չրջապատող երախաներու նկատմամբ սիրոյ արտայայտութեան արգելակումով:

Գերմանացի դասախօս մը կատարած հետազօտութեան հիմնուելով կ'ըսէ թէ երկու մեծ մայրերուն միջեւ անդունդ մը կայ այսօր եւս եւ ան կ'ազդէ մեր զգացումներուն վրայ: Ինք հարցախոյզ մը ըրած է երկու հազար հոգիի վրայ: Ան կ'ըսէ որ մեծ մայրերը ունին ընդհանրապէս աւելի ջերմ յարաբերութիւն իրենց աղջիկներուն հետ քան՝ տղաներուն հետ: Ասոնք ալ իրենց հերթին աւելի ջերմ կը զգան մօրենական մեծ մայրերուն հանդէպ քան՝ հայրենականներուն հանդէպ:

Ուրիշ հետազօտութիւն մը ըրած է Ֆրանսայի մէջ, ուր 1000 մեծ մայրեր հարցաքննուած են իրենց թոռներուն հետ ունեցած յարաբերութեան մասին: Ասոնցմէ 328-ը ունին 4 տարեկան թոռներ, 672-ը՝ 11 տարեկան թոռներ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը չը-նորհակալութեամբ ստացած է 200 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեանէ :

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS
DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre. Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle «**Nourhan Fringhian**»
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Réservation des places
avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29
Participation aux frais : 20 euros.

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(*Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝

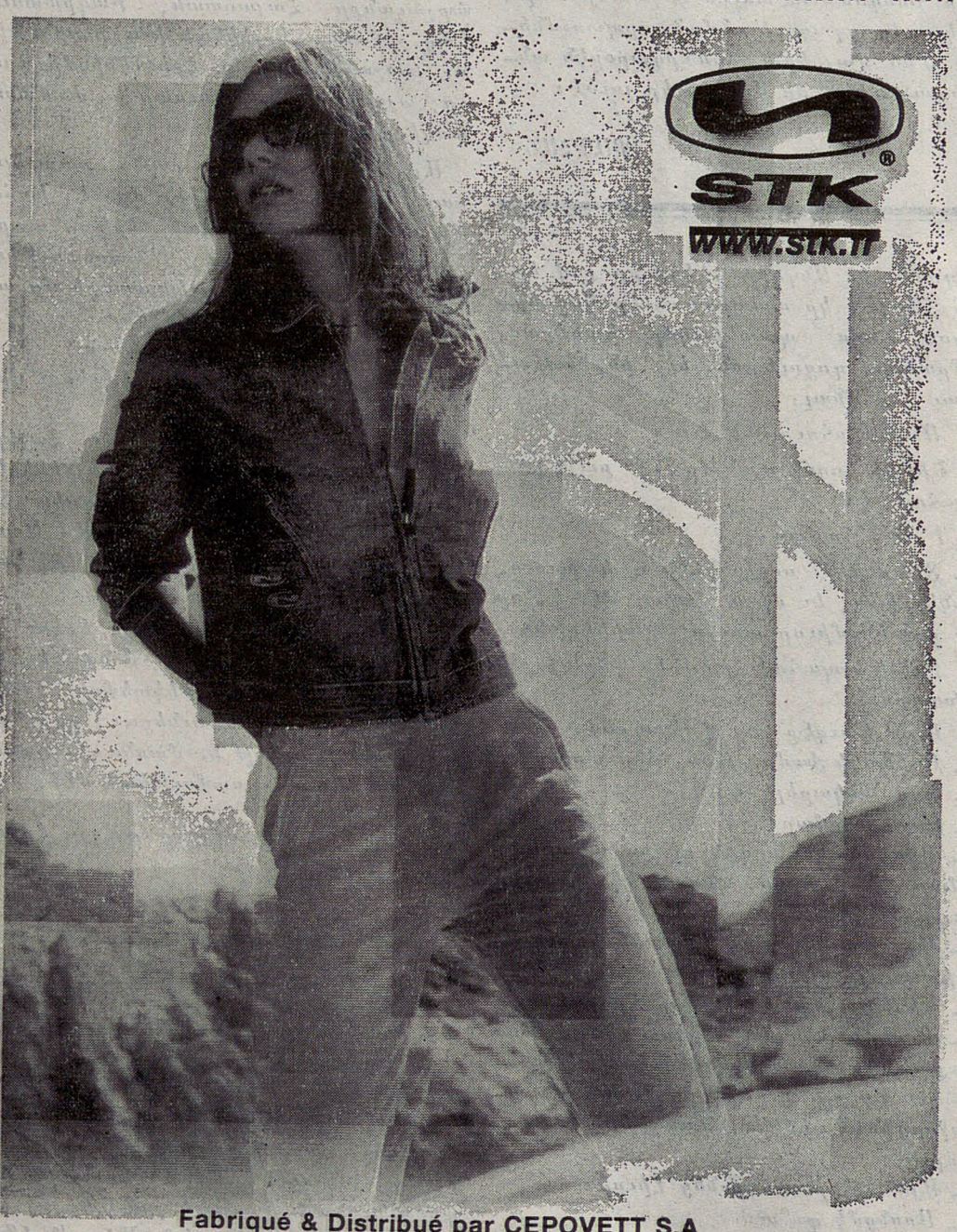
ՅՈՎՍԷՓ–Ի եւ «Կոմիտաս» նուագախումբին

(Հալէպէն)

Շաբաթ, Յունուար 11–ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche»ի սրահները տեղ

17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
MARDI
17 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·580 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.580

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԴԻՊՈՒԱԾ Է ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՃՆՇՈՒՄՆԵՐԷՆ

«Ֆիկարօ» Դեկտեմբեր 14–ի իր թիւով կ'արձագանգէր Թրքական առաջին հաղորդութիւններուն, որոնք բաւական բուռն էին, մանաւանդ Ֆրանսայի հաստկէին: Էրտողան նախ «անընդունելի» դըտած էր Գոփընհակընի տուած մխայն մէկ թուականը, ան ալ քննութեան համար, ապա, պատասխանատու կը նկատէր Ժ. Շիրաքը որու յանցանքն էր համոզած ըլլալ Միութեան միւս անդամները: Նոյնիսկ «չանթաժ» կ'որակէր Ֆրանսայի նախագահին ընթացքը:

Ինչ որ չափազանցուած է արժէք չունի, կ'ըսուի եւ այս անգամ հաստատուեցաւ որ ճիշդ է, քանի Եւրոպացիք, ի մասնաւորի Շիրաք չատ չզպզրըտած են Թրքական եւ ամերիկեան ճնշումներէն: Ֆրանսացի դիւանագէտ մըն ալ վրդովումով ըսած է՝ «կը խորհին (Թուրքերը) որ ամէն ինչ պէտք է ունենան»: Բայց, Շիրաք ալ ըսած է էրտողանի որ Եւրոպացի ըլլալու համար հարկ է քաղաքավար եւ քաղաքակիրթ ըլլալ: Կիւլի հետ ալ չեն ուզած իրարու ձեռք թօթվել եւ Շրէօտէր միջամտած է: Թուրքիա կրկնած է նաեւ այն սպառնալիքները, զորս ըրած էր Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման առեն ալ, այսինքն՝ դադրեցնել առեւտրական փոխանակութիւնները, ինչ որ ալ ուելի չզայնացուցած է Շիրաքը: Ֆրանսայի նախագահը դիտել տուած է նաեւ որ Թուրքերը պէտք է ճանչնան քիւրտ փոքրամասնութեան իրաւունքները:

Ցետագային ,Թուրքերը քիչ մը չուր խառնած են իրենց դիմիին եւ մեղմացուցած իրենց հակադրեցութիւնները: Բնորոգիչները վճռած են ուելի աչխատիլ խզելու համար անցեալին հետ: Չեն ուզեր չատ յոռետես ըլլալ: Տնտեսութեան պատասխանատու Պետական նախարարը՝ Ալի Պապաճան ըսած է թէ ցորչափ բարենորոգումները կը չարունակուին, Եւրոպական Միութեան որոշումը չի կրնար վնասել Թուրքիոյ տնտեսութեան:

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Ա. Ն. Սէզէր դժգոհութիւն յայտնած է Եւրոպայի կեցուածքին. ան ըսած է .«Մեր եւրոպացի գործընկերները հոգեբանական եւ մտաւոր տեսակէտէ չկըրցան քայլ պահել Թուրքիոյ արագութեան հետ»:

*
**

Վարչապետ Ա. Կիւլ եւ Արտաքին գործերու նախարար Ե. Եաքըչ, ըսած են թէ գոհ են վեհաժողովին արդիւնքէն, միայն «մարտավարական» դժգոհութիւն մը ցոյց տուած են: Կիւլ ըսած է. «Որոշումի նախագիծէն դիս տեղեակ պահելու համար Դանիոյ վարչապետը դիւները հեռաձայնեց: Սակայն, որպէս մարդավարութիւն, ըսի թէ տեսակցելու ոչինչ կայ ու մերժեցի խօսիլ իրեն հետ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՑ վարչապետը՝ Խոսէ Մարիա Ասնար, մէկ ամսուան յապաղումով կալիսիա դնաց եւ ներողութիւն խնդրեց գործուած սխալներուն համար, բայց, օգուտ չըրաւ. թէ սուլոցներով եւ թէ հաւկիթներով ընդունուեցաւ: Փորձեց արդարացնել իր բացակայութիւնը ըսելով թէ ուելի օգտակար էր այլուր եւ թէ չէ ուզած պատեհութեան լուսանկարի մը առիթ տալ: Բայց, եւ այնպէս մինչեւ ծովափ չհնաց (Թաղաւորը գացած էր) եւ հակառակ այդ ղղուշութեան միջադէպերու պատառ եղաւ: Հրաժարականն ալ պահանջուեցաւ:

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը՝ Գլերիտէս չի ծածկեր իր դոհունակութիւնը, քանի մը ջազդային գետնի վրայ ընդունուեցաւ միակ օրինաւոր իշխանութիւնը, անդամակցելով Եւրոպական Միութեան: «Երկար տաեն է, ըսաւ Գլերիտէս, որ կը սպասէինք այս պատմական օրուան»: Դիւանագիտական յաղթանակ մը կը նկատուի իրեն համար, քանի կրցաւ մէկ կողմէ պատրաստել Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը եւ միւս կողմէ բանակցութիւններ տարաւ Թուրքերուն հետ:

ՆԱՆԹԻ իրենց համագումարին ընթացքին, կանայքները չյաջողեցան յաջորդ մը ընտրել Տոմինիք Վուանէի, որ հրաժարած էր ամիսներ առաջ: Դեկտեմբեր 14–ին կրցած էին մեծամասնութիւն մը ընտրել որ պիտի վարէր կուսակցութիւնը: Զախ հոսանքն էր, դլխաւորութեամբ Ալէն Լիփիէցի որ կը յաղթէր, բայց, յաջորդ օրը այս յաղթական հոսանքը չկրցաւ ձայներու 60%–ը ստանալ, ինչպէս կը նախատեսէր ծրագիրը – կանոնագիրը եւ Տ. Վուանէ պարտի չարունակել իր պաշտօնը առժամեայ կերպով, մինչ չարժումը պատակատած է:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ կրցաւ չաւելցնել 1·1 միլիառ եւրօ ձեռք ձգել Եւրոպական Միութենէն, կանխավճարի ձեւին տակ, որպէսզի հաւատարիմ մնացած ըլլան իրենց որոշումին եւ տեղի տուած չըլլան Լեհաստանի պահանջներուն:

ԶԷԶԻՆ պատերազմական նախկին գեղավար Սարման Ռադուչեւ որ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած էր 1996–ի 2000 պատանդներու սրբենալի գործողութեան հետեւանքով, մեռած է իր խուցին մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ պաշտօնապէս Ռուսաստանի յանձնած են Համայնավար կուսակցութեան եւ Սմոլենսկի (արեւմտեան շրջան) խորհրդային քաղաքական ոստիկանութեան (ԻՆ – ԿԱ – Վի – Տի) – արխիւները, զոր նացիները դուրս հանած էին Խորհրդային Միութենէն եւ յետագային Ամերիկացիներուն ձեռքը անցած էին: Ամերիկա յարաբերութիւններու ջերմութիւն մը կ'ուզէ ցոյց տալ:

«ԿՐԱԿԻ ՀԵՏ ԿԸ ԽԱՂԱՔ» Կ'ԸՍԷ ԱԼԻԵՒԻ ՆԱԽԿԻՆ ՕԳՆԱԿԱՆԸ

Երեւանի եւ Բաքուի մամուլի ակոմբները սկսած են հեռատեսիլի կապով ասուլիսներ կազմակերպելու երկու երկիրներուն քաղաքական գործիչներուն հետ: Դեկ. 12ին հայ լրագրողներու հիւրը եղած է Էլտար Նամազով որ 1994–1999 եղած է նախագահ Ալիեւի օգնականը: 1999–ին ՕՒՍՍԸ–Ի Պոլսոյ ժողովին նախորեակին հրաժարած է Արտաքին գործոց նախարար Թ. Զուլֆիքարովի հետ: Պատասխանելով հայ լրագրողի մը իրենց հրաժարականին պատճառներուն մասին հարցումին, Նամազով ըսած է թէ ան առընչուած էր Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին: Կրկնած է կարգաւորումի ազրբէյճանական տեսակէտը թէ պէտք է դրաւուած (իր արտայայտութեամբ՝ Հայաստանի կողմէ) հողերը վերադարձուին, գաղթականները վերադառնան Ղարաբաղ, ներառեալ Շուշի, Ղարաբաղին կը տրուի ինքնավարութեան բարձրագոյն կարգավիճակ. իսկ եթէ այս պայմանները չեն չարդուիր, Ազրբէյճան իրեն իրաւունք կը վերապահէ խնդիրը ուժով լուծելու:

Ինչպէս կը գրէ «Ազգ»ը, իր թղթակիցին հարցումին թէ որպէս պատմաբան կրնա՞ք օրինակ տալ որ յաղթողը ընդունած ըլլայ պարտուածին գերիչխանութիւնը, է. Նամազով ըսած է. «Մենք մեզ պարտուած չենք նկատեր». ապա խորհուրդ տուած է «խոհեմ ըլլալու եւ կրակի հետ չխաղալու»: Աւելցուցած է թէ ժամանակը կ'աչխատի Ազրբէյճանի ի նպաստ: Ուրիչ հարցումի մը պատասխանելով ալ ըսած է թէ հայ ժողովուրդը չհակակչաւ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը եւ իչխանութեան փոփոխութիւն կատարեցաւ:

Ազրբէյճանցի ժողովուրդը, ըստ Նամազովի, Մինսկի խումբէն ակնկալութիւն չունի եւ հակումը կը չեչտուի դէպի ռազմական լուծումի տարբերակը: Այդ համոզումին տէրերը կողմնակից են որ նախ բանակը հզօրանայ, տնտեսութիւնը ամրապնդուի, յետոյ գործի ձեռնարկուի:

եւ թէ չէ ուզած պատեհութեան լուսանկարի մը առիթ տալ: Բայց, եւ այնպէս մինչեւ ծովափ չհնաց (Թաղաւորը գացած էր) եւ հակառակ այդ ղղուշութեան միջադէպերու պատառ եղաւ: Հրաժարականն ալ պահանջուեցաւ:

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը՝ Գլերիտէս չի ծածկեր իր դոհունակութիւնը, քանի մը ջազդային գետնի վրայ ընդունուեցաւ միակ օրինաւոր իշխանութիւնը, անդամակցելով Եւրոպական Միութեան: «Երկար տաեն է, ըսաւ Գլերիտէս, որ կը սպասէինք այս պատմական օրուան»: Դիւանագիտական յաղթանակ մը կը նկատուի իրեն համար, քանի կրցաւ մէկ կողմէ պատրաստել Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը եւ միւս կողմէ բանակցութիւններ տարաւ Թուրքերուն հետ:

ՆԱՆԹԻ իրենց համագումարին ընթացքին, կանայքները չյաջողեցան յաջորդ մը ընտրել Տոմինիք Վուանէի, որ հրաժարած էր ամիսներ առաջ: Դեկտեմբեր 14–ին կրցած էին մեծամասնութիւն մը ընտրել որ պիտի վարէր կուսակցութիւնը: Զախ հոսանքն էր, դլխաւորութեամբ Ալէն Լիփիէցի որ կը յաղթէր, բայց, յաջորդ օրը այս յաղթական հոսանքը չկրցաւ ձայներու 60%–ը ստանալ, ինչպէս կը նախատեսէր ծրագիրը – կանոնագիրը եւ Տ. Վուանէ պարտի չարունակել իր պաշտօնը առժամեայ կերպով, մինչ չարժումը պատակատած է:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ կրցաւ չաւելցնել 1·1 միլիառ եւրօ ձեռք ձգել Եւրոպական Միութենէն, կանխավճարի ձեւին տակ, որպէսզի հաւատարիմ մնացած ըլլան իրենց որոշումին եւ տեղի տուած չըլլան Լեհաստանի պահանջներուն:

ԶԷԶԻՆ պատերազմական նախկին գեղավար Սարման Ռադուչեւ որ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած էր 1996–ի 2000 պատանդներու սրբենալի գործողութեան հետեւանքով, մեռած է իր խուցին մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ պաշտօնապէս Ռուսաստանի յանձնած են Համայնավար կուսակցութեան եւ Սմոլենսկի (արեւմտեան շրջան) խորհրդային քաղաքական ոստիկանութեան (ԻՆ – ԿԱ – Վի – Տի) – արխիւները, զոր նացիները դուրս հանած էին Խորհրդային Միութենէն եւ յետագային Ամերիկացիներուն ձեռքը անցած էին: Ամերիկա յարաբերութիւններու ջերմութիւն մը կ'ուզէ ցոյց տալ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE» (15-16 décembre)

LE REFOULE ARMENIEN

LES AUTORITES ADMETTENT LES MASSACRES DE 1915, MAIS REJETTENT LE MOT «GENOCIDE»

«Լը Մոնտ» 8 էջնոց թղթածրար մը կցած էր Դեկտեմբեր 15 – 16–ի իր թիւին, ամբողջովին նուիրուած Թուրքիոյ, որ չաթաթներէ ի վեր Եւրոպայի «սիւիէր սթար»ը դարձած էր: Այդ ութ էջերուն մէջ, Հայերուն ալ բաժին ելած է եւ Նիքոլ Փոփ, իր թղթակցութեան սկիզբն իսկ, կը գրէ թէ հայկական հարցը մինչ ճակատումի մը աղբիւր եղած է Թուրքիոյ եւ արեւմտեան երկիրներու միջեւ: Քրանքեւերգական յարաբերութիւնները ալ վտանգուցման չրջան մը անցուցին Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումէն ետք 2001–ին: Թրքական իչխանութիւնները, կ'ընդունին կը գրէ, որ բռնմաթիւ Հայեր մեռան արեւելեան Թուրքիոյ մէջ Ա. աչխարհամարտին եւ թէ չարդեր տեղի ունեցան, բայց, վճռապէս կը մերժեն «ցեղասպանութիւն» բառը որ կ'ենթադրէ ժողովուրդ մը բնաջնջելու դիտաւորեալ կամքը: Ու լրագրողը չակերտով կուտայ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան տարբերակը. – «Օսմանեան կայսրութեան մէջ, կարգ մը հայ տարրեր գործիքն եղան օտար ուժերու եւ գործակցեցան թչնամիին հետ, ուրկէ ծագեցաւ արեւելեան չրջանէն այլ չրջաններ տեղափոխել Հայերը»: Կ'աւելցնէ թէ 1915–էն առաջ Անատոլուի մէկուկէս միլիոն Հայերէն, այսօր կը մնան 40·000 համախմբուած Պոլիս: Վերջաւորութեան կը բացատրէ որ Թուրքիոյ պաչտպանողական դիրքը, մասամբ հետեւանք է այն վախին, որ իր պատասխանատուութեան խոստովանութիւնը դուռ կը բանայ հողային պահանջներու եւ նիւթական հատուցումներու Հայերուն կողմէ:

Ութ էջերու մէջ, կը ներկայացուի Թուրքիան իր զանազան ճակատներուն վրայ՝ Սթաթիւքք եւ հրաժեչտը՝ արեւելքի, բանակին ծանր չուքը, քրտական հարցը, ժողովուրդ մը եւ տնտեսութիւն մը երկու աչխարհներու միջեւ, կիպրոս եւ անորոշ հաչտութիւնը, լաչակի վերադարձը, եւ այլն, եւ այլն:

*
**

«Ֆիկարօ»յի չաբաթական յատուածին մէջ (Մակազին) նոր յօդուած մը կայ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ, զոր ստորագրած է Իվ Մեսարովիչ: Ան մանրամասն կը ներկայացնէ չարքը բոլոր պատճառներուն, որոնք կը վաստեն որ Թուրքիա ոչ մէկ կապ ունի Եւրոպայի հետ: Դիտել կու տայ մանաւանդ որ եւրոխոհանները Թիւը համեմատական ըլլալով երկիրներու բնակչութեան թիւին, 2020–ին, իր բնակչութիւնը կէս առ կէս կը կրկնապատկուի, կը հասնի 100 միլիոնի եւ կ'ունենայ 99 եւրոխոհան, առաւելագոյնը Եւրոպական Խորհրդարան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՄԱՄՊԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 14)

ԿՐԿԻՆ ՄԵՍԽԵԹՑԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ՀԱՐՑԸ

Դեկտեմբեր 9–11 Հանդիպում մը տեղի ունեցած է Ջաւախքի հայկական, վրացական եւ մեսխեթցի Թուրքերու ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն միջեւ: Նպատակը եղած է ընդլայնել կապերը երեք հատուածին միջեւ: Հանդիպումին ընթացքին Մեսխեթցիներու ներկայացուցիչները կրկին պնդած են իրենց վերադարձի անհրաժեչտութեան վրայ: Իսկ Ջաւախքի հայկական եւ վրացական կազմակերպութիւնները կրօնական, ցեղային, կենցաղային, հողային եւ այլ պատճառաբանութիւններով յայտնած են թէ այդ վերադարձը յարմար չեն դատեր: Հանդիպումին վերջաւորութեան առաջարկուած է Մեսխեթցիներու եւ Ջաւախքի հայկական եւ վրացական կազմակերպութիւններու համակարգող խորհուրդ ստեղծել:

նին (Ֆրանսա 72 երեսփոխան ունի, Գերմանիա՝ 85) եւ մինչ այդ Թուրքիա արդէն իսկ կը նախագահէ Եւրոպայի, հերթական նախագահութեան սկզբունքին համաձայն:

*
**

«LE FIGARO» (14 décembre)

LA MARCHE TURQUE

YVES TERNON

Ուրբաթ, Դեկտ. 13–ին, Իվ Թերնոն յօդուած մը ունէր «Ֆիկարօ»յի «Կարծիքներու» էջին մէջ, վերնչեալ խորագրով: Ան կը մատնանչէր որ պետութիւնները իրենք գիրենք կը սահմանեն ըստ իրենց չահերուն եւ ոչ՝ խոստումներուն: Թուրքիոյ չահն է Եւրոպայի մաս կազմել, բայց, հակառակը ճի՞շդ է: Ու երկարօրէն կը բացատրէր թէ ինչո՞ւ Եւրոպայի չահը չէ եւ կը թուէր բոլոր պատճառաբանութիւնները, ներառեալ ցեղասպանութիւնը: Կ'անդրադառնար տնտեսական յապաղումին, ժողովրդավարութեան բացակայութեան, բան – տարկուած երեսփոխաններուն ու կ'եզրակացնէր. – «Եւրոպա իրաւունքն ունի, առանց խղճահարութեան, մերժելու Թուականի մը ճգդումը, պետութեան մը որու ժողովրդավարութիւնը կասկածելի է եւ տնտեսութիւնը խափուտ»:

Ցիչենք որ այս յօդուածը լոյս տեսած է Գոփընհակընի որոչումէն առաջ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Ա.

ԳԱՂՈՒԹ – ԴՊՐՈՑ ՓՇԱԹԵԼԸ ԿԸ ՎԵՐՆԱՑ

Սփիւռքի մեծագոյներէն Ֆրանսահայ պաղուեցը ղպրոց չհիմնելու եւ պահելու մարզին մէջ եզական օրինակ մը կը հանդիսանայ: Ո՛չ ընդօրինակելի, ոչ ալ նոյնիսկ դիւրին բացատրելի, կամ հասկնալի օրինակ մըն է ան: Ընդլայով հանդերձ հին պաղուեցի, բազմաթիւ կազմակերպութիւններու տէր, – քաղաքական, մշակութային, արհեստակցական, բարեսիրական, հայրենակցական, կրօնական, ղպրոցական, եւ այլ–, ու մինչեւ իսկ միասեռականներու միութեամբ մը այժմէականութեան հետ համաքայլ, հեռատեսութիւնը, տրամադրութիւնը, միջոցները, կամ կարողութիւնը չէ ունեցած ղպրոցի տէր ըլլալու: Եղած մէկ – երկու բացառութիւնները՝ Սամուէլ – Մուրատը եւ Դըպրոցասէրը կարելի չէ դաղութային նախաձեռնութիւն նկատել, քանի որ մէկը Մխիթարեան միաբանութեան պատկանած է, միւսն ալ Պոլիսէն հոս փոխադրուած, ծանօթ պարագաներու բերումով: Ինչ կը վերաբերի միօրեայ, երկօրեայ, վերջապէս մասնակի, քովընտի դասընթացքներու, ջանքերու, որքան ալ գովելի ըլլան անոնք, չեն կրնար իսկական ղպրոցի մը դերը կատարել: Դպրոցը նաեւ այդ անունը կրող չէնք է, ուր կը գործէ տընտեսէն մինչեւ տնօրէնը ճգուող համակարգ մը:

Կարեւոր գաղութի մը կարեւոր այս պակասին ուսումնասիրութիւնը չէ սակայն, այս գրութեան նիւթը: Այդ ուսումնասիրութիւնը տակաւին կը սպասէ իր հետազօտողին, հետազօտողներուն, որոնք գաղութին գրուածին հետ չգրուած պատմութիւնն ալ քրքրելով, օր մը պիտի բացայայտեն վերոնշեալ եզակիութեան պատճառները: Իսկ հետեւանքները պրպտումի ջանքի չեն կարօտիր: Մինչեւ նոյնիսկ 500 հազար հաչըրուած գաղութին որեւէ անկիւնին մէջ հայերէնի, հայկականութեան վիճակին ճըշդուած ակնարկ մը կը բաւէ տեսնելու թէ բանն ինչո՛ւմն է...:

Այս ընթացքը, քիչ մը զարմանալի կերպով, դրական վոխոխութիւններու համբաւներ, զարգացումներ սկսած է ցոյց տայ վերջին տասնամեակներուն: Շուրջ 100 տարուան յապաղումէ մը ետք, ամէնօրեայ վարժարաններու մօտ տասնեակ մը ունի գաղութը, Մարսէյլ, Փարիզ, Լիոն, Նիս: Ասիկա չի նշանակեր որ ղբրականը կ'ընդգրկէ բոլո՛ր երեսակները: Ո՛չ: Դպրոցները բացուած են, կը գործեն, յաճախ անոնց գոյութեան ու դերին խորապէս հաւատացող ափ մը մարդոց ջանքերով: Սակայն, ո՛չ մասակարարութիւն, ոչ ալ կրթական չրջանակի կազմակերպուած համակարգ, համաղբական աշխատանք կայ: Ամէն մէկը իր իւղովը կը տապկուի, իսկ հոն ուր իւղին անհրաժեշտ քանակն ալ ճարել դժուար, կամ անկարելի կ'ըլլայ, այրածի, խանձածի հոտեր կը բարձրանան:

Իր իւղով տապկուելու պարագրանքը ուսուցիչ ճարելէն, մինչեւ չէնք ընդարձակուելը, կամ նոր չինարարութեան ձեռնարկել, բոլոր տեսակի հարցերուն դէմ յանդիման կը ձգէ տնօրէն – հոգաբարձութիւն զոյգը որ ունի թէեւ իր նեցուկները, – եկեղեցի, բարերար, նուիրատու, եւ այլն – բայց ոչինչ դիւրին լուծում կը յանդի: Ու այս հաստատումին մէջ ամէնէն ծանրակշիռը այն է որ ձախողութիւններուն, յապաղումներուն պատճառը նիւթականին չգոյութիւնը կամ անբաւարարութիւնը չէ միշտ: Երբ չկայ ոչ իսկ երկու ձեռքի մատներու վրայ հաչուելի ղպրոցներու կեդրոնական խըմատարութիւն մը ու ամէն պարագայ, ամէն հարց իւրովի պէտք է կարգաւորուի, օրուան պայմաններուն ու մարդոց տրամադրութիւններուն, նախընտրութիւններուն, երբեմն հաչիւներուն համաձայն, լուծումներուն դէմ պատուարները աւելի կը չեչտուին. աւելի ժամանակ կը խլեն, աւելի ուժ ու համբերութիւն կը սպառեն, հասկնալիին աւելի' դիւրաւ կը խառնուին անհասկնալիները, տրամաբանականին՝ անհեթեթութիւնները: Այս բոլորին մէջ մշակ անփոփոխը կ'ըլլայ տուժողը որ մեր նոր սերունդն է:

Ֆրանսահայ ամէնօրեայ վարժարաններն ոչ իսկ մէկը զերծ մնացած է այս կացութիւններէն: Բարեբախտաբար, անզգամանալի բաներ չեն պատահած եւ դպրոցները տարուէ տարի աւելի հատատ քայլերով կ'ընթանան, ամէն մէկը իր «պէտք է»ներու լեցունկէկ տոպրակն ալ չալկած: Հակառակ դժուարութիւններու, հայկական վարժարան յաճախող աշակերտութեան ընդհանուր կարողականութեան համեմատած չնչին թիւին, յատատու պէտք է նկատել կացութիւնը. ի վերջոյ, գոյացած ըլլալ կը թուի կորիզ մը որ ըմբռնած է թէ հեռանկար ունենալու առաջին պայմանը դպրոց ունենալն է: Ու այդ կորիզին ներկայի դժուար լուծելի խնդիրներուն գլխաւոր տեղը կը դրաւէ չինարարական անյետաձգելի դործը:

Փարիզի վարժարաններէն Դպրոցասէրը վերջին տարիներուն այդ մարզին մէջ բաւականն բան յաջողցնելով հանդերձ, չատ ընելիք ունի, սկսեալ՝ մանկապարտէզի այդ անունին վայել չէնք մը ունենալու հրամայականէն: Թարգմանչացը որուն կառուցումը տասնամեակ մը աւելի տեւեց, արդէն լուրջ արդուզարդի պէտք ունի, իսկ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը չէնքի, չինարարութեան առումով հատած է ճակատագրական հանդրուանի մը: Լիոնի Մարգարեան – Փափազեանը ընդարձակուելու կարիք կը զգայ արդէն, Մարսէյլի Համազգայինը ձեռնարկած է լրջագոյն գործի: Հաւանօրէն մէկը որ գոնէ առ այժմ այս բնոյթի հարց չունի, Նիսի Պարսամեանն է:

Ընդհանուր այս պատկերին մէջ իւրայատուկ տեղ մը կը գրաւէ այսօր Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը: Անհրաժեշտ կերպով պէտք է չինարարութեան ձեռնարկէ: Շինարարութիւն որ կ'ընդգրկէ թէ՛ նորոգութեան աշխատանք, թէ դպրոցական նոր չէնքի–չէնքերու կառուցում: Կը գտնուի մօտաւորապէս Մարսէյլի Համազգայինին կացութեան մէջ որ սակայն, աւելի բախտաւոր է, գործի ձեռնարկելու կարելիութիւն գտած ըլլալով: Հոն ծրագիրները պատրաստուած, չինարարութիւնը սկսած է արդէն: Մինչդեռ Ս. Մեսրոպ կրթարանը գործի անցնելու վճռակամ փուլէն տակաւին բաւական հեռու կը թուի:

Դպրոցը իր գոյութեան 25–րդ տարին կը բոլորէ այս տարի. ունի մանկապարտէզի ու նախակրթարանի բաժիններ: 2002 – 2003 տարեշրջանը սկսած է 218 աշակերտով որոնց 118ը նախակրթարանի բաժինն են: Տնօրէնուհի Տիկին Ս. Քոսայեանի արտայայտութեամբ. «դասարանները պայթելու չափ լեցուն են»: Ու պայթումէն խուսափելու միակ ճարը տեղը լայնցնելն է: Այլ խօսքով՝ դիմել անհրաժեշտ քայլերուն, որպէսզի այս գաղութին դպրոցական գործունէութեան տասնամեակներու ամօթը դարմանուի, մեծցող, ծաղկող հաստատութիւններով: Թէեւ, մեծնալէ առաջ, Ս. Մեսրոպը պէտք ունի նոյնիսկ ներկայի վիճակին մէջ, ցանուցիր կացութենէ մը դուրս գալու եւ չէնք – չնորհք չէնքի մը մէջ կեդրոնանալու:

Կրթարանը այսօր կը բաղկանայ որակով, ծաւալով անհատատար չէնքերու ամբողջութենէ մը որոնց հատատակաց յատարարն է անբաւարարութիւնը: Կան նոր չինուած մասեր, նորոգուածներ, պատրաստի բաժիններ: Բոլորն ալ խըմբուած են եկեղեցիին չուրջ: Մէկուն մէջ կան երկու կամ երեք դասարան, մէկուն մէջ մանկապարտէզի դասարաններ, անդին ցած չէնքը ճաչարանն է ուր աշակերտութիւնը երեք հերթով կը ճաչէ: Պետութեան հետ պայմանագրութիւն կնքուած է երկու դասարանի համար: Զկայ պատշաճ մարզասրահ, չկայ գրադարան, չկայ անձրեւոտ կամ ձիւնոտ օդին համար խաղավայր: Եղած նուա – զադոյնով կարելի լաւագոյնը տալու ջանքը ակներեւ է, բայց չի կրնար յարմար չէնքի տիրանալու հարկը մէջտեղէն վերցնել: Ու չինարարութեան նիւթը առնուազն երկու – երեք տարիէ ի վեր ամբօրէն խարխափած է դպրոցին օրակարգին մէջ: Թէ ինչո՛ւ կարելի չէ եղած կիրարկութեան անցնել, ենթադրելիներուն հետ ի՛նչ անսպասելիներ, հասկնալիներուն քով ի՛նչ անհասկնալիներ արդելակած են ընթացքը, ամէնն պատասխանատու կը բացատրէ իր տեսանկիւնէն: Տընօրէնուհի, հոգաբարձու, եկեղեցական իշխանութեան ներկայացուցիչ ու ղբպրոցաշինութեան սատարելու պատրաստակամ հիմնարկի լիազօր, կուտան իրենց տարբերակները: Իսկ այդ ամբողջին համադրումը կ'ըսէ թէ ե՛րբ, ի՛նչպէս կրնայ Ս. Մեսրոպ կրթարանը աշակերտութեան թիւին, գաղութին հետաքրքրութեան, տարուած կրթական գործին որակին, վաղուան ակնկալութիւններուն համապատասխան ղպրոցի չէնքի մը տիրանալ:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԱՆՈՒՆ ՄԱՐԴԸ ԻՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Մերինին նման փոքրիկ ժողովուրդները կը գոյատեւեն նախ իրենց մշակոյթով, ապա սակայն իրենց ժողովուրդին թիւով: Թերեւս երկրորդը պէտք էր դասել առաջինէն ալ առաջ: Բայց հարց չէ: Կը բաւէ գիտակցիլ՝ թէ ժողովուրդին թիւն ալ տեսակէտով մը այնքան կարեւոր է որքան այդ ժողովուրդին ծոցէն դուրս եկած մշակոյթի մարդոց ու առաջնորդներուն թիւը: Երկրորդները ժողովուրդին միտքը կ'ապրեցնեն, առաջինները ժողովուրդին մարմինը: Եւ նախ մարմին ունենալ է պէտք, որպէսզի վերջն ալ ունենանք միտք: Եւ այս պարագային, պէտք է քան մարմին, հարիւր մարմին ունենանք որպէսզի ունենանք մէկ միտք:

Հայ ժողովուրդին զեկավարներուն ու առաջնորդներուն համար որքա՞ն կարեւոր է արդեօք այն անանունն, այն սովորականն, այն իր առանձնութեան մէջ ապրող համեստ մարդը, որ մեր գոյութեան կռաւին փոքրիկ մէկ հիւսակէնն է: Այդ մարդը անուն չունի, բայց ա՛ն է որ կը լեցնէ եկեղեցին, ա՛ն է որ կը լեցնէ դըպրոցը, ա՛ն է որ կը կատարէ գինուորականութիւնը իր պարտականութիւնը, ա՛ն է որ իր չարքաշ աշխատանքով պիտի գործէ գործատուներու, գործատէրներու մէջ կամ հողագործական դաշտերու վրայ, ա՛նկէ՛ է որ կը սպասուի որ հրապարակները լեցնէ եթէ քաղաքապետ մը ճառ մը պիտի արտասանէ այդ հրապարակին վրայ, ա՛ն է որ իր հայրենիքը օր մը պիտի պաշտպանէ կեանքի գնով, ա՛ն է որ պիտի աշխատի ու տուրք պիտի վճարէ, ա՛ն է որ աշխարհ պիտի բերէ քանի մը զաւակ, եւ անկէ՛ է որ կը սպասուի որ աշխարհ բերէ վաղուան տղաննդառուր մարդը:

Բայց ի՞նչպէս է որ այդ անանուն ու չարքաշ մարդը թիւ մը պիտի կազմէ իր ժողովուրդին մէջ եւ աշխարհ պիտի բերէ իր ժողովուրդին համար վաղուան տաղանդաւոր մարդը: Ժողովուրդի առաջնորդներուն համար ի՞նչ չափով է որ դոյութիւն ունի այդ անանուն մարդը, որքա՞ն ուշադրութիւն կը դրաւէ ու կը քաջալերուի որպէսզի ինք չարունակէ պատուաբեր թիւ մը ըլլալ իր ժողովուրդին մէջ եւ իր զաւակները այնպէս մը պատրաստել որ անոնցմէ դուրս գան վաղուան տաղանդաւորները: Կը քաջալերուի՞ն, թէ ոչ ընդհակառակը առանձին կը թողուին իրենց դժուար ճակատագրին հետ:

Եկէք նախ մտածենք այդ անանուն մարդուն մասին, յետոյ մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացնենք անոր զաւկին վրայ:

Անանուն մարդը իր ժողովուրդին մէջ թիւ մըն է, իր ժողովուրդին բնակչութեան թիւը պահպանող ազդակ մըն է որքան ատեն որ ինք կը զգայ ու կ'ընդունի որ այդ ժողովուրդին կը պատկանի: Ան հայ է՝ եթէ կ'ըսէ թէ «ես հայ եմ»: Այն ատեն անիկա թիւ մը աւելցուցած է իր ժողովուրդին: Ան հայ է՝ եթէ կ'ապրի հայերէնով, եթէ կ'ունենայ հայկական ընտանիք մը, եթէ կ'ունենայ հայ զաւակներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ապրի հայկական հաստատութիւններու մէջ, եթէ կ'ունենայ հայկական ընկերներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական հետաքրքրութիւններ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ընթերցումներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական հոգեմտաւոր աշխարհ մը: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ուրախութիւններ եւ տրտմութիւններ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական յոյսեր եւ հաւատքներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ապրումներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ցանկութիւններ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ձգտումներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ուղղութիւն: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ճաշակ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ոճ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ձեւ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ոգի: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական հոգի: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական սիրտ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ուղեղ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական մարմին: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ամէն ինչ:

Անանուն մարդը իր ժողովուրդին մէջ թիւ մըն է, իր ժողովուրդին բնակչութեան թիւը պահպանող ազդակ մըն է որքան ատեն որ ինք կը զգայ ու կ'ընդունի որ այդ ժողովուրդին կը պատկանի: Ան հայ է՝ եթէ կ'ըսէ թէ «ես հայ եմ»: Այն ատեն անիկա թիւ մը աւելցուցած է իր ժողովուրդին: Ան հայ է՝ եթէ կ'ապրի հայերէնով, եթէ կ'ունենայ հայկական ընտանիք մը, եթէ կ'ունենայ հայ զաւակներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ապրի հայկական հաստատութիւններու մէջ, եթէ կ'ունենայ հայկական ընկերներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական հետաքրքրութիւններ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ընթերցումներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական հոգեմտաւոր աշխարհ մը: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ուրախութիւններ եւ տրտմութիւններ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական յոյսեր եւ հաւատքներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ապրումներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ցանկութիւններ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ձգտումներ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ուղղութիւն: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ճաշակ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ոճ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ձեւ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ոգի: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական հոգի: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական սիրտ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ուղեղ: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական մարմին: Ան հայ է՝ եթէ կ'ունենայ հայկական ամէն ինչ:

ԳՈՂՈՒԹԻ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Աթաթիւրք Մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 2–ին, «Մարալ» երգի ու պարի համոյթը ներկայացում մը տուած է որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է: Այս անգամ «Մարալ»ը գաղթած է երգի եւ պարի համոյթ մը ըլլալէ, քանի երգը փոխարինած է նուագախումբով եւ ժողովրդական գործիքներու երաժշտութեամբ հանդէս եկած է:

Ժողովուրդին քնակչութեան վրայ: Իսկ եթէ կը նախընտրէ մոռնալ իր այս պզտիկ պատկանելիութիւնը, եթէ կը փնտռէ ուրիշ աղդութիւններու պատկանելու կարելիութիւնը, նոյնիսկ եթէ կ'ըսէ թէ «իմ հայրս ու մայրս հայ էին», այդ մարդը այլեւս թիւ մը չէ իր ժողովուրդին մէջ, կամ պարզապէս պակասած, կորսուած թիւ մըն է:

Պիտի ըսենք որ իր ժողովուրդին մէջ թիւ մըն է այն մարդը որուն զաւակներն ու թոռներն ալ թիւ մը պիտի կազմեն այդ նոյն ժողովուրդին մէջ: Որքա՞ն դառն է մտածել որ այսօր աշխարհի վրայ քանի հարիւր հազար Հայեր կան, որոնց զաւակները, կամ անպայման թոռները այլեւս թիւ մը պիտի չկազմեն հայ ժողովուրդի քնակչութեան մէջ: Այսինքն Հայ պիտի չըլլան: Իր ժողովուրդէն հեռացող ամէն անանուն կամ նշանաւոր մարդ իրեն հետ միասին իր ժողովուրդէն կը հեռացնէ իր ապագայ սերունդները: Մեր ժողովուրդին զեկավարները կը տառապի՞ն այս ահաւոր հեռանկարէն:

Իսկ հիմա պահ մը մտածենք անանուն մարդուն զաւկին մասին: Ահաւասիկ իր ժողովուրդին հաւատարիմ, իր ժողովուրդին պատկանելէ հպարտ սա անանուն ու համեստ մարդը, որ ի վիճակի չէ իր զաւկին բարձրագոյն ուսում տալու եւ կը նախընտրէ գայն գործի մէջ տեղաւորել: Ասիկա իր սեփական հարցն է, չէ՞: Ասիկա իր ընտանիքին խնդիրն է միայն: Այո՞: Բայց ո՛չ, այդպէս չէ ահաւասիկ: Ասիկա ամբողջ ժողովուրդին խնդիրն է: Ասիկա իմ ալ խնդիրս է եթէ ես այդ ժողովուրդին կը պատկանիմ: Ասիկա ժողովուրդի զեկավարներուն ալ խնդիրն է, եթէ անոնք պիտի սպասեն որ մեր ժողովուրդին բոլոր զաւակները ապագային կարենան հարստացնել մեր ժողովուրդին բարձրագոյն ու ստեղծագործ չարքերը:

Որքա՛ն տրամաբանական ու ցանկալի պիտի ըլլար որ ուսման ու բարձրագոյն կրթութեան դռները ամբողջովին բաց ըլլային բոլոր երիտասարդներուն առջեւ: Մինչդեռ այսօր ամէնուրեք բարձրագոյն ուսումը անմատչելիօրէն սուղ է, եւ դարձած է մենաչնորհ: Երբեք կը մտածե՞նք թէ բարձրագոյն ուսման դռնէն ետ դարձած իւրաքանչիւր երիտասարդ ցաւ պէտք է պատճառէ ո՛չ միայն իր ընտանիքին, այլեւ ամբողջ ժողովուրդին:

Անտառ մը կայ մեր առջեւ եւ այդ անտառը չարունակ կը մեծնայ ու կը զօրանայ եթէ կտրուած մէկ ծառին փոխարէն երեք ծառ տնկենք: Հակառակը կը պատահի ու անտառը օր մը չատ կը տկարանայ եթէ կտրուած երկու ծառին փոխարէն մէկ հատ իսկ ծառ չտնկենք:

Ռ. Հ.

ՄԱՐՏԻ ՄԱՐՏԻՆ

*Ինչո՞ւ կը սիրեմ Մարտին: Ինչո՞ւ կը սիրեմ Մարտին: Ինչո՞ւ կը սիրեմ Մարտին:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՍԱՎԻ ԹԻՒՖԷՆՔԵԱՆԻ
ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԿՈՑԹԸ

Պէվըլի Հիլզի «Հիլթըն» պանդոկի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 9–ին, տեղի ունեցած է բարերարուհի Սավի Թիւֆէնքեանի մեծարանքի երեկոյթը, կազմակերպութեամբ Հայ Կիներու Միջազգային Ընկերակցութեան, բարերարուհիին՝ վերջերս «Էլիս Կղզի»ի չքանչանով պարգեւատրուելուն առիթով: Ներկայ եղած են թեմին զոյգ առաջնորդները, Հայաստանի ւազգ հիւպատոսը, հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ շուրջ 400 հոգի: Մեծարեալը հիմնած է 3 դպրոցներ, մին՝ Կլէնտէյլի մէջ, երկուքը՝ Հայաստան: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Ֆլօրա Տունայեանց: Յայտագիրը վարած է Ընկերակցութեան նախագահուհին՝ Լիլի Ռինկ Պալեան: Վաչէ Արք. Յովսէփեան բարերարուհիին յանձնած է Ամենայն Հայոց Հայրապետին կողմէ ղրկուած «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ» չքանչանը: Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան փոխանցած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին պատգամը: Խօսք առած են դատաւոր Տիգրան Թեւրիզեան, փըրոֆէսէօր Միհրան Աղպաշեան, Հերմինէ Ճանոյեան, Լիսա Շիրվանեան եւ Էլիզապէթ Աղպաշեան: Խօսք առած եւ ըննահատագիրը փոհանցած են պետական պաշտօնատարներ: Հայաստանի ւազգ հիւպատոսը մեծարեալին յանձնած է Հայաստանի առաջին տիկնոջ եւ Արցախի նախագահին շնորհաւորական նամակները:

***

ԱՐԹԻՆ ՓՈԼԱՏԵԱՆԻ
ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Պօյաճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 21–ին, տեղի ունեցած է Արթին Փոլատեանի (Արթօ) նկարչական ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ՝ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս Անճըլըսի մասնաճիւղին: Ցուցադրուած են իւղաներկ, ջրաներկ, ածրիլիք եւ փաստէլ 47 գործեր: Խօսք առած է Բարսեղ Գարթալեան, ներկայացնելով արուեստագէտին կեանքն ու վաստակը:

***

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ՅԵՏԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ «Գուշումճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 24–ին, տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի գրական յանձնախումբին: Բացումը կատարած է Գէորգ Պետիկեան: Օրուան դասախօսը՝ Հայաստանի Մանուկ Աբեղեան գրականութեան հիմնարկէն, տոքթոր Ազատ Եղիազարեան, անդրադառնալով յետխորհրդային հայ գրականութեան, նշած է թէ 90–ական թուականներու հայ գրականութիւնը, որ ծայրայեղ կարծիքներու չրջան մը ապրեցաւ, ունեցաւ բեկում եւ կտրուկ փոփոխութիւններ: Բանախօսը ներկայացուցած է Գուրգէն Խանջեանի, Դաւիթ Մուրադեանի, Լեւոն Խեչոյեանի, Վիոլետ Գրիգորեանի, Սիլվա Կապուտիկեանի, Հրանտ Մաթեւոսեանի եւ Ռուբէն Յովսէփեանի գրականութեան յատկանիշները:

***

«ԴԱՒԻԹԵԱՆ – ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ»
ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ
ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլեճըն» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է «Դաւիթեան – Մարիամեան» կրթական հաստատութեան ձեռնարկը, որուն ընթացքին հաստատութեան վարիչները գնահատած են կրթական կազմը: Բացումը կատարած է հաստատութեան գործադիր – տնօրէնուհին՝ Անահիտ Ստեփանեան: Հանդիսութիւնը վարած է Յատմիկ Դանիէլեան: Ակերտներու կողմէ արտասանուած են շնորհակալութեան խօսքեր, ուղղուած՝ ուսուցչական կազմին: Խօսք առած են Հայաստանի ւազգ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, Գոնկրէսի անդամ Խրմ Շիֆ եւ քաղաքապետ Րաֆֆի Մանուկեան, գնահատելով հաստատութեան առաքելութիւնը, այն է՝ պետական դպրոցներ յաճախող հայ աշակերտներու համար հայերէն լեզուի ու քչակոյթի դասընթացքներու ծրագիրին իրագործումը: Հաստատութիւնը, հիմնուած 15 տարի առաջ, ներկայիս հանրային 19 վարժարաններու մէջ հայերէն դասախօսութիւն կը չամբէ աւելի քան հազար աշակերտներու: Օրուան բանախօսը՝ Կլէնտէյլի Կրթական Խորհուրդի պետ ձէյմս Պրատն, չեշտած է թէ կրթութիւնը, լուսաւորութիւնը եւ պայծառամտութիւնը իրական ժողովրդավարութիւն հաստատելու եւ կիրարկելու անժխտելի զօրաւէտ միջոցներ են: Հանդիսութեան ընթացքին վարչութեան կողմէ գնահատագիրներ տրուած են ուսուցիչ – ուսուցչուհիներուն եւ հաստատութեան օժանդակող կարդ մը անձերու:

***

Հ·Օ·Մ·–Ի «ՍԵԻԱՆ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
30–ԱՄԵԱԿԸ

Օրէնճ Քաունթիի «Ղուկասեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 16–ին, նշուած է Հ·Օ·Մ·–ի «Սեւան» մասնաճիւղի հիմնադրութեան 30–ամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է Մաքրուհի Մատէոսեան: Վարչութեան խօսքը փոխանցելով առենապետուհին՝ Մայտա Ինճէեան, նշած է թէ 1972–ին բացուած մասնաճիւղի դպրոցը սկսած է 15 աշակերտներով, իսկ այսօր աշակերտութեան թիւը 200–ը անցած է: Շրջանային վարչութեան ներկայացուցիչ Կիթառիկ Քոչարեան դերասատած է Հ·Օ·Մ·–ի 90–ամեայ դերը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ:

ԼՐԱՏՈՒ

Ա ՕԿԷ Ա Ն Կ Է

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՊԷՐԿՈԿԼԻՕ ՎԱՂՈՒԱՆ ՊԱ՞ՊԸ

Իտալական «Էսփրէսօ» շաբաթաթերթին համար, Մորկէ Մարիօ Պէրկոկլիօ թիւ մէկ թեկնածուն է յայտրնելու համար Յովհ. Պօղոս Բ.ի:

66 տարեկան, ծնած է Պուէնոս – Այրէս եւ փիլիսոփայութեան եւ գրականութեան ուսումէ ետք, ամրողջովին նուիրուած է աստուածաբանութեան: Հետզհետէ դիրք չահած է կաթողիկէ նուիրապետութեան մէջ եւ ի վերջոյ կարդինալ նշանակուած է Պապին կողմէ 2001–ին:

Պէրկոկլիօ չատ յարգուած անձնաւորութիւն մըն է Արժանթին, որովհետեւ, կը գրէ «Էսփրէսօ», այն օրէն երբ երկիրը մեծ տագնապի մը մէջ ինկաւ եւ քաղաքական դէմքերու, պաշտօնատարներու, ճարտարարուեստի մեծերու, առեւնակալներու, մտաւորականներու վարկը ինկաւ, Պէրկոկլիոյի ասպղը աւելի փայլեցաւ: Ճգնաւորի իր կեանքը համեստ յարկաբաժինի մը մէջ, հանրակառքով մխայն երթեւեկելը համակրութիւն ըստեղծած են:

Վատիկանի մէջ, կը նկատուի ուղղափառ մարդ մը, ամրողջովին նուիրուած եկեղեցւոյ: Հռոմի մէջ, բազմաթիւ կարդինալներ, որոնց մէջ ազդեցիկ ժողզէֆ Ռացինկէր, զօրավիդ են իր թեկնածութեան:

բաւականներ են: Հանդիսութեան ընթացքին վարչութեան կողմէ գնահատագիրներ տրուած են ուսուցիչ – ուսուցչուհիներուն եւ հաստատութեան օժանդակող կարդ մը անձերու:

***

ՌԻՉԸՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Լ.Ղ.Հ նախագահ Ա. Ղուկասեան Լոս – Անճըլըս գտնուած մինչոյին, Նոյեմբեր 26–ին, Մեսրոպ Մաշտոց չքանչանով պարգեւատրած է փրոֆէսէօր Ռ. Յովհաննէսեանը: Ռ. Յովհաննէսեան որ կը վարէ Լոս – Անճըլըսի համալսարանին Հայոց ժամանակակից պատմութեան ամպիոնը, Հայաստանի, Ղարաբաղի եւ Ցեղասպանութեան մասին հատորներու հեղինակ է: Մեսրոպ Մաշտոց մեծագը իրեն տրուած է Ղարաբաղի արձնչուած ակադեմական ու մտաւորական վիր գործունէութեան ատ ի գնահատանք:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ
ՆԱՐԵԿԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան» հազարամեակին յոբելենական յանձնաժողովին նախապատրաստական աշխատանքներու վերջին նիստին, Դեկտեմբեր 10–ին, Մատենադարանի տնօրէն Ս. Ասրեւատեան տեղեկացուցած է որ մինչեւ ամառ հոն կը ստեղծուի Նարեկեան կեդրոն մը: Յոբելեանին առիթով Մատենադարանին մէջ կը բացուի Նարեկացիի սրահ, բարձրաքանդակ կը զետեղուի: Նոյն առիթով փղոց կը մկրտուի Գ. Նարեկացիի անունով, արձաթէ յուշադրամ, քարտեր ու դրոշմանիշ կը պատրաստուի: 2003–ի ընթացքին գիտաժողովներ տեղի կ'ունենան Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ:

***

ՖՐԱՆՍԱՑԻ
ԴԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՑԻ
ԱՆԴԱՄ

ՀԱՑԱՍՏԱՆՑԻ
ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Գիտութեան ակադեմիայի փոխ – նախագահ, Առողջապահութեան նախարարութեան դեղերու եւ բժշկական թէքնոլոժիի գործակալութեան տնօրէն Էմիլ Գաբրիէլեան դարձած է Ֆրանսայի դեղագիտական ակադեմիայի արտասահմանեան թղթակից անդամ: Հայաստանէն ան առաջին գիտնականն է այդ ակադեմիային անդամակցող: Իրեն հետ թղթակից անդամներ ընտրուած են Ճափոնէն, Զուիցերիայէն, Գանատայէն, Իտալիայէն, Ռումանիայէն գիտնականներ:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Իսկ գալով միւս խնդրին, այսինքն ձեր մօրաքրոջորդին Պոլիսէն փախցնելու խնդրին, ասիկա քիչ մը դժուար է այս միջոցիս, բայց անկարելի չէ· այդ մասին ալ ես պէտք եղած կարգադրութիւնները ընելէ ետքը ձեզի լմաց կուտամ եւ կը յուսամ, որ կը յաջողինք գինքը հոսկէ հեռացնել:

– Շատ մեծ բարիք մը ըրած պիտի ըլլաք, Մելքո՛ն էֆէնտի, կեանք մը փըրկած պիտի ըլլաք:

– Ձեզի համար պատրաստ եմ ձեռքէս եկածը ընելու:

– Շնորհակալ եմ:

– Այս մասին քնաւ տարակոյս մի՛ ունենար:

– Ձեմ գիտեր, թէ ինչպէս պիտի կըրնամ հատուցանել ձեր այս ըրածները:

– Շատ դիւրին է ձեզի համար, պարզ համբոյրով մը, եւ դարձեալ ես պարտական կը մնամ:

– Ա՛խ, Մելքոն էֆէնտի, այս ի՛նչ օրերու հասանք, ի՛նչ անտանելի վիճակ· իրա՞ւ է, որ Պոլսոյ Հայերն ալ տարագիր պիտի ընեն եղեր:

– Առանկ խօսք մը կար, բայց չստուգեցաւ եւ կարծեմ ալ այդ կողմէն վտանգ չի կայ:

– Շիտակը՝ մտմտուքիս մէկն ալ այդ է:

– Այդ մասին հոգ մի՛ ըներ· այդ վրտանգը բոլորովին անցած է:

– Մելքո՛ն էֆէնտի, ե՞րբ պիտի ազատինք այս մարդոց ձեռքէն, գոնէ յոյս մը կա՞յ, ի՞նչ վիճակի մէջ է պատերազմը, դեռ երկար պիտի տեւէ՞ :

– Այդ մասին դուշակութիւն մը ընել չատ դժուար է :

– Գոնէ այս թշուառականները իրենց ըրածներուն պատիժը պիտի կրե՞ն:

– Աւտր տարակոյս չի կայ:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք:

– Ես այնպէս համոզուած եմ, այնպէս կը հաւատամ, որ ի վերջոյ Գերմանիա պիտի պարտուի եւ այն օրը, ուր Գերմանիա պարտուի, արդէն մեր վրէժը լուծած կ'ըլլանք:

– Բայց միեւնոյն որ պատերազմը լմընայ, ասոնք հայ մը ողջ պիտի չթողուն:

– Այդչափ կը չահազրգռուիս, ըսել է, մեր վիճակովը:

– Զարմանալի՛ խօսք, ես ալ հա՞յ չեմ, ես ալ զգացում չունի՞մ, երբեմն այնչա՛փ կը յուզուիմ այս տարագրութեան, ջարդի, թալանի, առեւանգութեան պատմութիւնները լսելով, որ մտքէս կ'անցնեմ րէվոլվէր մը առնել եւ երթալ պատասխանատուները սատկեցնել:

– Տիկի՛ն, այդ ի՛նչ ազգասիրական եռանդ ունիք եղեր:

– Զարմանալի՛ բան, ես ալ հայ չե՞մ:

– Անչուշտ հայ էք, բայց ամէն հայ ձեզի պէս չի մտածեր· ի՛նչ Հայեր գիտեմ, որոնք բոլորովին անտարբեր են ազգին վիճակին նկատմամբ, եւ մինչդեռ պատառներու հայութիւնը չարդուկոտոր կ'ըլլայ, իրենք Պոլսոյ մէջ քէյֆերնին կը նային:

– Ես անոնցմէ չեմ չիտակը, ես միշտ կը մտածեմ այդ խեղճերուն վրայ, որոնք այսպէս լեռնէ լեռ կը քչուին, անապատներու մէջ:

– Ա՛խ, տիկի՛ն Լիւսի, եթէ գիտնաք, թէ ի՛նչ սոսկալի բաներ տեղի կ'ունենան պատառներու մէջ, եթէ եղածներուն մանրամասն պատմութիւնը գիտնաք, հատատացէ՛ք, ձեր մազերը գլխերնուդ վրայ կը ցցուի:

– Ուրեմն դուք գիտէ՞ք... կ'աղաչեմ, մէկ քանի մանրամասնութիւններ ըսէք:

– Ինչ օգուտ, պարապ տեղը ձեր սիրտը տակնուվրայ պիտի ընեմ, աւելի աղէկ է, որ չիմանաք:

– Բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ դուք կըրնաք այդ տեղեկութիւնները ստանալ:

– Մենք ալ մեզի համար միջոցներ ունինք հարկաւ:

– Եւ այդ բաները իմանալով՝ հանդարտ կը նստի՞ք:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, որ ընենք:

– Ինչպէ՞ս կարելի է վրէժ լուծել:

– Ինչպէ՞ս ակրելի է վրէժ լուծել:

– Պատասխանատուներէն մէկ քանին սպաննելով, բայց, ախո՛ր, մարդ չկայ մէջտեղ:

– Ընդհակառակը, մարդ կայ, բայց ի՞նչ օգուտ այդ տեսակ սպաննութենէ մը, մէկ – երկու հոգի պիտի մեռնին, եւ անոր փոխարէն ամբողջ Պոլսոյ Հայութիւնը պիտի փճանայ, միթէ կ'արժէ՞ այդքան զոհողութիւն մէկ քանի ոճրագործներ մէջտեղէն վերցնելու համար:

– Այդ իրաւ է, բայց գոնէ ուրիչ կերպով կարելի է գործ մը տեսնել:

– Այսինքն քաղաքագիտութեամբ:

– Լաւ, գոնէ այդ ճամբով աշխատողներ կա՞ն:

– Կարծեմ թէ, – պատասխանեց Մելքոն էֆէնտի:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք... չատ գոհ եմ ուրեմն:

– Այո՛, մխայն թէ գործողները մեծ ըզգուշութեամբ, չրջահայեացութեամբ պէտք է վարուին:

– Աւտր ըսելիք չի կայ:

– Եւ մանաւանդ պէտք է գործեն քաղաքագիտութեամբ:

– Գոնէ այնպէս ըլլայ, բայց այդ ալ չի կայ:

– Ինչէ՞ն գիտես:

– Կը կարծե՞ս, որ այս միջոցիս Պոլսոյ մէջ մեր դատին համար աշխատող Հայեր կան, – հարցուց Լիւսի:

– Կը կարծեմ եւ նոյնիսկ կը հաւատամ, – պատասխանեց Մելքոն էֆէնտի:

– Բայց բան մը ըրած չունին:

(Շար. 357)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23

Տօն է Սրբոցի Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախատարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախատարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Ս.յս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆՑ. ՀԼԿԻՄԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը, ընորհակալութեամբ ստացած է Օրիորդ Միրէյ Զաքեանէ 350 Եւրօ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(*Côtillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril

(prix : 1.065 euros)

Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros

à **SPFA,** 1, rue Cabanis, 75014 PARIS

☎ **01. 47. 35. 30. 23**

—— (Programme détaillé sur demande) ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre. Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS

organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h
Salle «**Nourhan Fringhian**»
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Réservation des places
avant le 17 décembre
— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29
Participation aux frais : 20 euros.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur
KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— **PARIS :** PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— **LYON :** BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— **MARSEILLE :** LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : C.B.A.F. : 01 53 34 18 18
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ԵԱՒԱՐԵ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՒՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հաւատք պլուխ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18
MERCREDI
18 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·581 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·581

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ՔԻԶ ՄԸ ՏԱՐԲԵՐ Է»

Կ'ԸՍԷ ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Օ–ԷՍ–Ս–Ը–ի Մինսկի խումբի համերկայն նախագահը Ռ· Փէրինա Դեկտեմբեր 11–ին հարցազրոյց մը տուած է ռուսական ռատիօկայանի մը: Նկատի եղած են նախկին խորհրդային տարածքին շորս հակամարտութիւնները· Մերձդնեստրը, Աբխազիան, Օսէթիա եւ Ղարաբաղը: Պատասխանելով այդ հակամարտութիւններուն մասին հարցումներու, ինչպէս կը գրէ «Ազգ»ը, Փէրինա ըսած է թէ ա–նոնց համար օրինակը Գոսնիոյ հակամարտութիւնը կրնայ ըլլալ: Իր կարծիքով Մերձդնեստրը եւ Աբխազիան չեն ճանչցուիր միջազգային հանրութեան կողմէ, ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղին, անոր մասին Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ բանակցութիւնները կը կատարուին, իսկ Մինսկի խումբը կը տանի միջնորդական առաքելութիւն: Ապա ամերիկացի դիւանագէտը ըսած է թէ միջազգային հանրութիւնը պատրաստ չէ ճանչնալու ո՛չ Օսէթիայի, ոչ Աբխազիոյ, ոչ Մերձդնեստրի անկախութիւնը: «Լեռնային Ղարաբաղի հարցը քիչ մը տարբեր է: Հակամարտութեան յետպայ փուլին, կարգավիճակի մասին Հայաստան – Ադրբեջան բանակցութիւնները կը չարունակուին, եւ քանի որ տակաւին այդ մասին վերջնական որոշում չկայ, միջազգային հանրութիւնը Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան դաղափարին զօրավիգ է եւ չի ճանչնար Լեռնային Ղարաբաղը» ըսած է ան:

«Ազգ»ը դիտել կուտայ որ Փէրինայի ըսածները ուշագրաւ են եւ առաջին անգամն է որ ԱՄՆ–ու պաշտօնական տեսակէտ արտայայտող պաշտօնատարը կ'ըսէ թէ Ղարաբաղի հարցը կը տարբերի միւս հակամարտութիւններէն· այսինքն՝ ամերիկեան կողմը ի սկզբանէ չի կանխորոշեր Ղարաբաղի ապագայ կարգավիճակը Ադրբեջանի կազմին մէջ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 16 / 17)

ՕԹԱՆ–Ի ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 16–ին մէօրեայ այցով Երեւան գացած է ՕԹԱՆ–Ի Եւրոպայի բարձրաստիճան հրամանատարութիւնը, զօրավար Ժ· Ռալստոնի գլխաւորու–թեամբ: Այցին պատճառը 2003–ի «Լաւադոյն չանք» զօրավարժութիւններն են որոնք տեղի կ'ունենան Ցունիսին, Հայաստանի մէջ: Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեանի, Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի, Ազգային ժողովի պաշտպանութեան, Ներքին գործերու եւ ազահովութեան հարցերու, Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահներուն ու նաեւ նախագահ Ռ· Քոչարեանի հետ:

***

Մ· ՊՈՃՈԼԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի դատը ապարատած է ու ան տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուած: Ատեանը հաստատած է որ ան թրքական դաղտնի գործակալութեան քաղաքական, զինուորական եւ տնտեսական տեղեկութիւններ տուած է: Վճիռը վերաքննելի է ու մեղադրեալը 15 օրուան ընթացքին կրնայ վճռաբեկ ատեանին դիմել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՈՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՆ ԱԼ ԿԱԶՄ ՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏ Է

Թրքական բանակը կազմ ու պատրաստ է իրագործման սահմանին վրայ և ըստ թուրք բարձրագոյն սպայի մը, զօրքերու չարժումը կը վերաբերի քանի մը հազար պինուորներու եւ կարեւոր միաւորներու, որոնք ի պահանջեալ հարկին կրնան կամուրջներ նետել Տիգրիսի վրայ: Ուաշինկթըն Անգարայի դիմած է օգնութեան վեց կայաններ եւ 12 նաւահանգիստներ ունենալու համար իր տրամադրութեան տակ, մինչ ունի նաեւ 90 հազար պինուորներ զետեղել, իսկական երկրորդ ճակատ մը (հիւսիսի ճակատ) բանալու համար Իրագի դէմ: Նախկին վարչապետը՝ Էճեվիթ ըսած է թէ հաւանութիւն չեն տուած Ամերիկացիներուն, այլ ըսած են թէ հարցը կ'ուսումնասիրեն:

Այս բոլորին վրայ, Անգարա ոչ մի՛այն զրամական չատ կարեւոր օժանդակութիւն մը կը պահանջէ (25 միլիառ տոլար քանի մը տարուան վրայ) այլեւ քաղաքական հակակշիռ մը իրագործման հիւսիսային Իրագի վրայ:

Թրքական տեղեկատուութեանց սպասարկութենէն ըսուած է «Ֆիկառո»յի, որ կը փորձեն արդելք հանդիսանալ որ Ամերիկացիք գինեն Քիւրտերը եւ զօրավիգ ըլլան անոնց: «Ֆիկառո»յի թղթակիցը՝ Էրիք Պիէկալա դիտել կու տայ որ Ամերիկացիք երկու լուծում ունին եւ երկուքն ալ իրենց վտանգաւոր կողմերն ունին: Առաջին պարագային, Ուաշինկթըն կը վստահի իրագցի Քիւրտերուն, երկրորդ պարագային, Թրքական բանակին օժանդակութեան կը դիմէ Իրագի հիւսիսը:

Առաջին լուծումը եթէ ընտրէ իրեն դէմ կ'ունենայ Թուրքիան եւ կրնայ զրկուիլ օդանաւային խարիսխներէն: Այն վախով, որ անկախ Քիւրտիստան մը ծնունդ կ'առնէ, Անգարա կրնայ ուղղակի դործածել իր բանակը չրջանին մէջ: Թրքական սպայակոյտի մօտ անձեր չեն ծածկեր թէ աչք ունին իրագեան քարիւղին վրայ: Երկրորդ պարագային, զօրծի լծելով Թրքական բանակը, որպէսզի ոսոխականի դեր խաղայ չրջանին մէջ, Ուաշինկթըն կրնայ պատճառ դառնալ քրտական կազմակերպութեանց գինուրական հակազդեցութեան (50–էն 70 հազար գինուոր կրնան մէջտեղ հանել):

***

Սպիտակ Տունը, որ կրցած է ապօրինի միջոցներով իւրացնել Իրագեան Թղթածրարը (12·000 էջ) ինչ կը վերաբերի իր պինամթերքին, զոհացուցիչ չէ գտած բովանդակութիւնը, ինչ որ անակնկալ մըն ալ չէ: Արտաքին նախարար՝ Քոլին Փաուըլ ըսած է թէ ցարդ եղած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան որ ամերիկեան կասկածամտութիւնը հիմնուած էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ արտօնեց որ ՍԻԱ–ն (Ամերիկեան Գաղտնի Սպասարկութիւն) սպաննէ ահաբեկչական ենթադրեալ 25 ղեկավարները, որոնք արձանագրուած են ցանկի մը, առանց նախագահին համաձայնութեան դիմելու: Սեպտ· 11–ի ոճրագործէն ետք, Պուշ արտօնած էր ՍԻԱ–ին որ ձեռք անցընէ կամ սպաննէ Ալ–Քաիտայի ղեկավարները, բայց, չէր չնչած հրովարտակ մը, որ կ'արդիլէ քաղաքական սպանութիւնները: Ըստ Նիւ–եորք Թայմզի ՍԻԱ–ի ձեռքն է 25 անուններու ցանկ մը, գլխաւորութեամբ Ուսամա Պէն Լադէնի:

ԳԱԶԱՅի գօտիին մէջ, երեք Պաղեստինցիներ եւս սպաննուած են Դեկտ· 16–ին, որոնց երկուքը Համասի անդամներ են: Նապլուսի մէջ ալ տասը պատնիներ վիրաւորուած են իսրայէլեան կրակոցներէ, երբ կը քարկոծէին իսրայէլեան հրասայլ մը:

ՄՈՍԿՈՒԱ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ իր զօրակցութիւնը Պաղտատի, Իրագի դէմ գինուորական յարձակման մը պարագային, որովհետեւ Իրագ Լուկօյլի (քարիւղային ընկերութիւն) հետ իր պայմանագրութիւնը խզած է:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ վարչապետին՝ Շարոնի կուսակցութիւնը, Լիքուտ, ծանր ամբաստանութեան տակ է եւ մամուլը լայն տեղ կու տայ բոլոր մեղադրանքներուն: Գլխաւոր ամբաստանութիւնը կը վերաբերի կուսակցութեան ծոցը տիրող կաշառակերութեան մթնոլորտին, կեղր· կոմիտէի ընտրութիւններու առեն: Ցունուար 28–ի ընտրութիւններուն համար, ցանկերու վրայ երեւցած են անծանօթներու բազմաթիւ անուններ: Կարդ մը երեսփոխաններ «քուէ հայթայթողներ» կը մատնանչեն, թեկնածուներու եւ կեղր· կոմիտէի անդամներու միջեւ դոնուող միջ–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ

(ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS — A I A)

ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԹՌԻՉՔԸ

Դեկտեմբեր 9–ին, Երեւան – Փարիզ – Երեւան իր անդրանիկ թռիչքը կատարեց Հայկական միջազգային օդային դիծերու Ա–320 էռալիւս տիպի օդանաւը, երեւանեան խիստ անյապաստ օդով: Այդ թռիչքով օդանաւը Հայաստանցի խումբ մը լրագրողներ բերած էր Փարիզ եւ հոսկէ կը տանէր Ֆրանսահայ լրագրողներու խումբ մը, նչելու համար սպասարկութեան չրջանին սկիզբը:

Ֆրանսահայ մամուլի տասնեակ մը ներկայացուցիչներ, որոնց կարգին «Ցառաչ»ի թղթակիցը, Դեկտեմբեր 10–ի առաջին ժամերուն հասան Երեւան, ուր դիմաւորուեցան օդային դիծերու պատասխանատուներէն Մհեր Պապեանի կողմէ որ դիրենք հիւրընկալեց Զուարթնոց օդակայանի պատուոյ սրահը, ուրկէ խումբը առաջնորդուեցաւ Արարատ պանդոկը:

Նոյն օրը ճաչէն ետք, պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ զբօսաչրջութեան զարգացման վարչութեան պետ Արթիւր Զաքարեանի կողմէ: Ան նչեց զբօսաչրջութեան Հայաստանի համար նչանակութիւնը, այդ ուղղութեամբ կատարուած–ները, նաեւ ծրագիրները, պատասխանեց հարցումներու:

Երեկոյեան մօտ՝ կազմակերպուած էր բ. հանդիպում մը, նախագահի խոր–

րհրդական Ալէք Յարութիւնեանի հետ որ լրագրողներու պատուիրակութիւնը ընդունեցաւ նախագահական պալատին մէջ: Ըսաւ թէ հիւրերը կ'ընդունի իբրեւ երկրին իչխանութիւններուն մօտեցումը արտայայտող մը նորաստեղծ ձեռնարկութեան նկատմամբ: Այսուհանդերձ, ըսաւ թէ աւելի հիւղ կ'ըլլայ նիւթին մասին մասնագիտական հարցումները ուղղել մասնագէտներու եւ պատասխանատուներու եւ ինք պատրաստակամութիւն յայտնեց երկրին ընդհանուր վիճակին եւ ընդհ· հարցերու մասին հետաքրքրութիւններու պատասխանելու: Այսպէս, նիւթ եղան ներդրումները, զործազրկութիւնը, մարդահամարը, Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը, Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները, եւ այլն:

Յաջորդ օրը, Դեկտեմբեր 11–ին նախատեսուած էր հանդիպում մը Քաղաքապետական օղուժի ընդհանուր տնօրէն Սամուէլ Մարդարեանի հետ· բայց երկար սպասումէ մը ետք պարզուեցաւ որ ան բազմազբաղ ըլլալով պիտի չկարենայ ընդունիլ լրագրողները:

Դեկտեմբեր 12–ի թռիչքով Ֆրանսահայ պատուիրակութեան մէկ մասը վերադարձաւ Փարիզ, իսկ մնացեալը՝ Դեկտեմբեր 16–ի առաւօտուն, ձիւնամրրիկի մը պայմաններուն տակ:

Հայկական միջազգային օդային դիծերը սեփական նախաձեռնութեան արդիւնք են· կը պատկանին ափիւնքահայ ձեռնարկատէրերու ընկերութեան մը որուն նախագահը Լեւոն Պաղտասարեանն է որ ծանօթ դէմք է նաեւ ոլորտին մէջ, տարիներէ ի վեր գլխաւորելով Փարիզի «Սափերաթուր»· ձեռնարկատէրը են նաեւ Հայաստանի զործի մարդիկ:

Ընկերութիւնը առայժմ մէկ Էռալիւս տիպի օդանաւ ունի· նախատեսուած է որ 2003 – 2004–ին տիրանայ երեք Էռալիւս եւ Ռէճիընըլ ձէթ տիպի երկու օդանաւի: Օդանաւերու որակի հարցն է որ գլխաւոր մղումը եղած է Հայկական միջազգային օդային դիծերու ստեղծումին, քանի որ Հայաստանի պետական դիծերու օդանաւատորմիզը որ կը բաղկանար խորհրդային չրջանի օդանաւերէ, այլեւս ժամանակավրէպ էր եւրոպական չափանիչներու համաձայն եւ այդ օդանաւերուն դէպի Եւրոպա երթեւեկը արդիլուած էր, կենսոլորտի պաչտպանութեան պատճառներով: Պետական նոյն հաստատութեան ներկայի նիւթական տպզնապալի վիճակին ալ որեւէ ձեւով կարելի չէր զարձներ յարմարաւէտ նոր օդանաւերու ձեռքբերումը· իրաց այս կացութեան մէջ, երկիրը զրեթէ դէմ յանդիման կը զտնուէր արտաքին աչխարհի հետ իր փոքրաթիւ կապերէն մէկն ալ կորնչցնելու վտանգին: Ահա, այդ բացը զոցելու եկած են Հայկական միջազգային օդային դիծերը որոնք պաչտօնական դէմքերու իսկ հաստատումով՝ կոչուած են յաջ, բայց հաստատ քայլերով, ամբողջովին փոխարինելու Հայկական (պետական) օդային դիծերը:

Ընկերութիւնը կը ծրագրէ երկու տարիէն օրական թռիչքներ կատարել Երեւան – Փարիզ, ներկայի չարաթը երկու անգամի փոխարէն: Նաեւ Էռ – Ֆրանսի հետ պայմանագիր ստորագրուած է, որ ամէն թռիչքի համար առնուազն 33 տեղ ապահովուի Լոս–Անճըլըսի չուկային համար:

Նորաստեղծ ընկերութիւնը ունի միջազգային բոլոր իրաւունքները, անդամ է միջազգային քաղաքացիական օդային դիծերու կազմակերպութեան, միջազգային փոխադրութեան կազմակերպութեան, եւ միջազգային օդային դիծերու հաղորդակցութեան կազմակերպութեան: Ունի MV կարդանիչը:

Հայաստանի բաժնին տնօրէնն է Վարդան Յակոբեան:

Յաջողութիւն կը մաղթենք Հայկական միջազգային օդային դիծերուն եւ անփորձանք թռիչքներ:

Ց· Կ·

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Բ.

ԴՊՐՈՑԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀԱՐԿԱՒՈՐԸ ԿԱՑ ... ՍԿԶԲՈՒՆՔՈՎ

Ալֆորվիլի դպրոցին շինարարութեան նիւթը ամիսներէ ի վեր զաղութին զանազան շրջանակներուն հետաքրքրութեան առարկայ էր: Կը խօսուէր ծրագիրներու, դժուարութիւններու, վէճերու մասին: Կը նշուէին անունները Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան, եկեղեցական իշխանութեան, դպրոցին զօրավիզ խումբի մը, նաեւ «Հայատառ» հիմնադրամին. ամէն մէկուն մասին ըսուածը յաճախ կը տարբերէր ըսողին հակումներուն համաձայն: Այնքան աւեն որ այս կողմերէն ո՛չ մէկը հրապարակաւ հանդէս կու գար տեղեկատուութեամբ մը, համոզուած էինք որ դպրոցի շինութեան նման «նուիրական» խնդիր մը ոչ ձգձգումով, յապաղումով հանդերձ, անպատման բարի ելքի պիտի յանդէր: Ի՞նչպէս կարելի էր հակառակին կասկածը ունենալ նոյնիսկ պահ մը: Ֆրանսայէն շատ շատ աւելի նեղ պայմաններու — ո՛չ միայն նիւթական — տէր զաղութներ հակառակին պարբերական օրինակները կու տային սփիւռքեան մեր իրականութեան մէջ:

Սակայն, բարի ելքը չեզաւ սպասուած ներու վերջակէտը: Օր մըն ալ լսուեցաւ որ Ս. Մեսրոպ կրթարանի շինարարութեան թղթածրարը վակուած է, գոնէ կողմերէն մէկ կարեւորին համար: Խօսքը կը վերաբերէր Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան որ այդ հանգամանքով դերակատար էր խնդրին մէջ, քանի որ խոստացած էր լուրջ մասնակցութիւն բերել ծրագրին: Նման անսպասելի ու որոշ չափով ցնցող լուր մը, բնական է որ ստուգումի, լայն հետաքրքրութեան ու անոնց հիմնուած հրապարակումի պարտաւորութիւնը կը դնէր մամուլին վրայ: Դպրոցի մը շինութեան ամէն օր չէ որ կը ձեռնարկուի ո՛եւէ զաղութի մէջ, իսկ այդ մարզին մէջ ձախողութիւն մը, նոյնիսկ առժամեայ, ա՛լ աւելի հազուագէպ պարագայ է, թարեբախտաբար, մեր իրականութեան մէջ: Այս ու նաեւ այլ շատ մը առումներով կարեւոր էր հարցին մօտենալ անոր անմիջական դերակատարներուն միջոցով, հարցնել, մըտիկ ընել, ի հարկին յաւելեալ բացատրութիւն, ճշդումներ խնդրել, հասկըցնելու համար թէ ի՛նչպէս կը շինուի, կամ չի շինուիր դպրոց մը:

Այսպէս, տեսակցութիւններ ունեցանք նախ դպրոցի տնօրէնուհի Սիրարփի Քոսայեանի, վարչութեան խորհուրդի ատենապետ Սիմոն Ալիսիի, նոյն խորհուրդի դանձապահ Նչան Գայանի հետ. վերջին երկուքը նաեւ հոգաբարձու են Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս — Պետրոս եկեղեցիին. Ն. Գայան առենապետն է հոգաբարձութեան, Ս. Ալիսի՝ պարզ անդամ: Այս երբեակը հարցին ամէնէն մօտ գտնուողն էր, հարցին տէրը կերպով մը, քանի որ դպրոցին կրթական ու նիւթական ամէն տեսակի խնդիրները առաջին դիմադրողն էր ու լուծում գտնելու գործին առաջին դիծի վրայ գտնուողը: Իրենցմէ եաք մանրամասն զրոյց ունեցանք Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան կողմէ գործին լիազօր ներկայացուցիչ նշանակուած ճարտարապետ Զաւէն Մուրատեանի, Փարիզի Կրօնական ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովիատենապետ Գեղամ Թորոսեանի, նաեւ նոյն ժողովի նախագահ Գիւտ Արք. Նազդաչեանի հետ: Այդ բոլորէն եաք հարկ եղաւ երեք կէտի լուսաբանութիւն խնդրել ուղղակի Կիւլպէնկեան հիմնարկութենէն, ուրկէ ստացանք թղթածրարին պատասխանատու Աստղիկ Զամքէրթեանի գրաւոր պատասխանները:

Անցնելէ առաջ խնդրին կնճռոտած մի-ջուկին, իւրաքանչիւրին բացատրութիւններուն, հարկ է հիմնական նիւթը ներկայացնել նախ ընդհանուր դիծերու մէջ, հիմնուած՝ առաւելաբար դպրոցին վերնչեալ երեք պատասխանատուներուն ներկայացումին:

Ս. Մեսրոպ կրթարանը շինարարութեան լուրջ պահանջ ունի, թէ՛ չէնքերուն նորոգութեան կարօտ վիճակին պատճառով, թէ՛ տեղի անբաւարարութեան: Առաջինը անյետաձգելի պահանջ է, երկրորդը չատ փափաքելի:

Կրթարանը իր քանի մը մասնաչէնքով կը զտնուի Փարիզի կրօնական ընկերակցութեան պատկանող հողերու վրայ: Նոյնն է պարագան փողոցին հանդիպակաց կողմը զտնուող պարտէզով չէնքի մը (850 քառակուսի մեթր) որ նախապէս կը գործածուէր որպէս Ալֆորվիլի հովիւին ծխատուն, իսկ ներկայիս վերածուած է դպրոցին մէկ մասնաչէնքին:

Ինչպէս բացատրեցին Ն. Գայան ու Ս. Ալիսի, 1999-ին կ'որոշուի մանկապարտէզն ու նախակրթարանը արժանավայել չէնքի մը մէջ ամփոփելու համար շինարարական գործի ձեռնարկել: Առիկա թէ՛ աշակերտութեան թիւը մեծցնելու, թէ՛ կրթական պահանջները լաւագոյն ձեւով գոհացնելու եւ թէ պետական յատկացումներէ դիւրութեամբ օգտուելու կարելիութիւն պիտի ընծայէր, «հարիւր տարուան համար» լուծելով հարցը:

Այս հիմնական նպատակին քով կար երրորդականի բաժին մը ունենալու ծրագիրն ալ, քանի որ շրջանը ինչպէս ծանօթ է, կարեւոր թիւով հայ բնակչութիւն ունի ու չատ մը ծնողներու փափաքն է որ իրենց զաւակները նոյն հաստատութեան մէջ կարենան շարունակել իրենց ուսումը: Մանաւանդ որ դպրոցին կանոնագրին մէջ տեղ գտած է այդ հեռանկարը: Սակայն, ինչպէս դպրոցին պատասխանատուները չեշտեցին, առաջնայինը իրենց համար մանկապարտէզ — նախակրթարանի նոր չէնք մը ունենալն էր: Իսկ նման շինութեան մը համար, նախնական հաշիւներով պէտք էր նկատի ունենալ չուրջ վեց — եօթը միլիոն ֆրանքի պիւտճէ մը:

Ինչպէս նման նախաձեռնութեան մը պարագային հայկական ամէն անկիւնէ, Ալֆորվիլէն ալ դիմում եղած է Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան, խնդրելով որ մասնակցութիւն բերէ Ս. Մեսրոպ կրթարանին շինարարութեան: Մանաւանդ որ դպրոցի ներկայի մասնաչէնքերուն մէկ մասն ալ անհրաժեշտ նորոգութեան կարիք ունի. տանիք, լուսցարան, եւ այլն:

Կիւլպէնկեանի դիմումին, հետեւած բանակցութիւններուն ընթացքին կ'արձանագրուի կարեւոր նորութիւն մը. դպրոցի ներկայի չէնքերուն կից ընդարձակ տարածութեան մը վրայի պէնզինի կայանը վերցուած է, հողը ազատ մնացած. ու կրօնական ընկերակցութիւնը անմիջապէս որոշած է գնել զայն, ընդարձակելու համար դպրոցի շինութեան տրամադրելի տարածքը: Ներկայիս փողոցին եկեղեցիի կողմը բաւական լայնատարած գետին կայ (2500 քառակուսի մեթր) դպրոցական հանգստաւէտ չէնք մը կառուցանելու բաւարար: Բան մը որ անհրաժեշտ չէ դարձներ դիմացի կողմին նախկին ծխատան հողին ալ այդ նպատակով գործածութիւնը: Մանաւանդ որ փողոցին երկու կողմը երկու անջատ չէնքով նախակրթարան մը միշտ պիտի պարտադրէր որ աշակերտները մէկ մայթէն միւսը անցնէին ճաշի, կամ զբօսանքի պահերուն, եւ այլն, ապահովութեան տեսակէտէ մտահոգութեան աղբիւր ըլլալով պատասխանատուներուն համար:

Ներկայիս պէնզինի կայանէն ազատ մնացած հողին փոխարժէքին որ 1 միլիոն ֆրանքէն քիչ մը աւելին է, 10%-ը վճարուած է, պայման դրուելով որ հողը մաքրելու անհրաժեշտ գործը կատարուի: Ինչպէս հաւաստեցին թէ՛ դպրոցին պատասխանատուները, թէ՛ Գ. Թորոսեան, այդ գործը աւարտած է ու գնումի վերջնական պայմանագիրը պիտի ստորագրուի:

Հողային այս նոր տուեալը, անշուշտ այն վստահութեամբ որ գնումը կէս ճամբան չի մնար, պատճառ եղած է որ հանդիսակաց կողմի 850 քառակուսի մեթրնոց հողին վրայ նախակրթարանի չէնք մը չինելու համար արդէն ստացած արտօնութիւնը մէկդի ձգուի: Ինչպէս ըսուեցաւ, ներկայի օրակարգին վրայ կայ մանկապարտէզ — նախակրթարան — երկրորդական բաժիններով համալիրի մը չինութիւնը, նախկին պէնզինի կայանին ու դպրոցական չէնքերուն գտնուած հողին մէկ մասին վրայ: Այդ համալիրը պիտի ունենայ նաեւ մշակութային կեդրոնի, կրթական դաստիարակութեան վայրի հանգամանքները: Աւելորդ չէ չեշտել թէ այս բոլորը սկզբունքի, ծրագիրի փուլին են ու իրագործումի հանդրուանին հասցնելիք ճամբան, գոնէ ներկայի տուեալներով, աւելի տիրապետուած կը թուի երազներէ, քան՝ չօշափելի իրականութենէ մը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ

Գոհունակութեամբ կը նկատեմ տասնըեօթամեայ Սեւակի հայկական օրաթերթ կարդալը: Գոհունակութիւն մը որ տակայն դառն համ կը ձգէ: Հարց կուտամ ինքզինքիս որ մեր զաղութի հասանական չորս կամ հինգ հազար Սեւակի տարեկիցներէն քանի՛ տոկոսը ունի լեզուի մակարդակը եւ կրթական պատրաստութիւնը հայերէն օրաթերթ կարդալու: Հարց կուտամ ինքզինքիս թէ 1925-ին հիմնուած օրաթերթը, իր հիմնումի հարիւրամեակին քանի՞ ընթերցող եւ քանի՞ բաժանորդ պիտի ունենայ:

Ֆրանսական Պաքալօրեայի պետական քննութեան, հայերէնը որպէս «ազատ» (facultatif) լեզու ընտրող աշակերտներու թիւը չարունակական նուազումի կը կրէ: Այս թիւը 1995 տարեշրջանէն 2002 տարեշրջան, անցած է 124-էն 26-ի: Ահազանգային հոլովոյթ մը: Այս իրողութեան պատասխանատուութեան ծանր բեռը կարելի չէ բեռցնել միայն ծնողներու կամ հայ դպրոցի անօրէնութեան վրայ: Զաղութի ղեկավարութիւնը ունի նաեւ իր պատասխանատուութեան բաժինը:

Հարցին մէկ երեսը ժամանակակից դպրոցականութեան «առաջարկի» պակասն է: Տասը տարեկան Գայեանէն կը կարդայ թէ՛ հայերէն եւ թէ՛ ֆրանսերէն, նոյնքան սահուն եւ նոյնքան հաճոյքով: Այնքան դպրոցական տարեշրջանին, Գայեանէն կարդայ ֆրանսերէն լեզուով 18 գիրքեր, որոնցմէ տասնըհինգը, ներառեալ «Հէրի Փոթըր»ի չորս հատորները, տարւան հրատարակութիւններն էին: Պատանեկան արեւմտահայերէն քանի՞ գիրք հրատարակուած է վերջին յիսուն տարիներուն: Ժողովուրդի մը մտաւորական մակարդակը կը չափուի իր հրատարակութիւններով: Ո՞ւր կ'երթանք: Ո՞րքան հատոյթ կը յատկացնէ Սփիւռքը, լեզուի եւ դպրոցներու պահպանման համար: Ո՞վ կ'անդրադառնայ 2030 կամ 2060 թուականի մեր ունենալիք Սփիւռքահայութեան թիւի կամ որակի կարեւորութեան: Ո՞վ կ'որոշէ ամավարկի նախընտրութիւնները: Ի՞նչ է մեր լեզուին ապագան: Եթէ միջոցը չունինք, եւ եթէ յիսուն տարիէն մեր լեզուն պիտի դասուի ասորերէնի կարգին, լա՛ւ: Գիտնանք:

Կարելի՛ է մեր այսօրուան հոսանքն ի վեր միջակութեան՝ «անմշակոյթ»ութեան չարժումը յեղաշրջել: Զարդացնել դպրոցները, հրատարակութիւնները, լեզուն, մշակոյթը: Մեծ ասպարէզ, բայց ոչ անհասանելի: Ասպարէզի մը մեծութիւնը յարաբերական կ'ըլլայ դիտողին կամ նեղուղին մեծութեան: Նոյն ասպարէզը կը ներչնչէ «մեծ»ը եւ կը յուսալքէ «տկարը»:

Պահ մը մոռնանք հրատարակչական մըտահոգիչ ծրագիրները: Ներկայիս ունինք հրատարակութիւններ եւ որակաւոր օրաթերթ: Մեր հայկական դպրոցն իսկ ատարող աշակերտներու քանի՞ տոկոսը ունի կրթական պատրաստութիւնը հայ մամուլի հետեւելու: Կարելի պիտի չըլլա՞ր արդեօք մեր դպրոցներուն մէջ, օրական հինգ կամ տասը վայրկեան յատկացնել, որ ազատ պահու մը աշակերտները փոխն ի փոխ կարդային հայ օրաթերթէ ընտրուած հետաքրքրական հատուածներ: Կամ որ աշակերտներուն պարտականութիւն տրուէր հետեւիլ Շաբաթ օրուան հայկական ռատիօի հաղորդումին, եւ յաջորդ չաբթուան ընթացքին դասի սրահուն վիճաբանում կատարուէր այդ հաղորդումի մասին: Կարելի պիտի չըլլա՞ր արդեօք որ չբնանաւարտ դասարանի աշակերտներու ընտանիքներէն խնդրուէր հայերէն թերթի բաժանորդագրուիլ, եւ

որ ամավարկ յատկացուէր կարօտեալ ծնողներու բաժանորդագրութեան ծախքը ապահովելու: Պատանեկան տարիքին չէ՞ որ նոր սերունդը պէտք է պատրաստուի կարդալու, կարդալու նաեւ օրաթերթ:

Ներկայիս Սփիւռքի դիմաց կայ մեր լեզուի, մշակոյթի եւ ընդհանրապէս ժողովուրդի գոյատեւման հարցը: Մեծ հարց, մեծ պատասխանատուութիւն: Այսուհանդերձ, կարելի՛ է ըլլալ լաւատես: Այսօր Ֆրանսահայ զաղութը կը կազմակերպուի, կը մխաւորուի, կը պատրաստուի եւ ձեւ կ'առնէ կառոյց, կը ծրագրուին միջոցներ: Պէ՛տք է լաւատես ըլլալ:

Կը մնայ Սփիւռքի կազմակերպութիւնը: Ընդունելի բան չէ՛ որ Սփիւռքի զաղափարական եւ տնտեսական հարցերու պաշտպանութեան պատասխանատուութիւնը, ինչպէս Բեթղեհէմի «Պարոն — Տէր» կալուածի պաշտպանութեան պատասխանատուութիւնը, բեռցուի եւ վստահուի կղերականներու:

Պէտք ունինք Սփիւռքի ընդհանուր խորհուրդի մը, որ ունենայ օրինականութիւն, կազմակերպութիւն, յատուկ նիւթական միջոցներ, եւ զեկավարներու ոնրնք ըլլան իմաստուն, համահաւաքող, անձնուէր, զեկավարներու որոնք ունենան նաե՛ւ տեսիլք: Պէ՛տք է ըլլալ լաւատես:

ՅՈՎԵԼ ՇՆՈՐՀՕՔԵԱՆ

Փարիզ
Դեկտեմբեր 2002

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). —

Դեկտեմբեր 10-ին, քանը չորս ժամեան համար, Մարսէյլ ժամանեց Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ եւ բրավիճակներու նախարարութենէն տասնըերկու հոգինոց պատուիրակութիւն մը զլխաւորութեամբ զնդապետ Վրէժ Գաբրիէլեանի՝ երեւանի քաղաքացիական պաշտպանութեան սպայակոյտի պետ, հրաւէրովը Ֆրանսայի Ներքին զործերու նախարարութեան: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին երեւանի համայնքներու (թաղամաս) քաղաքապետները՝ Աղուան Գրիգորեան, Արծրուն Խաչատրեան, Ռուբէն Ասատրեան, Վարազդատ Մկրտչեան, Ռուբէն Սինոյեան, Մարթէն Սարգսեան, Աւետիս Մելքոնեան, Գագիկ Բէգլարեան, Արայիկ Սամուէլեան, Սամուէլ Մարգարեան եւ Ասլան Գրիգորեան՝ Զարգաքաղքի քաղաքացիական պաշտպանութեան պետ, եւ Թարգման՝ Զոյա Կիւզելեան:

1997-ին կնքուած պայմանագրի մը ծիրին մէջ է որ կը կատարուին փոխանակումները: Երեւանի քաղաքապետարանին կողմէ լուրջ քայլեր կատարուած են մայրաքաղաքի բնակչութեան ապահովութեան ուղղութեամբ: Այսպէս յատուկ ծրագիր մը մշակուած է վտանգաւոր ձեռնարկութիւններու արկածները կանխելու կամ պատահելու պարագային բնակչութեան պաշտպանութիւնը կազմակերպելու ուղղութեամբ: Նոյնպէս, որպէս սպասարկութիւն երեւանի բնակչութեան հաստատուած է փրկութեան հեռաձայնի համար մը՝ 1 — 18: Նաեւ լուրջ միջոցառումներ նախատեսուած են երկրաշարժի պարագային արագօրէն կազմակերպելու բնակչութեան օգնութեան գործողութիւնները:

Համագործակցութիւնը երկու երկիրներուն աւելի պիտի զարգացնէ տարերային աղէտներու կանխատեսումը, կանխարգելումը եւ սպառնալիքներու մեղմացումը: Համագործակցութիւնը նաեւ պիտի սատարէ հրշէջ — փրկարարական ուժերու նախապատրաստումին:

Պատուիրակութիւնը Պուչ — Տիւ — Ռոնի «Մափէօր Փոմփիէ»ներու հիւրը եղաւ եւ ունեցաւ հանդիպումներ զանազան սպասարկութիւններու հետ:

Պատուիրակութիւնը յատուկ հիւրընկալութեան արժանացաւ Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետարանը ներկայութեամբ հայ համայնքի անդամներու:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՆԻԿՈՍԻԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ՎԵՐԱՄԻԱՑՈՒՄԻՆ

Կիպրոսի հարցին կարգադրութեան ուղղութեամբ միջազգային ջանքերու, բանակցութիւններու աչխուժացած ներկայի մէջ ուշադրութեան կեդրոն մըն է Նիկոսիա քաղաքը: Ան 1974–ի թրքական գրաւումէն ի վեր երկու շրջանի բաժնուած է· յունական եւ թրքական: Զէզոք գօտի հռչակուած կանանչ գիծ մը կը բաժնէ շրջանները: Հիւսիսային մասը թրքականն է, հարաւայինը՝ յունականը: Այդ կանանչ գիծին վրայ բարձրացած երկու պատեր յաճախ կը նմանցուին Պէրլինի պատին: Սակայն, կղզիին վերամիացումը յաջողելու պարագային, հոն դիւրութեամբ պիտի չկրկնուի 1990–ի դերմանական օրինակը, երբ Դերմանացիները պատին երկու կողմէն բահերով ու բրիչներով ձեռնարկեցին պատին քանդումին:

Նիկոսիոյ յունական շրջանին բնակիչները այդ պատը կը նկատեն թրքական բանակին գրաւումին խորհրդանիշը: Կ'ատեն զայն, անոր ներկայութիւնը կը վիրաւորէ զիրենք, բայց նաեւ չեն կրնար առանց անոր ապրիլ, քանի որ անոր միւս կողմը թշնամին է, իսկ պատը՝ ապահովութեան որոշ երաշխիք մը: Միւս կողմը կացութիւնը ամբողջովին տարբեր է: Բարգաւաճումը կ'ուշանայ, տնտեսութիւնը տագնապալի վիճակ ունի, ասոնց հետ թրքական զօրքին ամէն պահ զգալի ներկայութիւնը անտանելի կացութիւն ստեղծած է:

Քաղաքին այդպէս երկփեղկուած վիճակը միացումի քաղաքական համաձայնութիւն մը կը խնդրականացնէ: Առիկա կարեւոր գրաւարկ մըն է, քանի որ կիպրոսի բնակչութեան մէկ քառորդը մայրաքաղաքին մէջ կ'ապրի եւ բնակչութեան քաղաքական կեցուածքը կախում ունի ՄԱԿ–ի ընդհ. քարտուղարին առաջարկած ծրագրին ընդունուելէն, կամ մերժումէն:

Նիկոսիան այդ ծրագրին չափանիշ պիտի ըլլայ. երկու մասերուն մէջեւ գտնուած չէզոք գօտին Յոյներուն վերադարձուելիք առաջին հողամասը պիտի ըլլայ: Այսուհանդերձ, մեծ մասով պահպանողական, Յոյները քիչ մը տարտամ գտած են այդ ծրագիրը: Իսկ Թուրքերը ամէն բանէ աւելի կը փափաքին որ ան կիրարկուի: Ատոր պատճառը այն է որ անկէ ետք կղզիին Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան խոչընդոտ չի մնար եւ ատով տնտեսական բարօրութեան կը տիրանան, կիպրացի Յոյներուն կենսամակարդակին հասնելով:

Նիկոսիան նաեւ արագ վերամիացումի մը ամէնէն պատրաստ քաղաքն է: 1980–ական թուականներուն երկու մասին քաղաքապետները ՄԱԿ–ի հովանաւորութեան տակ ծրագիր մը պատրաստած են ու շատ մը ենթակառոյցներ անկէ ի վեր իրարմէ կախում ունին: Գործակցութիւնը լուսթեամբ առաջ տարուած է, անկախ՝ ամբողջական լուծումէ մը: Օրինակ, քաղաքին կոյուղիի ցանցը երկու քաղաքապետներուն հասարակաց գործավարութեան տակ կը գտնուի: Սակայն, այդ գործակցութիւնը բացառիկ երեւոյթ է, քաղաքին երկու շրջաններուն միջեւ չփումի բացակայութիւնը անգիր կանոն ըլլալով: Առեւնին երկխօսութեան խումբեր կազմուած են որոնք հանդիպումներ կ'ունենան յունական մասին Լեդրա Փալաս պանդոկին մէջ. այդ պանդոկը որ անցեալին պերճաշուք հաստատութիւն մըն էր, այսօր ուրուականային երեւոյթ մը ունի:

Եթէ վերամիացումը իրականանայ, Նիկոսիա շատ գեղեցիկ քաղաք մը պիտի ըլլայ: Թրքական մասը լաւ պահպանուած է, իսկ յունական կառավարութիւնը վերջերս որոշեց քաղաքին հին թաղամասերուն մէջ ոչ մէկ շինութիւն արտօնել: Եւ եթէ չէզոք գօտիի ներկայիս աւերուած շէնքերը նորոգուին, արժեւորուին, այսօր փշաթելերէն միւս կողմը պիտողները պիտի ճանչնան իրենց դրացիները: Պիտի սորվին մխանարար վարել ոչ միայն կոյուղիի ցանցը, այլեւ այն բոլոր հարցերը որոնք կուտակուած են քառորդ դարու անհարթելի հակամարտութեան ընթացքին:

Կղզիին յունական մասը այսօր 703·500 բնակիչ ունի, իսկ միայն Թուրքիայէն անչգուած «Հիւսիսային Կիպրոսի Թըրքական Հանրապետութիւնը» 212 հազար: Կիպրացի Յոյները 60 պանդոկներով տարին աւելի քան 2 միլիոն զբօսաշրջիկ կ'ունենան, Թրքական մասին համար այդ թիւը միայն 400 հազար է:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԱՐՈՒԻ ՄԷՋ 50% ԱՆԴՐԱԳԻՏ

Գաղափարնքայի «Թէլ Քէլ» շաբաթաթերթը հարց կու տայ ինչո՞ւ Մարոք Մաղրէպի ամէնէն անզրագէտ երկիրն է: Կը բացատրէ որ այդ անգրագիտութիւնը Հասան Բ.ի ժառանգութիւնն է: Մինչեւ 1963 առաջնահերթ հարց էր, բայց, այդ թուականէն ապահովութիւնը զերազանցեց զարգացումը: Մինչ Ալժերիա եւ Թունուզ առաջին տեղը կուտային զարգացման, կրթութեան, Մարոք ետեւ կը մնար: Դեռ նոր անդրադարձան կացութեան, հաստատելով որ ժողովուրդին 50%–ը անդրագէտ է, բայց, Մոհամէտ Զ.ի գալուստէն ի վեր փոխուած է եւ առաջնահերթ դարձած է կրթութիւնը: Վարչապետը կ'ուզէ մինչեւ 2010 գոլի կերպով իջեցնել անգրագիտութեան տոկոսը:

*
**

Կ. ԿՐԱՕ ՊՈՒՇԻ ՄԱՍԻՆ

Գերման դրագէտը՝ Կունթըր Կրաս կը գտած Պուչը՝ «Ճ. Պուչ պիտի փորձէ բան մը փաստել իր հօրը, Ծոպի Բ. պատերազմի մը ձեռնարկելով փոխանակ երթալ պարզապէս յիմարաբոյժ մը տեսնելու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱՐՕՒԱՆ ԼԱԻԱԳՈՑՆ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Դեկտեմբեր 12–ին Գրողներու Միութեան նախագահութեան նիստին յանձնուած են 2002–ի մրցանակները: Առաջ չուրջ տասը տարուան ընդմիջումէ ետք կը վերահաստատուի տարեկան մրցանակներու աւանդութիւնը: Պարգեւատրուած են հրապարակագրութեան, բանաստեղծութեան, արձակի, թատերագրութեան, քննադատութեան, մանկական գրականութեան եւ թարգմանութեան ճիւղերը:

Հրապարակագրութեան մրցանակը տրուած է Գրիգոր Զանիկեանի «Մահապարտները» գիրքին, արձակինը՝ Վահագն Գրիգորեանի «Թռչնի հոգի»ին որ թարգմանուած է ռուսերէնի, հրատարակուած Մոսկուայի մէջ եւ տարուան լաւագոյն արձակ գործը որակուած է Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեանի կողմէ: Քննադատութեան մրցանակին արժանացած է Ժենիա Քարանթարեան, քանաստեղծութեան՝ Հրաչեայ Թամրազեան իր «Զուարթ դիտութիւն» հատորով: Թատերգութեան լաւագոյն գործը նկատուած է Կարինէ Խոդիկեանի «Կինն անձրեւից յետոյ»ն:

Թարգմանութեան եւ մանկական գրականութեան մրցանակները աւելի առաջ տրուած էին, առաջինը ԱՄՆ–էն Տայանա Տէր – Յովհաննիսեանի եւ Հայաստանէն Արմէն Յովհաննիսեանի, երկրորդը մանկապիր Սուրէն Մուրատեանին: Մրցանակներուն հետ յանձնուած է 200–ական տոլար դրամական պարգեւ:

Լ. Անանեան օրուան երկրորդ ուրախալի լուրը նկատած է Գրողներու Միութեան 360 անդամներուն վրայ 15 նորերու յաւելումը:

ՇՈՂԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ԾԻՆԱՅԻՆ ԱՅԼԱՍԵՐՈՒՄՆԵՐ ԶԱԻԱԿՆԵՐՈՒ ԿԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԻՆ

Նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ տեղի ունեցած ղէնքերու փորձարկումներու չողարձակումներուն ենթարկուած մարդիկ ծինային այլասերումներ փոխանցած են իրենց զաւակներուն, սակայն ո՛չ շատ մեծ համեմատութեամբ, կ'ըսեն բազմաթիւ երկիրներէ հետազօտողներ:

Այդ այլասերումները կը չքանան մինչեւ թոռներուն ծնունդը, մինչ որ ցուցնիչ է, թէ կորիզային փորձարկումները արգիլող համաձայնագիրները իրենց դործը լաւ ձեւով կը կատարեն ապագայ սերունդներ պաշտպանելու համար, կ'ըսեն մասնագէտները:

Ծանօթ է, որ չողարձակումները ծինային այլասերումներ կը պատճառեն եւ կարգ մը քաղցկեղներու համեմատութիւնը մեծ աճ կ'արձանագրէ շրջաններու մէջ, որոնք ենթակայ եղած են կորիզային չողարձակումներու, ինչպէս՝ Հիրոշիմայի, Նակազաքիի (Ճափոն) եւ Չեռնոպիլի (Ուկրանիա) կորիզային կայանին շրջակայ գօտիին մէջ:

Բրիտանիոյ **Լեսթըր** համալսարանին ծինաբաններէն Եուրի Տուպրովա քննած է Ղազախստանի կորիզային ղէնքերու Սեմիփալաթինսք փորձարկումներու վայրին շրջակայ գօտիին մէջ բնակող մարդիկը, որոնք 1949–էն 1956 կորիզային չողարձակումներու ենթակայ եղած են կորիզային չորս ռումբերու պայթումին պատճառով:

Տուպրովա աշխատած է բրիտանացի, ֆինլանտացի եւ ղազախ խմբակներու հետ՝ քննելով շրջանին մէջ 3 սերունդներու վրայ տարածուող անճերու արիւնը:

Մասնագէտները գտած են, որ մեծ հայրերն ու մեծ մայրերը, որոնք ծնած են 1949–էն առաջ, ծինային այլասերումի բարձր համեմատութիւններ ունեցած են: Յաջորդ սերունդը, որ նուազ ենթակայ եղած է չողարձակումներու, չուրջ 50 առ հարիւր նուազ այլասերում ունեցած է եւ շատ աւելի նուազ՝ թոռներու պարագային, ինչ որ յուսադրիչ է գիտնականներուն համար:

ԹԻՒ 17 ԹԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱՒԱՆ

– Իրենց ըրածը քեզի՞ պիտի ըսեն:

– Չեն ըսեր, սակայն կ'կմացուի:

– Ընդհակառակը, պէտք չէ, որ իմացուի· եթէ իմացուի, այնատեն բան մըն ալ չեն կրնար ընել եւ մանաւանդ իրենց դբլուխը փորձանք կը բերեն:

– Կը տեսնեմ, որ իրաւցընէ ազդասէր անձ մըն էք եղեր դուք, Մելքո՛ն էֆէնտի, եւ չատ գոհ եմ ձեզի հետ ծանօթանալուս:

– Շատ չնորհակալ եմ, տիկի՛ն, ձեր գնահատութենէն:

– Ձեզի անկեղծօրէն բան մը ըսե՞մ:

– Խօսեցէք:

– Միայն թէ վրաս չխնդաք:

– Ինչո՞ւ պիտի խնդամ:

– Ես ալ կ'ուզեմ ձեռքէս եկած օգնութիւնը ընել ազգիս համար, բայց չեմ գիտեր, թէ ինչ կրնամ ընել: Օրինակի համար, գերմանացի սպաներ կը ճանչնամ, արդեօք անոնց ձեռքով կարելի՞ է բան մը ընել:

– Գերմանացի սպաները ի՞նչ ծառայութիւն կրնան մատուցանել մեզի· անոնք, ընդհակառակը, Թուրքերուն բարեկամ եւ մեզի թշնամի են:

– Ամէնքը այնպէս չեն, իրենց մէջ ես սպաներ կը ճանչնամ, որոնք պարզապէս կ'ատեն Թուրքերը:

– Բայց դուք ինչպէ՞ս այդ մարդոց հետ յարաբերութիւն ունեցած էք:

– Ատիկա իմ գիտնալիք բանս է, – պատասխանեց Լիւսի խնդալով, – ես նոյնիսկ Թուրքերուն հետ ալ ծանօթութիւն ունիմ: Հիմա ինծի ըսէք, թէ ինչ գործ կրնամ տեսնել ազգիս օգտակար ըլլալու համար:

– Այդ մասին պէտք է խորհիմ եւ տեսնամ, թէ ի՞նչ բանի մէջ կրնաք մեզի օժանդակել: Բայց առայժմ թողունք այս խօսքերը:

– Ուրեմն այսպէս, յանձն կ'առնէ՞ք կոր Նամակս Լոնտոն ղրկել:

– Ատոր ապահով եղէք:

– Ինչպէս նաեւ մօրաքրոջորդիս Պոլսէն փախցնել:

– Հասկնական է, որ այդ ալ կարենանք ընել:

– Իսկ գալով մեր ամուսնալուծութեան դատի՞ն:

– Ձեր բողոքագիրը կարդացի, շատ վարպետ կերպով գրուած է, եւ կը յոսամ, որ պիտի յաջողինք ի նպաստ ձեզի վճիռ մը ձեռք բերել:

Խօսակցութիւնը այս ձեւով չարունակեցաւ: Լիւսի փր յուսացածէն աւելի բան իմացած էր վաճառականէն. միայն թէ տակաւին որոշ փաստ մը չունէր, թէ այդ մարդը գաղտնի գործունէութիւն մը ունէր, բայց կը յուսար այդ փաստն ալ ձեռք բերել:

Մելքոն էֆէնտի խենթի պէս սիրահարած կը թուէր իրեն, եւ ասիկա բաւ էր զայն խոստովանութեան ճամբուն մէջ մտցնելու համար:

Հետեւեալ օրը Լիւսի կրկին տեսաւ Արթինը եւ Մելքոն էֆէնտիի հետ իր տեսակցութեան արդիւնքը հաղորդեց անոր:

Լրտեսը չափազանց գոհ մնաց:

– Գործը կարգին է, – ըսաւ, – եթէ այսպէս չարունակես, մէկ – երկու տեսակցութենէ ետքը բոլոր գաղտնիքները պիտի կրնանք հասկնալ:

– Ինծի ալ այնպէս կը թուի, – պատասխանեց Լիւսի:

– Գիտե՞ս, որ այս մէջօրդիս Ըֆչատ պէյին մօտ վարկդ չատ բարձրացած է: Միշտ քու գովեստդ կ'ընէ:

– Հարկաւ պիտի ընէ, քանի որ իրեն բաւական ծառայութիւն մատուցի քիչ ժամանակի մէջ:

– Ինչ որ է, սա Մելքոն էֆէնտիին խնդիրը հետապնդէ, խիստ կարեւոր է, մանաւանդ այս օրերս:

– Մինչեւ չաբաթ մը կարծեմ կարող պիտի ըլլամ ամէն բան իմանալու, – վստահեցուց Լիւսի:

– Լաւ, քեզի չաբաթ մը պայմանաժամ կը չնորհեմ, բայց ոչ աւելի, – պատասխանեց Արթին:

Քանի մը օր ետքը Լիւսի իր արդուզարդը ըրած դուրս ելլելու կը պատրաստուէր, երբ տան դուռը զարնուեցաւ, եւ դերմանացի հազարապետը ներս մտաւ:

– Սիրելի՛ս, ըսաւ սպան՝ իր հոմանուհին տեսնելով, – եկայ մնաք բարով ըսելու:

– Ո՞ւր կ'երթաք:

– Գերմանիա կը վերադառնամ:

– Ե՞րբ:

– Այս իրիկուն· այսինքն երկու ժամէն, ճեպընթաց մասնաւոր կառախտմբով:

– Կը յուսամ, որ չուտով կը վերադառնաք:

– Ընդհակառակը, ա՛լ հոն պիտի մնամ եւ հաւանօրէն արեւմտեան ճակատը պիտի ղրկուիմ: Ուրեմն՝ մնաս բարով:

Լիւսիի համար այս բաժանումը չատ դառն էր ո՛չ թէ անոր համար, որ սիրով կապուած էր սպային հետ, այլ անոր համար, որ նիւթապէս կ'օգտուէր անկէ:

Սպան սակայն, մեկնելէ առաջ նոր առատաձեռնութիւն մը ըրաւ եւ իբրեւ հուսկ նուէր, հարիւր ոսկի տուաւ իր հոմանուհիին յետոյ, վերջին համբոյր մը... եւ մեկնեցաւ:

*
**

Լիւսի գերման սպային մեկնումէն ետք պահ մը ընկողմանած մնաց իր բազմոցին վրայ:

Այդ անակնկալ բաժանումը իր սովորական կեանքը յեղաշրջած էր· հիմա նոր ուղղութիւն մը պէտք էր ընտրել:

«Ամսական առնուազն երկու հարիւր ոսկի պակսեցաւ պիւտճէէս» – կը խորհէր:

(Շար. 358)

Madame Anahide Chedikian,
Monsieur et Madame Kirk et Aïda Ratzel et leurs enfants,
Monsieur et Madame Rodolphe et Chantal Chedikian et leurs enfants,
Madame Alice Chedikian et ses enfants,
Madame Sophie Chahinian-Barth et ses enfants
son épouse, sa fille, son fils, ses petits-enfants, sa tante, ses cousins et cousines
ainsi que la Famille Kizirian
ont la douleur de vous faire part du décès de

Vazerik CHEDIKIAN

survenu le 15 décembre 2002 à son domicile.

La cérémonie religieuse sera célebrée le Jeudi 19 décembre 2002 à 13 heures en la Cathédrale Arménienne Apostolique Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.

Ni fleurs, ni couronnes. Des dons peuvent être faits aux associations arméniennes.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

72, avenue de Suffren, 75015 Paris.

HARATCH présente ses condoléances à Madame A. Chedikian et à toute sa famille.

(Շար. Ա. էջէն)

նորդները, որոնք իրենց ձայները ա-ճուրդի հանած են: «Դրամի փոխարէն տասնեակներով ձայն առաջարկեցին» յայտարարած է Նեհամա Ռոնէն, երես-փոխան մը:

ԱՄՆ-ու նախկին փոխ-նախագահ եւ դեմոկրատ պարոնեալ Թեկնածու (Թէեւ ըսուեցաւ որ իրականին մէջ, ինք էր որ յաղթած էր) Ալ Կոր յայտարարեց Թէ Թեկնածու պիտի չըլլայ 2004-ին: Անհա-նական չի նկատուիր նաեւ որ բոլո-րովին քաշուի քաղաքական ասպարէզէն:

Անոր ժիմքար Տ'Էսթէն, Հանրապե-տութեան նախկին նախագահին եւ ներ-կայի Եւրոպական Պայմանադրութեան նախագահին անդրանիկ զաւակը, 46 տարեկան, Գլէօզ Մէտի (Մէտիթէռանէ) դլուխը անցաւ, գրաւելով Ֆիլիփ Պուր-կինեռնի աթոռը: Անոր ժխսքար տ'Էսթէն պարտի նոր չունչ մը տալ ընկերութեան, որու նիւթական վիճակը դէշ է եւ պարտ-քը 421 միլիոն եւրոյի հասած է: Դեկտ. 17-ին, չորս «վայրեր» պիտի փակէր, ան-կարելի չէր նկատուեր նաեւ որ ԱՄՆ-էն քաշուի:

ՊՈՍԹՐՆի Արքեպիսկոպոսին՝ կարդի-նալ Պէրնըրտ Ֆրէնսիս Լոյի հրաժարու-մէն ետք, Վատիկան ընդունած է Միաց-եալ-Նահանգներու եպիսկոպոսներուն ո-րոշումները ինչ կը վերաբերի մանկամո-լութեան յանցագործութեանց: Վատիկա-նի հաւատոյ միաբանութեան անդամներ եւ ամերիկացի եպիսկոպոսներ յանձ-նախումբ մը կազմած էին Նոյեմբերին, յօդուածներ պատրաստելու համար, աւե-լի լաւ պաշտպանելու նպատակով մե-ղադրուած քահանաները:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire: N° 55935

L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet —
13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :

Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :

04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire**
l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de
4 cassettes audio comprenant
2 heures d'enregistrement
pour 93 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(*Còtillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է ՍրբոյնՍտեփանոսի նախատարակաւպին եւ առաջին մարտիրոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախատարակաւպին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre. Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur
KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février

SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE

AU PALAIS DES SPORTS
Porte de Versailles

organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France

—— Prochainement le programme ——

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— **PARIS :** PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— **LYON :** BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— **MARSEILLE :** LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : **C.B.A.F. : 01 53 34 18 18**
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

UGAB - PARIS - IDF

NUIT DU NOUVEL AN

La nouvelle équipe UGAB-Jeunes
et l'US Nubar
organisent

LA NUIT DU NOUVEL AN

Le 31 décembre dès 21 heures 30

Buffet de prestige, champagne offert pour minuit, softs à volonté

Sur prévente uniquement :
50 euros (buffet + soirée) / 30 euros (après 1h)

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Réservations : 06 14 99 85 05 ou **06 62 72 37 76** (nombre de places limité).

Tenue correcte exigée. La direction se réserve le droit d'admission.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
JEUDI
19 DECEMBRE
2002
LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·582 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·582

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ արուարձաններէն՝ Լա Գուրնէօվի մէջ է, որ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը ձերբակալած է երեք իսլամապաշտներ, երկուքը Ալժերացի, երրորդը՝ Մարոքցի, որոնք կատարելագործուած զինապաշար մը ունէին բնակարանին մէջ: Խուզարկութեան ընթացքին ահաբեկչութեան սահմանուած բոլոր նիւթերը յայտնաբերուած են: Գանուած է նաեւ հիւլէի, մանրէի կամ քիմիական նիւթի դէմ պաշտպանուելու զինուորական յատուկ համազգեստ, ինչ որ են՝ թաղրել կուտայ որ այդ իսլամապաշտները գործ ունէին նաեւ շատ վտանգաւոր նիւթերու հետ եւ հաւանաբար ահաբեկչական արարք մը կը պատրաստէին: Ամերիկեան հետաքննդումներէ ետք է, որ ՏԷ-ԷՍ–ԹԻ–ն կրցած էր յայտնաբերել այս կասկածելիները, որոնք մտրսուած են Զէէնիա: Այս ձերբակալութիւնը կապ ունի նաեւ Լոնտոնի եւ Միլանոյի մէջ կատարուած ձերբակալութիւններուն հետ, բայց, կարելի չէ եղած ճշդել թէ ո՞ւր պիտի գործուէր ահաբեկչական արարքը: Ինչ որ յստակ է, այն է որ չէչենական ցանց մըն է գործողը, զանազան քաղաքներու մէջ ձերբակալուած իսլամապաշտները, բոլորն ալ Զէէնիա գտնուած են վերջին չրջաններուն:

ՄԻԱՅԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւ Թուրքիոյ միջեւ, մթնոլորտը լարուած է վերջին օրերուն Իրաքի վրայ հաւանական յարձակման մը պատճառաւ: Բարձրաստիճան թուրք պատասխանատու մը յայտարարած է վերջերս՝ «ամերիկեան ռազմավարական նպատակները մեծ վտանգներ կը ներկայացնեն մեզի համար», մինչ Ուաշինկթընն ալ վախ ունի որ թրքական միջամտութիւն մը ալ աւելի բարդացնէ կացութիւնը, սուրիական եւ պարսկական հակազդեցութիւններու առիթ տալով: Թուրքիոյ վարչապետ մահոդութիւնը կը վերաբերի քրտական Պեռութեան մը հռչակումին հիւսիսային Իրաք, այն չրջանը, որ ՄԱԿ–ի հոգածարութեան տակ է եւ ուր 3–ուկէս միլիոն Քիւրտ կ'ապրի: Այդ պարագային, Թուրքիոյ 15 միլիոն Քիւրտերուն ալ ախորժակը կըրնայ բացուիլ: Թուրքերը չեն ծածկեր որ, որեւէ վտանգութիւն ալ չունին Ամերիկացիներուն հանդէպ, ինչ կը վերաբերի դաշնակցային եւ ժողովրդավար պետութեան մը հաստատման Իրաքի ամբողջ տարածքին վրայ:

ՊԱՊԸ խոստովէն զատապարտեց «վանխարդելիչ պատերազմ մը», խաղաղութեան համաչխարհային Օրուան առթիւ: Ցովհ. Պողոս Բ. կ'ուզէ որ «համաչխարհային ընտանիքի սահմանադրական կազմակերպութիւն մը» կեանքի կոչուի, որպէսզի պետական ղեկավարները իրենց արարքներուն հաշուետուութիւնը կատարեն եւ «միջազգային բարոյական նոր կարգ մըն ալ» պէտք է նկատի առնէ մարդուն արժանաւորութիւնը եւ հիմնական իրաւունքները: Օրինակ առնելով Մերճաւոր – Արեւելքի կացութիւնը եւ մանաւանդ Ս. Հողին, Պապը կը գտնէ որ այդ կացութիւնը արդիւնք է քաղաքական ղեկավարներու անկարողութեան:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արտաքին նախարարը Տ. Վիլըրիէն Ալժէ զացած էր, ուր տեսնուած է նախագահ Պութեֆլիքայի հետ: Ծօսակցութեան նիւթերը կը վերաբերէին դիւանագիտական հարցերու: Նախարարը բացումը կատարած է նաեւ Ալժէի միջազգային նոր լիսէին, որ կը կրէ Ալեքսանտր Տիւմայի անունը:

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ Աննար ալ – Իսլամ խումբին պետը՝ Ապու Ապտալլահ ալ – Շաֆէի, որ կապ ունի ահաբեկչական ալ – Քախտա ցանցին հետ, սպաննուած է իրաքեան Քիւրտիստանի մէջ, իրաքցի Քիւրտերու հետ կռիւներու ընթացքին: Աւելի քան 100 հոգի ալ մեռած են ԻԻ – Փէ – Քա–ի չարքերուն մէջ (Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւն) Դեկտեմբերի սկիզբէն ի վեր տեղի կատաումներէն:

Ճ. ՊՈՒՇ հրահանգած է, Դեկտեմբեր 17–ին, զինուորականներուն, որ ձեռնարկեն հակահրթիռ վահանի մը հաստատման ամերիկեան հողամասին վրայ: 2004–էն իսկ, խափանող 10 առաջին հրթիռները պիտի զետեղուին Ալասքա: «Պաշտպանութեան հրթիռ» ծրագիրը՝ «կոչուած է պաշտպանելու Միացեալ – Նահանգները ինչպէս նաեւ մեր զինակիցներն ու բարեկամները» չեչուած է նախագահ Պուշ: Հարցը կը վերաբերի վար առնելու «Զոբի երկիրներէն» արձակուած հրթիռները:

ՄԱՏՐԻՏի մօտ, Վիլապայի վառելանիւթ վաճառող կայանի մը մէջ, պահակ ոստիկան մը սպաննուած է, Դեկտեմբեր 17–ին, ԷԹԱ–ի երեք անդամներու կողմէ: Ըստ Մատրիտի ոստիկանապետին, գողցուած կառքէ մը կրակ բացած են, երբ առանց համազգեստի ոստիկաններ կը պատրաստուէին քննութիւն մը կատարել: Կը կարծուի որ, հակառակ զոհի մը, առաջքն առնուած է Մատրիտ գործուելիք ոճրափորձի մը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ընտրութեան յաղթական ԱՔ կուսակցութեան ղեկավար Թ. Էրտողան համաձայն չէ որ Թուրքիա առանձին մասնակցի Իրաքի դէմ զինուորական գործողութեան մը: Կ'ուզէ որ Իրաքի դէմ համախոհութիւն մը գոյանայ նաեւ Սուրիոյ, Եգիպտոսի եւ Սաուտի Արաբիոյ միջեւ: Ան կ'ըսէ թէ 1991–ի Պարսից Ծոցի պատերազմին Թուրքիա ուժգին ապտակ մը առացած է արդէն եւ եթէ առանձին մասնակցի ներկայի գործողութեան, ծանր հետեւանքներ կը կրէ: Նչուած երկիրներուն հետ համախոհութիւն մը ձեռք ձգելու, նաեւ տնտեսական նպատակներով վարչապետ Կիւլ միջին – արեւելեան չորս չաքտոյի մը պիտի ձեռնարկէ: Էրտողան աւելցուցած է թէ այդ չրջապտոյտը երկրագործական չուկաներ գտնելու:

ՄՈՒՐԱՏ ՊՈՃՈՂԼԵԱՆԻ որպէս Թուրքիոյ լրտես տասը տարուան բանտարկութեան դատապարտութեան լուրը Թուրք մամուլի մեծագոյն անուններուն առաջին էջը տեղ գրաւած է: Կ'ըսուի որ լրտեսութեան պնդումը կատակերգութիւն մըն է: Թուրք մամուլը յատկապէս կը չեչտէ Մ. Պոճոլեանի այն արտայայտութիւնը թէ Երեւան այցելած Թուրք լրագրողները, կամ հայեւթուրք գործակցութեան նախաձեռնարկ Թուրք գործիք մարդիկ Թուրքիոյ գողտնի սպասարկութեան անդամներ եղած են: Եզրակացութիւնը այն է որ լրտեսութեան հարցը կազմակերպուած է վարկաբեկելու համար նախկին նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը որուն անձնական թարգմանն էր Մ. Պոճոլեան, Թուրք պաշտօնական անձնաւորութիւններու, լրագրողներու հետ անոր հանդիպումներուն:

ԻՏԱԼԻՈՑ ՄԷՋ, իրարու յաջորդող փոքր ոճրափորձեր կը գործուին վերջերս, որոնք կը վերագրուին հակաշարժումներ չարժումին անիշխանական տարրերուն: Թակարդ հինգ նամակներ յայտնաբերուած են վերջին օրերուն զանազան քաղաքներու մէջ, բոլորն ալ Միլանոյէն ղրկուած եւ որոնց մէջ եղած են անվնասական խմբակներ եւ կը կարծուի որ Իտալացի են: Արարքները թիրախ ունին նաեւ սպանական չարտեր: Թուրինիի մը մէջ, կը սպառնան ոճրափորձ մը գործել Իպէրիայի (օդանաւային սպանական ընկերութիւն) մէկ թռիչքին դէմ Ծնունդի եւ Կաղանդին միջեւ: Իտալիոյ Ներքին նախարարը չատ լուրջ առած է այս սպառնալիքը:

ՌՈՒՍ ԳՆԴԱՊԵՏԸ՝ Բուշանով, որ կը գատուէր չէչէն պարմանուհիի մը ընպանութեան համար «անպատասխանատու» նկատուած է հոգեբուժական չորրորդ քննութենէ մը ետք Ռոսդովի դատարանին կողմէ: Հոգեբոյժներու տեղեկագրին համաձայն ըրածը չէր դիտեր եւ պէտք է խնամուի հոգեբուժարանի մը մէջ: Ռուսամէտ չէչէն վարչութեան թիւ 2–ը յայտարարած է այս առթիւ, որ դժուար պիտի ըլլայ բնակչութեան բացատրել թէ, եթէ իսկապէս հիւանդ էր, ինչ դործ ունէր զօրաբաժնի մը գլուխը, չրջանի մը մէջ ուր ահաբեկչութեան դէմ գործողութիւն մը կը տարուէր:

21ԱՄԵԱՅ պատանի մը՝ Վէնսան Հէօմպէր Հանրապետութեան նախագահին դիմած է որպէսզի արտօնէ հեչատահութիւնը: Երիտասարդը, կամաւոր հրչէջ, ճամբու արկած մը ունեցած է 2000 Սեպտեմբերին, 9 ամիս մահացուն մէջ մնացած է, վերջն ալ մնացած է անդամալոյծ մարմնին բոլոր անդամներով, կոյր է, համր, միայն բթամատը կրնայ գործածել եւ անով կ'արտայայտուի այրուրենի դիրերը մատնանչելով: Պէրքի Հիւիսմարէն կեդրոնը կը գտնուի, որու դիմաց մայրը սենեակ մը վարձած է եւ ամէն օր գալիին քովն է: Ենթական մեռնելու արտօնութիւն կ'ուզէ, իբրեւ իսկ փրկութեան համար, բայց, նաեւ մօրը, որ մէկ օր հանդիստ չունի: Էլիզէէն կը հաղորդուէր որ նամակը ուշադրութիւնը դրաւած է Շիրաքի, բայց, ան ոչ կեանքի, ոչ մահուան վրայ իշխանութիւն ունի: Պիտի փորձէ ելք մը գտնելու օրենսդրութեան համար այդ երիտասարդին, բայց, ծանուցում պիտի չըլլայ նախագահին պատասխանին չուրջ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԱՄՆ-ՈՒ ՍԵՒ ՑԱՆԿԻՆ ՎՐԱՑ

ԱՄՆ–ու հայ գաղութին մեծ հակազդեցութեան պատճառ եղած է ամերիկեան կառավարութեան կողմէ չարք մը արտասական երկիրներու մասին պատրաստուած սեւ ցանկին վրայ տեսնել Հայաստանի անունը: Հոն առնուած երկիրներու 16 տարեկանէն վեր տարիքի քաղաքացիները, ըսուած է որ անպայման հարկ է արձանագրուին ԱՄՆ–ու ներգաղթի դրասենեակը, անմիջապէս որ երկիր մուտք գործեն: Սեպտեմբեր 11–ի ահաբեկչութենէն ետք կասկածելի նկատուած այդ երկիրներն են Աֆղանիստանը, Պահրէյնը, Էրիթրէան, Իրանը, Իրաքը, Լիբանանը, Լիբիան, Մարոքը, Չիւսիսային Գորէան, Օմանը, Քաթարը, Սուտանը, Սուրիան, Թունուզը, Արաբական Էմիրութիւնները եւ Եմէնը:

Տեղի հայութիւնը բաղդի եւ ընդվզումի նամակներ ղրկած է նախագահ Ճ. Պուշին եւ այլ իշխանութիւններու, դիտել տալով որ Հայաստանի ընդդրկուած ցանկին մէջ չեն յիշուած նոյնիսկ Ադրբեջանն ու Վրաստանը. նաեւ յիշեցուցած են Սեպտեմբեր 11–էն ետք Հայաստանի բերած զօրակցութիւնը:

Ի վերջոյ, Դեկտեմբեր 16–ին ԱՄՆ–ու իշխանութիւնները ընդունած են իրենց սխալը ու խոստացած անյապաղ Հայաստանի անունը հանել սեւ ցանկէն:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՑ ՄԸ ՈՐՊԷՍ ԱՀԱԲԵԿԻՉ ՓԻԼԻՊԵԱՆՆԵՐԷՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ

Փիլիպեան իշխանութիւնները երկրէն արտաքսած են Յաչիկ Ասլանեան անուն 41 տարեկան հայ մը, զինք երեւան ղըրկելով: Պատճառը այն կասկածն է որ փիլիպեան իշխանութիւնները ունեցած են թէ ան ահաբեկչական արարք մը կը ծրագրէր Մանիլայի թրքական դեսպանատան դէմ: Այդ կասկածը անոնց ներչնչուած է նոյնինքն թրքական դեսպանատան կողմէ որ ոստիկանութեան դիմած է Ս. Ասլանեանի ձերբակալութիւնը պահանջելով: Էնթէրփոլի տուեալներով՝ ան 1997–ին Վանդուվըրի մէջ ձերբակալուած էր, երբ գործական օդային զինծերու մէկ օդանաւը բարձրացած պահուն վրան ձեռնառումբ մը գտնուած էր:

*
**

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ ՀՐԴԵՀԻ ՃԱՐԱԿ

Դեկտեմբեր 15–ի առաւօտուն կանուխ ժամերուն հրդեհ ծագած է Ախալքալաքի Մշակոյթի կեդրոնի չէնքին մէջ: 1910–ին կառուցուած չէնքը, հոն գտնուող մանկական դրադարանը ամբողջովին այրած են: Պատճառներուն մասին խօսելով, կեդրոնի տնօրէնը Հայկ Ռստիկեան հերքած է էլեկտրական զինծերու խանգարումի մը վարկածը, ըսելով թէ չէնքին հրկիզումը քաղաքական դրդապատճառ ունի, ուղղուած է եղբօրը Դաւիթ Ռըստիկեանի դէմ որ վերջը կուսակցութեան նախագահներէն մէկն է:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 18)

ՁԵՌՆԱՌՈՒԹԻՒՆ ՊԱՅԹՈՒԹԻՒՆ

Դեկտեմբեր 14–ին Քալարանի բնակիչ Ս. Թումանեանի բնակարանին մէջ ձեռնառումբ մը պայթած է, պատճառ ըլլալով տանտիրոջ, եղբօր տղուն մահուան եւ դրացիի մը վիրաւորուելուն: Սիւնիքի դատախազութիւնը նախաքննութեան ձեռնարկած է:

ՔՈՅՐ ԷՄՄԱՆՒԷԼ, ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Քոյր Էմմանուէլ, 94 տարեկան հանրածանօթ մայրապետը, որ այնքան հանրութիւն ստեղծած է աշխարհի ամէն կողմերը, իր երկարամեայ բարեսիրական գործունէութեամբ եւ այսօրուան ալ ուշիմութեամբ առջի օր ընդունուած է վարչապետ Ժ. Փ. Ռաֆարէնի կողմէ եւ չէ խօսած միայն աշխարհի թշուառութեան մասին: Ան դուրսցուցած է նախարարապետը Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ, Եւրոպական Միութեան մէջ չեչտելով. – «Ճաճախ աշխատած եմ Թուրքիա եւ կրնամ ըսել ձեզի, որ Թուրքերը պատրաստ չեն եւ երկար տաեն ալ պատրաստ պիտի չըլլան»:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Գ.

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ – ԱՆՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՆՈՑՆ ԼԱՐԻՆ ՎՐԱՑ

Ս. Մեսրոպ կրթարանին համար նորոգութեան աշխատանքէն ու նախակրթարանի չէնքի մը ծրագիրէն մինչեւ մեծդի ու մեծածախք համալիրին յանգեցնող հոլովոյթին մէջ կարեւոր ազդակ է կիւլպէնկեան հիմնարկութեան առընչութիւնը: Անոր հետ ղպրոցին առաջին կապը չէ ներկայինը, քանի որ տարիներու ընթացքին հիմնարկութիւնը աւելի քան մէկուկէս միլիոն Ֆրանքի նիւթական նեցուկ տուած է: Սակայն, հասկնալի է որ ընթացիկ պիւտճէներէ տարբեր միջոցներ կը պահանջէ նախակրթարանի մը չինութիւնը որուն համար բացառիկ յատկացումի, մասնակցութեան պէտք կ'ըլլայ: Ասկէ զատ, նախակրթարանին քով երկրորդականի մըն ալ ծրագիրը կապած է նոյն հիմնարկութեան մասնակցութեան:

Շինարարութեան (նախակրթարան) որոշումը տրուեցաւ ետք (1999), որպէս կրօնական ընկերակցութեան նախագահ, Գիւտ Արք. 2000-ի սկիզբը նամակով մը կը դիմէ Կիւլպէնկեանին, պարզելով նը-պատակը եւ խնդրելով նիւթական մասնակցութիւն: Որոշուած է գործի ձեռնարկել, հարկաւոր գումարին 2 / 3-ը ապահովելէ ետք միայն, որպէսզի գործը յետոյ կէս չմնայ: Կիւլպէնկեանին դրկուած է շինարարական ծրագիրը – պիւտճէ մըն ալ, պատրաստուած՝ ճարտարապետ Հրաչ Մարկոսեանի կողմէ, ուր հարկաւոր պիւտճէին գնահատումը 7·862·040 Ֆրանք է: Հիմնարկութիւնը կ'որոշէ 400 հազար տոլարի առաջին մասնակցութիւն մը որ օրէսան սակը նկատի առնելով, ներկայացուած պիւտճէին 40%-ին կը համապատասխանէ: Տարի մը ետք, 2001 Յունուարին Լիզպոնի մէջ Կիւլպէնկեանի հայկական բաժնի պատասխանատուները առիթ կ'ունենան հանդիպելու Գիւտ Արք.-ի որ յանձնառու կ'ըլլայ հանգանակութեան դիմելով հայթայթելու 50%-ը: Ինչ կը վերաբերի մը-նացեալին, ինչպէս կը հաւաստէ թղթածրարին պատասխանատուն՝ Աստղիկ Զամբէրթեան, «բացայայտ էր որ հիմնարկութիւնը բարոյական յանձնառութիւնը ունէր կապ պահելու չինութեան հետ որ պիտի կրէր Նուարդ Կիւլպէնկեանի անունը»:

Հիմնարկութենէն 2001 Հոկտեմբերին ստացուած պատասխան մը Գիւտ Արք.-ին, կը յայտնէ մասնակցութեան տրամադրութիւնն ու գումարը, պայման դնելով որ չինարարական գործը դրուի Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամին հակչռին տակ: Հիմնադրամը պիտի ըլլայ Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչը փորիզի մէջ եւ անոր բովէն պիտի անցնին կատարուելիք վճարումները:

Կիւլպէնկեանի պատասխանին աւելի քան տարի մը յապաղումը, յատկապէս դպրոցի վարչականներուն կողմէ, ժամանակի կորուստ կը նկատուի: Սակայն, կրօնական ընկերակցութեան տեսչապետ Գ. Թորոսեան ափսոսանք կը յայտնէ որ 2001-ը դպրոցին հարցին մէջ զարգացում արձանագրելու չատ առիթ չէ տրուած քրիստոնէութեան 1700-ամեակին, Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ.-ի Ֆրանսա այցին, Գիւտ Արք.-ի էջմիածին մեկնումին նման պատճառներով: 2002 Յունուարին, հակառակ որ երեք տարի անցած է չինութեան որոշումէն ի վեր ,«որոշ գումար մը չէր հաւաքուած ու քիչ մը ամօթով էինք» կ'ըսէ ան:

Փետրուարին Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը կը տեղեկացնէ նոր նամակով մը թէ իրենք կոմնակից են որ 850 քառակուսի մեթրնոց հողին վրայ երկրորդականի անջատ չէնք մը կառուցուի: Կ'ըսուի նաեւ որ այդ գործին համար իրենց ներկայացուցիչն է ճարտարապետ Զաւէն Մուրատեան: Եկեղեցիին պատասխանը այն կ'ըլլայ որ սկզբունքով համաձայն են երկրորդականի մը չինութեան, սակայն, ներկայի իրենց անհրաժեշտութիւնը մանկապարտէզի ու նախակրթարանի մը չէնքն է: Կը տեղեկացնեն նաեւ թէ պէնզինի կայանին հողը ծախու է, ինչ որ բախտ մըն է, չուտով մաքրութեան աշխատանքը պիտի ըլլայ եւ կարելի է նոյն հողամասին վրայ չինել ամբողջութիւնը: Նոյնիսկ կը մտածուի դիմացի կողմի 850 քառակուսի մեթրնոց տարածքը ի հարկին ծախել, չինութեան համար առաջին գումար մը ունենալու համար: Կիւլպէնկեան կը կրկնէ թէ իր նախընտրութիւնը երկրորդականի անջատ չէնքի մը չինութիւնն է, նոյն այդ հողին վրայ:

Զ. Մուրատեան Լիբանան ծնած, հոն ուսանած է. յատուկ փորձառութեան տէր է ղպրոցաշինութեան մարզին մէջ: Լիբանանի պատերազմի տարիներուն 10 – 12 տարի գործած է Միջին – Արեւելեան երկիրներու մէջ, ապա 1990-ին վերջնապէս Փարիզ հաստատուած: Ասպարէզին փորիզեան բաժնին մէջ կարեւոր է Դոնգորտի Վանտոմ պանդոկին վերանորոգումը որ տեւած է 4,5 տարի: Ինք Ալֆորվիլի դպրոցի հարցին առընչուած է Կիւլպէնկեանի դիմումին վրայ Հիմնադրամին ճամբով: Կ'ըսէ թէ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը փորթուկալեան հաստատութիւն ըլլալով, ենթակայ է եւրոպական օրէնսդրութեան, հետեւաբար՝ հաշուետուութեան: Որպէսզի հայկական բաժինը լիովին կարենայ պատասխանել օրէնք հարցումի եւ թացատրութիւն տայ յատկացուած գումարին մասին, յարմար դատած է որպէս վստահելի հասցէ, խնդրել Հիմնադրամին հակակչիռը ու այդ պարտականութիւնը յանձնուած է իրեն: Անգամ մը լման համաձայնութիւն դոյանալէ ու գործադրութեան փուլը սկսելէ ետք, Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը գումարները պիտի փոխանցէր Հիմնադրամին որ վճարումները ընէր: Մանաւանդ որ, ինչպէս ծանօթ է, Հիմնադրամը Ֆրանսայէն հաւաքուած գումարներու 5%-ը կը յատկացնէ դպրոցներուն, ասով ինք ալ պիտի մասնակցէր չինութեան պիւտճէին:

Զ. Մուրատեան ստանձնելէ ետք իրեն յանձնուած պարտականութիւնը, հանդիպում մը կ'ունենայ Կիւլպէնկեանի հայկական բաժնի տնօրէն Զաւէն Եկաւեանի հետ որ կը բացատրէ թէ ծրագրին գործադրութիւնը պէտք չէ աւելի յապաղեցնել, քանի որ 400 հազարի յատկացում մը տրամադրուած է եւ յապաղելու պարագային վտանգը կայ այդ գումարը կորսնցնելու:

2002-ի սկիզբին կրօնական ընկերակցութիւն – Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւն յարաբերութիւնները այս փուլին են, երբ մէկ կողմէն կը շեշտուի աճապարելու հրամայականը, միւս կողմէն՝ պիւտճէին վճռական ապահովութեան պահանջը:

Կիւլպէնկեանի կեդրոնական վարչութեան կողմէ 400 հազար տոլարի յատկացումը նոր ձգձգումներով չկորսնցնելու նպատակով Զ. Մուրատեան յարմար կը դատէ սկզբունքի համաձայնագիր մը (փրոթոքոլ տ'ափո) ստորագրել տալ կողմերուն, որպէսզի կիւրակութեան համար խոչընդոտ մնացած չըլլայ: Իրեն համար առիկա զուտ ձեւակերպութիւն է, քանի որ տեղեկացած է թէ Կիւլպէնկեանի ուզածը Ալֆորվիլի մէջ երկրորդականի մը չինութիւնն է եւ կրօնական ընկերակցութեան նախագահն ու վարչութեան տեսչապետը նամակներով համաձայնութիւն յայտնած են, խոստովանելով Ալֆորվիլի համար նման հաստատութեան կարեւորութիւնը. նաեւ անոր համար հող տրամադրելու իրենց պատրաստակամութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի պիւտճէին հայթայթումին, քանի որ 400 հազար տոլարով կարելի չէ երկրորդականի չէնքն ալ չինել, կրօնական ընկերակցութիւնը կը պնդէ թէ զանազան առիթներով հարցումը ուղղած, բայց գոհացուցիչ պատասխան ստացած չեն: Մանաւանդ որ հակառակ ծախքին մասնակցելու նախնական համաձայնութեան, կ'ըսուի թէ եկեղեցիին նիւթականն ալ չատ փայլուն վիճակի մէջ չէ:

Այս մասին Զ. Մուրատեանի բացատրութիւնը հետեւեալն է. Եկեղեցին երբ ղպրոցաշինութեան ծրագրի մը մասնակցութեան դիմում կ'ընէ Կիւլպէնկեանին, կը նշանակէ թէ գաղափար մը ունի մը-նացեալը ճարելու մասին: Իր տպաւորութիւնը այն եղած է որ երբ տեղեկացած են Կիւլպէնկեանի կողմէ գործը Հիմնադրամին հակակչռին ենթարկելու պահանջին, հարցը դժուար վտանգի մը մէջ մտած է եւ սկսած են ըսել որ իրենց նիւթական մասնակցութիւնը խնդրական է, եւ այլն: Մինչդեռ Կիւլպէնկեանի համար կարեւոր է որ գաղութին համար այնքան կարեւոր գործի մը այդ գաղութն ալ մասնակցութիւն բերէ. իսկ վերջնական բացերու պարագային, անհեթեթ է մտածել որ Կիւլպէնկեան անունը կրելիք դպրոցի մը կառուցումը հիմնարկութիւնը կրնայ կիսատ ձգել: Մնաց որ գոնէ իրեն, որպէս Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչ, այս մասին հարցում ուղղուած չէ:

Ահա՛, այս ենթախորքին վրայ կը յայտնուի սկզբունքի համաձայնագիրը:

ԱՐՓԻ ԹՈՐԹՈՑԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ

ԴԷՊԻ ՔԱՐՎԱՃԱՌ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

1990-ական թուականներուն եւ ղարաբաղեան չարժման վաղորդայնին, մեր «աչխարհագրական բառարան»-ին մէջ աւելցաւ իւրօրինակ անուն մը Քէլբաջար, Քարվաճառ: Նոր անուն էր, տարբեր անուն էր: Ցետոյ իմացանք, որ նոյնիսկ Հայեր կային՝ որ այդ չրջանին եւ այդ անունը կրող քաղաքին ազատագրութեան համար իրենց կեանքը տալու պատրաստ էին... Այնտեղ էին կռուէր Մոնթէն, Լէոնիդը, այնտեղ մեծ զոհեր էր տուեր Կիրովականի չոկատը, այնտեղ էր զոհուեր «դաչնակ» Պետոն: Ա՛յ քեզ բան... Ցետոյ սկսանք քարտէսին նայիլ, Քէլբաջարի տեղը իմանալ, սերտել անոր աչխարհագրութիւնը, պատմութիւնը եւ աչխարհաքաղաքական կարեւորութիւնը: Օր մըն ալ օժանդակեցի, որպէսզի հայկական ճարտարապետութիւնն ուսումնասիրող կազմակերպութիւնը հրատարակէ Սամուէլ Կարապետեանի «Հայ մշակոյթի յուչարձանները Խորհրդային Ադրբեջանին բռնակցուած չրջաններուն» արտակարգ հատորը: Ամէն մեղքիս յառաջաբան մըն ալ գրեցի՝ իմ ճանչցած եւ չտեսած երկրամասին մասին: Բայց, քանի մը օր առաջ, երբ վերստին կը կարդայի յառաջաբանս, տեսայ, որ ամչնալու չատ պատճառ չունէի:

Այդ տարիներուն ալ զգացեր էի Քարվաճառի արժէքը, խմաստը, խորհուրդը: Ու հիմա, չուրջ տասը տարի յետոյ, ուխտաւորի ոգեքոս ահա զիս կը տանին դէպի Քարվաճառի ազատագրուած այդ տարածքը, այն՝ որ վերստին կոչուեցաւ իր բուն, պատմական անունով – Քարվաճառ: (Ո՛չ որովհետեւ քար վաճառելու տեղ էր, այլ որովհետեւ բերդ կար այնտեղ եւ քար կը նշանակէ նաեւ բերդ):

Հիմա, ԼՂՀ-ի կառավարութեան որոշումով այդ չրջանը կը կոչուի Շահումեան անունով, ի յիչատակ նորոգ կորուսեալ Կիւլիստանի Շահումեանին, թէ ինչո՞ւ, չեմ գիտեր: Ուրեմն մենք Շահումեանը ընդմիչտ կորսնցուցա՞ծ ենք, ալ յոյս չունի՞նք վերադարձելու այդ տարածքը, արդեօք մտովի փոխանակա՞ծ ենք Ադրբեջանի ազատագրուած այլ հողերով: Եսի՞մ: Հիմա Քարվաճառը Շահումեան կը կոչուի, եւ Արցախի վեցերորդ նահանգն է, եւ առ այդ, մեր ուչադրութեան առարկան է, վերաբնակեցման ծրագրի մաս կը կազմէ:

Այսօր Նոյեմբեր 22-ն է, եւ երեք ինքնաթռչող-ներով կը փութանք հասնիլ Դադիվանք: Մեր խումբին մաս կը կազմեն Հայաստանի Հանրապետութեան «Միջազգային եւ փախստականների» վարչութեան պետ Պր. Գագիկ Եգանեանը՝ իր օգնականներով, Հայաստանի սոցիալական ապահովութեան նախարար Պ. Ռազմիկ Մարտիրոսեանը, նոյն նախարարութեան փոխ – նախարար Պր. Աչոտ Եսայեանը, «Կարծիք» հաղորդաչարի ղեկավար, Ազգային Ժողովի պատգամաւոր, «Օրինաց երկիր» կուսակցութեան անդամ Սերգէյ Երիցեանը, ուրիչներ: Պարզ առիթ մը պատճառ եղած էր այս ուղեւորութեան: Ամերիկահայ ազգային մը կը փափաքէր վր հանդուցեալ կնոջ յիչատակին գիւղ մը «վերաբնակեցնել», եւ այդ առթիւ դիմեր էի Պր. Եգանեանի խորհուրդին: Ան ալ առաջարկեր էր, որ գործնական այցելութիւն մը տանք Քարվաճառի չրջանը՝ անճամբ տեսնելու համար վերաբնակեցման ենթակայ գիւղերը, քննել, ծանօթանալ պետութեան մասնակցութեան ձեւին եւ չափերուն, եւ ըստ այնմ կողմնորոչուիլ: Եւ ոչ միայն այդ: Պր. Եգանեանը առաջարկեց, որ Դադիվանքի մէջ մասնակցիմ վերաբնակեցուած Հայերու մկրտութեան արարողութեան: Ես որ 1700-ամեակի առթիւ բազմաթիւ հաւաքական մկրտութեանց ձեռնարկեր էի՝ Ծաւդէն մինչեւ Ճամբարակ, Եղեղնաձոր, Գորիս եւ Տաթեւ, ա՛յս մէկը «փախցուցեր» էի: Իսկ «Օրինաց երկիր» կուսակցութիւնը անցեալ տարի արդէն կազմակերպած եւ հովանաւորած էր 365 անձերու մկրտութիւնը, եւ այս տարի ալ կը պատրաստէր, չարունակելու այդ հաւաքական մկրտութեան ձեռնարկը՝ եւ 200-է աւելի նոր վերաբնակեցուած Հայերու եւ յատկապէս մանուկներու մկրտութիւնը կատարել Նոյեմբեր 22-ին, նոյն Դադիվանքին մէջ: Բնական է, որ խմբոյն համաձայնեցայ, յատկապէս որ ունէինք օրհնութիւնը Արցախի թեմին բարեյան Առաջնորդին, Պարգեւ Սրբազանին, եւ մեզի պիտի օգնէին Գանձասարի եւ Դադիվանքի վանահայր Տ. Ցովհաննէս քահանան եւ Ակերանի եւ չրջակայից հոգեւոր հովիւ Տ. Ստեփանոս քահանան:

Նոյեմբեր 22: Հին ու նոր յիչատակները կ'այցելեն ինծի: Լիբանանի անկախութեան օրն է եւ այդ օրը՝ արձակուրդ էր մեզի, Ս. Նշանի օրերուս: Լիբանանի անկախութիւնը ամէն բանէ առաջ մեզի համար արձակուրդ էր, ազատ օր էր, անկախութի՛ւն էր: Ցետոյ եկաւ 1963 Նոյեմբեր 22-ը: Նոր էր, որ Ամերիկա եկեր էի, եւ այդ օրը՝ երեկոյեան դէմ, իմացանք, որ Տալլասի մէջ նախագահ Քենըտին սպաննուեր էր: Քիչ օրեր կան մարդոց կեանքին մէջ՝ երբ ամէն օր կը յիչես, թէ այդ օր, տուեալ րոպէին ո՞ւր էիր: Ամերիկացիներուն համար՝ Բըլլ Հարպըրի օրն էր այդ, նոյն եղաւ Քենըտիի սպանութեան օր: Ու հիմա, չուրջ քառասուն տարի յետոյ կը յիչեմ նախկին Նոյ. 22-ները... Բայց բոլորն ալ կարծես պահ մը կ'անհետանան՝ եւ կեանքի տախտակին վրայ կ'արձանագրուի Քարվաճառը ... Դադիվանք ... հաւաքական մկրտութիւնը:

Ճամբան գրեթէ չորս ժամ կը տեւէ, եւ առանց պատմութեան կը մօտենանք Դադիվանքին: Պատմական Դուին եւ Պարտաւ ճամբուն վրայ, գետի եզերքին մեծաղեայ բացօթեայ տնակ մը կայ: Հըբաւէրը անզսպելի է. մեր ինքնաչարժը կանգ կ'առնէ, որպէսզի թեթեւ բան մը ուտենք: Ինչ կ'ըլլայ, ինչ չըլլար: Պր. Շատինեանին սեղանը կը բանայ: «Շատինեանին» ռուս չէ, հայ է, այն ալ՝ պատմական եղեգնաձորի Շատին գիւղէն: Ամէն բան գիտէ, ամէն բան կը հասկնայ. ուրեմն՝ լաւ սեղան ալ կը պատրաստէ: Ինամքով ամէն բան ծրագրուած է եղեր՝ ու մենք չէինք գիտեր: Հաւ ալ կար, ձուկ ալ կար, վրացական պիկնիկ կար, մանանեխ ալ կար: Բայց չատ զովեցին այս պարոն Շատինեանին եւ իր համայնապետարան ըլլալը: Զարմացայ մը ըրի, երբոր, ուրիշ ուր կը խօսէր Բաքուի հայկական թաղին մասին – Ամրանիքէնդ: Ես ալ հարց տուի, Պանկլատեշի մայրաքաղաք Դաքայի կեդրոնը Հայոց թաղը կայ – Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ չուրջ բոլորը: Անունը ի՞նչ է: Մեր չրջուն համայնապետարանը կարկամեցաւ, չդիտցաւ: Ես ալ հպարտօրէն ըսի՝ Ամրանիթոլա՛... մէկ եւ դէր, յօդուտ ինծի: Ինչեւէ, քիչ մը խղդռնջինք, ուրախացանք, եւ ահա մեզի հասաւ Սոցպանախարարի ինքնաչարժը: Պր. Մարտիրոսեանը իր կոչման հաւատարիմ վարդենիսի մէջ անգամ սոցծառայութիւն մատուցեր էր: Ճամբու եզրին մանուկ մը տեսեր էինն, որ ա լա Ամերիքա հիչ – հայք կ'ընէր, եւ վարդենիս կ'ապրի եղեր այդ տղան, տասնմէկամեայ Ռաչիկը, իր տատիկին հետ: Ծնողքը կ'ապրին Դադիվանքի մօտակայքը: Գիչերը տատիկը կը մահանայ – փիրուզա էր անունը, եւ մեր Ռաչիկը կերպով մը ինքզինք պիտի հասցնէր Դադիվանք: Աւելի լաւ անթուրա՞ժ: Եկաւ, մեզի հետ

նսաւ, կարծեմ կէս հաւ մը կերաւ: Զատիկ չէր, բայց հետը ձու խաղացինք եւ զրուցեցինք: Յաչիկը եղաւ մեր «ձնդի որդին», եւ այդ օրը մեզ բաւական ալ զբաղեցուց: Հինգերորդ դասարանի աշակերտ էր, բայց կարծես թէ դպրոցին հրաժեշտ տուեր էր: Ութ քոյր եւ եղբայրներ էին, ինքն ալ կարծեմ անդրանիկն էր: Հացի փող պէտք էր եւ մեր պարոնը դրամի համն ալ դիտէր: Այս տարի չուրջ 200 քիլօ ընկոյզ ծախած էր, քիլոն 500 դրամի: Գէչ չէր, թէեւ, ըստ ասելոյ, քիլոյի դիներով, քիչ էր (երեւանի դիները 1000 եւ 1500 դրամ են): Բայց ոչինչ: Եւ Յաչիկը մեզի հետ եկաւ Դաղիվանք, նուէր սրբիչ մըն ալ ստացաւ եւ մկրտուեցաւ, բայց սրտիս մէջ վախ կար, որ Յաչիկը անցեալ տարի անդամ մը արդէն մկրտուած էր եւ այս տարի ալ մկրտուեցաւ դեղեցիկ սրբիչի մը պատճառով: «Ասանկ բաներ կ'ըլլան», – պիտի ըսէր բարեկամ մը: Յաչիկէն ամէն բան կը սպասուի, արդէն «հասցուցեր» էր ածական մըն ալ ունենալ: Մեր հէ՛դ, անպաշտպան Յաչիկը ծանօթ էր ամբողջ Քարվաճառի եւ Դաղիվանքի մէջ փրրեւ ձօճէն: Շուստրի տղայ մըն էր, եւ չեմ կասկածիր, որ տատիկի մահուան լուրն անդամ յօրինած էր՝ Վարդենիսէն դալ հասնելու համար Դաղիվանք: Ինչ ընեմ, որ տասնկ մտածումներ ալ կուգան: Երեւանէն տորմած եմ, ուր նոյն աղջիկը երկու անդամ մօտեցաւ եւ խնդրեց վճմէ, որպէսզի օգնեմ իրեն. Նոյեմբերեան-նէն եկեր հասեր էր Երեւան Մոսկուայէն երեւան ժամանած իր ընկերուհին դիմաւորելու համար, որ չկա՛ր... Եւ խեղճ աղջնակը (20 տարեկան մը ըլլալու էր) մէյ-մէկ մնացեր էր: Օգնեցի: Երկրորդ անգամ վարորդս ծուղակ ինկեր էր: Վերջերս ալ «Յառաջ»ի մէջ կարդացի, որ ինծի բախտակից եղեր է Եւսեբիոսը, մեր օրերու քրոնիկագիրը:

Ինչեւէ: Շատ տարածուեցայ եւ մոռցայ, որ պէտք է չուտով հասնինք Դաղիվանք, ուր արդէն հաւաքուեր էին քահանայ հայրերը, վարչակազմի ղեկավարները, հեռու եւ մօտիկ դիւղերէն հաւրիւրաւոր երախաներ, ծնողներ, ուրիշներ:

Կէսօրէ յետոյ ժամը 2–ին մօտերն էր, երբոր հասանք Դաղիվանք: Երբորդ անգամն էր, որ ուխտի կու գայի այս եզեկան վանքը, եւ այս անգամ մկրտութիւն պիտի կատարէի, մի քանի ժամ ալ մը-նայի: Ժամանակ չկար սակայն այս ուայն կողմ նայելու 200է աւելի անձեր պիտի մկրտէինք, դրոշմէինք: Անմիջապէս դործի սկսանք, Տէր Յովհաննէսն ու Տէր Սահակը, եւ ես, դործերը դասաւորեցինք, կարգը ճշդեցինք, ջուրի աւազանները դետեղեցինք, այլ պատրաստութիւններ տեսանք եւ ահա սկսանք մկրտութեան սուրբ խորհուրդի մատակարարման: Երկու կնքահայրեր ունէինք –Պրն. Դաղիկ Եդանեանը եւ Պրն. Սերդէյ Երիցեանը: Փորձառու մարդիկ էին, բայց «փորձը փորձանք չէ»: Քաթեչիզմի փոքրիկ դաս մը, եւ թեկնածուները պիտէին, որ պիտի մկրտուին «յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոդւոյն Սրբոյ», թէ ի՞նչ է մկրտութեան խորհուրդը, ի՞նչ է դըրոշմը, ի՞նչ է Ս. Միւռոնը, ո՞վ Քրիստոսի օրհնած լուղը բերաւ Հայաստան, եթէ ոչ նոյն ինքն Թադէոս Առաքեալ, որու 70 աշակերտներէն մին ալ, Դադը, բերաւ «հէնց էստեղ», Դաղիվանք: Աչխարհի ո՞ր քրիստոնեան կրնայ հպարտանալ այսքան «ուղիղ» կապ ունենալով Ցիսուս Քրիստոսի հետ: Թեկնածուները սորվեցան նաեւ «Հրաժարիմ»ին Արեւմուտք դառնալ, եւ յետոյ, «Հաւատամք»ին ձեռնամած մնալ, եւ, վերջապէս՝ երրոր կնքահօր հարցուի, թէ «Երախայ դի՞նչ խնդրէ», պատրաստի պատաս – խանն է «հաւատք, յոյս, սէր եւ մկըրտութիւն»:

Օրը կ'իրիկնանար, եւ մենք սիրով եւ հաւատքով կը չարունակէինք մկրտել, դրոշմել, սրբիչ ու խաչ բաժնել եւ օրհնել նորակնունք քաղմութիւնը: – Անունդ դի՞նչ է... եւ Դաղիվանքին մէջ, ընդհանուր խառնիճաղանճին մէջ կը հնչէին հին ու նոր անուններ: Աննա, Գայեանէ, Վազգէն, Արամ, Տիգրան. յանկարծ՝ Լուսընթաղ, անխուսափելի Լիլիթը, յետոյ՝ Մարթա մը: Այս վերջինը կը բողոքէր: Կարծեմ չատ անսովոր անուն մը ունէր՝ եւ Տէր Յովհաննէսը նոր անուն մը սըտեր էր այդ աղջկան, որուն «խօչին» չէր եկած այս հինցած անունը: Կողմնակի լըսեր էի, ու ըսի՝ դիտե՞ս, իմ մամայիս անունն է: Զեմ դիտեր, արդեօք մխիթարեցա՞ւ այդ օրիորդը: Շատեր այսպէս եկան ու անցան –ծծկեր երախաներ կային, մեծ մասը դպրոցական աշակերտներ, երբեմն ալ ծնողներ եւ ծերունիներ: Ամէնէն երէցը՝ զոր մկրտեցի եւ դրոշմեցի, ճմրթկուած դէմքով 60–նոց կին մըն էր, որ «եկել էր վերջապէս հայանալու համար»: Մկրտութեան կարգը, ի վերջոյ, աւելի դիւրին է –ժուռերը՝ դրոշմի կարգն է– մարմնի 13 տեղերը պիտի դըրոշմես՝ համապատասխան աղօթքներով: Բայց միաժամանակ մօտէն պիտի տեսնես քիթն ու բերանը, ճակատը, ականջները, ձեռքերն ու ոտքերը: Այսինքն՝ լաւ մը պիտի դիտես դէմքը, աչքերը, եւ դուն հաղորդուիս իր հետ, կերպով մը մտերմանաս ենթակային հետ: Հոգեկան կապ մը ստեղծուի քու եւ դրոշմուղին հետ, երբոր կը դրոշմես ձեռքերը: Փոքրիկ ձեռքերը կը բանայ, եւ դուն պիտի մխուռնես այդ փոքրիկ ձեռքերը –բայց ձեռքե՛րը, այդ մանուկներու ձեռքերը, ափերը որ կը դիտես՝ լացդ կու գայ: Պէյրութի, Փարիզի կամ Ամերիկայի մանուկներու ափերը չեն, երբեմն աղտոտ ալ են: Բայց աղտոտութիւնը փոյթդ չէ, չարչարուած ձեռքեր են, կոշտուկ կապած, չորցած, աշխատողի ձեռքեր: Էհ, քանի՛ հազար ընկոյզ հաւաքեր են, մոչ ու հոնի են քաղեր, մասուր են հաւաքեր այս փոքրիկ ձեռքերը եւ համբուրելդ կու գայ այս մանտրտիկ, չարչարուած ձեռքերը: Բայց կը մտածես, արդեօք Պարոյր Սեւակ աչխատող մանկան ձեռք չէ՞ր տեսած, երբոր կը դովերգէր մօր ձեռքերը.

Անվերջ դատող, անվերջ բանող...
Ձախած ու կոշտացած... այս ձեռքերը:

Մուխը իջեր էր, երբոր մկրտութեան կարդը աւարտեցաւ: Մինչ այդ մեղի միացած էր Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան վարչապետ Պրն. Անուչաւան Դանիէլեան, Ընկերային ապահովութեան նախարար Լեւոնթըն Ղուլեան, այլ պաշտօնատար անձեր: Երկու ժամ քչեր եկեր էին մայրաքաղաք Ստեփանակերտէն, այդու յայտնելու համար իրենց զօրակցութիւնը: Թեմի Առաջնորդ, Պարդեւ Սրբազան ստիպուած եղեր էր մեկնիլ Ս. Էջմիածին, եւ այդ պատճառաւ ալ չէր կրցած մասնակցիլ մկրտութեան Ս. Խորհուրդին: Պարոն վարչապետի հետ առիթ դտանք չրջելու վանական համալիրը, հիանալով մեր անցեալով, մեր պատմութեամբ, մեր ճարտարապետական արուեստով, մեր խեղճութեան վրայ ալ ողբալով, քանի որ մինչ մեր հայրերը կըրցեր էին նման վանքեր կառուցել՝ մենք չէինք յաջողեր նորոգել ու պահպանել զանոնք: Բայց ի՞նչ էր մեր տեսածը: Քիչ մը չեղում հաւանաբար վնաս չի տար:

Դաղիվանքը կը գտնուի Վերին Խաչենի կամ Ծար դաւառի արեւելքը, Թարթառ գետի ձախ ափին, կէս քմ. հեռաւորութեան մը վրայ: Արտակարգ յուչարձանախումբ մըն է, որ հիմնուած է հաւանաբար Ա. դարուն, իբրեւ փայտաչէն մատուռ: Ցետագային, հաւանաբար Դ. դարուն այնտեղ կառուցուած է առաջին քարէ չէնքը, եւ տակէ յետոյ, դար առ դար վանքը չբեղացեր է նորանոր կառոյցներով: 1700 տարի չարունակ մեր հայրերը այնտեղ կառուցեր են կաթուղիկէ եկեղեցի, դմբեթաւոր փոքր եկեղեցին, ժամատունը, զանգակատունը, միանաւ եկեղեցին, դրատունը, սեղանատունը, հնձանն ու մառանը, իշխանական ապարանքը, դարպասներ, սիւնազարդ սրահ... Վարչապետին հետ յիչատակի նկար մը կ'առնենք Մայր եկեղեցւոյ առեւելեան պատի մեծադիր արձանագրութեան առջեւ: Հսկայ պատ մըն է, եւ դայն կառուցողը՝ Աղոյ խաթունը, կը յիչէ, որ այս եկեղեցին կառուցեր է ի յիչատակ իր ամուսնոյն եւ երկու դաւակներուն, այսինքն՝ ի յիչատակ Հասանին, որ սպաննուած էր Թուրքաց պատերազմին (արդէն), եւ կիսօրեայ մեռած իր Գրիգոր որդւոյն –ողորմի իրեն: Այլ ու ձախ ուրիչ յիչատակարաններ ալ կան: Բոլորն ալ աղօթք կը խնդրեն, եւ այնտեղէն իրենց ձեռքերը կարկառած՝ կը խնդրեն որ յիչենք զիրենք, ողորմի մը տանք, օրհնութիւն մը բիւր մեր չըրթներէն: Ոմանք ալ պայմանագիր կապած են ապագային հետ եւ կը պահանջեն, որ իրենց յիչատակին պատարագ մատուցւի իրենց սիրած տօնի օրը –Ս. Յովհաննէսի օրը–, Երեւման խաչի օրը, կամ ալ Վարդանանցին, Աւագ Հինդչաբթիին... Հիմա ո՛վ պատարագ կը մատուցանէ այնոց յիչատակին: Ու պիտի գո՛յ օրը, երբ այդ սուրբ անունները պատերուն վրայէն պիտի քալեն, նորակառոյց եկեղեցիներու խորանները պիտի բարձրանան, եւ այնտեղէն ալ պիտի յիչուին առ Աստուած: Ու այնատեն պիտի դիտնանք՝ թէ քանի՛ քանի պատարագ պարտական ենք մենք անոնց՝ որոնք իրենց հալալ վաստակը վանքերուն եւ եկեղեցիներուն կտակեր էին... Հող, ագարակ, տուն ու պալատ: Բայց հիմա զմբեթաւոր փոքրիկ եկեղեցւոյ կողքին ենք կանգնած: Դուռը փակ է, ու չեմ կրնար ներս մտնել եւ աղօթել, մինչդեռ այնքա՜ն պիտի ուզէի այնտեղ ըլլալ, առանձինն, եւ աղօթել իմ միջնեկ եղբօրս համար, որ 1998 Յունիս 17 թուականին, երբոր ես Մշոյ Սուլթան Ս. կարապետ կ'այցելէի, Պէյրութի մէջ զոհ կ'երթար ինքնաչարժի յիմար արկածի մը: Այն ատեն Ամերիկան նոր էի թողեր, չատ բարեկամներ ունէի, եւ փոխան ծաղկեպսակի 3000 տոլար հաւաքուեր էր: Ցարմար նկատեցինք այդ դումարը յանձնել Պր. Արմէն Հախնազարեանին, որպէսզի նորոգէ այդ գողարիկ եկեղեցին: Հիմա նոր է, որ կը տեսնեմ այդ եկեղեցին, եւ բնական է, որ յիչէի հէդ եղբայրս: Նոյն այդ մատրան մէկ կողմը փոքրիկ յիչատակարան մը կայ – «Թուիս 1190, ես, Տէր Գրիգորիս, Առաջնորդ Սուրբ Ութիս, կանգնեցի խաչս եղբօր իմոյ Սըմբատայ, որդւոյս՝ Վախթանգ. որք երկըրպադէք՝ յաղօթս յիչեցէք»: Օր մըն ալ, կը մտածեմ, երբոր ես ալ հեռո՛ւ պիտի ըլլամ այս աչխարհէն, պատահական այցելու մը պիտի դայ, այստեղ պիտի կարդայ նման տող մը. «Ես Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս կանգնեցի խաչս ի յիչատակ եղբօր իմոյ Յակոբայ, որք երկըրպադէք, յաղօթս յիչեցէք, Թիւն 1998...»: Որքան փոքր է աչխարհը, որքան փոքր է Հայոց աչխարհը, որքան խորունկ է մեր կապը մեր պատմութեան եւ Հողին հետ:

Այս տպաւորութիւններով կը թողունք Դաղիվանքը եւ մօտիկ անտառակի մը մէջ, ուրկի ծանր բուրմունքի տակ ընթրիք մը կ'ընենք: «Ճաչակեցուք խաղաղութեամբ»... չնորհիւ մեր հերոսներուն՝ ահա մենք, բաց դաչտի մէջ, խաղաղութեամբ կը վայելենք արցախցու հացը: Ողորմի մեր հերոսներուն, փառք մեր հերոսներուն:

Մթնչաղին կը փորձենք հասնիլ Քարվաճառ: Վաղը երկար ճամբայ ունինք կատարելիք:

ՔԱՐՎԱՃԱՌԷՆ ՆՈՐ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ

Ծոստովանիմ, որ նման պատյաններ ինծի համար Հայոց պատմութեան, Հայաստանի աչխարհագրութեան դասեր ալ են, եւ սորվածս ալ չուտ մը կ'ուղեմ փոխանցել ընթերցողներուս: Հաճոյք մըն է այս, վստահաբար, սորվիլ, ճանչնալ եւ բաչխուիլ: Եւ ահա թէ ինչու հիմա կը փորձեմ ձեզի հետ կիսել Քարվաճառի մասին անհրաժեչտ կարդ մը տեղեկութիւններ, որպէսզի յետոյ ալ միասին քալենք պատմութեան քառուղիներէն:

Քարվաճառի չրջանը չուրջ 2000 քառակուսի քիլոմեթր է, Լիբանանի մէկ հինգերորդ տարածքը: Սահմաններն են՝ արեւելքէն՝ Մարտակերտը, հարաւէն՝ Լաչինը, հարաւ – արեւմուտքէն եւ հարաւէն՝ Հայաստանի Վարդենիսի, Վայքի եւ Սիսիանի չրջանները, հիւսիսէն ալ՝ Ադրբեջանը: Քիւ տը սադ մըն է, կարգիչ, 21 տարեկան, մանրէադիտութեան ուսանող:
Association ELEFANT
H. Yezeguelian
4, avenue Daumesnil,
78600 Maisons-Laffitte

E.L.E.F.A.N.T

ՍՊԻՏԱԿԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԷԼԷՖԱՆ կազմակերպութիւնը (Educational Link and Entertainment For Armenian New Talents) կը զբաղի Սպիտակի մանուկներու դաստիարակութեամբ, ըրեան հանելու համար տաղանդներ: Երեք յաջորդական ամառներ հայկական կազմակերպութեան մը հետ աչխատելով, էլէֆանի հիմնադիրները հասկցած են տեղւոյն մանուկներուն կարիքները եւ տեղական իչխանութեանց զօրակցութեամբ տուն մը եւ հող մը գնած են, ոտքի հանելու համար կրթական ծրագիր մը երախաները մղելու յաչտնաբերման, դիտելիքներու աչկերտութեան եւ ըստեղծագործութեան չրջանակի մը մէջ: Տղոց կ'առաջարկուի բանակարգում, անգլերէնի եւ ֆրանսերէնի վարժութիւն, մարմնամարզ, թատրոն, լրագրութիւն, քաղաքացիութեան կրթութիւն:

Իր նպատակներուն համար, էլէֆան օժանդակութեան կարիք ունի, դրամական, կազմածի նուէրներով կամ դանազան ձեւերով: Վարչութեան անդամներն են. _ Միաքօ Եղիկեան (նախագահ), 25 տարեկան, հոգեբանութեան ուսանողուհի, Սապինա Սեպասթիանի, դանձապահ, 29 տարեկան, ֆրանսերէնի դասատու, Անգա Մարտիրոսեան, քարտուղար, բժչկութեան ուսանող, 25 տարեկան, Արա Ղազարեան, ծրագրի համակարգող, 21 տարեկան, մանրէադիտութեան ուսանող:

Association ELEFANT
H. Yezeguelian
4, avenue Daumesnil,
78600 Maisons-Laffitte

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՄԵՆՔԻ համալսարանի Սաքիս Գաբաեորդաս սրահին մէջ, Նոյ. 13–ին կլոր սեղան մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Ցանձնախումբին, գործակցութեամբ Փանտիօ քաղաքական դիտութեանց համալսարանին: Նիւթն էր. – «20–րդ դարու ցեղասպանութիւններ: Միջազգային իրաւունք եւ քաղաքականութեան պատասխանատուութիւն – Հայերու օրինակը»: Բացումը կատարած է համագրող եւ էլէֆերոթիփիա օրաթերթի լրագրող Տիկին Քիրա Ասրամ: Ողջոյնէ խօսքով հանդէս եկած է կիպրոսի Քիւքուի պատմական վանքին մեծաւորը՝ Նիքիֆորոս Եպիսկոպոսի կողմէ «Կիպրոսի տան» նախագահը՝ Տիկին Նասա Մաթաիփու: Ասոք առած են Վահագն Տատրեան, նախարար Լեւոն Մկրտչեան, երեսփոխան Թէոտորոս Փանկալոս, դասախօսներ, եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ:

ԱԹԻՆԻ համալսարանի Սաքիս Գաբաեորդաս սրահին մէջ, Նոյ. 13–ին կլոր սեղան մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Ցանձնախումբին, գործակցութեամբ Փանտիօ քաղաքական դիտութեանց համալսարանին: Նիւթն էր. – «20–րդ դարու ցեղասպանութիւններ: Միջազգային իրաւունք եւ քաղաքականութեան պատասխանատուութիւն – Հայերու օրինակը»: Բացումը կատարած է համագրող եւ էլէֆերոթիփիա օրաթերթի լրագրող Տիկին Քիրա Ասրամ: Ողջոյնէ խօսքով հանդէս եկած է կիպրոսի Քիւքուի պատմական վանքին մեծաւորը՝ Նիքիֆորոս Եպիսկոպոսի կողմէ «Կիպրոսի տան» նախագահը՝ Տիկին Նասա Մաթաիփու: Ասոք առած են Վահագն Տատրեան, նախարար Լեւոն Մկրտչեան, երեսփոխան Թէոտորոս Փանկալոս, դասախօսներ, եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ:

Շրջանը հարուստ է բաղում գետերով եւ վտակներով: Լեռնային հարիւրաւոր աղբիւրներ անունդ կու տան թարթառ գետին: Շրջանը հնուց ծանօթ եղած է իր տաք եւ պաղ հանքային աղբիւրներով, որոնցմէ նչանաւոր են արքայական բաղնիքները: Գլխաւոր ճանապարհներ ալ ունեցած է, որոնք հին – հին դարերէ բանուկ եղած են: Մենք գործածեցինք Դուխն – Պարտաւ ճանապարհը՝ որ չարունակ կը հմայէր մեզ իր ամեհի ժայռերով, չքեղ բարձունքներով:

Քարվաճառը մաս կը կազմէր Վանի թագաւորութեան, եւ, ե. – Զ. դարերուն ալ Աղուանից մարզպանութեան: Ըստ «Աչխարհացոյց»ի, Արցախի 12 դաւառներէն մին էր, «Վայկունիք» անւամբ: Է. – Ը. դարերուն հինգաւ Արաբական տիրապետութեան տակ. Թ. դարուն ալ իչխանութեան բնիկ Առանչահիները: Անոնք բուռն պայքար մղեցին Արաբներու դէմ, կառուցին բերդեր, պաչտպանական ամրոցներ եւ միացան, խնամիական կապերով, Զաքարեաններու հետ: Զաքարէ եւ Իվան եղբայրներու քոյրն ալ, Դոփը, ամուսնացաւ Հասանի հետ, որ կը վայելէր Զաքարեաններու հովանաւորութիւնը: Այս խեղճ Հասանին տոհմը պատմութեան անցաւ կնոջ մը՝ Դոփի անունով: Եւ այս Դոփեանները իչխանութեան վրայ մնացին մինչեւ ԺԴ. դար: Իրենց մեծագոյն հարուածը տուաւ Լենկթեմուր, 1382 թ., երբոր նահատակութեան «քալ ու արի պարոնները» Շանչէն: Դոփեանները իրենց իչխանութիւնը կրցան պահպանել մինչեւ ԺԸ. դար, բայց, հարուածը ի վերջոյ հասաւ մինչեւ «ի յաստուածապահ ամուրն Ծար»... երբոր Թրքական եւ քրտական տարբեր ցեղեր, պարսիկ հարկահաններ աքցանի մէջ առին չրջանի ժողովուրդը: Ծարի մելիքութիւնը լուծուեցաւ Սողքի եւ Զրաբերդի մելիքութեանց մէջ, եւ քոչուոր ցեղեր եկան ու եկան, ու Հայերն ալ սկսան քաչուիլ: Շրջանին լախտի հարուած եղաւ Մեծն Պետրոսի ծանօթ քաղաքականութիւնը: Եւ 1724 թուականին ալ սկսաւ վերջնական հայաթափումը: 1813 թուականին չրջանը միացաւ Ռուսաստանին, եւ դար մը ամբողջ մնաց ռուսական տիրապետութեան ներքեւ: 1933–ին կարմիր Քիւրտիստան եղաւ, 1930–ին Ադրբեջանի մաս կազմեց եւ այլն, եւ այլն: 1993 Մարտ 31–ին ազատագրուեցաւ Դաղիվանքը, Ապրիլ 3–ին ալ՝ Քարվաճառը: Երեք դարու դերութենէ մը յետոյ՝ Հայոց աբեւը կը չողար Քարվաճառի երկինքին վրայ:

Մ. Ա. Ս.

(Շար. 1)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԱԽԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՍԱՐԿԱՒԱԳԻ Տօնին

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, յետ առաւօտեան ժամերգութեանց, ժամը 10·30–ին, Առաջնորդ Սրբազանը զպրութեան չորս աստիճաններու պատասխանատուութեան պիտի կոչէ՝ դպիր պիտի ձեռնադրէ՝ Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ծառայողներէն՝

ՍԱՐԳԻՍ, ՆԱՐԵԿ
եւ
ԱԴԱՄ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Նոյն առեն Ուրարի տուչութեամբ՝ կիսասարկաւագ պիտի ձեռնադրէ, Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարի դպիրներէն՝ կարօ եւ Թորգոմ Կարապետեան եղբայրները:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԱՅՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Նախատօնակ Ծննդեան:

Ժամը 17–ին ընթերցուածք:

Ժամը 18–ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՔԵԼԷԿԵԱՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Ժամը 11–ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :

Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :

04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre. Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(*Côtillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION DE PEINTURE

des Elèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

sous la direction de leur professeur KHATCHIG KAZANDJIAN

du 13 au 21 décembre (14h-19h)

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Week-end de retrouvailles à Paris
Colons de l'UGAB
Du 20 (après la classe) au 22 décembre 2002

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter

UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ **01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

UGAB - PARIS - IDF

NUIT DU NOUVEL AN

La nouvelle équipe UGAB-Jeunes
et l'US Nubar
organisent

LA NUIT DU NOUVEL AN

Le 31 décembre dès 21 heures 30

Buffet de prestige, champagne offert pour minuit, softs à volonté

Sur prévente uniquement :

50 euros (buffet+soirée) / 30 euros (après 1h)

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Réservations : 06 14 99 85 05 ou **06 62 72 37 76** (nombre de places limité).

Tenue correcte exigée. La direction se réserve le droit d'admission.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos,
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20
VENDREDI
20 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Այրտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·583 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·583

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՆՈՐ ԼՈԶՈՒՆԳԸ՝ «ՄԵ՛Ր ԵՒՐՈՊԱՆ»

Յունուարին, Յունաստան կը սանձէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը եւ այդ առթիւ, Ֆիկա-ռօ հարցազրոյց մը ունեցած է Արտաքին նախարար Ժորժ Փափանդրէուի հետ: Ան կը գտնէ որ չատ կարեւոր է Եւրոպական Միութեան մէկ ձայնով արտայայտուիլը իրաքեան հարցին կապակցութեամբ: Յայտնած է որ լոզունգը պիտի ըլլայ՝ «Մե՛ր Եւրոպան», լոկօն ալ ծիծեռնակ մը՝ «խորհրդանիշ ազատութեան»: Նախարարը ներկայացուցած է նաեւ գլխաւոր հինգ նախապատուութիւնները, որոնց առաջինն է ընդլայնումը: Կայ նաեւ պայմանգրութիւն որ կը պատրաստէ Եւրոպայի ապագան եւ նախագահը՝ Ժիսքար տ'Էսթէն պէտք է ներկայացնէ իր ծրագիրը Սելանիկի Գունեսի վեհաժողովէն առաջ:

*Ան հարցումին որ կը վերաբերի Թրքական թղթածրարին մատակարարման, Փափանդրէու կը պատասխանէ.– «Գոփընհակըն յստակ ազդարարութիւն մը ըրաւ Թուրքերուն: Կրնան միանալ Եւրոպայի եթէ յարգեն մուտքի պայմաններուն չափանիշները: Կ'աչխատինք Անգարայի հետ, մանաւանդ մուտքի գործընկերութեան վերաքննութեան վրայ, որ որեւէ թեկնածուի համար կը սահմանէ ինչ որ կատարուած է եւ ինչ որ կը մնայ կատարելիք»: Յոյն նախարարը չի խորհիր որ Թուրքերը պատրաստ կ'ըլլան 2003–ին իսկ, ինչպէս յայտարարած է Էրտողան: Յանձնախումբը կը խորհի որ դեռ 18էն 24 ամիս պէտք է: Օրինքները դնելը չի բաւեր, կ'ըսէ Փափանդրէու, հարկ է նաեւ որ գործադրուին: Որքան չուտ այնքան լաւ կ'ըլլայ Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի համար: Լրագրողը հարց կու տայ թէ Կիպրոսի հարցին լուծումը մաս կը կազմէ՞ Թուրքիոյն պահանջուած պայմաններուն ու նախարարը կ'ըսէ.– «Թուրքիոյ դէպի Եւրոպա կատարելիք յառաջդիմութեան տրամաբանական եզրակացութիւնը կ'ըլլայ: Բոլորս առանց սահմանի Եւրոպայի մը մասին կը խօսինք, առանց Պէրլինի պատին եւ կղզիին բաժանումը, այդ ուղղութեամբ յստակ կերպով անքնական երեւոյթ մըն է: Երկու կողմերը միշտ պառակտուած են, յաւելեալ, ցեղային սահմանագիծերու համաձայն, ինչ որ անհուշտ դէմ է բոլոր եւրոպական ընկերակցութիւններուն: Քոֆի Անանի ծրագիրը մեծ պատեհութիւն մը կը ներկայացնէ: Բացի Ռ. Տէնքթաշէն, կարգադրութեան քաղաքական փափաք մը կայ բոլոր կողմերը»: Յունական նախագահութիւնը, կը չեշտէ Փափանդրէու, պէտք է խոհեմ եւ փափկանկատ ձեւով գործէ եւ այդ նախագահութիւնը կրնայ դրական դեր գործել, եթէ կարենանք տարբերութիւն մը դնել մեր երկու հանգամանքներուն միջեւ՝ գործադիր նախագահութեան եւ կողմի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԵՐԺՈՒՄԸ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարած է թէ թրքական կողմին համար անընդունելի է կիպրոսը միայն յունական բաժինով Եւրոպական Միութեան անդամ դարձնելու որոշումը: Այդ որոշումը հրապարակուած էր Գոփընհակընի ժողովին: Անգարա դիտել կու տայ որ կղզին ամբողջութեամբ ներկայացնելու կարող միանական պետութիւն մը չունենալով, երկու ժողովուրդները կը չարունակեն ապրիլ որպէս երկու անջատ պետութիւն: Այս կացութեան մէջ, Եւրոպական Միութիւնը միակողմանի որոչումներ տալու եւ միջազգային պատասխանատուութիւններ ստեղծելու իրաւունքը չունի: Այս առումով, Թուրքիա իրաւական եւ քաղաքական տեսակէտէն կը մերժէ ընդունիլ Գոփընհակընի վեհաժողովին կիպրոսի առընչուած որոշումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կարգ մը որոշումներ տուաւ, Դեկտեմբեր 18–ին, առաջքն առնելու համար ճամբաներու աղէտալի արկածներուն, որոնք բոլոր մրցանիշները կը կոտրեն, քաղդատմամբ Եւրոպայի միւս երկիրներուն: Ասոնց գլխաւորներն են, խիստ քննութիւն ճամբաներու վրայ, ինքնաչխատ գործիքներու գետեղմամբ, պատիժներու խստացում մահացու արկածներու պարագային (ակամայ մարդասպանութեան պատիժը, ներկայիս 3 տարի բանտարկութիւն, կ'անցնի հինգ տարուան, նոյնիսկ 10, եթէ ենթակային ալքոլամոլութեան տոկոսը չատ բարձր է), կառք վարելու արտօնագիրն ալ փոփոխութիւններ կը կրէ, նախ պիտի տրուի երեք տարուան փորձի շրջանի մը համար, որու ընթացքին սկանակ վարորդը միայն վեց կէտի դրամագլուխ մը պիտի ունենայ: Բժշկական քննութիւն պիտի պահանջուի, յետագային քննութիւնները պիտի կատարուին պարբերաբար, մանաւանդ որոշ տարիքէ վեր:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ իր բնակարանին մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին, սպաննուած է համալսարանական մը, յարձակման մը ընթացքին որ կը յիշեցնէ 1990–ական թուականներու քաղաքական սպանութիւնները: Նեճիպ Հապլէմիթօղլու, քաղաքական գիտութեանց փրոֆէսէօր, հեղինակն է հրատարակութիւններու, որոնք կը վերաբերին իսլամապաշտ ծայրայեղ խմբակներու:

ԱԼԺԻՒՆ 120 քիլոմեթր արեւմուտք, Սիտի Մէճաատէի լեռներուն մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին 10 զինուորական եւ երկու «հայրենասէրներ» (զինուած քաղաքացի) սպաննուած են, թակարդ մը իյնալով: Ըստ ալժերական մամուլին բազմաթիւ զինուորեալներ ալ անհետացած են այդ յարձակումէն ետք:

ԳԱԶԱՑԻ ՄԷՋ, 15–ամեայ Պաղեստին-ցի մը սպաննուած է Դեկտեմբեր 18–ին, բախումներու ընթացքին: Նպլուսի մէջ ալ, հօթը պատանիներ եւ Ֆաթահի երկու անդամներ վիրաւորուած են իսրայէլեան կրակոցներէ:

ՍՈՒՐԻԱ. ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդին յանձնած է բանաձեւի ծրագիր մը, որ կը դատապարտէ Իսրայէլը ՄԱԿ–ի երեք պաշտօնատարներու սպանութեան համար պաղեստինեան հողամասին վրայ: Դեկտեմբերին, ՄԱԿ–ի պաղեստինացի վերանայման գործակալութեան բաժնի պաղեստինցի երկու պաշտօնատարներ սպաննուած են, երկու չաբաթ առաջ ալ Անգլիացի մը, որու պաշտօնն էր ձեռնինի պաղեստինացի

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՐՄԷՆԻԱ,

(Դեկտեմբեր 19)

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտեմբեր 17–ի հրամանագրով կարգ մը փոփոխութիւններ կատարած է կառավարութեան կազմին մէջ: Ազգային Ապահովութեան նախարարութիւնը վերածուած է կառավարութեան առընթեր Ազգային ապահովութեան ծառայութեան, իսկ Ներքին գործերու նախարարութիւնը՝ կառավարութեան առընթեր Հայաստանի հանրապետութեան ոստիկանութեան:

Այս կարգադրութիւններուն զուգահեռ, նախագահը Ազգային Ապահովութեան նախարար կառլոս Պետրոսեանը նշանակած է Ազգային ապահովութեան ծառայութեան տնօրէն, իսկ Ներքին գործերու նախարար Հայկ Յարութիւնեանը՝ Հայաստանի ոստիկանութեան պետ:

*
**

60 ԸՆՏԱՆԻՔԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Սպիտակի կեդրոն 1 թաղամասին մէջ 60 ընտանիք նոր բնակարան ունեցած է: Նորակառոյց հինգ չէնքի այդ բնակարաններուն յանձնումը կատարուած է Լոռիի մարզպետ Հենրիկ Քոչինեանի կողմէ: Շէնքերը կառուցած են Լինսի հիմնադրամին միջոցներով:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ԱՅՑԸ ՎԱՐՁԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Դեկտեմբեր 18–ին Նոր տարուան ու Ծնունդի տօներուն առթիւ հնորհաւորական այց մը տուած է վարչապետ Ա. Մարգարեանին: Անոնք միասնաբար քննած են պետութիւն – եկեղեցի յարաբերութիւններուն եւ գործակցութեան վերաբերող չարք մը հարցեր, այդ կարգին՝ առանց փոխարժէքի եւ պարմանաժամի էջմիածնի գործածութեան յանձնուած հայրապետական տուներուն եկեղեցիին սեփականութիւնը դարձնելու հարցը: Վարչապետը յանձնարարած է խնդիրը ուսումնասիրել եւ կարելի ամենակարճ ժամանակի մէջ լուծել:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻ

Դեկտեմբեր 17–ին, երեքշաբթի իրիկուն, յետ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Հայաստանի վաստակաւոր գրագէտ՝ Հրանտ Մաթեւոսեան: Քանի մը ամիս առաջ, Միացեալ–Նահանգներու մէջ թոքի վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած էր եւ յոյս մը ծագած էր որ յաղթահարած է հիւանդութիւնը:

Հ. Մաթեւոսեան ծնած էր 1935–ին Ախնիճոր գիւղը, որ պիտի հանդիսանար իր ստեղծագործութեան ներշնչումի աղբիւրը: 1962–ին աւարտած է Երեւանի Մ. Աբովեան մանկավարժական հիմնարկը, 1967–ին Մոսկուայի բեմադրութեան երկամեայ դասընթացքը: Գրական աշխատակցած է 1961ին, իր գիւղին անունը կրող՝ Ախնիճոր ակնարկով, որ անմիջական ուշադրութիւնը գրաւած է գրական չրջանակներու: Իր ծանօթ գործերն են.– «Օդոստոս», «Ծառերը», «Մեր վազքը» ժողովածուները, ուր ներկայացուած են «Մենք ենք, մեր սարերը», «Աչնան արեւ», «Կայարան», «Գոմէշը», «Ալիս» եւ այլ պատմուածքներ: Ցիշենք որ «Աչնան արեւ»ը լոյս տեսած է Ֆրանսերէն («Soleil d'automne») Փիէր Տէր-Սարգիսեանի թարգմանութեամբ: 1995էն 2000, Հրանտ Մաթեւոսեան եղած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ:

Մեծն – Բրիտանիա. պատերազմի կը պատրաստուի, թէեւ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ճ. Հուն կը վստահեցնէ որ «գործողութիւն մը ոչ անմիջական է, ոչ ալ անխուսափելի»: Այս խօսքերը ըսելով հանդերձ, բացայայտ է որ Անգլիա բոլոր պատրաստութիւնները տեսած է պինեալ ուժ մը մէջտեղ հանելու համար եւ նախարարը չի վարանիր ըսելու նաեւ թէ «այդ ուժը, Միացեալ–Նահանգներու ուժին կողքին, կրնայ գործել առանց Ա-պահովութեան Խորհուրդի համաձայնութեան»:

ՀԱՐԱԻՑԻՆ ԳՈՐԻՑԻ մէջ, Միացեալ – Նահանգներու դէմ թշնամական մթնոլորտը օրէ օր աւելի կը սաստկանայ եւ Ճ. Պուշի ներդրութիւն խնդրելն ալ ոչ միայն չէ մեղմացուցած այդ մթնոլորտը, այլեւ աւելի հրահրած է: Գործակիցները ընդվզած են որ ազատ արձակուին այն երկու ամերիկացի զինուորները, որոնք Սէուլի հիւսիս – արեւելքի Իւժոնկպուի մէկ ճամբուն վրայ, Յունիս 13–ին, իրենց հրաձայլով ճզմեցին 14 եւ 15 տարեկան երկու պարմանուհիները:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մահմեդականներու ճչգրիտ թիւը կարելի չէ եղած ստուգել, բայց, ամէնէն հաւանական թիւը 4–էն 5 միլիոն կը նկատուի ըստ Համարկումի Բարձրագոյն Խորհուրդի մէկ տեղեկագրին:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Դ.

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐԵԼԻԻՆ ՈՒ ԵՐԱԶԻՆ ՄԻՋԵՒ

Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչ Զ. Մուրատեան սկզբունքի համաձայնութիւնը պատրաստելէն ետք հանդիպում մը կ'ունենայ կրօնական ընկերակցութեան վարչութեան առենապետ Ժ. Գուսինեանի հետ, անցեալ Յուլիսին։ Համաձայնութեան մէջ նշուած է թէ եկեղեցին հողը կը տրամադրէ, վարժարանը կը կոչուի Նուարդ Կիւլպէնկեանի անունով, շինարարական գործը ենթակայ կ'ըլլայ Հիմնադրամի հակակշռին, եւ այլն։ Այս վերջին կէտին որոշ անհամաձայնութիւն կը յայտնէ Զ. Մուրատեանի խօսակիցը, որուն կ'ըսուի թէ այդ կէտը հիմնարկութեան համար բանակցելի չէ։ Ժ. Գուսինեան ինք ալ սկզբունքի համաձայնութեան տարբերակ մը պատրաստած է որ 90%–ով կը կրկնէ առաջինը։ Ուստի, Զ. Մուրատեան բնական կը գտնէ ըսածը որ համաձայնութիւնը պէտք է կրօնական ընկերակցութեան ժողովին ներկայացուի, վաւերացուելու համար։ Եւ քանի որ Յուլիս – Օգոստոս ամիսները արձակուրդի շրջան են, հակառակ Կիւլպէնկեանի աճապարանքին, կը յօժարին վերամուտին սպասել։

Մինչ այդ, երկրորդական բաժնի անյապաղ կառուցման կողմնակից մեծ մասով ալֆորվիլցի ծնողներէ բաղկացած «Զօրակցութեան կոմիտէ» մը իր կողմէն ջանք կը թափէ որպէսզի Կիւլպէնկեանի ծրագիրը չմերժուի։ Իրենց պնդումը այն է որ եթէ կ'ուզենք նորահաս սերունդը հայ պահել, անհրաժեշտ է անոնց նախակրթարանէն ետքի ուսումն ալ հայկական վարժարանի մէջ շարունակելու առիթը տալ։

Վերջապէս, կ'որոշուի կրօնական ընկերակցութեան Հոկտեմբեր 2–ի ժողովին օրակարգի նիւթ ընել սկզբունքի համաձայնութեան վաւերացումը։ Սակայն, կէս դիչերէն բաւական ուշ աւարտած ժողովը այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ եզրակացութեան կը յանգի։ Աւտր փոխարէն 6 հոգինոց յանձնախումբ մը կը կազմուի որպէսզի ծրագիրները ուսումնասիրէ եւ յաջորդ ժողովի օր որոշուած Հոկտեմբեր 29–ին ժողովականները անոնց տեղեկատուութեան վրայ որոշեն, քուէարկեն։

Այս արդիւնքը կը զարմացնէ Կիւլպէնկեանի կողմը, բայց կը մտածեն որ այդքան ժամանակ կորնցնելէ ետք, կըրնան մինչեւ Հոկտեմբեր 29 ալ համբերել։ Իսկ դուրսէն դիտողին համար նման յանձնախումբի մը այդ հանդրուանին կազմութիւնը մեկնակէտը կը թուի ըստ կըզնական մօտեցումներէ կարեւոր չեղումի մը։ Այս մասին հարցումին թէ եթէ անորոշութիւններ, հարցականներ, ի վերջոյ ուսումնասիրելի կէտեր կային, պէտք չէ՞ր սկիզբէն կազմել նման յանձնախումբ, Գ. Թորոսեան կըրկնեց Կիւլպէնկեանի փափաքը որ երկրորդականի անջատ չէնքի մը շինութիւնն էր եւ Հոկտեմբեր 2–ի ժողովը պէտք է որոշէր թէ համաձա՞յն է փափաքելի հողամասը այդ նպատակին յատկացնելու։ Ցետոյ, նիւթ ըրաւ նախակրթարանին հետ երկրորդական մըն ալ պահելու դժուարութիւնները, քանի որ Կիւլպէնկեանը չորս տարի մատակարարելէ ետք, երկրորդականին հողը պիտի յանձնէր կրօնական ընկերակցութեան։ Գ. Թորոսեան ըսելով հանդերձ թէ իրենք սկիզբէն համաձայն եղած են հողը տրամադրելու, պէնզինի կայանին տարածքը ունենալու միջանկեալ պարագան նոր ուսումնասիրութեան տուեալ կը նկատէր։

Հոկտեմբեր 24–ին, երկրորդ ժողովէն քանի մը օր առաջ Զ. Մուրատեան – Գ. Թորոսեան հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ։ Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչը ապահովութիւն կուտայ որ հիմնարկը եթէ դործ մը սկսի, կէս ճամբան չի ձգեր։ Գ. Թորոսեան այդ հանդիպումին նիւթ կ'ընէ մանկապարտէզի, նախակրթարանի նորոգութեան հարցերը, ըսելով որ անոնք առաւել կարեւորներն են իրենց համար, իսկ երկրորդականի մը շինութիւնը կուզայ Գ. ղիրքի վրայ։ Տըրուած պատճառաբանութիւնն ալ այն է որ եթէ դպրոցին այդ առաջին երկու բաժիններուն չարունակութիւնը չապահովուի, արդէն երկրորդական ունենալն ալ անիմաստ կ'ըլլայ։

Իսկ Զ. Մուրատեանի համար յստակ է իրենց հանդիպումին եզրակացութիւնը։ Կրօնական ընկերակցութիւնը պիտի որոչէր հողը տրամադրել, կամ ոչ։ Տրամադրելու պարագային եթէ Կիւլպէնկեան գործի չձեռնարկէր, իրաւունք պիտի ունենային դժդոհելու։ Իսկ եթէ հողը տրամադրելու որոշումէն ետք առիթ տրուէր Կիւլպէնկեանին որ հարկաւոր քայլերը սկսի առնել, պիտի նշանակէր թէ ծրագիրը ճամբայ ելած է, պիտի աւարտի։ Ուստի համաձայնութիւն կը գոյանայ Հոկտեմբեր 29–ի ժողովին օրակարգը միմիայն այդ հարցով կազմելու։

Ասով հանդերձ, Հոկտեմբեր 29–ի ժողովին ժողովականներուն կը ներկայացուի երեք տարբերակ առաջարկ մը, առ ի գնահատութիւն եւ քուէարկութիւն։ Այդ տարբերակները պատրաստուած են նախորդ ժողովին ձեւաւորուած յանձնախումբին կողմէ, բաղկացած՝ կրօնական ընկերակցութեան վարչութեան անդամներ՝ Գեղամ Թորոսեանէ, Սարգիս Պետոյեանէ, Ժագ Գուսինեանէ, Մանուէլ Տէյիրմէնճեանէ եւ դպրոցին հոգաբարձութենէն Նշան Գայանէ, Սմբատ Ալիսիէ։

Այդ երեք տարբերակներուն առաջինը ընդունելն է Կիւլպէնկեանի ծրագիրը, երկրորդը՝ մերժել զայն, իսկ երրորդը՝ հաւանութիւն տալ նոր ծրագրի մը։ Ծրագիր՝ անհամեմատօրէն ամբողջական, մեծդի եւ անչուշտ, անհամեմատօրէն մեծածախք։ Այդ ծրագիրը վերջակէտ կը դնէ նորոգութիւն – չինութիւն, նախակրթարան – երկրորդական նախընտրելու վէճերուն։ Ներկայի դպրոցին չէնքերուն մէկ մասին հողին եւ պէնզինի կայանին նոր գնուելիք գետնին վրայ պիտի չինուի երկու չէնքով համալիր մը. հոն մանկապարտէզն, նախակրթարանէն եւ երկրորդականէն զատ, պիտի գտնուի մշակոյթի կեդրոն, կրօնական դաստիարակութեան բաժին, սրահ, եւ այլն։ 2500 քառակուսի մեթր տարածութեան մը վրայ 1400 քառակուսի մեթր չինութիւն կը նշանակէ այդ ծրագիրը, որուն պիւտճէն նախնական գնահատումով կը հասնի չուրջ 2,5 միլիոն Եւրոյի (աւելի քան 16 միլիոն Ֆրանք)։ Նոյեմբեր 7 թուակիր, Ս. Պետոյեանի անունով ներկայացուած նախագիծ մը, այդ պիւտճէին հայթայթումին համար երեք աղբիւր նկատի կ'ունենայ. մէկ երրորդը պիտի տրամադրէ կրօնական ընկերակցութիւնը, նոյնքան պիտի ըլլան յատկացումները (*), նոյնքան ալ պիտի բերէ զաղութային հանդանակութիւնը։ Ժողովականները չախչախիչ մեծամասնութեամբ մը թեր կը քուէարկեն այս տարբերակին։ 17 քուէ կը ստանայ ան, մինչ առաջին երկուքը՝ չորսական մի–ձայն։

Այս տարբերակին մասին որպէսզի կարելի ըլլայ որոշակի դաղափար կազմել, հարկ է ներկայացնել Գ. Թորոսեանի եւ Զ. Մուրատեանի տեսակէտները։ Առաջինը բացատրեց որ պիւտճէին մեծութիւնը նկատի առած, կրնայ մտածուիլ ծախել փողոցին հանդիպակաց կողմի 850 քառակուսի մեթր հողամասը որ երկու միլիոն ֆրանքի չափ պէտք է արժէ։ Առնողը պէտք է յօժարի, սակայն, հողը տարի մը դպրոցին գործածութեան ձգելու, որպէսզի պատրաստի տնակները հոն փոխադրուին, եւ այլն, միւս կողմի հողը չինութեան պատրաստելու համար։ Եթէ դժուարութիւն ըլլայ, կը նախատեսուի հանրակառքերով աշակերտուելութիւնը տեղական վարժարաններ փոխադրել, որպէսզի հոն ճաչեն։ Շինութիւնը քայլ առ քայլ պիտի ըլլայ, ինչ որ ներկայի չէնքերուն նորոգութեան պարտաւորութիւնը չի վերցներ։ Պէտք է հարկաւոր նորոգութիւնը կատարուի, եթէ չենք ուզեր որ դպրոցը փակուելու վտանգին առջեւ գտնուի։ Միւս կողմէն, եթէ համալիրի ծրագիրը իրականութիւն դառնալու ճամբան բռնէ, նոր, կամ նորոգուելիք բաժիններ կան որոնք պէտք է փլցուին։ Այս բոլորէն զատ, Ս. Պետոյեանի նախագիծին նախատեսութիւնն ալ կայ վարժարանը տարի մը փակելու։ Թէեւ, Գ. Թորոսեան կը հաստատէր որ քայլ առ քայլ շինութեան պարագային այդ նախատեսութիւնը աւելորդ պիտի ըլլար։ Եթէ պիւտճէն պատրաստ ու տրամադրելի ըլլար, կրնար այդ հեռանկարը ներկայանալ։ Այս բոլորէն ետք Գ. Թորոսեան կը կրկնէր որ գործի անցնելու համար պիտի սպասեն որ պիւտճէին 2/3–ը դոյացած ըլլայ։

Ինչ կը վերաբերի Զ. Մուրատեանի դատումին որ նիւթին մասնագէտինն է, «մի՛ամիտ բան է կարծել որ ծրագիրը իրագործելի է»։ Կան նախ դպրոցական ճարտարապետութեան կապուած հարցեր, որոնք օրինակ, չեն արտօներ նոյն չէնքին մէջ մանկապարտէզ – նախակրթարան, կամ նաեւ երկրորդական համակեցութիւն մը։

Այս մասին Գ. Թորոսեան այլ կարծիք ունի. կ'ըսէ թէ հողը բաւական ընդարձակ է, հարց չի ծագեր։ Իսկ հարցուին թէ «Ուսումնասիրուա՞ծ են այդ պարագաները», պատասխանը «Այո, ընդհանուր դիծերու մէջ միայն» է։

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹի՞ՒՆԸ...

Հոկտեմբեր 29–ի ժողովին առաւան դէմ աւարտելէն անմիջապէս ետք, Գ. Թորոսեան քուէարկութեան արդիւնքին տեղեակ կը պահէ Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչը, նաեւ իմակով մը նոյն արդիւնքը կը ղրկէ Լիզպոն։ Ցաջորդ օրը Կիւլպէնկեանի հայկական բաժնին վարիչ կաւարը Զաւէն Եկաւեան լուր կը ղրկէ որ Ս. Մեսրոպ կրթարանին հարցը իրենց համար վակուած է։

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ

ԴԷՊԻ ՔԱՐՎԱՃԱՌ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Ի. դարու սկիզբին, Մեսրոպ Մաշխտոց որ չրջանը այցելած էր, այսպէս կը դրէր. «Բնիկ հայ ազգաբնակչութիւնը մահմետական ծով ժողովրդով չրջապատուած, չտակալով երկար անհաւասար կռիւներին եւ հիւսիսի «քրիստոնեայ» Պետրոս «Մեծ» կոչուած ցարից խափեելով զաղթի դիմեց դէպի այդ ցարի մեծ անապատները, Մոզդոկի եւ Ղզլարի չրջանները, ամայի եւ անմարդաբնակ ձգելով իր բնիկ երկիրը։ Ժ. դարում վոքր չափով կատարուեց այն, ինչ որ ահռելիօրէն կրկնուեց մեծ պատերազմին», Հայաստանի մեծագոյն երկրամասին մէջ։ Երախտիքի արժանի չէ՞ այս հոգեւորականը, որ զացած, տեսած եւ պատմած է այս բոլորը։ Երախտիքի արժանի են նաեւ այն միւսները, որոնք յաճախ կը մոռցուին – Յովհաննէս Եպիսկոպոսը՝ 1830 թուականին, Սարգիս Վրդ. Ջալալեանը, Մակար Եպիսկոպոս Բարխուդարեանը, Ղուկիկ վարդապետ Դադեանը, եւ նորերէն՝ Ս. Բարխուդարեանը եւ մեր օրերու Ժամանակակից Սամուէլ Կարապետեանը։

Շնորհակալութիւն հանդուցեալներուն եւ ապրի՛ս, Սամուէլ։

– ՆՈՐ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ – ՆԵՐԿԱՆ ԵՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Քարվաճառի (Շահումեան) ազատագրութենէն յետոյ համեստ, բայց հետեւողական քայլեր կ'առնուին չրջանը վերաբնակեցնելու համար։ Այս ծրագիրը համազգային տարողութիւն ունի եւ անհրաժեշտօրէն պէտք է որ ըլլայ մեր բոլորին ուշադրութեան առարկան։ Շրջանը կը կառավարուի յատուկ մարմնով մը, եւ վարչակազմի դեկավարն է Պր. Ռոպէրթ Այդինեանը։ Բայց եթէ Ադրբեջանի իշխանութեան օրերուն Քելբաջարի մէջ կային 114 համայնքներ, այժմ կան միայն 14 համայնքներ՝ ընդ որս Քարվաճառ, Վերիչէն, Բրաջուր, Նոր Գետաչէն, Եղեգնուտ, Նոր Էրքէճ, Զաբելքար, Նոր Մանաչիդ, Զափնի։ Ինչպէս կը տեսնէք՝ կարդ մը անուններ կուգան նախկին Շահումեանի չրջանէն, եւ այդպէս ալ է։ Շրջանի վերաբնակուածներէն չատեր կու գան հին Շահումեանէն, եւ կերպով մը կը վերաչինեն այդ գիւղերը՝ զանոնք կոչելով իրենց հին գիւղերու անուններով։ Հին գիւղի կարօտն է, որ գիրենք կը հաւաքէ, կը մէկտեղէ՝ պէտք է հասկնանք գիրենք, նոյն իսկ եթէ համաձայն չենք, որ աճապարենք, եւ կորսուած Գետաչէնի տեղ ըստեղծենք Նոր Գետաչէններ, այնպէս, ինչպէս մենք Պէյրութի մէջ ստեղծեր էինք Նոր Սիսը, Նոր Մարաչը, Նոր Սասունն...

Շահումեանի 14 համայնքներուն մէջ կան 10 միջնակարգ, երկու ութամեայ եւ մէկ տարրական դպրոցներ։

Պետութիւնը ըստ ամենայնի կը ջանայ օժանդակել վերաբնակեցման գործին։ Այսպէս – նոր հաստատուող ընտանիքնե–րը կը ստանան կոկիկ բնակարան, 200·000 դրամ (քանի տարուան վրայ – 0,5 տոկոսով), անձ գլուխ ալ 500 դրամ։ Ցետոյ իւրաքանչիւր ընտանիք կը ստանայ 6000 քառակուսի մեթր հողամաս եւ, եթէ տուեալ ընտանիքը աչխատի եւ մշակէ հողը, այլ խօսքով, տէր կանգնի իր հողամասին, հինգ տարի յետոյ այդ տունն ու տեղը կը դառնան սեփական։

Ուրախալի էր վիճակը, որ 2002 թուականին ունեցած ենք 70 ծնունդ եւ 6 մահ։ Եւ յատկանչական է, որ այս հանդուցեալները մեծ մասամբ թաղուած են Շահումեանի մէջ, ինչ որ կը նշանակէ, թէ այդտեղ հաստատուած ժողովուրդը նոր գիւղերը կը նկատէ իր մնայուն տունը։

Ալիեւն ու Ադրբեջանը անչուշտ նման քաղաքականութիւն կը վարեն Շահումեանի դրաւեալ չրջաններուն մէջ։ Բայց իրենց միջոցները տարբեր են – 2002 թուականի համար Ադրբեջան վերաբնակեցման համար յատկացուցած է 17 միլիոն տոլար, եւ երբեմն ալ չէչէն զաղթականներ ալ կը բնակեցնէ այնտեղ։

Եւ, վերջապէս, ազուոր լուր մըն ալ – Ղարաբաղի կառավարութեան որոշումով, կը քաջալերուի որդեծնութիւնը, եւ, հակառակն ըլլալով Հայաստանի, ուր չես գիտեր ինչու, օտար կազմակերպութիւններ եկեր են ու ֆամիլի բլանինկ կ'ընեն եւ կը քաջալերեն, որ հայ ընտանիքները զաւակ չունենան կամ չբերեն, Ղարաբաղը կը քաջալերէ բազմածնութիւնը – օրինակի համար՝ չորրորդ երախայի ծնելուն, 1000 տոլար կը դրուի դրամատան մէջ եւ տոկոսը (տարեկան 10/11 տոկոս) կը ստանայ ծնողքը։ Եւ այսպէս՝ չարունակաբար։ Ցայտնենք, որ 10–րդ զաւակի ծնունդին ծնողքը կը ստանայ բնակարան, 3000 տոլար եւ ինքնաչարժ մը, իսկ 11–րդ զաւակի ծնունդին ալ՝ 1000 տոլար ուղղակի օժանդակութիւն։ Մեր կատարած այցելութեան ընթացքին ճանչցանք 8 – 10 զաւակ ունեցող ընտանիքներ, բայց դժբախտաբար չկրցանք հանդիպիլ Դադիվանքի 11 զաւակ ունեցող ընտանիքին, ոչ ալ եղեգնուտի 10 զաւակ ունեցող ընտանիքին։ Բայց, Դադիվանքի մկրտութեան ժամանակ անձամբ մկրտեցի Միչա անունով մէկը, իր կինը՝ Այտան եւ անոնց ութ զաւակները։ Փառք Աստուծոյ, եւ պատիւ անոնց՝ որոնք վաղուան մեծ Հայաստանին հիմքերը կը դնեն իրենց բազմազաւակ ընտանիքներով։ Երանի՛ թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնն ալ ոչ միայն իր սահմաններէն դուրս քչէր ֆամիլի բլանինկով զբաղողները, այլ պետական օրէնսդրութեամբ քաջալերէր բազմածնութիւնը։ Գէթ այս կէտի մէջ Հայերը չհետեւէի՞ն Աստուածային պատգամին «Աճեցէք եւ բազմացարուք եւ լցէք երկիր եւ տիրեցէք դմա»...

ԱԶԱՏ ՔԱՐՎԱՃԱՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23–ի առաւօտեան փորձեցինք պտըտիլ Քարվաճառի մէջ։ Ճիշդ է, «չահուած» քաղաք է, ազատա–

պրուած հող է ու երկիր, եւ սակայն, համատարած աւերածութեան դիմաց սիրտդ կը ճմլուի: 1993 Թուականին այս տեղ ալ «այրած երկիր»ի քաղաքականութիւնը տիրող եղած է: Այսինքն, երբոր Ազերիները փաստօրէն փախած դացած են, եաին ձգելով իրենց տունն ու տեղը, նոր տէրերը, Հայերը, փոխանակ պահպանելու իրենց աւարը՝ իրենք աւերած տարած են են վինչ որ կարելի էր – կահոյք, սպասք, դուռ, պատուհան, փայտ ու երկաթ: Արդի՞ւնքը: Այն, ինչ որ տեսեր էինք Աղդամի մէջ, Ջանգելանի մէջ: Մարդ Աստուծոյ, ինչո՞ւ կ'աւերես: Գըրաւէ, նատիր, վայելէ: Ուրեմն՝ Քարվաճառը հիմնապէս աւերակ քաղաք է, քարաշէն տուներու չորս պատերը, պատուհանները՝ ականողիքներու պէս բաց են ու մռայլ: Բայց ո՞վ գիտէ: Թերեւս Հայերը չէին ալ յուսար, որ մի քանի չաբաթէն աւելի պիտի յաջողին պահել ադ չրջանները: Ուրեմն՝ մեր ընկերները մեզի կը ներկայացնեն աւերակ Քարվաճառը: Ազերիները, ինչպէս կ'երեւի, 1960–էն սկսեալ հսկայ գումարներ ծախսած են այս քաղաքի վրայ: Սա՝ կառավարական չէնքն է, կը նորոգուի, անդին՝ մշակոյթի տունն է: Աւերա՛կ, տըխուր, քարուքանդ: Շէնքին մէջ սակայն չորս – հինգ ծառ է բուսեր: Ահա՛ ուրեմն մշակոյթի ըսածդ, կ'ըսեմ ես ինծի... 200 մեթր անդին ռուսերէն տառերը կը յայտնեն թանգարանի չէնքը: Կը պատմեն, թէ մինչեւ 1993 Թուականին Ազերիները իմանալով, թէ չիմանալով, այնտեղ պահեր էին հայկական զեղեցիկ խաչքար մը 916 Թուականէն: Հոս ու հոն կը հանդիպինք նոր Հայերու, որոնք, ըստ երեւոյթին, գործի կ'երթան: Լաւ նչան է: Բարեւ կու տանք ու կ'առնենք: Հայաստանի պէս է. ամէն մարդ Հայ է: Պահ մը յետոյ մենք զմեզ կը դտնենք հաճելի անակնկալի մը առջեւ: Գեղեցիկ, մաքուր չէնք մը – դպրոցն է: Մեզ կը դիմաւորէ տնօրէնը, կը պարտցնէ չուրջ բոլորը, կ'այցելենք կարդ մը դասարաններ: Դպրոցը վերջերս վերականդնուած է պարսկահայ ամոլի մը կողմէ, եւ կը կրէ Ուիլիըմ Սարոյեան անունը: Նուիրատուներու անունները չեմ յիշեր, բայց իրենց նուէրը կրկնակի արժէք կ'ունենայ: Փոխանակ ոչինչ ըսող փրենց անուան՝ ահա դպրոցը մկրտած են մեծանուն դրողի մը անունով: Ապրին: Դպրոցը, ըսի, 104 աշակերտ ունի: Բայց այդպէս չթուեցաւ մեզի: Մեր հարցումին, թէ չատ բացակայ ունի՞ն, ուսուցչուհին, տնօրէնին համաձայնութիւնը առնելէ յետոյ, ամչնալով յայտարարեց, որ կարդ մը աշակերտներ դպրոց չեն եկած, որովհետեւ կօշիկ չունին: Պա՛րզ հաստատում մը: Բայց փղձկացի: Այդ պահուն երկու օրերու ընթացքին կուտակուած յուզումս բարձրացաւ կոկորդէս եւ կամացուկ մը դուրս ելայ, որպէսզի լացս չտեսնեն: Ուրեմն հիմա՞ ալ: Ժամանակին, դիտեմ, ատանկ բաներ կային: Ցիչեցի Ս. Նշանը, մարդանքի մեր դասերը, ալիւրի տոպրակի կտորով կարուած ներքնաշապիկ հագած տղոց ամչնալը, երբոր կը ստիպուէին բոլորի առջեւ հանուիլ, կամ Պուրճ Համուտի մեր դպրոցները՝ ուր չատ աշակերտներ կօշիկ չունէին, դուլպայ չունէին: Հիմա՞ ալ հայ մանչուկը դպրոց պիտի չերթայ, որովհետեւ կօշիկ չունի: Զարմանքիս չունիմ, չկամ ուրիշին չկայ մէջս: Բայց անդօրութիւնս է, որ լացի կը փոխուի, եւ մտովի կը բարկանամ բոլոր այն անոյշ, պերելի, անմեղ ծանօթներուս, որոնք Նիւ – Եորքի կամ Լոս–Անճըլըսի մէջ 100 – 150 տոլարանոց Բումա, Բիլաք, Նայքի սբորթայինի կօշիկներ կը հագնին, եւ կամ ալ այն անուշիկ աղջնակներուն՝ որոնք զեղեցիկ, փայլփլուն կօշիկներ կը հագնին, որոնք վառուող – մարդ լոյսեր ալ ունին: Ատիտասի սերունդներն են անոնք. Ամերիկա ծնած ըլալու առաւելութիւնը ունին:

Ո՛վ մարդկային արդարութիւն...

Դասարան մը կը մտնենք: Հայերէնի պահն է: Մեր խնդրանքին վրայ աղջնակ մը դողդրիկ զերթուած մը կ'արտասանէ: Սովորական թեմա մըն է – հայրենիքի համար նահատակուած զինուորը կ'երեւի մօրը, եւ մօր ու նահատակ զաւակի դրոյցը կը չարունակուի: Ուրիշ տեղ, ուրիչ առթիւ՝ զեղարուեստական կտոր մը պիտի համարէինք, իսահակեանէն տրտում զերթուած մը – հիմա, այստեղ, այսօր՝ գոյութենական ուժ ունի այդ կենսագրական բանաստեղծութիւնը:

Զանգը կը հնչէ, եւ, աշակերտներուն հետ մենք ալ դուրս կ'ելլենք դրօսանքի: Մի քանի հոդիներու հետ կը նկարուինք: Տղայ մը կայ, որ իմ մանկութիւնը կը յիշեցնէ, իմ մազերս ունի (այն ատեն ես ալ մազ ունէի), կ'ուզեմ հետը նկարուիլ: Ցանկարծ ուրիշ տղայ մը կու գայ եւ կը խնդրէ, որ ուղերորդ դասարանցիներու հետ նկարուինք: Հիմա իրենց նկարը մօտս է: Բայց իրենք պիտի ունենա՞ն այդ յիչատակը: Ես փորձ մը պիտի ընեմ ու ղրկեմ իրենց: Բայց ծխծաղս կու գայ, երբոր այլուր Հայաստանի մէջ ալ, յանկարծ մէկը որ ֆոտաքս տեսեր է, կը խնդրէ, որ զինք ալ նկարեմ: Նկարեմ, լաւ: Բայց ի՞նչ եըրաչխիք ունիս, որ նկարդ պիտի ղրկեմ քեզի: Գուցէ կ'ուզէ, որ իր պատկերը հե՞տս պտըտցնեմ: Չեմ գիտեր: Ասոր կ'ըսեն միակողմանի յիչատակ:

Քիչ մըն ալ կը քալենք Քարվաճառի մէջ: Կը թղթատենք պատմութիւնը, եւ կեղեցիները եւ խաչքարերու յիչատակները կը փնտռենք: Բան չէ մնացեր: Հե՛ռու, հեռու տեղ մը, սակայն, պահուած է ձեռագիր մատեան մը: 1402 Թուականին Թումա Սիւնեցի մը Քարվաճառի մէջ նստեր եւ ընդօրինակեր էր Ս. Գրիգոր Տաթեւացիի «Մատեի մեկնութիւնը»...

Այս չաբաթ օրը ամբողջ յատկացուցած էինք Քարվաճառի գիւղերուն եւ պատմական վայրերու այցելութեան: Նախորդ գիչեր, չորկանի պեսին, Ռոպէրթ Ա.–ղինեանի տունը, մի քանի քարտէսներու մէջ խորասուզուած, մի քանի ուղեգիծեր կը սերտէինք – 8 – 10 ժամ ունէինք կարեւորութիւն ունի. չե՞ս գիտեր, որ ամէն բան կը զոհեմ քեզի համար: Պոմոնթի երթա՞նք:

– Երթանք:

Տիրան իսկոյն կառք մը կեցուց, եւ ճամբայ ելան դէպի Շիւլի:

– Հիմա պատմէ՛, տնօրէնը, սիրտիդ նեղութիւնը, – ըսաւ Տիրան:

Լիւսի պատմեց հազարապետին անակընկալ եւ անվերադարձ մեկնումը:

– Ա՞յդ է ամբողջ հոդը, – դոչեց Տիրան խնդալով, – ուրեմն իրաւցընէ կը սիրէի՞ր այդ մարդը:

– Խնդիրը սիրելու վրայ չէ. խնդիրը այն է, որ ամսական երկու հարիւր ոսկի վնաս ունիմ այս մեկնումէն:

– Այդ երկու հարիւր ոսկին ես պիտի տամ, – յայտարարեց Տիրան:

– Կեցցե՛ս ուրեմն, – դոչեց Լիւսի զըւարթօրէն:

– Եւ եթէ իմ խօսքս մտիկ ընես, ոչ թէ երկու հարիւր, այլ ամիսը հինդ հարիւր ոսկի ալ կրնաս ունենալ, հիմակ, որ հազարապետին մեկնումովը բոլորովին ազատ ու ինքնիչխան ես:

– Ի՞նչ պէտք է ընել քու խօսքդ մտիկ ըրած ըլլալու համար:

– Երբոր Պոմոնթի հասնինք, քեզի կը բացատրեմ:

Կէս ժամ ետքը, Շիւլի, Պոմոնթիի պարտէզը, տեղաւորուած էին սեղանի մը քով:

Մանկամարդ գեղուհին հրաւիրեց իր սիրահարը, որ բացատրէ քիչ մը առջ ըսածները:

– Սիրելի՛ս, – ըսաւ Տիրան, – գիտե՞ս, որ այս մէկոգիս Բերայի մէջ ամէնէն աւելի աչքի զարնող կիներէն մէկը եղած ես:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, – ըսաւ Լիւսի գոհունակ դէմքով մը:

– Կենցաղասէրներու աչխարհին մէջ ամէն մարդ «կանաչ հովանոցով» կնոջ վրայ կը խօսի, եւ եթէ մինչեւ այսօր չատեր կը զգուչանան քեզ հետապնդելէ, պատճառը այն է, որ գիտեն, թէ զերմանացի բարձրաստիճան սպայի մը հետ կը կենակցիս, ու ասիկա քիչ մը երկիւղ ազդած է ամէնուն: Հիմա, որ սպան հեռացաւ, ա՛լ քեզ պաչտողները համարձակ պիտի կրնան իրենց դարպասը ընել քեզի:

– Ահա՛ գեղեցիկ հեռապատկեր մը, եւ այդ դարպաս ընողներուն մէջ հարուստներ կա՞ն:

– Միլիոնատէրներ:

– Ի՞նչ ազդէ:

– Ի՞նչ ազդէ որ կ'ուզես. թուրք, հըրեայ, յոյն եւ հայ... Մէկ խօսքով՝ ազգան մերն է, այսպիսի առթի մը երբեք մարդուս կեանքին մէջ երկու անգամ չի պատահիր... այս ընդհանուր պատերազմը դեռ մէկ քանի տարի պիտի տեւէ, եւ այդ մէկ քանի տարուան մէջ այսօրուան սանճարճակ չահադործումները պիտի չարունակուին, մէկ օրէն միւսը միլիոնատէրներ մէջտեղ պիտի ելլեն, օդէն դրամ չահող մարդիկ, որոնք այնքա՛ն դիւրութեամբ դրամ պիտի ծախեն, որքան դիւրութեամբ որ կը չահին... նոքերն կը կրկնեմ, պէտք է օդուտ քաղել

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Աթլենթի Հելլէն Լրագրողներու Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 11–ին, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Ցանճնախումբին եւ «Սթոխաստիս» յունական հրատարակչատան տեղի ունեցած է երեկոյթ մը վահագն Տատրեանի «Հայկական ցեղասպանութեան պատմութիւնը» հատորին յունարէն թարգմանութեան հրատարակութեան առթիւ: Ձեռնարկին ներկայ եղած է Խորհրդարանի նախագահ՝ Սփոսթոլոս Գապլամանիս, Հայաստանի Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար՝ Լեւոն Մկրտչեան, Հայաստանի դեսպան՝ Վահրամ Կածոյեան, թարգմանիչ անձնաւորութիւններ եւ հոծ բազմութիւն մը, հայ եւ յոյն: Հատորին ներկայացումը կատարած է համագրութեամբ Սթոխաստիս հրատարակչական տնօրէն Լուքաս Աքսիլոսի եւ մասնակցութեամբ երեսփոխան Ղրիղորիս Նիոթիսի, Ֆոթիս Քուվելիսի, լրագրողներու, թարգմանիչ Սերգօ Աղապատեանի եւ Արաքսի Աբեղեանի: Վերջին խօսողը եղած է փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեան, որ վերլուծումը ըրած է Հայկական ցեղասպանութեան պատմական իրողութեան եւ Թուրքիոյ չարունակուղ հակահայ քաղաքականութեան: Հատորին ներկայացումը տեղի ունեցած է նաեւ Սելանիկ, քանի մը օր յետոյ:

*
**

ԳՈՒՄԳԱՖՈՒԻ Գազազ Արթին Ամիրա սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 8–ին, ըստ ասանդութեան, տեղի ունեցած է Կեդրոնական Բաժակի Օրը: 300–ի մօտ հին եւ նոր Կեդրոնականցիներ համախմբուած են սրահը, ուր ողջոյնի խօսքը արտասանած է Կ. Ս. Միութեան տաենապետը՝ Պօղոս Զալկըճեան: Ան յիչած է որ ճիչդ 34 տարի առաջ, խօսք առած էր Փառք Օթէլի մէջ, որպէս կրտսերադոյն կեդրոնականցի: Ժամը ճիչդ 13·30–ին Նարօտ Էրքոլ հրաւիրած է ներկաները բարձրացընելու փրենց բաժակը կեդրոնական վարժարանի կենացը: Բեմ հրաւիրուած են երիցագոյն եւ կրտսերագոյն Կեդրոնականցիները՝ տոքթոր Օննիկ Զալըքեան եւ Մելիսա Պարութճեան: Գործադրուած է ուղերձներէ եւ կարճ ելոյթներէ բաղկացած յայտագիր մը: Վարժարանին հիմնադիրը՝ Կարպիս Պալմումճու որոչ տեղեկութիւններ տուած է: Ցայտնած է որ դպրոցը, այս տարի, 190 աշակերտ ունէր եւ 36 հոգիէ բաղկացած ուսուցչական կազմ մը: Նախորդ տարուան 36 չրջանաւարտներէն 14–ը յաջողած էին համալսարանի մուտքի քննութիւնները: Խօսք առած է տնօրէնուհի Տիկին Սիլվա Գուլումճեան – Մարկոսեան, որ չեչտած է թէ պէտք է տէր կանդնիլ մեր բարոյական ժառանգներուն: «Այսօրուան Կեդրոնականը, ըսած է իմաստազուրկ կը դառնայ եթէ չապրեցնենք անցեալի մեր մեծանուն դէմքերէն փոխանցուած ժառանգութիւնը»: Վերջին խօսք առնողը եղած է, Հալէպէն, Լեւոն Շառոյեան որ ընդդծած է կեդրոնական վարժարանի դրաւած խիստ կեդրոնական դիրքը Պոլսոյ հայ դաղութին անդեալին եւ ներկային մէջ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Գէորդ Գարամանուկ, յառաջացեալ տարիքի մէջ: Ողբացեալը, ծանօթ բարերար, կերպասեղէնի գործարար եղած է եւ հանգստեան կոչուելէն ետք բարեսիրական քայլերու ձեռնարկած է, մասնաւորաբար Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին: Սմուսնացած էր յօրինող Սիրվարդ Գարամանուկի հետ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 11–ին Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին եւ մարմինը փոխադրուած է Շիչլիի դերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ուսուցչաց Հիմնարկի հաւաքատեղիին մէջ, Դեկտ. 9–ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ համալսարանաւարտ երիտասարդներու, նպատակ ունենալով մամլոյ ներկայացուցիչներուն ծանօթացնել այն երիտասարդները որոնք արժանացած են Հիմնարկին կողմէ սահմանուած կրթաթոչակին: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Պ. Կարապետեան, Հիմնարկին տաենապետը, որ հրաւիրած է համալսարանաւարտ երիտասարդները իրենք զիրենք ներկայացնելու: Արտայայտուած է կրթական մշակ՝ Փասքալ Թէօրէնլի, որ առաջարկներ ներկայացուցած է կրթական հարցերու չուրջ եւ մայրենի լեզուի ներկայ կացութեան մասին:

ԹԻ ՒՆ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Ցետոյ ինքնիրեն ըսաւ. «Տիրան վր խաղարանով դրամ չահելու վրայ է, միւս կողմէ Մելքոն էֆէնտին կայ, որ հարուստ մէկն է եւ ինծի համար ամէն յիմարութիւն գործելու տրամադիր կ'երեւայ, յետոյ կայ նաեւ Րէչատ պէյի հարիւր ոսկի ամսականը... չէ, յուսահատելու պատճառ չունիմ»:

Այսպէս ինքզինք մխիթարելէ ետքը Լիւսի դուրս ելաւ քիչ մը օդ առնելու:

Մեծ փողոցին վրայ հանդիպեցաւ Տիրանին, որ զուարթօրէն դիմաւորեց զինքը: Գեղուհին տակաւին իր վրայէն չէր թօթափած գերմանացի սպային մեկնումէն զգացած ցնցումը:

– Տխուր եւ յուզուած վիճակ մը ունիս, – դիտել տուաւ Տիրան:

– Ճիչդ է, – պատասխանեց Լիւսի, – սիրտս նեղացած է, սանկ բաց տեղ մը երթանք, նատինք. գործ ունի՞ս...

– Նոյնիսկ եթէ գործ ունենամ՝ ի՞նչ կարեւորութիւն ունի. չե՞ս գիտեր, որ ամէն բան կը զոհեմ քեզի համար: Պոմոնթի երթա՞նք:

– Երթանք:

Տիրան իսկոյն կառք մը կեցուց, եւ ճամբայ ելան դէպի Շիւլի:

– Հիմա պատմէ՛, տնօրէնը, սիրտիդ նեղութիւնը, – ըսաւ Տիրան:

Լիւսի պատմեց հազարապետին անակընկալ եւ անվերադարձ մեկնումը:

– Ա՞յդ է ամբողջ հոդը, – դոչեց Տիրան խնդալով, – ուրեմն իրաւցընէ կը սիրէի՞ր այդ մարդը:

– Խնդիրը սիրելու վրայ չէ. խնդիրը այն է, որ ամսական երկու հարիւր ոսկի վնաս ունիմ այս մեկնումէն:

– Այդ երկու հարիւր ոսկին ես պիտի տամ, – յայտարարեց Տիրան:

– Կեցցե՛ս ուրեմն, – դոչեց Լիւսի զըւարթօրէն:

– Եւ եթէ իմ խօսքս մտիկ ընես, ոչ թէ երկու հարիւր, այլ ամիսը հինդ հարիւր ոսկի ալ կրնաս ունենալ, հիմակ, որ հազարապետին մեկնումովը բոլորովին ազատ ու ինքնիչխան ես:

– Ի՞նչ պէտք է ընել քու խօսքդ մտիկ ըրած ըլլալու համար:

– Երբոր Պոմոնթի հասնինք, քեզի կը բացատրեմ:

Կէս ժամ ետքը, Շիւլի, Պոմոնթիի պարտէզը, տեղաւորուած էին սեղանի մը քով:

Մանկամարդ գեղուհին հրաւիրեց իր սիրահարը, որ բացատրէ քիչ մը առջ ըսածները:

– Սիրելի՛ս, – ըսաւ Տիրան, – գիտե՞ս, որ այս մէկոգիս Բերայի մէջ ամէնէն աւելի աչքի զարնող կիներէն մէկը եղած ես:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, – ըսաւ Լիւսի գոհունակ դէմքով մը:

– Կենցաղասէրներու աչխարհին մէջ ամէն մարդ «կանաչ հովանոցով» կնոջ վրայ կը խօսի, եւ եթէ մինչեւ այսօր չատեր կը զգուչանան քեզ հետապնդելէ, պատճառը այն է, որ գիտեն, թէ զերմանացի բարձրաստիճան սպայի մը հետ կը կենակցիս, ու ասիկա քիչ մը երկիւղ ազդած է ամէնուն: Հիմա, որ սպան հեռացաւ, ա՛լ քեզ պաչտողները համարձակ պիտի կրնան իրենց դարպասը ընել քեզի:

– Ահա՛ գեղեցիկ հեռապատկեր մը, եւ այդ դարպաս ընողներուն մէջ հարուստներ կա՞ն:

– Միլիոնատէրներ:

– Ի՞նչ ազդէ:

– Ի՞նչ ազդէ որ կ'ուզես. թուրք, հըրեայ, յոյն եւ հայ... Մէկ խօսքով՝ ազգան մերն է, այսպիսի առթի մը երբեք մարդուս կեանքին մէջ երկու անգամ չի պատահիր... այս ընդհանուր պատերազմը դեռ մէկ քանի տարի պիտի տեւէ, եւ այդ մէկ քանի տարուան մէջ այսօրուան սանճարճակ չահադործումները պիտի չարունակուին, մէկ օրէն միւսը միլիոնատէրներ մէջտեղ պիտի ելլեն, օդէն դրամ չահող մարդիկ, որոնք այնքա՛ն դիւրութեամբ դրամ պիտի ծախեն, որքան դիւրութեամբ որ կը չահին... նոքերն կը կրկնեմ, պէտք է օդուտ քաղել առթէն: Ես իմ խաղարանովս, դուն քու կանաչ հովանոցովդ, կրնանք աչխարհի տիրել: Օգտուինք մարդոց միամտութենէն, տխմարութենէն, վաւաչոտութենէն, բոլոր մոլորութիւններէն... կ'ընդունի՞ս այս պայմանագրութիւնը:

– Այո՛, – դոչեց Լիւսի՝ իր կանաչ հովանոցին ծայրովը հողը քերելով:

– Օն, ուրեմն, մեր նոր ընկերակցութեան կենացը...

Եւ զարեջուրի դաւաթները իրարու բախեցան:

(Շար. 359 եւ ՎԵՐՋ)

(Շար. 2)

Մ. Ա. Ս.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌՔՈՒԻ

ՍՕ. – Սիրիլ Հարբուխլեան 150 եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ընկերոջ նորայր Տիլաւեեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ, Ստեփան Իյնէճեան 400 եւրօ կը նուիրէ Գօօփերասիոն Արմենիէն (ատանալ՝ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Օրիորդները Ատոպիկ եւ Հերմինէ Զիլինկիրեանէ 50 եւրօ իրենց մօրեղբօր՝ Կոբիւն Բարխեանի մահուան առիթով:

PRIX DU CDCA 2003

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement de la seconde édition de son prix qui récompense l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2002.

Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte, directement ou indirectement, sur l'Arménie ou sur les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie, science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma etc...

LES PRIX

Cette année, trois prix ainsi qu'une possibilité de publication, récompenseront les meilleurs travaux :

1er Prix: 1500 euros
2ème Prix: 1000 euros
3ème Prix: 500 euros

POUR QUI ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme Bac+3 (niveau Licence ou équivalent) jusqu'à Bac+5 (DEA-DESS ou équivalent).

TYPE DE DOCUMENT ?

Tout document rédigé en français ou en anglais ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignement français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film etc...

JURY

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleres tant sur le plan de l'originalité du thème que de la forme.

Inscriptions, remise de documents et des pièces justificatives avant le 31 janvier 2003.

Remise des prix en mai

Règlement et formulaire d'inscription à retirer :

— Auprès du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), 17, rue Bleue, 75009 Paris, Tél. : 01.44.83.07.02 Fax: 01.42.46.81.59
— Auprès des sections Rhône-Alpes et Marseille-Provence du CDCA
— Sur http://www.cdca.asso.fr

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Նախատօնակ Ծննդեան:

Ժամը 17–ին ընթերցուածք:

Ժամը 18–ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՔԻԼԻԿԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Ժամը 11–ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :

Alexandre et son violon magique Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :

04 91 53 34 98

(les places étant limitées)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre. Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

***

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 160 եւրօ Պր. Նաֆիրի Մխիթարեանէ, 77 եւրօ Տիկին Ժանն Զաքրեանէ եւ 100 եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեանէ:

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 եւրօ Ազնիւ եւ Արթօ Տէտէեանէ իրենց հօր՝ Կորիւն Բարխեանի մահուան առիթով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23

Տօն է Սրբոցի Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՍԱՐԿԱՒԱԳԻ Տօնին

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, յետ առաւօտեան ժամերգութեանց, ժամը 10·30–ին, Առաջնորդ Սրբազանը պատարագութեան չորս աստիճաններու պատասխանատուութեան պիտի կոչէ՝ դպիր պիտի ձեռնադրէ՝ Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ծառայողներէն՝

ՍԱՐԳԻՍ, ՆԱՐԵԿ
եւ
ԱԴԱՄ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ.

Նոյն առեն Ուրարի առաջութեամբ՝ կիսատարկաւագ պիտի ձեռնադրէ, Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարի դպիրներէն՝ կարօ եւ Թորգոմ Կարապետեան եղբայրները:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

UGAB - PARIS - IDF

NUIT DU NOUVEL AN

La nouvelle équipe UGAB-Jeunes
et l'US Nubar
organisent
LA NUIT DU NOUVEL AN
Le 31 décembre dès 21 heures 30
Buffet de prestige, champagne offert pour minuit, softs à volonté
Sur prévente uniquement :
50 euros (buffet+soirée) / 30 euros (après 1h)
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Réservations : 06 14 99 85 05 ou **06 62 72 37 76** (nombre de places limité).
Tenue correcte exigée. La direction se réserve le droit d'admission.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Week-end de retrouvailles à Paris
Colons de l'UGAB
Du 20 (après la classe) au 22 décembre 2002

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter

UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ **01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 DECEMBRE
2002
LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·584 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·584

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ ԳՈՀԱՅՈՒՄ ՉՏՈՒԱԻ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ ԿԸ ԹՈՒԻ

Ուաշինկթըն գոհ չէ Իրաքի 12 հազար էջնոց տեղեկատուութենէն իր զինամթերքին մասին: Ըստ Ամերիկացիներուն, պաղտատ չէ ենթարկուած Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 1441 բանաձեւին: Նոյն կարծիքն ունի Անգլիա, ինչ որ անակնկալ մը չէ, ինչ որ կրնայ անակնկալի բնոյթ ունենալ Ֆրանսայի հակազդեցութիւնն է, քանի Տոմինիք տը Վիլըփէն եւս յայտարարեց թէ մութ կէտեր կան: Այլ խօսքով այս երեք պետութիւնները համաձայն են: ԱՄՆ–ու ՄԱԿի մօտ ներկայացուցիչը յայտարարած է որ «նշանակալի թերացումներ» կան: Մեծամասնութիւն մը կայ սակայն որուն համար «թերացումները», «զանցառութիւնները», եթէ նոյնիսկ կը խռովեն, բաւարար պատրուակ մը չեն ներկայացներ արդարացնելու համար զինուորական անմիջական միջամտութիւն մը: Քննիչները կ'ուզեն որ ժամանակ տրուի եւ տեղւոյն վրայ ըստուգեն կացութիւնը: Ժամանակ ալ չատ չկայ, քննիչ յանձնախումբին նախագահը՝ Հանս Պլիքս եւ հիւլէական ուժի միջազգային գործակալութեան տնօրէնը՝ Մոհամէտ Պարատէի պարտին իրենց զեկուցումը ներկայացնել Յունուար 27–ին Ապահովութեան Խորհուրդին: Պլիքս կ'ըսէ թէ փաստեր կը պակսին, բայց, Իրաք դեռ կրնայ կացութիւնը փրկել: Կ'ընդունի որ յառաջդիմութիւն կայ քննութիւններու գործընթացին մէջ, բայց աւելի տեղեկութիւն եւ գործակցութիւն պէտք է Իրաքի կողմէ: Պուշ տրամադիր է սպասելու մինչեւ Յունուար 27: Բայց եւ այնպէս, հաւանական չի թուիր որ հրաժարի իր պատերազմէն: ՍԻԱ–ի նախկին գործակալի մը համար ալ՝ Ֆեն Թոմփ «պատերազմը անհրաժեշտ է»: Հեղինակն է հատորի մը որ բանավէճի նիւթ է: Գիրքին խորագիրն է «Սպառնացող փոթորիկը՝ թղթածրար մը Իրաքի դէմ»: Իրեն համար, թէեւ, կապ չկայ Իրաքի եւ Ալ–Քաիտայի միջեւ, բայց եւ այնպէս «բարերար» կը նկատէ Ս. Հիւսէյնի տապալումը: Կ'ընդունի որ 12 տարի է ԱՄՆ չեն յաջողած պետական հարուած կազմակերպել, փորձած են քանի մը անգամ, բայց ձախողած են: Պատճառը այն է որ Ս. Հիւսէյն վարպետ է, կրնայ իշխանութեան գլուխ մնալ ամբողջատիրական դործելակերպով: Բայց եւ այնպէս անխուսափելի է Ս. Հիւսէյն պէտք է հեռացուի:

Այս «անխուսափելի» պատերազմին համար, Պուշ կը չանայ համոզել չարք մը երկիրներ: Մինչ Պաշտպանութեան նախարարութեան բազէները արագ պատերազմ մը կը նախատեսեն, Ուաշինկթըն փոթթ կը դրէ թէ երկու զօրավարներ, ընդհակառակն՝ «երկար եւ աղտոտ» պատերազմի մը վախն ունին եւ յարձակման ներկայ ծրագիրը չատ վտանգաւոր կը նկատեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ահմէտ Նեճտէթ Սեզէր վէթոյի իր իրաւունքը դործածեց Դեկտ· 19–ին, յաղթական իսլամական կուսակցութեան (ԱՔՓ) առաջարկած սահմանադրական կարգ մը փոփոխութիւններու շուրջ: Անոնք թոյլ պիտի տային որ էրտողան կարենայ վարչապետ դառնալ: Արդարեւ, Պոլսոյ նախկին քաղաքապետը չի կրնար ընտրուիլ հին դատապարտումի մը պատճառաւ: Այս առաջին ճակատումը նախագահին եւ իսլամական կուսակցութեան միջեւ կրնայ ալ աւելի լարուած մթնոլորտ մը ստեղծել փրոֆ· Ն· Հապլէմիթօղլուի սպանութեան վաղորդայնին: Սեզէր, որ չատագով է աշխարհականութեան, «սահմանափակ արարք եւ քաղաքական ոճիր» որակած է փրոֆ·ին սպանութիւնը: Անդարայի համալսարանի այս փրոֆ·ը ուսումնասիրած էր Թրքական դաւանապաշտ խումբերու միջզգային ֆինանսաւորումները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կառավարութեան սահմանադրական օրինագիծը ապակեդրոնացման մասին, պիտի ենթարկուի Համագումարին (Ազգ· Ժողովի եւ Ծերակոյտի միացեալ եւ բացառիկ նիստ), ինչ որ չի համապատասխաներ Շիրաքի խոստումին, ընտրապայքարի առեն: Այդարեւ, Շիրաք խոստացած էր որ օրինագիծը կ'ենթարկուի ժողովուրդին վճիռին, այսինքն հանրաքուէ կը կատարուէր: Ժողովը, հաւանաբար դումարուի փետրուարի վերջ, ըստ աւանդութեան՝ Վէրսայլ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարարը՝ Պ· Նեթանիահու փարիզ եկած էր Դեկտ· 19–ին, եւրոպական չրջապտոյտի մը չրջագծին մէջ եւ ընդունուեցաւ իր պաշտօնակիցին կողմէ, նաեւ Ներքին Նախարարին, նախքան Լոնտոն անցնիլը: Ֆիկարոյի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Նեթանիահու կ'ըսէ թէ կը փափաքի արտաքսել Արաֆաթը:

ՌԱՖԱհի մէջ (Գազայի գօտի) 11–ամեայ պաղեստինցի աղջնակ մը սպաննուած է իսրայէլեան կրակոցներէ: Երախան կուրծքին ստացած է փամփուչտներ, երբ պատուհանը կը բանար:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ Սնտուկին հաւասարակշռութիւնը ապահովելու համար, մանակի համաձայնութիւն մը գոյացաւ Դեկտ· 19–ին, ըստ որուն սակերու 3% յաւելում մը պիտի ըլլայ փոխանակ 1,2%–ի, գործատիրոջ եւ աշխատաւորին բաժիններուն վրայ, Յունուար 1–էն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճաչարանապետ մը՝ Լիոնէլ Մալապար բաւական ծանրակչիռ ոդիսականի մը ունեցած է Մոսկուա եւ հրաշքով փրկուած: Սիբահարած 28–ամեայ Ուկրանուհիի մը, երբ արձակուրդը կ'անցնէր Կիեւ, Մալապար կ'ընդառաջէ կնոջ հրաւէրին եւ Մոսկուա կ'երթայ Դեկտ· 11–ին, ուր դինք կ'ընդունի Օլգա եւ կ'առաջնորդէ վայր մը, ուր երեք հոգիներ կը մտնեն կառքը ու կը խոչտանգեն Ֆրանսացին: Ապա, կը փոխադրուի նկուղի մը մէջ, ուր զերոյէն վար 20 աստիճան կ'ընկղմ, կը չարունակեն խոչտանգումը եւ 1 միլիոն տոլար փրկագին կը պահանջեն: Ի վերջոյ կը փրկուի չնորհիւ առձեռն հեռաձայնին, կը հեռաձայնէ Ֆրանսա եւ Ֆրանսական սպասարկութիւնները կապ կը հաստատեն իրենց ռուս պաշտօնակիցներուն հետ: Առևանդողները Ադրբեջանցիներ են, որոնք երկար աեն է պատրաստեր էին այս արարքը: Երեքէն մէկը արդէն նման արարքներ գործեր է Բաքու:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹԵՐ՝ Մ. ՌՈՔԱՐ, ԴԷՄ՝ ՖՐ. ՊԱՅՐՈՒ

Այս անգամ «Լը Փուէճ» չաբաթաթերթին է որ հարցը կ'արծարծէ, հրատարակելով երկու տեսակէտներ:

Նախ, կ'արձագանգէ Լուվըսիէն տեղի ունեցած հատգոյթի մը, եւրոպալի նըւիրուած, ուր նիւթ կ'ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը, դլխաւորաբար հարցումներու ճամբով, երեսփոխան Փիէր Լըքիյէի դեկուցումէն ետք: Հարցում – ները բազմաթիւ են եւ բազմազան՝ «Եւրոպալի ընդլայնումը լա՛ւ: Բայց, ինչո՞ւ Մալթա, ինչո՞ւ Կիպրոս եւ մանաւանդ ինչո՞ւ Թուրքիա»: Գոփընհակըն հաւաքած 15 դեկավարները նախընտրեցին չպատասխանել այս հարցումին: 2004–ի վերջի համար որոշում մը տուին, եթէ Թուրքիա հարկ եղածին չափ բարեկարդուած է···:

Թուրքիոյ «Եւրոպական կոչում»ին ճաշակումը երկկուան հարց չէ: 1963–ին Ղամարտի առեն եւ քանիցս, հաստատած է: 1999–ին Հելսինքիի մէջ 15–երը Թուրքիոյ չնորհեցին այս նոյն կարգավիճակը, զոր ունէին այն երկիրները, մեծ մասամբ կեդրոնական Եւրոպայէն, որոնք Եւրոպական Միութիւնը 15–էն 25 անդամի պիտի բարձրացնեն: Կան նաեւ քաղաքական պատասխանատուներու եւ լոյժներ: Ֆրանսական կողմը, բայց նոյնն է այլուր, 20 տարի է Թրքական տենչանքները միշտ քաջալերած են Անդարան չվհատացնելու համար: «Զուտ քաղաքական դեռնի վրայ, Ֆրանսա արդէք չի տեսներ Թուրքիոյ անդամակցութեան» (Ֆրանսուա Միթերան, 1992): «Թուրքիա կոչում ունի միանալու Եւրոպական Միութեան» (Ժ· Շիրաք, 1995): «Թուրքիա եւրոպական ընտանիքին մաս կը կազմէ» (Ժ· Շիրաք, 2002): Կարգ մը Արտաքին նախարարներ աւելի հեռու ալ գացած են: «Ֆրանսա արդելք չըլլար Թրքական թեկնածութեան»: (Ժ· Պ· Ռեմոն, 1988), «Թուրքիա ,աւելի քան երբեք կոչում ունի անդամակցելու Եւրոպական Միութեան» (Հ· տը Շառէթ): Շաբաթաթերթին թղթակիցը կ'ըսէ թէ Պրիւսէլի մէջ, գրասներ կան Թուրքիոյ վճռական անդամակցութեան մասին՝ 201°0, 201°3, 201°5, բայց հանրային կարծիքը վճռականապէս դէմ է:

Վերջերս, ի նպաստ անդամակցութեան հանդիպում մը կազմակերպեր է եւրոպամէտ Ռոպէր – Շուման հիմնարկը, որու մասնակցեր են տարակուսող խորհրդարանականներ եւ Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչներ, օրակարգ ունենալով բանակին դերը, Քիւրտիստանի հարցը եւ հայկական ցեղասպանութիւնը:

Լը Փուէճ, այս լրատուութենէն ետք, վիճարկում մը կը հրատարակէ Ֆր· Պայրուի եւ Մ· Ռոքարի միջեւ, որոնք կը պատասխանեն թերթին հարցումներուն: Ծանօթ է Պայրուի դիրքը, 100% դէմ Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ Ռոքար, որ համամիտ է: Պայրու համոզուած է որ, հակառակ երեւոյթներուն, Թուրքիա մուտք պիտի գործէ Եւրոպա եւ ծանրակչիռ կը դտնէ որ Ֆրանսայի ղեկավարները նման որոշում մը տուած ըլլան այդքան թեթեւօրէն: Վտանգաւոր ընտրութիւն մըն է Եւրոպայի համար: Հարկ է պարկեշտ ըլլալ, կ'ըսէ, Թուրքիոյ անդամակցութեան եռին Միացեալ-Նահանգները կան: Ամերիկայի ուզածն է եւ այդ մեզի համար Եւրոպայի որոշ ըմբռնումի մը լգումն է: Ռոքար կ'ընդունի որ ըսուածները ճիշդ են, Եւրոպայի իր ալ դաղափարը այդ եղած է 1947ին, բայց այսօր տարբեր կը մտածէ: Պէտք է ընդունիլ Թուրքիան, կ'ըսէ, թէ ոչ չատ վտանդ կայ բարենորոգիչ իր ճիդերը մերժելուն մէջ: Պայրուի համար, Ռոքարի դիրքը կը բացատրուի անով որ չի հաւատար Եւրոպական Միութեան մը որ հաւատարչ-հաւասար ըլլայ Միացեալ-Նահանգներուն հետ: Պայրու մէկ ճամբայ կը տեսնէ՝ եւրոպական կառուցումն է, ինչ որ, կ'ըսէ, Միացեալ-Նահանգներու կարծիքը չէ: Ուրախ են որ եւրոպական փըզըլ մը ունին, ուր իրենց քարերը կը տեղաւորեն: Հարկ է տեսնել թէ ամէնէն եւրոպատեաց բրիտանացի պահպանողականները ի՛նչ խանդավառութիւն ցոյց տուին Թուրքիոյ անդամակցութեան համար: Իրեն համար, կը բաւէ դրացնութեան մտերմութիւն մը ստեղծել: Դիտել կու տայ նաեւ՝ «վստահ չեմ որ Թուրքիա այնքան բաց ըլլայ Եւրոպայի քրիստոնեաներուն, որքան Եւրոպան բաց է մահմետականներուն···: Եւ ինչո՞ւ այսպիսի մերժում մը՝ ճանչնալու հայկական ցեղասպանութիւնը»:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 20)

Հ· ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱԽՕՐՈՒԹԻՒՆԸ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21ԻՆ

Վարչապետ Ա· Մարգարեանի որոշումով եւ իր նախագահութեամբ կառավարական յանձնաժողով մը կազմուած է Հրանտ Մաթեւոսեանի յուղարկաւորութեան կազմակերպումին համար: Յանձնաժողովին մաս կը կազմեն Երեւանի քաղաքապետը, Ազգ· Ժողովի յանձնաժողովներու նախագահներ, նախարարներ, Գիտութեան Ակադեմիայի նախագահը, գրողներ, երեսփոխաններ, եւլն·:

Որոշուած է Դեկտ· 20–ին, Երեւանի Գր· Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել, յաջորդ օրն ալ յուղարկաւորութիւնը: Թաղումը տեղի կ'ունենայ նոյն օրը: Կոմիտաս պանթէոնին մէջ:

Ռուսաստանէն գրողներու, չարժանկարի, մամուլի զանազան կազմակերպութիւններէ ցաւակցական բազմաթիւ հեռագիրներ հասած են Երեւան:

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԿԱՐԵԼԻ Է 2003–ԻՆ

Մինսկի խումբին ամերիկացի նախագահը Ռ· Փէրինա յայտնած է Բաքուի մէջ թէ Ղարաբաղի խնդրին բարեյաջող աւարտը մօտ է եւ թէ վերջնական կարգադրութեան մը կարելի է յանգիլ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահական ընտրութիւններէն ետք: Իր կարծիքով՝ լուծումի տանող ճամբուն վրայ ամէնէն դժուարը կոմպերը բարդ որոշումներ տալու համոզելն է, համոզելը նաեւ որ այդ որոշումները ապագային կը փոխարինուին:

(Շար·ը Դ· էջ)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Ե.

ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՏՐՏՈՒՆՋՆԵՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Ի՞նչ պէտք է մտածել տեսնելով որ բազմաթիւ դժուարութիւններու, անորոշութիւններու պատճառաբանութեամբ մէկդի ձգուած է երկրորդականի մը ծրագիրը, որուն հողն ու չինութեան 40%-ին դումարն ալ պատրաստ էր, նոյնիսկ մոռնալով մնացածին մասին բոլոր ապահովութիւնները, եւ այլն: Եւ տեսնելով մանաւանդ անոր տեղ նախընտրութիւնը աւելի քան կրկնապատիկ ծրագրի մը, որուն համար բարի տրամադրութիւններէ, յոյսերէ աւելի բան չկայ:

Հարցին կողմերուն մեծամասնութիւնը, – դպրոցի վարչութիւն, եկեղեցական պատասխանատուներ–, գոհ է կատարուած ընտրութենէն: Ն. Գայան կը հաստատայ որ «Ամէնէն ճիշդ որոշումը տրուեցաւ»: Մինչ Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչը Զ. Մուրատեան զարմանք կը յայտնէ տեսնելով կրօնական ընկերակցութեան չախչախիչ համեմատութեամբ քուէարկութիւնը ծրագրի մը որ մեծ դուարձներու կը կարօտի, մինչդեռ երկրորդականի պարագային ըսուած էր որ եկեղեցին մասնակցութեան մէջոց չունի:

Հակասութիւն մըն ալ ուշադրաւ է կողմերուն արտայայտութիւններուն մէջ: Դպրոց – եկեղեցի կողմը որոշ, հաւանօրէն արդար, հարցականներ, վարանումներ յայտնեց Կիւլպէնկեանի առաջարկը ընդունելու եւ երկրորդականի չինութեան ձեռնարկելու առընչութեամբ: Նախ, դպրոցին հոգաբարձուները կ'ըսէին թէ այս տարի 23 չորեքշաբթի պիտի տար կրթարանը. անոնցմէ քանի՞ն պիտի ուզէր նոյն հաստատութեան մէջ շարունակել ուսումը: Կ'աւելնար դէպրոցական յաւելեալ բաժինի մը մատակարարման մտահոգութիւնը. վերջապէս, նախակրթարանի մը համար մէկ ուսուցիչ մէկ դասարան կը պահէր, բայց երկրորդականը այդ ընթացքով ծրագրել կարելի չէր: Անոնց կը ձայնակցէր Գ. Թորոսեան երբ կ'ըսէր թէ Ալֆորվիլի դպրոցին ներկայի պիւտճէն փակել չուրջ հարց կ'ըլլար, քանի որ միշտ բաց կը մնար մօտաւորապէս կէսը: Երկրորդականի մըն ալ բացումը հարցը պիտի չդիւրացնէր:

Երկրորդական ունենալ – չունենալու որոշումին մէջ Գիւտ Արք. ալ կը մատնանշէր այլ բնոյթի հարցական մը. ենթադրելով որ բացուէր այդ բաժինը, արդեօք ընկերութիւնը չարաթական քանի՞ ժամ հայերէնի դաս, հայերէնով դաս ընելու կարելիութիւն պիտի ունենար, որպէսզի արժէը այդքան հսկայ դումարի մը ներդրումին յօժարիլ: Նոյնիսկ ան հայկական երկրորդականի մը այլընտրանքին ալ կ'անդրադառնար, ըսելով որ Ալֆորվիլի մէջ չատ լիսէները կան եւ կարելի է անոնց մէջ հայերէնի դասաւանդութիւն հաստատել, գոնէ այդ մասին մտածել, եւ այլն:

Անշուշտ, բնական է պատասխանատու ժողովի մը մէջ ծեծել երկրորդական ունենալ – չունենալու հարցը, իր բոլոր դրականներով ու ժխտականներով: Նոյնքան բնական է նաեւ որ այդ վիճարկումը ըլլայ գաղութին տարածքով: Ի վերջոյ, վաղը ձեռնարկուելիք հանդանակութիւն մը ժողովի մը, նոյնիսկ ընկերակցութեան մը, միութեան մը անդամներով պիտի չսահմանափակուի: Ցետոյ, ի՞նչպէս չառնել այսօրուան ու վաղուան ծնողքներուն կարծիքը, երբ այդ երկրորդականին ողնայարը անոնց զաւակներով պիտի չինուի:

Կարելի է անշուշտ որ վիճարկումը, հաշիւները յանդին այն եզրահանգութեան թէ պայմանները, ժամանակը յարմար չեն երկրորդականի մը ձեռնարկելու: Բայց այդ պարագային, բոլորովին անհասկնալի չի՞ թուիր ամբողջ համալիր մը չինելու ծրագիրը:

Ալֆորվիլի դպրոցին այս հարցին մէջ թէեւ երկրորդական, բայց զգալի է ուրիշ հակասութիւն մըն ալ: Ան կը վերաբերի Կիւլպէնկեանի ծրագրին համար պայման դրուած հակակշռի նիւթին: Հոն թափանցիկ է մտադրութիւնը. վճարողին ու կալուածատիրոջ միջեւ հարկաւոր նկատուած է երրորդ կողմի մը քննիչի, հակակշռողի դերը: Ինչպէս անդրադարձանք, ատիկա պայմանը դնողին – Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան – համար անհրաժեշտ էր, որպէս Եւրոպական Միութեան կողմէ մեկենասութեան պարտադիր կանոններուն հնազանդելու ապացոյց, ինչպէս կ'ըսէ Ա. Զամքէրթեան (Թղթածրարին պատասխանատուն) իր դրաւոր բացատրականին մէջ: Ինչ կը վերաբերի ատոր համար Հիմնադրամին հետ գործակցութեան, ըսուածը այն է որ այդ կազմակերպութիւնը չինութեան մարզին մէջ լաւագոյն փորձառութեան տէր է, մասնագէտներու վստահելի խումբ մը ունի եւ կը վայելէ ուղղամտութեան համբաւ մը որ ծանօթ է բոլորին: Մանաւանդ որ Կիւլպէնկեանը դպրոցական հարցով առաջին անգամը չէ որ պիտի գործակցէր Հիմնադրամին հետ:

Երբ այս մասին հարց տուինք Գ. Թորոսեանի, պատասխանեց որ հակակշիռի պայմանը խնդիր չէր յարուցանած իրենց համար: Ըսաւ թէ հիմնարկութիւնը դուրս տրամադրողն էր, իրենք տեղւոյն վրայ չէին, հիմնադրամը հոս էր, իր ներկայացուցիչը ունէր որ ճարտարապետ էր: Ի՞նչ կրնային ըսել:

Այս մասին մեր խօսակիցներէն որոշ զարմանք յայտնողը եղաւ Գիւտ Արք. որ հարց կուտար թէ Հիմնադրամը ի՞նչ կապ ունէր իրենց ծրագրին հետ: Ապա ափսոսանք կը յայտնէր ըսելով որ Կիւլպէնկեանի հետ թղթակցութիւններու առաջին փուլէն իսկ «իրար մտիկ չընելու ճանապարհ մը սկսաւ»: «Դէմ դիմաց աչք – աչքի խօսելու փափաքը երբեք չընդունուած չէ»:

Տրտունջներու բաժնին մէջ պէտք է անդրադառնալ մէկ – երկու նշումի եւս: Դպրոցին պատասխանատուները Ն. Գայան եւ Ս. Ալիսի մէկէ աւելի անգամներ կրկնեցին թէ Կիւլպէնկեանի կողմէ ոչ ոք իրենց հետ հանդիպում ունեցած, իրենց կարծիքը առած է: Միայն նամակով մը իրենք դիմած են, որպէսզի մասնակցին ծրագրին:

Մխս կողմէ, Զ. Մուրատեանի արտայայտութեան մէջ ալ կարելի չէր չանդրադառնալ ձգձգումներու պատճառած սրտնեղութեան: Օրինակ, երբ նոյնիսկ ըսուած էր որ Կիւլպէնկեան լուրջ պատճառներ ունէր անյապաղ պատասխան ունենալու, ժողովներու, հանդիպումներու թուականները զանազան պատճառաբանութիւններով ձգձգուած էին, Յուլիսէն, Սեպտեմբեր, յետոյ Հոկտեմբեր 2–էն 29, եւ այլն:

Անոր տրտունջներուն մէջ կայ զուտ դպրոցական նիւթէն անդին անցնող բաժին մըն ալ: Անով կը մատնանշուի աւելի լայն մարզ մը որուն անդրադարձը չտճախակի չէ մեր իրականութեան մէջ: Ան կ'ըսէ. «Դժբախտաբար, մեր համայնքին մէջ ամէն բանի մշուշի մէջ ըլլալը չի համապատասխաներ մեր դերադոյն չահերուն: ... Երբ հարցը դպրոցի, սերունդներու, ամբողջ համայնքին մասին է, ամէն բան մշուշի մէջ ձգել, անտեղի կասկած կը բերէ»:

Աւելորդ չէ թերեւս կրկնել թէ նոյնիսկ դպրոցաշինութեան հարց մը կրնայ թերի ու դէմ կարծիքներու, վիճաբանութեան նիւթ ըլլալ, նախքան՝ վերջնական որոշումը: Ի վերջոյ, մեր իրականութեան մէջ, ձգե՛նք միլիոնները, աւելի համեստ գումարներով ընդհանրական դործ մը տեսնեն իսկ չատ դիւրին չէ, մանաւանդ երբ ան ինքնացուցադրութեան մեծ առիթներ պիտի չընծայէ: Սակայն, ինչ որ անընդունելի է, այդ վէճերուն, ըսուածին պէս, մշուշի մէջ պահուիլն է, ինչ որ անպայման վնասով կը հանէ օգտակար որեւէ նախաձեռնութիւն:

Այսօր, թերեւս չապաղած այս արձագանգը ամբողջացնելու համար, կը մնայ խօսիլ նաեւ «ի՞նչպէս»ին մասին: Մեծ ծրագիր մը քուէարկուած է, որ պէտք է կանուխ կամ ուշ գործադրութեան դրուի: «Ի՞նչպէս»ը եւս պէտք է գիտնայ ամէն մէկ հետաքրքրուող:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ

ԴԷՊԻ ՔԱՐՎԱՃԱՌ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Մեր առաջին հանդրուանը կ'ըլլայ Ցրտնոտի պաղ հանքային ջուրը: Քարվաճառէն 10 քմ. հարաւ, աջին, 10 մեթր բարձրութեամբ կը խոյանայ ջուրի եւ չոգիի սիւնը. եթէ ուզես՝ ցայտքը կը կեցնես մետաղեայ ձողով մը, ջուրը կը նետուի՛ս, տասը վայրկեանէն մարմնիդ ցաւերը կ'անհետանան: Հազիւ դիմացանք փորձութեան, եւ մեր ճամբան չարունակեցինք վեր, դէպի վեր, դէպի Ծար: Մենք մեզի համար կը կրկնենք չրջանի հին եւ նոր անունները: Մտաբերելով, թէ ինչպիսի երկիր էր եղած Քարվաճառը, Վայկունիքը, Ծարը, Արցախական բաղանիքները... հիմա՝ վայրի ու չքնաղ բնութեան ամէն մէկ հրաշքին դիմաց իրար չնորհաւորելով եւ դովքի մէջ գիրար գերազանցելով կը հասնինք Ծարի սարահարթը:

Ծարը մելիքանիստ, իշխանանիստ գիւղ էր. ծովու մակերեսէն բարձր է չուրջ 2000 մեթր, լայնատարած սարահարթ մըն է՝ Տրտու գետի եւ անոր մէկ հարկատուին գրկին մէջ: Գիւղը առանձնացած է անդնդախոր ձորերով:

Զարմանալին Ստեփան Օրբելեանն է որ, ցարդ առաջինը կը յիշէ Ծարը: Եւ արդարեւ, Ծարը եղած է իրապէս մեծ գիւղ: Ունեցած է չորս եկեղեցի, երկու վանք (խելքի աչեցէք, պիտի ըսէր Զիւանենին): Հիմա չատ բան քանդուած է, ու միայն երկու եկեղեցիներու աւերակները կան, եւ հոս ու հոն խաչքարեր, խաչքարեր, խաչքարեր...:

Ծարը հայաբնակ եղած է դէթ մինչեւ 1730ական թուականները, երբոր, հայաթափման հետեւանքով Հայերը թողուցին իրենց երկիրը, հողը, եւ իշխանութիւնը զիջելով թուրք եւ քիւրտ քոչէր ցեղերուն, թողուցին հեռացան: Ցետոյ եկան Ռուսերը, յետոյ եկան Ազերիները՝ որոնք ալ ունկնդիր իրենց բնաջնջի ճայնին, սիսթեմաթիկ կերպով քանդեցին վանք եւ պալատ, իշխանական ապարանք եւ դերեզման:

Տրտում աչքերով կը պտրտինք գիւղին մէջ: Ահա առաջին եկեղեցին Ս. Գրիգորն է, երկթեք է: Վերջին տարիներուն քիւրտ ընտանիք մը կը դործածէր զայն իրրեւ օժանդակ չէնք: Մակար Եպիսկ. Բարխուդարեան հարիւր եւ աւելի տարիներ առաջ արձանագրած է եկեղեցւոյ բարաւորի յիշատակարանը. «Ի՞որ(ը) Տ(է)ր չինիցի Ս(ուր)բ Գրիգոր իմ հալալ արդեամբ ինձ, ամուսնոյ իմ, որդոյ Մարգարէի. Ցիշեցէք ի Տէր, թվ. ՉԻԳ (1279)»:

Այլ ու ձախ այլ յիշատակարաններ. քիչ մը անդին՝ խաչքար մը. «Աստուած ողորմի Հասանին եւ կենակցին իւրոյ Նարկիզին, յիշեցէք»: Բայց ինչ խօսք, որ ամէնէն յուզիչը ուրիշ խաչքար մըն էր, որ կ'ըսէր մեզի. «Կանգնեցի զխաչս ի գիւղս որ կոչի Ծար, սիրեցելոյն հօրն իմոյ Հայրենիք եւ Պարգեւ քաջարի»: Հայրենիք է եղած, պարգեւ քաջարի: Եւ զարձեալ՝ յիշեցէք... Բայց ինչո՞ւ այսքան կարօտ, այսքան տենչ յուշուելու համար: Ամէնուրեք, ուր որ յիշատակարան մը կայ, խաչքար մը կայ, յուշաքար մը կայ՝ անխուսափելի է այդ խնդրանքը, պաղատանքը պիտի ուղէի ըսել... յիշեցէ՛ք, յիշեցէք մեզ: Եւ ահա՛, այդ յիշեցէքի արձագանգով ալ մենք հոն էինք, Ծար գիւղի մէջ, աղօթք մրմնջալով Ս. Գրիգոր եկեղեցւոյ կառուցողներուն, կողքի Ս. Սարգիսը կառուցողներու յիշատակին: Ցետոյ ալ եկած ենք ողջոյն ըսելու Ծարի նոր բնակիչներուն –12 ընտանիք կայ այնտեղ, Վազգէն Սարգսեան դպրոց, 20 աշակերտ, երկու դասատու: Կ'այցելենք դպրոցը, կը զրուցենք երախաներուն հետ, կը քաջալերենք, կ'ուրախանանք եւ կը հեռանանք:

Ծար: Ձեր հետաքրքրութիւնը չշարժե՞ց այս անունը: Անշուշտ որ: Բայց աւելի սիրելի է ու հետաքրքրական՝ երբոր պիտես, որ հողը յիշատակը կը պահէ, եւ Ծարը, այսօր վերաբնակեցուած Հայոց աշխարհն է. Հայոց երկիրը, Հայոց հողր: Կար ժամանակ՝ երբոր այս գիւղի մէջ ալ Հայեր կային, դպրոցներ կային, ընտանիքներ կային, կեանք կար, աշխոյժ կեանք կար: Օրին մէկը՝ Լենկթիմուրէն հալածական Ապրակունիսէն այնտեղ ապաստան է գտեր Ցովհան Որոտնեցին: Այնտեղ միայն սուրբեր չէին ապրեր, եւ միայն Որոտնեցին չէր, որ ապաստան գտեր էր: Օրին մէկ Գատնիէն, ինչո՞ւ ինչպէ՞ս, չեմ գիտեր, Ծար եկեր ու տեղաւորուեր էր ազգատ Չաղացպան մը, անունը Դաւիթ: Դաւիթ Միայնակեացը եւ կամ պարզապէս Դաւիթ Սքանչելագործը: Միշտ նման տիպերու չենք հանդիպիր մեր պատմութեան մէջ, եւ քանի որ տեղը եկաւ, այս մարդուն պատմութիւնն ալ ընենք, քանի որ ժամանակի եւ իր գարաշրջանի մթնոլորտը կը բերէ մեզի: Դաւիթ աղանդաւոր մըն է, որ ուրեմն եկեր հաստատուեր է Ծարի մէջ, ու յայտարարեր՝ թէ Ցիսուս Քրիստոս երեւցեր է իրեն եւ ըսեր. «Ես եմ Քրիստոսը, եւ եկայ քեզի դարձնելու ինծի քարոզիչ... ամէն կողմէ քեզ մօտ մարդիկ կը բերեմ եւ ովքեր որ քու մօտ գան բժշկուելու նպատակով, համարձակ կերպով ձեռքըդ անոնց վրայ դիր (Կիրակոս Գանձակեցի, գլուխ 48)»: Եւ ուրեմն այս մարդը կը սկսի քարոզել, բժշկել, ջաղացքի գործանը խաչի կը վերածէ, խաչի տակ ընդունելութիւն կը բաժնէ, մատաղ կը ստանայ, անուղղակի կերպով նուէրներ կը հաւաքէ: Կարծես 2002 թ. Հայաստանին մէջ կ'ապրի: Հիմա ալ նման աղանդաւորներ չկա՞ն, որոնք ազատ – համարձակ տաճար եւ եկեղեցի կը կառուցեն, բժշկութիւն կ'ընեն, անգաւակ մարդկանց զաւակ կը խոստանան, խառնակեաց կեանքի քաջալերը կը հաղիւանան: Դաւիթ ալ նոյնը կ'ընէր –ժամանակը ամառ էր, եւ հազարներ կու գան իր մօտ, տունը նեղ է, դաշտերը կը բնակին, եւլն. եւլն.: Ի վերջոյ հոգեւոր իշխանութիւնը կ'արթննայ, եւ այս ամբարիշտ մարդը կը պատժուի: Ձիւղ է, դատաստան կ'ըլլայ, կողմնակիցները կ'ընդդիմանան, բայց ի վերջոյ գառնեցիները կու գան եւ կը խնդրեն, որ իրենց համազիւղացին իրենց յանձնուի: Որոտնեցւոյ վանահայր վանական վարդապետը, Դադիվանքի վանահայր երէց Գրիգորը կը թողուն, որ այս մարդը ելլէ երթայ: Բայց իրաւ որ հերետիկոս մարդ եղած պէտք է ըլլայ, եւ կամ չատ զարգացած էր, եւ կամ ալ լաւ կռիւ ունէր: Որովհետեւ ինք կը կարծէր, թէ Ս. Սահակ Հայրապետի տեսիլքը ինք պիտի իրագործէր: Նուազագոյնը՝ Հայոց Եկեղեցի–Պետութեան հարցն ալ պիտի լուծէր: Քանի յայտարարեր էր, որ երկու որդի պիտի ունենար, մէկը թագաւոր պիտի ըլլար, մէկն ալ կաթողիկոս: Հիմա չըսե՞ս, ափսոս, տեսնէինք այդ երկու եղբայրները, կաթողիկոս եւ թագաւոր, ինչպէ՞ս պիտի կառավարէին ազգը:

Ինչեւէ. այս Դաւիթը քիչ մնաց մեզի մոռցնել պիտի տար, որ Ծարէն լաւ մարդ մըն ալ դուրս եկած է –հայ տպագրութեան ռահվիրաներէն, եւ առաջին հայկական մնայուն տպարանի հիմնադիրը՝ Մատթէոս Ծարեցին: Ոսկան Երեւանցիի վէպը կայ, բայց Մատթէոս Ծարեցիի վէպը տակաւին չկայ: Թէեւ պէտք է ըսել, որ այս մարդուն կեանքն ալ նուազ հետաքրքրական չէ: Փիլիպպոս Աղթամարեցի կաթողիկոսի սարկաւագը եւ նոտարը եղած է, գացեր է Զմիւռնիա՝ յանուէ առաքելութեամբ: Ցետոյ, 1655–ին, երբոր Ցակոբ Ջուղայեցին կը ստանձնէ Հայոց Հայրապետութիւնը եւ կ'ուզէ տրպագրական արուեստին ուժ տալ եւ Աստուածաչունչ մատեանը տպել, Մատթէոսին կը թելադրէ Եւրոպա անցնիլ եւ սկսիլ այդ գործին: Ծարեցի կ'երթայ Վենետիկ, Հռոմ, երկուքն ալ կաթողիկէ քաղաքներ՝ ուր ամէն բան հսկողութեան տակ էր, եւ կաթողիկէները չէին թողուր, որ ոչ կաթողիկէ անձեր եւ կազմակերպութիւններ գիրք տպեն: Ծարեցի յուսահատ կ'երթայ Ամստերտամ, որ, բողոքական քաղաք, աւելի ազատական էր եւ առեւտուր եւ կրօնք չէր խառներ: Ծարեցի կը յաջողի էլզեվիրներու նշանաւոր տպագրատան դրաճոյլ գերմանացի Քրիստոֆֆել Փոն Դիկի հետ ըստեղծել 170 «Հայր» եւ 240 «Մայր» տառեր: Եւ կը տպէ ալ Ներսէս Շնորհալիի «Ցիսուս Որդի» երկը: Բայց գիրքը լոյս չտեսած՝ 1661 թ. Ցունուար 22–ին կը մահանայ: Բարեբախտաբար, սակայն, իր մահէն առաջ Ծարեցի կը յաջողի կարգի դնել իր գործերը: Բանն այն էր, որ Ծարեցի չատ հակառակորդներ ունէր, յատկապէս իր ազգակիցներէն, այնքան

որ ծանր պարտքերու տակ էր մնացեր։ Եւ ով հրաշք, բեմ կը ժանէ Նոր Զուղա ծնած, երեւանցի ծագումով մարդ մը –Աւետիս Ղլիճենց, մեզի վաղածանօթ Ոսկան Երեւանցիի եղբայրը։ Մատթէոս այս Աւետիսէն կը խնդրէ, որ ընկերը ըլլայ, պարտքերը վճարէ, 2000 օրինակով «Սաղմոսարան» եւ 1200 օրինակով «Ճիսուս Որդի» տպեն, եւ չահը իրարու միջեւ բաժնեն։ Աւետիս սակայն լաւ ծանօթ էր Մատթէոսի վիճակին եւ չահու աչք ալ չունէր։ Ցանձն առաւ Մատթեոսի պարտքերը վճարել, պայմանաւ, որ տպարանը կոչուի «Սուրբ Էջմիածնի եւ Ուշիի Սուրբ Սարգիս»։ Այդ Սուրբ Սարգիսի վանահայրն ալ գիտէ՞ք ով էր –Ոսկան Երեւանցին։ Նոյն այս Աւետիսի օգնութեամբ Ոսկան պիտի յաջողէր Աստուածաշունչ մատեանը տպել Ամսթերտամի մէջ, եւ յետագային ալ, իր հրատարակչական գործը չարունակել Մարսէյլի մէջ։ Աստուած ողորմի Աւետիսին, եղբօրը՝ Ոսկանին, եւ մեր Մատթէոս Մատեցիին։

Ահա այսպէս, ազատագրուած Մարը ուրտեղերը տարաւ մեզ։ Կը վերադառնանք դեպի ափերը, ափսոսալով, թէ ինչպէ՞ս Ազերիները Մարի մէջ դպրոց կառուցեր էին, չէին ամչցած չրջանի յուշարձաններէն 133 կոտոր քար գործածել, որոնցմէ 35–ը հայերէն արձանագրութեամբ։ Որքան հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ, թէ փոքրիկ Ազերիները երբ կը տեսնէին այդ տառերը եւ իրենց ուսուցիչներուն հարց կու տային, թէ այս ի՞նչ տառեր են, ի՞նչ պատասխան կը տառնային...

Մարէն փորձեցինք կարելի եղածին չափ արագ կերպով սուրալ դէպի Նոր Մանաչիդ։ Սախլուած էինք ուրեմն յակամայս անտեսել չարք մը դիւղեր եւ աւաններ ։Եւ ահա, փոքրիկ առուակ մը ճեղքելով կը բարձրանանք Հանդած Եղջի դիւղը, որ այժմ կը կոչուի Նոր Մանաչիդ։ Շահումեանի Մանաչիդցիներն են, որ եկեր, հաստատուեր են այստեղ, ու դիւղը վերակոչեր իրենց կորսնցուցած դիւղի անունով։ Կը հիւրասիրուինք դիւղապետի տունը։ Բագրատ Բաղալեանն է, որ ընտրեալ է, նաեւ, եւ առաջինը՝ չքեղ տուն մը կառուցած է ինքն իր համար։ Աղուոր նախաձեռնութեան մը բարի օրինակն է։ Քիչ յետոյ վրայ կը հասնին Նոր Շահումեանի չրջանի համայնքապետները, ինչպէս նաեւ Ղարաբաղի ԺԱՄ կուսակցութեան ներկայացուցիչները, Ղարաբաղի երիտասարդ Արտագործնախարար Աշոտ Ղուլեանը։ Կեանցներ, յաւուր պատշաճի ճառեր, բայց կրնա՞նք չյիշել մեր նահատակները, մեր հերոսները։ Անոնք՝ որոնք այսօր չկան։ Զկան՝ որպէսզի կարենանք տէր կանգնիլ մեր հողերուն, մեր պատմութեան։ Փառք հերոսներուն։ Ցարդանքով եւ սիրով բաժակ կը բարձրացնենք մեր հերոսներու յիշատակին։ Ներկաներէն ոմանք կը յիշեն իրենց ղէնքի ընկերները։ Եւ կ'անդրադառնամ փորոտութեան մը – մեզմէ շատեր, այլապէս զովելի հայրենասիրութեամբ մը, տակաւին մեր հերոսները կը փնտռենք անցեալին մէջ, եւ մեր ներշնչման համար կը դիմենք հայ յեղափոխութեան պատմութեան։ Մտովի եռ կ'երթանք դէպի Մուշ եւ Սասուն, Վարագայ սար, յայնկոյսներու թաղ, պանք Օթթոման, Առաքելոց վանք, Սուլուխ, Գարահիսար... Բայց արդար չենք հանդէպ անոնց՝ որոնք մեր օրերուն, մեր ժամանակներուն իրենց կեանքը տուին Հայոց ազգի եւ Հայաստանի ազատութեան համար։ Մեզի ժամանակակից Մոնթէները, վարդանները, պետոները, Շահէնները, Աշոտ – Բեկորները նո՞ւազ հերոս են, քան, ըսենք, Սերոբ Ազբիւրը, Հրայրը, Գէորգ Ջաուշը։ Գուցէ ժամանակի հեռաւորութենէ մը արդարութիւն ընենք մեր հերոսներուն՝ երանի՛ թէ։ Մօտս նստած է ապրող լեգենդ մը։ Հերոս է, ճիշդ է, չէ գոհուած։ Բայց իր մե՞ղն է։ Կենացդ, եղբայր, ազնիւ ընկեր։

Պահ մը յետոյ հրաժեշտ կ'առնենք մեր սեղանակիցներէն եւ Նոր Մանաչիդէն։ Իրաւ որ հպարտ պիտի էր Նոր Մանաչիդը։ Վերաբնակեցուած է 2001 թուականին, եւ արդէն ունի 12 ընտանիք։ Բնակչութեան թիւն է 38։ Ամէն ոք կը սպասէ 39–րդ բնակչին, որ այս օրերուն պիտի ծնի։ Անունը Գոռ պիտի ըլլայ (Աստուծով ծնելիք երախան տղայ է, ստուգած են)։ Բարի գալուստ, սիրելի Գոռ։ Հազիւ այս քաղցր լուրը ստացեր էի, ինծի մօտեցաւ երիտասարդ մը։ Մօտենալու ձեւէն «վախցայ», որ անկարելի խնդրանք մը պիտի ընէ։ Սխալեր էի։ Արթուր Գրիգորեան էր անունը, Արաբոյի խումբէն կոտսած տղայ էր։ Հինգ զաւակ ունէր, բայց նախորդ օրը չէր կրցած Դադիվանք գալ եւ զաւակները մկրտել։ Հիմա կը հարցնէր, ի՞նչ միջոց կար։ Խոստացայ առաջին առթիւ իսկ իր խնդրանքը կատարել։ Ես ալ չէի ուզեր, որ փոր զաւակները անկնունք մնան։

Մեր ճամբան չարունակեցինք դէպի Վերշէն, ուր 50 տուն կայ, 2002 թուականին ուժ երախայ ծնած է։ Դպրոցը ունի 65 աշակերտ։

Մեր ծրագրին մէջ էր այցելել Զափնի եւ Ղարաչինար գիւղերը։ Չկրցանք։ Բայց՝ ճամբուն վրայ որոշ տեղ մը մեզի ընկերացաւ Ղարաչինարի երիտասարդ գիւղապետը, Հայկ Զաքարեանը, որ կարդ մը տեղեկութիւններ տուաւ մեզի իր գիւղին մասին–Ղարաչինարը նոր գիւղ է, 16 տուն ունի, 52 հուն է։ Դպրոց կը յաճախեն 14 աշակերտ։

Զափնին ուրիշ պատմութիւն էր։ Հին, շատ հին գիւղ եղած է։ Կը գտնուի Հանդաբերդէն 2,5 քիլոմեթր հիւսիս – արեւելք, Լեւ գետի ձախ ափին – հնավայրը ծովու մակերեսէն բարձր է 1430 / 40 մեթր, եւ ցայսօր այնտեղ պահպանուած են եկեղեցւոյ, մատուռի, մահարձաններու եւ հսկայ գերեզմանոցի մը աւերակները, ուր եւ կան չքնաղ խաչքարեր։ Սարգիս վարդապետ Ջալալեանց այս գիւղի մասին կը գրէ. «Ողբալի աւերակք սորա ցուցանեն զառաջին սխրալի վիճակ եւ վկայ մի միայն իւրեանց նախանձելի փառաց»։

Սամուէլ Կարապետեան կը նկարագրէ, արդարեւ, Զափնիի փառքը՝ վիրաւոր ինկած եւ ակամայ խոստմնադրուժ եղած խաչքարերու փունջի մը մէջէն։ Եւ արդարեւ, ո՞ր միտրը չի կոտրիր, որ քամքահ Հայոց աշխարհը չէ թողուցած, որ վանքերու մէջ խունկ եւ աղօթք բարձրանայ, եւ տարէտարի աղօթքով յիշուին անունք՝ որոնք տուն, տեղ, ագարակ, հարստութիւն թողեր էին, խընդրելով, որ աղուհացի Սուրբ Գրիգորի տօնին յիշենք զիրենք...

Պիտի գա՞յ օրը, երբոր խաչքարերը պիտի վերականգնուին, եւ միաժամանակ վերականգնուի այդ ժամ – պատարագներու աւանդութիւնը։ Եւ այն ատեն, այն ատեն միայն պիտի հաւատամ, որ Հայոց եկեղեցին ոտքի է կանգնած, եւ տէր է իր բոլոր զաւակներուն, անդամները յաղթական եւ գինուորեալ եկեղեցիին Քրիստոսի։

Զափնի, չկրցանք ողջունել քեզ։ Բայց օր մը անպայման որ պիտի գանք քեզի։

Պր. Գագիկ Եգանեան ինք կ'առաջարկէ, որ Զափնին «որդեգրենք»։ Այսինքն՝ «Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութիւնը իր յառաջիկայ տարիներու ծրագրին մէջ ներառնէ «Զափնի»ի վերաբնակեցումը։ Այսի՞նքն։ Օրինակի համար երեք տարուան ծրագիր մը մշակուի Քարվաճառի վարչակազմի հետ։ Վերակառուցեն 20 տուներ (4 հազար տոլարէն՝ 80 հազար տոլար)։ Պետութիւնը իր կողմէ կ'ապահովէ ընտանիքներու վերաբնակեցումը, անոնց տալով 400 տոլարի վարկ (քանի տարուան համար), ինչպէս յիշեցինք, կով, հաւ եւ անձ գլուխ ալ փոխադրութեան համար 10 տոլար։ Հինգ տարիէն նոր անուորը տանտէր կ'ըլլայ, 6000 քառակուսի մեթր ալ տնամերձ հող կը ստանայ։ Իսկապէս գրաւիչ է եւ Հայաստանի կարգ մը չրջաններէն մարդիկ կան, որ ամենայն սիրով պիտի երթան եւ վերաբնակեցնեն Զափնին, եւ նոր կեանք տան այս հնաւանդ գիւղին։ «Երկիր եւ մշակոյթ»ն ալ երջանիկ պիտի ըլլայ որ նման ծրագիր մը իրագործելու առիթ ունենայ պիտի հանդիսանայ սփիւռքահայ չարք մը միութեանց հետ, եւ ինչու չէ, անհատներու ալ, քանի չատ ու չատ անհատ Հայերու համար հնարաւոր բան մըն է նման գումար յատկացնել եւ գիւղ մը ստեղծել։ Այստեղ կը փորձեմ մտածումի մըն ալ բանաձեւել։ Այսպէս. Ամերիկայի մէջ տակաւին կան կարգ մը հայրենակցական միութիւններ։ Անոնք չէ՞ն կրնար մօտ մօտի գալ եւ ազատագրուած հողերու վրայ վերստեղծել իրենց հին գիւղերը, եւ նոր կեանք տալ ա՛յն գիւղերուն եւ աւաններուն, ուրկէ օր մը, 1915 թուականին մեկներ էին դէպի անծանօթը։ Մայրս Բալուի Հասաւ գիւղէն էր ,ես առաջինը պիտի ըլլամ աշխատելու որ հին եւ նոր Հասաւցիներ վերըստեղծեն Հասաւը։ Նոյն Հայաստանի մէջ, մեծ Հայաստանին մէջ։ Հոգ չէ, թող մնայ հինի կարօտը, բայց թող ըլլայ նաեւ նորը։

Շահումեանցիները արդէն օրինակը տըւեր էին։ Երանի՛ թէ այս մտածումս

ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

Դեկտ. 13 Ուրբաթ երեկոյ ՀԲԸՄ–ի փարիզի Ա. Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը այժմէական նիւթով երկխօսութիւն մը կազմակերպուած էր Հայկական կազմակերպութիւններու միասնական խորհուրդի նախկին նախագահ Ալէքսի Կէօվճեանի ու Նուպարեան մատենադարանի տնօրէն՝ Ցարութիւն Գէորգեանի միջեւ։ Այժմէական նիւթը Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնն էր, դիտուած՝ յատկապէս հայկական անկիւնէն։

Ա. Կէօվճեան եւ Ց. Գէորգեան նախ խօսեցան Թուրքիոյ ժխտական ազդակներուն՝ քննկէտութեան մեծ թիւին, կրօնական հակումին, քաղաքականութեան մէջ զինուորական ներկայութեան մասին։ Ցետոյ, աւելի նեղ չրջանակով մը խօսեցան իր իսկ պատմութիւնը խեղաթիւրելու անոր փաստերուն, պատմութեան դասաւանդումին կեղծիքի վրայ հիմնուած բնոյթին մասին։

Հիմա որ մինչեւ 2004–ի վերջ պայմանական թուական մը որոշուած է Թուրքիոյ համար, հարկ է լաւագոյն կերպով պատրաստուիլ։ Կայ ցեղասպանութեան մասին Եւրոպական Խորհրդարանի 1987–ի բանաձեւը զոր Եւրոպական երկիրները կը գործածեն իրենց յարմար դատած ձեւով։ Պէտք է անհրաժեշտ աշխատանքը տանիլ որ ան չմոռցուի Թուրքիոյ անդամակցութեան բանակցութիւններուն ընթացքին։ Ատկէ զատ, Հայերը պէտք է ցեղասպանութեան պատմութիւնը դրեն համբերութեամբ գինուելով։

Ա. Կէօվճեան յայտնեց թէ մտադիր է Հայկական կազմակերպութիւններու խորհուրդին առաջարկել որ զգօն ըլլալու մարմին մը ստեղծուի «Vigilance 2004» անունով, որուն մէջ Հայկական եւ ոչ Հայկական կազմակերպութիւններ, դէմքեր ընդգրկուին. այդ մարմինը պիտի հսկէ Թուրքիոյ կողմէ Եւրոպական չափանիշները յարգելու հոլովոյթին եւ ի հարկին կանոնաւոր կերպով տեղեակ պահէ Եւրոպական ատեաններուն։

Երեկոյթին նիւթ եղաւ Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքին չրջապտոյտն ալ որ նպատակ ունէր Եւրոպան զգուշացնել Թուրքիոյ դէմ կրօնական ազդակը չահարկելէ։ Շեշտը դրուեցաւ այն մօտեցումին վրայ որ էպտք է հասկնալ արարքը համայնքապետի մը որ տեւական ճնշումի ենթակայ է Անդարայի կողմէ եւ ունի փոր հօտին մտահոգութիւնը։ Թէեւ, երկու զրուցակիցները լման համամտութիւն ալ չյայտնեցին Մեսրոպ Արք. Մուրատեանի նախաձեռնութեան։

Երեկոյթը որուն համար նախատեսուած էին երեք մասնակիցներ, միայն երկուքով ընթացաւ, քանի որ Արմէն Մուրատեան պարտաւոր եղած էր փութով Պէյրութ մեկնելու։

Ա. Կէօվճեանի եւ Ց. Գէորգեանի երկխօսութեան քիչ մը զարմանալի կերպով, գրեթէ նիւթ չեղաւ Պոլսոյ հայ համայնքը, որպէս կարեւորագոյն դրաւարկը նկատի առնուած հոլովոյթին։ Մինչդեռ, զարգացումներու, հեռանկարներու բազմազանութեան մէջ հայկական տեսանկիւնէն կարեւորագոյն ազդակ մըն է ան. մանաւանդ որ կը պահպանէ անցեալի մը ամէն օր վտանգուած ժառանգութիւնը եւ կը տքնի ոտքի մնալու, ներկայի նոր խնդիրներով հանդերձ։

Երկխօսութենէն եռք լայն բաժին մըն ալ յատկացուեցաւ հարցումներու, զրպարտներու, թերագրանքներու։ Դժուար չէ կռահել որ բաւական երկար բաժին մը եղաւ այս մէկը։

Օրուան այժմէականութեան հետ քայլ պահելու մտադրութեան չափ ուրախացընող էր տեսնել մեծ բազմութիւնը որ տառացիօրէն յորդած էր սրահէն ուր տիրապետողը երիտասարդ տարրն էր։ Անուրանալի է որ քաղաքականին հետաքրքրութիւնը մեծ է այդ հատուածին մօտ։ այլապէս, քիչ մը զարմանալի պիտի ըլլար որ Թուրքիոյ նիւթով երեկոյթ մը ունկնդիրներու այդքան հոծ բազմութիւն խմբէ, երբ այդ նոյն սրահին մէջ մշակութային բազմաբնոյթ բազմաթիւ ձեռնարկներ 30 – 40 հոգինոց լսարաններ միայն ունեցած են եւ կ'ունենան։

Ամէն պարագայի, դրական կարեւոր դրամագլուխ է երիտասարդութեան այս հետաքրքրութիւնը որմէ այսօր անպայման քիչ մը կը նախանձի մշակութայինը։

Ա. Թ.

ԴԱՂՈՒԹՔ ԴԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Համազգայինի Ց. Մանուկեան գրադարանի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 24–ին կազմակերպութեամբ Համազգայինի Գլաձոր մասնաճիւղին, տեղի ունեցած է Ռուբէն Մնացականեանի երկու հատորներու չնորհահանդէսը։ Օրուան հանդիսավարը՝ Ցասմիկ Պապեան քարի գալուստի խօսքէն ետք, յանուն մասնաճիւղին գրատարածքի յանձնախումբին չնորհակալութիւն յայտնած է հայ գիրքի հեղինակին հանդէպ ցուցաբերուած հետաքրքրութեան ու անդրադառնալէ ետք գրական յանձնախումբերուն եւ գրատարածի գործունէութեան, տուած է հեղինակին հակիրճ կենսագրականը։ Անոր երկու գիրքերն են՝ «Ես» եւ «Ձեղքուած արեւ», որոնց մասին արտայայտուած է Ռոզա Տէր – Ցարութիւնեան։ Հեղինակը ծնած է Թեհրան, 1951–ին, աշխատակցած է «Ալիք»ի պատանեկան էջերուն։ 1980–ին գաղթած է Գանատա եւ զարձած հայ կեանքի գործօն անդամ։ Տիկին Տէր–Ցարութիւնեան վերլուծած է բանաստեղծական երկու հատորները, որոնցմէ, մերթ ընդ մերթ ընթերցումներ կատարած են Ցասմիկ Շարապխանեան եւ Սիւզի Գալթակեան։ Հուսկ խօսք առած է Ռ. Մնացականեան, որ իր խօսքի վերջաւորութեան կարդացած է իր նոր զրած երկու փիլիսոփայական բանաստեղծութիւնները։

Երկխօսութենէն ետք լայն բաժին մըն ալ յատկացուեցաւ հարցումներու, զրպարտներու, թերագրանքներու։ Դժուար չէ կռահել որ բաւական երկար բաժին մը եղաւ այս մէկը։

Օրուան այժմէականութեան հետ քայլ պահելու մտադրութեան չափ ուրախացընող էր տեսնել մեծ բազմութիւնը որ տառացիօրէն յորդած էր սրահէն ուր տիրապետողը երիտասարդ տարրն էր։ Անուրանալի է որ քաղաքականին հետաքրքրութիւնը մեծ է այդ հատուածին մօտ։ այլապէս, քիչ մը զարմանալի պիտի ըլլար որ Թուրքիոյ նիւթով երեկոյթ մը ունկնդիրներու այդքան հոծ բազմութիւն խմբէ, երբ այդ նոյն սրահին մէջ մշակութային բազմաբնոյթ բազմաթիւ ձեռնարկներ 30 – 40 հոգինոց լսարաններ միայն ունեցած են եւ կ'ունենան։

Ամէն պարագայի, դրական կարեւոր դրամագլուխ է երիտասարդութեան այս հետաքրքրութիւնը որմէ այսօր անպայման քիչ մը կը նախանձի մշակութայինը։

Ա. Թ.

անարձագանգ չմնայ, եւ յանկարծ, օր մը, տեղէ մը մէկը ձայնէ. «Սրբազան, կ'ուզեմ իմ մեծ հօրս դիւղը վերակառուցել»։ Հայրենիքը այսպէս կը մեծնայ։

Եւ ահա օրը կ'իրականանայ։ Մեր վերջին կէտը Նոր Գետաչէնն է։ Մեզմէ չատեր՝ դիւղին անունը իմանալէ առաջ՝ դիւղի կորուստը ողբացող Գետաչէն երգը լսեր էին, որ իր մեղեդիականութեամբ եւ անուշութեամբ գերեր էր մեզ։ Ցետոյ վմայանք Գետաչէնի անհասկնալի կորուստը, եւ ցաւը որ կ'այրէ բոլոր Գետաչէնցիները, եւ մեզ բոլորս ոլ երբոր այս երգը կը լսենք Նիւ – Եորքի մէջ ու Սան – Փաւլոյի մէջ եւ կամ այլուր։

Բազմել ես լեռներին, ուսես
հազար շէն,
Արծիւների բոյնն ես, չքնաղ
Գետաշէն...

Նոր Գետաչէնը աշխոյժ գիւղ մըն է։ ունի 36 ընտանիք, դպրոց եւ 35 աշակերտ։ Գիւղացիք գրեթէ բոլորն ալ նախկին Գետաչէնցիներ են, որոնք եկեր, միացեր են իրարու, եւ կ'ապրին իրենց կորսնցուցած գիւղի յուշովը։ Հեռաւոր Մոսկուայէն եկեր եւ գիւղապետ եղեր է համագիւղացի երիտասարդ մը, Ալեքսանդը Նազարեանը։ Դպրոցի տնօրէնուհին «օտար» է, Սիլվա Զիթճեանն է, Երեւանէն։ Եկեր – հաստատուեր է այս տեղ՝ որ «իսկական հայ դառնայ»։ Հաճոյքով հանդիպեցանք վաղեմի գետաչէնցի զոյգի մը – Էդուարդ Սիմոնեանը եւ իր կինը՝ Սուսաննան։ Էդուարդի մեծ հայրը Գետաչէնի քահանան էր եղած, Տ. Մեսրոպ քահանայ Տէր – Գրիգորեանը։ Լոյս իջնէ գերեզմանիդ, Տէր պապա։ Թոռդ կը պահէ եւ անունդ, եւ պատիւդ։ Աբեան ճայնը՝ կորսուած Գետաչէնին կը հասնի նորածնունդ Գետաչէնէն։ Խորհուրդ խորին։

Մ. Ա. Ա.

2002, Դեկտեմբեր 5

(Շար. 3 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ազգ. Ժողովին նախագահը Ա. Խաչատրեան Դեկտ. 19-ին ընդունած է Վրաստանի Հայերու Միութեան ներկայացուցիչները՝ նախագահ Գ. Մուրադեանը, փոխ-նախագահ՝ Ա. Բայանդուրեանը եւ երեսփոխան Հ. Մովսիսեանը: Տեսակցութեան նիւթ եղած են Վրաստանի Հայութեան ընկերա-տնտեսական, մշակութային խնդիրները: Հիւրերը պատմած են Թիֆլիսի Ցուվ. Աբելեան հայկական թատրոնին եւ հայ մեծերու պանթէոնին վերանորոգման աշխատանքներուն մասին: Անոնք կարեւոր նկատած են յատկապէս Ջաւախքի Հայութեան ընկերա-տնտեսական եւ մշակութային խնդիրներուն լուծումին Հայաստանի աջակցութիւնը:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ 2·5 ՄԻԼԻՈՆ ՀԱՅ Կ'ԱՊՐԻ

Ըստ Ռուսաստանի Հայերու Միութեան վերջին տուեալներուն, երկրին մէջ ներկայիս 2,5 միլիոն Հայ կ'ապրի, որոնցմէ 600 հազարը Մոսկուայի մէջ: Վերջին 10-12 տարուան ընթացքին Հայաստանէն հոն մեկնած է 850 հազար հոգի, Ադրբեջանէն՝ 350 հազար, Վրաստանէն՝ 250 հազար, Աբխազիայէն՝ 100 հազար, չուրջ 200 հազար ալ Միջին Ասիայէն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԷ

Մէջին տարիքի հայաստանցի կին մը որեւէ աշխատանք կը փնտռէ:

Հեռաձայնել Տիկին Սաթենիկի (Սեբաստեանի մօտ):

01 46 38 26 22

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ՏՕՆԻՆ

Ս. Ցվոհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, յետ առաւօտեան ժամերգութեանց, ժամը 10·30-ին, Առաջնորդ Սբրազանը պատարագութեան չորս աստիճաններու պատասխանատուութեան պիտի կոչէ՝ դպիր պիտի ձեռնադրէ՝ Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ծառայողներէն՝

ՍԱՐԳԻՍ, ՆԱՐԵԿ

եւ

ԱԴԱՄ ՑՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Նոյն առեն Ուբարի տուչութեամբ՝ կիսասարկաւագ պիտի ձեռնադրէ, Սուրբ Ցովհաննէս – Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարի դպիրներէն՝ կարօ եւ Թորգոմ Կարապետեան եղբայրները:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

Տօն է ՍրբոյնՍտեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Նախատօնակ Ծննդեան:

Ժամը 17-ին ընթերցուածք:

Ժամը 18-ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ՑՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՔԼԼԷԿԵԱՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Ժամը 11-ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet —
13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :

Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :

04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire**
l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de
4 cassettes audio comprenant
2 heures d'enregistrement
pour 93 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue
Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

UGAB - PARIS - IDF

NUIT DU NOUVEL AN

La nouvelle équipe UGAB-Jeunes
et l'US Nubar
organisent
LA NUIT DU NOUVEL AN
Le 31 décembre dès 21 heures 30
Buffet de prestige, champagne offert pour minuit, softs à volonté
Sur prévente uniquement :
50 euros (buffet+soirée) / 30 euros (après 1h)
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Réservations : 06 14 99 85 05 ou **06 62 72 37 76** (nombre de places limité).
Tenue correcte exigée. La direction se réserve le droit d'admission.

REVEILLON 2003

organisé par **l'UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(*Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Week-end de retrouvailles à Paris
Colons de l'UGAB
Du 20 (après la classe) au 22 décembre 2002

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter

UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ **01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
MARDI
24 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Այլտեղահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·585 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20·585

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ, Դեկտ· 19–ին, բանաձեւ մը քուէարկած է Թուրքիոյ վերաբերեալ, ուր կը պահանջուի որ վերջնականապէս անջատուին «զինուորական եւ քաղաքացիական ձեռնհասութիւնները», նախքան որեւէ բանակցութեան սկսիլը Եւրոպական Միութեան հետ: Գոփէնհակընի վերաբերող բանաձեւին մէջ, եւրոպացի երեսփոխանները կը դիմեն Եւրոպական Յանձնախումբին, որպէսզի «չօշափելի հեռանկարներու գանկ մը» ներկայացնէ եւ Թուրքիա կարեւոր գոհացում տալ «քաղաքական չափանիշներ»ուն, զորս Միութիւնը կը պահանջէ անդամակցութեան բանակցութիւններու ձեռնարկելու համար: «Քաղաքական այդ չափանիշները» կը վերաբերին ժողովրդավարութեան յարգանքին, իրաւական պետութեան, մարդկային իրաւանց, ինչպէս նաեւ փոքրամասնութեանց յարգանքին, այնպէս ինչպէս սահմանուած են Եւրոպացիներու կողմէ 1993–ին Գոփէնհակընի: Ընկերվարական խումբին նախագահը՝ Էնրիքէ Պարոն Գրէսփօ կոչ ըրած է որ «քաղաքացիական իշխանութիւնը գերագասուի զինուորական իշխանութեան» Թուրքիոյ մէջ: Ցիչենք որ Խորհրդարանին բանաձեւը զուտ խորհրդակցական տարողութիւն ունի:

ԱՄՆ ԵՒ ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ ալ աւելի կը չեշտեն իրենց ճնշումը Իրաքի վրայ, անբաւարար դտնելէ եօք Իրաքի յանձնած 12 հազար էջնոց թղթածրարը զինամթերքին մասին: Արդէն իսկ, 110 հազար զինուորի կը հասնի ամերիկեան ներկայութիւնը Ծոցին մէջ: Ամերիկեան զօրքը ռազմափորձերու ալ ձեռնարկած է քուէյթեան անապատին մէջ եւ այդ փորձերուն ընթացքին է որ Ֆրանսայի մեծ լրագրող մը՝ Փաթրիք Պուռա, զոհ գացած է ամերիկեան հրասայլի մը: Մինչ կը փորձէր Ապրամ հրասայլէն հեռացընել իր դամերամանը, հրասայլը զինքը տապալած է ծանրօրէն վիրաւորելով: Հիւանդանոց փոխադրուելէն եօք, նախկարծուած է որ կեանքը վտանգուած չէ, բայց, յետոյ հաստատուած է որ փայծաղը պայթած է եւ երիկամունքն ալ վնասուած: Փ. Պուռա 50 տարեկան, հեռատեսիլի թէ – էֆ – 1 կայանի լատինոյն ազդարարներէն է, որ տարիներու երկարքին, կեանքն ալ վտանգելով ապահոված է բազմաթիւ հակամարտութիւններ Արեւելեան Թիմոր, Քոսովօ, Չէչենիա, Լիբանան, Երուսաղէմ, Մոսկուա:

ԻՐԱՔի ԴԷՄ պատերազմական պատրաստութեան չրջափուլին մէջ, չարաթավերջի զլխաւոր լուրը այն էր որ նախագահ Պուշ, օրինակ ծառայելու համար ծաղկախտի դէմ պատուաստ եղած է...:

ԿԻՊՐՈՍի թրքական բաժնին զեկավարը Ռ. Տէնքթաշ որ մերժելով Ք. Անանի ծրագիրը, բուռն ընդդիմութեան թիրախ է իր հայրենակիցներուն կողմէ, լուծում մի նոր առաջարկներ բերած է: Կ'ուզէ որ Ցոյներուն ճգուելիք տարածքներուն մէջ որոշ փոփոխութիւններ կատարուին, ապա կ'առաջարկէ կղզիին յունական բաժինը Եւրոպական Միութեան անդամ ընդունելէ եօք, թրքականին հետ ալ բանակցութիւն վարել: Ըստծը այն է որ Եւրոպական Միութիւնը անդամակցութեան անջատ ընթացք վարէ Կիպրոսի յունական եւ թրքական բաժիններուն հետ, որպէսզի վերջոյ կղզին որպէս ամբողջութիւն Եւրոպայի մաս կազմած ըլլայ: Տէնքթաշ կ'ըսէ որ թրքական մասին վերջնական անդամակցութիւնը կըրնայ սպասել մինչեւ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ վէթոյէն եօք, եթէ Ազգային Ժողովը կրկին անդամ քուէարկէ սահմանադրական փոփոխութիւնները, որոնք պիտի արտօնէին էրտողանի վարչապետ դառնալ, նախագահ Սէզէր այլեւս չի կրնար մերժել: Օրէնքը, սակայն, կ'արտօնէ որ Սահմանադրական Ատեանին դիմէ, որպէսզի ջնջէ եւ պահանջէ հանրաքուէ մը, զոր ծրընթացնէր որոնք ամիսներ կը տեւեն: Էրտողան կը պատրաստուէր երեսփոխանական ընտրութեան ներկայանալ Սգերդ, ուր մանաւանդ ընտրութիւն մը պէտք է տեղի ունենայ:

ՊԱՑՈՆի ոստիկանատունէն յայղաղած է խոյս տալ Իտոն Ֆերնանտէզ Իտալի որ կը նկատուի «ԷՏԱ-ի զինուորական մեքենային ծրագրային ղոկատներու ամէնէն բարձրագոյն պատասխանատուն» Դեկտեմբեր 21–էն 22–ի գիչերը: Դեկտեմբեր 17–ին կատարուած իր ձերբակալութենէն վերջ, դիպաւ կը մնար ոստիկանատունը: Ներքին նախարարը անմիջապէս իրենց պատասխանատուները առկախեց հինգ ոստիկաններ «ծանր թերացումներու» մեղադրանքով: Իտալի, հարցաքննութենէ մը եօք խոստովանած էր չէնքին առաջին յարկը, ուրկէ փախած է: Այս արարքը ծիծաղելի կը դարձնէ ֆրանսական ոստիկանութիւնը եւ չչմեղսագործած է սպանական ոստիկանութիւնը: Քննութիւն բացուած է ճշդելու համար փախուստին մանրամասն պարագաները:

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔի ՓԸ– բանական խորհուրդին ստեղծումը, Ներքին նախարարին եւ մահմետական դեկավարներու միջեւ «պատմական» բնոյթ ունի, թէեւ չատ մը հարցեր առկախ կը մնան եւ մահմետական բոլոր պարագլուխներն ալ համաձայն չեն:

ՄԱՑՐ ԹԵՐԵԶԱ երանելի պիտի դառնայ 2003 Հոկտեմբեր 19–ին: Ցովհ. Պօղոս Բ. երկու հրովարտակ հռչակած է Դեկտեմբեր 20–ին, որ կ'արտօնէ Մայր Թերեզայի երանացումը իր «հերոսական առաքինութիւններուն» համար, ինչպէս նաեւ իրեն վերագրուած հրաշքի մը համար՝ ապաքինումը խլիրդէ վարակուած հինդուհի մը:

ՄԻՍԻՍԻՓիի ծերակուտականը՝ Թրէնթ Լոթ պարտաւորուեցաւ հրաժարիլ Ծերակոյտի հանրապետական խմբակցութեան պարագլուխի իր պաշտօնէն, յետագային իր մէկ արտայայտութեան հետեւանքով: Դեկտեմբեր 5–ին, երբ կը տօնէր ծերակուտականներու իրիցպետ նին՝ Սթրոմ Թըրմոնտի 100–ամեակը, Լոթ յայտարարած էր որ եթէ 1948–ին ի նպաստ անոր քուէարկուած ըլլար նախագահական ընտրութեան՝ «այս բոլոր հարցերը չէինք ունենար»: Արդ, 1948ին, Թըրմոնտ խտրականութեան քաղաքականութիւն մը կը տանէր, թէեւ անկէ ի վեր հինգ անդամ ներողութիւն խնդրած է, բայց, անօգուտ: Պուշ դատապարտած է այս «նախատականն» խօսքերը, ապա, իր եղբայրը, Ֆլորիտայի կառավարիչ, հրաւիրած է Լոթը որ հրաժարի: Ի վերջոյ ծերակուտական Լոթ յայտարարած է որ կը մնայ ծերակուտական, ապահովելու համար հանրապետականներու մեծամասնութիւնը:

ՀԵԾՏԱՄԱՀՈՒԹԵԱՆ կողմնակիցներու համեմատութիւնը 88% է Ֆրանսայի մէջ, հարցախոյզի մը համաձայն: Ժոսփէնի մօրը մահէն ի վեր, հեչտամահութեան հարցը կրկին հրապարակ ելած է եւ բազմաթիւ են դիմումները «արժանաւորութեան մէջ մեռնելու իրաւունքին ընկերակցութեան»: Շատեր կը կարծեն որ դեղահատ մը կամ միջոց մը պիտի թելադրեն, մինչ կրնան մխային բուժարանի մը հասցէն տալ Զուիցերիա:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔԱՐԱՔՆԱՓՐԷՍ,

(Դեկտեմբեր 23)

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻՆ

Երեւանցիները, անոնց հետ նաեւ մարզերէն, Թիֆլիսէն, Ջաւախքէն բազմաթիւ Հայեր Դեկտեմբեր 20–ին Երեւանի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ յարգանքի տուրք մատուցած են Հրանտ Մաթեւոսեանին: Անոնց չարքին եղած են վարչապետը եւ կառավարական կազմը, Սահմանադրական Ատեանի նախագահը, Երեւանի քաղաքապետը, երեսփոխանները, կուսակցապետեր, արուեստագէտներ, գրողներ: Իր գրչի ընկերները խոր վիշտ արտայայտած են անոր վաղաժամ կորուստին, գրուատած անոր կարեւոր վաստակը հայ գրականութեան մէջ: Հոգեղանգատեան պաշտօնը տեւած է մինչեւ երեկոյ:

Յաջորդ օրը նոյն տաճարին մէջ կատարուած է Հ. Մաթեւոսեանի յուղարկաւորութիւնը, նախագահ Ռ. Քոչարեանի, Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Յարութիւնեանի, այլ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու մասնակցութեամբ: Կոմիտաս պանթէոնին մէջ թաղումէն եօք ելոյթներ ունեցած են նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Ա. Թումանեան, Գրողներու Միութեան նախագահ Լ. Ամանեան, Մշակոյթի նախարար Ռ. Շահոյեան, բանաստեղծ Ռ. Դաւոյեան: Կարդացուած են ցաւակցական գիրեր, հասած՝ ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանէն, Ռուսաստանի, Ղազախստանի, Մոլդովայի եւ նախկին խորհրդային այլ երկիրներու գրողներէն, մտաւորականներէն:

*
**

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԹԻՖՆԻԿԸ ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻ

Ռուսաստանի ու Վրաստանի ռազմական դերատեսչութիւններուն համաձայնութեամբ, Ռուսաստանի Դեկտ· 20–ին սկսած է Վրաստանէն թէչքնիք միջոցներ փոխադրել Գիւմրիի 102–րդ ռազմակայանը: Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մէկ վարչութեան պետը լրագրողներուն ըսած է թէ այդ գործողութիւնը չի փոխեր չրջանին մէջ ռազմական ուժերու կշիռը:

ՄԻՒԶԸԼԻԷԻ ԿՈՉԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ՝

ՃԱՆՉՆԱԼ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը՝ Ռընօ Մուզըլիէ կոչ ըրած է Թուրքիոյ, Դեկտեմբեր 22–ին, որ ճանչնայ Օսմանեան կայսրութեան գործած ցեղասպանութիւնը 1915–ին, Հայերու դէմ, իր թեկնածութեան չըրջափուլին մէջ: Ռատիօ ժի կայանի փորում յայտարարէն չեչտած է· «Ճառագիմելու համար, անհրաժեշտ է նաեւ անցեալը ճանչնալ», գուգահեռ մը ընելով Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի հետ «որոնք յաջողեցան ճանչնալ իրենց պատմութիւնը, իրենց անցեալը եւ զայն չմոռնալ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՇՏ ԴԷՄ ԾՕԴՈՒԱԾՆԵՐ

Թէեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը, առ այժմ յետաձգուած է, գոնէ մինչեւ 2004–ի վերջ, բայց եւ այնպէս, մամուլը կը չարունակէ տեղ տալ յօդուածներու: Պայրու – Ռոքար վիճարկումէն մէն եօք (Լը Փուէն), Դեկտեմբեր 23–ին, «Ֆիկառօ» «Վիճարկումներ եւ կարծիքներ» իր էջին մէջ, հրատարակած է Ալէն – Ժերար Սլամայի յօդուածը, խորագրուած· – «Թուրքիան Եւրոպայի մէջ՝ դարուս դրաւականը» ուր ան կը վերլուծէ այն բոլոր պատճառաբանութիւնները, որոնք կը փաստեն թէ Թուրքիա տեղ չունի Եւրոպայի մէջ: Սլամա, արդէն արտայայտուած էր նոյն նիւթին մասին «Ֆիկառօ – Մակպլին»ի (Նոյեմբեր 23) իր չաբաթական քրոնիկին մէջ: Այս անգամ, նախ կ'արձագանգէ Պէրնար – Անրի Լեվիի Պլոք – Նոթին (Լը Փուէն), ուր ան կ'ըսէ թէ Միութիւնը պէտք է փոր պայմանները ճգէ Թուրքիոյ· – Ընդել մտահոգութիւնները ինչ կը վերաբերի Աթաթիւրքի լաիք ժառանգութեան, ծագած իսլամապաշտներու յաղթանակով, վերջ տալ պետութեան ահաբեկչութեան քրտական ահաբեկչութեան դէմ, հանդիսաւոր ճանաչում Հայոց ցեղասպանութեան: Ցօդուածագիրը կ'աւելցնէ՝ «Ըսենք թէ այս պայմանները ընդունելեան ինչ որ չատ քիչ հաւանական է, կը մնայ վստահ ըլլալ որ թրքական ընտրանիին առած յանձնառութիւնները պիտի յարգուին, մինչ ամբոխները որոնք իշխանութեան գլուխ բերին իսլամապաշտները չեն հետեւիր»:

Սլամա, այս անգամ ալ պատմութիւնը կը քրքրէ, կը հասնի Լօզան և խիստ խորհրդանշական կը գտնէ որ Մուսթաֆա Քեմալ Թիւրանդիոնի ժառանգորդ մայրաքաղաքը Պոլիս փոխադրէ կեդրոնական Անատոլու՝ Անգարա:

Վերջաւորութեան, զարմանք կը յայտնէ որ անոնցմէ ոմանք որոնք հարկ եղած ողջմտութիւնը ունին մերժելու համար Լը վիճնի կողմէ խոբուիլ, երբ անոյշ – անոյշ կը նայի, պատրաստ են վստահիլ իսլամապաշտներու, որոնք, ինչպէս Է· դարուն, բաւական ինքնավստահ են, մոլեռանդութեան դիմադիծը չբացայայտելու համար: Ու կը չեչտէ· – «Քաղաքակրթութիւններու ստանձնուած տարբերութիւնը հակամարտութիւն չընդգըրկեր: Հանդուրժողութիւնը կը անանի փոխանակութեամբ, ան կ'ենթադրէ որ ամէն մէկը իր տունը մնայ»:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՄ ՉԻ ՇԻՆՈՒԻՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Զ.

«Ի՞ՆՉՊԷՍ»ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԳԵՐՀԶՕՐԸ

Ալֆորվիլի մէջ, ի վերջոյ, մշակութային – դպրոցական համալիրի մը շինութեան ծրագրին յանգած քուէարկութենէն ետք, ոեւէ մէկը պիտի ուզէր այն միակ, հիմնական հարցումը որ «Ի՞նչպէս»ն էր: Ի՞նչպէս մտածուած, ծրագրուած էր, եթէ էր, այդ գործը գլուխ հանելու եւ քաղաքը հայկական նման կեդրոնով մը օժտելու հոլովոյթը: Աւելի գործնապաշտ կերպով ըսուած, ո՞վ, ո՞ւրկէ, ի՞նչպէս պիտի ճարէր աւելի քան 10 միլիոն ֆրանքը, երբ մանաւանդ վէճեր, անհասկացողութիւններ, ձգձգումներ պատճառ եղած էին որ Կիւլպէնկեան հիմնարկը 400 հազար տոլարի խոստումը չեղեալ նկատէ: «Ի՞նչպէս»ին մէջ ծրագրին հանդէպ հետաքրքրութեան հետ, կայ նաեւ այսօրուան համար Կիւլպէնկեանի խոստացած երկրորդականին կոչուտն ալ, այնքան ատեն որ համալիրը իրականացումի ճամբան բռնած չէ:

Հարցումը ուղղելով մեր խօսակիցներուն, նախ տեսանք որ կար տեղեկութեան պակաս մը, կամ չափազանցուած լաւատեսութիւն մը: Հակառակ որ, ինչպէս ըսուեցաւ, Լիզպոնի համար թըղթածրարը փակուած էր, վարիչեան շրջանակները – դպրոցի հոգաբարձութիւն, կրօնական ընկերակցութիւն – կը չարունակէին յոյսեր փայփայել այդ ուղղութեամբ: Այնքան որ, ամբողջացնելու համար այս նիւթին պրպտումը, այդ մասին յստակ հարցում ուղղեցինք նաեւ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան որուն պատասխանը ոեւէ անորոշութեան տեղ չի ձգեր:

Երբ հարց տուինք դպրոցին հոգաբարձու Ն. Գայանի ու Ս. Ալիսի թէ եթէ վերջնական է ու Կիւլպէնկեան կը մերժէ մասնակցիլ քուէարկուած ծրագրին, ի՞նչպէս պիտի իրագործուի ան, անոնք ըսին թէ անոր իրագործումը քիչ մը պիտի ուշանայ: Ծրագրած էին գործի ըսկսիլ այդ գումարով, մանաւանդ որ շինութեան հողը զետափին մօտ ըլլալով, մեծ ու ծախսալի աշխատանք կը պահանջէին հիմերը: Այսուհանդերձ, աւելցուցին որ Կիւլպէնկեանի վերջնական պատասխանին պէտք ունին. եւ առանց ատոր, տակաւին յայտնի չէ թէ ե՛րբ կարելի կ'ըլլայ սկսիլ:

Կրօնական ընկերակցութեան նախագահ Գիւտ Արք. Նազդաչեանի պատասխանէն ալ զգալի էր Կիւլպէնկեանէն յստակ տեղեկութիւն մը ունենալու սպասումը: Ատոր հետ կ'ըսէր թէ ձեռնարկած է ուրիշ աղբիւրներու փնտռտուքին, յիշեց «եկեղեցիին անտուկը», առանց յաւելեալ բացատրութեան, ժողովուրդին դիմելու, բարերարներ գտնելու հեռանկարները, նաեւ դրամատնային վարկ առնելու կարելիութիւնը:

Այնպէս կը թուի որ քուէարկուած ծրագիրը փրատեսութեամբ ձեռք առնելու փուլը հասած չէ տակաւին: «Ի՞նչպէս»ին չօշափելի պատասխան չկայ, միայն կը խօսուի «եթէ»ներով, «կարելի»ներով: Այս ճակատէն ամէնէն իրապաշտ մօտեցումը ունեցողը կրօնական ընկերակցութեան առենապետ Գ. Թորոսեանն էր: Նախ ըսաւ թէ կարելի չէ որ եկեղեցին շինութեան ծախքին կէսը ստանձնէ, ինչպէս կ'ըսուէր:Ապա աւելցուց. «Իսկ – պէս այս ծրագիրը մասամբ երազ է»: Երբ հարց տուինք որ ե՞րբ կը սկսի պիւտճէն դոյացնելու աշխատանքը, երբ այլեւս պատասխանատուները երեք ծրագիրէն մէկը ընտրած, քուէարկած են, պատասխանեց. «Բայց ընտրողները վճարողները չեն: Դիւրին է ընտրելը»: Իր ըսածին մէջ դրականը այն էր որ արդէն բաւերար մը դանուած է համալիրին շինութեան համար:

Քուէարկուած, ուստի ընտրուած, ոչնչուած ծրագրին համար «երազ»ի համանիշ մը գործածեց նաեւ Կիւլպէնկեանի ներկայացուցիչը՝ ճարտարապետ Զ. Մուրատեան: Կ'ափսոսար որ «Անմիջական ծրագիր մը մէկդի ձգուած է իբրեւ քոփիէ բան մը մէկտեղ դնելու, չուքեռու եռեւէ վազել»ու համար: Եւ այդ «իթոփիք» ծրագիրը, իր կարծիքով՝ միակ գործ մը կատարեց, ինչ որ «մխալը թաղել եղաւ»: Իր եղրակացութիւնը այն է որ «ցաւալի է որ ամէն բան կար – հող, դրամ, աշակերտ – եւ գործը չյաջողեցաւ»:

Քանի որ մտքերու մէջ տակաւին կայ բեւլիւթեան կարգին է կիւլպէնկեան հիմնարկութենէն յատկացումի մը հեռանկարը, կամ թերեւս պատասխանատուները վերջնական չեն նկատեր Լիզպոնի «ոչ»ը, հոս թարգմանաբար կը մէջբերեմ «Ալֆորվիլի դպրոցին թղթածրարը վերջնականապէս փակուա՞ծ է Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկին համար» հարցումին Ա. Զամքէթեանի Դեկտեմբեր 10–ի գրաւոր պատասխանը.

«Դժբախտաբար, այսօր, աւելի քան երկու տարուան ճապկումներէ ետք ըսպիսուեցանք այդ պիւտճէն վերադարձնել Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան կեդրոնական վարչութեան: Արդարեւ, այս վերջին չաբաթներուն ընթացքին Փարիզի կրօնական ընկերակցութենէն չինութեան նոր առաջարկ մը ստացանք, այս անգամ աւելի մեծածախք եւ որուն տուեալները հասարակաց ոչինչ ունէին սկզբնական ծրագրին հետ: Այդ պայմաններուն մէջ, մեզի համար լրջութեան պակաս պիտի նշանակէր չարունակել հետաքրքրուիլ հարցով: Արդարեւ, նոր ծրագրին նիւթական պահանջը այնքան մեծցած է որ Հիմնարկութեան ընկերական մասնակցութիւնը միայն խորհրդանշական արժէք մը պիտի ներկայացնէր: Մինչեւ հակառակին փաստը, իրաց ներկայի կացութեան մէջ, նման ծրագիր մեզի դժուար իրագործելի կը թուի...

Այսուհանդերձ, այս առիթով կը կըրկնենք թէ Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան անհրաժարելի դերը կը կայանայ Սփիւռքի հայկական վարժարաններու ցանցին հզօրացման եւ յարատեւութեան մէջ»:

Այս բառերը Նոյեմբեր 12 թուակիր նամակով մը Կիւլպէնկեանի հայկական բաժնի տնօրէնին՝ Զ. Եկաւեանի կողմէ տեղեկացուած են Գ. Թորոսեանի. հոն նոյնպէս զարմանք կը յայտնուի որ «եկեղեցիին ներկայացուցիչներուն հետ աւելի քան երկու տարուան հոլովոյթէ մը եւ բանակցութիւններէ ետք, ստիպուած մեր վարչութիւնը տեղեակ պահեցինք ձեր նախագահած կրօնական ընկերակցութեան մերժումին մասին»: Այսուհանդերձ զարմանք կը յայտնուի նաեւ որ երկու կողմէն այնքան ջանքերէ եւ ըզրաւոր յանձնառութիւններէ ետք, կրօնական ժողովը տրամագծօրէն հակառակ որոշում մը քուէարկած է:

Անջատ երկու էջով ալ տրուած են մեկնաբանութիւններ եւ անդրադարձներ, Նոյեմբեր 8–ին Կիւլպէնկեանի ղրկուած Ս. Պետոյեանի նախագիծին մասին որ ինչպէս ըսուեցաւ, կը վերաբերի երկու չէնքով, բազմակի գործածութեան համալիրի մը չինութեան: Այդ երկու էջին եզրակացութեան մէջ ալ չեշտուած է չափելի տուեալներով ծրագիր մը երեւակայական եւ անիրագործելի ծրագիրով մը փոխանակելու զարմանքն ու ափսոսանքը:

Ի՞նչ մտածել այս բոլորին տեղեկանալէ ետք. ոչ մէկ կասկած կարելի է ունենալ որ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը չինարարական լուրջ գործի ան յետաձգելի կերպով կարօտ է. տակաւին պաշտօնական պահանջ ներկայացուած նորոգութեա՞ն ձեւով, առանց որուն պատասխանատուները կ'ըսեն թէ նոյնիսկ խնդրական կ'ըլլայ դպրոցին չարունակութիւնը. թէ՞ «երազ», «ցնորք» նկատուած (նոյնիսկ այդ որոշումին յանգած ժողովինատենապետին կողմէ) ծրագրին համար հրաչքով մը կը ճարուի աւելի քան 10 միլիոն ֆրանքը եւ անմատչելի համարուած հեռանկարը իրականութիւն կը դառնայ, ամօթի մէջ ձգելով այսօրւան թերահաւատները:

Այս հանդրուանին ուր հասած է դըպրոցի նորոգութիւն – չինարարութեան հարցը, ժամանակն է միակ որոշիչը: Ժամանակը ո՛չ անշուշտ յաւերժօրէն անորոշ ապրող մը, այլ՝ ամենալայն սահմաններով իսկ մեր «ներկայ»ին մէջ ինկող տուեալ: Որքան ալ դժուար, երազային թուի նախընտրուածը, բոլորիս արդար իրաւունքն է ակնկալել որ անոր թեր քուէարկողները գոնէ մտածած են իրականացման տանող միջոցներուն մասին ալ:

Հակառակին փաստը պիտի նշանակէ թէ ոչինչ փոխուած է այն քանդիչ մտայնութենէն որ տակաւին գերհզօրը կ'ընէ երազը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

(Վ ե ր ջ)

ԿԵՆՍՈԼՈՐՏԱՑԻՆ

ՈՎԿԵԱՆՈՍԻՆ ՄԷՋ ԹԱՓԱԾ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄԸ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿՆԵՐ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷ

Կ'ըսեն մասնագէտներ

Քարիւղատար «Փրեսթիժ» նաւուն ընկղմելէն 10 օր ետք, Նոյեմբեր 29–ին Սպանիոյ իշխանութիւնները կը զգուշացնէին, թէ ինքզինք «Փրեսթիժ»էն «փրկած» քարիւղի հսկայ բաժին մը Սպանիոյ հիւսիս – արեւմտեան ծովափը կ'ուղղուի՝ սպառնալով յաւելեալ հարուած հասցնել ձկնորսութեան, ճարտարարուեստի մը, որ արդէն քանդուած է աղէտին պատճառով:

77 հազար թոն թունաւոր փիտւլ քարիւղով բեռնաւորուած նաւը Նոյեմբեր 19–ին կիսուած եւ ընկղմած էր: Վեց օր առաջ անոր մարմինը ճեղքուած էր՝ Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ տեղի ունեցած մրրիկի մը ընթացքին, սպանական ծովափէն անդին:

Նախանցեալ չաբաթավերջին արդէն քարիւղը ապականած էր աւելի քան 100 ծովմի, անչարժացուցած եւ սպաննած՝ ծովային հազարաւոր թռչուններ եւ ծովեզերեայ 400 քիլոմեթր երկարութեամբ շրջանի մը մէջ ձկնորսութիւնը արգիլած: Հազարաւոր ձկնորսներ դէթ առժամապար գործէ զրկուած են:

«Փրեսթիժ»ի աղէտը Սպանիոյ կառավարութիւնը, կալիսիոյ իշխանութիւնները (դէպքը պատահած է Կալիսիոյ բացերը), Բրիտանիոյ կառավարութիւնը, Եւրոպական Միութիւնը եւ նաւուն պատասխանատու ընկերութիւնները, մխրճած է ամբաստանութիւններու եւ հակաամբաստանութիւններու մէջ, այն հարցին գծով, թէ ո՞վ պէտք է այսպանել ո՛չ միայն նաւուն ընկղմելուն, այլ նաեւ՝ աղէտին չատ աւելի մեծ չափերուն համար:

«Փրեսթիժ»ի յոյն հրամանատարը՝ Ափոսթուլոս Մակուրաս, որ նաւուն վրայ մնացած էր, փիլիպպեանցիներէ բաղկացած անձնակազմը ուղղաթիռներով ապահով վայրեր փոխադրուելէ ետք ըսած է, թէ իրեն արտօնութիւն չէ տրուած ուղղուելու դէպի նաւահանգիստ մը, ուր կարելի պիտի ըլլար պարպել անոր թունաւոր բեռը: Անոր գործատէրերը՝ «Եունիվըրս Մարիթայմ», նոյնպէս պահանջած են դիտնալ, թէ ինչո՞ւ սպանական ձգնաւ մը 14 ժամուան պէտք ունեցած է յատուկ թելեր ապահովելու համար, իսկ մինչ այդ «Փրեսթիժ»ը աւելի ու աւելի մօտեցած է ծովափին՝ անկէ 5 մղոն հեռուորութեան հասնելով:

Սպանական իշխանութիւնները նաւուն հրամանատարը ամբաստանած են փրկարար աշխատանքները խոչընդոտելու յանցանքով: Անոնք զայն ձերբակալած ու բանտարկած են 3 միլիոն Եւրօ փրկագինի պահանջով:

Կասկածէ դուրս է այժմ, թէ Սպանիոյ կառավարութիւնը հրահանգած է «Փրեսթիժ»ին, որմէ արդէն քարիւղի վախուտը սկսած էր հեռանալ սպանական ջուրերէն եւ ուղղուիլ իր չրջանային ջուրերուն 120 մղոն սահմանէն անդին: Զայն քաշած են ձգնաւեր՝ պայքարելով մրրիկներու եւ մակընթացութեան դէմ:

Կառավարութիւնը կ'ըսէ, որ նչեալ հրահանգը արձակած է այն մտավախութեամբ, թէ նաւը ծովափին մօտ պիտի խորտակուի եւ աւելի եւս վնաս պիտի հասցնէ:

Ստոյգ է նաեւ, թէ դժուարին ուղեւորութիւնը աւելի եւս լայն դարձուցած է նաւուն մարմնին վրայ բացուած ճեղքը, ինչ որ ի վերջոյ յանգած է անոր ընկղմելուն եւ աղէտին:

Հակառակ ասոր, Սպանիոյ անմիջական հակազարձութիւնը եղած է այսպանել ճիպրալթարը, որ «Փրեսթիժ»ի քարիւղին ենթադրեալ սահմանեալ տեղն էր, ըսելով, թէ անիկա չէ գործադրած եւրոպական Միութեան օրէնքները, որոնց թիրախը խոցելի նաւերն են:

Բրիտանիա անմիջապէս հերքած է ամբաստանութիւնը՝ նշելով, որ «Փրեսթիժ» անցնող չորս տարիներուն սպանական առնուազն երկու նաւահանգիստ այցելած է, եւ հերքելով, թէ ճիպրալթարը անոր սահմանեալ տեղը եղած է: Այս կեցւածքին զօրավիգ կանգնած են «Եունիվըրս Մարիթայմ» եւ Զուիցերիա գտնուղ քարիւղի առեւտրական «Քրառուն Ռիսորսըզ»՝ ռուսական սեփականութեամբ ընկերութիւն մը, որ վարձած է «Փրեսթիժ»ը:

Մինչ այդ հարց ծագած է նաեւ Սպանիոյ եւ Փորթուկալի միջեւ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը պահանջած է, որ միւսը ստանձնէ աղէտալի նաւուն պատասխանատուութիւնը: Նաւը արդէն իր եօթն 50 մղոնոց քարիւղի «հետք» մը ձգած էր:

ԱԻԵԼԻ «ՄՇՈՒՇՈՑ» ՀԱՐՑ

Սակայն այդ բոլոր ամբաստանութիւններուն եւ հակաամբաստանութիւններուն եւրին կայ աւելի «ցեխոտ» հարց մը:

Կը թուի, թէ աղէտը ընթացքի մէջ դնող դէպքերը ո՛չ թէ երկու չաբաթ առաջ, այլ վեց ամիս առաջ սկսած են Լոնտոնի մէկ դրասենեակին մէջ, երբ քարիւղի առեւտրական մը, որ գրեթէ անծանօթ «Քրառուն Ռիսորսըզ» ընկերութեան հաշուոյն կ'աշխատէր, քարիւղ փոխադրելու կարիքը ունեցած է:

Ան պէտք է դանէր քարիւղատար նաւ մը, որ կարենար Լաթվիայէն Սինկափուր 70 հազար թոն փիտւլ փոխադրել:

Անոր ներկայացուած է «իտէալ» նաւը՝ մխաչերտ մարմինով, լեպերիական սեփականութեամբ, Պահամաններու մէջ արձանագրուած «Փրեսթիժ»ը: Նաւը վերջերս ամերիկեան նաւավարութեան իշխանութիւններուն կողմէ գործելու համար լաւ վիճակի մէջ նկատուած է, հետեւաբար զայն ներկայացնող ընկերութիւնը կասկածելու որեւէ պատճառ չէ դտած:

«Քրառուն Ռիսորսըզի» հետ համաձայնութիւնը դոյացած է այնպիսի ձեւով, որ ընկերութիւնը Յունիս 22–էն սկսեալ նաւը 120 օրուան համար պիտի վարձէր՝ օրական չուրջ 13 հազար սթերլին վճարելով:

Նչեալ համաձայնութիւնը գոհ ձգած է նաեւ ռուս առեւտրական Միխայէլ Ֆրիմմընը, որ «Ֆորպս» թերթին կողմէ կը նկատուի աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդոցմէ մէկը: Ան կը դէմաւորէ Ռուսիոյ մեծագոյն ընկերութիւններու խմբակցութիւններէն մէկը, որ կը զբաղի քարիւղի պեղումներով, դրամատնային աշխատանքներով, անթել հաղորդակցութեանց միջոցներով, ուտեստեղէնի, վոտքայի առեւտուրով եւ մեծ վաճառատուններով: «Փրեսթիժ»ի աղէտին մէջ անոր ներկայացուցիչը կենսական կը նկատուի, որովհետեւ զայն վարձող «Քրառուն Ռիսորսըզ» ընկերութիւնը մաս կը կազմէ Ֆրիմմընի կայսրութեան: Իսկ Ֆրիմմընը, կ'ըսեն անոր թշնամիները, անխիղճ առեւտրական մըն է, որուն միակ նպատակը դրամ չահիլն է:

Տեսականօրէն ամէն ինչ յստակ կը թուի. բրիտանական ընկերութիւն մը, որուն կը պատկանի քարիւղը, վարձած է նաւը, որպէսզի զայն փոխադրէ: Սակայն քարիւղի ճարտարարուեստի մութ աշխարհին մէջ ոչինչ պարզ է: Արդարեւ, մինչ «Քրառուն Ռիսորսըզ» ընկերութիւնը մեծ համեմատութեամբ կեդրոնական Լոնտոնի իր դրասենեակներէն կը դիմաւորուի, պաշտօնապէս անոր կեդրոնատեղին Զուիցերիա կը գտնուի:

Ինքնին «Փրեսթիժ»ի սեփականութիւնը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐՍԷԼ («Յառաջ»). –

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Դեկտեմբեր 16–ին, տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը ներկայացնելու համար յառաջացած հետազօտութեան գիտական կեդրոնի մը հաստատման ծրագիրը, երեւան, որ լոյսի արձակումով կը յայտնաբերէ բնական գիւտեր:

Կեդրոնը կը լուսանդակէ երեք միլիառ ելեկտրոն վոլթ արձակող «սէնքրոթրոն» մը: «Սէնքրոթրոն» լոյսի խուրձերուն (ֆէսօ) ծայրը աստիճան չոզացումը կը բանայ հետազօտութեան, քննութեան, գործադրութեան բոլորովին նոր դաշտ մը զանազան բնագաւառներու մէջ՝ կեն–սաբանական, տարրաբանական, բժշկական եւ այլն...:

Այսօր, աշխարհի մէջ գոյութիւն ունի «Սէնքրոթրոն» ճառագայթումի չուրջ 50 կեդրոն: Նպատակը կեդրոն մը հաստատել է Հայաստան: Ամէնէն մօտ կայանը Հայաստանէն երկու հազար քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի, հետեւաբար Երեւան յարմարագոյն վայր մը կը թուի ըլլալ ընդունելու համար Միջին – Արեւելքէն, Նախկին Խորհրդա–

յին Միութեան երկիրներէն, Եւրոպայի եւ Ասիոյ զանազան երկիրներէն գիտնականներ:

Ծրագիրը, անցեալ Օգոստոսին, փորձադիտութեան քննութեան ենթարկուած է խումբ մը ամերիկացի մասնագէտներու եւ տնտեսագէտներու կողմէ որոնց գը–նահատումը յոյժ նպաստաւոր եղած է, եւ նկատուած որպէս գիտական եւ թեք–նոլոժիք տեսակէտէն սքանչելի ներդրում մը:

Ծրագրին նախապիւտճէն գնահատուած է 48 միլիոն տոլարի: «Սէնքրոթրոն»ի շինութեան համար կը պակսի 30 միլիոն տոլար: Շինութիւնը կարելի է սկսիլ 2004–ին, յետոյ տարեկան 4 միլիոն տո–լարի ֆինանսաւորումով մը ապահովել, 2008 թուականէն սկսեալ իսկ, այս ար–տակարգ գործիքի բանեցումը:

Ամերիկեան նիւթական օգնութենէն դուրս, ծրագրին հայ պատասխանատու–րը պիտի դիմէն Եւրոպայի հասարակա–պետութեան աջակցութեան, զանազան հիմնարկներու, ֆրանսական պետութեան, տեղական հատւածականութիւններու փշ–խանութիւններուն եւ հայ մեկենասներու: Այս աշխատանքը կը կատարուի յատկա–պէս Մարսէյլ:

Ծրագրի իրագործման կը ձեռնարկեն՝ Փաթրիք Սուքիասեան՝ Փարիզ հարաւ – Օրսէ համալսարանի փրոֆէսէօր, կի–լը Լէ՝ Փրովանսի համալսարանի փրո–ֆէսէօր Ժան – Ժապ Լայէ՝ Փրովանսի համալսարանի փրոֆէսէօր, Ժորժ Թէր–զեան՝ հետազօտութեան ճարտարագէտ Փրովանսի համալսարանը:

Այս գիտնականներու կողքին, դատա–խօսութեան ներկայ եղաւ՝ Հայաստանի գիտական Ակադեմիայի անդամ՝ Վլատի–միր Յարութիւնեան:

Վլատիմիր Յարութիւնեան խօսեցաւ գիտութեան այսօրուան իրավիճակի մա–սին, Հայաստան: Մատնանշեց ֆինան – տաւորումներու պակասը ինչ որ պատ–ճառ կը դառնայ կարգ մը ճարտարագէտ–ներու, հետազօտութեան մէջ աշխատող–ներու այլ ասպարէզներ ընդգրկել կամ ալ պարզապէս գաղթել այլ երկիրներ: Սպա, ներկայացուց Հայաստանի գիտա–կան կառոյցը, զանազան բնագաւառնե–րով, կաճառներով որոնց մէջ կ'աշխատին ըսաւ 4500 հոգի: Նախկին վարչակարգի օրով աշխատողներու թիւը 6000–էն ա–ւելի եղած է: Այսօր, զանազան երկիրնե–րու հետ հաստատուած գործակցութիւն–ներն են որ քիչ մը հորիզոնը կը փարա–տեն: Կարեւոր ֆինանսաւորումները կու–գան Միացեալ – Նահանգներէն: Իսկ, հայագիտական աշխատանքներու մէջ հետազօտութիւն կատարողներուն վի–ճակը ալ աւելի ծանր է, աւելցուց Վլա–տիմիր Յարութիւնեան:

Եզրակի դասախօսութիւն մը, գիտական ոչ շատ մատչելի նիւթի մը չուրջ, որ հետաքրքրեց ներկաները, որոնք հար–ցումներով չարունակեցին զրուցել դա–սախօսներու հետ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

1937 – ՄՂՁԱՒԱՆՋԻ ՄԷԿ ԹԱՄ

— • —

Թուական մը որ խորագիրը եղած է թա–տերգութեան մը, բեմին վրայ պատմելու համար սարսափներու վախցնող բնոյթը ու անոր հետ նաեւ անհեթեթութիւնն ու ծիծաղելիները: Գէորգ Սարգսեանի 1991–ին գրուած եւ մինչեւ այսօր անտիպ այս թատերգութիւնը նիւթը առած է ստալինեան հալածանքներէն: Մեծ վար–պետութեամբ, երգիծականին հազիւ զգալի, բայց տեւական ներկայութեամբ կու տայ շատ սովորական հատուած մը· մտաւորականի մը հարցաքննութիւնը: Երեւանցի մտաւորական մըն է որ կը մերժէ փրկութեան շատ կասկածելի խոս–տումներու փոխարէն մատնութիւն կա–տարել, ուրիշներու կեանքը վտանգել: Ներգաղթած մըն է ան, ամբողջ ներդաս–տանը Թուրքիոյ գոհ տալէ ետք, ինքզինքն ու ընտանիքը դատած է կարմիր սարսա–փին ճանկերուն մէջ: Սպառնալիքներ ու խոստումներ, բրտութիւն ու մեղմու–թեան պատրանք իրարու կը յաջորդեն, որպէսզի վրմէ պահանջուածը գրէ, ստո–րագրէ: Կը մերժէ, հակառակ խոշտան–դումին, անարդանքներու, վարկաբե–կումներու: Կը մերժէ մինչեւ վերջ, երբ նոյնիսկ իր հարազատ աղջիկը ամէնէն բնական բանի մը պէս կը շահագործուի որպէս մղիչ ազդակ:

Գ. Սարգսեան մէկ արարով թատե–րին յառաջաբանին մէջ կ'ըսէ թէ գրի կ'առնէ «1937»–ը, որպէսզի բոլոր ա–նոնք որոնց ծնողքը ապրած է այդ շըր–ջանը, գիտնան, չմոռնան կատարուածը եւ նման բան անգամ մըն ալ տեղի չունե–նայ: Երկրորդ նպատակն է յուշել, որ–պէսզի այդ անմարդկային անցեալին հա–մար նրբացուցիչ դէպք յանցանաց գտնել կարելի չըլլայ:

Զարմանալի է որ գործը, հակառակ 11 տարուան անկախութեան պայմաններուն, չէ ներկայացուած, նոյնիսկ չէ հրատա–րակուած: Այնպէս կը թուի որ հոգինե–րու, միտքերու մէջ նստած կուռքերը քանդել, շատ աւելի դժուար է, քան՝ հրապարակներու, ճեմապարտէզներու արձանները:

Հեղինակը ծնած է 1934–ին Երեւան: Աշխատած է ճայնասփիւռի կոմիտէին, Մշակոյթի նախարարութեան մէջ: 1996–էն ի վեր գրական բաժնին վարիչն է Գ. Սունդուկեան թատրոնին: Ունի բազմա–թիւ թատերգութիւններ, մեծ մասով անտիպ:

Դեկտ. 15, Կիրակի օրուան ՀԲԸՄ–ի Փարիզի սրահին մէջ ներկայացումին

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Երրորդութիւն եկե–ղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 22–ին Թորոնթօ սինֆոնիք նուագախումբը համերգ մը տուած է ղեկավարութեամբ Նուրհան Արմանի: Այս առթիւ առաջին անգամ ունկնդրուած է երիտասարդ Գէորգ Ան–տոնեանի հայաշունչ մէկ գործը:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հ.Բ.Ը.Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 25–ին, կազմակերպութեամբ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Արարատ – կոմպ Մշակութային Միութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մանանճիւղին, ար–տասանութեան երեկոյթ մը տեղի ունե–ցած է կատարողութեամբ լիբանանահայ արուեստագէտ՝ Յակոբ Գուլումճեանի: Օրուան հանդիսավարը՝ Անդրանիկ Զի–լինկիրեան բարի գալուստի խօսքէն ետք, ներկայացուցած է արտասանողը, տալով անոր կենսագրական դիծերը: Յակոբ Գուլումճեան իր յայտագիրը բաժնած էր երկու գլխաւոր մասերու՝ Եղիցի լոյս եւ սէր: Արտասանած է Համօ Սահեանէն, Վահան Թէքէեանէն, Ռազմիկ Դաւոյեա–նէն, Պարոյր Սեւակէն, Վահագն Դաւ–թեանէն, Զարենցէն, Սայաթ – Նովայէն, Գէորգ Էմինէն:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ֆրանսական պալատին մէջ, Դեկտեմբեր 9–ին դեսպան Պ. Կարսխա Ֆրանսայի «Օֆիսիէ տէ զ'Ար է լէթր» շքանշանով պատուած է ծանօթ լուսա–նկարիչ Արա Կիւլէրը: Ֆրանսայի Մշա–կոյթի նախարարութեան այդ շքանշանը կը տրուի անձերու որոնք ծառայութիւն բերած են մարդկային մշակոյթի գան–ձարանին:

1937–ի դէպքերը ստանձնած էին Յարու–թիւն Խաչատրեան, Վաչէ Տէմիրճեան, Ժիրայր Զորաքեան, Աստղիկ Շինկիթ–եան, Րաֆֆի Ամէմեան, Թորոս Գով–թիկեան: Բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կ'ընէր Նայիրի Յովսէփեան, իսկ փորձերը, ինչպէս միշտ, վարած էր Արբի Յովհաննիսեան:

Ընթերցումէն ետք, այնքան մեծ էր տպաւորութիւնը, արթնցած հետաքր–քրութիւնը որ հեղինակին, գործին, նման այլ գործերու ներկայի ճակատա–գրին մասին զրոյց մը ծաւալեցաւ ներ–կաներու եւ Ա. Յովհաննիսեանի միջեւ:

Ա. Թ.

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՏԻՊ ՄԸ

«ԿԸ ԲԱՒԷ՛ ԱԼ, ԿԸ ԲԱՒԷ, ԱԼՊԷՐ»

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՈՒՃԵԱՆ

Այն ժամանակները զպրոցական աղջիկ–ները երբ դուրս ելլէին դասարանէն, ի–րենց առաջին մտածումները ծխելը չէր ըլլար: Տակաւին հեռատեսիլ ալ չկար եւ ոչ ալ՝ «փիլիւլը»: Ըսել թէ սակայն այդ օրերու աղջիկները այնպէս էին ինչպէս անցեալ դարուն, սխալ պիտի ըլլար:

Կային որ կարդացած էին, իրենց ծը–նողքէն գաղտնի կամ ոչ Վիկտոր Մար–կրիթի «Լա կարոնն» կամ Մարսէլ Փրէ–վոյի «Լէ տըմի վիէրժ» վէպերը: Երբ օր մը Իպսէնի մայրը այս գիրքերը գը–տած էր աղջկան պատուսակին մէջ եւ թղթատած զանոնք, չէր զայրացած բը–նաւ:

Տիկին Պէրնարտէն զարդացած կին մը չէր, չունէր ալ արդիական ձեւանալու հակումը որ երբեմն ծիծաղելի ըլլալու աստիճան գէշ կը յարմարի տնական աշ–խատութեանց դատապարտուած կիներ–ու: Իպսէնի մայրը, Անի Պէրնարտէն ոչ միայն իր պարտականութիւնը նկատած էր իր ժամանակը յատկացնել իր երկու զաւակները, աղջիկ մը եւ մանչ մը առողջ մեծցնելու նպատակին, այլ նաեւ ամու–սինին հետ առաւօտուն կ'երթար չուկայ օգնելու փիէր Պէրնարտէնի որ բանջարե–ղէն եւ պտուղ կը վաճառէր, ընդհան – րապէս առաջնակարգ որակի ապրանք–ներ, փնտռուած ունեւոր դասակարգէն:

Բարկացած չէր Իպսէնի մայրը տես–նելով այդ գիրքերը իր աղջկան ձեռքին տակ. բայց ունեցած էր վարանումի պահ մը: Լաւ էր արդեօ՞ք որ 17 տարեկան իր աղջիկը այդպիսի քիչ – շատ «վրան բաց» պատմութիւններ կարդար: Կը յիշէր որ իր մայրը զինքը բոլորովին անտեղեակ պահած էր երկու սեռերու յարաբերու–թեանց վրայ եւ սէրը որուն մասին եր–բեմն խօսած էր իր հետ, երազային բան մը ունէր, անմատչելի եւ այդ իսկ պատ–ճառաւ անհասկնալի մնացած էր աղջնա–կին համար: Մայրը կանուխէն մեռած էր եւ երբ Անի իր կեանքը կապած էր փիէր Պէրնարտէնի հետ, այս վերջինը իր տա–ղնապներուն մէջ ինքզինքը գտած էր բոլորովին անտեղեակ ան–մեղունակ աղջիկ մը:

ԿԸ ՍՊԱՍԷՐ, ԵՐԲԵՄՆ ԱՆՀԱՄԲԵՐ

Այս բոլորին վրայ կը խորհէր Իպսէն–լի մայրը իր աղջկան կարդացած դիր–քերը թղթատելով: Ի վերջոյ ըսաւ ինք–նիրեն՝ «տարիները փոխուած են, թերեւս այսպէս է լաւ: Անկասկած այսպէս ա–ւելի լաւ է»: Ու կէս մը փախուստ տա–լով մայրական պարտականութենէ եւ մասամբ ալ նեղ կացութեան մէջ ձգելու համար իր աղջիկը, Անի Պէրնարտէն ո–րոշեց լուռ մնալ:

Քանի մը ամիսներ վերջ Իպսէն ձեռք ձգած էր ուրիչ հատոր մը, անգլիացի համբաւաւոր վիպագիրի մը երկը որ այն ժամանակ մեծ հռչակ ունէր իրրեւ ան–կաշկանդ վիպագրութեան վերին սահ–մանը, ուրկէ անդին օրէնքը կ'արգիլէր անցնիլ:

Այսպէս Իպսէն Պէրնարտէն կրնար ինքզինքը համոզել թէ արդիական աղջիկ մըն էր, քիչ – շատ տեղեակ, թէեւ միայն տեսական գետնի վրայ: 17 տարեկանին կը սպասէր, երբեմն անհամբեր, օրը գի–տէր, երբեմն հանդարտօրէն կը սպասէր որ տղայ մը յայտնուէր իր դէմ, տեղ բռնէր իր սրտին մէջ եւ, թերեւս, խոռ–վէր իր մարմինը:

Իպսէն չչարունակեց իր ուսումը: Տարի մը վերջ արդէն աշխատանքի ան–ցած էր առամնաբոյժի մը քով: Հեռա–ձայնին կը պատասխանէր, ժամադրու–թիւնները կ'արձանագրէր: Ու կը սպա–սէր:

Առաջին հանդիպումը պատահեցաւ իր թաղին մէջ, փողոցը: Բարձրահասակ ե–րիտասարդ մըն էր: Դէմքը յատկանշա–կան բան մը չունէր: Թուխ աչքեր, սեւ մազեր որոնք սանտրուած էին դէպի ետ: Քալուածքը համարձակ էր: Այս բոլորը չնշմարեց Իպսէն, միայն տեսաւ որ տղան կը փնտռէր իր ակնարկը: Սեւե–ռուն աչքեր՝ որոնք կը մտնէին անդի–մադրելիօրէն աղջկան բիբերուն մէջ: Քանի մը օրեր, քանի մը անգամներ ան–ցան, ինչպէս եւ տղան, փորձու ա–ռանց բառ մը փոխանակելու: Լռութիւնը տեւեց աւելի քան երկու շաբաթ: Իպ–սէն ուրախ էր եւ միեւնոյն ժամանակ անսովոր կերպով ջղային, տունը, կամ գործատեղին իր առօրեայ վարմունքին մէջ: Մայրը նշմարեց ու հարց տուաւ՝ «Ի՞նչ ունիս Իպսէն, սրտնեղութիւն մը ունի՞ս»: Աղջիկը ըսաւ՝ «Ոչինչ մայրիկ» ու չանաց անդորր երեւնալ, չյաջողե–ցաւ ու մայրն ալ չփորձեց վերստին խօսեցնել իր աղջիկը: Ամէն անգամ որ հարց մը կը ծագէր իր եւ իր զաւակնե–րուն մէջեւ, Տիկին Պէրնարտէն կը լու–ծէր զայն պարզապէս քօղ մը քաշելով այդ հարցին վրայ վախնալով որ ընտա–նիքին խաղաղութիւնը կը խանգարուի եթէ ուղէ երթալ խնդրին խորը:

(Շար. 1)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

Վիլլէօրպան· – Զ· Օպոզեան 90 Եւրօ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մասլէն եւ Ժոսլին Փափազեան 304 Եւրօ 90 կը նուիրեն «Յառաջ»ին Ադամ Ասեփսեանի մահուան 27–րդ տարելիցին ի յիշատակ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Դեկտեմբեր 25*

Ժամը 11–ին պատարագ։

կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

ԱԻԱԳ ՏՕՆԵՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *Դեկտեմբեր 26*

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

«Ուխտի Օր» է այսօր Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ համար

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, անոր անուանակոչութեան տօնին առիթով։

***

ՇԱԲԱԹ, *Դեկտեմբեր 28*

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանիչին

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :

Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :

04 91 53 34 98

(les places étant limitées)

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël de l'ecole Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»

9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS

CHORALE DE L'ECOLE

SPECTACLE SURPRISE

BUFFET — TOMBOLA

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy

Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)

Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— ENTREE GRATUITE ——

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : **C.B.A.F. : 01 53 34 18 18**
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS

AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE

MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS

Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2003
et souhaite une bonne Fête de Noël

Թէրզեան ապահովագրական գրասենիակը
յաւազոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Week-end de retrouvailles à Paris
Colons de l'UGAB
Du 20 (après la classe) au 22 décembre 2002

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter

UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ **01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

Հ. Մ. Ը. Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝

ՅՈՎՍԷՓ–ի եւ «Կոմիտաս» նուագախումբին

(Հալէպէն)

Շաբաթ, Յունուար 11–ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche»ի սրահները կեր. 17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25
MERCREDI
25 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·586 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20·586

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԲԵԹՂԵՀԷՄԻ ՏՕՈՒՐ ԾՆՈՒՆԴԸ

ԲԵԹՂԵՀԷՄԻ գրօսաշրջութիւնը վերջ գտած է եւ քաղաքը անանկացած է պատերազմէն: Ծննդեան առթիւ ոչ այլեւս ունի, ոչ ալ լուսաւառութիւն: Կարմիր Խաչը, որ պարբերաւորման տոմսեր կը բաժնէ չի հասնիր եւ չի կրնար գոհացում տալ բոլորին: 2000 Սեպտեմբերէն ի վեր, երբ ծայր առաւ Ինթիֆատան, քաղաքը որու բնակչութեան 65%–ը կ'ապրէր չնորհիւ գրօսաշրջութեան, մըխրճուած է անդունդացի անտեսական տագնապի մը մէջ: Իսրայէլեան բանակին յաճախակի եւ անտեղի գրաւումները վերջակէտ մը դրած են կրօնական գրօսաշրջութեան: Կիլրակի, Դեկտ. 22–ին, լուսարձակը վերցուած է, բայց, ամիսէ մը ի վեր, միշտ ի զօրու էր եւ անդադար լուծած է բոլոր թաղամասերը: Կարմիր Խաչի օդնական պաշտօնեան կը նկատէ կացութիւնը· – «Զորս շաբթուան մէջ, իսրայէլեան բանակը չորս անգամ վերցուց լուսարձակը եւ մինչ քանի մը ժամուան համար: Անոնք որոնք դեռ աշխատանք ունի իրենց աշխատավայրը չեն կրնար երթալ: Ես, աչք առի դուրս ելլել լուսարձակի առեն ալ, բաժնեչափեր բաշխելու համար ամէնէն չքաւոր ընտանիքներուն, որպէս կարենան վաճառատուն երթալ, անմիջապէս որ չրջափակումը վերնայ»:

«Ներկայ կացութիւնը, մեր ճանչցած կացութիւններուն վատթարագոյնն է» կ'ըսէ քաղաքապետը: Բնակչութեան 70%–ը գործազուրկ է: Տուրք չեն վճարեր այլեւս եւ քաղաքապետարանն ալ եկամուտ չունի: Պաշտօնեաները նոյեմբերի եւ Դեկտեմբերի իրենց աշխատավարձը չեն ստացած: Իրաց այս կացութեան մէջ, թաղապետութենէն օգնութիւն կարելի չէ ակնկալել եւ բնակիչները մարզասիրական եւ բարեսիրական կազմակերպութեանց վրայ դրած են իրենց յոյսը: Բեթղեհէմի եւ չրջակայքին վրայ, ամիսը, 2900 բաժնեչափ կը բաշխուի, մեծ մասը՝ քաղաքը չերջապատող երեք գաղթակայաններուն: Բեթղեհէմի մէջ, ուր չուրջ 30·000 հոգի կ'ապրի, 11.00 ընտանիք կ'օգտուի, մէկ ընտանիքը վեց անդամէ կը բաղկանայ, բայց, բնակչութեան 90% կարօտեալ է:

Բաժնեչափերը 410 չեքէլի (չուրջ 90 եւրօ) արժէք ունին եւ նախապատուութեամբ կը տրուի այն ընտանիքներուն, որոնք 600 չեքէլէն նուազ եկամուտ ունին: Նախատեսուած վեց ամսուան համար, օգնութիւնը երեք ամիսով երկարաձգուած է:

Ամէն ամիս, պատասխանատուները հաստատած են անտեսական կացութեան վատթարացումը: Կարմիր Խաչի պաշտօնեան կը պատմէ՝ Չէք կրնար երեւակայել թէ ովքեր կուգան օգնութիւն ուզելու: Մարդիկ կան, անցեալին բարեկեցիկ, ձեռնարկութիւններու տէր որոնք անանկացած են կամ իրենց գործերը քարուքանդ եղած են իսրայէլեան բանակին կողմէ: Ներկայիս մինչեւ դասակարգի մարդիկ, քաղքենիներն ալ օգնութեան կը դիմեն:

ԾՆՆԴԵԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 25–ին (Դեկտ· 26–ի թիւ)· Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Դեկտ· 27:

ՕՐՈՒԱՆ, ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՎ Տ'ԻՎՈՒԱՌԻ մէջ, ֆրանսական զօրքերը չատ զէչ հակազդեցութեան բախած են ըմբոստներուն կողմէ, որոնք կ'ամբաստանեն զիրենք որպէս «նուաճող եւ զրաւող» ուժեր: Ըստ իրենց, Ֆրանսացիները չեն սահմանափակուած իրենց տրուած պաշտօնին մէջ: Ֆրանսական ուժերու սպայակոյտի պետը յայտարարած է Ապիճան որ «Ֆրանսական բանակը պիտի չնետուի խլուացող ժողովուրդին մէկ հատուածին դէմ պատերազմի մը մէջ յանուն ժողովուրդին մէկ միւս հատուածին»: Արտաքին ենթանախարարն ալ, Ռ· Միւըլլիէ, զգուշացուցած է ըմբոստները որեւէ յարձակման Ֆրանսացիներու դէմ, մաղթելով որ Ֆրանսայի նախկին գաղթավայրը խուսափի քաղաքական պատերազմէ մը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ գործադիր իշխանութիւնը որոշեց (Դեկտ· 22) յետաձգել ցնոր անօրինութիւն նախագահական եւ երեսփոխանական ընտրութիւնները, որոնք նախատեսուած էին Յունուար 20–ին: Ընտրութիւններու թուականը ճչդուած էր Արաֆաթի կողմէ, ԱՄՆ–ու, Եւրոպական Միութեան եւ Պաղեստինցիներուն իսկ ճնշումին տակ, կողմնակից լայնածաւալ վոխոխութեան մը Պաղեստինեան Իշխանութեան ծոցին մէջ: Նախապայման կը նկատուէր պաղեստինեան ապագայ Պետութեան մը ստեղծման:

ՔԱՊՈՒԼի մօտ, գերմանական թռան մը չախչախուած է եւ գոհ գացած են եօթը պինուորներ: Քննութիւն բացուած է ճըշդելու համար արկածին պատճառները:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԳՈՐԾԱ. ասպարէզ կը կարդայ ՄԱԿ–ի: Դեկտ· 23–ին, սկսաւ հանել այն պաշտօնական կնիքները, որոնք դրուած էին ՄԱԿ–ի կողմէ տարբեր լուծարանի մը վրայ, օգտագործուած՝ պինուորական գործածութեան սահմանուած փլուճոնիումի արտահանման համար: Տարրալուծարանը, այս ձեւով, կը զառնայ Եռնկիլոնի հիւլէական վերջին կայքը, որ Հիւսիսային Գորչայի ձեռքն անցաւ, ի հեճուկս Հիւլէական Ուժանիւթի Միջազգային գործակալութեան:

ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ Անտոնով օդանաւ մը չախչախուած է Դեկտ· 23–ին Սպահանի մօտ: 44 ճամբորդներն ալ մեռած են: Օդանաւը Թուրքիայէն Պարսկաստան դիծը կ'ապահովէր: Ճամբորդները բոլորն ալ ուկրանացի են:

ՍԱԽՈՒԱՑԻ Վիքթոր–Իմմանուէլ իշխանը, Իտալիոյ վերջին Ամպերթօ թագաւորին տղան, Դեկտ· 23–ին, ոտքը Իտալիա դրաւ 56 տարիներու աքսորէ մը ետք: 1946–ին է որ հանրաքուէով մը կը ջնջուէր միապետութիւնը: Իշխանը ընդունուեցաւ Պապին կողմէ: Քանի մը ժամ ետք, Սաւուայի իշխանը ժրնեւ վերադարձաւ:

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՔՐԻՍԹՄԸՍԻ ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ...

Կրօնքները ունին իրենց մեկնաբանները, որոնք միշտ նոյնահունչ չեն արտայայտուիր ոչ ալ նոյնիմաստ կը թօսկին, անոնք ըլլան աստուածաբան, կրօնագէտ, քարոզիչ կամ Աստուծոյ պաշտօնեայ: Կրօնքի մեկնաբաններու չարքին հոս չեմ ուզեր դասել անոնք որոնք հաստատեալ չեն, իրենց հմտութեամբ ոչինչ գիտելով հանդերձ վերոյբերեալներուն:

Կրօնքներուն ներուժը նաեւ կը կայանայ անոնց մեկնաբանական տարբեր կարելիութիւններուն մէջ: Կարելի է ըսել թէ Մարգարէն սա՛ ըսաւ, նա՛ նշանակելու համար, այլապէս սա՛ պիտի ըսէր՝ նա՛ նշանակելու համար, եւայլն: Վարդապետութիւնները ունին իրենց ինքնուրոյն լեզուն, բազմիմաստ նշանները, ծածկագրութիւնները, դուռը լայն բանալով այլաբանութիւններու, իսկ ատոնք իրենց կարգին՝ այլափառութիւններու: Կը բաւէ Մխայէլ–Նահանգներ ապրիլ, ատոնց ամէնօրեայ վկան ըլլալու համար:

Այսօր Քրիսթմըս է: Ծնունդը Նազովրեցիին, որ ծնաւ հրեայ ընտանիքէ· աշխատեցաւ, հասակ նետեց հրէական միջավայրին մէջ: Իր ձեւով –միշտ այլաբանօրէն– պայքարեցաւ նաեւ Հռոմէական կայսրութեան դէմ, որ կ'իշխէր Իսրայէլի վրայ: Ցիսուս կոչուեցաւ Որդի մարդոյ եւ Խաղաղութեան Իշխան, սակայն լինքն է նաեւ որ յայտարարեց· «Մի կարծէք որ եկայ խաղաղութիւն բերելու երկրի վրայ· չեկայ հաստատելու խաղաղութիւն, այլ սուր» (Մատթէոս 10·34): Անշուշտ կարելի է ըսել թէ Ցիսուս կը խօսէր «մարդը իր հօրմէն, աղջիկը իր մօրմէն, հարսը իր կեսուրէն բաժնելու» մասին, թէեւ այս խօսքերն ալ պէտք չէ ըմբռնուին տառացիօրէն, եւայլն: Սակայն այդ բառերուն տարազը եւ իմաստները հիմա չեն խնդրոյ առարկան:

Կրօնական վարդապետութիւններու բազմիմաստ մեկնաբանութիւնը ունի իր անհրաժեշտ բարիքը, բաղդատմամբ դրութիւններուն տառացի եւ միանշանակ մեկնաբանութեան, որ կրնայ մարդը եւ մարդկութիւնը հասցնել մինչեւ դժոխքի դռները: Անոնց օրինակը կը գտնուի Ամերիկա:

Նոր Կտակարանը մէկ անբաժանելի մասն է Աստուածաշունչին: Եւ քանի որ հոն գրուած է թէ Հրեայ Ժողովուրդը Աստուծոյ Ընտրեալն է, եւ Աստուած կամ ԵՀովան Պաղեստինի հողը ընծայած է Հրեային, մեր օրերուն միջազգային տագնապը կը ստանայ աստուածաշնչական տարողութիւն, համատարած ողբերգական արձագանգներով: Նազովրեցիին ծննդավայրին մէջ տեսանելի չէ ձիթենիի ճիւղ, այլ միայն «Սուր»: Այդ սուրին «խաչակիր»ներն են Ամերիկայի Քրիստոնեայ աջակողմեանները, որոնք Սպիտակ Տան հարիւր հազար նամակ, խմակ, հեռաձայնային զանգ տեղացուցին այս տարի, որպէսզի նախագահ Պուշ ոչ մէկ ձեւով խոչընդոտէ Շարոնի «խաղաղեցման» արշաւանքները դրաւեալ հողամասերուն վրայ, որ Աստուծոյ սեփականատիրութիւնն է հրեայ ժողովուրդին: Գիտենք թէ ատկէ ետք, Պուշ իր կարգին Շարոնը կոչեց «խաղաղութեան մարդ» – այն մէկը՝ որ մասգործի դանակն էր Լիբանանի Սապրա եւ Շաթիլա գաղթակայաններու Պաղեստինցիներու սրածումին, եւ որ նոյնիսկ իր երկրին դատարանին կողմէ ճանչցուեցաւ որպէս յանցաւոր: Ան կը նկատուի նաեւ պատերազմական միջազգային ոճրագործ:

Մխայէլ–Նահանգներու Քրիստոնեայ Համախմբում եւ Ազգակրմեան Քրիստոնեայ կոչուած նիւթական եւ մարդկային երկու կայսրութիւններուն տէր–ղեկավարները եղող վերապատուելիներուն՝ Ճերրի Ֆոլուէլ եւ Փեթ Ռաբերթսըն, ղեկավարներէն են նաեւ ինքզինքնին «Քրիստոնեայ սիոնիթներ» կոչած լայնատարած չարժումին, որ ըստ Ֆոլուէլի 70 միլիոն հետեւորդ ունի: Անոնց համար ամէն ինչ պարզ է, յստակ, մեկին: «Ան որ կ'օրհնէ Իսրայէլը, օրհնուած պիտի ըլլայ» գրուած է Աստուածաչունչին մէջ: Եւ իրենք կ'ուզեն օրհնուած ըլլալ: Այդ բողոքական տարբեր աղանդներէ –Հոգեգալստականները, Վերածնեալներ, Ժողովականներ, եւլն.– կազմուած ամէհզանգուածը տարեկան բազմամիլիոն նիւթական օժանդակութեամբ եւ քաղաքական ազդու քարոզչութեամբ ամրակուռ զրահն է Իսրայէլի: Իրենց գործունէութեամբ անոնք կատարած կ'ըլլան ոչ միայն Աստուծոյ անյեղլի կամքը, այլ նաեւ արագացուցած՝ այնքան սպասուած Վերջին Դատաստանի օրը: Այս պատճառով նաեւ կը քաջալերեն բոլոր Հրեաները որ վերադառնան Իսրայէլ եւ իրենց տուները կանգնեն աստուածաշնչական հոգամասերուն վրայ: Անշուշտ այս ընթացքը կրնայ միլիոնաւոր Պաղեստինցիներու ողբերգութիւնը խորացնել, չրջանային կամ միջազգային պատերազմ յառաջացնել, համատարած մահ եւ աւերում պատճառել, երկրագունդը եւ քաղաքակրթութիւնը քանդել ընդհանուր անապատացման պայմաններուն մէջ: Ահա ճիշդ, ա՛յդ է որ իրենք անձկագին կը սպասեն.– Արմագեդոնը: Ցայտնութենական Զօրս Ջիւաորները, որոնք ճամբայ պիտի բանան Քրիստոսի երկրորդ գալստեան եւ իր Թագաւորութեան հաստատման յերկիր: Աստուածաշնչական մարգարէութեան մը համաձայն, ա՛յն ատեն է որ Իսրայէլ պիտի պատկանի քրիստոնեաներուն եւ հրեայ վերապրողներն ալ պիտի քրիստոնէանան:

Ամերիկայի Հրեաները քիչ մը մտահոգ են իրենց հանդէպ ցուցաբերուած քիչ մը այս այլանդակ սէրէն, որ կը հետապնդէ իրենց ալ անհետացումը, առաւել եւս՝ քրիստոնէացումը իրենց բեկորնեբուն: Մինչ այդ, սակայն, իրենք կը շահրունակեն չռայլօրէն օգտուիլ աստուածաշնչական բարիքներէն: Իրենց քրիստոնեայ գառնալէն առաջ արդէն քրիստոնեաները դարձած են «սիոնական»:

Այսօր Քրիսթմըս է: Միա՛յն այդ: Բարեբախտաբար ո՛չ Հայկական Ծնունդ, որ աւետէինք մեր եւ մեզի պէս աշխարհի բոլոր բարի կամեցողութեան տէր մարդոց հետ Խաղաղութեան Իշխանին ծնունդը:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 23 / 24)

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ՄԷՋ ԵԿԵՂԵՑԻ ԿԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒԻ

Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի յուշարձանին մօտ, ի յիշատակ ցեղասպանութեան զոհերուն եկեղեցի մը պիտի կառուցուի: Այդ մասին յայտարարած է Դեկտեմբեր 23–ին Գարեգին Բ·, Թէքէեան կեդրոնին մէջ «Հայ եկեղեցին Իւ· դարուն» նիւթով դասախօսութեանը ժամանակ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը տեղեկացուցած է թէ եկեղեցի կը կառուցուի նաեւ Սեբաստիայի մէջ, իսկ Դպրեվանքը կը նորոգուի:

***

ՁԻՆԱՄԲԱՐԻԿԸ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ ՓԱԿԱԾ

Վերջին օրերու ատաղձ ձիւնամրրիկը թէեւ դադրած է, բայց ճամբաներու վրայ դժուար անցանելի մասեր մնացած են: Դեկտեմբեր 23–ի առաջին ժամերուն փակուած են Սվոխան – Գորիս, ապագատ – Մարտունի – Վարդենիս ճամբաները: Դժուար անցանելի են Տաշիր – Վրաստան սահմանը, Ձամբարակ – Վարդենիս, Ձամբարակ – Բերդ ճամբու հատուածները: Մնացեալ չրջաններուն մէջ կացութիւնը բնականոն է, մաքրումի աշխատանք կը կատարուի:

ԵՂԵԳՆԵԱՅ ԳՐԻՉԻՆ ՅՈՒՍԱԳՐԻՉ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ԻԱ. ԴԱՐՈՒՆ

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

Հայութեան մէջ քաղաքական հոսանքներու, ընկերային, յարանուանական եւ լեզուական տարբերութիւններու երանգապնակը միւօրինակ կրնայ թուիլ աչք մը նետելէ եառ համակարգիչի հայ գրատեսակներու չլացնող խայտաբղխուութիւն: Այսօր «Նախնիքներդ ուրտեղացի՞ են» ա-ւանդական հարցումին տեղ աւելի յաճախ կը լսես. «Համակարգիչի այնինչ տառատեսակը ունի՞ս որ նամակս կարդալ կարենաս»:

Ի մեծ տարբերութիւն քաղաքակիրթ եւ նուազ քաղաքակիրթ ազգերու, մեր տառամայրերը միայն անունով չէ որ տարբեր են իրարմէ: Մարդոց պէս անոնք ալ ընտանիքներու կը բաժնուին եւ կ'ունենան մօտաւոր եւ հեռաւոր խնամութիւններ:

Սակայն քննելէ առաջ այս պարագան, ճշդենք թէ ի՛նչ բան է համակարգիչի գրատեսակը: Երեւակայեցէք փեթակ մը կամ չկնճ մը՝ բազմաթիւ վանդակներով կամ յարկաբաժիններով, որոնցմէ ամէն մէկուն մէջ կը բնակի դիր մը, թիւ մը կամ տրոհութեան նշան մը: Իւրաքանչիւր վանդակ կամ սենեակ ունի իր ճշդրիտ թիւը՝ էլեկտրոնային միջոցներով դրոշմուած:

Ահա սովորական եւրոպական գրատեսակ մը. վերի պատուաւոր յարկերը կը գրաւեն թիւերը, տրոհութեան նշանները A–էն մինչեւ Z լատին դիրերը, այն կըրկնակ քանըվեցեակը որ անգլերէն գրելու կը ծառայէ:

Պատուոյ յարկին տակ կը սկսի ճամբեզրի արեւելեան իջեւանատունը:

Բնակիչներուն մէջ աւելի յաճախ կըրնանք տեսնել Արեւմտեան Եւրոպայի լեզուներուն յատուկ դիրերը, տեսակ-տեսակ փուչերով օժտուած ձայնաւորները, կռնակին վրայ ձիու թամբ՝ սպանական կակուղ Ն–ն, իսլանտերէնի անսովոր նշանները:

Կան ուրիշ գրատեսակներ, որոնց վրի յարկերուն մէջ կը բնակին Արեւելեան Եւրոպայի բազմատեսակ դիրերը. լեհական կոշտ Լ–ն մէջտեղէն անցնող չեղ դիծով, չեխական R–ն գլխուն վրայ թըռչուն մը թառած, ռումէն T–ն վար կախուղ պոչով եւայլն:

Կան վերջապէս լատին գրատեսակներ Պալթեան լեզուներով գրելու համար, մինչ այլք կը հիւրընկալեն Թրքերէնին եւ մալթերէնին յատուկ դիրերը:

Սակայն, ի՞նչ է վիճակը տարաբախտ այն ազգերուն, որոնց դիրը լատին չէ: Անոնց գրատեսակները երեք սերունդ կը կազմեն:

Ստեղծուած առաջին գրատեսակները առանց այլեւայլի վերի պատուաւոր յարկերը տրամադրած են իրենց լեզուին գիրերուն: Ըսել է անգլերէնն գրելու փոխարէն համակարգիչը կը սկսէր յոյն, կիւրեղեան, հայկական կամ եբրայական նըշաններ երեւցնել:

Կարծես թէ ճարտարարուեստը հոն կանգ պիտի առնէր, քանի որ խնդիրը լուծուած էր: Սակայն երեւակայեցէք Ցոյն մը, որ իր մայրենի լեզուով չարուած գրութեան մէջտեղ կը փափաքի գետեղել բնեն I.B.M. կամ CIA յապաւումը: Սոսկուած է ամէն անգամ փոխելու դիրը: Իսկ եթէ գրութիւնը ուզէր պահել դիւրաթեք սկաւառակին վրայ, դիրերը պիտի խառնուէին...

Այդ անպատեհութիւնը դարմանելու համար մասնագէտները մէջտեղ կը հանեն երկրորդ սերունդը: Վերի յարկերը կը վերադարձուին աչխարհի տէրն ու տիրական անգլերէնի քսանվեցեակին: Վարի յարկերը պանդոկի պէս կը վարձուին կա՛մ յունական, կա՛մ մեսրոպեան, կա՛մ կիւրեղեան դիրերուն:

Հիմա Հայը կրնայ առանց տառատեսակը փոխելու հայերէն չարուածքին մէջ ուզածին չափ O.K. կամ ciao ցանել: Սակայն գործածողները անմիջապէս անդրադարձան թէ այդ տառատեսակներով կարելի է O.K. գրել, սակայն անհնար է tête à tête գրել, քանի որ կը պակսին յաւելեալ նշաններով եւրոպական դիրերը, որոնց տեղը գրաւած է մեր այբուբենը:

Համացանցը ջուրի երեսը կը բերէ այլ անպատեհութիւններ. առկից Թղթապանակ մը (file attachment/pièce jointe) ղրկելու պարագային որոշ դիրեր կա՛մ կ'անհետանան, կա՛մ ալ կը փոխուին այլ նշաններու: Պատճառը ան է, որ հասցէատիրոջ համակարգիչը կը նայի ոչ թէ դիրի մը արտաքին պատկերին, այլ անոր սենեակի թիւին: Եւ քանի որ այդ թիւին տակ ուրիշ դիր մը բնակած կ'ըլլայ սովորաբար, համակարգիչը կը սխալի: Հայերէնի պարագային ե եւ Ջ դիրերը զոհ կ'երթան սովորաբար, սակայն աւելի յաճախ՝ չակերտը: Անշուշտ ոչ մէկ լեզու խուսափած է այդ կնճիռէն:

Վերջապէս ծնունդ կ'առնէ դիրերու երրորդ սերունդը, Unicode–ը, այսինքն Հանրագասիչը: Մեզի արդէն ծանօթ չէնքին տեղ վեր կը խոյանայ Նիւ–Եորքեան երկնաքեր մը: Էն վերի յարկը անփոփոխ է իր երկու անգամ քսանվեց հարիւրապատ բնակիչներով: Վար իջնելով կը հանդիպինք Արեւմտեան, աւելի վար՝ Արեւելեան Եւրոպայի դիրերուն, որոնք այլեւս չեն հրմշտկեր զիրար, այլ գրաւած են ամէն մէկը իր յարկը: Աւելի վար տեղաւորուած են Պալթեան դիրերը, Թրքերէնը, վիէթնամերէնը՝ ողկոյզ-ողկոյզ կախուղ իր յաւելեալ նշաններով:

Մեր վերելակը կը սահի վար, եւ ահա կ'անցնինք յունական յարկը, որուն տակ կը սկսի կիւրեղեանը: Զայն հաղիւ անցած՝ կը դիտենք խաղաղ դրացնութիւնը արաբ եւ եբրայական այբուբեններուն:

Հասա՛նք: Վերելակը կ'անչարժանայ: Մեր յարկին վրայ ենք, զոր մեզի տրամադրած է նորին մեծութիւն Միքրոսոֆթը: Կոկիկ սենեակներ են համապատասխան թիւերով, օրինակ մեր զըլխապիր Ֆ–ն կը կրէ թիւը, եւ սենեակը արձանագրուած է իր անուան. Armenian Fe Capital:

Գրատեսակ մը Հանրագասիչ ըլլալու համար բնաւ ալ անհրաժեշտ չէ որ բոլոր յարկերը բնակած ըլլայ: Ամէն գրատեսակ չէ որ ունի արաբերէնը: Վերջերս ձեռքս անցուցի գեղեցիկ դիր մը որ չունէր կիւրեղեան յարկը, վասնզի չինուած էր Զեխոյ մէջ, ուր ռուսական դիրը աչքի փուշ է:

Հանրագասիչին իմաստը եւ կարգախօսը հետեւեալն է. չկայ թափառիկ նշան մ'իսկ, իսկ սենեակ մը կրնայ պատկանիլ միմիայն մէկ նշանի: Ըսել է թէ յունական սիկման պիտի չգայ մեր Ղ–ը վրանընտելու, իսկ Ֆրանսերէնի սէ–սէտիլը պիտի չգիջի իր տեղը կիւրեղեան տոպրօ–ին:

Սակայն հիմա դառնանք առաջին սերունդին, որ անիշխանական շրջան մը կը նշէր բոլոր ազգերուն մէջ... այն տարբերութեամբ սակայն, որ մենք այդ շրջանը կ'ապրինք մինչեւ օրս եւ անիշխանութեան մէջ մրցակից չունինք:

Մեր մէլեզուեայ գրատեսակները տասնեակէ մը աւելի ընտանիքի կը պատկանին: Առաջինը անուանենք դասական գրամեքենայի ընտանիք: Գիրերը արդէն իսկ զետեղուած են գրամեքենաներուն յատուկ ընտանի չարուածքով: Այդ դիրերէն են Ռուբլէնը, Արզօ–ները, Արաֆին, Արտահանը եւլն.:

Երկրորդ ընտանիքը Փափազեան է՝ ստեղծողին անունով: Գիրերը զետեղուած են ամերիկեան ստեղնաշարին համաձայն՝ ըստ արեւմտահայ հնչման, այսինքն abc def ghi jkl–ի տեղ՝ ապ տէֆ կէհ ճգլ մնս: Փափազեան ստեղնաշարին առաւելութիւնն այն է, որ չի պարտադրեր մաքին մէջ պահել մասնաւոր չարուածք մը. բոլորովին անփորձ մէկն անդամ կրնայ ստեղներուն նայելով տպել: Փափազեանը լուրջ անպատեհութիւն մըն ալ ունի. ո գիրը զետեղուած է լատին ենթամնայինի տեղը: Եթէ տողի մը վերջը յայտնուի ո գիրը պարունակող բառ մը, ան իսկոյն կ'անդամահատուի անտեղի տողադարձով մը: Դարմանումի միջոց մըն ալ կայ. գրաշարութիւնը աւարտելէ եառ պէտք է բանալ գրատեսակին փեթակը եւ ուրիշ տեղ մը զետեղուած այլ ո մը գըտնելով՝ անով փոխարինել բոլոր ո–երը որոնք ենթամնային կը համապատասխանեն: Գրաշարութեան բոլոր գործիքները ունին այդ գրութիւնը. (Replace all / remplacer tout): Փափազեան «ընտանիք»ին կը պատկանին Առասան, Մարալ, Սասուն, Մասիս, Արարատ*, Սարօ, Արաքս եւ Դասական* գիրերը: Մենք վերջերս յաւելած ենք անոնց թիւին Զաւէնը, Ռոսլինը, Աւազանը, Միտքը, Զօրաւորը, Մակարդակ–Զերօն, Հաստատորը եւ Կաչի–Ոսկորը:

Արեւելահայ հնչումին վրայ հիմնուած չարուածքներուն անունը Լեգէոն է: Ամէն մէկուն հեղինակը յայտնագործութիւն ընել կը հաւատար: Այս ընտանիքին մէջ հարազատ քոյր–եղբօրմէ աւելի զարմիկներ կան՝ դոյզն այլ յարակայ տարբերութիւններով: Թուենք զանոնք. Շիրազ, Աննահիտ, Արմէն, Արարատ* եւ Արագած հետեւեալ չարուածքով. աբէ դրհ գէօթ կլմն պզվ...

Մրցակից «ցեղախումբ»ին կը պատկանին Նորք*, April Armenian, Դաւիթ, Aaanew գրատեսակները. իրենց չարուածքն է՝ աբէ դրհ գէհթ կլմն ոպք...

Լոնտոնաբնակ համակարգչագէտ Մկըրտիչ Լազիեւ ստեղծած է Մէթէօր կոչուած գիրերը՝ որոնք քանի չափ են եւ չարուած սապէս. աբէ դէթ գհիժ կլմն ոպք: Գիրերը աչքի կը զարնեն միօրինակութիւնը խզող՝ երբեմն նոյնիսկ արտակեդրոն՝ ինքնատպութեամբ: Այս հանդամանքը զիրենք պիտանի կ'ընծայէ ձեւաւորումի գործերը կատարելու համար, ազգերու տպագրութեան եւլն.: Անկէ զատ, Մէթէօր գիրերը կը համապատասխանեն ոչ միայն PC–ի, այլեւ Մաքինթոշ համակարգիչներուն: Լուրջ թերութիւն մըն ալ ունին. անվճար տրամադրելի չեն ինչպէս չատ մը լաւ բաներ:

Ընտանիքին կը պատկանի նաեւ Անկիւն գիրը գործածուած՝ Տիգրան Ոսկունիի www.vosgouny.com կայքէջին մէջ: Ան չատ մօտ է Նորք–Դաւիթ խումբին, սակայն այս վերջիններով կայքէջը դիտելը չարչարանք մըն է:

Եւ վերջապէս կան ցեղ–ընտանիք չունեցող գիրեր, որոնք թէեւ արտաքնապէս գեղեցիկ կրնան ըլլալ, սակայն սահկաւ գործածելի են:

Երկրորդ սերունդի գիրերը, այսինքն անոնք, որոնցմով կարելի է թէ հայերէն, թէ անգլերէն գրել, Հայաստանի մէջ ամէնէն տարածուած գիրերն են: Անոնց թիւը կարելի չէ համրել իսկ, վասնզի ամէն մէկ թերթ իր գիրը չինել կու տայ: Բարեբախտաբար բոլոր այդ գիրերը իրերահաղորդ են:

Բացի վերը նշուած լուրջ թերութիւններէն, անոնք ունին եւս մէկը. անոնցմով չինուած կայքէջերը կը դիտուին ըզգալի դժուարութեամբ: Էջ մը զարձնելէ եառ երբեմն սոխպուած ես բոլոր յարմարեցումները կատարել վերստին: Եւ այս արատը աւելի լուրջ է քան նախորդները, քանի որ կը խոչընդոտէ հայերէնի մուտքը Համացանցի անծայրածիր անդաստանի մէջ: Շատ աւելի դիւրին է կայքէջ մը անգլերէնով կամ ռուսերէնով չինելը եւ դիտել տալը, քան մեսրոպատառ, եւ հայաստանցի ոստայնանկները յաճախ դիւրին ճամբան կ'ընտրեն...

Այցելեցէք www.google.com փնտռտուքի նշանաւոր կայքը: Անոր միջներեսը (interface) կրնայ կարգադրուիլ քանի մը տասնեակ լեզուներով. կիսամեռներէն մինչեւ արհեստականները, առանց մոռնալու լատիներէնը, ազերիերէնը եւ վրացերէնը: Հայերէնը բացակայ է նախ ու-րովհետեւ հոգերնիս չէ, իսկ ապա մեր կէս–կատար գիրերուն պատճառաւ: Վրացերէնով այդ էջը չինելու համար գործածուած է Sylfaen գիրը, որ հայերէնն ալ կը պարունակէ, ինչո՞ւ Վրացին գործը տեսած է, մինչ մենք անճրկած կէցեր ենք:

Բազմաթիւ հայ հաստատութեանց հայերէն կայքէջերը անվերջանալիօրէն «չինարարութեան մէջ» են. օրինակ «Ակօս» թերթինը կամ Բանկալթիի Մխիթարեան վարժարանինը: Հայաստանեան կայքէջերը կամ անգլերէն են, կամ ալ ռուսերէն: Պոլսոյ պատրիարքարանին կայքէջը մխիթարեան թրքերէն է, Երուսաղէմինը անգլերէն, Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը նոյնպէս միայն անգլերէնով չինել տուած է իրենը: Մեր օտարամոլութիւնը համացանցին մէջ աւելի ցայտուն է քան այլուր: Աւելին, հայ թերթի մը յուշամատեանին մէջ հայախօս անձ մը անգլերէնով կը յորդորէ հայերէնը լատին դիրով, վասնզի աւելի... սրբապղծութիւն է: Այսինքն «լեզու պահելը» ոմանց համար անտուկի մը խորքը պահել է զայն:

Հանրագասիչը կրնայ գործածուիլ Պատուհաններու** NT, 2000 և XP թողարկումներու հետ: Նիւթական ծանօթ պատճառներով անոնք տակաւին լայնօրէն տարածուած չեն Հայաստանի մէջ: Սակայն ժամանակը կը պահանջէ, իսկ ժամանակէն աւելի՝ մեր լեզուն կ'աղաղակէ, որ երկրորդ սերունդի գիրերէն հրաժարինք եւ ազդովին որդեգրենք Հանրագասիչը: Վերջինիս ձեւով ունինք երեք դիր. Times Unicode, Arial Unicode*** և Sylfaen: Մենք յարմարցուցած ենք նաեւ գիր մը զոր կոչեցինք Սսկան՝ վեհանիստ ոստանին ի պատիւ:

Եթէ ձեր համակարգիչին գործողական համակարգը Պատուհաններ 2000 է կամ XP, կը բաւէ զետեղել KDWin ստեղնաբաշխիչը: Աւազախիժի Հովիտի (Silicon valley) ազնիւ պարոնները մեզի նուէր մը ըրած են 2000 եւ XP–ի ծրարին մէջ ներփակելով հայերէն երեսակը, այն ալ թէ՛ արեւմտահայերէն, այսինքն Փափազեան, թէ՛ արեւելահայերէն՝ Հայաստանի մէջ սակաւ գործածուող եւ գրեթէ անծանօթ չարուածքով մը: Սակայն երկուքն ալ չինուած են անվայել անփութութեամբ: Անկարելի է, օրինակ, տպել գլխագիր Լ–ը, չփոթուած են գլխագիր Ի–ը եւ ի–ն: Այնպէս որ ամէնէն խոհեմ լուծումը կ'ըլլայ Միքրոսոֆթի յոյսին չմնալ, այլ տեղադրել KDWin–ը:

Ինչպէ՞ս գրեմ Հանրագասիչի համաձայն գործածելով 95 կամ 98 Պատուհանները, – կրնան հարցնել ոմանք: Նախ եւ առաջ գտէք եւ զետեղեցէք Arial Unicode եւ Times Unicode*** գիրերը: Անոնք սովորաբար կը պարունակուին նորագոյն KDWin ծրագրին մէջ: Փորձած չըլլալով, չենք կրնար ըսել թէ KDWin ինք պիտի օգտակար ըլլա՞յ թէ ոչ, թէ Հանրագասիչի գիրերը պիտի երեւի՞ն թէ ոչ, սակայն կրնանք յանձնարարել գործիք մը, որ կը բանի ձեւա միջավայրին մէջ եւ կը կոչուի Simredo: Անոր ծրարը կը պարունակէ հայերէն երեսակ մը, ըստ Հանրագասիչի գրելու համար: Հեղինակը՝ ճափոնցի Քլիւօ Լենոն կ'առաջարկէ ստեղնաշարի ճիշդ այն դիւրաշխատ չարուածքը, զոր մենք մշակած ենք ու կը գործածենք քանի մը տարիէ ի վեր (տե՛ս. «Նորօրեայ Տիպ ու Տառ», «Ցառագ», 1999 Յուլիս 17–18): Simredo յարմարանքը անվճար տրամադրելի է՝

http://www4.vc-net.ne.jp/~klivo/sim/simeng.htm

կայքէջէն: Ուշադրաւ է, որ Քլիւօ Լենոն հայկական երեսակը պատրաստելու առեն դժուարութիւնը ունեցած է գլխագիր Լ–ին հետ, սակայն ի տարբերութիւն Միքրոսոֆթի՝ պատուով յաղթահարած է զայն:

Հայերէն գրենական պիտոյքները կը զարգանան ու կը կատարելագործուին ամէն մէկը անկիւն մը քաշուած տղոց ջանքերով: Համոզուած ենք թէ ժամը հասած է Համացանցին մէջ զրուցարան մը եւ ամպիոն մը հաստատելու, որպէսզի բոլոր անհատներուն ջանքերը ծառայեն հայախօս հանրութեան պէտքերուն:

Ծանօթագրութիւններ. –

(*) Այս գիրերը նոյն անունով երկուորեակներ ունին՝ տարբեր շարուածքով: Եթէ նոյնանուն գիրեր գետեղուին համակարգիչի մէջ, շփոթին հետեւանքով միայն մէկը գործածելի կը մնայ:

(**) Պատուհաններ. կը նախընտրենք հայացուած այս ձեւը. կարգ մը լեզուներ եւս կը թարգմանեն Windows–ը:

(***) Ուշադրութիւն. Arial եւ Times գիրերը արդէն իսկ կը պարունակեն Հանրագասիչի նշանները, սակայն հայերէն նշանները կան միմիայն Arial Unicode եւ Times Unicode անո՛ւնը կրող գրատեսակներուն մէջ:

ԿԵՆՍՈԼՈՐՏԱՑԻՆ

ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՆ ՄԷՋ ԹԱՓԱԾ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄԸ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿՆԵՐ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷ

Կ'ըսեն մասնագէտներ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նախանցեալ շաբթուան ընթացքին պիտնականներ քարիւղի նոր հսկայ «հետքեր» նկատած են քարիւղատարին «դեբեզմանին» վերեւ: Մասնագէտներու համաձայն, անոնք ցոյց կուտան, թէ «փրեսթիժ»էն քարիւղը կը չարունակէ փախուստ տալ՝ մտավախութեանց դուռ բանալով, թէ նաւուն մարմինը չուրջ 4000 մեթր ջուրի ճնշումին տակ պայթելու վտանգին տակ կը գտնուի:

Եթէ նոյնիսկ անիկա չպայթի եւ քարիւղը ովկիանոսին յատակը մնայ ու կարզ մը մասնագէտներու նախատեսութեամբ՝ պաղին եւ ճնշումին տակ վերածուի ծանր նիւթի մը, ջուրին մէջ կրնան ծանր մետաղներ հասնիլ անկէ եւ մտնել ուտեստեղէնի շղթային մէջ:

«Էխսոն Վալտիզ»ի դէպքը, որ 1989–ին Ալասքայի մէջ Փրինս Ուիլիըմ Սաունտի ջրջանը պատած էր աւելի քան 38 հազար թոն հում քարիւղով, բախելէ ետք Պլայ ժայռապօտիին, ցոյց տուած է, որ թափած քարիւղը հարիւր անգամ աւելի վնաս կը հասցնէ, քան ինչ որ կ'ենթադրուէը նախապէս:

Նշեալ աղէտին չուրջ քննութիւններուն սկզբնական շրջանին պիտնականներ եթադրած են, որ նաւուն հում քարիւղին բաղկացուցիչ ցնդող մասերը՝ թոլիւէն եւ այլ քիմիական նիւթեր, ամէնէն աւելի վնաս պիտի հասցնեն: Անոնք զարմացած են ,երբ ի յայտ եկած է, թէ աւելի ծանր նիւթերը՝ փի–էյ–էյ-երը, ամէնէն վտանգաւորներն են: Այս նիւթերը չատ աւելի երկար կը մնան ջուրին մէջ, սակայն մինչեւ վերջերս կը կարծուէր, թէ անոնք վտանգաւոր չեն:

Աւելի ուշ, սակայն, փորձարկումներ ցոյց տուած են, որ այդ նիւթերէն չափազանց փոքր քանակութեամբ ջուրին մէջ ներկայութիւնը բաւարար է ձուկերու բջիջներու մաշկերուն վնասելու համար:

Հետազօտողներու կարծիքով, փի – էյ էյ–երը կը սպաննեն ձուկերը, յատկապէս՝ փոքր ձուկերը, ազդելով անոնց ծիներուն կառոյցին վրայ:

Ուսումնասիրութիւնը մեծ զարմանք եւ մտահոգութիւն պատճառած է կենսոլորտի մասնագէտներուն, որովհետեւ անիկա կը նշանակէ, թէ ծովեզերեայ որեւէ չրջան չի կրնար պաշտպանուիլ քարիւղի ապականումէ: Անիկա ցոյց տուած է նաեւ, որ նշեալ քիմիական նիւթերը հաւանաբար սլիտի ազդեն ձուկերու ապագայ քանի մը սերունդներու վրայ, հետեւաբար նաեւ՝ աննդանիւթի շղթային մնացեալ բաժիններուն վրայ:

Այլ խօսքով, «Փրեսթիժ»ի աղէտին հետեւանքները տասնամեակներով պիտի մնան:

ՄԻՆՉԵՒ 2015 ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՔԱՐԻՒՂՈՎ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մասնագէտներ կ'ըսեն, թէ քարիւղի միջազգային առեւտրականներ, որոնց միակ նպատակը չահ ապահովել է՝ գործածելով աժան եւ հին քարիւղատար նաւեր ,եւրոպական ջուրերուն ապականումի պիտի մնան, մինչեւ որ 13 տարիէն նոր օրէնքներ ի զօրու դառնան:

Մինչ Սպանիա կը չարունակէ պայքարիլ «Փրեսթիժ»ի պատճառած ապականումին դէմ, առեւտրականներ արդէն իսկ նմանօրինակ փոխադրութիւններ կը ծրագրեն աժան փոխադրածախքերով, հին, իրենց կեանքը ապրած նաւեր վարձելով:

2015–ին միայն Եւրոպա ապօրինի պիտի հոչակէ «Փրեսթիժ»ի նման մէկ մարմինով քարիւղատար նաւերու գործածութիւնը: Երկչերտ մարմինով նաւերը փախուստներ արձանագրելու, քարիւղ թափելու նուազ հակում ունին:

Երկարատեւ ուշացումը կը պայմանի նաւաչինութեան ճարտարարուեստին կողմէ, մինչ անիկա չափազանց դանդաղ կը նկատուի կենսոլորտի պաշտպաններու կողմէ:

Նաւերու փրկութեան մասնագէտ եւրոպացի մը յայտնած է, թէ համաչխարհային նաւատորմին մէջ կան հարիւրաւոր հին նաւեր, որոնք «պարզապէս ժամանակի ընթացքին պայթելիք ականներ են: Հարցը այն է, թէ անոնց պէտք չէ արտօնուի թոնաւոր բեռներ փոխադրել, ո՛չ թէ միայն անցնիլ մաքուր ջուրերով ծովեզերեայ չրջաններէ», դիտել տուած է ան:

Նկատի ունենալով նաւավարութեան ճարտարարուեստին չափազանց բարդ վիճակը, չատ դժուար պիտի ըլլայ գըտնել «Փրեսթիժ»ի աղէտին իսկական յանցապարտները:

Կարեւոր հարցումներէն մէկը այն է, թէ ի՛նչպէս արտօնուած է 26 տարուան քարիւղատար նաւու մը (համաչխարհային նաւատորմին միջին տարիքէն 12 տարի աւելի մեծ), որ փոխադրէ փիուլ քարիւղ (աւելի ադտոտ եւ աւելի թոնաւոր նիւթ մը, քան հում քարիւղը) եւ ձմրան զէշ օդին հասնի սպանական ծովեզերեայ ջուրերուն մօտ:

«Քրուաճ Ռիսորսզ» ընկերութիւնը ռուսական փիուլ քարիւղը լեցուցած է Լաթվիոյ վենսփիլզ նաւահանգիստին մէջ՝ զայն Սինկափուր փոխադրելու համար:

Ասիոյ մէջ փիուլի եւրոպայէն աւելի բարձր գիները նշեալ առեւտուրին նիւթական խայծ կը ծառայեն: Ըստ քարիւղի եւրոպացի առեւտրականներու, անիկա չուրջ 400 հազար տոլար զուտ չահ կ'ապահովէր՝ գործածելով «Փրեսթիժ»ը (հին եւ աժան գիներով վարձուող նաւ մը):

Քարիւղի մեծ ընկերութիւններ ներկայիս քարիւղատար նաւերու գծով չատ աւելի խիստ օրէնքներու կը հետեւին:

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՈՑԱՃԵԱՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՎԱՐՈՒԻ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ

Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը վերջերս ճամբորդական – թելադրական գրքոյկ մը հրատարակած է, իր բոլոր այն քաղաքացիներուն համար որոնք արտասահման կը մեկնին: Նպատակն է զգուչացնել կարելի վտանգներու դէմ, որպէսզի մեկնողը ողջ – առողջ վերադառնայ: Մանաւանդ «Հա'արեց»ի մէջ Եոէլ Մարքուս կը ճաղկէ այդ հրատարակութիւնը, հակասական գտնելով զայն վարչապետ Շարոնի չատագոված գաղափարներուն:

Ա. Շարոն չուրջ տարի մը առաջ, հետեւեալին բարձրաղաղակ յայտարարած էր թէ Իսրայէլ պէտք չի ծռեր եւ պիտի չծռի: Յուսալքուելուատենը չէ, այլ կանգնելու եւ ամբողջ աչխարհին ցոյց տալու որ Իսրայէլացի Հրեան հպարտ է իր երկու չատկանիշով:

Միջոց մը ետք, հարիւրաւոր մեռեալներ եւ հազարաւոր վիրաւորներ եկան հակցնելու թէ խաղաղութեան ու ապահովութեան հանդրուանը հեռու է տակաւին: Եւ հակառակը ըլլալով Շարոնի, ճարտարարուեստին չափազանց բարդ վիճակը, չատ դժուար պիտի ըլլայ գըտնել «Փրեսթիժ»ի աղէտին իսկական յանցապարտները:

Կարեւոր հարցումներէն մէկը այն է, թէ ի՛նչպէս արտօնուած է 26 տարուան քարիւղատար նաւու մը (համաչխարհային նաւատորմին միջին տարիքէն 12 տարի աւելի մեծ), որ փոխադրէ փիուլ քարիւղ (աւելի աղտոտ եւ աւելի թոնաւոր նիւթ մը, քան հում քարիւղը) եւ ձմրան զէշ օդին հասնի սպանական ծովեզերեայ ջուրերուն մօտ:

«Քրուաճ Ռիսորսզ» ընկերութիւնը ռուսական փիուլ քարիւղը լեցուցած է Լաթվիոյ վենսփիլզ նաւահանգիստին մէջ՝ զայն Սինկափուր փոխադրելու համար:

Ասիոյ մէջ փիուլի եւրոպայէն աւելի բարձր գիները նշեալ առեւտուրին նիւթական խայծ կը ծառայեն: Ըստ քարիւղի եւրոպացի առեւտրականներու, անիկա չուրջ 400 հազար տոլար զուտ չահ կ'ապահովէր՝ գործածելով «Փրեսթիժ»ը (հին եւ աժան գիով վարձուող նաւ մը):

Քարիւղի մեծ ընկերութիւններ ներկայիս քարիւղատար նաւերու գծով չատ աւելի խիստ օրէնքներու կը հետեւին:

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՈՑԱՃԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Ինչո՞ւ Իսրայէլի քաղաքացին պէտք է խուսափի հրեայ զբօսաշրջիկը

Այս վերջին դատումը հմմտուած է վերջնական ճամբորդական գրքոյկին վրայ: Հոն կայ ցանկը երկիրներու որոնցմէ պէտք է խուսափի հրեայ զբօսաշրջիկը: Նաեւ պէտք է հեռու մնայ Իսրայէլի քաղաքացիութիւն մատնելու կարող ամէն յայտարար նշանէ: Այլ խօսքով՝ պէտք է իւրացնէ դիւերային դողերու վարուելակերպը: Ընդունուած սովորութիւն է որ պանդոկ մը հասնող զբօսաշրջիկին առաջին գործը ըլլայ ստուգել թէ սենեակը հանգստաւէտ է, լուացարանը մաքուր, խմիչքի անկիւնը անթերի: Արտաքին գործերու նախարարութեան գրքոյկը ատոնց կ'աւելցնէ ձէյմս Պոնտեան ընթացք մըն ալ. Իսրայէլի քաղաքացի զբօսաշրջիկը պէտք է հսկողութեան տակ պահէ իր չրջապատը, առաջին պահէն ստուգէ թէ ո՛ւր են փրկութեան ելքերը: Լրագրողը կը գրէ թէ մազ մնացած է ըսելու որ Իսրայէլի քաղաքացին պէտք չէ պանդոկին անձեռոցներն ու օճառները պայուսակը դնէ, մատնելու համար իր ինքնութիւնը: Կը թելադրուի հեռու մնալ աժանանոց պանդոկներէ, երբայերէն չխօսիլ, հրեայի նշան կրող զգեստները տունը ձգել, ընդհանրապէս Հրեաներու իջեւանած, յաճախած պանդոկներ, ճաշարաններ չմտնել եւ միայն խրախչեան օդային պիծերով ճամբորդել: Այսուհանդերձ, ըստ լրագրողին, դժուար չէ մէկուն Իսրայէլացի ըլլալը հասկընալ, երբ ան անդադար հարց կու տայ թէ ե՛րբ մաքսազերծ ապրանքները պիտի ներկայացուին ճամբորդներուն:

Գրգոյկը կը յորդորէ տակաւին ընթացք չտալ հանդիպումներու: Իսկ լրագրող Մարքուս դժուար կիրարկելի կը գտնէ այդ յորդորը: Կ'ըսէ թէ Հրեայ մը կրնայ անգլերէն խօսիլ, Նոր կտակարանը թեւին տակ մտնզալ, պատարագի ներկայ գտնուիլ, բայց դեղձան մազերով գեղուհի մը հետ անկողին մտնելէ ետք, չի կրնար ծածկել իր ինքնութիւնը: Իսրայէլացի զբօսաշրջիկը պէտք չէ անմիջապէս մտնէ այն թաքսին որ առանց իր կանչելուն, կու գայ իր առջեւ կը կենայ: Լրագրողը տակիա հրաչք կը կոչէ լսելով որ Փարիզի, կամ Նիւ – Եորքի մէջ պէտք է մարդ թաքսիի մը անիւնեբուն տակ նետէ ինքզինքը, կարենալ յուսալու համար որ ան կանգ առնէ:

Մարքուս հարկ չի տեսներ չարունակելու, միայն կ'ափսոսայ որ մինչ մէկ կողմէն կառավարութիւնը բնականոն ընթացքի մէջ ըլլալու հրաւէր կը կարդայ ժողովուրդին, միւս կողմէն՝ ահազանգներով ահ ու սարսափի կը մատնէ: Լրագրողը աւելորդ չի նկատեր յիչեցնել որ անհամեմատօրէն աւելի մեծ թիւով Իսրայէլացիներ մեռած են Շարոնի կեանքի երկրին մէջ, քան՝ այն միւսներուն որոնցմէ հեռու մնալու յորդոր կը տրուի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՏԻՊ ՄԸ

«ԿԸ ԲԱԽԷ' ԱԼ, ԿԸ ԲԱԽԷ, ԱԼՊԷՐ»

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՓՃԵԱՆ

ՊԱՐԶ «ՊՈՆԺՈՒՐ»ՈՎ ՄԸ

Օր մը ակնարկներու լուռ փոխանակութիւնը երկու երիտասարդներուն միջեւ տեղի տուաւ վերջապէս խօսակցութեան: Տղան սկսաւ պարզ «պոնժուր»ով մը: Ցետոյ ամէն ինչ չատ չուտ յառաջ գնաց: երկու օր վերջ Շաբաթ օր մը միասին սինէման էին արդէն: Մխատեղ պատրաստուած մանաւանդ քաղաքին կեդրոնական մասէն դուրս հեռու հետաքրքիր աչքերէ իրարու յաջորդեցին յետագայ չաբաթները: Երկուքն ալ սակայն կը խորհէին թէ պէտք էր դադնի պահել իրենց հանդիպումները: Զգոյշ էին մխուսին չտեսնուելու համար իրենց ծնողքէն:

Իզապէլ նչմարելի դեղեցկութիւն մը չունէր եւ ոչ ալ տգեղ ըսուելիք կողմ մը: Դրեթէ կլոր երես մը, միջահասակ կազմուածք մը, չազանակագոյն առատ մազեր ու փոքր քիթ մը որուն վրայ էր որ տղան հապճեպով իր առաջին համբոյրը պիտի արձակէր: Ո՞ւր, պանդոկի՞, կառքի՞ն մէջ: 17 տարեկանի՞ն:

Ալպէր էր ուզեր հաւատալ եւ սակայն աղջկան խօսքերը իր մտքին մէջ ստեղծած էին գորչ կէտ մը որ կը մեծնար հետզհետէ, կը ճնշէր կոկորդին վրայ: Նոր բան մը տեղ բռնած էր յանկարծ երկուքին միջեւ, անհաճոյ բան մը որ կը խանգարէր տղուն անդորրութիւնը մինչ Իզապէլ լուռ կը ժպտէր ի տես տղուն անհանդիստ վիճակին:

Այդ օրը, բաժանումի պահուն, Իզապէլ սովորականէն աւելի երկարօրէն համբուրեց իր բարեկամը, բայց Ալպէր չնկատեց իսկ այդ:

17 ՏԱՐԵԿԱՆԻ՞Ն

Իրիկուն մը, երբ իրարմէ հրաժեչտ կ'առնէին, Իզապէլ ըսաւ, անկարեւոր բան մը յայտնելու չեշտով.

– Գիտե՞ս, սիրելի բարեկամս, ես ամուսնանալու վրայ էի ասկէ տարի մը առաջ:

– Տարի մը՞ առաջ, 17 տարեկանի՞ն:

– Այո բարեկամս, նչանածս վինճմէ տասնեւհինգ տարու մեծ էր: Պուլի ազխյեան մըն է. անունը չեմ ուզեր ըսել, բայց անշուչտ թէ կը ճանչնաս: Պիւկաթի մը ունի: Չափազանց յանդուգն մարդ մըն է: Կը հասկնա՞ս ի՞նչ ըսել կ'ուզեմ: Յանդուգն: Շատ անգամներ ենք դուրս ելած միասին կառքով:

Իզապէլ կը ստէր: Այն կիներէն էր ոնք հաճոյք կ'առնեն սուտեր հնարելէ: Իզապէլի համար հաճոյքը կրկնապատիկ էր այս պարագային, որովհետեւ գիտէր թէ պիտի դրդռէր Ալպէրի նախանձը, կամ կը յուսար որ այդպէս պիտի ըլլար:

Աւելցուց՝

– Բնականաբար երկուքս մինակ էինք կառքին մէջ եւ կանգ կ'առնէինք պուրակներու եզրին:

– Ըսել կ'ուզե՞ս թէ միասին պառկած էք արդէն: Ո՞ւր, պանդոկի՞, կառքի՞ն մէջ: 17 տարեկանի՞ն:

Ալպէր էր ուզեր հաւատալ եւ սակայն աղջկան խօսքերը իր մտքին մէջ ստեղծած էին գորչ կէտ մը որ կը մեծնար հետզհետէ, կը ճնշէր կոկորդին վրայ: Նոր բան մը տեղ բռնած էր յանկարծ երկուքին միջեւ, անհաճոյ բան մը որ կը խանգարէր տղուն անդորրութիւնը մինչ Իզապէլ լուռ կը ժպտէր ի տես տղուն անհանդիստ վիճակին:

Այդ օրը, բաժանումի պահուն, Իզապէլ սովորականէն աւելի երկարօրէն համբուրեց իր բարեկամը, բայց Ալպէր չնկատեց իսկ այդ:

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐ ՄԸ

Ցաջորդ ժամադրութիւնը 3 օր վերջն էր, Օգոստոս 15–ի տոնական օրը: Զիւրար գտան սովորական տեղը, նախօրօք որոշուած հսկայ ծառի մը տակ, քաղաքապետարանին պարտէզը: Օդը ամպոտ էր: Իզապէլ ըսաւ Ալպէրի.

– Գիտե՞ս, այսօր մեր տունը մարդ չկայ: Եղբայրս արձակուրդի է, Արտէմի կողմը: Ծնողքս Վալանս գացին մօրս հօրեղբայրը այցելելու: Ծերունի մըն է, միայնակ է, կարծեմ դէշ հիւանդ: Ժառանգութեական հարց մը պիտի ըլլայ: Եկուր երթանք մեզի:

(Շար. 2)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Դեկտեմբեր 29*

Տարեվերջի պատարագ

Ժամը 10–ին կը պատարագէ եւ կը քա–րոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՒԱԳ ՏՕՆԵՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *Դեկտեմբեր 26*

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ

«Ուխտի Օր» է այսօր Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ համար

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեց–ւոյ մէջ, ուր ան առաւանակոչութեան տօ–նին առնթով։

***

ՇԱԲԱԹ, *Դեկտեմբեր 28*

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն

եւ

Յովհաննու աւետարանիչին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտ–եան Հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կա–տարուի։

UGAB - PARIS - IDF

NUIT DU NOUVEL AN

La nouvelle équipe UGAB-Jeunes
et l'US Nubar
organisent

LA NUIT DU NOUVEL AN

Le 31 décembre dès 21 heures 30

Buffet de prestige, champagne offert pour minuit, softs à volonté
Sur prévente uniquement :
50 euros (buffet + soirée) / 30 euros (après 1h)

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Réservations : 06 14 99 85 05 ou **06 62 72 37 76** (nombre de places limité).
Tenue correcte exigée. La direction se réserve le droit d'admission.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Week-end de retrouvailles à Paris
Colons de l'UGAB
Du 20 (après la classe) au 22 décembre 2002

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter

UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ **01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**
le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30
Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**
—— Musique arménienne assurée. ——
(*Cotillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet —
13009 MARSEILLE
organise
Samedi 11 janvier à 20 heures
son
Dîner de Noël
Animation :
Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.
Réservez dès maintenant au :
04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

PRIX DU CDCA 2003

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement de la seconde édition de son prix qui récompense l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2002.

Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte, directement ou indirectement, sur l'Arménie ou sur les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie, science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma etc...

LES PRIX

Cette année, trois prix ainsi qu'une possibilité de publication, récompenseront les meilleurs travaux :

1er Prix: 1500 euros
2ème Prix: 1000 euros
3ème Prix: 500 euros

POUR QUI ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme Bac+3 (niveau Licence ou équivalent) jusqu'à Bac+5 (DEA-DESS ou équivalent).

TYPE DE DOCUMENT ?

Tout document rédigé en français ou en anglais ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignement français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film etc...

JURY

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleres tant sur le plan de l'originalité du thème que de la forme.

Inscriptions, remise de documents et des pièces justificatives avant le 31 janvier 2003.

Remise des prix en mai

Règlement et formulaire d'inscription à retirer :

— Auprès du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), 17, rue Bleue, 75009 Paris, Tél. : 01.44.83.07.02 Fax: 01.42.46.81.59
— Auprès des sections Rhône-Alpes et Marseille-Provence du CDCA
— Sur http://www.cdca.asso.fr

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël de l'ecole Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— ENTREE GRATUITE ——

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27
VENDREDI
27 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·587 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·587

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ծննդեան օրը, Յովհաննէս-Պօղոս Բ. նուագ յոգնած երեւցած է քան նախորդ օրը կէսգիշերուան պատարագին ընթացքին եւ իր խօսքն իսկ աւելի վճռական բնոյթ առած է: Ուռպի էթ Օռպի (քաղաքին մէջ եւ դուրսը) օրհնութիւնը անգամ մը եւս առիթ եղած է որ Պապը իր պատգամը տայ աշխարհին: Իրաքի անունը չտալով հանդերձ, ան դատապարտած է պատերազմական պատրաստութիւնները եւ կոչ ըրած հաւատացեալներուն եւ բարի կամեցողութեան տէր անձերուն որ տեղի չտան «կասկածամտութեան, անվստահութեան, նոյնիսկ, եթէ ահաբեկչութեան եղերական փենոմէնը կ'ածեցնէ անորոշութիւններն ու վախերը»:

Յովհաննէս-Պօղոս Բ. ակնարկ նետած է միջազգային ներկայ կացութեան վրայ եւ հրաւիրած մարդիկ որ վերջ տան ամէն տեսակ անհանդուրժողութեան եւ խտրականութեան: Անդրադարձած է Իսրայէլի մէջ տիրող կացութեան եւ չէզոտած. – «Բոլորը հրաւիրուած են խաղաղութիւն կառուցանելու ամէն բանէ առաջ Սուրբ Հոգին վրայ, վերջ տալու համար կոյր բռտութեան եւ Միջին-Արեւելքի մէջ մարելու համար չարաչուք կուռութիւնները հակամարտութեան մը, որմէ կարելի է խուսափիլ բոլորին յանձնառութեամբ», ինչ որ յստակ ակնարկ մըն է Իրաքի:

Պատգամէն եւք, որ ողջունուած է Ս. Պետրոս հրապարակը հաւաքուած 20 հազար հոգիի կողմէ, հակառակ անձրեւին, Պապը Ծնունդը չնորհաւորած է 62 լեզուներով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՆԵՑՈՒԵԼԱՅԻ ընդհանուր դործադուլը, որ անդամալուծած է երկիրը, ազդեցութիւն ունի նաեւ քարիւղի սակերուն վրայ: Դեկտեմբեր 24–ին, ամնախընթաց դիներու հասած էր 30–էն 32 տոլար տակառը: Առայժմ Սաուտի Արաբիա կը յաղողի Վենեցուելայի թերացումին տեղը բռնել, բայց, եթէ, Իրաքի պատերազմը կանխէ Վենեցուելայի կացութեան բարւոքումը, չուկային հաւասարակշռութիւնը բոլորովին կը խախտի: Վենեցուելայի քարիւղի օրական 2,8 միլիոն տակառ արտադրութիւնը լքած է 700 հազարի: Ընդդիմութիւնը ընթացք չէ տուած իշխանութեան դադարի կոչին եւ կրկին փողոց լքած է պահանջելով Շաւէզի հրաժարումը:

ՓԻՆՃԱՊի (Փաքիստան) դատարանին մէջ, Ծննդեան օրը ռճրափորձ մը գործուած է բողոքական եկեղեցիի մը մէջ, արարողութեան ընթացքին: Անձանօթները ձեռնամարեր նետած են, յայտարարած Տասքայի ոստիկանապետը: 3 մեռեալ կայ եւ 15 վիրաւոր: Նախորդ օրն ալ, ոստիկանութիւնը ձեռնառումբով եւ փամփուշտներով լեցուն տոպրակ մը յայտնաբերած էր Իսլամապատի Ս. Թոմա եկեղեցիին մօտ, ուր քրիստոնեաները Ծնունդեան արարողութիւն մը կը կատարէին: Հնդկաստանի մէջ ալ, եօթը հոգիներ վիրաւորուած են արեւմտեան Պէնկալիի նահանգին մէկ եկեղեցիին վրայ յարձակման մը ընթացքին, երբ Ծննդեան պատարագ կը մատուցանուէր: Կալկաթա-յի հիւսիս – արեւելքէն 45 քիլոմեթր անդին, Մալիափոթայի կաթողիկէ եկեղեցին խուժած են սպիտակ զգեստաւորում 20 հոգի, հաւատացեալներու բազմութեան խառնուած ուշադրութիւն չդրաւելու համար: Սակայն են քահանան որ վրէնց յանձնէ արժէքաւոր առարկաներ, սպառնալիքներ ընելով: Հնդկաստանի քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնը (2%) չրջանէ մը ի վեր բռնութեանց ենթակայ է:

ՍՈՒՐԻԱ. բացարձակապէս հերքեց Իսրայէլի վարչապետին ամբաստանութիւնները, ինչ կը վերաբերի մասնաւոր դիմադրութեան մը, զոր Իրաք կը պահէ Սուրիա: Արտաքին նախարարը յայտարարած է. – «Շարոնի խօսքերը բոլորովին անհիմն են եւ կը միտին չեզեցնել նայած-քներն այն քիմիական, հիւլէական եւ կենսաբանական զինամթերքէն զոր Իրայէլ ունի»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ սպասարկութիւնները (ՍԻԱ) անցեալ Յունիսին, չիման մէջ մտեր են իրաքեան զինուորական ծրագրերու երեք դեկավարներու հետ, կաշառքով համոզելու համար որ քաչուին, այլ խօսքով դաւաճանեն: Լուր տուողը սաուտական «Ալ – Շարք Ալ – Աւսաթ» օրաթերթն է, որ կը գրէ նաեւ թէ երկու ուրիշ պատասխանատուներու հետ ալ կապ հաստատեր են, մէկը՝ հիւլէական ծրագրի նախկին պատասխանատուն եւ փորձագէտ մը: Ինդրոյ առարկայ անձերը Նիւ – Եորք գտնուած են խօսակցութիւններ ունենալու համար ՄԱԿ–ի քննիչներու յանձնախումբին պետին՝ Հանս Պլիքսի հետ: ՍԻԱ–ի գործակալները դրամ առաջարկած են, մէկուն «տոլարով լեցուն պայուսակ»ի մը խօսքը եղած է, կը գրէ թերթը որ իրրեւ աղբիւր կուտայ իրաքեան պատուիրակութեան մօտ անձեր: Պաղտատ տեղեկացուցած է ՄԱԿ–ը ՍԻԱ–ի պնդումներուն մասին Քոֆի Անանի ուղղուած նամակներով:

ՀԱՄԱՍԻ անդամ երկու պաղեստինցիներ սպանուած են իսրայէլեան բանակին կողմէ, 16 ուրիշներ ալ ձերբակալուած են Ծնունդին օրը, Նապլուս, Բեթղեհէմ եւ Հեպրոն:

ՄՈՍԿՈՒԱ. յայտարարած է, Դեկտեմբեր 25–ին, որ համաձայնած է Թեհրանի հետ արաղացնելու համար հիւլէական թարդի մը չինութիւնը Իրանի մէջ: Ան պիտի արժէ 800 միլիոն տոլար: Ռուսաստան կ'անդիտանայ ամերիկեան ազդեցութիւնները այդ ուղղութեամբ: Բայց, ամերիկեան ճնշումներու տակ, դիմած է Իրանի որ իրեն յանձնէ Պուշէհրի կեդրոնի ուրանիումը, արդիլք հանդիսանալու համար որ զինուորական նպատակներու դործածուի:

ՉԻՉԻՆ 28 ըմբոստներ Ռուսերուն յանձնուած են Գրոզնի տեղի ունեցած արարողութեան մը ընթացքին, Դեկտեմբեր 25–ին: Ռուսամէտ իշխանութիւնները յայտարարած են որ այդ յանձնումը արդիւնքն էր անվերջանալի բանակցութիւններու չէչէն հրամանատարներուն հետ, որոնք կ'տպրեն վերջ տալ զինուորական գործողութեան:

ԻՐԼՍԱՆ, ձափոնի մէջ գործածուղ դեղահատ մը թոքի խլիրդի դէմ, որ մեծ յոյսեր ներշնչած էր, բազմաթիւ մահերու պատճառ եղած է: Ձափոնի Առողջապահութեան նախարարութիւնը յայտարարած է որ հինդ ամսուան մէջ, 124 հոգի մեռած է, դեղին երկրորդական ազդեցութիւնները մահացու ըլլալով եւ նախարարութիւնն ալ կ'ամբաստանուի որ հապճեպ կերպով հրապարակ հանած է դեղահատին վաճառման արտօնութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԴԱՇԻՆՔ ԿԱԶՄԱԾ

Ազգային միաբանութիւն, Համայնավար եւ Ընկերվարական կուսակցութիւնները նոր դաշինքով մը միացած են, լաւագոյն ձեւով ներկայանալու համար նախագահական ընտրութեան: Անկարելի չի նկատուիր որ նոր ճակատը միասնական թեկնածու մը որոշէ· այդ խմաստով հարցումի մը Արտաշէս Գեղամեան որ Ազգային միաբանութեան կողմէ առաջադրուած թեկնածուն է, ըսած է թէ եթէ դաշինքը որոշէ միասնական թեկնածուով մը մասնակցիլ ընտրութեան եւ այդ թեկնածուն ինք չըլլայ, իր պարտքը կը նկատէ զօրովիդ ըլլալ այդ տեսակէտին:

Ան Դեկտեմբեր 23–ին մամուլի ասուլիս մը տուած ու խստօրէն դատապարտած է նախագահ Ռ. Քոչարեանը, ըսելով· «Պր· Քոչարեանը բացարձակապէս սպառել է իրեն: 1998–ին պատահածը չի կրկնուելու, այս անգամ, չենք հանդուրժելու: Նրան չեն կարող օգնել նոյնիսկ Ս· Սարգսեանը եւ միւս պատժիչ մարմինների ղեկավարները: Մենք կը պատասխանենք որ իրենք ենթարկուեն ժողովրդի կամքին, այդ ուժը մենք ունենք, որովհետեւ մենք մեր հող ու ջրի վրայ ենք: Մենք եկուոր չենք»: Ա· Գեղամեան անդրադառնալով հարցախոյզերու, ըսած է թէ այն բոլորը որոնց մէջ բարձր տոկոսներ կը ստանայ Ռ· Քոչարեան, իր կողմէ ապսպրուած են եւ փրկան կացութիւնը ցոյց չեն տար:

ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ՔԱՐՈՉՉՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Վրացական հեռատեսիլի «Ռուսթաւի-2» կայանին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, «Ջաւախք» ժողովրդական չարժումին պարագլուխը՝ Նորիկ Կարապետեան ըսած է որ «Ջաւախքը» Սամցխէ – Ջաւախք չրջանին համար ինքնավարութիւն կը պահանջէ: Կովկասեան հարցերու մասնագէտ Մամուկա Արչիձէ ըսած է, այս առթիւ, որ Ջաւախքի ամբողջ բռնակցութեան պահանջը չէ, այլ կարգ մը խմբաւորումներու, ինքնավարութեան պահանջի հարցը աջակցութիւն չի գըտներ նաեւ Հայաստանի պաշտօնական չրջանակներուն մօտ:

ԳՈՆԿՐԷՍԱԿԱՆՆԵՐ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Ինչպէս տեղեկացուցած էինք (Դեկտ· 19), ԱՄՆ–ու կողմէ հաւանական ահաբեկիչ երկիրներու ցանկի մը պատրաստութեան մէջ նկատի առնուած էր Հայաստանն ալ: Բարեբախտաբար, Հայաստանի կառավարութեան, ամերիկահայութեան եւ գոնկրէսականներու անմիջական միջամտութեամբ չեզեալ յայտարարութեան որոշումը եւ ԱՄՆ–ու իշխանութիւնները յայտնեցին թէ Հայաստան թիւրիմացութեամբ տեղ գտած էր այդ սեւ ցանկին վրայ:

Այս առընչութեամբ, Գոնկրէսի հայկական լոպին երկրին գլխաւոր դատախազէն պարզաբանումներ պահանջած է: Գոնկրէսի 38 անդամներու ստորագրած նամակին մէջ ըսուած է· «Մենք կը վստահինք ձեր ամբողջական պարզաբանումները ունենալ, թէ՛ Հայաստանը նուիրուած ցուցակին մէջ առնելու եւ թէ անկէ անմիջապէս հանելու որոշումին մասին»:

*
**

«ՋԱԻԱԽՔԸ» ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Վրացական հեռատեսիլի «Ռուսթաւի-2» կայանին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, «Ջաւախք» ժողովրդական չարժումին պարագլուխը՝ Նորիկ Կարապետեան ըսած է որ «Ջաւախքը» Սամցխէ – Ջաւախք չրջանին համար ինքնավարութիւն կը պահանջէ: Կովկասեան հարցերու մասնագէտ Մամուկա Արչիձէ ըսած է, այս առթիւ, որ Ջաւախքի ամբողջ բռնակցութեան պահանջը չէ, այլ կարգ մը խմբաւորումներու, ինքնավարութեան պահանջի հարցը աջակցութիւն չի գըտներ նաեւ Հայաստանի պաշտօնական չրջանակներուն մօտ:

*
**

Բ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

Բ. Յովհաննէսեան Դեկտ· 25–ին յայտարարած է որ հարկ կը նկատէ ճշդել որ 1991–էն սկսեալ բազմիցս դիմած է իրաւասու իշխանութիւններուն Հայաստանի քաղաքացիութիւն ստանալու համար եւ այդ բոլոր դիմումները անպատասխան մնացած են մինչեւ 2001 Օգոստոս 10 եւ այդ թուականին հրամանագիրը անտեսած է 1991–էն քաղաքացիութիւն ստանալու իր իրաւունքը: Բ. Յովհաննէսեան այս ճշդումը կ'ընէ քանի խնդրոյ առարկայ դարձած է նախագահական իր թեկնածութիւնը, այն պատճառաբանութեամբ որ 10 տարուան քաղաքացիութիւն չունի: Ուրեմն դատարան դիմած է եւ անոր անկողմնակալութեան կ'ապաւինի:

*
**

ՃԱՏԱԿ

ԼԵՒՈՆ ԱՐՈՆԵԱՆ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ Ա.ՇԵԱՐՀԻ ԱՒՈՑԵԱՆ

Հայաստանցի ծանօթ խաղացող Լեւոն Արոնեան որ Հնդկաստանի մէջ կը մասնակցէր ճատրակի պատանիներու ախոյենութեան, վերջին փուլին վայլուն յաղթանակ մը տանելով ռուս Դ. Ժաքովկէնքոյի դէմ, արժանացած է ոսկէ մետալի: Ախոյենութեան Բ. դիրքը գրաւած է բրիտանացի Լ· Մ· Շէյն:

ԱՅՍՈՒՀԱՆԴԵՐՁ, Ո՛Չ ՄԷԿ ՋԻՋՈՒՄ

Ղարաբաղի ու Ղարաբաղցիներու նկատմամբ 1988-ի սէրէն, կարօտէն, միասնութեան համար ամէն զոհողութիւն յանձն առնելու պատրաստակամութենէն ի՞նչ մնացած է այսօր երեւանցիին, գիմբրեցիին, սիսուանցիին մօտ: Որքա՞նի ազդեցութիւն ունեցած է անկախութեան առաջին տարիներու դժուարութիւնները Ղարաբաղի հարցին բեռցնելու քաղաքականութիւնը: Հայաստանի քաղաքացին տարուա՞ծ է անկէ, թէ կրցած է զանազանել իր դժբախտութեան մէջ ղեկավարողներու ձախողութեան ու պարտադրուած պատերազմին բաժինները: Կա՞ն հայաստանցիներ որոնք անկեղծօրէն կը հաւատան թէ եթէ Ղարաբաղի պատերազմը չըլլար, մեղր ու կարագով պիտի ապրէին լուսաւոր, տաքուկ տուներու մէջ: Հարցախոյզեր, ուսումնասիրութիւններ, որքան գիտենք, չեն կատարուած այս կարգի հարցումներու պատասխան գըտնելու հեռանկարով: Հաւանական պատասխաններ ալ անճնական ապրումներու, տպաւորութիւններու արդիւնք կ'ըլլան չատ-չատ, առանց տասնամեայ փոփոխութիւններու հոլովոյթ մը ստուգութեամբ ցոլացնելու:

Այսուհանդերձ, խիստ կասկածելի է, որ Ղարաբաղի հարցով կազմակերպուելիք հանրահաւաք մը դիւրութեամբ հարիւր հազարաւորներ խմբէ Օփերայի հրապարակը· արդէն հոն սունկի պէս բուսած սրճարանները առոր առիթ ալ չեն տար, եթէ նոյնիսկ ցուցարար գտնուի: Իսկ ինչ կը վերաբերի կեցուածքի փոփոխութեան, պարբերաբար մամուլի լուրջ էջերուն եւ կատակի բաժիններուն մէջ տեղ գտած նշումներ, ակնարկներ, կ'ըսեն թէ զժգոհութեան հասչ կ'ըլլան Ղարաբաղն ու Ղարաբաղցին: Սակայն, թէեւ, ղեկավարներու իրենց ապիկարութիւնը քօղարկելու համար Ղարաբաղի պատրուակին դիմելէն աւելի, կը բացատրուի ղարաբաղցի դէմքերու Հայաստանի իշխանութեան մէջ դրաւած բարձր դիրքերով ու անոնցմէ ժողովուրդին ունեցած յուսախաբութեամբ: Կայ, անշուշտ, տնտեսութեան մէջ եւս Ղարաբաղցիներու տիրացած յաջողութիւններու պարագան, յաճախ խնամիական ամուր կապերու չնորհիւ: Հայաստանցիներու հետ զրոյցներու ընթացքին չատ դժուար չէ լսել կէս-կատակ, կէս-լուրջ ըսուածը թէ Հայաստանը չյաջողեցաւ Ղարաբաղը կցել, բայց Ղարաբաղցիները կրցան տիրել Հայաստանի....:

1988-ի դիրքերէն հեռացումը մինչեւ ո՞ւր կը զօրէ քաղաքական լուրջ զարգացումներու պարագային: Ղարաբաղի զբաղխուն նոր ամպեր կուտակուելու, կամ յուսալի կարգաւորումը իրականութիւն դառնալու պարագային, Հայաստանցին կը մնա՞յ նոյն դիրքերուն վրայ:

Նման հարցումներու նախաճաշակ պատասխան մը կարելի է նկատել «Օրրան» օրաթերթի Նոյեմբեր 28-ի թիւին վերջին էջի ամէնօրեայ հարցախոյզի սիւնակներուն մէջուկը: Տարբեր մասնագիտութեան տէր տասնեակ մը անձերու ուղղուած հարցումը հետեւեալն է. «Արցախի անկախութեան միջազգային ճանաչման պարագայում ի՞նչ դիրքում էք հնարաւոր համարում»: Ուշադրութենէ չի վրիպիր որ հարցումը ծուղակ մը կը պարունակէ. հոն ըսուածը այն չէ թէ «դիրքում հնարաւո՞ր է»: Այլ, հարց տուողը կ'ուզէ որ պատասխանողը դծէ դիրքումին կարելիին ու անկարելիին սահմանը: Ճիշդ այս առումով ալ հետաքրքրական տուեալ մը կը կազմեն պատասխանները, յատկապէս նկատի առած Ղարաբաղցիներու ներկամամբ ճեւաւորուած վերոնչեալ վերաբերումը:

Հարցապնդուած տասը հոգիէն եօթը առանց այլեւայլի, երբեմն չատ կտրուկ կերպով, դուռը փակած է դիրքումի որե՛է հեռանկարի առջեւ: Այս պատասխաններէն ամէնէն հետաքրքրական երկուքը կը պատկանին հոգեբանական դիտութիւններու տոկտէնդի մը եւ ճարտարապետի մը, Առաջինը կը կոչուի Ալպէր Նալչաճեան. ըսելէ եառ թէ դիրքում չունենալ կայ Հայուն համար եւ թէ ազատագրուած հողերը պէտք է ամէն գնով պահել, կ'աւելցնէ թէ այսօրուան նոյնիսկ փոքր դիրքումը կրնայ վաղը մեծերու յանդեցնել: Ատկէ զատ, կ'ուզէ որ հարց տուողը նաեւ այն հայապատկան հողերը որոնք տակաւին կը գտնուին Ադրբեջանցիներու ձեռքը: Անոնց մասին խօսուելիք բանակցութիւններու սեղանին վրայ եւ եթէ դիրքումի հարցը անպայման ներկայանայ, ա՛յդ չրջաններուն առընչութեամբ նիւթ ըլլայ ան: Պատճառաբանութիւնը այն է որ «Հայ ժողովուրդին ապրելու տեղ չի մնացել: Այս պայմաններում ազգը չի կարող երկար գոյութիւն ունենալ, յատկապէս՝ այսպիսի թշնամական չրջապատում»:

Իսկ ճարտարապետ Եուրի Բազմանեան իր կարգին հարց կու տայ. «Երբ գողութեան մէջ բռնուած գրպանահատին սպասում են եւ տալ գողնը, մի՞թէ նա որեւէ բան է դիջում»: Իր համոզումով Ադրբեջանի ըրածը պարզապէս վերադարձնել է այն որուն ապօրինաբար տէր եղած է: Արդէն, «կասպիականի այն կողմից եկած, հիւթալի արօտավայրեր փնտռող ցեղը մեր հայրենիքից դեռ չատ տարածքներ է իր ձեռքում պահել»: Եւ եթէ անպայման դիջումի մասին կեցուածք պէտք է որոշել, մեր դիջումը այն պիտի ըլլայ որ պատմական այս փուլին հարցը այդ մօտեցումով չենք ներկայացներ:

Այս երկու զուգահեռ պատասխաններէն եառ, մնացեալ երեքէն մէկն ալ հետաքրքրական է, բոլորովին տարբեր առումով: Ազգ. Ժողովի պետական իրաւական հարցերու մչտական յանձնաժողովի անդամ Աբչակ Սադոյեան որ ծանօթ դէմք է Մորհրդարանին մէջ յաճախակի ելոյթներով, ընդդիմադիր կեցուածքով, ամէնէն երկար պատասխանը տուած է հարցումին: Նախ կ'ըսէ թէ անթոյլատրելի է որ ներկայի ընթացքով Հանրապետութեան նախագահը որոչ զաղտնի բանակցութիւններ վարէ Արցախի մասին. եւ ատոնց մասին ալ անհրաժեշտ տեղեկատուութիւնը չըլլայ: «Մեղրին տալի՞ս են, թէ՞ չեն տալիս, ինչքա՞ն դրաւեալ տարածք են դիջում եւ ինչի՞ դիմաց, ի՞նչ բանակցութիւններ են վարւում»... չի գիտեր ինք, հայ ժողովուրդն ալ չի գիտեր: Տասը պատասխանի յատկացուած երկու սիւնակին մէկ քառորդը դրաւած անոր պատասխանը կը յանգի «յստակ պատասխանելու իրաւունք» չունենալուն....:

Ինչ կը վերաբերի մնացեալ երկուքին, մէկը կարճ պատասխան մըն է. ատրը կարելի կը նկատէ դրաւեալ եւ ազատագրեալ բոլոր տարածքները վերադարձնել, պահել միայն Լաչինի միջանցքը: Այդքա՛ն: Ոչ մէկ ակնարկութիւն նոյնիսկ Արցախի բնակչութեան համար ապահովութեան գօտիի անհրաժեշտութեան, առաւել եւս՝ «գրաւեալ» կամ «ազատագրեալ» կոչուած հողերուն հարաստատիրութեան, եւլն.:

Երկրորդը անխուսափելի կը նկատէ զիջումներ ընել· բայց կը դնէ Արցախի ապահովութեան խնդիրը, անով պայմանաւորելով զիջումները: Կ'ըսէ թէ զիջումները կ'արդարացուին փոխադարձ ըլլալու պարագային եւ այն պայմանով որ Արցախը հասնի նպատակին. ընդունուի որ իր ճակատագիրը ինք որոչած է եւ անկախ միաւոր է, Ադրբեջանի կազմէն դուրս:

Այս երկու պատասխանները կարելի է դիտել նաեւ որպէս իրապաշտ մօտեցումի արդիւնք: Արդէն, հարկ է ըսել թէ երկուքին ալ տէրերը տնտեսութեան մարդին կը պատկանին. մէկը տնտեսագէտ է, միւսը Հայ գործարարներու ընկերութեան նախագահ:

Սակայն, տասը պատասխաններէն եօթը «Ոչ մէկ զիջումի» կոբիզով աւելի հիմնական չափանիշ մը կ'ըլլան, պահ մը մէկդի ձգելով իրապաշտութեան խնդիրը որ արդէն հարցախոյզի չրջանակէն դուրս կը մնայ. ան խնդիրն է քաղաքական այն դէմքերուն որոնք որպէս կողմերու ներկայացուցիչ, տեղ կը գրաւեն բանակցութեան սեղանին վրայ: Աւելի հիմնական չափանիշը կը վերաբերի ընդհանուր տրամադրութեան: Նոյնիսկ եթէ միայն բարոյական, հոգեբանական ազդակ է ան, դրական, ուստի ուրախացնող ազդակ է, երբ կը յայտնուի Ղարաբաղէն, Ղարաբաղցիէն յոգնածի, տըրտունջներու ենթախորքին վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՏԱՐԱԾՔԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԵՒ ՅԱՐԱՏԵՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԶՐՈՑՑ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

Պէյրութ իր այցելութեան առիթով, «Ազդակ» հարցազրոյց մը ունեցած է Աթէնքէն եկած մանկավարժ եւ դասագիրքերու հեղինակ Յարութիւն Քիւրքճեանի հետ: Իր պատասխանները, «նշգրիտ եւ դիպուկ մօտեցումի մը» ձգտումով, աւելի նման են արագ մատնանշումներու եւ շեշտադրումներու շարքի մը, զոր կու տանք ստորեւ. –

ՀԱՐՑՈՒՄ. – Ձեր մանկավարժական հրատարակութիւնները որոշ տարածում ունին Սփիւռքի վարժարաններուն մէջ: Ի՞նչ է ձեր գործունէութեան դաշտը ներկայ պահուն: Յատկապէս, ի՞նչ նորութիւններ ունիք:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. – Ներկայիս կը պատրաստեմ երկրորդական վարժարաններու հայ գրականութեան դասագիրքերու չարք մը, որուն առաջին դիրքը՝ 10-րդի, դասագործութեան կը դրուի 2003-ի վերամուտին: Այդ կարգերուն մէջ ցարդ գործածուղ Մ. Իչխանի չարքը տէր էր անվիճելի արժանիքներու, բայց մանկավարժական – մչակութային ներկայ պայմանները, նոր հրամայականները, անխուսափելի դարձուցած էին հիմնական վերանայում մը: Թէ՛ մանկավարժական մեթոտի թէ՛ հրատարակչական ճեւաւորման զոյգ իմաստներով:

Ուրեմն այս չարքին առաջին դիրքը չհագցրդռեալ ուսուցիչներուն տրամադրելի կ'ըլլայ նախքան յառաջիկայ ամառը, տալով առիթ ծանօթացման: Իսկ 11-րդ 12-րդ կարգերու մխացեալ հատորը՝ ճիշդ տարի մը ետք:

Ցարդ կատարուած մանկավարժական – հրատարակչական մեր գործին մասին ընդհանրապէս, չատ համառօտ՝

– Մի՛նակարգի «Հայրենի Աղբիւր» բայատրեալ ընթերցանութեան դասագիրքերը, 6-րդէն 9-րդ, ամբողջացած են ութ տարիէ ի վեր եւ կը գործածուին Սփիւռքի զանազան չրջաններու մէջ: Երկրորդ տպագրութիւններով՝ անոնք վերանայուած եւ կատարելագործուած են: Ձգտած ենք որակի. ձգտած ենք հաղորդակցութեան՝ մեր գործակից վարժարաններուն հետ. քալլերած ենք տեղեկութիւններու չրջագայումը՝ մեր կողմէ առաւելագոյնս օգտուելով անոնցմէ, երախտագիտութեամբ...: Տարրական սկզբունքներ, որոնք միչտ չէ, որ տեղ ունին մեր իրականութեան մէջ, չըսելու համար աւելին: Բայց ասիկա ուրիչ հարց է...: Կարճ՝ անոնք մեկնակէտը եղած են մեթոտային եւ հրատարակչական նորոգումի նախաձեռնութեան մը, որ երկրորդականի հայ դրականութեան նոր չարքով պիտի հասնի իր յանգումին:

– Ընկերացող «Աշխատանքի Տետրակ»ներուն նպատակը՝ լուծումն է քերականութեան դասաւանդման կնճռոտ խընդիրին: Գիտէ՛ք, քերականութիւնը անբաղձալի դասանիւթ նկատուած է առհասարակ: Մեր մէջ անոր ուսուցումը ա՛լ աւելի դժուարացած էր մանկավարժական անյարմար մօտեցումներու պատճառով՝ դանազան մակարդակներու վրայ: Մչակուած տարազը կը ձգտէր, «Տետրակ» անունին ու տարազին տակ քերականութիւնը դարձնել իսկապէս լեզու սորվեցնղող դասընթացք՝ առանց ձանձրոյթի ու տհաճութեան: Շարքը այսօր փաստօրէն վերցուցած է օգտակար, դիւրին քերականութեան մը մարտահրաւէրը, ըստ բոլոր չրջաններէն եկող արձագանգներու:

– Նչեմ նաեւ դասագիրքերու չարքին ուրիչ կողմէ մը ընկերացող ընթերցանութեան դրքոյկները՝ հայ դրականութենէն երկերու պատչաճեցում: Հոս՝ մարտահրաւէրը անչուշտ մչակել է ընթերցանութեան սէրն ու վարժութիւնը, հայ դրականութեան հաղորդ մնալու հակումը:

Կարծեմ աւելի մանրամասնելու տեղ չունինք հոս... Ցիչատակեմ միայն, որ արեւմտեան Սփիւռքի չրջաններուն մէջ (Ֆրանսա, Գանատա, Միացեալ – Նահանգներ), դասագիրքի, «տետրակ»ի ու դրքոյկներու կողքին, կ'օգտագործուին հայերէն – անգլերէն – ֆրանսերէն եռալեզու «բառարան»ներ – այս ալ՝ դիւրացնղող գործիք մը: Օգտակար օժանդակ մը կը նկատուի նաեւ համակարգիչի վոքը ծրագիրը, որ կ'ընդգրկէ դասագիրքերու լեզուական վարժութիւնները՝ «ձիշդ – սխալ» ատուգումով – կէս դաս – կէս խաղ աչխատանք: Հայերէնի ի նպաստ չահագործել համակարգչային այս նոր մարզը – նոյնիսկ անոր ներկայ պատկերացումին մէջ, չատ «նորոյթ»ի եւ չտես ախորժակներու թիրախ...

Հ. – Ձեր աշխատանքները կը տեղադրուի՞ն սփիւռհայ մշակոյթի եւ արեւմտահայերէնի յատուկ մէկ խորհին վրայ: Կը հաւատա՞ք, որ հեռաւկար ունին ան...

Պ. – Հոս որքանո՞վ տեղ ունինք այսքան տարածուն եւ էական խնդիրներու համար... – Գոնէ ըսեմ՝ անչո՛ւշտ որ ունին հեռանկար: Որեւէ մչակութային – հասարակական գործի պէս, մերինն ալ միայն հեռանկարային կրնայ ըլլալ: Միայն ու միայն՝ հայ մչակոյթի ընդհանրական կեանքը, առաջընթացն է հեռանկարն ու հրամայականը: Պէտք է աւելցընել՝ սփիւռհայութեան տեսակարար իւրայատկութեան նկատառումով՝ անպայման: Որովհետեւ մչակութայնապէս ազդովին բաւական հարուստ ենք (ըսենք՝ հարուստ եղած ենք, կարծես դեռ չենք ա՛լ դադրած ըլլալէ...), ու կրնա՛նք դուրգուրալ մեր չէշտուած ինքնութեան տերքին տարբերակումներո՛ւն վրայ եւս: Ըսել կ'ուզեմ՝ մեր – Սփիւռքահայութեան – ժառանգ ստացած, պահպանած արեւմտահայ ինքնութիւնը հարստութիւն է. եւ մեր անդաւաճանելի առաքելութիւնն է չարունակել ըլլալ անոր «կրող»ը: Դադրիլը՝ աղքատացնել պիտի ըլլար մինչեւ ազգային ընդհանուր ժառանգութիւնը. աղքատացնել պիտի ըլլար մինչեւ իսկ՝ հայ ինքնութեան հայրենի տարբերակը, թո՛ղ ըլլայ հիմնական տարբերակ, զայն զրկելով – ըսենք – ժառանգակիցէ մը:

Հ. – Սփիւռքի մէջ մշակոյթի, լեզուի, ընկերակումները ձեզ չե՞ն մտահոգեր:

Պ. – Անդիտակից պէտք էր ըլլալ մը՝ տահոգիչ բոլոր երեւոյթները անտեսելու համար, ջայլամի քաղաքականութեան հետեւելու համար: Բայց ուրիչ բան է մտահոգիչ երեւոյթները տեսնել ու հակազդել, ուրիչ բան՝ անոնցմէ չլսատուիլ. չէ՞:

Սփիւռքի երեք – քառորդ դարը անչուշտ իր հաչուեկչիռին կը սպասէ: Անչուշտ անմիջական ապագայի համար՝ մչակութային մարզի մէջ հսկայ սրբագրումներու հարց կայ, յապաղումներ դարմանելու, բացեր գոցելու հարց կայ... Գերմարդկայի՞ն աչխատանք: Թերեւս: Բայց ծոմակ ծեծելու ժամանակ չունինք: Մարդու ձեռքերը աւելի պատասխանատուր կոչում մը ունին – գործել: Գործել՝ յաղագումներու խնդով, ծրագրումով, մեթոտով...

Հ. – Մէկ ընդհանրական հարցում եւս. վերջին տարիներուն արծարծուած է Հայաստանի մէջ մեր դասական ուղղագրութեան վերադառնալու հարցը: Ի՞նչ է ձեր տեսակէտը այդ մասին, իբրեւ կրթական – մչակութային գործիչ:

Պ. – Ա՛հա՛ ծով – հարց մը եւս... եթէ պէտք է պատասխանել, ջանամ ամփոփելով. –

Նախ՝ արեւելահայկական կոչուած փոփոխութիւնը լրիւ քաղաքական արարք էր անչուշտ, ո՛չ ակադեմական, եւ գիտենք ինչի՛ կը ձգտէր:

Երկրորդ՝ ազգային – քաղաքականի կողքին, անիկա նաեւ գիտական առումով

ԸՆԹԵՐՑԱՍԷՐ

ՀՐԱՒԻՐ «ԱԿՆ»ԷՆ

Խումբը Սուրբ Կոյսին, հայ եւ էքիւմենիք սուրբերու ձօնուած երգերու յայտագրով մը հանդէս կու գայ Յունուար 23–ին, ժամը 12·45–ին Սուրբ Երրորդութիւն (*) եկեղեցիին մէջ։ Մուտքը ազատ է։

(*) Eglise de la Sainte Trinité
3, rue de la Trinité, 75009 Paris

խրամատ բացած է, հատուկ ստեղծած է հայերէնի բառապաշարի հոլովոյթին մէջ, անկարելի դարձնելով ստուգաբանական ամէն աշխատանք։

Երրորդ՝ վերի անպատեհութիւնը զըլխաւոր պատճառն է այն փաստին, որ քաղաքակիրթ աշխարհի լեզուներէն ոչ մէկը առած է այս անբնական քայլը – հակառակ շատ «դժուար» ուղղագրութիւններու։

Զորրորդ՝ այս բոլորէն կը հետեւի, որ հարցը «զուտ գիտական» նկատելու, «մասնագէտ լեզուաբաններու վերապահելու» ձգտող յայտարարութիւնները առնուազն անհիմն են, անհամապատասխան՝ ճշմարտութեան։

Բայց՝ այս բոլորով հանդերձ՝ դէպի ակունքները վերադարձին հակադրուող պետական – հիմնարկային որոշ իներսիա մը ակնկալելի էր, ու կը մնայ հասկնալի։ Եւ ջղագրգռիլ կամ յաճախ անորակ կոչերով չէ որ կարելի պիտի ըլլայ զայն չարժել իր տեղէն։ Նոյնիսկ եթէ ասոնք կը պատասխանեն «հակադասական» ճակատէն եկող ըստ ամենայնի անպարկեշտ, շատ անգամ աւելի՛ եւս անորակ անվայել ելոյթներու (ոչ – հեռու անցեալի բանավիճային որոշ ոճեր յիշեցնող)։

Պէտք է որակ տալ բանավէճին (ինչ որ լրիւ տարբեր է «մասնագէտներու վերապահելու» առաջարկէն), եւ ձգտիլ ասիճանաբար վերականգնելու յատկապէս՝ լեզուի ստուգաբանութեան պատմութեան ուղղակի առընչուող մէկ – երկու էական տարրեր (ինչպէս օրինակ՝ Հ–ի եւ Ց–ի դասակարգը համակարգը)։ Մնացածը կըրնայ սպասել...

Ի դէպ· կը հաւատամ, որ դասական ուղղագրութիւնն ալ պէտք է մօտեցումի քայլ առնէ՝ որդեգրելով հինէն արեւելահայերէնի մէջ փաստ դարձած քանի մը բնական պարզացումներ, ինչպէս անոնք՝ որոնք կը պահուին այսօր իրանահայութեան մօտ... Բայց հոս՝ տեղը չէ օրինակներով մանրամասնել...

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Կիրակի, Նոյեմբեր 10–ին կէօփինկէնի Համայնքի Պատարագէն ետք Զալլափի Հայ Տան մէջ տօքթոր Սարգիս Ատամ «Հայաստանի տեսարժան վայրերը» նիւթով տեսասլիտներով դասախօսութիւն մը կարդաց։ Յարգելի տօքթորը մանրամասն ներկայացուց Հայաստանի պատմական յուշարձանները, վանքերն ու եկեղեցիները, ինչպէս նաեւ տեսարժան վայրերը։ Համայնքայիններուն մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան դասախօսութեան։ Տօքթոր Ատամ անցեալ տարի առած էր այս նկարները, երբ Հայաստան ուխտի գացած էր Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի առթիւ։ Դասախօսը ապահանգոյներու հարցումներուն պատասխանեց։

• Կիրակի, Նոյեմբեր 17–ին կէօփինկէնի Ս· Խաչ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ միասնական աղօթք չրջանի կաթողիկէ եւ աւետարանական եկեղեցիներու մասնակցութեամբ։

Կէօփինկէնի Ս· Խաչ եկեղեցին աւետարանական եկեղեցւոյ կողմէ Հայ համայնքին տրամադրուած է 19 տարիներ առաջ։ Եկեղեցւոյ ներսի կողմը Հայ եկեղեցւոյ աւանդութեան համաձայն ձեւափոխուած էր այս տարիներու ընթացքին, սակայն 1998–ին Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի օգնութեամբ ան ստացաւ տուֆ քարէ պատրաստուած Ս· Խոյան մը։

Նոյեմբեր 17–ին Թաղի նախկին աւետարանական բնակիչները ափթը ունեցան երկար տարիներ ետք կրկին անգամ ներկայ գտնուելու իրենց նախկին եկեղեցւոյ մէջ եւ միասնաբար աղօթելու։ Արարողութեան սկիզբը բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկաւ վարչութեան ատենապետ Պր· Յակոբ Աւետիքեան։

Արարողութեան ներկայ գտնուեցան կաթողիկէ եկեղեցիէն Ամման Սարկաւագ, աւետարանական եկեղեցիէն Վիճէլէր Քահանայ, Գարեգին Արեղայ Յարութիւնեան եւ չրջանի հովիւ Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեան, ինչպէս նաեւ 80–է աւելի Գերմանացի ու Հայ հաւատացեալներ։ Ներկայ Գերմանացիները, որոնք տարիներ առաջ այս եկեղեցւոյ մէկ մկրտուած կամ պսակուած էին, այսօր եկած էին հայկական երգչախումբին հետ միասին զարձեալ երգելու եւ աղօթելու իրենց ուրախութիւնը, որ եկեղեցին կը գտնուէր ապահով ձեռքերու մէջ, թէեւ բարեփոխուած, սակայն մաքուր ու խնամուած ձեւով։

• Կիրակի, Նոյեմբեր 24–ին կէօփինկէնի Ս· Խաչ եկեղեցւոյ հերթական պատարագը երգեց Մխիթարեան Միաբանութեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր· Եդուարդ Մուրադեանի, որ հրաւիրուած էր չրջանի հովիւ Արմաշ Աբեղայի ու եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ։

Ցետ պատարագի Հայ Տան մէջ հիւրերուն ի պատիւ տրուած ճաշին Կոմիտաս երգչախումբը հանդէս եկաւ ազգային ու եկեղեցական երգերով խանդավառելով եւ միեւնոյն ժամանակ յուզելով ներկաները համագործակցութեան լաւագոյն օրինակը հանդիսանալով։

• Նոյեմբեր 29–ին Առաջնորդը ներկայ գտնուեցաւ Ս· Աննդէասի տօնակատարութեան, որ տեղի ունեցաւ Ալխէմիի Սրբեւեան Ընծայարանի մատրան մէջ ի ներկայութեան Վսեմաշնայի կարդինալ Շէօնպորնի, Սերպերու Մէթրոփոլիթ Փէթրոյի։

Երեկոյեան պաշտամունքէն ետք հանրակացարանի ճաշասրահին մէջ տրուած սիրոյ սեղանի ընթացքին ողջոյնի խօսք արտասանեց Ընծայարանի ռէքթիչօր՝ Անտրէաս Թիրմայէր, որուն անուանակոչութիւնն էր, ապա ելոյթ ունեցան ընծայարանի աշակերտներէն Սերպէր, Ռումանացիներ, Ռուսեր, Պուլկարներ, Եթովպիացիներ եւ Հայեր։

Ինչպէս ծանօթ է Արեւելեան Ընծայարանը մէկ մասն է Ալխէմիի կաթողիկէ համալսարանի, ուր 3 տարիներէ ի վեր կը գործէ նաեւ Արմաշու ընծայարանը։ Այդտեղ աստուածաբանութիւն կ'ուսանին Հայաստանէն 3 Հայ ուսանողներ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան ներքեւ։ 2003–ին պիտի աւելնան երկու Սարկաւագներ եւս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ։

• Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 3–ին Առաջնորդ Գարեգին Արք· դասախօսութիւն մը կարդաց Զոլֆաու քաղաքին մէջ, Համպուրկէն չուրջ 80 մղոն հարաւ։ Դասախօսութիւնը կազմակերպուած էր Զոլֆաուի Երկխօսութիւն անուն մշակութային կազմակերպութեան մը կողմէ, քաղաքի դրադարանին մէջ։

Առաջնորդին նիւթն էր Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւնը, Հայ Եկեղեցին Գերմանիոյ մէջ, անոր ներկայ գործունէութիւնն ու հարցերը, միջեկեղեցական գործունէութիւնը, իրագործումներն ու նոր ծրագիրները։

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՔԷօլն,
2002, Դեկտեմբեր 16

ԴԱՂԱՒԻԹԷ ԳԱՂԱՒԻՐ

ՊԼՅՐՈՒԹի գերմանական «Քուլթուրցենթրում» մշակութային կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 27–ին երաժշտահան եւ մանկավարժ Պօղոս Ճելալեան ներկայացուցած է իր խոմնապտիպ ուսանողուհին՝ Անի Քեռովբեան։ Երեկոյթին բացումը կատարելով, Պր· Ճելալեան զեկուցումով մը ծանօթացուցած է հեղինակները։ Ապա, երիտասարդ դաշնակահարուհին նուագած է կտորներ Սքարլաթթիէն, Պէթհովընէն, Պախէն, Շոփէնէն, Պ· Ճելալեանէն, Ճորճ Կէրշուինէն։ Անի Քեռովբեան վկայուած է Պուլոնեը – Պիյանքուրի երաժշտանոցէն, համերգները տուած է Տուպայ եւ Պէյրութ։

***

ՍԵԼԱՆիկի մէջ, Նոյ· 10–ին, տեղւոյն քաղաքապետարանի հրաւէրով, եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի Ղազարոս Սարեան մասնաճիւղին, «Հայաստանի փոքրիկ երգիչները» համերգ մը տրամցուցած են աւելի քան 1700 հանդիսականերու։ Բացման խօսքը արտասանած է Սելանիկի փոխ – քաղաքապետը, որ վեր առած է հայկական երաժշտութիւնը։ Երգչախումբը կը բաղկանայ 45 արուեստագէտներէ, ղեկավարն է Տիգրան Հեքէքեան։

ԲԱՄԲԱՍԱ՞ՆՔ, ԹԷ ԲԱՆՆ ԱՍԱՆԿ

Սփիւռքահայ երիտասարդ մը կ'այցելէ Հայաստան։ Երեւանի մէկ ճաշարանը կ'երթայ ճաշելու։ Սեղանին վրայ դրուած ճաշացուցակը աչքէ կ'անցընէ ու կը տեսնէ պաղպղեր բառը։ Երիտասարդը կ'անդրադառնայ տպագրական սխալին, թէ պէտք է գրուած ըլլար՝ պաղպղեր եւ կ'ուզէ կատակով հասկցնել ծառայող օրիորդին եւ մատնանշել սխալը նուրբ կատակով մը ու կը հարցնէ·

– ՄՈՐՄՈՆ ՈՒՆԻ՞Ք։ (Մորմոնը ազանդ մըն է)։

Օրիորդը առանց հասկնալու կատակին թոյթը եւ բառին իմաստը կը պատասխանէ ամենայն լրջութեամբ։

– Ո՛չ, չունինք...

Տպագրական սխալներ յաճախ մեզ կը մղեն կատակելու։ Բայց կէս կատակ, կէս չիտակ արտայայտուած խօսքերէն ալ դասեր քաղելը ուսանելի կրնայ ըլլալ։ Հայաստանցի հայրուհին տեղեա՞կ էր մորմոն աղանդին Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունենալէն...

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՂԵՑՈՑՑ

Դ.

Արեւմտահայ աշխարհաբարի
եզրաբանական խորհուրդ

Département d'Etudes arméniennes
Université de Provence

29, rue Robert Schuman
13621 Aix-en-Provence

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՏԻՊ ՄԸ

«ԿԸ ԲԱԽԷ՛ ԱՒ, ԿԸ ԲԱԽԷ, ԱԼՊԷՐ»

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

Ալպէրի համար հրաւէրը հրապուրիչ էր· եւ կը վրդովէր ալ զինքը։ Անձրեւը մօտալուտ կ'երեւար։ Գացին ծաղարարի խանութ մը։ Տղան վճարեց Իպապէլի զատած քանի մը անուշեղէնները եւ այսպէս բեռնաւորուած եւ ձեռք ձեռքի վերադարձան իրենց թաղը։ Այս անգամ Իպապէլ չփորձեց իսկ պաղատագղի մտցնել իր ընկերը փրենց տունը։ Ոչ ոք կար մէջտեղը։ Օգոստոսի 15–ին փողոցները ամայի կ'ըլլան ընդհանրապէս· կ'անձրեւէր ալ։

Իպապէլ առաջնորդեց իր հիւրը։ Մտան ճաշասրահը։ Համեստ սրահ մը։ Ուղղանկիւն սեղան մը, փայտէ աթոռներ։ Երկու երիտասարդները նստան քով քովի, սեղանին չուրջ երկու զատ աթոռներու վրայ։ Երկուքն ալ անհանգիստ էին։ Իպապէլ կը ժպտէր, բայց չէր խօսեր, Ալպէր ճիգ մը կ'ընէր ծածկելու համար իր յուզումը որ ակնյայտնի կը մնար աղջկան։

– Կը ներես վայրկեան մը։

Ու ուղղուեցաւ դէպի դուռը։

Տղան իր ակնարկը արագօրէն պտըտցուց աղջկան մարմնին վրայ, գլխէն մինչեւ գիսերը ու աւելի վար, մինչ ան դուրս կ'ելնէր սենեակէն։ Անցան քանի մը վայրկեաններ։ Երկար թուեցան անոնք Ալպէրի։ Իզապէլ չէր վերադառնար։

Զվերադարձաւ, բայց ձայն տուաւ·

– Ալպէր, Ալպէր, եկուր պահ մը։ Ձայնը կուտար քովի սենեակէն·

Ալպէր վազեց, կարծելով որ վտանգաւոր բան մըն էր պատահած աղջկան։

Մեծ եղաւ իր յուզումը ննջասենեակին սեմին առջեւ։ Իզապէլ, բոլորովին մերկ երկնցած էր իր անկողնին վրայ։ Թեւերը բաց, ժպիտը դէմքին կը սպասէր, Գեղեցիկ էր աղջկան մերկութիւնը։ Մօտ մարմնին վրայ ոչինչ կար որ խորշելի ըլլար։ Ընդհակառակը...

Տղան սակայն անշարժ կը մնար դըռանմուտքին, ինքը որ քանի մը վայրկեան առաջ, երբ Իզապէլ դուրս կ'ելլէր ճաշասրահէն, անհուն աւելով մը նայած էր աղջկան եռեւէն։ Հիմա այդ զմայլելի մերկութեան առջեւ իր զգայարանքները կը մնային կարծէք բոլորովին անտարբեր, սառած, պաղ ջուր մըն էին թափած իր գլխուն վրայէն։

ՊԻՏԻ ՄՍԻՍ ԱՅԴՊԷՍ ԻԶԱՊԷԼ

Վերջապէս Ալպէր չարժեցաւ։ Մօտեցաւ անկողնին, ծռեցաւ, մեղմ համբոյր մը դրոշմեց աղջկան կուրծքին վրայ, ճիչ դհոն ուր երկու ծիծերը կը բաժնուէին իրարմէ։ Համբոյրը այնքան սառն էր որ Իզապէլ չհամարձակեցաւ իր թեւերը անցնել տղուն վիզին, ինչպէս որ մըտադրած էր։

(Շար· 3)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, *Դեկտեմբեր 28*

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝
Յակոբայ առաքելոյն
եւ
Յովհաննու աւետարանիչին
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար 1*

Գ. օր Ծննդեան Պահոց
Կաղանդ: Տարեմուտ
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ԿԻՐԱԿԻ, *Դեկտեմբեր 29*

Տարեվերջի պատարագ
ժամը 10–ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վազրիկ Շըտիկեանի *մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 150 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:*

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :

Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :

04 91 53 34 98

(les places étant limitées)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

REVEILLON 2003

organisé par l'**UGAB-Jeunes**

le Mercredi 31 décembre à partir de 20 heures 30

Au programme : **Repas de fête et ambiance chaleureuse.**

—— Musique arménienne assurée. ——

(*Côtillons et coupe de champagne vous seront offerts*).

P.A.F.: 75 euros Non mebres — 65 euros Membres

—— *Tenue correcte exigée* ——

Info line et Réservations (conseillé) :

Jean-Marc: 06.20.85.12.77 — Archo: 06.64.03.10.58

U G A B: 327, bd Michelet — 13009 MARSEILLE

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2003
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՉԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
ի սպասի մաղթակիցներով կը շնորհաւորէ
Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël de l'ecole Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— ENTREE GRATUITE ——

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

ACTIVITES HIVERNALES ET ESTIVALES (2002-2003)

Séjour de ski à Ancelle (Hautes-Alpes)
Jeunes de 7 à 16 ans
Du 15 au 22 février 2003

Colonie de Vacances
Jeunes de 7 à 14 ans
Du 5 au 26 juillet 2003

Pour le détail des programmes et pour tout autre renseignement, veuillez contacter

UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni — 75016 Paris
☎ **01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·588 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·588

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՑԻ պետութեան Ապահովութեան Ատեանին առջեւ, Դեկտ· 26–ին բացուեցաւ եւ անմիջապէս յետաձգուեցաւ գերմանական ոչ – կառավարական (Օ–ԷՆ–ԺԷ) կազմակերպութեանց դատավարութիւնը: Հարցը կը վերաբերի վեց կազմակերպութիւններու 15 անդամներուն (9 Գերմանացի, 6 Թուրք) որոնք ամբաստանուած են լրտեսութեան համար: Ինդրոյ առարկայ կազմակերպութիւնները յարգանք վայելող հաստատութիւններ են, ինչպէս՝ Քոնրատ – Ատենաուըր, Ֆրիտրիխ – Էպէրթ, Ֆրիտրիխ – Նաուման, Հայրիխ – Պէօլ, Արեւելքի Հիմնարկը (կեդրոնատեղին Պոլիս է) եւ Սովի դէմ Միջազգային Խումբը, որու կեդրոնը Գերմանիա է: Ատոնց անդամները «գաղտնի գինակցութիւն» մը կնքած կ'ըլլան տեղական գործակիցներու եւեթ, նըպատակ ունենալով դաւելու Թրքական ընկերային եւ հանրային կարգուկանոնին: Գերմանիոյ Մորհրդարանին (Պունտըսթակ) նախագահը յայտարարած է թէ դատապարտումի պարագային (15 տարի բանտարկութեան հարց կայ) Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ: Դատը յետաձգուած է մինչեւ Յունուարի վերջ:

ՀԻՒԻՍԱՑԻՆ ԳՈՐԻԱ կը չարունակէ ապարէզ կարդալ Միացեալ – Նահանգներու եւ կը պատրաստուի աշխատցնելու հիւլէական բարդ մը, որ կրնայ զինուորական փլուծոնիում արտադրել, մինչ 1994–էն ի վեր անոր գործունէութիւնը դադրած էր: Իշխանութիւնները, Դեկտեմբեր 12–ին, յայտարարեցին որ կը վերսկսին հիւլէական իրենց ծրագրի գործադրութիւնը: Կը կարծուի որ հիւլէական այս սպառնալիքը կը ձգտի օգնութիւն ապահովելու: Հիւսիսային Գորէա 23,1 միլիոն բնակիչ ունի, զեկավարն է Քիմ Ժոնկ – Իլ, որ ատալինեան մինատիրութիւն մը կը կերարկէ: 2000ին փորձ մը եղաւ միացնելու երկու Գորէաները, բայց մեռեալ տառ մնաց: Պուշի համար հիւսիսային – Գորէա, Իրաքի եւ Իրանի հետ մաս կը կազմէ «Չարի առանցք»ին:

ԿԻՊՐՈՍԻ հիւսիսային չրջանի բնակչութիւնը տոզանցած է, Դեկտ· 26–ին, նիկոսիոյ փողոցներուն մէջ պահանջելով կղզիին վերամիացումը: Աւելի քան 30 հազար հոգի, այլ խօսքով գրաւեալ չրջանին բնակչութեան մէկ վեցերորդը, եւրոպական դրօշակներով եւ ձիթենիի ճիւղերով, ցոյցի դիմած են պահանջելով նաեւ Թրքական այս «Հանրապետութեան» նախագահին՝ Տէնքթաշի հրաժարականը: Այս վերջինը դէմ է ՄԱԿ–ի առաջարկած ծրագրին, մինչեւ Փետր· 28: 19–ամեայ ուսանողուհի մը՝ Ուզունօղլու կ'ըսէ·–«Մեր ամէնէն մեծ հարցը աշխատիլն է մեր կղզիացումն է»: Ապրիլին է որ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը – միակը որ միջազգային ճանաչում ունի եւ կղզիին հարաւը 600 հազար յոյն կիպրացի կը համախմբէ – պաշտօնապէս անդամակցած պիտի ըլլայ Եւրոպական Միութեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նոր իշխանութիւնները նեղ կացութեան մատնուած են ի դիմաց ամերիկեան պահանջներուն: Ընդդիմութիւնը, Տէնիզ Պայքալի բերնով մեղադրած է իշխանութիւնը որ տեղի տուած է Ուաշինկթընի ճնշումներուն, մինչ վարչապետ Կիւլ կ'ըսէ·– «Ոչ ոքէ հրահանգ կը ստանանք, ոչ ոքի տեղի կուտանք»: Մամուլին համաձայն, ամերի-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 26 / 27)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻՆ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան արտայայտուելով Դեկտ· 26–ին առաջին ընթերցումով ընդունուած «ՀՀ քրէական օրէնսգիրքը գործադրութեան մէջ դնելու» օրէնքի նախագիծին մասին, ըսած է թէ ահաբեկչութեան եւ նման քանի մը պարագաներու առընչութեամբ մահապատիժի վերաբերեալ եղած վերապահումը պէտք է մնայ: Ան հարցումին թէ այդ վերապահումը չի կրնա՞ր բարդութիւններ յառաջացնել, Ա· Մարգարեան պատասխանած է թէ նախնական քննարկումները ցոյց կու տան որ ան նման որեւէ ազդեցութիւն չունենար: «Վաւ կը լիներ, որ այս տարի ընդունուէին ՀՀ քրէական օրէնսգրքի նախագիծը եւ այն գործողութեան մէջ դնող օրէնքը, սակայն, մինչեւ Մարտ ամիսը կ'աշխատենք միջազգային կազմակերպութիւնների հետ եւ կը շարունակենք բնութագրումները խորհրդարանում» եզրակացուցած է վարչապետը:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ՎԵՐՋԻՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՈՐԵԻՔ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՉԻ ՆԵՐԳՐԱԻՈՒԱԾ

Ադրբեջանական չարք մը լրատու գործակալութիւններ վերջին օրերուն տարածած են լուրեր ըստ որոնց Ղազախի չրջանին մէջ տեղի ունեցած ռազմական գործողութիւններէ ետք ադրբեջանական բանակը ազատագրած է քանի մը ադրբեջանական գիւղեր: Այս լուրերուն վաւերականութեան մասին եղած հարցումներուն ՀՀ Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը՝ Զիւնիկ Ադալեանն պատասխանած է, թէ հայկական բանակը վերջին չրջանին ռազմական որեւէ գործողութեան մէջ չէ ներգրաւուած եւ ոչ ալ հայկական դիրքերը նոյնիսկ միլիմեթր մը փոփոխութեան ենթարկուած են հրադադարի հաստատման օրէն այսօր:

*
**

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷԻ ՆԱԽԱԳԻԾԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Ազգ· ժողովի արտակարգ նստաչրջանի աւարտին, Դեկտ· 26–ին, Մորհրդարանը 80 թէր, 5 դէմ եւ 2 ձեռնպահ ձայներով ընդունած է Հայաստանի 2003–ի պետական պիւտճէի մասին օրէնքին նախագիծը: Ան նախկին տարբերակին համեմատութեամբ զգալի յաւելումներ կրած է: Եկամուտներու մասը աւելցած է 51,3 միլիառ դրամ, կազմելով 287 միլիառ դրամ, ծախքերու մասն ալ աւելցած է 51,4 միլիառ դրամ, կազմելով 334,2 միլիառ դրամ: Պիւտճէին բացն ալ աւելցած է 150 միլիոն դրամի չափով, հասնելով 47,2 միլիառ դրամի:

*
**

Ս·Դ·Հ·Կ·–Ը՝ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ

Փետրուար 19–ի նախագահական ընտրութեան Հայաստանի Սոցիալ Դեմոկրատ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՍԵՄԻՆ

ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա·

«ԱԶԱՏԳԵՂԻ ՏԱԳՆԱՊ»

Եթէ հարց տրուի թէ ի՞նչ էր տարուան քաղաքական մեծագոյն դէպքերէն մէկը, այս մասնաւոր պարագային մարդիկ զայն պիտի փնտռեն հոն ուր չի դանուիր: Դժբաղդութիւնը կու գայ անկէ, որ իր անձնական պղտիկութեամբը, ան ոչ իսկ նկատուելու ախորժանի դատապարտած է աշխարհի մեծ հարցերով հետաքրքրուողներու կողմէ: Մինչդեռ դէպքին կարեւորութեան եղանակը պէտք է երկիրներու ղեկավարները մղէր լուրջ խորհրդածութիւններու դէմ յանդիման արտասովոր իրադրութեան մը, որուն հետեւանքները իրենք կը զգան ամէն օր եւ պիտի չարունակեն զգալ յառաջիկայ տարիներուն եւ թերեւս տասնամեակներուն:

Այդ միջազգային ճղնաժամը կոչուեցաւ Ազատգեղի Տագնապ, որ իր անունին քրոնիկագիրի մը համաձայն կարելի պիտի ըլլայ անուանել Նոյնիսկ 21–րդ դարու սկիզբի մեծագոյն տագնապ:

Այդ ընդհարը ծայր առաւ երբ Ցունիսին Մարոք 12 զինուոր զրկեց իր ծովեզերքին մերձակայ Լէյլա կղզեակը, փր պետական դրօշակը բարձրացնելու համար ձիպրալթարի Նեղուցի այդ հողաշերտին վրայ: Կղզեակի միակ բնակիչներն էին փոքրաթիւ այծերը, իսկ որպէս բուսականութիւն աչքի կը զարնէր վայրի ազատզեղը, որմէ նաեւ կղզեակին սպանական անունը՝ Փէրէխիլ:

Սպանական ուժգին հակազդեցութիւնը չուշացաւ մարոքեան այս «յարձակումին» դիմաց: Սպանական 75 վայրկեաններ պետական իրենց երկու դրօշակներով փոխարինեցին մարոքեանը, եւ տուն ճամբեցին Մարոքցիները, քանի կղզեակին դերիչխանական իրաւիճակը մնայուն կռուախնճոյր եղած է երկու պետութիւններուն միջեւ:

Բնականաբար, իր կարգին Մարոք հակազդեց այս «պատերազմական արարք»ին դէմ, փողոց իջեցնելով ցուցարարներու զանգուածները, որոնք վհատզազ կը բացագանչէին՝ «մեր արիւնը և հոգինեը կը զոհենք քեզի համար, Լէյլա», մինչ սպանական զրահաւորներ եւ զինուորական ուղղաթիռներ կը հսկէին անմարդաբնակ կղզեակին վրայ եւ կայք կը նետէին Մարոքի քացերը:

Սպանիա, ինչպէս դպրոցական աշակերտը պիտէ, Եւրոպա է, իսկ Մարոք եղած է Ֆրանսական գաղթավայր: Պէտք էր վերջ տայ երկու երկիրներու այս «կաթիլ մը մեղր»ը յիշեցնող ձգտեալ կացութեան, որ անխոհեմ կայծով մը կրնար հրդեհ յառաջացնել: Եւրոպացիները, Անգլիոյ եւ մասնաւորաբար Ֆրանսայի աւագ պարտականութիւնն էր, դիւանագիտական ազդու միջամտութեամբ մը վերջ դնել հաւանական ճակատումի մը վտանգին: Սակայն այդպէս չեղաւ: Անոնցէն փորձը մնաց անյաջող: Կարգադրութիւնը պիտի դար «վերէն»...

Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին Գործոց նախարար Գոլին Փաուըլ, փ տես այս անհամ եւ երկարաձգուող կացութեան – եւ եւրոպական անճարակութեան – հեռաճայնային քանի մը «պատգամներ» ղրկեց երկու կողմերու պատասխանատուներուն: Այսքանը բաւ եղաւ որ, երկու երկիրներու բանագնացները դիպում կայացնեն իրարու հետ, եւ որպէս առաջին քայլ՝ կղզեակը չարունակէն ձգել անմարդաբնակ...: Թող ապրածին այծերը եւ բուսնին վայրի ազատզեղերը առանց դրօշակի մը հովանաւորութեան:

Ի՞նչ ցոյց կու տայ առակը: Թէ Եւրոպական երկիրներ, որոնցմէ ոմանք՝ եւրկուան կայսրութիւններ, նոյնիսկ ի վիճակի չեն «ներքին» քնոյթով փոքրիկ հարց մը կարգադրել դրկից եւ բարեկամ երկիրներու միջեւ: Այդ ուժը չունին: Սեմ Հօրեղբօր անդրատլանտեան երկարող բազուկն է որ կրնայ կարգ ու կանոն հաստատել, երբ որ հարկ է եւ անչուչա իրարանցում յառաջացնել, ուր որ չահ կայ: Աչխարհ հասած է տեղ մը, ուր միաբեւեռ ուժն է որ կը տնօրինէ ժողովուրդներու ճակատագիրը իր ամէն մանրամասնութիւններով–տնտեսական, վարչական, չուկայական, կառավարական: Ան է որ պետութիւններուն կուտայ բարի վարուց վկայական, թէկուզ տարբեր նժարներով, չարերը չամբուրելով առանձքի մը երկայնքին:

Սխալ է միշտ Ամերիկան յանցաւոր նկատել այս փրադրութեան եւ անոր տակաւ վատթարացման մէջ: Կը բաւէ որ Եւրոպացիները քիչ մը աւելի ջիղ ցոյց տան բաժնեկից ըլլալու համար աչխարհի հարցերու քննարկման եւ վճռորոշումին, ու ստանձնեն քիչ մը հաւասարակշռող դեր, քանի միաբեւեռ աչխարհ մը չի կրնար սպեզանին ըլլալ աչխարհի բոլոր ցաւերուն, այլ ճիշդ հակառակը: Անտեսուածի բողոքները, տրտունջքները միայն կու տան այն արդիւնքը, որուն ծանօթ են Հայերը դարէ մը ի վեր: Թեբեւս վեց դարէ ի վեր: Եւ աչխարհի երկիրները այսօր չատ հեռու չեն Հայերու կացութենէն:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

«Հայկական ափհաուդիներ» օդանաւային ընկերութեան առջեւ: Պատճառը այն է որ հայկական ընկերութիւնը 3 միլիոն տոլարի պարտք մը ունի Ռուսաստանի օդային երթեւեկի վարչութեան համակարգին: Պետական ծառայութեան ներկայացուցիչը ըսած է որ ռուսական կողմը մէչ հակազդութիւն ցոյց տուած է հայկական կողմի փինանսական դժուարութիւններուն հանդէպ եւ չանք թափած է որ ծայրայեղ միջոցներու չդիմէ, բայց, 2002–ի աչնունէն պարտքը ալ աւելի մեծցած է: Ռուսաստանի փոխադրութեան դերատեսչութեան ներկայացուցիչը ըսած է որ փոխադարձ լուծում գտնելու բոլոր չանքերը ի դերեւ ելած են:

Հնչակեան կուսակցութիւնը պիտի պաշտպանէ Ռ· Քոչարեանի թեկնածութիւնը: Նախապահ Էրնէսթ Սողոմոնեանը յայտարարած է թէ որոշումը տրուած էր Ապրիլ 27–ի համագումարին: Մամուլի ասուլիսին ընթացքին Է· Սողոմոնեան յայտնած է նաեւ որ Ռ· Քոչարեան կը յաղթէ առաջին չրջանին:

*
**

2003–ԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ԻՐ ԵՐԿԻՆՔԸ ԿԸ ՓԱԿԻ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐՈՒՆ

2003, Ցունուար 9–էն սկսեալ, Ռուսաստանի օդային տարածքը կը փակուի

ԳՐԱԳՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՄԱՍԻՆ

Այլ առիթով յիշած ենք, թէ վերջին տասնամեակին որքա՛ն տկարացաւ Հայաստան – Սփիւռք հաղորդակցութեան կապը՝ դիրքի ու թերթի փոխանակութեան տեսակէտով: Թէեւ կացութիւնը որոշ չափով բարելաւուած է 90-ական-ներու երկրորդ կէսէն սկսեալ եւ սփիւռքահայ գրահանուէրներուն մէջ բաւական հայաստանեան հրատարակութիւններ կրնանք գտնել (միակողմանի երեւոյթ, քանի որ Երեւանի մէջ հակառակը չի պատահիր), մամուլի, ու մասնաւորապէս գրական – մշակութային մամուլի պարագային, նման բան չի պատահիր: Որպէս օրէնք, կը չարունակենք ապաւինիլ «ձեռքով» փոխանակութեան՝ սահմանի երկու կողմերուն, բան մը ձեռք ձգելու կամ փոխանցելու նպատակով:

Այժմ, անշուշտ, համբորդի միջամտութեան կը միանայ արհեստագիտութեան բարերար ազդեցութիւնը: Եւ այդպէս է, որ նախանձախնդիր բարեկամ մը պատկերահանած (scan) ու իմակով մեզի ուղարկած է «Գրական Թերթ»ի Նոյեմբեր 29-ի թիւին մէջ լոյս տեսած Քրիստինէ Ցովհաննիսեանի չահեկան յօդուածը՝ «Իմ վերջի մէջ է իմ սկիզբը»:

Հեղինակին մասին ոչինչ դիտենք, բացի անկէ, որ երիտասարդ գրականագիտուհի մըն է, ուսուցչուհի, ներկայիս կը պատրաստէ իր թեկնածուական թեզը: Իր ստորագրութեամբ ուրիշ գրութեան չենք հանդիպած: Այս մէկը անվիճելիօրէն կը յատկանչուի բարեկիրթ ու զուսպ ոճով, ինչ որ միշտ հաճելի է՝ յաճախ կարծիք ու կիրք, գաղափար ու կաղապար չփոթող մեր գրաւոր քննարկումներուն մէջ:

Արդարեւ, Ք. Ցովհաննիսեանի յօդուածը, եթէ ճիշդ ընկալուի ու ճիշդ գնահատուի, կրնայ առտոյգ քննարկումի մը կամ բանավէճի մը սկիզբը դնել: Պայմանաւ, որ չսկսինք կիրարկել հոն դրուած հարցերը անձնականի վերածելու, պատասխանատուութեան հարցեր դնելու եւ վիրաւորուած պղայնութիւններ հրապարակ նետելու մեր յոռի սովորութիւնները:

Յօդուածը հայրենի – բայց, երկրորդ ընթերցումով, նաեւ սփիւռքահայ – գրաքննադատութեան ներկայ տագնապին կ'անդրադառնայ եւ կացութեան խիզախ ախտաճանաչում մը կ'առաջարկէ, որու ընթերցումի աւարտին հէգքեաթային «Թագաւորը մերկ է» բանաճեւումը բառական յատակօրէն կ'ուրուագծուի:

Տասնամեակներով, հայ քննադատութիւնը – առանց աչխարհագրական սահմանումի – պահպանած է ԺԹ. դարէն եկող «բարի»ի, «գեղեցիկ»ի, «հասկնալի»ի, «օգտակար»ի, «բարոյական»ի, «դաստիարակիչ»ի հանգանակները, երբ գրականութիւնը դատելու պահը հասած է: Ցանկը կրնանք երկարել ըստ պահանջի, քանի որ դեռ չենք ընդգրկած «ազգային»ի ու «հայրենասիրական»ի հետ առընչուող դոյզնդոյն ստորագրութիւնները: Ու ամէն անգամ, որ ասոնցմէ մէկը կամ միւսը խախտող գրագէտ մը երեւցած է մեր գրականութեան մէջ, հետեւեալ երկու բաներէն մէկը պատահած է, կա՛մ նիրհակ ճօճուած է անոր դէմ եւ կամ լուութեան մէջ խեղդուած է: Անշուշտ, բացառութիւններ եղած են, բայց միշտ նկատի ունինք ընդհանուր երեւոյթը:

Մինչ այս իրողութիւնը կրնայ նոյնպէս բնորոշ ըլլալ այլազգի գրական աչխարհներու, դիտելի է, որ մեր պարագային յեղաշրջումը տեւած է տասնամեակներ եւ սովորաբար եղած է ընտրանիի մը կամ փոքրամասնութեան մը ակամայ սեփականութիւնը:

Հայաստանի պարագային, նախախորհրդային աւանդութիւններուն դէմ արած է խորհրդային շրջանի բնորոշ ընկերվարական իրապաշտութեան եւ անոր յարակից տեսաբանութիւններուն ազդեցութիւնը, որու արդիւնքը եղած է տասնամեակներ չարունակ արտադրուած գործ մը, որու կարեւոր մէկ մասը դժբախտաբար անընտեռնելի է այսօր: Սփիւռքի պարագային, նախաեղեռնեան ընկալումները չարունակուած են անփաչկանդ: Ցարգելի բացառութիւններ չեն դարձած ... կամոն:

Այդ վիճակը, հայրենի քննադատութեան վերագառնալով, բեկում մը պէտք է արձանագրած ըլլար յետխորհրդային շրջանին, երբ գաղափարախօսական կապանքները այլեւս չկան: Բայց այդ բեկումը չէ երեւցած, ըստ Ք. Ցովհաննիսեանի, հակառակ անոր որ ան արձանագրած է գրականութեան մէջ՝ 1990-ականներու երկրորդ կէսին:

Ցաւօք, չենք գիտեր (ու այս՝ սկիզբը ակնարկուած հաղորդակցութեան պատճառին կը վերագրենք), թէ ի՞նչ գրական թարմ գործեր նկատի ունի յօդուածագիրը, քանի որ անուն նշուած չէ: Բայց վստահ ենք, որ ան ունի իր լուրջ հիմքերը:

Ինչ որ ալ ըլլայ, գրականի յառաջընթացը ու քննադատական – գրականագիտականի տեղաչարժը կամ յետընթացը ըստեղծած է այս անհաւասարակշիռ պատկերը: Վերջին հաչուով, «տեսական – գեղագիտական այն ըմբռնումները, որոնց վրայ խարխլում է ճնշադատութիւնը, գրեթէ մշտապէս ձեւաւորուում են գրականութեան թելադրանքով, ինչն ակնառու է դառնում յատկապէս գրականութեան պատմութեան բեկումնային պահերին, եւ նրանում կատարուող գիղագիտական յեղաշրջումը պայմանաւորում է տեսական շրջադարձեր ճնշադատութեան մէջ»: Ի սկզբանէ էր գրական գործը, յիշենք, եւ անկէ ետք՝ «գրականութեան մակաբոյծ» կոչուած քննադատը...

Պատկերը այն է, որ քննադատութիւնը «ո՛չ միայն չկարողացաւ ուղիներ կանխանշել անհաւասարակշիռ, երբեմն տարաբերումներուն յայտնուած գրականութեան համար», այսինքն, բացատրել մեզի, թէ այս նոր գործերը ի՞նչ են, ինչո՞ւ ծնունդ առած են եւ դէպի ո՞ւր կ'երթան, այլեւ «կենդանի գրական ճիւղը փորձեց ճնշել դրան այլեւս անյարիր տեսական – գեղագիտական օրէնքներով»: Այսպէս ծնած են, պիտի աւելցնէինք, «սա գրող չէ, սա գրականութիւն չէ» տեսակի հատատումները, որոնցմով կը մերժուին կամ կ'անտեսուին բանաստեղծութեան կամ արձակի վաւերական արտայայտութիւնները թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ, թէ՛ հայրենի եւ թէ սփիւռքահայ քննադատներու կամ (վերջինիս պարագային) գրախօսական դրողներու կողմէ:

Քրիստինէ Ցովհաննիսեան գրականութեան եւ իրականութեան հարցը կը յուչէ մեզի, թէ ինչպէ՞ս գրականագիտութիւնը կը չարունակէ կատչած մնալ «կեանքը ինչպէս որ է» բանաճեւումի ազդականներուն, համեմատած՝ խորհրդային շրջանի մնայորդներու թաքուն կամ բացայայտ ներկայութեամբ: Վերջին հաչուով, ինչ որ աւանդուեր է տասնամեակներու ընթացքին չի կրնար կտրուկ շրջադարձի ենթարկուիլ գրիչի մէկ հարուածով կամ... անկախութեան մէկ հրահրակով: Իր հերթին, ժամանակի կարիքը կայ, որպէսզի այդ բարեդէպ խախտումը տեղի ունենայ, բայց նաեւ՝ յաղաշրջուելու կամեցողութիւնը: Այս է որ կը պակսի, ըստ իրեն:

Ան որպէս օրինակ կը բերէ արցախեան պատերազմը կամ անկախութեան շարժումը պատկերող գործերու բացակայութիւնը եւ այդ առիթով քննադատութեան կշռամբանքները, որ ցայսօր կ'ընկալէ գիւցազներգական համեմատութիւններով գործ մը՝ Թոլսթոյի «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն»ի հայկական տարբերակը: Կամ պիտի աւելցնէինք, «Ամբոխները խելագարուած»ի զարգացումի մը:

Հոս կարելի է յիշել, որ Կապրիէլ Կարպիս Մարքէսի «Հարիւր տարուան մեկնութիւն»ը քննադատութեան մէկ թեւին կողմէ համարուած է Ի. դարու լատինամերիկեան պատմութեան ցոլացում, նոյնիսկ երբ հոն ո՛չ հերոսապատում կայ, ոչ ալ դատական պատմավէպի կառոյց: Այսինքն, կարելի է «ժամանակի չունչը» դառնալ եւ ո՛չ անպայման ժամանակի պատճէնահանումը:

Նոյն ժամանակավրէպ պահանջն է, ի դէպ, որ բաղում հանդիսատեսներ ու քննադատներ կը մղէ Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ»ի եւին տեսնելու Հայկական ցեղասպանութիւնը պատկերող չարժանկար մը, երբ անոր նպատակը բացարձակապէս այդ չէ, եւ անկէ բխեցնելու չափազանցուած յուսախաբութիւններ, որոնք տեղին չեն, կամ դովաբանութիւններ, որոնք նոյնքան անտեղի կը հնչեն:

Վերադառնալով Ք. Ցովհաննիսեանի յօդուածին, ան չահեկան նկատողութիւն մը կ'ընէ. մշակութային համագիրը կը ձեւաւորէ ժամանակաշրջանի մը աշխարհազգացողութիւնը եւ գեղագիտութիւնը: Այսինքն, երբ նոյն թնութագիրը ունեցող իրականութիւններ հակոտնեայ դործերու ծնունդ կու տան, կը նշանակէ որ այդ իրականութիւնը անոնց չարժառիթը չէ: Կրնանք յիշել Հոմերոսի «Ողիսական»ի դասական օրինակը եւ զայն բաղդատել Ի. դարու սկիզբի ձէյմզ Ճոյսի «Ողիսեւս» վէպին կամ, աւելի նոր, Ճամայքացի Նոպէլեան մրցանակակիր Տէրէք Ուոլքոթի «Օմերոս» վիպերգին հետ: Երեք գործերը ազգորի ու ազգորականի յաւերժական հարցին նուիրուած են, բայց բոլորովին տարբեր արդիւնքներով:

Եթէ խորհրդային ժամանակաշրջանին գրականութիւնը վակ զաշտ մըն էր, որ մեկուսացած էր աչխարհի մչակոյթէն ու զայն միայն կ'ընկալէր ամբողջովին ընտրովի եւ թոյլատրելի սահմաններու մէջ, ապա փակուածութիւնը վերջ գտաւ յետխորհրդային տարիներուն: Ուստի, գրականագիտութիւնը, որ այդ ժամանակաշրջանին ստեղծած էր համապատասխան գրական ընկալումներ, այսօր կը դանուի փակուղիի մը առջեւ: «Մեր էքնադատութեան ըմբռնումներում գրականութիւնը դեռեւս կոչուած է "հասարակութիւնը բարձրացնելու", մինչ գրականութիւն – հասարակութիւն մերօրեայ յարաբերութիւնները, եւ յատկապէս գրականութեան գեղագիտական կողմնորոշումը վաղուց արդէն ի չիք են դարձրել այն», կը նչէ յօդուածագիրը:

Ինչպէ՞ս կը բացատրուի այս բոլորը: Անցեալին, իրականութիւնը պատճառնող դրականութիւնը փաստական տեղեկատուութեան առիթ կու տար՝ գրականագիտութեան ճեւին տակ: Այժմու գրականութիւնը «ճնշադատին կեանական իրականութեան հետ զուգահեռներ անցկացնելու եւ "դրանով ինչ է ուզում ասել գրողը" հարցին պատասխանելու հնարաւորութիւն այլեւս չի ընձեռում»: Գեղագիտական վերլուծումը կը պահանջէ նկարագրական չատ աւելի խորերը իջնելը եւ գործիքներու բացակայութիւնը կը բերէ անհասկացողութեան: Ըստ եւ երեւոյթին, ժամանակակից բազմաթիւ գործերու մէջ եղած երեւոյթներ մեկնաբանուած են որպէս «պաթոլոգիկ (ախտաբանական) մտածողութիւն», ինչ որ առնուազն ոչ – գրական դատողութիւն մըն է՝ գրական գործի մը մասին: Ք. Ցովհաննիսեան կը հարցնէ, թէ «արդեօք մեթոդաբանական գիտնւածութեան պակասի հետեւանքով չէ, որ մինչ այսօր ուշադրութեան չեն արժանանում եւ անմեկնելի են մնում ոչ միայն մեր գրականութեան նորօրեայ, այլեւ անվիճելի հեղինակութեան՝ Ե. Չարենցի "պաթոլոգիկ մտածողութեան" արգասիքները...»: Ով որ կը հետեւի հայրենի գրականագիտութեան ընթացքին, վստահ ենք, որ այս հարցումին պատասխանը կրնայ առանձինն բանաձեւել:

Գրականագէտներու նոր սերունդ չկայ, ըստ երեւոյթին, վակ «նոր» բառը, ի հարկէ, տարիքային առումով ըսուած չէ: Թէեւ, ըստ մեր ծանօթութեան, կը թուի, թէ որոշ անուններ սկսած են երեան դալ, հաւանաբար՝ սաղմնային վիճակի մէջ: Ամէնէն հետաքրքրականը այն է, սակայն, որ մեր գրականութեան հին ուրուականները ցցուած են անգամ մը եւս եւ 90-ականներու կէսին, «ճնշադատութիւնը տագնապ հնչեցրեց գրական ազգային աւանդոյթներից կտրուելու եւ արեւմտեան (այս բառի բազմաթիւ կիրառումներում այդպէս էլ չյստակեցուեց, թէ աչխարհագրական եւ մշակութային ինչ տարածք է նկատի առնուում) մշակոյթի կործանարար ազդեցութիւնը կրելու համար»: Մարդ կը տարուի հարցնելու, թէ արեւմտահայ կամ սփիւռքահայ գրականութիւնը, որոնք այդքան «կործանարար» ազդեցութիւն մը կրեցին երկար ժամանակով, արդեօք կործանե՞ց:

Բնական է, որ ինչ որ չի հակկցուիր կամ ճանչցուիր, «օտար» է: Մոռցեր ենք, որ Ռոկեդարը օտարի հետ հանդիպումով սկսած է: Պայման է, ուրեմն, որ սկսինք ծանօթանալու, կարդալու, լսում, ինչպէս կը գրէ Ք. Ցովհաննիսեան, «այսօրուայ մեր գրականագիտութեան համար աւելի քան անհրաժեշտ է մեթոդաբանական այլախոհութեան ձեւաւորումը», նոյնիսկ եթէ «այլախոհ» մտածողութիւնը «ոչ – դիտական» համարուի:

Եզրափակելու համար, համաձայն ենք յօդուածագրին հետ – ու երբ «մեր» կ'ըսէ, կ'ընդգրկենք նաեւ Սփիւռքը –, որ «մեր ճնշադատութիւնը փակուղուց դուրս բերելու համար նախ անհրաժեշտ է յաղթահարել այլախոհութեան նկատմամբ ներքին անհանդուրժողականութիւնը եւ ապա միայն իրագեկ դառնալ 20-րդ դարի մշակութաբանական եւ գրականագիտական» գործերուն:

Արդէն վակուած է այն չրջանը, երբ պարզապէս դիրքի մը բովանդակութիւնը կը վերապատմէինք: Գրականագիտութեան մէկ տեսակին դարաւերջը հասած է, բայց նաեւ դարասկիզբը...:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՄՕՏԵՑԱՆՔ ԵՒ ՏԵՍԱՆՔ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆԸ

ԴՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ԶԻՆԹԱՃԵԱՆ

Շուրջ եօթանասուն տարեկան պէտք է ըլլայ ներկայիս այն անձը, որ մտերմիկ պահու մը պատմեց ինծի, իր դպրոցի տնօրէնութեան կոմմէ իբրեւ նախակրթարանի աչակերտ, մինչեւ զիֆթի ճամբայ (Պուրճ Համուտի «Արմենիա» պողոտան) տարուած ըլլալը, աչակերտական չարքերով դիմաւորելու համար Ամերիկայէն եկող Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ընտրեալ Հայրապետը՝ Գարեգին Ա. Ցովսէփեանց Կաթողիկոսը:

Ծովածաւալ բազմութեան մէջէն, բաց տանիքով ինքնաչարժ մը վեղարաւոր մը կը տանի: Մերթ ընդ մերթ ոտքի կը կանգնի ան, սակայն զարճեալ դժուարաւ տեսանելի ըլլալով յոգնախուռն ժողովուրդի հիւսուած խճողումէն: Մանկական հետաքրքրութիւնը յառաջ կը մղէ աչակերտները տեսնելու այս անձը: Մարդ մը որուն աչքը համբուրելու համար, վարժարանի տնօրէնները, մեծանուն ուսուցիչներ, պաշտօնական տարազ հագած փողկապաւոր մարդիկ իրենց լայն գլխարկ դրած տիկիններուն հետ միասին կը փութան դէպի վեհօրէն քալող ինքնաչարժը:

Ճամբուն սեւաթոյր կոնակը արդի արուեստ յիչեցնող պաստառի մը վերածած է՝ պարտադիր կերպով իրենց տօնական հագուստները հագած աչակերտներուն կողմէ նետուած ծաղիկներու բազմերանգ դունագեղութեամբ: Եւ ինքնաչարժը կը յառաջանայ բուրաստանի մը փափկութեան մէջ ճեմող պոէտի մը պէս:

Ժողովրդային ալեկոծումի ժխոր է հայկական փողոցներուն մէջ, եւ «կեցցէ»ներ կը ծփան ամբոխի ալիքներուն վրայ: Զանգուածը ցորենի դաշտի մը պէս կը չորորայ դէպի աչ ու ձախ: Ծափողջոյններ ու փողերախումբի ցնծալից նուագներ զիրար կը հրմչտկեն լռութիւնը չնչահեղձ ընելով:

Ո՞վ է սակայն, սեւերու մէջ փաթթուած ու վեղարի մը չուքին մէջ ամփոփուած փոքրակազմ այս մարդը, կը մտածէ այն օրերու աչակերտը: Մէկը՝ որուն համար այսքան խանդավառ ընդունելութիւն կը ցուցաբերուի, սովորական օրերուն իր առօրեային լծուած աչխատասէր համեստ ժողովուրդին կողմէ:

Կաթողիկո՞ս: Բայց չէ՞ որ անոնք հրամայ պէտք է ըլլան իրենց պաշտօնին պէս ու յաղթանդամ իրենց հանգամանքին նմանութեամբ: Մանկական երեւակայութիւնը Հայոց պատմութեան էջերուն մէջ արձանագրուած մեծ դէմքերու անուններուն հետ ստեղծեր էր ֆիզիքական մեծութեան պատկերներ, մեր եկեղեցւոյ տիտան դէմքերուն իրբեւ հարազատ ուրուանկարներ: Սահակ Պարթեւ Կաթողիկոս... Ներսէս Շնորհալի Հայրապետ... եւ ուրիչներ, որոնց ուսերուն վրայ թիկնեղ, կը կանգնի այսօր մեր եկեղեցին առաքելական:

Ու հիմա... փոքրակազմ մարդ մը լուսաւորչեան գաւազանը ձեռքին, ինքնաչարժի մը ետեւէն կը հետեւի ժողովուրդին, որ ամէն կողմէ կը հոսի դէպի Ս. Ցովհաննիսեան, ինչպէս գետերը կ'իջնեն ծովուն:

Ինչպէ՞ս կրնայ ան ներկայանալ ամբոխին, որ ինքնաչարժին ետեւէն կը հոսի, ինչպէս գետերը կ'իջնեն ծովուն:

Ինչպէ՞ս կրնայ ան ներկայանալ ամբոխին, որ ինքնաչարժին ետեւէն կը հոսի, ինչպէս գետերը կ'իջնեն ծովուն:

ԼԱՒ ԿՈՉԱԿ ՄԸ ՋԻՆԵԱԼ ԿՈՉԱԿՆ Է

Ռուսաստանի մարզահամարին որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբերին, նոր ազգութիւն մը յայտնուեցաւ, երբ մարզիկ իրենք զիրենք յայտարարեցին որպէս Կոզակ: Անոնց ղեկավարը Վ. Վոլոշարսկի որ նոյն ատեն Ռոստովի ընդհանրապետն է, Ռուսաստանի կողմէ ընդունուած 182 ազգութիւններու ցանկին մէջ կոզակներու բացակայութիւնը ցաւալի սխալ հասկացողութիւն մը կը նկատէ: Ան կ'ըսէ թէ կոզակները մխրճներու կարգին ինքնուրոյն ժողովուրդ են, ունին իրենց Փիզիքական եւ բարոյական իւրայատկութիւնները: Ծանօթ են որպէս քաջեր, իրարու մեծապէս զօրակից անհատներ:

Որպէս ազգութիւն ճանաչում գտնելու անոնց փափաքը յեղակարծօրէն յայտնուած բան չէ, ունի շատ իրապաշտ մեկնակէտ: Նման ճանաչում առնէ որ յաւելեալ վարկեր պահանջեն եւ յատուկ կարզավիճակ ունենան, ինչպէս Սարատովի մարզի գերմանացի Ռուսերը: Սակայն, սպասուած այդ օրէնքին ծրագիրը երկար տարիներէ ի վեր Դումայի երեսփոխաններուն դարակներուն մէջ կը փոշոտի: Ատոր մէջ որոշ դեր ունի նաեւ կոզակներու միջեւ համերաշխութեան պակասը: Իրենց մեծերէն մէկը կ'ըսէ թէ կան կոզակներ որոնք կը ջանան կազմակերպուիլ, ուրիշներ որոնք կը սիրեն թուրով եւ մարակով մը չրջիլ, կոզակներու համազգեստով, չրխկացնելով մեծ հօրը մեծ հօրմէն մնացած չքանչանները: Անոնց մէջ կան նաեւ իսկական ոճրագործներ, որոնք սովորական չարագործ նկատուիլ չեն ուզեր եւ կը չանան «պատմական չրջարկ»ի մը մէջ գետեղուիլ:

Կոզակները ներկայիս բազմատարբ համբողջութիւն մը կը կազմեն: 80-ական թուականներուն վերջերուն իրենց ասանդութիւնները սկսած են վերածնիլ: Քաղաքական շատ դէմքեր որոշ նկատումներով կոզակ հռչակած են իրենք զիրենք: անոնցմէ եղած է նոյնիսկ Ապահովութեան Նորհուրդի փոխ – քարտուղար Բերեզովսկին որ նաեւ թեր արտայայտուած է կոզակները զինելու գաղափարին: Ճեւով, անոնց պաշտօններ տրուած են իշխանութեան զանազան մարմիններուն մէջ: Չէչէնիոյ զինուորական առաջին միջամտութեան ընթացքին ռուս հանրային կարծիքը կոզակները նկատած է Հիւսիսկովկասի մէջ ռուսական դատին զօրավիգ մը: Գրեթէ նոյն չրջանին, նախագահ Ելցինի աշխատակազմը արձանագրութեան ծրագիր մը պատրաստած է անոնց համար ու բոլոր փափաքողները որպէս կոզակ արձանագրուած են, 11 տեսակ ծառայութիւն սահմանուած է անոնց համար:

Իրականութեան մէջ, ընկերութիւնը տրտհելու ցարական դրութիւնն է որ ի գործ կը դրուի ներկայի Ռուսաստանին մէջ ալ: Մինչդեռ, կոզակներուն ուզածը այն չէ որ իրենցմէ ոմանք իշխանութեան կարգերուն մէջ պաշտօններու տիրանան: Անոնք պետական հիմնական առանձնաչնորհներ կ'ուզեն ունենալ, ինչպէս՝ խաղաղութեան, կամ պատերազմի ատեն կոչուելու իրաւունք, զէնքի տակ կը բազմի իրրեւ արժանաւոր յաջորդը սրբազնասուրբ մեծերուն: Մանկական տրամաբանութիւնը չէր դադրեր բանելէ, զուգահեռներ փնտռելով այս պատկերներուն միջեւ:

Թէթեւ ժպիտով մը, սակայն մեծ խանդավառութիւն արտայայտող աչքերով կ'օրհնէ Ան ժողովուրդի խուռներամ չարքերը, որոնք անվերջանալի կը թուին ըլլալ Նահրի պողոտաներէն մինչեւ Անթիլիասի Մայրավանքը: Ոստիկաններ հազիւ կը յաջողին զսպել ցնծութեամբ զինուցած ժողովուրդը, որ իր Հովուապետին ժամանումով, իր իղձերուն ու ըղձերուն մարմնաւորը կը տեսնէ սեփական աչքերով: Կիլիկիոյ Տան ծառը դարձեալ գարուն կ'ապրի նոր ժամանակ Հայրապետի ալեփառ ձմրան մէջ: Կը վերընձիւղի պատմական արքայանիստ քաղաքի հաստաբուն կաղնին դալար ճիւղերով, ու դարձեալ կը բոցավառի յոյսը՝ որ մարիլ չի՛ գիտեր:

Քիչ եառ, երկա՛ր թուացող ճամբան դէն երախաներու ու չափահասներու վ մինչեւ Անթիլիաս, նուաճուած է արդէն երախաներու ու չափահասներու վճռական ու առողջ քայլերով: Կաթողիկոսարանի «Ուխտի Օր»երու ուխտագնացութեան նոյն ճամբան է, սակայն աւելի կարճ՝ դէթ մէկ անգամուան համար:

Մայր Տաճարը կը յորդի, հեւ ի հեւ տաւորչի գահին կը բազմի իրրեւ արժանաւոր յաջորդը սրբազնասուրբ մեծերուն: Մանկական տրամաբանութիւնը չէր դադրեր բանելէ, զուգահեռներ փնտռելով այս պատկերներուն միջեւ:

Թէթեւ ժպիտով մը, սակայն մեծ խանդավառութիւն արտայայտող աչքերով կ'օրհնէ Ան ժողովուրդի խուռներամ չարքերը, որոնք անվերջանալի կը թուին ըլլալ Նահրի պողոտաներէն մինչեւ Անթիլիասի Մայրավանքը: Ոստիկաններ հազիւ կը յաջողին զսպել ցնծութեամբ զինուցած ժողովուրդը, որ իր Հովուապետին ժամանումով, իր իղձերուն ու ըղձերուն մարմնաւորը կը տեսնէ սեփական աչքերով: Կիլիկիոյ Տան ծառը դարձեալ գարուն կ'ապրի նոր ժամանակ Հայրապետի ալեփառ ձմրան մէջ: Կը վերընձիւղի պատմական արքայանիստ քաղաքի հաստաբուն կաղնին դալար ճիւղերով, ու դարձեալ կը բոցավառի յոյսը՝ որ մարիլ չի՛ գիտեր:

Քիչ եառ, երկա՛ր թուացող ճամբան դէն երախաներու ու չափահասներու վ մինչեւ Անթիլիաս, նուաճուած է արդէն երախաներու ու չափահասներու վճռական ու առողջ քայլերով: Կաթողիկոսարանի «Ուխտի Օր»երու ուխտագնացութեան նոյն ճամբան է, սակայն աւելի կարճ՝ դէթ մէկ անգամուան համար:

Մայր Տաճարը կը յորդի, հեւ ի հեւ ներս խուժող հաւատացեալներով: Մոմի ծուխը լեցուցած է մինչեւ բարձր տանիքի ուսին նստած սլացիկ գմբէթին սիրտը, եւ ուրախութեան յուզումէն տամկացած են խորանին բազմած Աստուածամօր աչքերն անգամ: Հանդիսաւոր չարականներ ու գոհաբանական աղօթքներ փառք կու տան Աստուծոյ՝ պարգեւած օրուան համար, ու կը մեծարեն ան որ կու գայ Տիրոջ անունով Հայկազեան ազգը հովուելու:

Ամբողջ ճամբու երկայնքին ուրախութեան հեղեղ զարձած ժողովուրդը, քար լռութեամբ հիմա կ'ունկնդրէ Վեհին անդրանիկ պատգամը, որ ի տես հաւատարիմ հօտի սիրոյն ու յարգանքին, Սարգարապատի զերթ արծիւ, խօսքի բարձունքներուն կը թեւածէ, հմայելով իրեն վրայ յառած նայուածքները յուսալի:

Տեղի չզոյութեա՞ն, թէ դիւթիչ խօսքէն կաղարդուած, ժողովուրդի բազմութիւնը հետզհետէ աւելի կը խտանայ դէպի խորանի բեմը: Աչակերտներ լեցուցած են արդէն Մայր Տաճարին դասը ու միախառնուած բուռ մը եկեղեցականներուն: Աչակերտներէն ոմանք դրեթէ կպած են բեմին վրայ կանգնած փոքրակազմ բայց մեծ հռետորի հոզաթափերուն: Այդ աչակերտներէն մին էր դիմաւորութեան այս պահը վայելած անձը, որ իր մանուկ հոգիին վրայ դրոշմուած տպաւորութիւնը արտայայտելով ըսաւ.

– Մօտեցանք իր ոտքերուն եւ տեսանք իր իմացական բարձր հասակը: Ինչքան մօտենայինք՝ այնքան աւելի վիթխարի կը դառնար ան մեր աչքերուն դիմաց, իրրեւ հայ հոգեւորականութեան ալեհեր Աբրահամը:

Անթիլիասը չի՛ մոռնար բնաւ իր առաքելութեան նոր չունչ ու ոգի ներշնչած բազմերախտ Հայրապետը:

Արամ Ա. Ազգընտիր Սրբազնագոյն Հայրապետի բարձր հովանաւորութեամբ տեղի ունեցած վախճանման 50-ամեակի հանդիսութիւնը Մայրավանքէն ներս, այդ մեծութիւնը ճանչնալէ աւելի, անոր ոգեղինացած ներկայութիւնը վերստին ապրելու առիթ ընծայեց բոլորին: Անմեղունակ դպրոցական պատանիին պէս մենք ալ մօտեցա՛նք հոգելոյս Հայրապետին, տեսա՛նք անոր իմացական բարձրութիւնը եւ ճանչցանք անմահութեան ճանապարհի յաւերժ ճամբորդը, որովհետեւ անմահները ո՛չ միայն լուսատու ջահեր են ներկան լուսաւորող, ո՛չ միայն ապագան կը կերտեն նոր սերունդին առաջնորդող ուղեցոյց հանդիսանալով, այլեւ ժողովուրդի մը յաւերժութիւնը կ'երաշխաւորեն յաւիտեանէ յաւիտեան:

Գ. Վ. Զ.

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏ

«ՏԸ ԳՈՐԷԱ ՀԵՐԸԼԷՏ» ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐ ՄԸ ԿԸ ՎԻՃԻ, ԹԷ ԳՈՐԷԱՅԻ ՆՈՐ ԱՅԲՈՒԲԵՆԻՆ՝ ՀԱՆԿԷՈՒԼԻ ՅԱՅՏՆԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ԵԶԱԿԻ ԵՐԵՒՈՅԹ Չ: ԱՒԵԼԻ ՀԻՆ ԵՒ ՏԱՐԱՇԽԱՐՀԻԿ ԲԱԶՄԱԹԻԻ ԱՅԲՈՒԲԵՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԱՆ ԿԸ ՆՇԷ ՆԱԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ

Չեր Թերթին մէջ լոյս տեսած յօդուած մը, որ կը կրէր «Արդեօք հանկէուլը աշխարհի առաջի՞ն յայտնագործուած այբուբենն է» վերնագիրը, նաեւ կը նշէր, թէ պատասխանը «այո» է, եւ թէ՝ «իսկ զերազոյն այս օրէնքին (հանդրուանային եզափոխութեան օրէնքին) եզակի բացառութիւնը դորէական այբուբենն է, որ ծանօթ է հանկէուլ անունով եւ ստեղծուած է միտումնաւոր ճիգով, քանի տարուան ընթացքին»:

որոշումին մէջ խօսք ունենալ, նաեւ ոստիկանական իշխանութիւն: Բնականաբար, կեդրոնական պետութիւնը միշտ աչքոյժ հակառակութիւն արտայայտած է կարողական այս մրցակցութեան: Սակայն, ինչպէս կ'ըսեն, անդէն կոզակ մը առանց ալքոլի գարեջուրի կը նմանի:

Աւանդաբար, կոզակները միշտ անհանդարտ չրջաններու չուրջը գետեղուած են որպէս պատնէշ: Այնպէս կը թուի որ ցարական այդ հնարքը այսօր ալ կիրարկելի է Ռուսաստանի իշխանութիւններուն համար:

ՔԱՂՀԱՆ

«եզակի բացառութի՞ւն», չեմ կարծեր: Բազմաթիւ այբուբեններ ստեղծուած են տարածելու համար ժողովուրդի մը մշակոյթը կամ Աստուածաչունչին նման կրօնական բովանդակութեամբ գիրքեր ծանօթացնելու՝ գրելու սեփական միջոցէ զուրկ ժողովուրդներու: Անոնց չարքին է արեւմտեան Ափրիկէի Ն'fo այբուբենը, զոր հնարած է Սուլէյման Քանթ Կուինէա 1949-ին: Սաներալի այբուբենը ստեղծուած է 1920-ական տարիներուն, Փանաթէ Ռազունաթի կողմէ: Օպալիոյ սուլթանին եղբայրը՝ Սիսման Քենատիի հնարած է սոմալի լեզուին տառերը, թէեւ անոնց գործածութիւնը շատ չէ տարածուած: Նոր Քայ լու այբուբենը ստեղծուած է Չինաստանի մէջ, 1950-ական տարիներուն, իսկ չինական միաւոգիրերը յաւտնագործուած են 1905-ին, բրիտանացի միսիոնար Սամուէլ Փոլարտի կողմէ:

Այս բոլոր այբուբենները «ստեղծուած են միտումնաւոր ճիգով, միայն քանի մը տարուան մէջ», ինչ որ կ'ապացուցէ, թէ հանկէուլը եզակի երեւոյթ մը չէ: Կը մնայ պատասխանել այն հարցին, թէ արդեօք անիկա աշխարհի առաջի՞ն գիրերու դիւան է: Հանկէուլը յայտնագործուած է 1444-ին եւ վստահաբար աւելի հին է, քան՝ վերը նշուած օրինակները, որոնք 20-րդ դարու իրագործումներ են: Անիկա նաեւ 155 տարի աւելի հին է մանշու այբուբենէն, որուն յայտնագործումը պատուիրուած է Մանչուի պետութեան հիմնադիր Նուրաչի կողմէ, 1599-ին:

Ճուրչէն տառերը, զոր հնարած է Ոսկոնեան Չիլին 1120-ին, կարելի չէ այբուբեն համարել, որովհետեւ անոնք կը բաղկանան զարդապատկերներէ եւ հնչիւնային նշաններէ: Խիթան այբուբենին փոքր տառերը եւս, զոր ստեղծած է հիթան դիւանական Տիէլա 925-ին, կարելի չէ ճշմարիտ այբուբեն մը համարիլ նոյն պատճառներով:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ փակս – փաւ: Խուպիլայ Խան 1269-ին Թիպէթցի լամայի մը՝ Մաթիհուվայա Սրիպհատրայի պատուիրած է մոնկոլերէնի համար ըստեղծել նոր այբուբեն մը: Թէեւ այս այբուբենը երկար չէ գոյատեւած, սակայն ճշմարիտ այբուբեն մըն էր եւ հանկէուլը կը կանխէ 175 տարիով: Նաեւ այս այբուբենէն սերած են հանկէուլի մէջ բազմաթիւ գիրեր:

Գոթական տառերը յայտնագործուած էին անկէ դէս դար առաջ, Վուլֆիա եպիսկոպոսին կողմէ, որ կը ճգտէր իր ժողովուրդին ընձեռել գրաւոր լեզու մը, ինչպէս նաեւ՝ Աստուածաչունչի իր թարգմանութիւնը կարդալու միջոց մը: Աւելի եւս հին է աւեսթան այբուբենը, որ յայտնագործուած է 3-րդ դարուն, յատկապէս զրադաշտական սրբազան մատեաններուն եւ չարականները գրի առնելու նպատակով:

Տասնեակ մը այբուբեններու այս օրինակները կ'ապացուցանեն, թէ հանկէուլը եզակի այբուբեն մը չէ իրրեւ յայտնագործում, ոչ ալ առաջինն է: Նշեցինք 8 օրինակներ, որոնք աւելի հին են, ներառեալ՝ այբուբեն մը, որուն աւելի քան մօտ է հանկէուլը, եւ որ հնարուած է 12 դար առաջ:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՏԻՊ ՄԸ

«ԿԸ ԲԱԽԷ՛ ԱՒ, ԿԸ ԲԱԽԷ, ԱԼՊԷՐ»

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ալպէր, իր ամբողջ հասակով կանգնեցաւ անկողնին առջեւ եւ ըսաւ.

– Պիտի մսխս այդպէս Իզապէլ եւ մերկ մարմնին վրայ նետեց աղջկան կրծքազօղը որ զետին ինկած էր: Ու վերադարձաւ իսկոյն ճաշասրահը: Կը սպասէր որ Իզապէլ ալ դար հոն: Աղջիկը կ'ուշանար: Ալպէր չէր համարձակեր երթալ անդամ մ'ալ ննջասենեակը: Քանի մը վայրկեան յետոյ պոռաց՝

– Իզապէլ, ես պէտք է մեկնիմ:

– Եթէ կ'ուզես:

– Չիրար կը վերագանեմ Շաբաթ օրը, նոյն տեղը, նոյն ժամուն:

– Լաւ:

Ալպէր դուրս ելաւ: Ուժով մը չնչեց, կոթնած պարտէզին կեռասենիին: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ մեռելի մը տունէն դուրս կ'ելլէր:

Իզապէլ, մինակը տան մէջ, անտանելի դիչեր մը անցուց: Քնացաւ արեւածագին մօտ մկսյն: Արթնցաւ կէս օրէ վերջ: Առաւօտուն երբ ժամը 7-ի հանրակառքը կ'անցնէր աղջկան տան առջեւէն, Իզապէլի սենեակին վարագոյրը չշարժեցաւ այդ օրը: Չկար աղջկան կլորիկ դէմքը ապակիին եռեւ: Ալպէր խորհեցաւ՝ ամէն ինչ վերջացած է ուրեմն:

Կը սխալէր տղան: Հետեւեալ առաւօտուն հոն էր վերստին Իզապէլ ճիշդ ժամուն, պատուհանին եռեւ, ժամադրութեան օրը սակայն ոչ մին, ոչ միսը գացին որոշեալ տեղը: Իրաւ է որ առաւօրէն կ'անձրեւէր այդ օրը: Երկուշաբթի առաւօտուն Ալպէր, հանրակառքի մէջէն, ի զուր փնտռեց իր ընկերուհին հին դէմքը: Ալ չերեւցաւ Իզապէլ:

Անցան չաբաթներ: Վրայ եկաւ Հոմաշարհային պատերազմը: Մինչ այդ Ալպէր եւ իր ծնողքը թողած էին այդ թաղը եւ տեղափոխուած հեռաւոր արուարձան մը:

Ալպէր գնաց պատերազմի, վերադարձաւ առանց վնասի: Մասնակցեցաւ յետոյ դիմադրական չարժման եւ զոհ տուաւ իր մկկ թեւը: Ապաստադրութենէն յետոյ գնաց աշխատիլ Փարիզ նախկին մարտիկներու դիւանատան մէջ:

1948-ի ամառն էր: Իր աշխատանքին բերմամբ վերստին կը գտնուէր իր ծննդավայր քաղաքին մէջ: Ուզեց տեսնել իր նախկին թաղը. գնաց հետիոտ:

Երբ կը մօտենար այն տան ուրկէ Օզոստոսի վրիկուն մը վախուստ էր տուած, տեսաւ որ երիտասարդ կին մը նստած էր պատշգամին վրայ: Քովը տղայ մը: Անտակ մանչ մը կ'երեւէր: 6 7 տարեկան: Անդադար քարի մանրուքներ կը նետէր շանը վրայ որ վարը կապուած էր:

Կինը, ջղայնացած պոռաց.

– Կը բաւէ ալ, կը բաւէ Ալպէր, այլեւս մեծ տղայ մըն ես դուն, հանդիստ կեցիր ըսի քեզի: Ալպէր:

Հաչմանդամը յիշեց: Իզապէլի ձայնն էր: Այդպէս էր իր ձայնը երբ ան կը ջղայնանար:

Քանի մը քայլ էր մնացած, պէտք էր անցնիլ այդ տան առջեւէն: Ալպէր կանգ առաւ: Նայեցաւ իր թիկնոցին որ պարսպ էր: Միւս ձեռքը տարաւ իր ճակտին, սրբեց քրտինքը որ յանկարծ պատած էր իր դէմքը: Ետ դարձաւ եւ հեռացաւ հակառակ ուղղութեամբ:

Լիոն
Օգոստոս, 1979

(Շար. 4 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

կացի սպաներ քննական այցելութեան ձեռնարկած են խարխիններէն եւ նաեւ հանգիստները: ԱՄՆ կը պահանջեն, Մերսինէն զատ, Անթալիայի, Իսքէնտէրունի եւ Տրապիզոնի նաւահանգիստները:

ԻՆՉ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ եւս սպանուած են իսրայէլեան բանակին կողմէ: Ռամալլահի մէջ, վինուորներ որպէս արաբ ծպտուած պաղեստինեան Ալ – Աքսայի նահատակներու չոկատներու մէկ խուցին պետը սպանած են: Նապլուսի մէջ, սպաննուած երկու Պաղեստինցիներէն մէկը 16 տարեկան էր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ քժշկական մարզին մէջ, կացութիւնը օրէ օր աւելի ծանրակչիռ կը դառնայ եւ գործադուլի հարց կայ մանկաբարձներու, կանանց հիւանդութեանց մասնագէտներու, նաեւ վիրաբոյժներու մօտ: Աւտնց գլխաւոր դժուարութիւնը կու գայ ապահովագրութեան սակերը զգալի յաւելումէն: Կացութիւնը հետեւանք է Քուշնէր օրէնքին (2002 Մարտ) որ հիւանդներուն վրայ ծանրքներ կուտայ գատի դիմելու քաջիչներու եւ վիրաբոյժներու դէմ, ինչ որ առիթ տուած է ապահովագրութեան ընկերութիւններուն սակերու յաւելում կատարելու:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, գըլխաւորաբար Նիւ – Եորք եւ Պոսթըն ձիւնամրրիկը ծանր հետեւանքներ ունեցած է: Դեկտեմբեր 26–ին, երկու քաղաքները զրկուած են էլեկտրական հոսանքէ եւ 18 մեռեալ կայ: Երթեւեկն ալ շատ խանգարուած է թէ՛ ճամբաներու վրայ եւ թէ օդանաւային դեռնի վրայ, օդակայաններ փակ մնալով:

ԻՐԱՔի դէմ պատերազմը չէ սկսած, բայց, անգլիական եւ ամերիկեան ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին եւ Դեկտեմբեր 26–ին, երեք Իրաքցիներ սպաննուած էին եւ 16 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Դամասկոսէն եաք, արաբական լրկան ալ հերքեց Շարոնի այն ամբաստանութիւնները, ըստ որոնց Իրաք զինամթերք փոխադրած էր Սուրիա:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ արուարձաններէն Ռոմֆենվիլի մէջ, չորս խլամապաշտներ ձերբակալուած են, «չէչէն ցանցերու» դէմ բացուած քննութեան շրջագծին մէջ:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի հակաքրիստոնեայ ռմբափորձերէն եաք, Տասքայի մէջ, 4 կասկածելիներ ձերբակալուած են:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, արեւմտեան Վիրժինիա, մեծահարուստ Ամերիկացի մը 315 միլիոն տոլար չահած է վիճակահանութենէն, ինչ որ մրցանիչ մըն է: 55 տարեկան, տէր է չինարարութեան երեք մեծ ընկերութիւններու:

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël

de l'ecole Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»

9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS

CHORALE DE L'ECOLE

SPECTACLE SURPRISE

BUFFET — TOMBOLA

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy

Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)

Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

——ENTREE GRATUITE——

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ՓՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 1
Գ. օր Ծննդեան Պահոց
Կաղանդ: Տարեմուտ
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ժամը 10–ին միա՛յն Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամերգութիւններ կը կատարուին:
Սկիզբ Ճրագալոյցի Երեկոյեան Ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·45–ին:
Զրօսիկէֆ՝ պատարագի աւարտին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԿԱՊԱՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Զրօսիկէֆ կը կատարուի:

ՏԱՆՕԹ· – Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց գբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱՒԱՔՈՐԴԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5, Ճրագալոյց:
Երեկոյեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17·30:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ:
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Պատարագի աւարտին Զրօսիկէֆ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7, Մեռելոց:
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Ցետ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
Կաղանդ Տարեմուտ
Պատարագ ժամը 10–ին:

ԿԻՐԱԿԻ
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Առաւօտեան Ժամերգութիւն 9·30–ին:
Երեկոյեան Ժամերգութիւն եւ Մարգարէական Թղթերու ընթերցում ժամը 16–ին: Ճրագալոյցի պատարագ ժամը՝ 17·15–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Ժամերգութիւն ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Ցաւարա պատարագի Զրօսիկէֆի հանդիսաւոր արարողութիւն:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Ժամը 10–ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet —
13009 MARSEILLE
organise
Samedi 11 janvier à 20 heures
son
Dîner de Noël
Animation :
Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.
Réservez dès maintenant au :
04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Սկիզբ Երեկոյեան Ժամերգութեանց՝ ժամը 16·15–ին: Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·45–ին:
Զրօսիկէֆ՝ պատարագի աւարտին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԿԱՊԱՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Երեկոյեան Ժամերգութիւն ժամը 16–ին:
Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին:
Պատարագ ժամը 17–ին:
կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿԱՊԱՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Ցաւարա պատարագի Զրօսիկէֆի արարողութիւն կը կատարուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՓԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ դեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10–ին:
կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿԱՊԱՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5
Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 10–ին:
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ընթերցուածք ժամը 16–ին:
Պատարագ ժամը 17–ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Զրօսիկէֆի աւանդական արարողութիւն ժամը 9·45–ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃԱՆԵԱՆ
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը դեկավարութեամբ՝ Պր. ՅԱՋԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7, Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ – ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյցի արարողութիւն՝ ժամը 17–ին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ս· Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն:
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Զրօսհնէք՝ ժամը 11·30–ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ԿԱՊԱՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31
MARDI
31 DECEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 ուրօ — վեցամսեայ : 122 ուրօ
Արտասահման : Տար· 270 ուրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 ուրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 ուրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 20·589 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·589

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻԱ

ԳՐՈԶՆԻԻ ՈՃՐԱՓՈՐՁԸ՝ 61 ՄԵՌԵԱԼ, 152 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 27–ին, երկու քամիքաղներ իրենց կառքերը պայթեցնելով կառավարական չէնքին առջեւ տասնաւոր աւեր մը գործած են: Երկու քամիքաղները, մէկը պայթուցիկներով լեցուն ճիփով մը, միւսն ալ պայթուցիկներով լեցուն բեռնակառքով մը կրցած են, արտօնադիրներու ստուգումներէ ետք, մօտենալ կառավարական չէնքին եւ հոն պայթեցնել կառքերը: Պուտինի ներկայացուցիչը Հարաւային – Ռուսաստանի համար՝ կաղանցեւ «անպատասխանատուութեամբ եւ ծանր թերացումներով» ամբաստանած է Չէչէնիոյ բոլոր պատասխանատուները, քանի անկարելի կը թուի որ, առանց մեղակցութիւններու կարելի ըլլար նման գործողութիւն մը գլուխ հանել: Դեկտեմբեր 30–ին, կ'ըսուէր թէ մեռեալներու թիւը 61–ի հասած է եւ աւելի քան 150 վիրաւորներ կան, ոմանք ծանր վիճակի մէջ: Շէնքին առջեւ գտնուող պահակներէն մէկը ըսած է թէ կառքերու մէջ ռուսական պինուորական համազգեստով երեք անձեր կը գըտնուէին: Կառավարութիւնը ռուսամէտ է, հաստատուած Մոսկուայի կողմէ եւ, անշուշտ, չի վայելեր անկախապաշտ Չէչէնները համակրութիւնը:

Արարքէն 48 ժամ յետոյ, ռուսական իշխանութիւնները կը պատրաստուէին պաշտօնապէս ընել Գրոզնիի զինուորական հրամանատարը, որ չէ կրցած արգելք ըլլալ պայթուցիկներով լեցուն կառքերու հասնիլը մինչեւ այդքան պաշտպանուած չէնքը: Կառքերու վարորդները ներկայացուցած են պաշտօնական արտօնագրեր, չէչէն իշխանութիւններու ստորագրութիւնները եւ կնիքը կրող:

Պուտին խորապէս ցնցուած է այս անհնարինթաց ոճրափորձէն, բայց եւ այնպէս, վճռած է չարունակել, ինչ որ կ'անուանէ «բնականոնացման» իր ծրագիրը:

Գրոզնիի այս ահաբեկչական արարքէն ետք, Մասխադովի բանագնացը՝ Զակաեւ (որ Լոնտոն է) յայտարարած է թէ կը վախնայ որ Չէչէնիա երկրորդ Պաղեստին մը դառնայ: Նմանօրինակ կարծիք մը ունի ռուս մասնագէտ մը՝ Պաւել Ֆելկընհաուրը որ կը գտնէ թէ «Չէչէնները մեռնելու պատրաստ մարդիկ ունին, որոնք կրնան որեւէ բան օգը հանել» եւ կը սպասէ որ ահաբեկչական այլ արարքներ գործուին Մոսկուա իսկ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱՒԼ աղանդը յայտարարեց թէ Միացեալ – Նահանգներու մէջ ծնած է համաշխարհային հետեւանք առաջին մանուկը, աղջիկ մը՝ մկրտուած Եւա, որ յար եւ նման է իր 31ամեայ մօրը: Գործածուած մեթոտն ալ այն մեթոտն է որ ծնունդ տուած է 1996–ին առաջին համաստեղած մարդին: Գիտական աշխարհը տակն ու վրայ եղած է, քաղաքական դէմքեր ալ իրենց վրդովումը արտայայտած են, Ժ. Շիրաք «ոճրային» որակած է արարքը, կարդինալ Լիւսթիժէ նայինները ոչնչացուած է: Միացեալ–Նահանգները քննութիւն մը պահանջած են ստուգելու համար տրուած լուրին իրողութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ազգային ժողովը երկրորդ քուէարկութեամբ մը 437 ձայնով 550–ի վրայ, կրկին հաստատեց սահմանադրական փոփոխութիւնը որ կ'արտօնէ Էրտողանի ընտրութեան ներկայանալ: Ծանօթ է որ առաջին քուէարկութեան առթիւ, նախագահ Սեզէր իր վէթօն դրած էր:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳՐՈՂ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱՂԴԱԼԵԱՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Դեկտեմբեր 28, Շաբաթ երեկոյ, Երեւանի մէջ իր ծնողքին բնակարանէն դուրս ելած պահուն սպաննուած է Հայաստանի Հանրային Հեռատեսիլ – Ձայնասփիւռի ընկերութեան խորհուրդի նախագահ, ծանօթ լրագրող Տիգրան Նաղդալեան: Անծանօթ անձերու կրակոցներուն թիրախ ըլլալէ ետք, ան ծանրօրէն վիրաւոր վիճակով հիւանդանոց փոխադրուած, գործողութեան ենթարկուած է, սակայն կարելի չէ եղած կեանքը փրկել:

Տ. Նաղդալեան ծնած էր 1966–ին, աւարտած՝ Երեւանի համալսարանի անգլերէնի բաժինը: 1991–ին ան մէկն էր երիտասարդներու այն խումբէն որ հիմնած էր անկախ հեռատեսիլի լրատուական «Հայլուր» սպասարկութիւնը: Ցաջորդ տարի, 1992–ին, «Հայլուր»ի փակումէն ետք, աշխատած էր որպէս հեռատեսիլի «Հորիզոն» ընկերութեան թղթակից: 1992–93–ին ղեկավարած էր ՀՑԴ տեղեկատուական դրասենեակը. իսկ ՀՑԴէն դուրս գալէ ետք հիմնած էր «Փաստ» լրատու գործակալութիւնը: 1995–97 աշխատած էր որպէս «Ազատութիւն» կայանի թղթակից:

1998ին հեռատեսիլի ընկերութեան տնօրէն նշանակուած էր, իսկ 2001–էն ի վեր կը վարէր հեռատեսիլ – ձայնասփիւռի ընկերութիւնը: Հիմնադիրներէն էր Երեւանի Մամուլի Ակումբին:

Տ. Նաղդալեանի սպանութիւնը մեծ վրդովում պատճառած է թէ՛ լրատուներու ղեկավարներուն, թէ քաղաքական դասուն: Նախագահ Ռ. Քոչարեան նոյն երեկոյեան ուշ ժամերուն խորհրդակցութիւն մը ունեցած է ուժի կառոյցներու ղեկավարներուն հետ. ապա յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած: Հոն ըսած է. «Իրաւապահ մարմիններին տըրուած են յանձնարարութիւններ, իրականացուում են անհրաժեշտ միջոցառումներ: Ամէն ինչ կ'արուի, որպէսզի բացայայտուեն եւ պատժուեն այս ստոր յանցագործութեան հեղինակներն ու կատարողները»:

Տ. Նաղդալեանի ընտանիքին ցաւակցական դիրեր ղրկած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.; նախագահ Ռ. Քոչարեան, կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար Մ. Թոփուզեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան, Ազգ. ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան եւ ուրիշներ:

Կազմուած է յուղարկաւորութեան կառավարական յանձնաժողով, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի նախագահութեամբ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 30–ին:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՍԵՄԻՆ

ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ.

«ՀԱԿԱՀԱԲԵԿԶԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ»

Մթացեալ – Նահանգներու մէջ տարին իր աւարտը դուաւ կառավարութիւնը օժտելով պետական նոր բառամթերքով մը, նոր եզրերով, որոնք իրենց տարողութեամբ սերտօրէն կ'առընչուին 300 միլիոն բնակչութեան առօրեայ կեանքին բոլոր երեսներուն եւ ծալքերուն, անոնք ըլլան քաղաքացի թէ օտարահպատակ օրինաւոր բնակիչ:

Սեպտեմբեր 11–ի Նիւ – Եորքի զոյգ երկնաքերներու փուչիացումէն ետք, ահաբեկչական պայքարի մէջոց ստեղծուած էր արդէն Հայրենիքի կամ «Հայրենական Երկրի Ապահովութեան բաժանմունք»ը ապա՝ «ԱՄՆ Հայրենասիրական Օրէնք»ը եւ Արդարադատութեան Նախարարութեան մէկ օրէնքը – Ահաբեկչութեան Տեղեկութիւն, եւ Կանխարգիլումի Դրութիւն, որով կը նախատեսուէր նմակաբաշխները եւ ուրիշներ գործածել որպէս լրտես: Իսկ վերջին ամիսներուն ստեղծուեցաւ եւ վաւերացուեցաւ նաեւ Ազգ. Պաշտպանութեան Նախարարութեան Ցառաջացեալ Ուսումնասիրական Ծրագիրներու Գործակալութեան Տեղեկութեան Աչալրջութեան Գրասենեակը: Անոնումը քիչ մը երկար է, սակայն ան կարճ է՝ բաղդատմամբ իրմէ ակնկալուած աշխատանքներուն:

Տեղեկութեան Աչալրջութեան Գրասենեակին մակնիշը բրգաձեւ կառոյց մըն է: Անոր գագաթը գտնուող անձը պիտի խուզարկէ բոլորին ամէն ինչը: Նշանաբանն է լատիներէն «Scienta Est Potentia», որ այս պարագային կը նշանակէ ոչ թէ գիտութիւնը՝ այլ «Տանօթութիւնը ուժ է»:

Գրասենեակին գերարդիական միջոցներու օժտումով՝ այսուհետեւ ոչ ոք կրնայ անձնական գաղտնիք ունենալ. մարդոց ինքնութիւնը հեռուէն պիտի ճանչցուի, դիմագիծի, աչքի ծիածանի թէ քալուածքի արձանագրութիւններով, լեզուներէ ուրիշ լեզու ինքնագործ մեքենականութեամբ նոյնչափաւոր թարգմանութիւններ պիտի ըլլան, կարելի պիտի ըլլայ ներթափանցել ամէն տեղ եւ ունենալ քաղաքացիներուն ամբողջական թղթածրարը – հարկային տուրքի յայտարարութիւն, ճամբորդական տոմս, ապառիկ դնումներու ցանկ, նախասիրութիւններ, յաճախած ճաշարաններ, բժշկական թղթածրար, ի–նամակ, հեռաձայնային խօսակցութիւն, հեռապատճէն, բոլոր հանրային վայրերու տեսազսկան կամ լուսանկարչական ժապաւէններու օրինակները, ընտանեկան պատմութիւն եւ կապեր, եւ այլն, եւ այլն: Իմաստով մը, ամէն ոք պիտի տեսնուի իր ամբողջական եւ մտերիմ մերկութեան մէջ: Ու ասիկա՝ առաջքը առնելու համար ահաբեկչական ենթադրական ապարքներու, ինչպէս կը յայտարարուի: Ահաբեկչութեան դէմ միջոցառումները անհրաժեշտ նախաձեռնութիւններ են անշուշտ, մանաւանդ այն սոսկալի ցնցումէն ետք զոր Ամերիկա ապրեցաւ, սակայն հապա՞ մարդոց անհատական եւ ընտանեկան մտերմութեան իրաւունքը: Այսուհետեւ ամէն ոք ինքզինք պիտի զգայ մերկ, բայց մերկապաշտներէն: Ի՞նչ պիտի գրէր Օրուէլ այսօր, ի տես այս նորատեսակ «Մեծ Եղբօր», որ միջոցին մէջ բացուած ամենատես անսահմանի աչք մըն է:

Կառոյցին գլուխը նշանակուեցաւ Ճոն Փոյնտէքթըր, նախկին նախագահ Ռոնըլտ Ռեյկընի Ազգային Ապահովութեան խորհրդականը: Ինչ որ մասնաւորաբար հետաքրքրական կը դարձնէ այս նշանակումը, վերոյիշեալ անձին դատական թղթածրարն է. ան մաս կը կազմէր այն բարձրաստիճան պաշտօնատարներու խումբին, որոնք գաղտնօրէն թշնամի իրանի զէնքեր ծախեցին եւ, հակառակ Գոնկրէսի արգելքին, այդ դրամարով օգնեցին Նիքարակուայի ըմբոստներուն – գոնդրաներուն – որոնք կը կռուէին ճախակողմեան սանտինիստ օրինական կառավարութեան դէմ: Բացայայտուած առեւտուրը ծանօթ է որպէս Իրան – Գոնդրա գործակցութիւնը: Փոյնտէքթըր վեց ամսուայ բանտարկութեան դատապարտուած էր, սակայն որոշումը նախ բեկանուած էր դատական նրբութիւններու հետեւանքով, եւ ապա ենթական արժանացած էր Ռեյկընի ներումին, նման Փոյնտէքթըրի միւս գործակիցներուն, որոնք բոլորն ալ կասկած չուներէն թէ իրենց ապօրինի գործունէութիւնը կը վայելէր նախագահին լուռ համաձայնութիւնը: Ի դէպ, Ռեյկընի իշխանութեան առեն փոխ – նախագահն էր ներկայ նախագահին հայրը, որուն գործակիցներէն չատեր այսօր ըրջապատած են որդի Ճ. Պուշը: Անոնց ամէնէն համբաւաւորներն են փոխ – նախագահ Տիք Չէյնի եւ Պաշտպանութեան նախարար Տանըլտ Ռեմսֆըլտ, որոնք բազէներով ըրջապատուած՝ իրենց վախզդու նայուածքները սեւեռած կը պահեն պաղտատի ուղղութեամբ:

Իշխանութիւնները քաղաքացիներուն ապահովութիւն կու տան թէ երբ անգամ մը փաստուի թէ իրենք վտանգ չեն ներկայացներ երկրին ապահովութեան, անոնց թղթածրարը պիտի «անհետանայ»: Ե՞րբ եւ ո՞ր պետութիւնն է որ բնաջնջած է իր պատրաստած թղթածրարները, որոնք կրնան, ի հարկին, գործածուիլ անխոստովանելի նպատակներու պատասխանատու թէ անպատասխանատու պաշտօնեաներու կողմէ:

Շանթաժները կամ պլէֆ – մէյլերը ինչերո՞ւ վրայ հիմնուած կ'ըլլան արդեօք:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

Այս անգամ մխայն մէկ ելք ունի, եթէ կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ, հանրաքուէի դիմել, այլ, անոր արդիւնքն ալ կարելի է ակնկալել:

ՑՈՎՀ. ՊՕԼՈՍ Բ. արտօնութիւն տըուաւ որ բացուին վաճիկանի գաղտնի արխիւները, որոնք կը վերաբերին Գերմանիոյ հետ յարաբերութիւններուն 1922–էն 1939: Այդ շրջանին կարդինալ Փաչելլի, յետագայ Պիոս ԺԲ. Պապը, պապական նուիրակ էր Միւնխէն (1922 – 1925), ապա Պերլին (1925 – 1929) ծանօթ է որ հերետիկոսները այդ արխիւներուն յայտարարեն – բումը կը պահանջեն, որովհետեւ կ'ամբաստանեն Պիոս ԺԲ.ը որպէս գործակից մը նացիներու եւ իրենց այդ բողոքով արդելք կը հանդիսանան անոր սրբացման, ինչ որ մեծ փափաքն է Ցովհ. Պօղոս Բ.ի: Բացումը պիտի կատարուի Փետրուար 15–ին:

ՊՈՒԾ չուզեր Իրաքէն զատ հիւանդային Գորբաչով ալ զբաղիլ, իր մղձաւանջը Ս. Հիւսէյնն է, կ'ուզէ «փրկել» Իրաքի ժողովուրդը: Ամէն պարագայի մէջ, հիւանդային Գորբա կը չարունակէ հիւանդանի իր պատրաստութիւնները. ճամբու դրած է ՄԱԿ–ի քննիչները եւ կը յայտարէ թէ Ուաշինկթըն սպառնալիքի եւ չանթաժի դիմած է:

ՊՈԼՍՈՑ ՄԻՆ, հակամերիկեան ցոյց մը տեղի ունեցած է Կիրակի, Դեկտ. 29–ին, 2000 իսլամապաշտներ ամերիկեան, բրիտանական եւ իսրայէլեան դրօշակները այրած են, բողոքելով Իրաքի դէմ պատերազմական պատրաստութիւններու դէմ:

ՌՈՒԱՍԻԻ օդակայանը, Դեկտ. 28–ին, ձերբակալուած է Ալժերացի աշխատաւոր մը, որ ճամպրուկներով կը զբաղէր: Իր կառքին մէջ գտնուած են ատրճանակ, զէնք, պայթուցիկ եւ այլն:

80 ՀԱՋԱՐ երիտասարդ քրիստոնեաներ Փարիզ ժամանեցին Դեկտեմբեր 28–ին, Թեզէի կրօնական համայնքին 25րդ հանդիպումին: Համայնքը հիմնուած է 1940–ին եղբայր Ռոժէի կողմէ եւ կը համախմբէ չուրջ քսան երկիրներու կաթոլիկ եւ բողոքական երիտասարդները:

ՏԱՐԻ ՄԸ՝ 1700-ԱՄԵԱԿԷՆ ԵՏՔ[1]...

ՏՈՒԹ. ԱԲԵԼ ՔՀՆՅ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (ՕՂԼՈՒԽԵԱՆ)

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700–ամեակը անցաւ ժամանակի հոսքին հետ։ Ժամանակը բերաւ եւ ժամանակն ալ տարաւ՝ այնքա՛ն բնականօրէն եւ այնքա՛ն արագ։ Ապագայէն եկած ներկան՝ ակնթարթ մը եղաք, արդէն անցեալ է։ Անցեալը անհուն մըն է ամայութեան ծով մը, որուն մէջ անպայմանօրէն կ'ներթայ անհետիլ ապագայն ներկայի վերածուած ամէն վրկանութիւն։

Ապագան կարելի չէ գնահատել, վասընդի ան իրական չէ, իսկ արդիւնաւորել անցեալը՝ նոյնքան անիմաստ է, վասնզի արդէն իսկ անցած է եւ տրամադրելի չէ մեր կամքին կամ տնօրինումներուն։ Ոսկին՝ չօշափելի ներկան է, այն «հիմա»–ն է, որ ուղղակի մեր տրամադրութեան տակ է։ ան մեզի չնորհած մեծագոյն եւ թանկագին նուէրն է ժամանակին. ան ստոյգ մե՛րն է այժմ, որ պահ մը եղաք, ա՛ւղ, պիտի դադրի՛ մերը ըլլալէ, դառնալով մնայուն եւ անկապտելի սեփականութիւնը անցեալին։

Անկարելի է առարկայացնել ներկային անցեալ դարձող ամէն ինչ։ Մեր երեւակայածէն շատ աւելի մեծ պաշար մը՝ իրողութիւններ, դէպքեր ու դէմքեր անհետ կը կորչին ու կ'անէանան անցեալի ծովուն մէջ։ Բայց այն մնացորդացը՝ որ անցեալէն առարկայաբար տրամադրելի կը դառնայ մեզի՝ պատմութիւնն է, որմէ, լաւագոյն պարագային, կրնանք օրուվիլ, զայն առարկայաբար տեսանելի սիրել, պեղել հոն ընդհանրապէս ապրուած կեանքը, մարդուն ունեցած զարգացումները, անոր կուտակած մշակութային բարիքները, ձեռք բերած փորձառութիւնները, բոլոր տեսակի նուաճումներն ու անկումները, ի վերջոյ, յիշատակութեան արժանի այն ամէնը, որու ըսին պրիսմակին վրայ կ'արտացոլէ մե՛ր ինքնութիւնն ու ամբողջութիւնը։

Արդարեւ, որքանո՞վ կրցան անոնք արժեցնել, շատ աւելի ճիշդ՝ մեր կեանքին մէջ արդիւնաւորել, ժամանակին մեզի ընձեռած այս ոսկի առիթը՝ Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ պետական կրօն հռչակուելու 1700–ամեակը։ Արդեօ՞ք արդարացան յոյսերը շատերուն, որոնք 1700–ամեակին մէջ կը տեսնէին «Նոր Հոգեգալուստը» համայն հայ ժողովուրդին՝ ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի։ Հարցադրումներ, որոնց արծարծման իրաւունքը անպայմանօրէն «ստորագրաս» քահանայից վերապահած չեն մեր եկեղեցւոյ բարձրաստիճան նուիրապետականները, իսկ պատասխանները՝ ամենեւին ո՛չ։

Հարցն, անշուշտ, տօնախմբելը չէ, տօնախմբութիւնը երեւոյթին լոկ մակերեսային մասն է. այլ էականը՝ տօնախմբութեան գոյութենական իմաստ մը տալն է եւ զայն կեանքի չարունակական ուժին հետ առընչելն է։ Այս պարագային, 1700–ամեակը Եկեղեցւոյ անդամանին մէջ պիտի ըլլար ստեղծագործ երկունք առաջացնող թարեթաստիկ առիթ մը՝ նոր առաքելութիւններու կամ նուազագոյնը՝ նոր չափաւորմի մը։

1994 Մայիս 22 Թուականին, 1700–ամեակի տօնակատարութիւնները պաշտօնապէս սկսելէ եօթը տարիներ առաջ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց, այդ ժամանակ՝ Գարեգին Բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Երջանկայիշատակ Կաթողիկոսը, Հայաստանէ վերադարձին, Ամերիկահայ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ, խօսած է մարգարէական ներշնչումով վեհացնող քարոզ մը, որուն կուռ վերտառութիւնը՝ «1700–ամեակը՝ Նոր Հոգեգալուստ», կատարեալ արտայատիչը եղած է ոգեչունչ նոյն քարոզի թովանդակութեան։

Հետեւելով «Գործք Առաքելոց»ի հաղորդած տեղեկութիւններուն (Գործք Բ., 1 – 42), նախնական եկեղեցւոյ զարգացման պատմութեան մէջ Հոգեգալուստը կը հանդիսանայ այն կարեւոր պահը, երբ Երուսաղէմի նեղ շրջանակին մէջ, փոքրիկ եւ հալածական եկեղեցին, յանձինս առաքեալներու, ծոստացած Վերնատան մութ կիսատուերին մէջ, ընդունելով Ս. Հոգին, Քրիստոնէութիւնը կը դարձնեն աշխարհաքարոզ կրօն մը։

Հակառակ անոր որ Երջանկ. վեհին այդ քարոզը լայն տեղ գտաւ այդ օրերու հայ մամուլին մէջ, եւ առանձին հրատարակութիւն (2) մըն ալ ունեցաւ Մեծի Տան Կիլիկիոյ Երջանկայիշատակ Կաթողիկոսարանի տպարանէն, այնուամենայնիւ, ինչպէս նըման գործերու դժբախտ բնութիւնն է, ընդամէնը քանի մը ամիս եռք, մոռացութեան տրուեցաւ, իսկ 1700–ամեակի երկունքն չմղուելից աղմուկին մէջ բոլորովին անհետացաւ. լսելի չեղաւ վեհին խօսքը էականին մասին, ու չատեր տարուեցան դոյներու շլացնող չողշողումի մը անցողակիութեամբ։

Գարեգին Ա. Վեհափառի վերոյիշեալ քարոզի միտք բանին՝ հարկ է կարդալ իր խոհուն մտածումներու հետեւեալ դրսեւորումներուն մէջ.

«Ինչպէ՞ս պէտք է արժեցնել 1700–ամեակը մեր ժողովուրդի կեանքին եւ աշխարհի պատմութեան մէջ։ Բացառիկ առիթ մըն է այս, որ մեզի ընծայուած է։ Ես չեմ կարծեր որ աշխարհի մէջ գտնուի ուրիշ ազգ մը որ կարենայ իր եկեղեցւոյ 1700–ամեակը տօնել։ Աւիկա մեզի տըրուած առանձնաշնորհում նկատեցէք, ըմբռնեցէք եւ լաւ այնմ մտեցէք ա–նոր» (3)։

«Սիրելինե՛ր, արժանիք ունենալը մէկ բան է, արժանիք ունենալու դիտակցութիւնը ունենալը ուրիշ բան է։ Որպէս ազգ այս արժանիքը չահեցանք. արժէքը ունեցանք, բայց եթէ չենք պիտեր մեր այդ արժանիքը ունենալուն արժէքը, ունենալը ի՞նչ արժէ։ Մենք պատիւը ունինք այսօր աշխարհի մէջ մեր հայրերու մեղի ժառանգ կտակած արժանիքը ունենալու. հպարտութեամբ կ'ըսենք երբեմն օտարներուն, թէ մենք աշխարհի առաջին ազգն ենք, որ պետականօրէն ճանչցաւ քրիստոնէութիւնը որպէս ազգային կրօն։ Այո՛, լսելը դիւրին է, բայց զայն արժեցնելը մեր կեանքով, մեր գործով, մեր վկայութեամբ, մեր ստեղծագործականութեամբ, ա՛յդ է մեր բուն, սեփական արժանիքը։ Ձեր հայրերուն ձեղի տուածովը հպարտացէք, բայց մի՛ գոհանաք. անոր վրայ աւելցուցէք ձե՛ր պատիւը, ձեր կենդանի վկայութեամբը չափելիք պատիւը» (4)։

«1700–ամեակը (պէտք է) դառնայ ոչ թէ անցեալի դէպքի մը պարզ վերյիշումը կամ սոսկ պանծացումը, այլ մեր ժողովուրդի այսօրուան եկեղեցական կեանքին վերաշխուժացումը, տեսակ մը ներքին հոգեւոր վերանորոգումը հայ եկեղեցիին» (5)։

«1700–ամեակը կ'ընծայեմ Աստուծոյ, սկիհի մը նման, խնդրելով որ ինքը զայն օրհնէ եւ նոր Հոգեգալուստի մը վերածէ մեր ազգի կեանքին մէջ» (6)։

Անդրադառնալով Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի գործին, պարթեւական տոհմի այդ աղնուական եւ առաքելատիպ ներկայացուցչի արիութեանն ու տեսլապաշտ ոգիին, Երջանկայիշատակ Վեհափառը կ'ընդգծէ, թէ Լուսաւորիչ՝

«Գիտցաւ տեսնել քրիստոնէութեան մէջ այն սկզբունքները եւ հրաշագօր դաղտնի ուժը, որոնցմով մարդկային կեանքը թռիչք կ'առնէ եւ ստեղծագործական թափով ազգերն ու երկիրները կը կերպարանափոխէ։ Այդ թռիչքը տեսնելն ու անով անձնապէս բռնուիլը չէր հիմնական արժանիքը Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին, այլ զայն վերածելն էր ազգային չարժումի եւ երեւոյթի» (7)։

Արդարեւ, Գարեգին Ա. Երջանկայիշատակ Վեհափառը 1700–ամեակին ընդմէջէն կը յուսար տեսնել իրականացումը մարգարէական իր տեսիլքին, հայ ժողովուրդի այսօրուան կեանքին մէջ երկունքը նոր Հոգեգալուստի մը, որ պիտի վերածուէր ազգային չարժումի մը՝ ի նըպաստ մեր ժողովուրդի «Հոգեւոր վերազարթօնքին, կերպարանափոխութեան, պայծառակերպութեան» եւ, Ս. Ներսէս Շնորհալի Հայրապետին խօսքերով, «նոր ժողովուրդ» մը դառնալու իրողութեան։

Հակառակ անոր որ ազգովին, գործօն մոնակցութեամբը նաեւ հայ կաթողիկէ եւ աւետարանական չարանուանութեանց, ամբողջ տարի մը տօնախմբեցինք, փորձեցինք մեր կեանքերուն մէջ այժմէական նացնել պատմական դէպքին յիշատակութիւնը, դիտաժողովներով գնահատել 301 Թուականին Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման փաստը, կազմակերպեցինք ջերմեռանդութիւն զօտեպնդող ուխտագնացութիւններ, օծեցինք 1700–ամեակի սրբալոյս միւռոնները Էջմիածնի ու Անթիլիասի մէջ, իրրեւ մնայուն յուշակոթողը յոբելենական իրագործութեանց, քաղաքային Երեւանի մէջ արձանացուցինք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը, ձեռնադրեցինք թեմակալ առաջնորդներ, եպիսկոպոսներ օծեցինք ներքին եւ արտերկրի թեմերուն վրայ, այս առիթիս, ընդունեցանք հայ եւ օտար քաղաքական հեղինակութիւններ, մեծ եւ փոքր եկեղեցիներու հոգեւոր պետեր, եւ այլն. այս բոլորով հանդերձ, 1700–ամեակի տօնակատարութեանց հետ առընչուող դնահատելի եւ իրական ճիգերուն ենթախորքին մէջ, սակայն, թող ներուի մեզի ըսել, կը պակսէր էական բան մը, այսինքն՝ այն գոյութենականը, որուն մասին այնքան ներշնչումով ու առինքնող չեշտով մը մատնացոյց կ'ընէր Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս, իր վերոյիշեալ «1700–ամեակը՝ Նոր Հոգեգալուստ» քարոզով։

Հնչե՞ց Գերբնականին ձայնը հողմածուփ հայ հաւաքականութեան ունկերուն մէջ, լեցուեցա՞ւ ամբողջ Թորգոմայ տունը արթնութեան ոգիով, իջա՞ն լեզուները հրեղէն մե՛ր ալ համապատկին արժէքներուն՝ ազգին, եկեղեցիին ու պետութեան վրայ։ Դժուա՛ր է ըսել։ Ո՞ւր է այն 1700–ամեակը, որ «ոչ թէ անցեալի դէպքի մը պարզ վերյիշումը կամ սոսկ պանծացումը պէտք է ըլլար, այլ մեր ժողովուրդի այսօրուան եկեղեցական կեանքին վերաշխուժացումը, տեսակ մը ներքին հոգեւոր վերանորոգումը հայ եկեղեցիին»։

«Վերանորոգում» բսինք, ահաւասի՛կ դերագոյն կարգախօսը այսօրուան էական պահանջքին. հրամայական պահանջք, որ վերջին նախապայմանն է մեր այժմու ազգային – եկեղեցական կեանքին ներս նոր հնարաւորութիւններու փթթումին։ Առանց այս վերոյիշեալ բառացոյցի՝ «վերանորոգում»–ի մը լուրջ իրականացումին, դժուա՛ր է երեւակայել, այո՛, նոյնիսկ յուսալ կրկնուիլը «Նոր Հոգեգալուստ»–ներուն Հայ Եկեղեցւոյ հատասքական Վերնատան մէջ։

Որքան ալ չռնդալից ըլլան տօնախմբութիւնները 1700–ամեակին, գուցէ եւս քան զեւս աղմկայոյզ 1800–ամեակինը, հուսկ՝ հանդիսութիւնները հետեւեալ դարերուն, միեւնոյնն է, արարչագործ զօրութիւն մը կարելի չէ երկնել մեր եկեղեցւոյ երբեմնի զալար անդաստանին մէջ, եթէ հինը պատուաստուած չէ նորին աւիւնով կամ անցեալը թէկուզ իր ամբողջ նուիրականութեամբ բեղնաւորուած չէ ներկայի կենսատու սաղմերով, դիմանալ ու պայքարիլ կարենալու համար ժամանակի անդիմադրելի մաշումին դէմ։ Միամտութիւն է կարծել թէ եկեղեցին յարատեւ կրնայ մնալ իր նախկին զաղափարախօսական եւ բարոյական վեհութեան վրայ, իր պատմական առաքելութեան գործադրութեան մէջ՝ նաեւ ներկայի ու վաղուան յարափոփոխ կեանքի հորիզոններուն վրայ, արտայայտիլ իր միեւնոյն զրական դերովն ու կենսազօրութեամբը, առանց թարմացնելու եւ վերանորոգելու իր ներքին ուժերը։

(Շար. 1)

(1) Առկայ յօդուածին մէջ նկատի առնուած չեն երկու հիմնահարցեր. ԼԵԶՈՒԻՆ եւ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ։ Հայ եկեղեցւոյ մէջ կիրարկուող ծիսական – պաշտօնական լեզուին, ինչպէս նաեւ կանոնական իրաւունքի բարեկարգութեան մասին պիտի փորձենք արտայայտուիլ այլ յօդուածով մը։

(2) Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, 1700–ամեակը Նոր Հոգեգալուստ, (Խոհեր եւ Ակնարկներ) Ի Պատրաստութիւն Հայաստանի Մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօնք Հռչակման 1700–ամեակի Տօնակատարութեան, Անթիլիաս, 1994։

(3) Անդ, 46

(4) Անդ, 45

(5) Անդ, 47

(6) Անդ, 447 – 48

(7) Տես, Ս. Լուսաւորիչ Շուկով, էջ 58 – 59

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԸ Ի՛ՆՉ ԿԸ ՀԱՐՑՆԵՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

Հայաստանի ռուսերէն օրաթերթը՝ «Գոլոս Արմենիի» կարելիութիւն տուած է որ Հայաստանցիները հարցումներ ուղղեն իրենց նախագահին։ «Արմէնփրէս»ի Դեկտեմբեր 21–ի լրաչարը տուած էր չուրջ երեք տասնեակ հարցումներն ու անոնց տրուած պատասխանները։ Նախագահի մը հետ նման ղրոյց չատ սովորական երեւոյթ չէ հայաստանեան իրականութեան մէջ. լուրն ալ չէ ըսած թէ հարց – պատասխանները ի՛նչ ձեւով իրականացան։ Սակայն, հասկնալի է որ նախագահական մօտալուտ ընտրութեան հեռանկարը կարեւոր դեր ունեցած է ատոր մէջ։

Ցայտնապէս, նախագահին հարցում ուղղելու կարելիութիւնը բաւական հետաքրքրական գտնուած է, քանի որ չատ մը հարցումներ ուղղուած են ոչ թէ միակ անձի մը, այլ հետաքրքիրներու խումբի մը կողմէ։ Անոնք կը չօշափեն զանազան մարզեր, անձնական, կամ ընդհանուր բնոյթի։ Եւ եթէ ժողովուրդ կոչուած, յաճախ մեծ բանի տեղ չդրուած զանգուածին սպասումներուն, կացութեան մըտահոգ մը գտնուի, կրնայ չատ յստակութեամբ տեսնել թէ ի՛նչ բանի պէտք ունի ան, կարենալ աւելի հանդիստ ապրելու եւ իր ղեկավարութեան նկատմամբ աւելի վստահութիւն ունենալու համար։

Մէկ–երկու չատ նեղ բնոյթի, կամ ոչինչ ըսող հարցում մէկդի ձգելով, կարելի է զանազանել ընդհանուրի եւ անձնականին մարզերը։ Առաջին բաժանումին մէջ տեղ գտած են դատական համակարգն ու դէմքերն, առանձնաչնորհեալ դասէ մը, կարգ–կանոնի բացակայութենէն դժգոհներու հարցումները, պղտի գօտիին վերաչինութեան, Օփերայի չրջանակին չարաչահումներուն առընչուածները։ Կան անչուշտ Ղարաբաղի հարցն ու Ազրբեջանի հետ հետ պատերազմի մը հեռանկարը նկատի ընդունողները։

Քաղաքացի – նախագահ ղրոյցէն յայտնի կ'ըլլայ որ զանազան մարզերէ կարդ–օրհնէ եւ նոր Հոգեգալուստի մը վերածէ մեր ազգի կեանքին մէջ» (6)։

Անդրադառնալով Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի գործին, պարթեւական տոհմի այդ աղնուական եւ առաքելատիպ ներկայացուցչի արիութեանն ու տեսլապաշտ ոգիին, Երջանկայիշատակ Վեհափառը կ'ընդգծէ, թէ Լուսաւորիչ՝

«Գիտցաւ տեսնել քրիստոնէութեան մէջ այն սկզբունքները եւ հրաշագօր դաղտնի ուժը, որոնցմով մարդկային կեանքը թռիչք կ'առնէ եւ ստեղծագործական թափով ազգերն ու երկիրները կը կերպարանափոխէ։ Այդ թռիչքը տեսնելն ու անով անձնապէս բռնուիլը չէր հիմնական արժանիքը Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին, այլ զայն վերածելն էր ազգային չարժումի եւ երեւոյթի» (7)։

Արդարեւ, Գարեգին Ա. Երջանկայիշատակ Վեհափառը 1700–ամեակին ընդմէջէն կը յուսար տեսնել իրականացումը մարգարէական իր տեսիլքին, հայ ժողովուրդի այսօրուան կեանքին մէջ երկունքը նոր Հոգեգալուստի մը, որ պիտի վերածուէր ազգային չարժումի մը՝ ի նըպաստ մեր ժողովուրդի «Հոգեւոր վերազարթօնքին, կերպարանափոխութեան, պայծառակերպութեան» եւ, Ս. Ներսէս Շնորհալի Հայրապետին խօսքերով, «նոր ժողովուրդ» մը դառնալու իրողութեան։

Հակառակ անոր որ ազգովին, գործօն մոնակցութեամբը նաեւ հայ կաթողիկէ եւ աւետարանական չարանուանութեանց, ամբողջ տարի մը տօնախմբեցինք, փորձեցինք մեր կեանքերուն մէջ այժմէականացնել պատմական դէպքին յիշատակութիւնը, դիտաժողովներով գնահատել 301 Թուականին Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման փաստը, կազմակերպեցինք ջերմեռանդութիւն զօտեպնդող ուխտագնացութիւններ, օծեցինք 1700–ամեակի սրբալոյս միւռոնները Էջմիածնի ու Անթիլիասի մէջ, իրրեւ մնայուն յուշակոթողը յոբելենական իրագործութեանց, քաղաքային Երեւանի մէջ արձանացուցինք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը, ձեռնադրեցինք թեմակալ առաջնորդներ, եպիսկոպոսներ օծեցինք ներքին եւ արտերկրի թեմերուն վրայ, այս առիթիս, ընդունեցանք հայ եւ օտար քաղաքական հեղինակութիւններ, մեծ եւ փոքր եկեղեցիներու հոգեւոր պետեր, եւ այլն. այս բոլորով հանդերձ, 1700–ամեակի տօնակատարութեանց հետ առընչուող դնահատելի եւ իրական ճիգերուն ենթախորքին մէջ, սակայն, թող ներուի մեզի ըսել, կը պակսէր էական բան մը, այսինքն՝ այն գոյութենականը, որուն մասին այնքան ներշնչումով ու առինքնող չեշտով մը մատնացոյց կ'ընէր Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս, իր վերոյիշեալ «1700–ամեակը՝ Նոր Հոգեգալուստ» քարոզով։

Հնչե՞ց Գերբնականին ձայնը հողմածուփ հայ հաւաքականութեան ունկերուն մէջ, լեցուեցա՞ւ ամբողջ Թորգոմայ տունը արթնութեան ոգիով, իջա՞ն լեզուները հրեղէն մե՛ր ալ համապատկին արժէքներուն՝ ազգին, եկեղեցիին ու պետութեան վրայ։ Դժուա՛ր է ըսել։ Ո՞ւր է այն 1700–ամեակը, որ «ոչ թէ անցեալի դէպքի մը պարզ վերյիշումը կամ սոսկ պանծացումը պէտք է ըլլար, այլ մեր ժողովուրդի այսօրուան եկեղեցական կեանքին վերաչխուժացումը, տեսակ մը ներքին հոգեւոր վերանորոգումը հայ եկեղեցիին»։

«Վերանորոգում» բսինք, ահաւասի՛կ դերագոյն կարգախօսը այսօրուան էական պահանջքին. հրամայական պահանջք, որ վերջին նախապայմանն է մեր այժմու ազգային – եկեղեցական կեանքին ներս նոր հնարաւորութիւններու փթթումին։ Առանց այս վերոյիշեալ բառացոյցի՝ «վերանորոգում»–ի մը լուրջ իրականացումին, դժուա՛ր է երեւակայել, այո՛, նոյնիսկ յուսալ կրկնուիլը «Նոր Հոգեգալուստ»–ներուն Հայ Եկեղեցւոյ հատասքական Վերնատան մէջ։

Որքան ալ չռնդալից ըլլան տօնախմբութիւնները 1700–ամեակին, գուցէ եւս քան զեւս աղմկայոյզ 1800–ամեակինը, հուսկ՝ հանդիսութիւնները հետեւեալ դարերուն, միեւնոյնն է, արարչագործ զօրութիւն մը կարելի չէ երկնել մեր եկեղեցւոյ երբեմնի զալար անդաստանին մէջ, եթէ հինը պատուաստուած չէ նորին աւիւնով կամ անցեալը թէկուզ իր ամբողջ նուիրականութեամբ բեղնաւորուած չէ ներկայի կենսատու սաղմերով, դիմանալ ու պայքարիլ կարենալու համար ժամանակի անդիմադրելի մաշումին դէմ։ Միամտութիւն է կարծել թէ եկեղեցին յարատեւ կրնայ մնալ իր նախկին զաղափարախօսական եւ բարոյական վեհութեան վրայ, իր պատմական առաքելութեան գործադրութեան մէջ՝ նաեւ ներկայի ու վաղուան յարափոփոխ կեանքի հորիզոններուն վրայ, արտայայտիլ իր միեւնոյն զրական դերովն ու կենսազօրութեամբը, առանց թարմացնելու եւ վերանորոգելու իր ներքին ուժերը։

(Շար. 1)

(1) Առկայ յօդուածին մէջ նկատի առնուած չեն երկու հիմնահարցեր. ԼԵԶՈՒԻՆ եւ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ։ Հայ եկեղեցւոյ մէջ կիրարկուող ծիսական – պաշտօնական լեզուին, ինչպէս նաեւ կանոնական իրաւունքի բարեկարգութեան մասին պիտի փորձենք արտայայտուիլ այլ յօդուածով մը։

(2) Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, 1700–ամեակը Նոր Հոգեգալուստ, (Խոհեր եւ Ակնարկներ) Ի Պատրաստութիւն Հայաստանի Մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօնք Հռչակման 1700–ամեակի Տօնակատարութեան, Անթիլիաս, 1994։

(3) Անդ, 46

(4) Անդ, 45

(5) Անդ, 47

(6) Անդ, 447 – 48

(7) Տես, Ս. Լուսաւորիչ Շուկով, էջ 58 – 59

ԱԼԷՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ
ԵՐԻՑԱՍԱՐԴ ՆՈՒԱԳԱՎԱՐ

Տեսիլեան դէպի մարգարէութիւն

ԲԺԻՇԿ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Փարիզի Թէաթրը տէ Շան զԷլիզէի ծաղօթ նուագասրահը մէկն է այն աշխարհածանօթ՝ Նիւ-Եորքի Գարնըկի հոլի, Սան Պեռերսբուրգի Ֆիլարմոնիքի, Վիէննայի կամ Պէռլինի –Քարայանի նախընտրած – եւ այլն սրահներէն, ռանց չվոխթութիւն ստեղծելու օփերա – թատրոնի չէնքերու հետ, որոնք երաժիշտ մենակատարներու, նուագավարներու, համանուագախումբերու պատկառելի վայրերն են:

Հոս էր, որ առաջին անգամ ներկայ կ'ըլլայի՝ ըմբոշխնելով տաղանդներով յափրացած Մոցարթի Ռեքուէյմը, երիտասարդ երաժիշտ Ալէն Ալթունեանի՝ իր կարեւոր ու յատուկ ելոյթը երգեցողով նուագախումբին հետ:

Կը տեսնէի հայ մարդու հոգիով միայն ինքը՝ հարիւրէ աւելի երաժիշտներու մէջեւ, մեծցած, փայլուն, լուսաւոր ու ցայտուն մեր փոքր Ալէնը:

Ցանձնուած ըլլալով յուզումնախառն մտածումներուս եւ երեւակայութեանս՝ պահ մը կը տեսնէի՝ պինք ղեկավարի դիրքին մէջ:

Մի՞թէ՞ տեսիլք մըն էր...

Ո՛չ, ենթագիտակցութեանս մէջ համոզուած էի, որ օր մը բաց աչքերով պիտի տեսնէի տաղանդաւոր այս երիտասարդը, ճիշդ հոն, ուր պատուանդանին վրայ կը տեսնէի փակ աչքերով:

Տարի մը ետք քանեւէհինգ տարեկան երաժիշտ Ալէնը, արդէն, կը ղեկավարէր փայլուն յաջողութեամբ Մոցարթի Տոն Ճիովաննիի օփերան, Թուրքուէն քաղաքի մեծ թատրոնին մէջ: Տեսի՞լք...

Այս, 2002 թուականը Ալէն Ալթունեանի համար եղաւ արդիւնաւէտ, իրարու յաջորդող յաջողութիւններու, հետաքրքրական եւ կենսական իրադարձութիւններու տարի մը:

Արդարեւ, այս տարուան ընթացքին, ան անտարակոյս նախանձելի եւ պատուաբեր ներկայութիւն մը երեւան հանդիսացաւ Ֆրանսայի երաժշտական ասպարէզին մէջ: Ան չորս անգամ Մարտ 2002–ի ընթացքին իր ճպուտին տակ մեկնաբանեց Մոցարթի Լա Ֆլիւթ Անշանթէին Փարիզի Ազգային երաժշտանոցի ամփոփ թատրոնին մէջ անոր նուագախումբով՝ երեք հպարտրէն աւելի ընտրեալ, դոհացուցիչ մակարդակով երաժշտասէրներու խստապահանջ ճաշակ ունեցող ունկընդիրներու ներկայութեամբ:

Փարիզի ազգային երաժշտանոցի համանուագախումբը բաղկացած է մեծամասնութեամբ նոյն երաժշտանոցի առաջին մրցանակակիրներու եւ ապագայ մենակատարներու հոյլով, այսինքն Փըրանսայի լաւագոյն երիտասարդ երաժիշտներէն կազմուած կորիզ մը:

Սոյն կորիզէն կը ճառագայթէին եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ, կամ այլուր, եւ կը ղառնան նուագախումբներու բաժանմունքներու առաջին դիրքի վրայ եղող կատարողներ, իրենց մասնագիտացած երաժշտական գործիքներով:

Ամնարկելով հպանցիկ ձեւով դրական թատերատերի – ներկրեթթօ – մասին, կրնամ մատնանշել, որ ընդհանրապէս սովորութիւն է կրճատել նիւթով խրթին այս՝ Մոցարթի Լա Ֆլիւթ Անշանթէին խօսակցութեան բաժինները:

Զարհեցի սոյն ներկայացման բեմադրին ճնշիչ գերարդի բեմադրութեան մը տածելակերպը, ուր պահելով երկարապատում խօսակցութիւններու մասերը իտալերէն՝ կը դանդաղեցնէին խաղարկութեան կշռոյթը, եւ հետեւելու համար դործողութեանց ընթացքին պէտք էր կարդալ ֆրանսերէն թարգմանութիւնը բեմին վերի մասին վրայ հաստատուած պատուհին դրուիւնները:

Նոյեմբեր 13–էն 15, Ալէն Ալթունեան ղեկավարեց Տիժոն քաղաքի օփերային մէջ Տօնիձէթթիի Տոն Փասքուալէն, դերասարին եւ տեսականօրէն վոփոխական արագահոս կշռոյթով օփերախաղը, ուրուն թատերագրքոյկը եւ բեմադրութիւնը չատ աւելի չարժական եւ հաճելի են: Իսկ Նոյեմբեր 17 եւ 19–ին նոյն դործը, Մասի քաղաքին օփերան, բազմահազար ունկնդիրներու ներկայութեամբ:

Ալէն Ալթունեան՝ բարձրահասակ, վայելուչ արտաքինով, գեղադէմ, առատ սեւ մազերով, կապուտաչեայ հմայիչ նայուածքով, արագաչարժ հայ երիտասարդ մըն է: Մնափառ չէ, այլ խոնարհ է, ամբարտաւանի եւ յուցամոլի քաղաքագ չունի, այլ ընկերային է:

Իր առենին արտայայտուած էի անոր երաժշտական միջազգային յաջողութիւններու մասին, իր կտրած դժուարին ճամբան՝ այս միջավայրի անհերեակայելի ու սպանիչ մրցակցութիւններուն, ուր պէտք է ըլլալ միշտ աւելի պայծառ, առաջնահերթ, ալ աւելի տաղանդաշատ, որպէսզի կարելի ըլլայ տեղ մը գրաւել նոյնչափ դժուարին դեղարուեստի աշխարհին մէջ:

Ալէնը կը ղեկավարէ նուագախումբ, երգչախումբ եւ դերերգիչները առանց որեւէ սայթաքումի կամ չնչին բացթողումներու: Անհերեակալիօրէն անխռով, ինչպէս միշտ ինքնավստահ, պաղարիւնութեամբ կեցրոնացուած ըլլալը ի յայտ կը բերեն իր երաժշտական բացառիկ հասունութիւնը, կենսունակութիւնը եւ պատկառելի յիշողութեան մը բարձր կարողութիւնները:

Իր այս անվրդով արտաքին երեւոյթը, մտահոգութեամբ ընկալած եմ ամէն անդամ, երբ իրեն հանդիպած եմ նախքան իր համերգային ելոյթները այն տպաւորութիւնը կուտար, որ նուագարահին մուտքի սպասասենեակը կ'երթայ իր ծանօթներուն հետ...

Հոս կը պղանք փր ճշմարիտ երաժիշտ ըլլալու հոգեբանութիւնը:

Աչքի ու ականչի հաճոյք մըն է դիտել բարձր արուեստով նուագավար Ալէնը իր պատուանդանին վրայ: Վեհանձնութիւն, ազնուութիւն կայ իր ղեկավարելու ոճին մէջ, նաեւ յորդի զգայական եւ զգայասէր արտայայտչականութիւն: Ֆիզիքապէս մէկ մարմին կը կազմէ իր նուագախումբին հետ՝ փնտռելով եւ ստեղծելով իր իսկ փափաքած նուագախմբային հնչիւնը, առանց տիրակալելու: Ան ուշադիր է դերերգիչներուն, պիտակից անոնց նրբին եղանակաւորումներուն, խորը ուսումնասիրած է դժուարամերձ այս երկու 18–րդ եւ 19–րդ դարերու երաժշտութա – թատերախաղերու յատկանիշները:

Ալէնի ճպուտին ներքեւ, ձախ ձեռքին իւրաքանչիւր չարժում կը բացայայտէ զգպութիւն, բնաբական մելամաղձոտութիւն, սրտէն բխող ջերմութիւն:

Դժուար է պինքը դասել ծանօթ նուագավարի մը կաղապարին մէջ: Մերթ ինձ կանոնի բացակայութիւնը յոգնեցուցած է Հայաստանցին որ յուսալի պատասխան մը կ'ակընկալէ բարձրագոյն հասցէէն: Հարցատէրերէն մէկը նոյնիսկ «դատական համակարգի յետընթաց», «որակի բացակայութիւն» կը նշմարէ արդարադատութեան մեքենային մէջ: Ուրիշ մը կ'ըսէ թէ դատաւորները իրենց պարտականութեան նկատմամբ անփոյթ են, բայց եւ այնպէս, մինչեւ այսօր ոչ մէկ դատաւոր մեղադրուած է կաշառակերութեամբ: Նոր տարուան ընթացքին ալ պիտի աւելնան անոնց աչխատավարձքերը:

Դատական համակարգի պատկանողներէն եաք, դժգոհութեան թիրախ կ'ըլլան սակաւապետները· այն ճարպիկ առանձնաշնորհեալները որոնք յաջողած են ամէնէն չահաւոր մարզերը ձեռք անցընել ու «ոչ թէ չահոյթ, այլ՝ գերչահոյթ»ի տիրանալ, հարկերէ ալ խուսափելով: Անոնց կը յաջորդեն «անկիրթ մարդիկ»ը որոնք երկրին վարչական վերնախաւին մէջ չափազանց մեծ թիւ կը կազմեն: Եւ վերջապէս դժգոհութեան, դանգատի պատճառ են «չինովնիկները», անոնց բանակը: Հոս եւս նիւթ կ'ըլլայ այդ բանակին անփութութիւնը: Ատոր պատճառով տարրական կարգ-կանոնը բացակայ է եւ հետեւաբար երկրին աճը՝ դանդաղ:

Ինչ կը վերաբերի անձնականէն դրդուած հարցումներու, գլխաւոր տեղը, բնականաբար, կը գրաւէ նիւթականին առընչուածը: Թոշակի, աչխատավարձի բարձրացում, հարկերու նուազում, աւանդներու հարց, եւլն.: Մէկ խօսքով՝ կեանքի մակարդակի բարձրացման չհինցող ու արդար ակնկալութիւնը: Թոշակառուներու խումբ մը կ'ուզէ գիտնալ թէ Ռ. Քոչարեանի վերընտրութեան պարագային այդ մարզին մէջ ի՞նչ կը փոխուի: Ուրիշ խումբ մըն ալ հարց կու տայ թէ 2003–ին կեանքի մակարդակը կը բարձրանա՞յ:

Ղարաբաղի հարցին հետաքրքրութիւնը արտայայտուած է երկու հարցումով· առաջինը կ'ուզէ գիտնալ թէ 2003–ին ի՞նչ յառաջդիմութիւն կարելի է սպասել կարգաւորումի ընթացքին մէջ: Երկրորդը կ'առընչուի պատերազմի մը հաւանականութեան· կը վերսկսի՞ արդեօք պատերազմը:

Հարցում մըն ալ կը վերաբերի ՕԹԱՆ–ի 2003–ի զօրավարժութիւններուն որոնք կ'ըսուի թէ տեղի կ'ունենան Հայաստանի մէջ: Հարցումին տէրը հայ ժողովուրդին համար «անպատուութիւն» կը նկատէ այդ կարգադրութիւնը· հարցումին մէջ չէչտուած չէ, բայց հակնալի է որ այդ որակումին պատճառը թրքական զօրաբաժիններու ալ մասնակցութիւնն է ծրագրուած զօրավարժութիւններուն:

Ժողովուրդէն եկած այս հարցումներուն պատասխանները կը դծեն մեծ մասով իր ղեկավարութեան արդիւնքներէն դոհ նախագահ մը որ անկատարներուն համար յառաջիկայ չրջանը նկատի ունի: Այդ կարգի պատասխաններն ալ «պիտի»ներ, «պէտք է»ներ չատ ունին: Աղէտի գօտին, օրինակ, նախագահը կ'ըսէ թէ «պէտք է դառնայ զարգացման գօտի»: Կամ դատական համակարգի դժգոհութիւնը լսելով կը խոստովանի որ քննիչ եւ դատական մարզերու մէջ որակի խնդիր կայ, բայց դատաիրաւական համակարգի բարեփոխումները տակաւին ճամբուն կէսն են: Թոշակներու համակարգի լուրջ բարեփոխումներ պիտի կատարուին: Կարգ ու կանոնի բացակայութիւն մասնանչողին ալ կը պատասխանէ որ երկրին աճը այնքան ալ դանդաղ չէ, անհրաժեչտ է քաղաքացիական ծառայութեան համակարգը բարեփոխել: Իրենք արդէն սկսած են ընել ատիկա:

Ղարաբաղի հարցին մասին յառաջընթացը միայն բանակցութիւններու մէջ կ'ըլլայ, քանի որ թէ՛ Հայաստան, թէ՛ Ադրբեջան իրենց օրակարգին վրայ ունին նախագահական ընտրութիւն: Ինչ կը վերաբերի պատերազմին վերսկսելուն մասին հարցումին, Ռ. Քոչարեեանի պատասխանը այն է որ միշտ պէտք է մտածել այդ հաւանականութեան մասին, բայց ան իր կարծիքով՝ ցած է:

ՕԹԱՆ–ի զօրավարժութիւնները արդիւնք են Հայաստանի այդ կազմակերպութեան հետ գործակցութեան, ինչ որ երկրին ապահովութեան առումով կարեւոր է: Զգացական կողմէն ալ ոչեւորած չէ Հայաստանի զօրավարժութիւններուն թրքական ներկայութեամբ, բայց կը հասկնայ որ Հայաստանի համար կը հասկնայ որ Հայաստանի համար ՕԹԱՆ–ի հետ յարաբերութիւնները դրական արդիւնք կու տան:

Թուական տուեալներ ալ կան Նախագահին պատասխաններուն մէջ, օրինակ, կ'ըսէ թէ 2003 – 2004–ին հարիւր հազար նոր աչխատատեղի բացումը իրատեսական է, սակայն, ինք զգոյշ կը վարուի, նկատի առնելով որ 2003–ը նախագահական տարի է: 2002–ին 32·800–ի չուրջ եղած է նոր աչխատատեղիներու թիւը: «Դա էլ վատ արդիւնք չէ»: Արդէն, կ'ըսէ թէ 2003–ին տնտեսական աճի լուրջ նախադրեալներ կան եւ ընթացիկ տարուան ցուցանիչները կրկնել լիովին իրական է: Ատիկա կը նշանակէ «տասնեակ հազարաւոր նոր աչխատատեղիներու ստեղծում եւ բնաչէութեան իրական եկամուտների աճ»:

Հասկնալի է որ իր յաջորդութեան թեկնածու նախագահը մասնաւոր արժեւորում մը պիտի չունենայ զրոյցի առիթին համար: Բայց հետաքրքրական կ'ըլլար ունենալ հարցատէրերուն ընկալումը իրենց գտած պատասխաններուն:

Ա. Թ.

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐՁԱԽՈՊ

Է· ՇԱՀԻՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ԼՈՒՎՐԻ ՄԷՋ

Լուվրի մէջ բացուած եւրոպական արուեստին նուիրուած ցուցահանդէսը կը ներկայացնէ դասական վարպետներու դործերը, որոնց չարքին էակար Շահինի 52 ստեղծագործութիւնները:

Ցուցահանդէսին բացումին նկարիչին որդին՝ Փիէր Շահին չնորհակալութիւն յայտնած է իր հօրը հանդէպ ցուցաբերուած հետաքրքրութեան համար եւ յայտնած թէ հայրը կ'ըսէր թէ ամէն բանէ առաջ, ինք դիմանկարի վարպետ է, երբ ձի կը նկարէ, ձիուն դիմանկարը կը նկարէ, երբ տուն կը նկարէ, տան դիմանկարը կը նկարէ եւ թէ իր մասնագիտութիւնը գծանկարչութիւնն է:

կը յիչեցնէ Ժորժ Փրէքթի կատարութիւնը, կամ Օզավայի նման բոցավառուած մշտավառ տենչով արագահոս կշռոյթներու ընթացքին, աչքի հաճոյք պատճառող խառնիճաղանճն տակն ու վրայութեան երեւոյթ մը, իրարանցում մը երաժչտասէր հասարակութեան առջեւ, որ սակայն, իրավասնութեան մէջ իր դիւրահաղորդ ճպուտին ու ձեռքին ամենադիպուկ ցուցմունքը, դիմքին արտայայտութիւնը, նայուածքին ուղղութիւնը՝ ակնթարթային արագութեամբ կը վերածուի փոխորկալից ու պայթուցիկ երաժշտական տարիքի:

Ան ունի արդէն իր թնագրոչմը փր վառ անհատականութիւնը: Ունի նաեւ այս երկու դործերուն մեկնաբանութեանց ընթացքին անակնկալներ: Մոցարթի Լա Ֆլիւթ Անչանթէին ղեկավարութեանը միաժամանակ կը նուագէ իր գրաւած ամպիոնէն կէօքընչփիլով հարուածային նրբադարանները ամենափոքրը, որ ունի զանգակներու ձայնը յիչեցնող մեղմ հնչողութիւն: Իսկ Տոն Փասքուալէի ընթացքին, որ ձեռքով, արկուկ մը կը նետէ, նոյն իր գրաւած տեղէն, բեմին վրայ դերերգող երիտասարդ որբեւարի նորիճայիլ ճիշդ ձեռքերուն մէջ:

Համերգէն վերջ, երբ ըստ սովորութեան համոյթին կազմին եւ իր մտերիմներու չրջանակներուն չնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, ծածուկ ու ծիծաղով համեմուած հարց կու տայ ինծի, թէ կրկին լսեցի՞ իրեն յատուկ զօրեղ գրուիը, ձայնամղումէ մը առաջ արագ ու ուժգին շնչառութիւնը, ապա կը խօսինք խոմբին ամբողջութեան մասին, նուագախումբի աղեղնաւոր լարային կամ փողային նուագարաններու տակր կամ յաջող ելոյթի մասին, դերերգիչներու լաւգոյնս մեզի փոխանցած դեղահիւս ձայնային ոճով եւ իրենց յաջող խաղարկութեան մասին: Եւ վերջապէս իր նկատողութիւններուն մասին՝ չինիչ քննադատութիւններով, որոնք ըստ իս, խորքին մէջ կրնան դնահատական արժէք ներկայացնել:

Ալէն Ալթունեան իր ալացքը պիտի չարունակէ յառաջիկայ եղանակներուն: Հաճելի է լինի համար որ Փետրուար 2004 թուականին, ան Շաթըլէի թատերարահին մէջ պիտի ղեկավարէ անսամպլ օրփեսթրալ տը Փարի–ն Մոցարթէն հատմանուագ մը, Պէթհովէնի Ուվերթիւր տը Գորիոլանը եւ այլն: Նոյնպէս 2004–ի ընթացքին Մոցարթի Լա Ֆլիւթ Անշանթէ օփերա – թատերախաղը՝ Փարիզ եւ իր չրջաններով՝ Օրփէսթր Նասիոնալ տը լ'Իլ տը Ֆրանսի մասնակցութեամբ: Թեամբ:

Մարգարէութիւն լրած չեմ ըլլար, եթէ նոր նուագավար մը բազմափայլի մօտիկ ապագային մէջ, երաժշտական հարուստ երկնակամարին վրայ՝ տեսնելով պինքը Փարիզի օփերայի բեմին վրայ:

ԾԱՆՕԹ. – երաժշտական բառերու, եզրերու հայերէն թարգմանութիւններու եւ սահմանումներու համար, օգտագործած եմ Կոմիտաս Գէորգեանի "Երաժշտական բառարան"ը:

CONFERENCE INTERNATIONALE

PRO ARMENIA

INTERNATIONAL CONFERANCE

COMMUNIQUE

Depuis son accession à l'indépendance en 1991, l'Arménie est entrée dans le concert des nations avec la nécessité de faire valoir sa spécificité diplomatque, politique, sociale et culturelle.

Les Comités de Défense de la Cause Arménienne, regroupant la Fédération Euro-Arménienne, basée à Bruxelles, les «Armenian National Committee» de Washington, d'Amérique du Sud, de Moscou et du Moyen Orient, ainsi que le CDCA de France, sont engagés dans cette démarche aux côtés de l'Arménie. La conférence qu'ils organisent conjointement, prétend informer, sensibiliser et consulter des acteurs politiques venus des quatre coins de la planète et intéressés par l'avenir d'un pays situé dans une région sensible, à la charnière entre l'Europe et l'Asie.

CONFERENCE INTERNATIONALE

PRO ARMENIA

L'Arménie dans le XXIe siècle

Ce sujet ambitieux invite à s'interroger sur les perspectives d'avenir de l'Arménie, sur l'accélération à imprimer au processus de son intégration internationale et, par extension, il devra répondre à quelques préoccupations fondamentales telles que : le blocus subi par l'Arménie, et le combat à mener au nom de la morale internationale et des Droits de l'Homme, mais il devra également se prononcer sur l'impact de la mondialisation dans les perspectives d'évolution de ce pays.

Les invités, issus de toutes les familles de pensées, qu'ils soient ou non arméniens, sont des acteurs effectifs de la vie politique et diplomatique, et justifient d'un haut niveau dans la hiérarchie du paysage politique :

— Parlementaires (Sénateurs ou Députés),

— Chefs de Partis Politiques ou leaders dans leurs partis,

— Ministres ou ex-ministres,

ainsi que les représentants des corps constitués français et du gouvernement d'Arménie.

Les invités, compris entre 80 et 100 personnes, sont originaires des pays suivants : Allemagne, Angleterre, Argentine, Arménie, Australie, Autriche, Brésil, Canada, Chypre, Danemark, France, Géorgie, Iran, Israël, Italie, Kazakhstan, Liban, Ouzbékistan, Palestine, Russie, Suède, Syrie, Ukraine, Uruguay, USA (côte Est et côte Ouest).

Une importante délégation du Parlement Européen est également pressentie.

L'ensemble de l'événement se déroulera les 31 janvier, 1er et 2 février 2003 à Paris. La conférence aura lieu le samedi 1er février de 10h à 18h à la salle Clemenceau du Sénat français.

Paris, le 23 décembre 2002

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :

Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :

04 91 53 34 98

(les places étant limitées)

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël de l'ecole Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»

9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS

CHORALE DE L'ECOLE

SPECTACLE SURPRISE

BUFFET — TOMBOLA

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy

Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)

Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇԱՐՔԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌՔԻՒ

ՓԱՐԻԶ.— Տէր եւ Տիկին Կարապետ Զըրբաչեան 270 Եւրօ։

***

ՓԱՐԻԶ. — Պր. Մելքոն Կիւրճեան 100 Եւրօ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է վոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ագաշեանէ 50 Եւրօ կորիւն Բարխեանի մահուան առիթով։

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :

Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :

04 91 53 34 98

(les places étant limitées)

ՓՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ա. ԾՈՎԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, *Ճունուար 5*

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ժամը 10-ին մի՛ն Գիշերային եւ Ռուսօտեան Ժամերգութիւններ կը կատարուին։

Սկիզբ Ճրագալոյցի Երեկոյեան Ժամերգութեանց՝ ժամը 15-ին, Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 16·15-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 6*

ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30ին։
Պատարագ ժամը 10·30-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Զրօրհնէք կը կատարուի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 7*

Բ. Օր Ծննդեան։ Ճիշատակ Մեռելոց։
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն հանգուցելոց»։

ԾԱՆՕԹ. — Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց գրաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱՒԱՆՈՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Ճունուար 5, Ճրագալոյց։*
Երեկոյեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17·30։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 6, Ծնունդ։*
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին։
Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 7, Մեռելոց։*
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին։
Ճեռ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Առաւօտեան Ժամերգութիւն 9·30-ին։
Երեկոյեան Ժամերգութիւն եւ Մարգարէական Թղթերու ընթերցում ժամը 16-ին։ Ճրագալոյցի պատարագ ժամը՝ 17·15-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 6*

Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն Մերոյ Ճիսուսի Քրիստոսի
Ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին։
Պատարագ ժամը 10·30-ին։
Ճաւարտ պատարագի Զրօրհնէքի հանդիսաւոր արարողութիւն։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 7*

Ժամը 10-ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ՍԱՐԳԻՍ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, *Ճունուար 5*

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Ընթերցուածք ժամը 15-ին։
Պատարագ ժամը 16-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 6*

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Պատարագ ժամը 10-ին։
Զրօրհնէք ժամը 12-ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Ճունուար 5*

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Սկիզբ Երեկոյեան Ժամերգութեանց՝ ժամը 16·15-ին։ Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 6*

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9·30-ին։
Պատարագ ժամը 10·45-ին։
Զրօրհնէք՝ պատարագի աւարտին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, *Ճունուար 5*

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Երեկոյեան Ժամերգութիւն ժամը 16-ին։
Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին։
Պատարագ ժամը 17-ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 6*

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Ճաւարտ պատարագի Զրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ՝ Պր. Ծովհաննէս Պէրպէրեանի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 6*

ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՄԷՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, *Ճունուար 5*

Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 10-ին։

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ընթերցուածք ժամը 16-ին։
Պատարագ ժամը 17-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 6*

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին։
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Զրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 9·45-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃՃԵԱՆ
Պատարագը կ'երգէ Սահակ — Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. ՆԱՋԻԿ ԵՐԼՄԱՋԵԱՆԻ։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ճունուար 7, Մեռելոց*
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

Ճրագալոյցի արարողութիւն՝ ժամը 17-ին։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

Ս. Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն։
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Զրօրհնէք՝ ժամը 11·30-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԻՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : No 55935